
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
34 E
15

Antist in Logicam

V

R. P. F.

VINCENTII IVSTINIANI

ANTISTII, VALENTINI, Sacri Ordinis Prædicatorum,

COMMENTARIA IN VNIVERsam Logicam.

VNA CVM LVCIDISSIMIS QVÆSTIONIbus, quæ totam hanc facultatem luce meridiana clariorem reddunt, nunc denuò excusa.

ACCESSIT ETIAM EIVSDEM AVCTORIS locupletissimus Thesaurus Quæstionum, ijs, qui aut disputaturi, aut assertiones defensuri erunt, admodum necessarius.

Cum duobus Indicibus locupletissimis.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Apud Ioannem Crithium, sub signo Galli.
ANNO M. D. CXVII.

TOTIVS OPERIS ARGVMENTVM

Ad Lectorem.

EX omnib. Dialecticæ tradendæ rationibus ea mihi probatur maximè, quæ quamuis Aristotelicis libris intelligendis omninò insistat non prius tamen eos contingit, quã summatim ea, quæ Aristoteles docet; & alia quædam ad ipsum penitùs intelligendum necessaria, percursa animo, & propè decantata discipuli habeant. Nam cùm data opera obscuritatem ille affectauerit, nec voluerit ea, quæ nouerat omnibus communicare: quin potiùs ita perplexè non Metaphysicam solùm, sed omnia ferè scripserit, vt perinde ac si minimè scripsisset habeantur. Optimum consilium est à magistro, cui Aristotel. & visus & reuisus est, ea quæ ille obscurè docet, plano quodam stylo auditoribus explicari: quo faciliores sit, atque paratior ad ipsum

aditus. Quare nunquam mihi eorum opinio probari potuit, qui tyronibus statim Aristotelem legendum tradunt; tametsi omnem in eo explicando adhibeant diligentiam. Solidus enim cibus, qui grandiores alit; infantes, quibus lac debebatur, perdit. Quis enim nesciat multa in Aristotele inueniri, quæ nulla ratione ab adolescentibus intelligi possunt, nisi millies eis, & interiectis quidem temporibus, planiori primùm stylo, deinde verò subtiliori proponatur? Alioqui non scientiam sibi iuuenes cõparabunt, sed rudem quandam & indigestã veritatum, aut errorum potiùs, molẽ. Meritò igitur ea docendi ratio, de qua initio dixi, in hac Valentinorum inclyta Academia ab antiquis temporibus obseruatur. Hanc ego non modo aliorum consuetudine obstrictus seruaui, sed propria etiam experientia omnino seruandam cognoui. Bis enim de integro Dialecticæ operam dedi, & bis publicè legi, semel autem priuatim quibusdam amicis. Quare cùm toties hoc Dialecticum iter confecerim, iam videor posse & quid expediat intelligere, & de rebus ipsis iudicium ferre. Nec sanè hæc commemorassem, nisi viderem hanc antiquorum consuetudine à quibusdam iunioribus re-

pre-

prehendi. Ego ab iniurijs, & contumeliis, à quibus illi non abstinent, omnino abhorreo; ac Deum ipsum testor, me ita sentire, vix posse quempiam egregios in Dialectica progressus facere, si statim, & hospite (quod aiunt) insalutato, Aristotelem in manibus sumat. Volui autem id iuramento firmare (diuina enim lex ea tantùm iuramēta prohibet, quæ aut veritate, aut iudicio, aut iustitia destituuntur) vt honori & existimationi meæ consulam. Audiui enim quosdam publicè asseruisse, nos non ideò hanc docēdi rationem sequi, quòd ita fieri oportere credamus; sed partim assentationis causa, vt maioribus nostris gratificemur, partim auaritiæ, vt scilicet iuuenes opuscula nostra emant. Itaque non iam de genere rei tractant, sed temerè etiam corda, quæ soli Deo sunt peruia, iudicant. Quamobrem hanc docendi rationem, quam tot celeberrimis viris (quibus vtinā ego comparari possem) probari intelligo, in meis lectionibus sum sequutus. Et primùm Institutiones quasdā, minutiores tamen inferendo quæstiones, dictaui: deinde elapsis aliquot mensibus, ad Aristot. commentationem accessi. Tum enim iam diuturnis disputationibus, & tanquam velitationibus assueti discipuli, melius

liùs poterant grauiores controuersias, quas Aristot. interpretans agitabam, comprehendere. Cumq; scripta nostra à plerisque etiam extraneis desiderari intelligerem, videremq; ea iam per totam Aragoniæ prouinciam ferri, immo & Trinacriam deducta esse cognoscerem, timui ne, vt in gymnasio à me dictata fuerant, typis ab aliquo mandarentur. Quocirca decreui omnia cudere, Institutiones primùm vnà cum facilioribus difficultatibus, & deinde (si Deus, qui omnia potest, id concesserit) longiores quæstiones in Dialecticam Aristotelis. In octo autem libros opus diuisi, quorum primus tanquam vestibulum est, atque aditus ad omnes sequentes: proponuntur enim in eo Dialecticæ elementa, vt statim iuuenes artem diffiniendi teneant, diuisiones intelligant, & argumentari possint; ac verba ea percipere, quibus passim vtemur. Reliqui septem vniuersas Dialecticæ partes expediant, & quasi ante oculos ponunt. In secundo enim de quinque vocibus Porphyrianis agitur: in tertio de Categoriis, seu Prædicamentis: in quarto de Enunciatione: in quinto de omni Argumentatione, præsertimq; de Syllogismo: in sexto

sexto de demonstratione: in septimo de probabili Ratiocinatione: in octauo denique de reprehensionibus Sophistarum. Hæc igitur summa est omnium, quæ in hoc opere explicantur: Exceptis autem nonnullis capitibus, in omnibus aliis mitiora quædã argumenta subieci: hoc consilio: vt capitum doctrina ingenia alerentur, argumentis autem legendis acuerentur: & haberent porrò iuuenes argumenta, quibus in quotidianis disputationibus vterentur. Quod autẽ separatim, & aliis characteribus argumenta seu dubia excludi voluerim, hæc causa fuit. Volui enim ea, quæ aut omnino, aut quasi necessaria sunt, ab his, quæ tantũ vtilia videntur, seiungere. Qui igitur solam doctrinam legere, obiectiones autem in aliud tempus reiicere volet, facilè poterit. Rursus qui solis argumentis, eorumve solutionibus indigebit, in promptu habebit, quod requiret. Sed in omnibus diuum Thomam totius Ecclesiæ lumen sequimur. Ipse est enim cuius doctrinã Romani Pontifices miris laudibus efferunt: eã nanque Ioannes XXII. diuinitus infusam esse docet: Innocentius solidam. Vrbanus V. viridicam & Catholicam, & Pius V. certissimam Christianæ doctrinæ regulam Ipse est, cuius miram eruditionem

tota Ecclesia in oratione veneratur, eiusque intelligentiam instantissimè à Deo postulat. ipse denique est cuius scripta Crucifixi imago mirabiliter approbauit: & quidem hoc vltimum minimè asseruissem, nisi à tribus grauissimis & sanctissimis Patrib referretur: nimirum à diuo Vincentio Ferrario in Sermonibus, à diuo Antonino Archiepiscopo Florentino 3. par. Histor. tit. 23. cap. 7. & à beatissimo domino Pio 5. in Bulla quadam. Ex hoc igitur diui Thomæ quasi quodam sancto & augusto fonte, nostra omnis manabit oratio. Sed post diuum Thomam in ducem elegimus Cardinalem eruditissimum, & religiosissimum Caietanum, ex cuius profectò libris si aliquot dogmata etiam ad Theologiam & Canonicos libros pertinentia delerentur, nihil in eis, tanto viro indignum superesset. Finem scribendi faciam, si instituti mei causam circa vocabulorum vsum exposuero. Tractandarum enim rerum duo sunt apud autores modi: nam alij antiquioribus vtuntur vocabulis, diuq; apud omnes scholas receptis; alij hanc sermonis simplicitatem, & intolerandam barbariem contemnentes, se totos verborum nitori, & sententiarum venustati

nuſtati dederunt. Nos autem, quibus muta potiùs antiquitas, quàm garrula nouitas placet, priorem ſcribendi rationem tenere decreueramus. Sed quoniam iuuenes ſumus, rem totam cum Reuerendo admodum Patre Ludouico Nadal ſacræ Theologiæ eruditiſſimo profeſſore, ac Prouinciæ Aragoniæ dignissimo Præſule communicauimus. Volui enim eundem in hoc primo opere ſtyli magiſtrum habere, quem à pueritia Theologiæ Doctorem habueram. Ille autem in antiquitatis, nouitatiſque diſceptatione cùm aliquandiu fuiſſet, rationibus vtrinq; perpenſis, mediā mihi viam oſtēdit. Si enim Scholaſticis Doctoribus, quibus (S. tamē ſcrip. & nobiliores Eccleſiæ Doctores excipiantur) nihil eſt feracius, nihil fœcundiùs, nihil ſapientiùs, prætermiſſis, iuniores ſequerer, verborum ſanè floſculis abundarem: ſed doctrinæ ieiunitatem incurrerem. Sin antiquos ſolùm imitarer, multā ſapientiam, ac penè diuinam paucis verbis liber contineret: ſed fortaſſe multos offenderet. Sunt enim quidam ita Ciceronianis verbis addicti, vt eos, qui enucleandarum rerum gratia aut noua nomina faciunt, aut Scholaſticorum vocibus iam receptis vtuntur, grauiſſimè inſectantur:

& rerum etiam vtilium ignorationem, tanta verborum impuritati præferendam iudicent. Quare diui Thomæ discipulorum, que eius scripta omnino contemnunt. Et quidem si hoc malum in ipsis resideret solis, vt desperatos iam eos relinqui oportebat: sed latè iam pestis grassatur: quoniam sui similes discipulos tanquam filios procreant: qui quoniam nullam omnino vocem ex iis, quæ à Latinis interpretibus, Christianis præsertim, assumuntur in adolescentia audiunt: si Theologiæ operam dare incipiunt, difficiliora eis diui Thomæ scripta videntur, quàm si Chaldaica essent. Quare vix dici potest quàm insolens eos Theologiæ Scholasticæ fastidium sumat. Tanti igitur doctoris mei consilio fretus mixtum quoddam scribendi genus, filumque orationis excogitaui; & in quauis re pertractanda Scholasticas, & Ciceronianas voces amplector. Vtroque enim verborum genere iuxta se posito, meliùs omnia intelligentur. Itaque & iuniores antiquorum libros percipient, & qui antiquos amant, si quando in iuniorum Commentaria incident, meliùs eorum errata cognoscent, ac refellent promptiùs.

Quæ-

AD LECTOREM.

Quædam alia sunt, quæ hoc loco scribere voluissem, sed in tribus vltimis octaui libri capitibus inuenientur. Vtere igitur Lector laboribus nostris, & Vale.

F

DIALECTICARVM QVÆSTIONVM INGENS THESAVRVS,

VINCENTIO IVSTINIANO ANTIſtio, Valentino, Sacri Ordinis Prædicatorum, Auctore.

Studioſo Lectori.

VM ea quæ in Dialectica aut ex profeſſo, aut obiter diſputamus, à Phyſicis ſæpè, ac Metaphyſicis, & Theologis clariùs, doctiusque tractētur; nec rarò accidat, alicuius Dialectici libri proprias cõtrouerſias in aliis eiuſdem artis voluminibus inueniri, operæpretium me facturum exiſtimaui, ſi omnia ferè diui Thomæ, aliorumque grauiſſimorum Patrum ſcripta percurrerem: & quæcunque in eis ad Dialecticã ſpectantia inuenirem, in hoc opuſculum, tanquam lipidiſſimas aquas in meum hortulum, deriuarē. Nemo tamen exiſtimet, omnes Dialecticas quæſtiones, quæ ab his autoribus diſputãtur, in hunc indicem eſſe relatas; ſed eas tãtum, quas non erat facilè inuenire. Quare quum Quinque vocum, Categoriarum, & Demõſtrationis quæſtiones adducam, nequaquam citabo Cardinalem Caietanum, aut Dominicum Soto, qui propria in huiuſmodi res commentaria ediderunt, niſi fortè in aliis locis aliqua ſcripſerint, quæ ad prædicta accommodari queant: aut in quibuſdam capitibus eorundem commentariorum

riorum aliquid habeant, quod ad alia capita referatur. Hæc autem sunt loca, ex quibus hunc libellum collegimus.

1 Ex Diui Thom. summa Theologiæ, quatuor libris Contra gentes; Sententiarum Commentariis, Quæstionibus disputatis; Quodlibetis & Opusculis.

2 Ex Durandi Meldensis Episcopi Commentariis in 4. lib. Sentent.

3 Ex Fratris Ioannis Capreoli Commentarijs in eosdem libros.

4 Ex Dominici à Flandria quæstionibus in Posteriora, & in libellum Elenchorum diui Thomæ.

5 Ex Fratris Pauli Soncinatis quæstionibus Metaphysicis.

6 Ex Thomæ à Vio Cardinalis S. Sixti & Episcopi Caietani scriptis, in Partes diui Thomæ, & in Prædicabilia, & Prædicamenta, & Posteriora. Item ex Opusculis eiusdem.

7 Ex Francisci Ferrariensis totius Ordinis Generalis Commentarijs in quatuor libros Contra gentes diui Thomæ.

8 Ex Fratris Chrysostomi Iauelli Inquisitoris Placentini quæstionibus Physicorum, de Anima, & Metaphysicorum.

9 Ex Fratris Dominici Soto Quæstionibus Prooemialibus, Prædicabilium, Prædicamentorum, Posteriorum, & Physicorum, & Sententiarum.

Ex his autem Capreolus per conclusiones citatur, reliqui frequentiùs per quæstiones aut capita, seu tractatus; quoniam quæstiones Capreoli longissimæ sunt. Illud præterea scito, quo-

ties diui Thomæ Summa, quæ vulgò dicitur *Las partes*, citatur, toties intelligi etiam Caietani in eam Commentaria, quamuis non ē diuerso: quod idem de libris diui Thomæ Contra gentes & Ferrarienſe intelligatur. Demum quum hunc Caracterem R. alicubi poſitum cernes, intellige eam quæſtionem, quanquam non ſit eiuſdem loci propria, multa continere, quæ ad eiuſdem loci pleniorem intelligentiam faciunt. Quem autem ordinem in collocandis & librorum, & capitum quęſtionibus ſeruem, nūquam intelliges, niſi Inſtitutionum noſtrarum octo volumina legeris. Vale.

In ſequēti indice, ar. deſignat articulum. arg. argumētum. c. caput. cō. concluſionem, p. partem Summæ D. Thomæ. q. quæſtionem. §. incipere caput. loca inſtitutionum, in quibus aliquid ad idem caput pertinens inuenietur.

QVÆSTIONES LIBRI PRImi, in quo de primis Dialecticæ elementis agitur.

Cap. 1. *de Dialectica inuentore.* *. In hoc nulla ſe offert quæſtio à prædictis Autoribus diſputata: ſed lege obiectionem ſecundam tertii capitis huius libri: item cap. vltim. lib. 8.

Cap. 2. *de Dialectica definitione.* *. Lege quæſt. 1. cap. 4. lib. 6.

Circa hoc autem caput multas habent Dialectici quæſtiones, quæ in prædictis autoribus legi poterunt.

1 Vtrum ſcientia differat ab alijs habitibus intellectus. D. Thom. 1. 2. q. 57. ar. 1. & 2. Fland. 1. q 49. art. 2.

2 Vtrum

2 Vtrum habitus,quo prima principia cognoscuntur,sit naturalis, ac sine discursu. Ferrar.2. Contra gent.cap.78.
3 An scientia speculatiua propriè differat à practica fine & materia.Capr.in prol.Sēt.q.2.cōcl.1. Iauel.6.Metaph.q.5.
4 Num aliqua scientia non actu & simpliciter Practica , possit actu & simpliciter Práctica reddi.Capr.in prolog.Sentent.q.2. con.3.
5 An habitus sit præcipuè ex obiecto practicus. Soncin.6.Metaph. q.4.Iauel.6.Meta.q.5.
6 Agatne Metaphysica de his,quæ sunt sine materia.D.Tho.in Boethium de Trint.q.5.art.4.
7 Vtrum Physica de his quæ sine materia & motu esse nequeunt,disputet.D.Thom.in Boeth. de Trinit.q.5.ar.2.
8 Num Mathematica res absque materia & motu consideret.D.Tho.in Boet.de Trinit.q. 5. ar.3.
9 An Math. abstrahit à fine.Caiet.1. p. q.5.ar.3.
10 Num Astrologia & Musica sint magis Physicæ,quàm Mathematicæ.Iauel.2.Phy.q.8.
11 R.An Theologia sit practica,vel speculatiua. D.Tho.1.p.q 1.ar.4.Duran.in prolog.Sent.q.6.
12 R. An scientia,quam Deus habet,de rebus sit speculatiua.D.Tho.1.p.q 14.ar.16.
13 R.Vtrum sciētia,quam Deus de se ipso habet, sit practica.Caiet.1.p.q.14.ar.16.
14 Num Dialectica scientia sit.Dominicus à Soto q.2.procemiali Logicæ.R. vide eum 1.Physic, q.1.conc.2.
15 Num Dialectica sit speculatrix scientia. Soto q.4.procem.Logicę R.vide eū 1.Physic.q. 1.cōcl.3
16 Sitne Logica vna scientia.Soto q.3. procemiali Logicæ. R. vide eum 1.Phy.q.1.concl.4.

Alias

Alias quæſtiones quæ ad vnitatē ſcientiæ pertinent, vide infra poſt quæſtiones cap.4. lib.de Demonſtr.additamento 1.

17 An pars Demonſtratoria Dialecticæ ſcientia ſit.Fland.1.Poſt.q.3.art.1.

18 An pars Demonſtratoria ſit practica, an potius Speculatiua.Fland.1.Poſter.q.3.art.2.

19 An pars Sophiſtica Logicæ ſit ſcientia.Fland. in opuſc.diui Thomæ de Fallaciis quæſt.1.

20 Num ſcientia ſpeculatrix quæratur propter ſe, & practica propter aliud. Ferrar.3. Contra gent.cap.25.

21 An practicum & ſpeculatiuum ſufficienter diuidant habitus intellectus. Sonci. 6. Metaph. q.5.

22 Sitne omnis ſcientia aut practica, aut ſpeculatrix.Iauell.6.Metaph.q.6.

23 Num bene diuidatur ab Ariſtotele 6.Metaph. ſcientia ſpeculatrix in Phyſicā, Metaphyſicam, & Mathematicam.Diuus Thomas in Boeth. de Trin.q.5.art.1.Sonci.& Iauel.6.Metaph.q.7.

24 Vtrum Dialectica ſit ars artium.Fland.1. Poſter.q.1.ar.4.

25 An actus intellectus verè dici poſſit Praxis. Capr. in prol.Sent.q.2.concl. 4.Sonci.6.Metaph. q.2.Ferrar.3.Cont.gent.cap.25.Iauell.6. Metaph. q.4.

26 Num ex quauis relatione ad praxim habitus poſſit dici practicus.Capr.in prol.Sent.q.2.concl.5.

Quæſtiones autem ad ſubalternationem ſcientiarum pertinētes, lege infra poſt.4.cap.lib.de Demonſt.additamento.1.

Cap.3.*de neceſſitate Dialecticæ**. Lege lib.7.cap.2.

An Dialectica ſit neceſſaria Soto q.1. procem. Logicæ.

Logicæ.R.Vide eum 1.Physi.q.1.con.1.

Cap.4.*de Fine Dialecticæ.** Lege cap.1.lib.7.ad finem.

Cap.5.*de Officio Dialectici.* Cap.6 *de Materia Dialecticæ* Lege cap 1.lib.2.

1 An subiectum scientię & eius obiectum idem omnino sint.Capr.in prol. Sent. quæst.4. con.2.

2 Quænam sit ratio obiecti formalis scientiæ. Capr.in prol.Senten.q.4.con.3.

3 An distinctio formalis scientiarum sumatur ex distinctione formali obiectorum. Sonci.6. Metap.q.8.

4 Num obiectum Dialecticæ sit ens rationis. Soto q.5.procem.Logicæ.

5 Vtrum ens verum,id est ens rationis sit obiectum Metaphysicæ, Iauell.6. Metaphysic. q. vlt.

6 An Logica sit circa actus rationis tanquam circa propriam materiam, Fland.1. Poster.q.1. art.3.

7 Vtrum ad dirigendas mentis operationes peculiaris sciētia requiratur.Fland.1.Poste.q.1.ar.2.

8 Quomodo Logica & Metaphysica circa omnes res diuersis rationibus versentur.D.Thom. opus.42.id est de Natura generis,cap.4.& 5.Flād. 1.Poste.quæst.25.ar.2.

9 R.Quod sit Theologiæ subiectum,D. Thom. 1.p.q.1.ar.7.& omnes Doctores in polo. Sententiarum.

10 R.Quod sit naturalis Philosophiæ subiectū. Caiet.in peculiari opusculo.Iauel.1.Physi.q.1.

Cap.7. *de Instrumentis Dialecticorum.* * Lege cap.2. lib.7.

1 An tantùm sint quatuor quæstiones verè biles.Fland.2.Post.q.1.ar.2.Caiet.2. Poster.cap.1.

b multa

multa de his quæstionibus scitu digna tradit.

2 Num cognitio. An res sit, præcedat cognitionem quid sit. Caiet. 2. poster. cap. 7. q. 4. Ferrar. 1. Cont. gent. cap. 66.

3 Significetne definitio rem esse, an non esse. Fland. 1. Poster. q. 24. ar. 2.

Cap. 8 *de Definitione*.* lib. 2. cap. 6. controuersiam, & cap. 10. ad 2. lib. c. 6. in q. 2. & c. 11. obiect. 1. lib. 6. c. 4. arg. 2. lib. 7. c. 4. lib. 8. cap. 11.

1 An Logicus definiat per materiam, & Physicus per formam. Iauel. 1. de Anima q. 11.

2 Quæ sit via inuestigandi definitionem. Flād. 2. Poster. q. 14. Caiet. 2. Poster. cap. 10. q. 1. & 4. Iauel. 1. de Animo. q. 6.

3 An facilius sit singularis, id est speciei, quàm vniuersalis, id est generis, definitionem inuestigare. Caiet. 2. Poster. cap. 10. q. 3.

4 Quomodo partes definitionis cum definito comparentur. Ferrar. 2. Contra gent. cap. 58.

5 An definitio habeat partes respondentes partibus definiti. Iauel. 7. Met. q. 15.

6 An si definitio habet partes secundùm rationem, definitum habeat secundùm rem. Iauel. 1. Phy. q. 13.

7 Vnde sumatur genus & differentia in omnibus rebus. Ferrar. 2. Cont. gen. cap. 65.

8 An materia sit pars quidditatis rei compositæ. Iauel. 7. Metaph. q. 9.

9 Vtrum per definitionem sola forma, an etiam materia significetur. D. Tho. in q. de Formis, q. 4. ar. 1.

10 Vtrum forma prædicetur de re, cuius est forma. D. Thom. in q. de Formis. q. 4. artic. 2.

11 Num

11 Num potentiæ per actus,& actus per obiecta distinguantur.Iauell.2.de Animo q.11.
12 Sitne quodquid est proprium definitionis significatum.Fland.2.Poster.q.8.arti.2.
13 Num sola prædicata essentialia ponantur in definitione substantiæ compositæ. Iauel.7. Metaph.q.6.
14 An sola accidentia per additamentum definiantur,Sonci.7.Metaph.q.6.
15 Liceatne in definitione transponere nomina. Caiet.2.Post.c.10.q.2.
16 Vtrum dicendo Nasus simus, committatur negatio.Iauel.7 Metaph.q.33.Caieta.in Porphyr. cap.de Specie.
18 Num in relatis & absolutis possit definitio esse circularis.Iauel.1.Physico.quæst.14.
19 An quodquid est,id est definitio,possit demõstrari de re cuius est. Flan.2.Poster.q 3. ar.2.q.4. ar.1.q.ar.1.& 4.q.6.ar.1.q.7.ar.2.Caiet.2.Post.cap. 3.vsquead 6.

Cap.9.*de Diuisione.** Lege q.3. cap.7. huius libri.

1 Quomodo differentia diuidat genus. Caie. in Porphyr.cap.de Differentia.quæst.vlt.
2 An diuisio debeat esse bimembris. Caiet.2. Poster.c.4.ad finem.
3 Quomodo analogum in sua inferiora diuidatur.Caiet.opusc.de nominum analogia cap.9.
4 R. An diuisio substantiæ,quam tradit Arist. 2.de Anima,sit analogi in Analogata. Iauel.2. de Animo.q.2.

Cap.10.*de Argumentatione.** Vide 5.lib. & sequentes.

1 An ex antecedente possibili sequatur semper

consequens possibile: & an consequens impossibile ex antecedente solum impossibili colligatur. Iauel.9. Metaph.q.11.

2 Vtrum conclusio necessaria possit inferri per medium non necessarium. Fland.1. Poster.q. 18.ar.2.

Cap.11.*de partibus Dialecticæ*.* Lege cap.2.l.2.
Vtrum tertia pars Logicæ optimè diuidatur in Inuentiuam, Iudicatiuam, & Sophisticam. Fland.1.Poster.q.2.ar.2.

Quæstiones lib.2 de Quinque vocibus.

Cap.1.*de subiecto Dialecticæ*.* lib.1.cap.6.& in hoc lib.cap.8. ob.5.& lib.3.cap.10.

1 An prima & secunda intentio sint mentis conceptiones. Capr.1.Sent.d.23.q.2.con.1. Iauel.3. de Anima q.2.de Conceptu.

Hic possunt multæ quæstiones proponi, tam de intellectu, alijsque animi nostri viribus, quàm de earum actibus. Sed lege D.Thom.1.p.q. 77.78. 79.item 85.86.87. præterea Arist. interpretes.2.& 3.de Anima. Has tamen accipe.

2 Num intellectu patiens sit ab omni organo corporeo separatus. Iauel.3.de Anima q.1.de Intellectu possibili.

3 Quæ sint munera intellectus agentis. Iauel. 3.de Anima q.2.& 3.de Intellectu agente.

4 An sint species intellectiles. Dura.2.d.3. q.6. Iauel.3.de Anima q.1.de Specie Intelligibili.

5 A quo producantur species intellectiles. Iauel,3.de anima,q 2.de Specie intelligibili

6 An in definitionibus eorum de quibus Logica disputat, definiantur naturæ, an notiones. Caie.in Porphyr.cap.de Genere, & in Categor. Arist.

Arist.cap.de Substantia.?.1.

Alia praeterea loca habes in institutionibus in hoc cap.quae(si placet) consule.Vide etiam quaestiones,quas habes in Thesauro quaestionum c.6.lib.1.

7 An entia rationis causam habeant, quae eis tribuat E Te.Sonc.6.Meta. q.18.

Cap.2 *de diuisione Dialecticae.**.cap.vlt.lib.1.

1 Vtrum ad dirigendas operationes,aliqua peculiaris scientia requiratur. Fland.1. Poster.q.1.ar.2.

2 Vtrum idonea sit Logicae diuisio per tres mētis operationes.Flan.1.Post.q.2.artic.1.

3 An practicus intellectus differat re,an sola ratione ab speculatiuo.D.Thom.1.p.q.79.ar.11. Ianell.2.de Animo q.7.de Principio mouente.

Cap.3.*de ordine librorum Dialecticae.** cap.1.lib. 6.

1 An processus à causis ad effecta sit compositorius,an resolutorius.Caiet.12.q.14.artic.5.

2 Vtrum genus implicitè contineat ea,quae sub ipso continentur.D.Thom.opusc.42.id est de natura generis cap.9.

Cap.4.*de subiecto & necessitate libri Quinque vocum.** argumen.2.cap.4.lib.6.

De Vniuersis habes duo integra opusc.D. Thom.scilicet 55.& 56.Item tractatum 1. opusc. 48.quod Logicae Compendium dicitur.

1 Quomodo species intellectilis sit vniuersalis.Ferrar.2.Contra gent.cap.49.

2 Quomodo scientia sit vniuersalium . Caiet. 1.Poster.c.9.q.penult.

Cap.5. *de Genere & Specie.** libro septimo cap.5.

1 Vtrum genus & species sint idem conuertibi-

liter.Sonc.7.Metaph.q.38.

2 Vtrum possit esse aliquod genus, sub quo tantum sit vna species.Fland.1.Post.q.17.ar.2.

3 Vtrum diuisio generis & speciei sit rationis. Sonc.5.Metaph.11.

4 An determinans sibi aliquod genus, determinet sibi aliquam speciem.Ferra.3.Cont.gent. cap.4.

5 An species, vt species est, de pluribus prædicetur. Ferrar.4.Cont.gent.c.35.

6 An omnia quæ habent eandem materiam, sint eadem numero.Sonc.5.meta.q.12. Iauel.5. Metaph.q.14.

7 An omnis contrarietas diuersitatem speciei constituat.Iauel.10.Meta.q.20.

8 An genus & species eius sint idem, aut diuersa genere: item an sint idem, aut diuersa specie. Iauel.10.Metaph.q.19.

9 An materia sit principium distinctionis genericæ.Sonc.10.Metaph.q.25. Iauel.10. Metaph.q. 22.

10 An genus per se de differentia prædicetur. Sonc.4 Metaph.q.20.Iauel.3.Metaph.q.2.

Cap 6. *de Differentia.** cap.10. huius libri ad 2.

1 An illud à quo res sumit speciem, debeat esse indiuisibile.Caie.1.2.q.52.ar.1.

2 An differentia sit de essentia generis. Ferrar. 1. Cont.gent.cap.24.

3 An genus & differentia tantùm ratione differant.Son.7.Metaph.q.36.

Cap.7 *de Proprio.**.lib.3.c.2.dubit.3.lib.7.c.1.ad medium quæstionis.

1 Quomodo diuidatur accidens in proprium & com-

& commune. Ferra.3. Contra gentes capit. septimo.

2 An Ens habeat veras & proprias passiones. Sonc.4. Metaphysicorum q.17. Iauel.4. Metaph. q.2.

3 An proprietates entis sint idem cum ente. Soncin.4. Metaph. q.21. Iauel.4. Metaph. q.3.

4 An proprietates entis cum ente conuertantur. Sonc.4. Metap. q.18. Iauel.4. Metaph. q.4.

5 An propria passio diuina virtute à subiecto separari possit. Ferrar.4. Contra gentes cap. 65.

6 An quoduis accidens habeat aliquod proprium subiectum. Caiet. de Ente & Essentia cap. 7. tex.7.

7 An quoduis accidens fluat à subiecto. Caiet. 3.p.q.77.ar.6. Ferr.3. Contra gentes cap.7. & lib. 4. cap.14.

Cap.8. *de Accidente.* * lib.3. cap.11.q.1.2.3, & 4.

1 Quæ sit natura accidentis. D.Thom. integro opusculo 41.

2 An Deus possit facere accidens sine subiecto. D.Thom.4. Sent. d.12.q.1. arti.1. Durand.4. dist.12. q.1.

3 Vtrum inhærentia sit de essentia accidentis. Sonc. & Iauel.7. Metaph. q.1. Caiet. de Ente & de Essent. cap.7.q.15.

4 R. Vtrum in Sacramento altaris accidentia sine subiecto existant. D.Thom.3.p.q.77.ar.1.

5 An accidens inseparabile per se & necessariò insit indiuiduis. Caiet.1. Poster. cap.7.q.2.

Vide præterea q.6 & 7. capitis superioris

Cap.9. *de Indiuiduo.* Lege c.10. huius lib. ad 3. arg. & arg.2.c.4.li.6.

1 Quid sit persona. D.Th.1.p.q.30.ar.1. 1.Sent.d. 25.ar.1.de Poten.q.9.ar.2.

2 An singulare possit definiri. Iauel.7. Metaph. q.16.

3 R.Vtrum hoc nomen Persona sit commune tribus personis Diuinis.D.Thom.1.p.q.30.art. 4.

Cap.10.*de Numero Vniuersalium.*

1 Vtrum genus implicitè contineat ea, quæ sub ipso collocantur.D.Thom.opusc.42.cap.9.

2 Vtrum genus & differentia sola ratione distinguantur.Sonc.7.Meta.q.36.

3 Vtrum Deus sit genus alicuius. D. Thomas in Compendio Theologiæ cap.13.

4 Num Deus sit species pluribus indiuiduis communis.D.Thom.in Compendio Theologiæ.cap.14.

5 Vtrum in Deo sit totum vniuersale.D.Thom. 1.Sent.d.19.q.4.ar.2.

6 Quomodo natura immaterialis possit apprehendi vt vniuersalis & particularis. Ferrar. 2.Contra gent.cap.93.

De principio Indiuiduationis, vide q. sequentis capitis.

Cap 11.*Quomodo natura fiat vniuersa.*

1 An natura ex se sit vna, vel plures; Caiet. de Ente.c.4.q.6.

2 An natura vniuersalis habeat vnitatem realem, minorem vnitate numerali. Soncin.7. Metaph.q.40.

3 Quod sit principium indiuiduationis .D. Thom.integro opusc.29.& opusc.32.cap.2. Sonc.7. Metaph.q.31.32.33 34.35.& 10.Metaph.q. 49. Caiet. de Ente cap.2.q.5.Ferrar.1.Contra gent.cap.21.Iauel.5.Metaph.q.15.

4 An

4 An accidentium differentia diuersitate numericam constituat. D. Thom. in Boeth. de Trinit. q. 4. art. 5.
5 An loci diuersitas quidpiam efficiat circa diuersitatem numericam. D. Thom. in Boeth. de Trinit. q. 4. art. 4.
6 Num formæ vnius speciei multiplicentur tantùm ratione materiæ. Caiet. 1. p. q. 41. art. 6.
7 Vtrum anima intellectiua per corpus indiuiduetur. Caiet. de Ente. c. 6. q. 13. Ferrar. 2. Contra gent. c. 75. & 81. Iauel. 3. de Anima. q. 5.
8 Accidentia quomodo indiuiduentur. Caiet. 1. p. q. 29. ar. 1.
9 Vtrum plura accidentia eiusdem speciei possint esse in eodem subiecto. Son. 7. Metaph. q. 4. & 9. Caiet. 3. p. q. 35. art. 5. Ferrar. 4. Cont. gent. c. 26. Iauel. 5. Metaph. q. 18.
10 R. Quomodo Deus indiuiduari intelligatur. Ferrar. 4. Cont. gent. c. 14.
11 An quoduis abstractum, & qua abstractione subsistens, vnum tantùm sit. Caiet. 1. p. q. 54. art. 1.
12 R. Vtrum plures Angeli possint esse eiusdem speciei. D. Thom. 1. p. q. 50. art. 4. Duran. 2. d. 3. q. 3. Sonc. 12. Metaph. q. 51. Caiet. de ente c. 5. q. 9. Iauel. 12. Metaph. q. 24.
13 Vtrum res immateriales se ipsis sint indiuiduæ. Ferrar. 1. Cont. c. 21.
14 An natura absolutè sumpta sit, quæ prædicatur de indiuiduis. Caiet. de Ente. cap. 4. q. 6. ad finem.

Cap 12. *de quibusdam axiomatibus.*

1 An vniuersale nihil sit, aut posterius singularibus. Iauell. 1. de Anima. q. 7.
2 An vniuersale sit semper. Caiet. 1. Poster. ca. 9. q. 2.

3 Qua ratione se habeat sensus respectu singularium, & intellectus respectu vniuersalium. D.Tho.integro opusc.49.

4 An primum cognitum ab intellectu sit singulare. Sonc. 7. Metaph. q.12.

5 Vtrum intellectus noster prius intelligat magis vniuersale. D. Thom. 1. p.q.85.art.3.Caiet.in prol. de Ente. q.1.

6 Quomodo intellectus noster cognoscat singularia. Ferrar.1.Contra gentes cap.65.

7 An sensus sit vniuersalium, & sentire singularium. Caiet. 1. Post.cap.23. Iauell. 1. Metaph. quæst.8.

8 An singulare possit per se intelligi.D.Thom. 1.p.q.86.art.1. Iauel.7.Metaph. q.16.

9 An vniuersalia actu sint extra animam. Cai. de Ente. c.4.q.7.

10 An species intelligibiles remaneant post intellectionem.Iauell.3. de Anima. quæst. 4. de specie intelligibili. Consule præterea D.Thom. 1.p.q.79.art.6. & 7.

Quæstiones Tertii libri de Categoriis.

Cap. 1. *de subiecto, vtilitate, ac diuisione libri.*

An veritas & falsitas in prima intellectus operatione inueniri possint. Ferra.1. Cont. gent. c.59. Sed vide quæstiones c.5.lib.4.

Cap. 2 *de Aequiuocis.* Cap. 3 *de Vniuocis.*

1 An quod ordine Prioris & Posterioris de suis inferioribus dicitur, vniuocum esse posit. Ferrar.1.Cont. gent.c.32.

Hic permulta de analogis disputari possunt, quæ tractat Caiet.opusc. integro de Nominum analogia, & in opusc. Responsionis ad magistrū Ferrariensem: & ipse Ferrar. 1. Cont. gent. cap. 32.33. & 34.

2 An

2 An primum analogatum in cæterorum defi- nitione poni debeat. Caiet. 1.par.q.13.art.6. Fer- rar.1.cont.gent.cap.34.

3 An analogum simpliciter prolatum pro suo præcipuo significato perpetuò accipiatur. Caiet. in Porphyr.cap.de differ.p.2.q.2.

4 An si æquiuoca reducantur ad vniuocum se- cundùm prædicationem, verùm etiam sit vniuo- ca reduci in non vniuocum. Caiet.1.par.quæst.13. art.5.ad.1.

5 R. An nomina Deo, nobisque communia sint æquiuoca, vniuoca, an analoga. D.Thom.1.p.q.13. art.5. 1.Cont.gent.cap.32.33.34. de Poten. quæst. 7.art.7. de Veri.q.2.art.11.opusc.2.id est in Com- pendio Theologiæ.c.27.

6 An corruptibile & incorruptibile differant genere. Iauell.10. Metaph. q.21.

7 Vtrum substantia separatæ ac materiales nõ conueniant, nisi genere Logico. D. Tho. opusc. 42. de Natura generis c. 6.

Cap.4. *de Paronymis.*

R. An dictio exclusiua addita vni relatorum excludat reliquum. Durand.1.d.21.quæst.1.

Cap. 5. *responsionis pro Aristotele.*

Cap. 6. *de prima diuisione antepredicamentali.*

*. lib. 4. cap. 5. obiect. 2.

An ratio, quam significat nomen, sit concep- tus intellectus de re intellecta. Caiet. 1. par. q. 13. art.4.

Cap. 7. *de 2. diuisione.*

Cap. 8. de prima regula anteprædicamètali.

An quando aliquid alicui tribuitur, necesse fit, omnia quæ sunt de eius ratione ei tribui. Ca- iet.1.p.q.28. art. 3.

Cap. 9. *de secunda regula antepredicamentali.*

Addi-

Additamentum de Transcendentibus.

QVibus publica Dialecticæ interpretatio, aut assertionum huius libri defensio est imposita, maximè curare debent, vt ea quæ ad sex transcendentia pertinent, comprehensa animo habeant. Hos itaque autores, & in his quidem locis legere poterunt.

Principiò Iauellum in tractatu de Transcendentibus, qui habetur post Epitomen Metaphysicæ. Hunc tanquam fundamentum posui, quoniam summa perspicuitate, quæ ad præsentem disputationem attinent, explicat. Deinde diuũ Thom. opusc. 42. c. 2 denique has quæstiones.

1 Eas quas habes supra in Thesauro prædicabilium. c. 7. scilicet 2. 3. & 4. Item omnes quæstiones positas in Thesauro c. 2. & 3. huius libri. Item eas quas habes in Thesauro ca. 10. huius libri: scilicet 14. 15. 16. 17. 18. & 19.

2 Quæ sint entis diuisiones, D. Thom. opusc. 42. c. 1. & 3.

3 An ens, quatenus ens, habeat principia & causas, Son. 4. Metaph. q. 8. Iauel. 6. Meta. q. 1.

4 De Vno vide in Thesauro c. 13. huius libri q. 27. 28. 29. 30. & 31. Item an vnum sit prima passio entis. Sonc. 4. Meta. q. 24.

5 An multitudo sit prior vno. Iauell. 10. Metaph. q. 6.

6 An vnum & multa opponantur, & quo genere oppositionis. D. Thom. 1. p. q. 11. art. 2. Son. 10. Metaph. q. 4. Iauell. 10. Metaph. q. 5.

7 De vero & falso vide D. Thom. q. 1. de Verit. per totam quæstionem. 1. p. q. 16. & 17. Item vide quæstiones, quas nos ponimus in Thesauro c. 5. li. 4. a q. 1. vsq; ad 16.

8 De

8 De Bono vide D. Thom.1.p.q.5.& 6.
9 Vtrum Bonum differat re ab ente. D. Thom. 1.p.q.5.art.1. de Verit.q.21.ar.1. An ens & bonum conuertantur. d.7.de Verit. q.21.art.3.
10 Vtrum Bonum sit prius secundùm rationem, quàm verum. D. Thom. de Verit. q. 21.ar.3.
11 Vtrum omnia sint bona bonitate Diuina. D. Thom. de Verit.q.21. art.4.
12 Vtrum bonum creatum sit bonum per essentiam suam. D. Thom. de Verit. q. 21. art. 5.
13 De Malo habes quæstiones proprias diui Tho. quæ cum disputatis circunferuntur.
14 De causa mali habes q. in D.Thom.1.p.q.49.
15 Vtrum malum sit aliqua natura positiua. Durand. 2. d. 34. q. 2. Caiet. 1 2.q.18.art.5. De his denique transcendentibus lege opusculum eius qui in morte noster fuit, id est Ioannis Pici Mirandulani, Victoriæ Comitis.

Redeat igitur vnde aberrauit oratio.

Cap. 10. *Quæ sint ea, quæ in Categorijs ponuntur, & quot modis id contingat, de numeroq; ipsarum Categoriarum.*

1 An Deus in aliquo genere contineatur. D. Thom. 1.p.q.3.art.5. 1.Sent.d.8.q.4.art.2. 1. Cont. gent. c.25. in opusc. Compendij Theol. cap. 12. Capr. 1. d.8.q.2.concl. 4. & 5.
2 Vtrum infinito repugnet esse in prædicamento. Sonc.5.Metaph. q.15.
3 An omne quod habet genus & differentiam sit ad aliquod genus entis determinatum. Capr. 1.d.8.q.2.con.1.
4 An in omni re, quæ propriè ponitur in prædicamento, differat essentia ab esse. Cap. 1. d. 8. q.2 con. 2.

5 An omne, quod propriè sub aliquo genere ponitur, habeat actum admixtum potentiæ. Capr. 1.dist.8.q.3.concl. 3. Sonc. 12.Metaph. q. 22. Iauel. 12. Meta. q.8.

6 Vtrum ex substantia & accidente fiat vnum per se. Sonc.7.Metaph.q.5.

7 Num ex anima & corpore fiat vnum per se. Iauell.2.de Anima.q.5.

8 An ex genere & differentia fiat vnum per se. Iauell.7.Metaph.q.18.

9 An ex materia & forma fiat vnum per se. Sonc.8.Meta.q.28.Iauell.8.Meta. q.7.

10 An accidentia ponantur in prædicamento, sumpta in abstracto, an potiùs in concreto. Cai. de Ente. c.7.tex.7.

11 An totum & partes sint eiusdem speciei. Ferrar.2.Cont.gent.c.90.

12 An actus & potentia sint eiusdem generis. Caiet.1. p. q.77.art.1.

13 Vtrum prædicamenta distinguantur per diuersos modos prædicandi. Sonc.5. Metaph. q. 13. Iauell.5.Metaph.q.16.

14 An ens in 10. prædicamenta diuisum sit ens nominaliter sumptum. Ferrar. 1. Cont. gent. cap. 25.

15 Quæ sint entis diuisiones. Thom.opusc.42. de Natura generis c.1. & 3.

16 Vtrum ens habeat vnum conceptum formalem. Sonc.4.Metaph.q.1.

17 Vtrum ens superius ente rei, & ente rationis sit æquiuocum, an analogum. Sonc.4. Meta. q.5.

18 Vtrum ens, vt entia rei continet, sit vniuocū, æquiuocum, an analogum. Sonc. 4. Metaphysi. quæst.

quæst. 4. Caiet. de Ente. c. 2. q. 2. & 3. Ferrar. 1. Con. gent. c. 32. Iauell. 4. Metaph. q. 1.

19 An bene sequatur, Ens est vniuocum, ergo ens est genus. Ferrar. 1. Cont. gent. c. 32.

20 An priuatio sit nullo intellectu considerante. Sonc. 10. Metaphysicorum. q. 15. Iauell. 10. Metaphysicor. q. 10. & ibi quomodo cognoscatur inuenies.

21 An detur potentia obiectiua. Sonc. 9. Meta. q. 2. Iauel. etiam vide 9. Meta. q. 2.

Cap. 11. *de Substantia.*

1 An substantia vt genus summum, distinguatur à substantia, vt diuiditur contra accidens. D. Thom. opusc. 42. idest, de Natura generis. ca. 10. Iauel. 5. Metap. q. 17.

2 An ratio formalis substantiæ sit esse per se, Soncin. 5. Metaphysico. q. 14. Iauell. 5. Metaph. quæst. 17.

3 An prima substantia possit prædicari. Caiet. in proph. c. de genere p. 9.

4 An vniuersale magis existat quàm singulare. Caiet. 1. Poster. cap. 26. q. 3.

5 An substantia sit prior accidente ratione, cognitione, ac tempore. Ferrar. 2. Cont. gent. c. 18. & 19. Iauell. 7. Meta. q. 3.

6 An in definitione accidentis inseparabilis ponatur subiectum. Iauell. 1. Phy. quæst. 15.

7 An substantia sit prior accidente cognitione. Sonc. 7. Metaph. q. 10. & 13.

8 Num accidentia ad cognoscendam rei essentiam quicquam conferant. Iauell. 1. de Anima quæst. 8.

Cap. 12. *de effectionibus substantiæ.*

1 An Dei virtute fieri possit vniuersale à singularibus separatum, Sonc. 7. Meta. q. 41.

2 An in substantia sit contrarietas. Iauell. 5. Physi. q. 2.

Additamentum de Accidente in communi.

ANtequam de singulis accidentium Categorijs disputatio instituatur, possunt quædam aut omnibus, aut plerisque accidentium Categorijs communia disputari, quæ ex his, quæ subijciemus locis, colligentur.

1 D. Thom. opusc. 48. id est, Compendij Logicæ, per multos tractatus de singulis accidentiũ Categorijs disputat. Item opusc. 42. id est, de natura generis c. 19. & sequentibus.

2 An accidentia in abstracto sint entia. Iauell. 7. Metaph. q. 2.

3 Lege totum c. 7. Caiet. de Ente & Essentia: multa enim lectione digna offendes.

Hùc referri possunt quæstiones cap. 8. lib. superioris: item cap. 11. huius libri, scilicet 1. 5. 6. 7. & 8.

Reuertamur itaque ad Institutiones.

Cap. 13. *de Quantitate.*

1 An quantitas sit subiectum accidentium corporalium & absolutorum inhærentium substãtiæ. Capr. 2. d. 18. q. 1. concl. 2.

2 R. Vtrum in Sacramento altaris quantitas dimensiua sit subiectum accidentium. D. Thom. 3. p. q. 77. art. 2. Soto 4. d. 10. q. 2. ar. 2.

3 Num quantitas sequatur formam. Caiet. 1. p. q. 7. art. 3.

4 An quantitas à substantia distinguatur. Capr. 2. d. 18. q. 1. concl. 1. Sonc. 5. Metaph. q. 19. Soto 4. d. 10. q. 2. art. 2. Non cito eum in Commen-

mentarijs huius cap. ne mei instituti immemor videar.

5 Vtrum in magnitudine sint punctus, linea, & superficies. Sonc. 5. Meta.q.20.

6 Quid sit locus. Iauell. 5. Physi. q.13. Soto 4. Physi. q.1.

7 An omne corpus sit in loco. Soto 4. Physicor. quæst. 2.

8 Quid sit tempus. D. Thom. in opusc. 36. cap. 1. Iauell. 4. Physi. quæst. 20. & 21. Soto 4. Physic. quæst. 4.

9 An tantum sit vnum tempus. Iauell. 4. Physicor. q.23.

10 An præter tempus continuum, quod est passio primi motus, sit aliud tempus discretum nullo modo continuum. Capr. 2. d. 2. quæstion. 2. conc. 3.

11 An tempus habeat esse completum extra animam. Capr. 2. d. 2. concl. 4. Iauel. 4. Physi. q. 24. Lege præterea Caiet. 1. p. q. 28. art. 1.

12 An continuum componatur ex indiuisibilibus. Iauell. & Soto. 6. phy. q. 1.

13 An ratio mensuræ prius competat vni, quod est principium numeri. Soncin. & Iauell. 10. Metaph. q.2.

14 An numerus sit vnum simpliciter, an potius vt acernos. Capr. 1. dist. 24. q.1. concl. 5. Sonc. 10. Metaph. q.7. Iauell. 8. Metaph. q.9.

15 An numerus sit ex apprehensione animæ. Sonc. 10. Metaphysic. quæst. 8. Iauell. 8. Metaphysic. q. 9.

16 Vtrum vltima vnitas sit forma numeri. Sonc. 19. Metaph. q.9. Iauell. 8. Metaph. q.10.

17 Vtrum forma numeri sit continuitas diuisi. Sonc. 10. Metaph. q.10.

18 An numerus sit entitas distincta à rebus numeratis, Sonci.10.Metaph.q.11.Iauell. 8.Metaph. quæst. 9.

19 An quiuis numerus sit vnum numero.Sonc. 10.Metaph.q.12.

20 Num tempus & motus sint quantitates per se.Sonc.5.Metaph. q. 24.

21 Vtrum substantia sit diuisibilis per quantitatem. Sonc.5.Metaph.q.22.

22 Vtrum diuisibilitas sit ratio formalis quantitatis. Sonc. 5.Metaphysi. q. 21. Iauell. 5. Metaphysi.q. 20.

23 Vtrum quantitas in eà quæ insunt, diuisibilis sit.Son.5.Meta.q.23.

24 Vtrum finitum & infinitum, & diuisibilitas primò & per se conueniant quantitati. Iauell. 1.Physic.q.8.

25 Vtrum vnum & numerus significent essentiam. D.Tho.1.Sent.d.24.art. 4. Capr. 1.d. 24. q. 1. art. 1.concl.1.

26 Vtrum numerus, qui est species quantitatis, & vnitas, quæ est eius principium, solum in rebus materia constantibus inueniantur. Capr. 1.d.24.q.1.art.1.concl.2. Sonc.10.Meta.q.13. Iauell. 8. Metaph. q. 11.

27 An Vnum ad genus quantitatis pertinens, addat aliquid ad vnum, quod reciprocatur cum ente. Dur. 1.d.24. q.2. Sonc.4. Metaph.q.25.Iauel. 4. Metaph. q.7.

28 An ratio vnius sit positiua, vel priuata. Son. 4. Metaphysic. q. & Iauell. 4. Metaphysi. quæst. & lib. 10. q.1.

29 Quomodo multitudo ex vnitatibus componatur. Caiet. 1.p.q.11.art.2.

30 An species multitudinis sint iuxta species nume

numeri accipiendæ. Caiet. 1. p. q. 7. 1. art. 4.
31 An multitudo sit genus numeri. Iauell. 10. Metaph. q. 13.

Cap. 14 *de affectionibus quantitatis.*

1 An quantitas possit intendi & remitti. Son. 8. Metaph. q. 27. Caiet. 1. 2. q. 52. art. 1.
2 An eadem quantitas numero possit per essentiam esse maior & minor Capr. 2. d. 18. quæst. 1. concl. 4.
3 Nũ æqualitas sit aliquid reale in his quæ sunt æqualia. Capr. d. 31. q. 1. concl. 2. Son. 5. Metaph. q. 34. Caiet. 1. p. q. 42. art. 1.
4 An sursum & deorsum sint species loci, & an sint extrema longissimæ lineæ. Iauell. 4. Physi. q. 3.

Cap. 15. *de Qualitate.*

1 De Habitibus vide multas quæstiones in diuo Tho. 1. 2. à q. 49. vsque ad 54.
2 Vtrum aliquis habitus immediate recipiatur in essentia animæ. Dur. 2. d. 26. q. 2.
3 Vtrum virtutes sint habitus. Durand. 2. d. 27. quæst. 1.
4 Qua ratione habitus ad actum se habeat. Caiet. 1. 2. q. 49. art. 3.
5 R. Vtrum Synderesis sit potentia, vel habitus. D. Tho. de Verit. q. 16. art. 1.
6 R. Vtrum conscientia sit potentia, vel actus, aut habitus. D. Tho. de Verit. q. 16. art. 1.
7 R. Vtrum character ad Qualitatis Categoriam pertineat, & ad quam eius speciem referatur. Caiet. 3. p. quæst. 63. art. 2. Soto 4. Sent. d. 1. q. 4. art. 2.

Cap. 16. *de affectionibus qualitatis.*

1 Vtrum motus illi contrarij sint, qui ad terminos contrarios tendunt. Soto 5. Phy. q. 4.

2 Vtrum inter species, aut differentias cuiuscunque generis sit contrarietas. Iauell. 10. Metaph. q.18.

3 An in figuris detur contrarietas. Iauell. 1. Physi. q. 22.

4 An in Quantitate, Qualitate, & Vbi sit contrarietas. Iauel.5.Physi.q.5.

5 An omnis forma posit intendi & remitti. Cap. 1.d.17.q.2.art.1.concl. 7. præsertim de forma substantiali id tractat Sonci.8. Meta.q.15.

6 An eadam forma numero posit esse intensa & remissa. Durand. 1.d.17. quæst. 7.

7 Vtrum aliquæ formæ intendantur non solum ex maiori participatione subiecti, sed ex additione etiam alicuius. Capr. 1.d.17.q.2.art. 1. concl. 6. Caiet. 1.2.q.52.art. 2.

8 An forma accidentalis habeat gradus, per quos magis, minusque recipiat. Dura.1.d.17.q.5.

9 An forma recipiat magis & minus ratione essentiæ. Duran.1.d.17.q.6.Caiet. 1.2. q.52. art.2.

10 Vtrum aliqua forma recipiens magis & minus posit augeri in infinitum. Durand. 1. dist. 17.q.9.

11 Num quæuis forma specificans, nec indiuisibilitatem habens, magis, minusque recipiat. Caiet. 1.2.q.52.art.1.

12 Num additio informis sit tantum vel ex parte subiecti, vel ex parte formæ. Caiet. 1. 2. quæst. 52. art. 2.

12 An similitudo sit relatio realis. Sonc. 5. Metaph.q.34.

Cap. 17. *de Relatis.* *. lib. 1.c.8.q. 5.

1 An dentur aliquæ relationes nō reales. Capr. 1. d. 13. q. 1.art.2.concl. 1. Sed lege artic. 7. quæst. 13. 1. part. D. Thom.

2 Num

2 Num relatio rationis sit ex solo opere intellectus. Caiet. 1.p.q.28.art.1.

3 Num in sola relatorum Categoria inueniatur aliquid reale, & aliquid secundum rationem Caiet. 1.p.q.28.art.1.

4 An relatio secundum propriam relationem relationis dicat aliquid reale. Ferrariens. 4. Cont.gent.c.14.

5 An dentur aliquae relationes, quae sint vera entia rei. Capr.1.d.30.q.1.art.1.concl.1. Son.5.Metaph.q.2.25.

6 An inter relata realiter distincta sit relatio realis. Sonc.5.Metaph.q.29.

7 An relatio habens fundamentum reale sit realis. Sonc.5. Metaph.q.27.

8 Quomodo relatio quae propriam rei operationem sequitur, sit realis. Ferrar. 4. cont. gent. cap.14.

9 R. Vtrum sit aliqua relatio inter Deum & creaturas. D.Thom. de potent.q.7.art.8. Sed lege etiam. 1.p.q.13. art. 7.

10 R. An relationes quae sunt inter Deum & creaturas sint realiter in ipsis creaturis in Deo. D.Tho. de potentia.q.7.art.9.2.Con.gent.c.13.

11 R. Vtrum Deus ad creaturas realiter referatur, ita vt ipsa relatio sit aliqua res in Deo. D. Thom. de potent. q.7.art.10.

12 R. Vtrum potentia generandi sit ad aliquid. D.Tho.1.p.q. 41. art. 5.1.Sent.d.7.q.1.art.2. de potent.q.2. art.2.

13 R. An creaturae ad Deum relatione reali referantur, & Deus ad ipsas relationes rationis. Capr.1.d.30.q.1.art.1.conc. 3. Ferra. 2. Cont. gent. c.11. 12. & 13.

14 An relationes quae conueniunt Deo ex tem-

 pore,

pore,sint reales.D.Thom.1.p.q.13.ar.7.Durand.1.d.30.q.3.

15 Vtrum Relatio à fundamento distinguatur. Duran.1.d.30.q.2.Capr.1.d.30.q.1.art.1. Sonc. 5.Metaph.quæst.28. Caiet.1.par.quæst.28, art.2.ad 1. Ferrar.4. Cont. gent. cap.14. Iauell. 5. Metaph. quæst.22.

16 Vtrum relatio habeat suam realitatem ex fundamento.Son.5.Meta.q.26.

17 Vtrum relatio posit immediatè fundari in substantia. Sonc.5.Metaphy.q.31. Ferrar.4. Cont. gent. cap.14.

18 Vtrum relationes distinguantur ex pluralitate fundamenti.Sonc.5.Metaph.quæst.32.

19 An modi relatorum sint bene ab Arist. assignati.Iauell.5.Metaph.q.21.

20 R.Vtrum relatio creaturæ ad Creatorem sit transcendens,distincta à suo fundamento.Caiet. 1.p.q.45.art.3.

21 Vtrum terminus sit de conceptu quidditatiuo relationis. Sonc.5.Meta.q.33.

22 Vtrum vni relationi secundum speciem duæ relationes specie distinctæ respondeant. Caiet.1.p. q.52.art.2.

23 Num relationes secundum terminos sint numerandæ,id est, vtrum pater vna paternitate ad plures filios referatur.Caiet.3.p.q.35.art.5.Ferrarien 2. contra gent.cap.12.

24 Num quoduis aliud genus præter relationem significet aliquid inhærens,relatio verò solum significet. Ad Caiet.1.par.q.28.art. 1. Ferrar. 4.Con.gent.c.14.

25 Num relatum terminetur ad absolutum, an ad relatum aliud.Sonc.5.Meta.q.30. Caiet.1.p.qu. 13.art.7.Ferrar.2.Cont.gent.cap.1.

26. An

26 An in illis solùm relatis inueniatur relatio realis mutua, in quibus ex vtraque parte est eadem ratio ordinis vnius ad alterum. Capr. 1. d. 30. q. 1. art. 1. concl. 2. Cai. 1. p. q. 13. ar. 7.

27 An materia & forma sint relata. Iauell. 2. Physi. q. 10.

28 An æqualitas & similitudo relationes reales sint. Sonc. 5. Metaph. q. 34.

29 Quomodo esse diuersum sit esse relatum. Ferrar. 1. Cont. gent. c. 17.

30 Vtrum à relatione extrinseca aliquid denominetur. Ferrar. 2. cont. gent. c. 13.

31 Vtrum identitas sit relatio realis. Sonc. 5. Metaph. q. 35. Caiet. 1. p. q. 28. art. 1. ad 1. Denique circa hoc cap. alia multa reperies in Caieta. 1. p. q. 13. art. 7. 3. p. q. 35. art. 5.

Cap. 18. *de affectionibus relatorum**. li. 1. c. 8. q. 5.

1 Vtrum vno relatorum intellecto, aliud necessariò intelligi debeat. Cai. 1. p. q. 13. art. 7.

2 An vnum relatorum per aliud definiatur. Caiet. in Porphyr. cap. de specie. Vide etiam in *Thesauro* c. 8. lib. 1. q. 18.

3 Vtrum dictio exclusiua addita vni relatorũ excludat reliquum. Dura. 1. distin. 21. q. 1.

4 An relatio posit aduenire alicui absque eius mutatione. Iauell. 5. Physic. q. 3.

Cap. 10. *de actione & passione*.

1 Vtrum actio immanens, quæ per se est subiectiuè in agente, distinguatur à transeunte. Sonc. 9. Metaph. q. 20.

2 An actio immanens ad hanc pertineat Categoriam. Sonc. 9. Metaph. q. 21.

3 Vtrum nomina significantia actus immanentes includant in significato suo respectum. Sonc. 9. Metaph. q. 22.

4 An actio transiens sit in agente subiectiuè Sonc.5.Meta.37.Ferrar.2.Cont.gent.c.1.

5 An actio transiens præter relationem & motum significet aliud in agente. Cai.1.part.quæst.25.art.1.

6 Vtrum actio sit forma producta. Sonc.5.Metaph.q.36.

7 Vtrum actio dicat absolutum cum respectu. Sonc.5.Metaph.q.38.

Cap.20. *de quatuor vltimis Categoriis.*

1 An vltimæ Categoriæ dicant absolutū quid, an relatum potiùs. Soncin.5.Metaph.quę.39. Iauell.5.Metaph.q.23.

2 Vtrum Locus & Vbi sint idem. Sonc.5.Metaph.q.40.

3 Vtrum Vbi realiter à loco distinguatur. Son.5.Metaph.q.41. De sex vltimis Categorijs edidit Gilbertus Porretanus Episcopus libellum obscurissimum, qui De sex principijs nominatur, quem suis Commentarijs Alb. Mag. satis illustrauit.

Cap. 21. *de Oppositis.* *. lib. 7. c. 8.

1 An vnum vni tantùm contrarium sit. Sonc.10.Meta.q.20. Iauel.10.Metap.q.14.

2 Qua ratione differat relatiua oppositio ab alijs. Iauel.10.Metaph.q.9.

3 Vtrum formæ contrariæ sint eiusdem speciei. Sonc.10.Metaph.quæst.23.

4 An contrarietas sit maxima distantia, vel differentia. Iauell.10.Meta.q.12.

5 An aliquis actus secundùm suam speciem sit indifferens. D.Thom.1.2.q.18.art.8.

6 An aliquis actus sit indifferens secundùm indiuiduum. D.Thom.1.2.q.18.art.9.

7 Vtrum formæ contrariæ compatiantur se in eodem

eodem subiecto adæquatè secundùm gradus remissos.Sonc.10.Metaph.q.22.Iauell. 10. Meta.q. 13.

8 An qualitates mediæ ex extremis componātur.Sonc.10.Metaphysi.q.21.Iauel.10. Metaph.q. 17.

9 Vtrum differentiæ specificæ opponantur contrariè.Sonc.10.Metaph.q.24.

10 An omnia media sint eiusdem generis cum extremis.Iauel. 10.Meta.q.16.

11 Vtrum negatio & priuatio sint extra animā, id est,nullo intellectu considerante existant. Sonc.10.Meta.q.15.

12 Vtrum negatio & priuatio habeant propriam conceptibilitatem,id est,per se intelligi possint.Sonc.10.Metaph.q.16.

13 Distinguaturne priuatio à subiecto , in quo est.Sonc.10.Metaph.q.17.

14 Vtrum contradictio sit maxima oppositio. D.Thom.opusc.de 4. generibus oppositionum, præsertim c.1. Sonc.10. Metaph. q.18. Ferrar.4. Cont.gen.cap.14.Iauel.10.Metaph.q.11.

15 An huic voci Ens alia possit opponi contradictoriè.Sonc.4.Metaph.q.7.

16 An oppositio contradictoria in relatiua oppositione claudatur , Ferrarien.4. Cont.gen.c. 14.

17 Num vnum oppositorum excludat reliquum. Caiet.1.p.q.2.art.3.ad 1.

18 An vnum & multa opponantur,& quo genere oppositionis.D.Tho.1.p.q.11.art.2.Sonc.10.Metaph.q.4.Iauel.10.Metaph.q.5.

19 An à priuatione ad habitum sit regressus.Sō. 10.Metaph.q.19.

Cap. 22. *de modis Prioris & Posterioris.*

Cap.23.*de modis simul.*

An relata sint simul natura. Caiet. in Categorijs c. de relat. tex. 7.

Cap.24.*de speciebus motus.*

An tantùm sint tres species motus. Soto. 5. Phys. q.1.

Cap.25. *de modis habendi.*

Quæstiones libri quarti de Enuntiatione

Cap.1.*de Instituto libri, eiusque diuisione.*

An secundæ mentis operationi, quæ est compositio & diuisio, respondeat compositio & diuisio realis in rebus. Iauel. 9 Metap. q.20.

Cap.2.*de Nomine.*

1 An definitio vocis ab Arist. assignata sit idonea, Iauel. 2. de Anima q.38.

2 An ratio quam significat nomen, sit conceptus intellectus de re intellecta. Caiet. 1. p. q.13. ar.4.

3 Num ex rerum identitate, aut diuersitate liceat nominum identitatem, aut diuersitatem colligere. Caiet. 1. p. q.13. art.5.

Cap.3.*de Verbo.*

Cap.4.*de Oratione.*

Cap.5 *de Enuntiatione & eius diuisionibus.*

Additamentum de Veritate & Falsitate.

Diuus Thomas enunciationis tractatum à veritatis disputatione exorditur. Quare placuit, quæ de veritate habentur quæstiones hoc loco disponere.

1 Quid sit veritas. D.Th. de Verit. q.1. ar.1. Ferrar. 1. Cont. gent. c.59.

2 Vtrum veritas sit ens rationis. Durand. 1. d.19. q.5.

q.5.Sonc.6.Metaph.q.16.

3 An veritas dicat tantùm respectum adæquationis.Sonc.6.Metaph.q.17.Ferrar.1.Cont. gent. c.60.

4 Vtrum veritas sit in rebus,an potiùs in intellectu.D.Thom.1. p.q.16. art.1.De Verit.q.1.ar.2. Durand.1.d.19.q.6.Capr.1.d.19.q.3.

5 Vtrum veritas sit in sensu.D. Tho.1.d. Verit. q.1.ar.9.

6 Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente.D.Thom.1.p.q.16.art.2. De Verit.q.1. artic.3.

7 Vtrum veritas sit de essentia rei.D. Thom.1. Senten.d.19 q.5.ar.1.

8 Vtrum omnia sint vera vna veritate,vel pluribus.D.Thom.1.p.q.16.ar.6.

9 Vtrum omnia sint vera veritate increata . D. Thom.1.Sent.d.19.q.5.artic.2.

10 Num veritas multiplicetur iuxta multitudinem intellectuum, & in vno intellectu iuxta multitudinem obiectorum.Caiet.1.p.q.16. art.6.

11 An veritas intellectus practici pendeat à rebus.Caiet.1.2.q.64.art.3.

12 An negans veritatem esse,concedat subinde verum esse,nullam veritatem esse. Caiet.1.p.q.2. art.1.ad 3.

Quoniam autem contraria iuxta se posita magis elucescunt,nonnullas etiam quas de Falsitate reperimus quæstiones,afferamus.

13 Num verum & falsum sint cōtraria.D.Thom. 1.p.q.17.art.4.

14 An in reb.ipsis falsitas reperiatur. D.Th.1.p. q.17.ar.1.de Verit.q.1.ar. 10.

15 Num falsitas in sensu detur.D. Thom.1.p.q.17. ar.2.de Verit.q.1.ar.11.

16 An

16 An falsitas sit in intellectu.D.Thom.1.p.q. 17. ar.3.de Verit.q.1.art.12.Veniamus iã ad proprias huius libri quæstiones.

17 An propositio affirmatiua sit prior & notior negatiua.Fland.1.Poster.q.44.Ferrar.1.Cont. gẽ. cap.14.

Cap.6.*de oppositione enuntiationum.*

1 Vtrum distinctio rationis sit sufficiens ad tollendam contradictionẽ.Sonc.4.Metaph.q.30.

2 Quid sit aliquid inuoluere contradictionem. Ferrar.1.Cont.gent.c.22. Vide præterea Soto 3. Physic.q.4.

3 Quid sit primum principium complexum. Iauell.4.Metaph.q 9.

Cap.7.*de enuntiationum æquipollentia.*

Cap 8 *de conuersione enuntiationum.*

Cap.9.*quod sit modalis enunciatio.*

Cap 10 *de modis eam constituentibus.*

Cap.11.*de æquipollentia modalium enunciationum.*

De modalibus enuntiationibus habes integrum opusc.40.D.Thom.has tamen quæstiones accipe.

1 Vtrum iudicandum sit, aliquid possibile, aut impossibile, iuxta causas superiores, an iuxta inferiores.D.Thom.de Potent.q.1.art.4.

2 Quot modis impossibile accipiatur. Ferrar.3. Cont. gent.c.86.

3 Possibile quanam ratione se habeat ad esse aut non esse.Ferra.1.Cont.gen.c.4.

4 An definitio possibilis vt distinguitur contra impossibile, sit accõmodatã.Iauell.9.Metaph.q.9.

5 An aliquid sit possibile, quod nec fuit, nec futurum sit..Iauel. 9. Metaph.q.10.

Cap.12.*de modificatarũ enuntiationum oppositione.*

Cap.13.

Cap.13.*de conuersione earum* lib.7.c.8.arg 2.

In hoc cap.circa quæ nos de enunciationibus perpetuæ veritatis pertractauimus, has reperi quæstiones.

1 Vtrum sint plures veritates æternæ. D.Thō. 1.Senten.d.19.q.5.art.3.de Verit.q.1.art.5.& 6.

2 An enunciationes in materia necessaria veræ sint rebus non existentibus.Son.9. Metaph. q.5. Caiet.1.Poster.c.9.q.3.& 5.Ferrar.2. Cont.gent. c.52.

3 An hæc propositio, Socrates est homo, sit æternæ veritatis.Ferrar.2.Contra gent.c.9

Præterea in digressione, quæ ad finem habetur, duæ quæstiones occurrunt.

4 Vtrum in omni prædicatione per se debeat maius de minori, aut par de pari prædicari. Caiet.in Porphy.c.de Genere.

5 An omnis propositio per se conuertatur in propositionem per se.Caiet.1.Poster.c.4.ad finē. Iauell.3.Metaph.q.3.Sonci.7.Metaph.q.5.

Cap.14 *de enunciationibus modi contingentis, sumendo contingens pro eo quod potest esse & non esse.*

Hùc pertinet tractatus enunciationum futuri contingentis, satis apud Arist.tenebrosus: qui vt enucleatè discipulis proponatur, hæ quæstiones legantur.

1 Vtrum contingens sit contingens quando est aut quando non est.Sonc.6.Metaph.q.14. Ferra.1. Con.gen.c.67.Iauel.6.Metaph.q.12.

2 An ex causa necessaria effectus contingens possit oriri.Ferrar.1.Con.gen.c.67.

3 An effectus contingens habeat contingentiam à causa proxima.Iauel.6.Metaph.q.11.

4 An in hoc mundo inferiori possit esse aliquis

quis effectus contingens. Sonc. 6. Metaph. q. 11. Iauel. 6. Metaph. q. 10.

5 Vtrum omne quod rarò euenit sit contingẽs, atque fortuitum. Iauel. 2. Physi. q. 21.

6 R. An Deus cognoscat futura contingentia. D. Thom. 1. p. q. 14. art. 13. multa sanè ibi in D. Thó. & Caiet. reperies obseruatione digna. Præterea vide D. Thom. 1. d. 38. q. 1. art. 5. 1. Cont. gent. c. 67. de Verit. q. 2. art. 12.

Cap. 15. *de veritate modificatarum enuntiationum cognoscenda.*

Cap. 16. *de Hypotheticis enunciationibus.* *. lib. 7. c. 5.

Additamentum ex diuo Thomà.

Cæterum præterire nolo, quod apprimè lectori vtile futurum arbitror. Equidem D. Thom. postquam rem aliquam arduam pertractauit, de more habet exponere, quonam pacto in illo genere deceat virum catholicum loqui: nimirum quia summus non intelligendi solum, sed docendi quoque magister non ignorabat, ex verbis inordinatè prolatis hæresim nasci. Hac itaque occasione multa de enunciationis natura docet, quæ si curiosus lector non indiligenter obseruet, breui eruditus fiet. Loca igitur indicabo.

1 De veritate enunciationum circa sanctissimæ Trinitatis mysterium. D. Tho. 1. p. q. 39. 1. Sent. d. 5. q. 1. d. 21. q. 1. art. 2.

2 De veritate enunciationum circa Domini incarnationem. D. Tho. 3. p. q. 16. 3. Sent. d. 7. q. 1. & 2. d. 12. q. 1. art. 1. & 2.

3 De Veritate enuntiationum circa sacramenta. D. Tho.

D.Tho.3.p.q.75.artic.8.4.Sent.d 11.q.1. art.4. quæstiuncula 2.3.& 4.

Quæstiones libri quinti de Argumentatione.

Cap.2.&.3.*de materia & ordine libri.*

De Syllogismis habes à diuo Thom.opus.integrum 47.& in opusc.48. tractatum etiam integrum.

Cap.2.&3.*de maioribus, minoribusque syllogismi partibus.*

Cap.4 *de syllogismi diuisione ac principiis.*

Num omnium syllogismorum sint eadem principia.Fland.1.Poster.q.48 art.1.

Cap.5.*de tribus figuris generatim.*

Cap.6.*de prima figura.*

Vtrum demonstratio potissimum fieri debeat in prima figura.Flan.1.Poster.q.31.art.1.

Cap.7.*de 2 figura.*

An ex ex vtraque affirmatiua possit rectè fieri syllogismus in 2.figura.Ferrar.3. Cont. gent.c.3.

Cap.8.*de 3.figura.** lib.3.cap.8.dub.1.

1 An cōlusio particularis possit ex vtraque præmissa vniuersali colligi.Caie.1.Poster.c.9.q.1.

2 An alicuius demonstrationis particularis conclusio possit esse vniuersa. Flan.1. Poster.q. 42.art.2.

3 An detur quarta figura, lege in nostro Viguero in suis Instit.Theologicis.c.2.§.4.versu 2.

Cap.9.*de ostensiua reuocatione imperfectarum ratiocinationum.*

Cap.10.*de reductione ad incommodum.*

Cap 11.*de ratione inuestigandi medium.*

1 An cognitio medij respectu conclusionis habeat

beat se vt medium motus.Caiet.p.p.79.art.9.
2 An medium & conclusio ad eandem pertineant potentiam.Caietan.1.p.q.79.artic.9.

Cap.12.*de syllogismo expositorio.*

An quæ sint eadem vni tertio, sint eadem inter sese.Caiet.1.p.q.28..art.3.ad 1.Sonc.4. Metaph.q. 22 Ferrar.2.Cont.gent.c.9.

Cap.13 *de syllogismo Hypothetico.*

Cap.14 *de syllogismi diuisionibus.*

Cap.15.*de Inductione.*

Cap 16 *de Enthymemate.*

Cap.17.*de Exemplo.*

Cap.18 *de aliis formis argumentationis.*

Quæstiones libri sexti de Demonstratione.

Alia ratione in hoc libro quàm in aliis mihi progrediendum video.Nam cùm sit omnium Dialecticæ librorum princeps & caput, ita me gerere volui, vt qui hoc Thesauro vtetur, habeat tanquam commentaria in Aristotelis Posteriora.Igitur primum circa nostras Institutiones versabimur, deinde alia non contemnenda adijciemus.

Cap.1.*de definitione demonstrationis.*

De Demonstratione habet integrum opusculum D.Thom.estque 38. Item in compendio Logicæ tractatum quendam, qui in demonstrationis explicatione totus est positus.

Cap.2.*quotuplex sit demonstratio.*

An ab effectu ad causam, & è contrario argumentari possimus.Iauell.1.Physicorum q.4.

Hic possent quæstiones ad scientiæ definitionem, distinctionem, vnitatemque pertinentes recenseri, sed commodior erit locus post 4. cap.

quæsti-

quæstiones, additamento primo. 1.

Cap. 3. *de principijs demostrationum.*

1 Quod sit primum principium complexum Iauell. 4. Metaph. q. 9.

2 Quomodo intellectus prima principia cognoscat. Sonc. 4. Metaphysi. q. 33. Ferrar. 4. Cont. gent. c. 11. Iauel. 2. Metaph. q. 1.

3 An tota scientia virtute in principiis contineatur. Caiet. 1. p. q. 1. ar. 7.

4 Quæ propositio sit per se nota. Caiet. 1. p. q. 2. art. 1. Ferrar. 1. Con. gent. c. 11. libr. 4. cap. 45.

5 An vt aliqua enunciatio sit per se sufficiat prædicatum esse de ratione subiecti. Capr. 1. d. 2. q. 2. concl. 1.

6 An omnis propositio per se nota, sit per se nota nobis. Capr. 1. d. 2. q. 2. concl. 2. Caiet. 1. p. q. 2. art. 1.

7 An genus prædicetur per se de differentia. Sonc. 4. Meta. q. 20. Iauell. 3. Metaph. q. 2.

8 R. An Deum esse sit per se notum menti humanæ. D. Thom. 1. p. q. 2. art. 1. De Verit. q. 10. art. 12.

9 Quomodo se habeat secundum quod ipsum ad per se. Ferrar. 2. Cont. gent. cap. 15.

Hoc loco circa hanc orationem, Secundum quod ipsum, (quæ idem sonat ac Quatenus tale) sciendum est, aliquando accipi vt superiorem ad per se, aliquando vt æqualem. Aristoteles 1. Posteriorum cap. 4. pro eodem accipit per se, & quatenus tale, aut eo ipso quod talis res est: at in communibus colloquijs & disputationibus secundum quod ipsum, ac quatenus tale idem est, quod ratione suæ propriæ & peculiaris essentiæ, aut primò & per se. Quare iuxta primum sensum hæc enuntiatio, Homo quatenus homo

est animal, vera est, sed iuxta secundum est falsa. Nos autem in Institutionibus semper sumimus, Quatenus, aut Secundum quod ipsum in posteriori sensu, quoniam est manifestior, habeturque apud diuum Thomam 2. Cont. gent. cap.15. immo apud Aristotelem ipsum 1. Post. c.5.

Alias quæstiones pertinentes ad enuntiationes per se, vide in Thesau. lib.4.c.13.

10 Num quod accidit vniuersaliter conueniat. Caiet.1.p.q.51.art.1.

11 Vtrum primum cognitum sit magis vniuersale. D.Tho.1.p.q.85.ar.3. Son.7.Meta.q.11. Caiet. in procem. opusc. de Ente. q.1. Soto.1.Phy.q.2.

12 An id de quo scientia haberi debet, actu esse oporteat. Iauel.9.Metaph.q.19.

13 An eadem sint prius & magis nota naturæ, & nobis. Iauell.1.Physi.q.3.

14 An solus Metaphysicus consideret Quodquid est subiectorum scientiarum particularium. Iauell.6.Metaph.q.2.

15 An magis vniuersalia sint cognitu difficiliora. Iauel.1.Metaph.q.vltim.

16 R. Vtrum Deus sit primum quod à mente nostra cognoscitur. D.Thom. in Boeth. de Trinit. q.1.art.2.& 3.

17 Num cognoscens aliquid esse, cognoscat Esse eius. Caiet.1.p.q.3.ar.4.ad 2.

18 Vtrum intellectus eodem actu intelligat cõclusiones & principia. Sonc.6.Meta.q.10. Ferrar. 1.Cont.gent.c.57.

19 An intellectus plura simul cognoscere possit. D.Tho.1.p.q.85.art.4. quolibeto 7.q.1.art.2. Ferrar.1.Cont.gent.c.55.

20 R. Vtrum Angeli simul multa cognoscant. D.Thom.

D.Thom.1.p.q.58.art.2.de Verit.q.8.art.14.
21 Quid sit effectum esse causæ adæquatum. Ferrar.1.Cont.gent.c.3.
22 Num cognitio medij respectu conclusionis habeat se vt medium motus. Caiet.1.p.q.79. art. 9.
23 An mediū & conclusio ad eandem pertineāt potentiam. Caie.1.p.q.79.artic.9.
24 Vtrum quodquid est sit idem cum eo cuius est. Capr.1.d.4.q.2.conc.3.d.8.q.1.conc.1. Sonci. 7. Metaph.q.20.
25 An primum cognitum ab intellectu sit singulare. Sonci.7.Metaph.q.12.
26 R. Num veritati fidei Christianæ repugnet humanæ rationis veritas. D.Tho.1.Cont.gent.c.7.

Cap.4 *quorum sit demonstratio.* *.lib.1.c.2.

1 An fatum sit scibile. D.Tho.opusc.de Fat.c.4.
2 Vtrum omne qnod rarò euenit, sit contingens & fortuitum. Iauell.2. Phy. quæst.21.
3 Num omne quod fit aut semper, aut frequenter, aut rarò fiat. Iauell.2.Phy. q.22. Reliquas huius capitis quæstiones vide in additamento sequenti.

Placet hoc loco duo inserere, quibus intelligo valde iuuandum lectorem. Primum est Elenchus quæstionum scientiæ, alterum conciliatio sectionum Caietan. & Perionij. De scientia autem eas quæstiones adducam, quæ ad eius definitionem, diuisionem, vnitatem, subalternationem, & distinctionem, ac denique obiectum pertinent.

Additamentum de Scientia.

Vtrum sint tantum tres habitus intellectus, scilicet Sapiētia, Scientia, & Intellectus. D. Thō. 1.2.q.57.art.2.

2 An omnis scientia requirat euidentiam aliquorum principiorum. Capr.in prolog. q.1. concl.1.

3 Num ad habendam scientiam oporteat omnes rei causas cognoscere. Iauel.1.Physi.q.2.

4 R.Num Theologia sit scientia.D. Tho.1.p.q.1.art.2.Durand.in prol.Sent.q.6.Vide etiam Doctores Scholasticos in prolog.Sentent.

5 An scientia sit vna,& simplex qualitas.Capr. in prol.Sent.q.3.conc.1.Sonc.6.Metaphy.q.9.Caiet.1.2.q.54.ar.4.Ferrar.1.Cont.gent.c.56. Lege etiam Soto q.3.prœm.Logicæ.

6 An vnitas specifica scientiæ attendenda sit penes vnitatem obiecti formalem:Capr.in prol. Sent.q.3.concl.3.Fland.1.Poster.q.46.art.2.

7 R.An Theologia sit vna scientia.D.Tho.1.p.q.1.art.3.Durand.in prolog. Sent.q.4. & Capr.in prol.q.3.

8 An distinctio specifica scientiarum sumi debeat ex distinctione generica scibilium; quatenus scibilia sunt.Capr.in prol.q.3.concl.2. Vide Sonci.6.Metaph.quæst.8.

9 Vtrum ex diuersa ratione cognoscendi sequatur necessitas & diuersitas scientiarum. Caiet.1.p.q.1.ar.1.

Multas alias quæstiones habes reales in Thesauro c.2 lib.1.

10 Num certitudo secundum se & quo ad nos distinguãt habitus,an obiecta.Caiet.2.2.q.4.art.8.

11 An reliquæ scientiæ subalternentur Metaphysicæ.Soncin.4. Metaphysi. q.9. Iauell.1. Metaph.q.2.

12 R.Num Theologia sit scientia subalternata. Durand.in prol.Sent.q.7.& 8.

13 An ratio formalis obiecti, vt obiectum est, & il-

& illius vnitas,& ratio formalis illius, verè quædam est,reciprocentur, sicut subiectum & propria passio.Caiet.1.p.q.1.art.3.

14 An de Analogo scientia esse possit. Caiet.opusc.de Nominum analogia.c.10.

15 An primum principium demonstratione cognoscatur,an potius cognitione sensitiua. Iauell.4.Metaph.q.vltima.

16 Num de ente per accidens possit esse scientia. Sonc.6.Metaphy.q.13.Iauel.6.Meta.q.9.

17 An de his quæ de fidei subsunt scientia esse possit.D.Tho.2.2.q.1.art.5.In Boeth.de Trinit.q.2.ar.2.

18 R.Sitne prophetia de conclusionibus scibilibus.D.Tho.de Verit.q.12.ar.2. Denique circa hunc de scientia tractatum multa & egregia quidem in Commentarijs prologi Sententiarum apud Scholasticos inuenientur,& in 1.p.D.Tho. q.1.& primis cap.lib.1.Cont.gent.

Additamentũ de Caietani,Perioniique sectionibus.

Diligenter equidem varia in Aristotelis ad Posteriori Analysi libros commentaria legi,sed cùm omnia expendissem,vix reperi, quæ cum Caietani commentarijs comparari possent.Nam quamuis in Aristotele explicando primas ego & secundas,ac tertias diuo Thomæ concedam;tamen Caietanus multas easque grauissimas quæstiones affert, quibus ignoratis mutus mihi Aristoteles ipse videtur. Cæterum quiddam est,quod à Caietano Dialecticorum animos alienauit.Multò enim aliter capita diuidit,quàm plerique solent.Quo fit,vt qui aut lecturus, aut disputaturus decimum aut vndecimum caput Posteriorum Aristotelis intelligere cupit, Caietani Commentaria inutila iudicet: nimirum

in quibus 10.aut 11.caput nil eorum præseferunt.
quibus ipse indiget.Nam quod apud alios in 10.
cap.inuenitur,Caiet.in 13.ponit.Quare in eorum
gratiam,qui huius Patris scriptis afficiuntur, e-
ius sectionem cum ea quam Perionius sequitur,
diuisione conciliare decreui.Itaque in 1.2. & 3.c.
nulla est dissensio: sed

4.Perionij,est 4.& pars 5.Caiet.
5.Perionij,est reliquum 5.Caiet.
6.Perionij,est 6.& pars.7.Caiet.
7.Peri.est reliquum 7.Caie.& 8.9.& 10.
8.Peri.est 11.& pars.12.Caieta.
9.Peri.est reliquum 12.Caiet.
10.Perion.est 13.Caiet.
11.Perion.est.14.Caietani.
12.13.& 14.Peri.efficiunt 15.Caiet.
15.& 16.Peri.efficiunt 16.Caietan.
In 17.18.19.& 20.non est discrimen.
21.& 22.Perio.efficiunt 21.Caiet.
25.Perion.est 22.Caiet.
24.Perionij,est 23.Caietani.
25.Perionij,est 24.Caietani.
26.& 27.Perion.efficiunt 25.Caietani.

EX 2. LIBRO.

1.& 2.Perionij efficiunt 1.Caietani.
3.Perion.est 2.Caietani.
4.Perion.est 3.Caietani.
5.Peri.est 4.Caietani.
6.& initium 7.Perionij,efficiunt.5.Caietani.
Reliquum 7.Perio.est 6.Caieta.
8.9.& 10.Perionij efficiunt 7.Caiet.
11.Perion.est 8.& pars 9.Caiet.
12.& 13.Perionij efficiunt aliam partem 9. Ca-
iet.
14. & 15.Perionij,efficiunt.10.Caie.

16.Peri.

16. Peri. est 11. & 12 Caietani.
17. & 18. Perionij, efficiunt 13. Caietani.
Hanc diligentiam sic vtilem scholasticis futuram speramus, ac si in his paucissimis lineis integra in Aristotelis posteriora vulgassemus Commentaria. Potissimum autem Valentini scholæ auditoribus, qui solum Perionium & Gruchium norunt, Caietanus restitutus videtur. Cæterum qui Argyropili sectionem sequi voluerit, sciat eum & Perionium semper conuenire: nisi quod in 1. lib. in principio 15. cap. aliquantulum differunt, & in 2. lib. in tribus vltimis capitibus.

Quaestiones libri 7. de locis Dialectilis.

Cap. 1. *quid sit Dialecticus syllogismus.*

Vtrum scientia differat ab opinione. Fland 1. poster. c. 49. ar. 1. Sed præterea consule Caiet. & Soto in vlt. cap 1. Posterior.

Cap. 2. *de libri vtilitate.*

– An primum principium demonstrari possit. Iauel. 4. Metaph. q. vlt.

Cap. 3. *Quid sit locus, & quotuplex.*

Cap. 4. *de loco à definitione & similibus.* * lib. 1. c. 8.

1. An quum aliquid alicui tribuitur, necesse sit omnia, quæ sunt de eius ratione, ei tribui. Caiet. 1. p. q. 28. art. 3.

2. An sola pluralitas formæ sufficiat, vt nomen substantiuum possit plurificari. Ferrar. 4. Cont. gent. c. 12.

Cap. 5. *de Loco à toto.* *. lib. 1. cap. 9. in principio, & obiecti. 1. & 2.

Cap. 6. *de Loco à causa* *. lib. 1. c. 8. obiect. 1. & 2.

1. Vtrum sint tantum quatuor genera causarũ. Soto 2. Physic. q. 3.

2. Vtrum causa & effectus sint simul. Soncir. 5.

Metaphy.q.7.

3 An ex causa necessaria effectus contingens sequatur.Ferrar.1.Con.gent.c.67.

4 Vtrum vna scientia sit dignior altera.Fland. 1.Poster.q.46.art.1.Caieta.1. Poster.c.22. Soto 1. Poster.cap.23.

Cap.7 *de Locis ab Ortu & Interitu, Vsu, & Communiter accidentibus.*

Vtrum si affirmatio est causa affirmationis, negatio debeat esse causa negationis.Fland.1.Poster.q.29.art.2.Caie.1.Post.c.13.q.6.Iauel.1.de Anima.q.10.

Cap.8.*de Loco ab oppositis.**.lib.3.c.21.

Cap.9.*de loco à comparatis.*

Cap.10 *de Loco à proportione, & commutata proportione.*

Cap 11.*de Loco à coniugatis.*

Cap.12.*de loco ab autoritate.*

Quæstiones libri 8 de locis sophisticis.

Cap.1.*de Instituto libri, & finibus sophistarum.*

Totum hoc negotium integro opusc.de Fallacijs inscripto complexus est D.Thom.Extât præterea quæst.Dominici à Flandria in illud.

Cap.2.*Quid sit locus Sophisticus, & quotuplex sit.*

Cap.3.*de Fallacia Homonymiæ.**.lib.3.c.2.

Cap.4.*de fallacia Amphibologiæ.*

Cap.5.*de fallacia Compositionis, & diuisionis.*

Cap.6.*de fallacia Accentus.*

Cap.*de fallacia figuræ dictionis.*

Cap.8.*de fallacia Accidentis.*

An quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens sit exponendum secundum esse, quod in se habet. Caietan.1.par.q.14.artic.13.ad 2.

Cap.9.*de fallacia ab eo quod ex parte, ad id quod absolute dicitur.*

Cap.10.*de ignoratione Elenchi.*

Cap.11. *de petitione principij.*

1 An petatur principium in argumentatione, quæ aliquid de definito media definitione probat. Caiet, 1. Poster. c.3. q.1. ad medium.

2 An quando vna definito per aliam probatur, sit petitio principij. Caiet. 2. Poster. c.3. q.3.

Cap.12. *de fallacia consequentis.*

An si ex falsis verum concludi non posset, esset bona argumentatio ex affirmatione consequentis ad affirmationem antecedentis. Caie. 1. Poster. c.12. q. vltima.

Cap.13. *de Fallacia ex non causa, ac si esset causa.*

Cap.14. *de pluribus interrogationibus, ac si essent vna.*

Cap.15. *de vocabulis artis.*

Cap.16. *de textibus.*

Cap.17. *de Aristotelis ac Græcorum moribus.*

Has reperi quæstiones in prædictis autoribus, quæ ad Commentaria nostra pertinerent: sed prætereà ex Alberto Magno & Fratre Heruæo Natali, quondam totius Religionis præfecto, qui tempore Durandi acerrimus diui Thomæ defensor est habitus, multas quæstiones digesseram: postea verò ob eam causam deleui, quia vix eorum opera inueniuntur. Denique ex Metaphysica Dominici Flādrensis infinitas ferè quæstiones parau eram: quas tamen superioribus ideo iungere nolui, ne in magnum volumen Thesaurus excresceret. Cæterum in eisdem ferè locis in quibus Soncinas aut Iauell. citantur, poterit etiam Flandrensis legi. Accipe itaque Lector hoc nostrum opusculum, nec tamen existimes omnium autorum, qui in eo citantur, opiniones nobis probari: sed ob eam solùm causam adducuntur, vt eos consulas, ac de rebus istis pro tuo arbitrio sentias. Valentiæ in solennitate sanctissimi Rosarij, Dei genitricis Mariæ.

INDEX
CAPITVM, QVÆ IN HISCE COMMENTARIIS CONTINENTVR.

IN LIBRVM PRIMVM,

In quo prima Dialectica Elementa proponuntur.

IN

FE

IN LIBRVM SECVNDVM, IN QVO de quinque vocibus agitur.

IN LIBRVM TERTIVM, IN QVO de Categorijs agitur.

Argu-

IN LIBRVM QVARTVM, QVI est de Enunciatione.

De

IN LIBRVM QVINTVM, IN QVO DE Argumentatione, & eius formis differitur.

De

IN

IN LIBRVM SEXTVM, IN QVO DEmonstratorii syllogismi vis, ac natura exponitur.

IN LIBRVM SEPTIMVM, IN QVO DE Syllogismo probabili disputatur.

IN LIBRVM OCTAVVM, IN QVO sophistarum loca, fontesque obruuntur.

ADDITAMENTA CIRCA OMNES superiores libros.

COMMEN-

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM.

LIBER PRIMVS.

IN QVO PRIMA DIALECTICAE ELEMENTA PROponuntur.

Vincentio Iustiniano sacri Ordinis Prædicatorum auctore.

CAPVT I.

De Dialecticæ inuentore.

RISTOTELES 2. Posterio. cap. 1. quatuor esse quæstiones docet, quæ possunt de rebus tractari, An sint, Quid sint, Quales sint, & Quamobrem tales sint. Ex quibus quæstio An res sit, reliquas antecedat oportet, nisi fortè vsque adeò sit manifestum rem illam esse, vt superuacaneum iudicetur id in quæstionem vocare. Sic enim docet Aristo. 1. Poster. cap. 8. Cùm igitur perspicuum sit Dialecticam esse, & vim disputandi, tres aliæ quæstiones tractandæ illicò forent. At est

controuersia de inuentore Dialecticæ, quæ ad quæst. An res sit, quodãmodo pertinere videtur. Si est Dialectica, quis eam inuenit?

De hac re variæ sunt, & inter se pugnantes sententiæ. Quidam enim censent Arist. fuisse eius inuentorẽ; idq; ipsiusmet testimonio persuadẽt, vltimo cap. Elenchorum: alij censent hunc honorem nequaquam Arist. deferendũ. Nam ex Diogene Laertio, lib. 9. de Vitis Philosophorum constat, Zenonem inuentorem fuisse: & ex diuo Isydoro, lib. 2. Etymologiarũ, Platonem. Sed ratione præterea hæc sententia corroboratur à suis auctoribus; nã ante Arist. erant perfectæ Mathematicæ. Quo posito ita argumentantur. Scientia haberi nõ potest, nisi habetur demonstratio, & is qui eam habet, illam se habere cognoscat (nam scientia est effectus demonstrationis, ex 1. Post. c. 2. Et si quis habens demonstrationem, opinetur se tantùm habere argumentum probabile, opinionem quidẽ habebit, scientiã minimè) at demonstrationis cognitio pertinet ad Dialecticã: ergo ante Ari. erat cognitio Dialecticæ.

His tamen prætermissis, quid nos sentiamus, quatuor assertionibus aperiemus. Nam Dialectica plurimas habet partes, sed claritatis gratia, eas in duas coadunabimus, quarum prior agit de quinq; Vocib⁹, & Categorijs, dè Enũtiatione, Syllogismo, & Demõstratione: posterior verò de Syllogismo probabili, & Sophistico. Sit iã prima assertio. Prioris partis nõ fuit Arist. primus inuẽtor. Et. n. de Generibus & Formis multa docuit Plato: multa de Quãtitate, multa de Relatis & Numeris. Quin etiam Pythagoras 10. Categorias posuit. De

his

his tandem quæ ad Diuisionẽ, Enuntiationẽ, & alia huiusmodi pertinent, multa docuit Plato in Politico, Cratylo, & Sophista. Hucusq; nobiscum plerią; sentiunt. Aiunt tamẽ, Demonstrationis nullam fuisse ante Arist. cognitionem. Quare ita postrema pars assertionis probatur. Nam 1. Post. cap. 1. conuellit Arist. opinionem Platonis circa Demonstrationem (interprete diuo Thoma) suppresso tamen eius nomine. Iam verò 2. Post. capit. 3. refutat Arist. opinionem illorũ, qui arbitrabantur omnium rerũ esse Demõstrationẽ, aut certè nullius. Itẽ 4. Metaph. tex. 19. asserit, nõnullos Philosophos prima principia ore negasse, orationis gratia, id est, ex proteruia: quia videlicet, vt ait diuus Tho. in eodem lib. lect. 10. videbant illa non posse Demonstratione probari: Ergo iam apud antiquos Philosophos erat cognitio nonnulla Demonstrationis. Denique 1. Metaph. cap. 3. ait, Antiquos Philosophos inuenisse Metaphysicam, cum haberent omnia quæ ad voluptatem & eruditionẽ pertinebant: vt Argyropilus vertit. Quẽ locum interpretans diuus Thom. lect. 3. ait, antiquos Philosophos habuisse omnia quæ pertinebãt ad voluptatẽ; quia erant ditissimi, & omnia quæ ad eruditionem, quia habebant scientias Logicas. Et certè potissima pars Dialecticæ est scientia Demonstrationis.

Secunda assertio. Nec etiam partis Topicæ fuit Arist. primus inuentor. Hanc assertionem ideò seorsum posui, quia est contra ipsummet Arist. qui sibi vltimo cap. Elenchorũ Dialecticæ arrogat inuentionem, non quidem totius (vt auctores primæ opinionis

falso arbitrantur) sed partis Topicæ: quam ita sibi vendicat, vt nihil ab antiquioribus traditum fuisse dicat. Probatur conclusio. Nã multa in Topicis de Genere, Definitione, Proprio, & Accidente traduntur, quæ reperiẽtur apud antiquos Philosophos. Quod si quispiã dicat, ob eam solùm causam, Aristotelem sibi artis Topicæ inuentionem vendicare, quia omnes maximas, aut axiomata quæ ibi traduntur, excogitarit, cùm hoc ego non valde contendam.

Tertia assertio. Quanquam hæc ita se habeant, tamen Arist. maximè auxit totam hanc scientiam, & in artem perfectam redegit, errores denique plurimos expulit. Hæc manifesta sunt, asseruntur q; à Diuo Isydoro 2. Etymologiarum, c. 22.

Quarta assertio. Hæc scientia ab Adam per manum ad nos perducta fuit, probatur auctoritate Berosi, Iosephi, & Eusebij: Berosus nanque agens de Cataclismo, ait: Noe post diluuiũ docuisse homines omnes scientias humanas, & ritum, ac cæremonias, quibus Deus erat colendus. Vide Patrem Soto 1. Physic. qu. 1. conclus. 1. ad secundam confirmationem.

Quid sit Dialectica. Cap. 2.

PRima ex tribus quæstionibus pertractandis est, Quid res sit. Quid inquam sit Dialectica. Sed quoniam quid ipsa sit, Definitione explicatur, & Definitio Genere constare debet: de Genere Dialecticæ nonnulla sunt prænotanda. Est autem Genus Dialecticæ Scientia.

entia. Videamus igitur quidnam ſit, & quotu- *Quid ſit Scientia.* plex Scientia. Eſt quidem Scientia certa & euidens cognitio Demonſtratione acquiſita: certa, vt diſtinguatur ab opinione & ſuſpicione: euidens, vt diſtinguatur à Fide noſtra catholica, quæ non eſt euidens, quanquam ſit omni re certiſsima certior: denique per Demonſtrationem acquiſita dicitur, vt ab habitu primorum principiorum ſeparetur, qui non Demonſtratione acquiritur, ſed ex lumine intellectus agentis propoſito ſemel obiecto conſurgit.

Duo autem ſunt genera Scientiarũ, quod- *Quotuplex ſit.* dam in ſpeculatione, quoddam in praxi verſatur. Scientia ſpeculatrix, vel theorica eſt, cuius finis eſt cognitio ſui obiecti. Practica verò, aut operatrix eſt, cuius finis eſt opus. At practica duplex eſt, actionis alia, alia effectionis; agere enim & efficere diſtinguuntur apud Ariſt. 6. Ethic. cap. 4. Effectionis ſcientia eſt cuius finis eſt opus mechanicum, aut externum: & hæc ſuo ambitu illiberales ſcientias comprehendit, quamuis non eas ſolùm, ſed multas etiam liberales, vt artem militarem quæ maximè decet ingenuos. Quanquam ſi res accuratè ſit tractanda, huiuſmodi facultates merè ſint artes, non ſcientiæ: præſertim cùm nihil minus earum artifices, quàm demonſtrationes curent. Vide tamen quæ lib. 6. cap. vltimo ſcripſimus. Actionis ſcientia eſt cuius finis eſt opus virtutis, & appellatur moralis, aut Ethica. Quæ profectò ſi doceat hominẽ opera virtutis erga ſeipſum, appellatur monaſtica; id eſt ſolitaria: ſi opera virtutis erga familiam, Oeconomica, & fa-

miliæ gubernatrix : si ergo totam ciuitatem, Politica. Habet etiã speculatrix sciẽtia varias sub se disciplinas; nam speculatrix, alia rei, alia notionum : speculatrix rei est cui⁹ finis est cognitio entis rei. Quod si penitus à materia fuerit separatum, ad Metaphysicã (quæ Theologia naturalis dicitur) pertinet : si verò nec re, nec cogitatione à materia segregetur, ad Physicã spectat. Physica enim licet à materia singulari abstrahat, nõ tamen à materia in cõmuni; id est, cõsiderat hominẽ habere carnes, ossa, & neruos: non aũt has carnes singulares, aut hæc ossa. Tandem si illud ens fuerit, non re, sed cogitatione à materia sepratũ, Mathematicæ relinquetur: quæ diuiditur in Astrologiã, de astris agentẽ: in Arithmeticam, de numeris: in Geometriã, de lineis, superficiebus, & corporibus; & in Musicã, de sonis tractãtẽ. Quãuis Musica & Astrologia partim etiã materiã considerẽt, ac proinde non omninò sint mathematicæ, sed quadam etiã ex parte Physicæ. Speculatrix notionum est illa, cuius finis est cognitio entiũ rationis, id est, eorũ entiũ quæ non sunt præter mentis nostræ operationẽ. Diuiditurq; in Dialecticam, Rethoricã, & Grammaticã: nã Dialectica speculatur ens rationis, quod destinatur ad discernendũ verum à falso: aut (vt alij volunt) ad differendũ. Grammatica verò quod ad orationẽ congruã & consentaneam accommodatur, Rhetorica denique, quod ad ornatam.

Quid Dialectica sit. Quare Dialectica sic est definienda. Scientia speculatrix entium rationis, methodum differẽdi tradens. Ponitur in eius definitione scientia, vt distinguatur ab opinione & fide: speculatrix, vt distinguatur à practicis: entiũ

rationis, vt distinguatur ab illis, quę entia rei speculantur, tradens methodū disserēdi, vt separetur à Grammatica, & Rhetorica. Ferè autem eadē est Ciceronis definitio, qui Dialecticam esse dixit diligentem disserendi rationem; quia sine Dialectica disserere quidem possumus; diligente certè non possumus. Verùm hic obseruandum est, hac definitione nō definiri Dialecticā pro sola arte iudicandi, vt accipiebatur ab Stoicis: neq; pro sola arte diuidēdi, vt à Platone: nec pro sola arte inueniēdi, aut potius ex probabilibus argumētandi, vt sæpissimè ab Arist. sed vt includit omnia ista: quemadmodū accipit eā Cicero in lib. de Finibus, vbi promiscuè vtitur nomine Logicæ, & Dialecticæ. Quanquā (vt verū fatear) si vis nominū expendatur, sola hæc scientia sit Dialectica nuncupanda, Logicæ verò nomen conuenit etiam Grāmaticæ, & Rhetoricæ. Dicitur enim Logica à nomine Logos. Logos autem significat sermonem, aut rationem: vnde omnes scientiæ, quæ (quia de sermone disputant) sermocinales vocantur, possunt Logicæ appellari: tametsi per antonomasiā sola Dialectica appelletur Logica. *Logica nomen.*

Dubia contra superiora.

HOc quidē pacto diuisa sunt à nobis, & definita varia Scientiarum genera, quia res nunc minimè potest accuratè disputari: nihilominus ea quæ sequuntur dubia visa sunt digna, quæ nouis Dialecticis possent proponi.

Primū est. Illa diuisio est mala, in qua prætermittitur aliqua pars diuisionis, at in superiori Scientiarū Diuisione, multæ prætermissæ sunt partes: Mala igitur est Diuisio. Etenim *Variæ scientiæ prætermissæ.*

Variæ scientiæ prætermissæ. prætermissa est Nautica, vel Phænomena: prætermissa est Optica, Stereometria, & Fabrica, quarum meminit Arist. lib. 1. Post. cap. 10. Prætermissa est quoque Geodesia, de qua Arist. agit 3. Metaph. text. 8. Item Iurisprudentia: prętermissa est quoq; Irah, cuius meminit Commentator 7. Metaph. tex. 29. denique prætermissa est sacratissima Theologia, & Canonum sacrorum peritia. Respondetur, non oportere omnia membra, etiam minima, in Diuisione numerari: sat enim fuerit, si ad superiora referātur. Nautica refertur ad Astrologiam, Stereometria (quæ de corporibus solidis agit) ad Geometriam, Fabrica ad Stereometriam, Optica, vel Perspectiua (quæ de lineis quæ videtur tractat) ad Geometriam: ad quam etiam refertur Geodesia, quæ est ars diuidendi terram: Irah, vel Saltandi scientia, ad Musicam, cuius regulis gubernatur, est referenda. Cæterùm Iurisprudentia Politicæ est colligata: De Theologia autem nostra dicimus, illam non fuisse numeratam, quia tantum illas sciētias numerauimus, quæ naturali lumine possunt acquiri: Theologia verò lumen supernaturale requirit; quam etiam sequitur Canonum sacrorum peritia.

Tres tantum Speculatrices Dubiū 2. Arist. 6. Met tex. 2. tantum agnoscit tres scientias Speculatrices, videlicet Metaphysicā, Mathematicā, & Physicā: malè ergo nos alias enumerauimus, scilicet Logicā, &c. Respondetur primū, Arist. ibi tantū loqui de Speculatricibus rei. Respōdetur secūdò, Speculatrices scientias duplices esse, aliæ enim sunt omnino & simpliciter Speculatrices, illæ videlicet, quarū finis præcipu⁹ est cognitio

sui

ſui obiecti, tales sũt Metaphyſica, Mathematica, & Phyſica: aliæ ſunt Speculatrices Organicæ, id eſt, inſtrumentariæ, quarum finis præcipuus non eſt cognitio ſui obiecti, ſed digere alias ſcientias: tales ſunt Dialectica, Rhetorica, & Grammatica. Quemadmodum enim inter ſcientias Practicas quædam ſunt omninò, & ſimpliciter Practicæ, quarum finis præcipuus eſt, ipſarumm et operatio, vt Politica: aliæ ſunt Practicæ Organicæ, quarum finis præcipuus non eſt ipſarum operatio, ſed operatio alterius artis (vt patet in arte frænifactoria, quæ ad artem deſtinatur bellandi) ita in ſcientiis Speculatricibus philoſophandum eſt. Itaq; Ariſt. ibi de ſolis Speculatricibus ſimpliciter loquebatur: nam eo in loco ſtatuit diſcrimen inter Metaphyſicam & alias ſcientias. Et cùm iam in 1. lib. Metaphyſi. oſtendiſſet, Metaphyſicam quæri propter ſe, & non propter alias ſcientias: & ex conſequenti non eſſe Organicam (qualis eſt Logica, ex diuo Thom. 1. Metaphyſi. lect. 3.) Ideò ſolum reſtabat Ariſ. in 6. Metaph. oſtendere, quomodò Metaphyſica à ſcientijs omnino Speculatricibus diſtingueretur. Quamobrem eas ſolùm enumerauit.

Organica ſcientia.

Reſpondetur tertio, ex illa auctoritate colligi poſſe, Scientiam non ſtatim eſſe diuidendam in Speculatricem, & Practicam; ſed in Speculatricem, Practicam, & Organicam, & tunc Speculatrix diuidatur in illa tres, quas Ariſt. adducit. Practica verò diuidatur ſicut diuiſa eſt ſupra: Organica denique in Grammaticam, Dialecticam, & Rhetoricam. Hanc diuiſionem Scientiæ, aut Philoſophiæ in tres

partes sequitur Cicero multis in locis, & præsertim lib. 1. de Finibus. Item & diuus Augustinus lib. 8. de ciuitate Dei, cap. 4. & 7. Immò eam innuit Arist. 1. Top. c. 9. Sed profectò est apertissima diui Thomæ sententia in Boethium, de Trinitate, quæst. 5. artic. 1. Vbi ait; Logicam non tam esse Speculatiuam, quàm Instrumentariam ad Speculatrices. Itaque dicendum est, Speculatricem latè sūptam diuidi posse in eam quæ Res, & in eam quæ Notiones speculatur: verùm Speculatricem Propriam tantùm in illas tres scientias diuidendam, quæ. 6. Metaphysicorum, texto 2. recensentur.

Ars & Scientia. Tertium dubium. Vt Arist. 6. Ethic. docet, Ars, & Scientia maximè distinguuntur: at Dialectica Ars est, omnium consensu; ergo non est Scientia. Prĕterea ex Arist. 2. Metaph. Stultum est Scientiam simul & modum Sciendi quærere: at diuus Thom. eo in loco asserit; Dialecticam esse modum Sciendi; non igitur erit Scientia. Respondetur, proculdubiò Dialecticam esse Scientiam: nam Scientia est habitus Demonstratione acquisitus, hoc est, promptitudo, atque dexteritas quædam nata in nobis ex Demonstratione. Nam in omnibus libris Dialecticæ fiunt Demonstrationes, ex quibus nascitur in nobis ingens facilitas ad res Dialecticas pertractādas. Quĕ (vt cætera) egregie probat Frater Dominicus Soto, quæst. 2. Procemij Logicæ. Et ad proposita argumenta respondetur facillimè. Ad primum quidem respondetur, Artes esse duplices, Mechanicas & Liberales: appello Mechanicas, quas solent exercere homines, vt

cor-

corporis necessitatibus satisfaciant; Liberales autem, quas homines ingenui addiscere solent. At 6.Ethicorum Aristoteles de Artibus agit Illiberalibus, non de omnibus Ingenuis. Dialectica verò Ars est Liberalis, atque ingenuo viro digna. Quare propriè Scientia esse potest. Septem enim artes liberales recẽsentur, tres scilicet Sermocinales, Dialectica, Rhetorica, & Grammatica (sub qua Poesis continetur) & quatuor Mathematicæ, nempè Arithmetica, & tres eius comites. Non quòd reliquæ omnes scientiæ, vt Medicina, Physiologia, & Metaphysica, illiberales sint, sed quoniam illæ septẽ erant quas iuuenes liberales, atque ingenui olim addiscebãt; reliquę verò iam grandioribus tradebantur. Ad 2. Respondetur, stultum esse in quauis scientia quærere Scientiam, & modum sciendi; id est, quærere quæ sint probanda exactissimis Demonstrationibus, & quæ tantùm inductione, & quæ exemplis, & quæ coniecturis, &c. Tamen in vna aliqua Scientia (nempè in Dialectica) id quærere, non est stultum, sed necessarium. Arist. verò eo in loco agebat de his, qui in Metaph. illo duo quærebant. Præterea diuus Tho. non dicit, Dialecticam esse modum sciendi, sed tradere modum sciendi. Aliam solutionẽ tradit Soto loco citato: ille erit tibi consulendus: ad alia enim nostra festinat oratio.

Ars liberalis.

Modus sciendi.

Praxis.

4. Dubiũ. Dialectica habet pro obiecto opus, id est disputare, & argumentari, ergo est scientia Practica. Respondetur: Practicã habere pro fine opus externum, aut virtutis Moralis; at opus intellectus (quale est argumentari) non constituit scientiam Practicam, sed Specula-

culatricem, quia tale opus Speculatio est, non Praxis. Nec me latet, opus intellectus pertinere nonnunquam ad habitum Practicum, sed id parùm ad nostrum pertinet institutum. Vide diuum Thom. & Caietanum 2. 2. quæst. 47. art. 2. ad. 2.

Qualis sit Dialectica, an sit necessaria, vel vtilis. Cap. 3.

TErtia quæstio est, Qualis sit Dialectica. Et licet sub hoc titulo multa tractari possent, nunc hoc erimus contenti vno, si explicauerimus, an sit necessaria. Duo autem prænotanda sunt, vnum est, duobus modis aliquid esse necessarium ad finem consequendũ: vel enim ita est necessarium, vt sine eo finem consequi nulla ratione posimus, vt absque cibo vitam seruare non possumus, vel etsi absque eo finem consequi posimus; non tamen sic prompte, ac bene, vt Equus, dicitur necessarius eunti Romam. Alterum est, Dialecticam esse duplicem, Naturalem, & Artificiosam, sicut de Oratoria facultate innuit Arist. 1. Rhetoricorum ad Theodectem. Naturalis Dialectica est vis discurrendi, à natura indita menti nostræ: de qua proculdubio Dialectica Aristot. in libro Elenchorum agebat, cùm diceret, nullum hominem esse, qui Dialectica non vtatur; etsi sit artis Dialecticæ imperitus. Habetur hoc testimonium 1. Elench. cap. 11. apud Boethium; nam apud alios liber Elenchorum vnus est; nec diuiditur in capita. Artificiosa est hæc scientia, quã tradimus, quæ docet præcepta definiendi, diuidendi, & argumentandi. Sit primum axioma.

Naturalis, Artificiosaque Dialectica.

ma. Dialectica naturalis est necessaria primo modo. Probatur, quia nulla scientia potest acquiri sine discursu, seu progressu, & demóstratione: sed DialectiaNaturalis est ipsamet vis discurrendi: ergo sine ipsa non possumus alias scientias adipisci. Secundum axioma. Dialectica Artificiosa nõn est necessaria priori modo: videmus enim multos absque Dialectica Mathematicos. Tertium axioma. Dialectica Artificialis est necessaria secundo modo: qui enim ea instructi veniunt, faciliùs arca scientiarum attingunt. Quare certum est, Dialecticam vtilem esse; nam cùm sit necessaria ad alias scientias, est bona ad illas acquirendas. Tum ita disputo: Quatenus bona ad omnes alias scientias, non est honesta, nõ est delectabilis (hæc enim bonorum genera finis potiùs, quàm medij rationem habent) ergo est vtilis. Nam diuus Ambrosius, libro de Officijs, bonum in hæc tria bonorum genera diuidit. Tamen est obseruandum, duo esse genera vtilium, quoddam est vtile, quod tantùm alterius gratia desideratur, vt medicina amara: aliud verò, quod etiam ratione sui expetitur, vt suauis potio. Dialectica autem est vtilis secundo modo, quia etiam in se habet vnde appetatur, & cognita, summam affert voluptatem.

Dialectica quomodo necessaria.

Obiectiones aduersus superiora.

PRima dictum est, Dialecticam esse necessariam ad omnes alias scientias. Dubitabit ergo

ergo quispiam, an sit necessaria etiam ad seipsam. Respondetur, Dialecticam Naturalem simpliciter esse necessariam ad Dialecticam Artificialem. Dialecticam verò Artificiosam esse necessariam ad seipsam in hoc sensu, quia ipsa, vt tradit primam conclusionem, est necessaria ad se vt tradit secundam; & vt tradit secundã, est necessaria ad seipsam, vt est traditura tertiam. Ex liberis enim Perihermenias, gradum facimus ad libros Priorum, & ex libris Priorum, ad sequentes.

Secunda obiectio. Dictum est, Dialecticam Artificiosam non esse primo modo necessariam. Quod impugnatur argumento, quo vsi sunt autores secũdæ opinionis, positæ in primo capite. Etenim nullam scientiam habere possumus absque Demonstratione, & nisi cõgnoscamus nos habere Demonstrationem: at cognitio Demonstrationis spectat ad libros Posteriorum, ergo absque cognitione librorum posterioris Analysis, nullam scientiam obtinere possumus. Respondetur, absque Dialectica Artificiosa posse nos habere Demonstrationem, & cognoscere nos habere Demonstrationem: non quidem sub conceptu, & ratione Demonstrationis, & omnium eorum quæ de Demonstratione in libris Posteriorum tractantur, sed sub conceptu rationis includentis veram causam rei, quam cõgnoscimus. Et hoc sufficit ad habendam Scientiam. Quamuis enim Mathematicus nesciat se habere Demonstrationem, nec interrogatus quid sit Demonstratio, respondere sciat: tamen Mathematicus est, & Scientiam habet, dummodo cognoscat, se rei causam certò cognoscere. Tertia

Tertia obiectio. Dictum est, Dialecticam non tantùm quæri propter alias scientias, sed etiam propter se. Et tamen diuus Tho. 1. Metaph. lect. 3. docet, Dialecticam non quæri propter se, sed propter alias scientias. Respondetur, diuum Thom. intelligendum esse, quia non præcipuè quæritur propter se.

De Fine Dialecticæ. Cap. 4.

QValis sit Dialectica, dictum est superiori capite. Dictum est enim, vtilem eam esse, & necessariam. Nunc videndum est, quamobrem talis sit; id est, quare sit necessaria: quod manifestū fiet, si eius finem explicauerimus. Ex fine enim rei necessitas intelligitur. Mox verò de officio Dialectici, de Materia, Instrumentis, & Partibus Dialecticæ differendum erit; vt ex his omnibus quanta sit eius necessitas, atque vtilitas intelligatur. Finis autem Scientiæ ab autoribus dicitur ille, ad quem omnia artis præcepta diriguntur, & ipse in eadem Arte alio non refertur: duplicemq; Finem constituunt, Proximum, & Remotum: Proximus dicitur internus, aut intra Artem: Remotus verò dicitur externus, aut extra Artem. Sed cùm duplex sit Dialectica, Vtens, & Docens (Docens est quæ tradit præcepta definiendi, diuidendi, & argumentandi: Vtens, quæ præceptis vtitur) de vtriusque fine tractandum est. *Dialectica Docēs, & Vtens.*

Iam ergo sit prima assertio. Dialecticæ Docentis Finis Proximus est, cognitio definitionis, diuisionis, & argumētationis. Probatur. Finis Sciētiæ est, quo obtēto, Scientia, quasi iā per- *Finis Docentis.*

perfecta conquiescit; sed Dialectica Docens cessat docere, tradita iam cognitione definitionis, diuisionis, & argumentationis: Ergo iste est Finis eius, & non est Finis Remotus, ergo est finis Proximus. Secundò. Ista tria quæ enumerata sunt, aliqua scientia sciri possunt, & non est inuenta alia scientia ad hæc scienda præter Dialecticam; ergo Dialectica inuenta est vt ista cognosceremus. Confirmantur hæc autoritate nostri Cardinalis Caietani cap. de Specie, in Vocibus Porph. diuil. 9. Vbi ait: Finem Logicæ esse instrumenta ædere, quibus incognita innotescant: hoc est, aperire, qua ratione definire, diuidere, & argumentari debeamus. Ista enim sunt instrumenta, de quibus intelligendus est Caietanus. Secunda assertio. Finis Remotus Dialecticæ Docentis est, dirigere rationem nostram in omnibus suis operibus, & in omnibus scientijs. Hæc probatur auctoritate diui Thom. 1. Poster. cap. 1. Ibi enim docet, hunc esse Finem Dialecticæ; & cum non sit Proximus, erit Remotus. Item hunc esse Finem Dialecticæ, ostenditur hac ratione: nam Dialectica laudatur, quòd sit ars artium; id est, quod dirigat omnes artes; atqui scientiæ omnes sciunt nobilitatem ex Fine suo, & Obiecto: ergo iste est Finis Remotus Dialecticæ. Etenim Organicæ facultates, ex Fine Remoto præcipuè commendantur, quia instrumentum, seu organum non tam ratione sui, quam alterius quæritur. Tertia assertio. *Finis Vtentis.* Finis Dialecticæ Vtentis, est cognitio omnis rei, & explicatio omnis quæstionis in omni scientia. Probatur: Quia ideò vtimur Dialectica

ctica in omni ſcientia, vt omnis quæſtio explicata maneat. Sed obſeruandum eſt hoc loco, Dialecticam Docentem, & Vtentem non eſſe duas Dialecticas diſtinctas, ſed vnam mediuerſis rationibus. Illa enim ipſa quam docuit me magiſter meus, eſt qua ego poſteà vtor.

Dubia contra ſuperiora.

PRimum eſt, an verum ſit, quòd nonnulli autumant, finem Dialecticæ eſſe probabiliter diſſerere. Reſpondetur, nec eſſe finem internum, nec externum Dialecticæ Docentis, vel Vtentis: nam Finis eſt id quod eſt nobilius: ſed Dialectica non tantùm docet argumentari ex probabilibus, ſed etiam ex neceſſarijs; & ignobiliùs eſt argumentari ex probabilibus: Ergò iſte non erit eius finis. Sed reſpondent ipſi, argumentari ex neceſſarijs, eſſe etiam argumentari ex probabilibus; quia neceſſarium eſt probabile. Verùm hoc eſt contra Ariſt. 1. Top. cap. 1. vbi ex profeſſò diſtinguit argumentari ex neceſſarijs, & ex probabilibus. Et licet, loco citato, Ariſt. videatur aſſerere, finem Dialecticæ eſſe probabiliter diſſerere: tamen ibi de ſola parte Topica, quatenus Vtens eſt, loquitur. Vide etiam ipſum, 1. Elench. cap. 2. Ibi enim manifeſtè neceſſaria argumenta à probabilibus ſeparat. *Probabiliter diſſerere, an ſit finis.*

Secundum eſt: An finis Docentis Dialecticæ ſit, ex neceſſarijs argumentari, aut Demonſtrationis cognitio. Finis enim eſt id quod nobilius eſt, Demonſtratio autem dig-

gnior est omnibus quæ docentur in Dialectica. Et confirmatur; nam Ari. 1. Prior. cap. 1. ait, Scientiam Syllogismorum dirigi ad Demonstrationem. Respondetur, digniorem quidem esse Demonstrationem Syllogismo Topico, & meliùs esse ex necessarijs, quàm ex probabilibus disputare: tamen præstantius est posse tractare quæstionem ex necessarijs, & probabilibus, quàm ex solis necessarijs: tum quia multa sunt, quæ argumentis necessarijs tractari non possunt: tum quia argumēta probabilia necessariis rationib. in vna quæstione coniuncta miro modo oblectant, & rē magis ante oculos ponunt, quàm si vna, aut altera Demonstratione tractata fuisset. Finis ergo Dialecticæ Vtentis erit, cognitio omnium rerū per argumenta necessaria, & probabilia, vt negotium postulabat. Finis verò Dialecticæ Docentis erit cognitio; Definitionis Diuisionis, & Argumentationis: tum necessariæ, tum probabilis: denique etiam captiosæ, vt & illis vti sciamus, & hanc vitare. Ari. tamen cum ait, scientiam Syllogismorum ad Demonstrationem referri, non id asserit, quasi non ob aliam causam disputatio de Syllogismo in vniuersum Dialectico sit suscipienda, nisi quia ad Demonstrationis cognitionem, comprehensionemq; est necessaria, sed vt ostendat hanc esse vnam ex maximis illius disputationis vtilitatibus, quæ eam ad libros de priori Analysi edendos impulerunt.

3. Dubium. Finis non est positus in actione (sicut finis artis frænifactoriæ non est frænū facere, sed frænum ipsum) at cognitio est actus mentis nostræ, ergo non potest esse finis alicu-

alicuius scientiæ. Respondetur, propositionem esse falsam in omnibus scientiis speculatricibus, quarum finis est cognitio, & in omnibus scientiis quæ de moribus disputant: nam earum finis est aliquod opus virtutis. Præterea in aliquibus mechanicis etiam est falsa: nam mechanicæ artes duplices sunt, aliæ quę post se relinquunt opus, vt ars frænifactoria; aliæ, quæ nullum opus relinquunt, vt ars Citharizandi: loquendo de prioribus, finis earum non est operatio, sed res operatione effecta: loquendo autem de posterioribus, finis earum consistit in actione, & operatione.

4. Dubium. Quidnam intelligitur nomine finis proximi, & remoti? Respondetur, finem proximum esse ad quem proximè ars destinatur, sicut in arte frænifactoria frænum: remotus verò, qui sequitur comparato iam proximo, vt in eadem arte frænifactoria, bellum. Finis proximus appellatur internus, & remotus externus, quia internũ illud est, quod dat speciem actui, vel habitui: at finis proximus est, qui dat eis speciem, ex diuo Thom. 1. 2. q. 1. art. 3. ad. 3. Ergo finis proximus est internus, & remotus externus. Veruntamen fuit quidam auctor, cui ita visum est definire finẽ internum, & externum, vt internum appellaret illũ quem artifex consequi potest, & à nullo alio impediri valet, quin illum consequatur: finem verò externum illum, quem ne consequatur, ab alio impediri potest: Et illustrabat exẽplo suas definitiones. Finis internus Medici est, apponere pharmaca, at verò sanitas infirmi est finis externus, quia ne illã *Finis internus, & externus quid sit.*

consequatur impediri potest, ab ipsius infirmi pessima natura, aut quia infirmus nō vult à noxijs abstinere. Sed profectò exempla ipsa suum auctorem (quiuis ille sit) reprehendunt. Nam etiam impediri potest Medicus, ne pharmaca apponat, si infirmus nolit ea recipere: & si terra non producat herbas necessarias, impedietur Medicus ab externo. His adde, apponere pharmaca, officium esse Medici, salutem verò finem. Officium enim Medici est, ea omnia præstare quæ ad curationem pertinent. Ex Ari. 1. Topic. cap. 2.

De Officio Dialectici. Cap. 5.

POstquam egimus de fine Dialecticæ, agamus nunc de officio Dialectici. Officium, est, quòd artifex præstare debet, vt finem suū consequatur: Medicus vt sanet, medicinas applicet: Nauta vt traijcere possit, clauum dirigat: Miles vt bello potiatur, strenuè pugnet. Quare si vera sunt, quæ suprà de fine Dialecticæ diximus, perspicuum est officium Dialectici Docentis esse, adhibere leges, præcepta, definitiones, diuisiones, argumenta, & omnia alia quæ necessaria sunt, vt Definitio, Diuisio, & Argumentatio nobis innotescant. Vtentis verò Dialectici officium erit, in omnibus scientijs definire, diuidere, & argumentari, immo verò in colloquijs etiam, vt colligitur ex Arist. 1. Top. cap. 2.

Quæstiuncula aduersus superiora.

Dialecticæ-

Dialecticus semper inuenire debet, aut saltem inuentis vti, & de ipsis iudicare. Quare ergo inuenire, & iudicare non recensentur inter officia Dialectici? Respondetur hæc esse officia communia, idest, quæ semper facere debet; nos autem sola officia peculiaria recensuimus, idest, quæ non semper agere debet artifex, sed pro negotiorum varietate. Quare (si ita libet) dicamus officia communia vtentis Dialectici esse, inuenire, & iudicare: peculiaria verò definire, diuidere, & argumentari.

De materia Dialectica. Cap. 6.

EX his quæ dicta sunt, facilè colligi potest, quænam sit materies Dialecticæ: verum vt id planiùs fiat, res à principio tractanda est; in primisque explicandum, materia quid, & quotuplex sit. Speculatricis, aut Organicæ facultatis materia est, in cuius explicatione ipsa versatur: vt Arithmetica in numerorum tractatione. Quæ materia appellatur, Obiectum scientiæ, quia obijcitur scientiæ, vt color visui, & sonus auditui. Quia verò illi materiæ ostenduntur conuenire quædam proprietates, vt subiecto, idcircò ab alijs subiectum etiam scientiæ dicitur. Materia autem, vel obiectum duplex est, aliud est obiectum formale, aliud verò materiale. Quod alij dicere solent, materiam duobus modis sumi, aut pro re quæ tractatur, aut pro ratione formali tractandi. Obiectum formale, quod alio nomine dicitur adæquatum, vel attributionis, est illud, sub cuius ratione tractantur omnia de quibus scientia agit, & cuius causa

illa scientia à cæteris distinguatur; vt Physica omnia tractat sub ratione entis mobilis: & ita distinguitur à Mathematicis, quæ nihil minùs quàm ens mobile curant. Obiectũ autem materiale est, in quo reperitur ratio obiecti formalis scientiæ: sicut etiam obiectum materiale visus est lapis, aut lignum, quia in his inuenitur obiectum formale, visus, id est, color, aut lux. Inter partes autem obiecti materialis, illa in qua ratio obiecti formalis maximè cernitur, vocatur obiectum excellens: vt inter ea quæ tractantur in Physica, obiectum excellens est aut cœlum, aut anima.

Materia Docentis. Nunc sit prima assertio. Obiectum adæquatum, formaleq; Dialecticæ est ens rationis, nõ tamen quoduis, sed illud quod ad definiendum, diuidendum, & argumentandum pertinet. Probatur, quia sub hac ratione tractantur omnia in Dialectica, testimonio etiam diui Tho. 4. Metap. lect. 4. id confirmatur. Vbi licet non vtatur his vocibus, formale, & adæquatum: tamen eum ibi de solo formali, & adæquato obiecto disputare, patet legenti. Ait enim eo in loco obiectum Dialecticæ esse ens rationis, sed eius verba de solis illis entibus rationis accipienda esse, quæ ad Definitionem, aut Argumentationem attinent, manifestum est: quoniam, vt diximus cap. 2. de alijs entibus rationis, disputant & Grammaticus & Orator. Secunda assertio. Subiectum excellens Dialecticæ est Argumentatio, nam inter hæc tria principatũ obtinet. Tertia assertio. Subiectum Dialecticæ materiale sunt actus mentis nostræ, quia per hos fiunt definitiones, diuisiones, & argumentationes. Et de hoc

hoc obiecto materiali loquitur diuus Thom. 1. Post.cap.1.

Hucusq; locuti sumus de Dialectica docente, nunc de vtente dicamus. Eius verò obiectum est omnis res, cùm in omnibus rebus definiat, diuidat, & argumentetur: & hæc est expressa sententia Arist. 4. Meta.text.5. Quãuis possit intelligi de Docente Dialectica, quæ pro obiecto materiali proximo habet actus mentis nostræ; pro remoto autem omnẽ rem, cùm omnis res possit actibus mentis nostræ tractari. *Materia. Vtentis.*

Dubia aduersus superiora.

PRimum dubium. Arist. 4. Metaph. text. 5. docet, materiam Metaphysicæ esse omnem rem, ergo hæc non potest esse materia Dialecticæ; nam scientiæ per obiecta distinguuntur. Respondetur, de eisdem rebus posse diuersas scientias pertractare, diuersis tamen rationibus. Agit ergo Metaphysicus de omni re, quatenus ens est: at verò Logicus agit de omni re, quatenus subit rationem generis, speciei, &c. & hoc est quod alij dicere solent, scientias posse conuenire in obiecto materiali, non tamen in formali.

Secundum dubium est, quomodo argumẽtatio sit excellens obiectum Dialecticæ: nam inter omnia de quibus in Dialectica disputatur, potissimùm est demonstratio: ipsa ergo erit obiectum excellens. Ad hoc dubium respondetur, primum argumentum non esse contra conclusionem, quonam demon-

stratio, Argumentatio est, & quicquid boni inest Demonstrationi, subintelligebamus nos in Argumentatione. Iam verò si argumentum aliquid probaret, probaret subinde contra autores suos, Demonstrationem non esse subiectum excellens, sed Demonstrationem potissimam: id est illam, quæ vocatur Demonstratio propter quid. Postremò si quis ita sentire voluerit, excellens Dialecticæ obiectum esse Demonstrationem, non repugnabo.

Tertium dubium. Nos diuisimus vniuersam Dialecticam in docentem & vtentem: quid ergo est quod ait diuus Tom. 4. Metaph. lect. 4. Dialecticam demonstratoriam habere doctrinam, non tamen habere vsum circa omnes res: quoniam hoc (inquit) fit in alijs scientijs: at verò Dialecticam quæ agit de syllogismis probabilibus, habere doctrinam & vsum circa omnes res. Idem enim est ac si dixisset; Dialectica Demonstratoria, vel analytica, non diuiditur in docentem & vtentē: at probabilium Dialectica (id est Topica) diuiditur in docentem, & vtentem. Respondetur, proculdubiò omnem Dialecticam diuidi in docentem & vtentem. Quod si ita est, existimandum est planè, nunquàm diuinū illud ingenium voluisse negare, Dialecticam demonstratoriā diuidi in vtentem & docentē: sed asserere nos posse vti argumentis probabilibus in omnium rerum tractatione, etiam si aliæ scientiæ non intercedant, at non posse vti demonstrationibus in omnibus rebus, nisi medient aliæ artes. Abditissimas enim demonstrationes Arithmeticæ non poterit cōstruere Dialecticus, si fuerit penitùs Arithm.

Demonstratoria vtens & docens.

igna-

ignarus: poterit tamen de rebus Arithmeticis, absque Arithmeticæ scientia, probabiliter disputare.

De instrumentis. Cap. 7.

Videamus nunc Instrumenta, quibus vtitur Dialecticus, postquà egimus de Fine. Instrumentum enim est, quo artifex vtitur, vt finem suum consequatur. Dico igitur primũ, Instrumenta Dialectici Docentis esse, præcepta, leges, definitiones, diuisiones, argumenta, & omnia alia necessaria ad explicationem Definitionis, Diuisionis, & Argumentationis. *Instrumenta docentis.* Dico secundò, quoniam duplex est Instrumẽtum, aliud Commune, aliud Peculiare (Commune, quo artifex sẽper vtitur; sicuti manu faber: Peculiare, quo vtitur non semper, sed pro negotiorum varietate, vt malleus) Instrumẽtum Commune Dialectici Vtentis esse Orationem: non quidem effusam illam, qua vtuntur Rhetores, sed concisam, & breuem: hac enim vti debet Dialecticus in omni quæstione. Dico tertiò, Instrumẽta Peculiaria Dialectici Docentis esse Definitionem, Diuisionem, & Argumentationem; nec his plura. *Instrumenta Vtentis.* Sunt quidẽ hæc Instrumenta, quia eis Dialecticus vtitur: sunt Peculiaria, quia non semper quolibet eorum vtitur: non sunt autem plura, quia finis Dialectici Vtentis est, omnem explicare quæstionem: & certè omnis quæstio aliquo horum instrumentorum explicatur. Etenim Quæstio aut anceps est & ambigua, aut certa: si anceps, Diuisione finitur: si certa & determinata, vel est simplex, vt quid est homo, &

explicatur Definitione; vel est composita, vt est ne homo albus; & Argumentatione dissoluitur.

Quæsita.

PRimùm videtur hæc Instrumenta non sufficere ad omnem explicandam quæstionem, ac proinde danda esse plura. Quatuor enim sunt quæstiones, ex Arist. 2. Poster. cap. 1. videlicet An res sit, Quid sit, Qualis sit, Quãobrem talis sit: ex quibus tertia & quarta Argumentatione explicantur: secunda Definitione. Prima verò quonam tandem Instrumento explicabitur: præsertim si fuerit certa, & non multiplex, & ambigua? Nam si ambigua fuerit, ipsa quidem, & aliæ tres Diuisione explicabuntur. Respondetur, quæstionem An res sit, sensu, & experientia frequentissimè explicari. Veruntamen si nõ possit explicari sensu, probabitur Argumẽtatione. Argumentatio quippe etsi potissimũ propter quæstiones compositas sit inuenta, etiam inseruit simplicibus quæstionibus, dummodo in Enuntiationes resoluantur. Demõstratione etiam probant Theologi & Metaphysici Deum esse. Sed videtur hinc effici, Argumentationem priorem esse Definitione, contra quam sentiunt nostri Dialectici, qui primum locum Definitioni concedunt. Certè apud Aristot. 2. Posterior. cap. 2. quæstio. An res sit, præcedit quæstionem. Quid sit: ergo si Argumentatio explicat rem esse, prior erit Definitioni, quæ quidnã res sit, exponit. Respondetur,

Quæstio An res sit quo Instrumento explicetur.

Ordo Instrumentorum.

datur, non oportere, vt si numerus aliquarum rerum sumitur ab alijs, eundem ordinem hæ inter sese habeant, quem illæ: vt apud Aristot. 2. de Cœlo, cap. 2. ex tribus dimensionibus (scilicet lõgitudine, latitudine, & crassitie, aut profunditate) sumuntur tria genera differentiarum situs. Verbi gratia; Ex lõgitudine, sursum, & deorsum: ex latitudine, dextrum, sinistrum: & ex profunditate, ante & ponè. Et tamen (vt ex Aristot. colligit diuus Thom. eodẽ loco, lect. 2.) Priores differentiæ sunt antè & pone, quàm dextrum & sinistrum: cum alioquin nemo Geometrarum nesciat priorẽ esse latitudinem profunditate. Idem in multis alijs rebus obseruari potuisset, sed esset in re facili testes quærere non necessarios. Quòd si his non contẽtus, causam à nobis exigas, quare Argumentationis tractationem Definitionis disputatio antecedat, accipe tres. Quoniã enim non ita passim de rerum existentia quæstio in disciplinis agitari solet, sed frequẽtissimè tanquã sensu, aut experientia nota relinquitur: & primùm quod interrogatur, est rei Diffinitio, qua data, ad Disputationes & Demonstrationes descenditur: Optimo sanè consilio autores priùs de Diffinitione, quàm de Argumentatione disputant. Secunda causa est: quia licet quæstio An res sit prior, iudicetur quæstione Quid sit, ordine naturæ: tamen Arist. ipse cap. 2. Secundi Poster. docet, quæstionem An res sit per Medium & Causam, aut Definitionem esse explicandam: quod latiùs etiam docet 9. cap. eiusdem lib. Quia igitur ad demonstrandum rem aliquam esse, sumenda est pro medio Definitio eiusdem rei, etiã si

non

non sit Essentialis: idcircò in disciplinarum tractatione Definitio Argumentationi est anteponenda; vt pars toti. Iam verò tertiam accipe causam. Nunc de his Instrumentis acturi sumus, hoc pacto, vt de Definitione agẽtes, rarò ad eius leges, aut methodum ostendendas argumẽtemur, sed tantùm veluti exiomata quædam omnia tradamus. At de Argumentatione agentes, omnia ferè definiendo explicabimus. Quare merito de Definitione, priùs quam de Argumentatione sermonem instituemus. Ac vt simus in præstando, quàm in promittendo liberaliores, quartam etiam rationem adducamus. Definitiones ad primam mentis nostræ functionem, quæ simplicium intelligentia, aut apprehensio dicitur, pertinent: Argumentatio verò ad tertiã operationẽ, quæ appellatur discursus, est referenda: ac proinde non ab re prius de Definitione agitur.

Secundum. Hæc tria quæ enumerauimus sunt Obiectum, & Materia, vt dictum est cap. 6. Ergo non sunt Instrumenta. Respondetur, hæc tria esse Materiam Dialectici Docentis, & Instrumenta Vtentis: quin etiam hæc esse Instrumenta Dialectici Docentis, quatenus ipse Docens Dialectica vtitur. Præceptor enim, qui auditores docet Dialecticam, ea ipsa, qua præditus est, vtitur Dialectica. Immo cum aliquis autodidascalus per seipsum in Dialectica proficit, ad nouas conclusiones percipiendas, vtitur præceptis iam antea ex ipsa arte cognitis.

Tertium. Apparet multò plura esse Dialecticæ Instrumenta. Regulis enim sæpè Dialecticus

ćticus vtitur & præceptis: Methodo in tractādis quæstionibus indiget: Interrogationibus non rarò agendum esse ei, docet in Topicis Arist. Insuper Expositio (quæ nihil aliud est, quàm mentis nostræ explicatio, quam aut alijs respondemus, ita se rem habere, aut secus, aut antequàm ab alijs interrogemur, animū nostrum eis aperimus) ab auctoribus commendatur: igitur Regula, Methodus, Interrogatio, Expositio denique, plura iam constituent Instrumenta. Respondetur primò, non esse in more apud graues auctores, vt cum res diuidunt, in minutissimas partes illas concidant. Hoc enim potius contenti sunt vno, si maiores partes numerent, ad quas cæteræ possunt referri. Nonne animal in hominem, & brutum diuiditur? At si Philosophi sumus cōcedamus oportet, Embryonem esse animal; nec tamen esse hominem (cùm nondum rationali animo præditum sit.) aut brutum: sed referri ad hominem. Præterea, Nonne Prophyrius quinque tantum voces simplices, vniuersas, atque Synonymas tradit? At Metaphysicorum placitum est, quodlibet Genus supremum constare modo quodam interno, quod eius essentiam complet. Qui modus, licet simplex sit, atque Synonymus, nec generis supremi est Genus, nec eius Species, aut verò Accidens. Differentia erit (inquies) aut affectio propria. Absit. Propria enim affectio à natura manat, non est interna naturæ, ille verò modus, internus est, & essentiam complet. Differentiam verò non esse, colligit Caietanus, cap. de Differentia, ex ipsomet Porphyrio, asserente, Differentiam esse, quæ diuidit

De Regula, Methodo, & Expositione.

Modus Internus Generis Supremi an sit Differentia, vel proprietas.

diuidit ea, quæ sub eodem genere continentur. Genera autem suprema sub eodem genere minimè continentur: ergo saltē apud Porphyrium (nam de Aristot. dicam alio loco fusius) ille modus internus non est Differentia. Præterea docet Porphyrius, omnem Differentiam constituere Speciem, aut diuidere Genus: at ille modus internus nec diuidit aliquod Genus (cum Ens non sit Genus) nec constituit Speciem, quia Genus supremum Species esse nō potest: Ergo non est Differentia, liquet igitur dari aliquod prædicatū Synonymum & simplex, quod minimè est Genus, aut Species, aut aliquod eorum quæ in Porphyrio reperiūtur. Sed vir doctus satis se suo muneri fecisse ratus est, enumerando ea prædicata Synonyma, ad quæ alia quodammodo possent referri. Nam modus internus lata vocabuli significatione etiam Differentiæ potest nuncupari. Quanquam igitur Dialecticæ præceptores tantum illa tria numerent Instrumenta, non sunt accusandi; quia hæc quæ nuper subiecta sunt, ad illa possunt referri. Respondetur secūdo, non numerari Expositionem, quoniam tantum illa numerata sunt Instrumenta, quæ peculiarem exigunt tractationem. Methodus etiam non tam Instrumentum est, quam Ordo, quem in vsu Instrumentorum seruare debemus. Interrogare deniq;, sicut & regulis vti, facillimū est. Agamus igitur iā quod nostri est muneris, & de tribus Instrumentis ordine pertractemus.

De Diffinitione. Cap. 8.

INter hæc autem instrumēta, primum est de Diffinitione tractandum. Cur enim Argumen-

mentationē præcedat diximus iā: & de Diuisione ratio est in promptu. Nam Diffinitio rei essentiam explicat, & priùs est, absque dubio, rem esse sua essentia cōstitutam, quàm diuidi. Ac licet, ad Definitionem alicuius rei excogitandam, necessarium sit, rem aliam superiorem diuidere vt ad definiendum hominem, diuidendum est prius animal: tamē nos, qui definitiones iam ab alijs inuentas suscipimus, prius de Definitione tractare, ratio ipsa compellit; præsertim cùm ad intelligendā Diuisionis naturā, necessaria sit Definitio.

Quid, & quotuplex sit Definitio.

Est autem Definitio oratio, quæ id quod definitur explicatā ambitu quàm breuissimo; vt animal rationale, est hominis definitio. Duplex verò est Definitio, alia Rei, alia Nominis: si enim rei explicet naturā, Definitio Rei est; vt animal rationis particeps: si verò potissimum declaret alicuius nominis significationem, erit Definitio Nominis; vt Theologus est, de Deo loquens; Philosophus, amator sapientiæ. In huiusmodi quippe Definitionibus id modò agitur, vt alicuius nominis vis, aut Etymon explicetur. Definitio Rei est triplex, Essentialis, Causalis, & ea, quā Latiniores Descriptionē, alij Descriptiuā appellāt. Essentialis est, quæ rei natura declarat per genus & differētiam, vt animal rationis particeps, est Essētialis hominis Definitio; traditur enim per genus (nempe animal) & differentiam, nempe rationis particeps.

Quatuor causarum genera.

Genus autem appello, quòd de pluribus specie differentibus dicitur, in quæstio. qua quæritur, quid Res sit. Vt animal est Genus hominis & bruti. Differētia verò est, qua inter se differūt

quæ sub eodem genere continentur, vt rationale distinguit hominem à bruto. Causalis Definitio est, quæ per rei genus, & causam traditur: vt homo est animal peculari consilio à Deo creatum. Causa autem est, cuius vi aliquid fit, & est quadruplex, Materia, Forma, Agens, & Finis. Materia est, ex qua aliquid fit: vt ex ære statua. Forma est, quæ dat esse rei. Cui Definitioni (ne competat Causæ Agenti.) addendum est, intrinsecè, vt animus rationalis dat esse homini. Agens est, quod aliquid efficit, vt Sol Ranam. Finis denique est, cuius gratia aliquid fit, vt beatitudinis consequendæ gratia, scelera plangimus. Ex omnibus igitur his causarum Generibus desumi potest Causalis Definitio. Ex Materia, vt homo est animal, constans idoneo ad intelligendū corpore. Ex Fine, animal ad beatitudinem consequendam creatum. Ex Forma, animal rationali animo præditum. Deniq; ex Efficiente, animal peculiari consilio à Deo creatum.

Ad Definitionem ex causis reducitur Definitio ab effectis: nam sæpe Causæ per Effecta definiuntur, cūm non semel contingat, Effectus nobis esse Causis notiores. Notior quippe est nobis importunissimus Caniculæ Effectus, ipsomet astro. Descriptio autem illa Definitio appellatur, quæ Rē per Genus; & propriam affectionem, aut accidentia explicat; vt homo, est animal risus particeps. Nec tamen omnia Accidentia in Descriptione collocari debent, sed ea quæ sunt ad Rei naturam explicandam necessaria, aut saltem valde vtilia.

Hoc quidem pacto loquendum est nobis, quando

quando eum tyronibus agimus. Nam quum profecerint, peruenerintq; ad libros Arist. de Posteriori Analysi, docebimus eos, solam Definitionem Essentialem esse Definitionẽ Rei; alias vero omnes appellandas esse Nominis Diffinitiones: id quod egregiè (vt multa) eruditissimus Cardinalis Caietanus 2. Poster. ca. 6. ex Arist. collegisse videtur; & in Prologo opusculi de Ente & Entia sub Finem apertissimè explicasse. Et confirmari etiam potest ex alio Arist. loco, cap. de Substantia in Categorijs: vbi docet, sola genera & species Categoriæ Substantiæ, ac ipsarum differentias dici Nomine & Ratione de primis Substantiis; reliqua verò omnia solo Nomine de ipsis posse efferri. Quod si ita est, profectò qui dixerit, Petrum, aut hominem esse risus compotem, aut coloratum, sola ea quæ ad Nomen pertinent proferet. Sed quemadmodum patres filijs in tenera ætate constitutis, eorum se verbis accommodant, & inarticulatas quodammodo voces proferũt; sic decet præceptores, tantisper nimiam eruditionem dissimulare, & quandiu teneros habent discipulos, communem loquendi modum seruare: & etiã Descriptiones vocare Diffinitiones Rei.

Quæ sit verè Definitio Rei.

Leges Diffinitionis.

TRadita Definitione huius Instrumẽti, expositisque eius diuisionibus, tradendæ sunt leges, quæ in Definitionibus seruari debent. Hunc nanque ordinem in explicandis

Instrumētis seruaturi sumus. Prima lex est: vt Definitio constet Genere & Differentia, aut his, quæ locum Generis & Differentiæ obtinent; ordine tamen seruato, vt Genus primò collocetur; de qua re latius in quæstionibus. Secunda lex. In Definitione nihil superuacaneum esse debet, nec quicquam deesse. Definitio enim, Metaphora sumpta ab agrorum finibus, nuncupatur (ob quam causam ab alijs Finitio, ab alijs Terminus appellatur) at fines agrorum sic agrum includunt, vt nihil eius extra relinquant, nihilvè admittāt extraneū. Ergo Definitio totam, solamque rei definitæ naturam debet explicare. Prætereà si liceret in Diffinitione superuacanea addere, posset non competere omni definito; si necessaria detrahere, in alia à definito quadraret; vt hęc Definitio hominis, Animal rationis particeps candidum; non admittit Aethiopes. Hæc verò alia hominis Definitio, Substantia, corporea, animata, particeps sensus, bruta ad hominis consortium trahit. Tertia lex. Definitio debet trahi per notiora: alioquin Res per illam minimè innotescerent, qui tamen est finis Definitionis. Quo fit, malas esse Definitiones, quæ per inusitata, incognita, aut antiquata verba traduntur. De qua re vide Arist. 7. Poster. cap. 15.

De Methodo inuestigandi Definitiones.

ADdamus vnicum verbum de Methodo Definitionis inquirendæ, quam tradit Aristot.

Aristot. 2. Poster. cap.14. Principiò Genus eius rei, quam volumus definire, inquirendum est; tum in suas differentias est diuidendum; illa quæ relicta, quæ definito minimè competit, & assumpta alia, ac Generi copulata, si illa oratio, quæ ex eis conficitur, reciprocratur cum Definito, iam habemus Definitionem: sin minùs, totum illud compositū diuidatur, donec ad eum numerum perueniamus differentiarum, qui adiunctus Generi cum re definita reciprocetur. Vt si definire volumus Animal, diuidenda est Substantia (quæ Animalis Genus est) in corpoream, & corporis expertem: & reiecta substantia corporis experte, quia nondum substantia corporea cum animali conuertitur, ipsa equidē in viuentem, & in inanimem est diuidenda. Tandem substantia corporea viuens diuidēda est in sensus participem, & expertem. Quia verò sensus expers non est animal, definitio animalis erit substantia corporea, vitæ, sensusque particeps.

Quæstiones.

Prima. Dictum est, Definitionem Rei esse triplicem, aliam Essentialem, aliam Causalem, & aliam Descriptiuam. Quæ diuisio superuacanea videtur, cùm Definitio Causalis contineatur sub alijs generibus finitionis. Quod ita probatur. Nam Definitio Causalis vel traditur per causas internas, vt per Materiam & Formam: vel per externas, vt per Effi- *An Definitio Causalis ab alijs distinguatur.*

cientem & Finem. Si primùm, Definitio est Essentialis: si secundum, Descriptio. Nam quare hæc Definitio, Animal rationale, erit Essētialis: & nō hæc alia quæ per formā traditur, Animal constans animo rationali? Præterea quare hæc erit descriptio hominis, Animal risus particeps: & non ea quæ per Finem traditur, Animal ad beatitudinem consequēdam creatum, cum propinquius sit essentiæ humanæ, esse risus participem, quàm esse creatum ad supernaturalem beatitudinem consequendam. Illud enim à natura sua homo habet, hoc verò ex peculiari Dei omnipotentis largitate. Respondetur, propter hæc argumēta me arbitrari, Definitionem Rei tantùm in illa duo membra esse diuidendam, licet antea diuiserimus in tria, tum ne aduersus tantum Dialecticorum consensum, soli stare videremur; tum etiam vt daretur latissimus campus ostendendi ex quot generibus causarum possent Definitiones depromi. Et certè Magister Soto Definitionem Causalem ex Materia & Forma, appellat Definitionem Essentialem Physicam: Definitionem autem aliam quæ vulgò appellatur Essentialis, vt animal rationale, appellat Essentialem Metaphysicam.

Cæterum contra hæc est argumentum. Nā sequeretur inde, hanc Definitionem, quæ sumitur ab hominis materia, Animal constans corpore idoneo ad intelligendum, Essentialem esse. Hoc autē falsum est. Etenim si essentialis esset, constaret differentia, sed non constat differentia, ergo non est Essentialis. Propositio nota est. Probatur assumptio. Differētia (vt aiunt Doctores) sumitur à Forma, sed

id quod ponitur in illa Definitione loco Differentiæ, est Materia; ergo ab eo non potest sumi Differentia. Antequam huic dubio respondeamus, oportet aliquã animaduertere. Vnum est, Genus non esse Materiam, neq; Differentiam esse Formam. Siquidẽ Genus prædicatur in recto de re cuiˀ est Genus, & Differentia item: at Materia, vel Forma non prædicantur in recto de toto composito; non enim homo anima est, aut corpus. Secundum est, Genus non sumi à sola Materia: etenim si animal à sola hominis Materia sumeretur, lapis quoque esset animal; quia eadem materia, quæ est hominis, potest esse lapidis. Item si Genus sumeretur à sola Materia, nullum actum diceret, quia Materia est ens tantum in potentia; at animal, quod est Genus, aliquem actum & perfectionem dicit. Tertiũ est, Genˀ sumi à Materia, & Differẽtiã à Fortuna, quia Genus sumitur ab eo quod se habet, vt Materia; & Differẽtia ab eo quod gerit vicem Formæ: verbigratia: Homo habet esse sensitiuum, & esse intellectuale: & quidem in esse sensitiuo non clauditur actu esse intellectuale, vel rationale; quia aliquid poterit esse actu particeps sensus, quod non erit actu rationale. At verò in rationali clauditur actu sensitiuũ, quippe cùm nihil possit esse actu rationale, quin sit actu particeps sẽsus. Et quia Materia se habet vt Potentia, Forma vt Actus; ideo sensitiuũ, aut particeps sensus dicitur, habere modũ Materiæ, & rationale, & discursiuũ modũ Formæ. Iam verò quoniam animal sumitur ab esse sensitiuo, & rationale ab esse discursiuo, ideò animal (quod est Ge-

Quomodo Genus & Differẽtia à Materia & Forma sumãtur.

nus) dicitur sumi à Materia; & rationale (quod est Differentia) dicitur sumi à Forma. His positis, respondeamus iam argumento: Dico. n. Differentiam sumi à Forma in sensu exposito. Quod ideo dixerim, vt intelligāt omnes, quo sensu concedenda sit propositio. Ad assumptionem verò dico, illam Definitionem, de qua nunc disputamus, non sumi à sola Materia, sed à Materia, & Forma hominis. Nam eo ipso quòd dicitur, hominem constare corpore idoneo ad intelligendū, dicitur constare animo rationali: nunquam enim corpus idoneū est, vt deseruiat intellectioni, eiq; obiectum ministret, donec aduenit animus rationalis. Veruntamen adhùc ab aduersarijs ita potest instari. Sequeretur non esse discrimen inter Definitionem sumptam à Materia, & Definitionem sumptam à Forma; si vtraq; sumitur à Forma. Respondetur, esse discrimen, quod Definitio, quæ vocatur à Forma, explicitè, & clarè Formam manifestat: at illa quæ sumitur à Materia, apertè quidem Materiam ostendit; sed tamen occultè etiam Formam indicat.

An omnis definitio à Materia sumpta sit Essētialis.

Secūda quæstio est. An omnis Definitio quę sumitur ex materia, sit Essētialis. Respōdetur triplicem esse Materiam, Circa quam, In qua, & Ex qua. Materia Circa quam est obiectum alicuius scientiæ, virtutis, potentiæ, aut verò actus: nā circa obiecta sua versantur hæc omnia. Definitio autē quæ ab hac Materia sumitur, erit illa quidē Essentialis, cùm ab obiecto sumatur essentia horum omnium; verùm non erit Materialis Definitio. tale nanque obiectū habet se, vt Forma respectu istorum, cùm ab illo sumatur cuiuslibet eorū species. Erit itaque

que Definitio Formalis. Sed materia In qua, est subiectum alicuius Formæ, quā volumus definire; vt homo est subiectum risibilitatis, nix verò candoris. Quando itaq; Forma quæ definitur, habet necessariā, & per se connexionē cum tali subiecto, vel Materia; Definitio quæ ab illa Materia sumitur, erit Essentialis, vt si quis, Potentiam ad ridendum per hominem definiat. Quod si non habeat talem connexionem, erit Descriptio, vt si candor per hominem definiretur. Tandem Materia, Ex qua, est illa, ex qua vna cū Forma aliquod totum cōponitur. Si igitur idquod definitur, per talem Materiam definiatur, sine quia non possit constare (vt res viuens per corpus organicum) Definitio erit Essentialis: si verò per eā, sine qua possit constare, Descriptio erit; vt si quis cathedram per lignum definiat.

Tertia quæstio. Quomodo Descriptio ponitur Definitio Rei, cùm nullius rei naturam declaret, sed tantùm accidentia exprimat? Respondetur, Descriptionē declarare etiam naturam, saltem confusè; licet præcipuè explicet accidentia: quia accidentia ex Aristo. 1. de Animo, magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. De hac tamen Definitione quid sentiendum sit viris doctis, iam supra diximus.

An Definitio Essentialis sola Genere, & Differētia constet.

Quarta. Nunc impugnare libet leges Definitionis. Dictum est Definitionem Essentialem tantùm constare Genere & Differentia, & quidem ordine quodam seruato. Primùm ita impugnatur. Ex Aristot. 7. Metaph. tex. 16. Accidentia propria habent suum quod quid est, & suam quidditatem; ex quo intelligitur,

gitur, ea habere suam Definitionem Essentialem : at in Definitione accidentium istorum necessariò debet poni aliquid externũ, quod non est Genus, aut Differentia; Ergo Definitio essentialis non tantum genere, & Differentia constabit. Probatur assumptio. Etenim in Definitione, risibilis, ponitur homo; alioquin hæc Enuntiatio, homo est risibilis; non essent in secundo modo dicendi per se. Secũdus nanque modus dicendi per se est, quãdo Subiectũ ponitur in Definitione Prædicati, vt patet ex. 1. Poster. ca. 4. Respondetur, eam legem tantum intelligi de Essentiali Definitione substantiæ completæ, vt docet Chrysostomus Iauellus 7. Metaph. quæst. 7. Vnde in Definitione accidentium Essentiali clauditur aliquid externum, vt argumentum probat. At nec in solis accidentibus id verum est, sed in quibusdam quoque substantijs non completis, aut integris. Vt si quis velit definire Animam, ponet in eius Definitione corpus, quia anima non est substantia perfecta, atq; completa, sed pars substantiæ; nempe hominis. De hac re vide Cardinalem Caietanum, cap. de Specie. Immò Arist. ipse est eiusdem sententiæ; dicit enim Simum ita definiri: Simus est nasus concauus. Cæterùm offert se dubium. Sequeretur eum, qui diceret, nasus simus cõmittere nugationem. Probatur, nam loco alicuius nominis licet ponere eius Definitionem; vt docet Arist. 2. Topic. Ergo loco Simi licet ponere eius Definitionẽ, nempe nasus concauus. Atque ita dicere nasus simus, idem est ac dicere nasus concauus: quæ est manifesta nugatio: id est, eiusdem vocis inutilis repeti-

petitio. Respondetur: loco nominis non licere ponere eius Definitionem, quin in illius Definitione Essentiali clauditur aliquid (vt aiunt) per additamentum: ideſt, quod neque Genus, nec Differentia eſt; ſed quidpiam eſſentiæ additum. Et quia Simum definitur per additamentum, non licet ponere eius Definitionem totam; ſed poſtquam ſemel dictum eſt Naſus, ſufficit addere quod eſt de eſſentia Simi, nempe, concauitatem. Quare naſus ſimus idem eſt quod naſus concauus, & nihil aliud. Nemo tamen verba noſtra ſuggillet, quia Definitionem accidentium Eſſentialem appellauerimus: eſt enim reuerà Eſſentialis; quamuis non ita perfecta vt ſubſtantiæ Definitio. Quod ſi alicubi Ariſt. negat, accidentia habere Definitionem Eſſentialem, intelligendus eſt cum hac adiectione, ſi cum ſubſtantiarum Definitione conferatur. Quemadmodum alio in loco negat, accidentia eſſe entia, non quòd ſint non entia; ſed quia ſi cũ ſubſtantia ea conferas, vix appareant entia. Vide ipſum 7. Metaph. tex. 17. 18. & 19. Denique leges quæ lib. 3. cap. 11. quæſtiuncula prima ſcribemus.

An loco nominis eius Definitio poſſit perpetuò collocari.

Secundò, dicitur in eadem lege, Definitionem debere conſtare Genere & Differentia ordine quodam: ideſt, vt Genus ante Differentiam collocetur. Quod ab Ariſt. quidem aſſeritur 2. Poſt. cap. 14. Sed videtur nullius ponderis obſeruatio. Etenim ex 2. Periher. cap. 1. verba tranſpoſita non mutant ſenſum, ergo idem eſt dicere, animal rationale, & rationale animal. Reſpondetur, tranſpoſitionẽ hanc Generis & Differentiæ poſſe fieri, aut

De ordine partium Definitionis.

sola voce elegantiæ causa, vt familiare est Ciceroni;aut etiam mente:ita videlicet, vt primò mente concipiamus rationale,& deinceps animal.Si fiat priori modo, non admodum refert:si vero posteriori, redditur Definitio vitiosa:quod primùm ita probatur. Cùm in rationali claudatur animal,dicendo rationale,iam dicimus animal. Ergo si iterum addimus animal,iam fiet inutilis repetitio, & nugatio,saltem impropria. Nec potest argumentum infringi,dicendo, ita quoque probari,non posse dici,animal rationale; quia in rationali,clauditur animal: ergo quādo post animal ponitur rationale,iterum in rationali intelligitur animal.Non inquā infringit hæc solutio argumētū: quoniā is qui intelligit rationale,necessariò debet prius intelligere animal,vt extrinsecū:quia Definitio rationalis est,animal habens rationē. Vnde quando ponitur priùs rationale,priùs debet intelligi animal:si ergo postea addatur animal, bis animal intelligetur. Cęterū quādo animal pri' ponitur,postea adueniente rationali, cùm iā ipsū animal sit extrinsecè intellectū,aut conceptū,non oportet iterū concipi. Stat igitur primū arg. Secundò probatur idem Genus, & Differentia habent se quasi potentia,& actus, vt antea diximus:ex actu aūt & potentia vt vnum per se constituatur, actus debet aduenire potentiæ,non potentia actui. Sed de his in Metaphysica agendum est. Respondeamus iam argumento:Locum illum Arist. Verba transposita non mutant sensū,non esse intelligendum de Definitione,sed de veritate Enuntiationum;de quibus tunc Arist. disputabat

bat. Neque porrò de omnibus Enuntiationibus illud dici poteſt. Magnum enim diſcrimẽ agnoſcunt Dialectici inter has duas enuntiationes, Nullus homo non currit, & Nõnullus homo currit; ob eã ſolùm causã, quòd negatio illa variũ obtineat ſitum: vt lib. 4. cap. 7. explicabitur. Quinta obiectio aduerſus tertium præceptum à nobis traditum. Dictum eſt, Diffinitionem debere tradi per notiora. *De Relatorũ definitionibus.* Sic aũt diſputo. Vnum relatum definitur per aliud, & vnum non eſt notius altero: ergo Definitio nõ debet tradi per notiora. Propoſitio eſt manifeſta. Probatur aſsũptio ex Ariſt. in Categorijs, vbi docet, relata eſſe ſimul natura, & eũ qui definitè cognouerit vnum relatorum, definitè cognoſcere reliquum. Cardinalis Caietanus in Iſagogẽ Porphyrij, c. de Specie, tres aſſignat Solutiones. Principio dicit, negandã eſſe propoſitionẽ, nam ex diuo Alberto (magno profectò viro, ac diui Thomæ magiſtro) conſtat, vnum relatorum non definiri per aliud, ſed ad aliud; ideſt, vnũ relatorũ non poni in Diffinitione alterius ratione ſuimet, ſed ratione ordinis, quẽ aliud habet ad ipsũ. Verbi gratia: filius nõ ponitur in Diffinitione patris ſecũdum ſe, ſed rõne ordinis, atq; habitudinis, & reſpectus, quẽ habet pater ad ipsũ. Non. n. dicimus patrẽ eſſe filiũ, ſed patrem referri, aut ordinem habere ad filium. Et talis ordo eſt notior patre, cùm ſit differẽtia patris, quà pater eſt. Secundò reſpondet, Relatum quod ponitur in Diffinitione alterius, duobus modis poſſe cõſiderari; primum vt terminat relationem alterius ad ſe; ideſt, vt eſt Terminus, aut (vt ita dixerim) Scopus,

in quem alterum refertur, & quodammodo tendit; & hac ratione est notius illo altero, in cuius Definitione ponitur; quia terminans habet se vt actus; id verò quod terminatur, vt potentia: Actus autem est notior Potentia: & sub hac consideratione vnum Relatũ ponitur in Diffinitione alterius. Quo fit, vt simpliciter concedendum sit vnum relatum quando definitur per aliud, definiri per notius. Secundò, Illud Relatum potest considerari, non vt terminat relationem alterius ad se, sed vt ipsum quoque refertur ad id quod definitur: & sic non est notius, nec ponitur in Definitione sui correlati. Hæc solutio est Auicennæ, nec reprehendit eam Caietanus, loco citato. Nihilominus si expendemus, quæ ipse docet 1. part. quæst. 13. articul. 7. agnoscamus, hanc solutionem non posse defendi. Docet enim ibi Caietanus, vnum Relatorum non terminare relationem alterius ad se, nisi quatenus est correlatum. Vana ergo est hæc Auicennæ distinctio, aut consideratur Relatum vt terminans, aut vt correlatũ, si non alia ratione terminat nisi vt correlatũ. Tertia solutio est, Argumentum non infringere nostram regulam. Nos siquidem minimè diximus, omnia quæ ponuntur in Definitione, debere esse notiora definito; sed diximus, Definitionem debere tradi per notiora. Diffinitiones autem Relatorum etsi quatenus includunt suum Correlatum, non tradantur per notiora, sed per æquè nota: tamen, quatenus includunt genus ipsius Relati, traduntur per notiora. Exemplum. Pater ita definitur, Pater est, Relatum ad filium, & licet filius

lius non sit notior patre, tamen esse Relatum notiùs est, quàm esse patrem: vniuersaliora enim sunt notiora ex 1. Physicor. Cæterùm cui nulla harum solutionum placuerit, poterit respondere, Definitionem debere tradi per notiora, si res illa habeat notiora. Deniq; melior solutio, ac planior his omnibus est, abhac regula, de qua nunc est disputatio, excepisse Arist. Relata 6. lib. Top. loco 20. in Boetij versione.

Sextò. Quæritur, an leges traditæ, sufficiant ad bonam Definitionem constituendam. Videtur enim non sufficere: nam hæc Definitio, Animal rationale, seruat omnes leges à nobis traditas; & alioquin non est bona. Ergo leges traditæ ad bonam Definitionem non sufficiunt. Propositio patet. Assumptio probatur. Ex Arist. 2. Posterior. c. 14. omnia membra Definitionis simul sumpta reciprocantur cum re diffinita, at verò quodlibet eorum per se est eò latius, & superius; sed hoc non competit huic Definitioni, cùm Rationale conuertatur cum homine: Ergo non est bona. Et quidem huius secundi argumenti assumptio est manifestissima. Propositio verò probatur exemplo Arist. Ternarius sic definitur. Numerus impar vtroque modo primus: & certè Numerus latiùs patet, quàm ternarius: impar aliis competit à ternario: deniq; vtroq; modo primus conuenit etiam binario. Duobus namq; modis vocatur aliquis numerus primus, vno, quia non habet intra se numerum, quo aliquoties sumpto mensuretur: & hoc quadrat in Binarium, Quinarium, Septenarium, &c. non tamē in Nouenarium, quia noue-

An omnes Definitionis partes latius pateant re definita.

tractantem, deinde verò quum nititur quidpiam demonstrare, potiùs aliquando coniectari, quàm demonstrationes inuenisse, videtur. Lege quæ de mundi æternitate docet, quę de immensitate primi Motoris, quæ de vnico Mũdo, quę de numero Intelligentiarũ, quæ de motu ad Categoriam Qualitatis: & vide, suspicarine, an scire videatur. Scientia autem effectus Demonstrationis est, suspicio coniecturæ, & quidem leuissimæ. Certè hæc nõ eo animo dixerim, vt Principi detraham Philosophorum; sed vt tacitè respondeam importunissimis arg. quæ ex 6 lib. Top. contra Diffinitiones; & ex libris Posteriorum contra Demonstrationes, & Diffinitiones solent adduci. Respondendum est enim, requiri omnia illa ad accuratissimas Definitiones, aut Demonstrationes; verùm pauciora ad bonas, & satis probatas Definitiones, Demonstrationesue efficere.

Septima obiectio contra artem inuestigandi Diffinitionem. Si illa Methodus bona esset, sequeretur hac ratione posse Definitioné probari: Homo est animal, & non est irrationale, ergo est animal rationale: sed Arist. 2. Post. c. 5. docet per syllogismum diuisorium nõ posse demonstrari Definitionem: Ergo methodus illa reijcienda est. Respondetur, Aristotelem loco citato tantùm velle ostendere, non posse fieri Demonstrationem potissimam, ad probandum Definitionem alicuius de ipso: non tamen negat, posse fieri Syllogismum, qui id ostendat.

De Diuisione altero differẽdi Instrumento. Cap. 9.

Diuisio

DIuisio alterum est Dialecticorum Instrumentum. De qua tractaturi, primùm ea, quæ de ipsa populariter afferuntur dicemus; explicãtes quid, & quotuplex sit, & quæ præcepta debeat obseruare: deinde verò i nter dubitandum quædam reijciemus. Diuisio est communioris in minus communia distributio: vt animal aliud homo, aliud brutum. Diuisio autem est duplex, alia Nominis, alia Rei. Nominis est, quæ alicuius nominis significationes enumerat, vt Canis, alius cœlestis, alius terrestris, alius tandem marinus. Quòd diuidendi genus ad manum habere oportet, ad ambigua, & Homonyma explicanda. Diuisio Rei est, rei communioris in minus communes diductio; vt animal, aliud homo, aliud brutum. Cæterùm Diuisio Rei duplex est. Nam Totum est duplex; aliud Integrum, aliud Vniuersum. Totum Integrum est, quod suis partibus neq; nomen tribuit, nec rationem; vt domus, quæ in fundamento parietibus, & tecto consistit; cùm fundamentum nõ sit domus, nec tectum domus appelletur. Totum Vniuersum est, quod tribuit suis partibus nomen, & rationem; vt homo, & brutũ animalia sunt. Diuisio ergo Rei est gemina, quædam totius Integri in suas partes, vt domus, alia pars est tectum, alia fundamentum, alia parietes: quædam totius Vniuersi in partes sibi subiectas, vt animal, aliud homo, aliud brutum. Dimissa autem Diuisione totius Integri, quæ Partitio nuncupatur, agamus de Diuisione totius Vniuersi: hæc duplex est, quædam per se, quædam per Accidens; aut (vt quidam loquuntur) alia est Essentia-

Totũ integrum, & vniuersum.

ſentialis, alia Accidentia. Diuiſio Per ſe eſt, cuius partes neceſſariò connectuntur cũ diuiſo; vt animal, aliud homo, aliud brutum: & hæc aut eſt Generis in Species, cuius ſcilicet diuiſum eſt Genus, & membra diuidentia ſunt Species: vt in exemplo ſuperiori liquet; aut Generis in Differentias, cuius diuiſum eſt Genus, & membra diuidentia ſunt differẽtię; vt animal aliud rationis particeps, aliud expers. Præterea Diuiſio per Accidens eſt, cuius membra diuidentia ex Accidenti, & non per ſe connectuntur cũ diuiſo; vt animalium aliud album, aliud nigrum, aliud medio calore affectum. Rurſum Diuiſio per Accidens triplex eſt Subiecti in accidentia, vt ſuperior: Accidens in ſubiecta, vt album, aliud homo, aliud nix, aliud papyrus; ac denique Accidẽtis in accidentia, vt Muſicus, alius albus, alius Aethiops, & alius medio colore affectus.

Præcepta bonæ Diuiſionis.

HI autem ſunt canones, quos diuidendo ſeruare debemus. Primus. Oportet partes Diuiſionis exhaurire totum diuiſum, eo pacto atque lege, vt nihil ſub diuiſo contineatur, quin etiam ponatur ſub aliqua Diuiſionis parte: ſicut nihil poni debet ſub partibus diuidentibus, quod ſub diuiſo minimè contineatur. Quare hæc eſt mala diuiſio, Animaliũ aliud piſcis, aliud auis. Secundus canon. In Diuiſione nihil contineri debet ſuperuacaneum. Quo fit, vt hæc ſit mala diuiſio, Animalium aliud homo, aliud brutum, aliud album.

Hinc sequitur tertius canon, scilicet membra diuidentia debent esse opposita. Opposita, inquam, aut re, aut sola ratione. In hac enim Diuisione, quam diuus Ambrosius primo officiorum tradit; Bonum, aliud honestum, aliud detrectabile, aliud vtile, membra non semper re opponuntur, sed ratione sola. Medicina quippe dulcis, est delactebilis, & vtilis, & honesta etiam erit, si alicuius virtutis gratia sanari homo velit. Sed Plato quartum præceptum addere voluit in Politico & Sophista, vt diuisio sit bimembris. Quod præceptum reprehenditur ab Arist. primo de part. animalium, capit. 2. Quia cùm virtus Cardinalis possit vnica diuisione in prudentiam, iustitiã, temperantiam, & fortitudinem diuidi; quare diuidetur in prudentã & nõ prudẽtiã, & deinde non prudentia in temperantiam; & non temperantiam: atque ita deinceps. Solent quidam hoc loco de methodo argumentandi ex Diuisione agere, sed id opportunè fiet cap. 5. lib. 7.

Platonis præcepta.

Huius capitis difficultas.

Totũ Homogeneũ, & Heterogeneum.

PRima. Quomodo dictum est nomen totius Integri non competere eius partibus? Duplex namque totum Integrum à Philosophis ponitur, aliud Homogeneum, aliud Heterogeneum: Homogeneum est, cuius partes eiusdem rationis sunt cum ipso; vt quælibet pars aquæ, est aqua: diciturque à Latinis totũ Similare. Heterogeneum est, cuius partes sunt diuersæ rationis à toto; vt domus: vocatur.

catúrque totum Dissimilare. Ergo saltem sententia nostra erit falsa in toto Homogeneo. Respondetur, negando consequentiam. Nam totum Integrum, etiam Homogeneum, duobus modus potest considerari; primò, vt totum Integrum est: secundò, vt participat nomen totius Vniuersi. Verbi gratia; Aqua paludis potest considerari, vt totum Integrum est: scilicet, vt implet totum lacum: & tunc nomen eius est hoc, Aqua implés totum lacum: & breuitatis causa vocetur aqua B, vel aqua C. Secundò potest considerari, quia tenus cópetit ei nomen aquæ, quæ est totum Vniuersum ad omnem aquam in orbe existentem; & hac ratione nomen eius est simpliciter Aqua. Licet ergo hæc enuntiatio vera sit hæc particula aquæ huius plaudis est aqua: tamen hæc est falsa, hæc particula aquæ huius plaudis est aqua: B, vel C; quia significat, hanc particulam aquæ esse illam aquá, quæ implet totum lacum: quod quidem est falsum. Perspicuum est igitur, totum Integrum, quamuis sit Homogeneum, non prædicari de suis partibus, quà totum Integrum est. Non prædicari inquam in recto; nam in casu obliquo bene potest prædicari, sicut & totum Heterogeneum. Hæc enim enuntiatio vera est, Brachium est hominis. Respondetur secundò prædictũ argumentum; si quid probat, probare etiá partẽ Integrantem prædicari de toto Integro. Sicut enim nomen totius aquæ plaudis competit eius parti, non tamẽ loquẽdo de aqua paludis, vt totũ Integrũ est; ita nomen patris integrãtis conuenti toto Integro: nam tam hæc par-

ticula aquæ, quàm tota aqua paludis, est aqua.

Diuisio totius in partes essentiales.

Secunda occurrit difficultas contra id quod diximus, diuisionẽ Rei esse duplicẽ, aliam totius Integri in suas partes, aliam verò totius Vniuersi in partes ei subiectas. Etenim hæc diuisio, Hominis alia pars est corpus, alia anima; nec est totius Vniuersi in suas partes, vt cõstat; nec totius Integri in suas: ergo sũt plura genera Diuisionis. Antecedẽs quoad secundã partẽ probatur; quia cum anima & corpus nõ distent situ & loco, nõ possunt partes integrantes vocari. Respondetur, argumentũ concludere: & ita Diuisionem Rei hac ratione esse diuidendam. Diuisio rei alia totius integri in suas partes, alia totius essentialis in suas partes essentiales Physicas; vt hæc modò adducta: alia verò totius vniuersi in suas partes. Qua aũt ratione partes essentiales Physicæ ab integrantibus distinguãtur, lege in Magistro Soto 1. Phy. quæst. 3.

Analogi in eius inferiora Diuisio.

Tertia difficultas. Dictum est, Diuisionem Per se esse duplicẽ, aliam Generis in species, aliam Generis in differẽtias. Hæc Diuisio, Ens aliud substantia, aliud accidens, est Diuisio rei vniuersæ; quoniam ens quod diuiditur in decem Categorias, est ens rei; & præterea est vniuersum: vt libro sequenti, capite vndecimo ostendemus: & est Diuisio per se, quia per se substantia est ens, & accidens quoque. Ac præterea nõ est Diuisio Generis in species, aut differentias: quoniam ens non est genus, teste Aristotele 4. Metaphys. text. 2. & Porphyrio in Isagoge, cap. de Specie. Ergo datur alius modus Diuisionis Per se. Respondetur li-

libentissime concedendo, non tantum esse duas species Diuisionis Per se totius vniuersi; sed addendam esse tertiam, scilicet Analogi in Analogata: qualis est Diuiso Entis.

Generis in proprias affectiones Diuisio.

Quarta. Hæc diuisio, Animal aliud quod ridere potest; aliud quod mugire; &c. est Diuisio roi vniuersæ: & est Per se: quoniam. Ari. 1. Poster. c. 4. genus per se cōnectitur proprietatibus suarum specierum, vt necessum est lineam aut rectam esse, aut curuã: & numerũ, aut paré aut impaté: atqui illa diuisio non est Generis in species, aut in differẽtias; vt constat: ergo datur aliud Diuisionis genus. Dices, Continetur sub Diuisione Generis in differentias, quia homo nõ modo differt à belua, quoniã est animal rationale, sed etiã quia potest ridere. Verùm hac solutione nõ euertitur argumentum. Nam quum supra numerata est Diuisio Generis in differentias inter Diuisiones Per se, aut differentia sumebatur pro differentia essentiali tantùm, aut vt comprehendit etiã differentias accidentarias. Si priori modo, risibile non est differentia, sed proprietas: si posteriori, certè sub diuisione generis in differẽtias claudetur diuisio subiecti in accidentia: qualis est hæc, Animal aliud album, aliud nigrum, aliud medio colore affectum; nã hæ etiã sunt accidentariæ differentiæ: teste Porphyrio. cap. de differẽtia. Respõdetur, propter hoc argumentũ esse defendendum, illis diuisionibus, quæ enumeratæ sunt, posse addi quartũ genus diuisionis Per se, nempe generis in proprietates.

Sunt tamen qui arbitrantur, huic, præcedẽtiq; difficultati posse aliter respõderi dicendo;

cendo;Diuisionem Analogi in Analogata referri ad Diuisionem Generis in species, ac Diuisionem Generis in proprietates ad diuisionem Generis in differentias.Sed nõ placet solutio.Etenim si Diuisio Analogi in analogata refertur ad Diuisionem generis in species;quare ergo Diuisio generis in differentias non refertur ad Diuisionem generis in species; præsertim cùm magis differant Analogum & Analogatum à Genere & Specie, quàm Genus & Differentia à Genere & Specie?Itẽ plùs differt proprietas à differentia,quàm differẽtia à specie:nam differentia & species ad eãdem semper attinent Categoriam; proprietas autem & differentia non item:Ergo multò magis referri debet Diuisio generis in differentias ad Diuisionem generis in species, quàm Diuisio generis in proprietates ad Diuisionem generis in differentias. At quoniam 2. Topicorum monet Aristoteles, sæpe loqui vt plures loquuntur, & ego nominum quæstiones suscipere nolo, appellentur hæ diuisiones vt libuerit, referantur vt placuerit:dũmodo intelligatur, dari aliquas Diuisiones Per se, quæ sunt Analogi in Analogata,& alias generis in proprietates. Scio enim morem Doctorum in diuidendo,de quo dixi supra,cap.7.obiectione vltima.

Quinta difficultas. Quare non est facta mẽtio Diuisionis speciei in indiuidua?Respõdetur:Quia magister Plato(vt Porphyrius ait)iubebat,species in scientijs non diuidi in singularia,quòd sint ferè infinita.

Sexta. Quomodo Diuisio accidentis in accidentia vocatur per accidens,cùm hæc diui-

sio

ſio,color alius candor,alius ator,alius medius, ſi accidentis in accidentia, & non ſit accidentaria?Albedo enim per ſe colori eſt connexa. Reſpondetur, Diuiſionem hanc eſſe accidentis in accidentia,ſumendo accidens,vt ſignificat quidquid continetur in nouem Categorijs;qua ratione non ſumitur nunc:ſed accipitur nunc, vt ſignificat illud quod alteri accidentariò, contingenterque conuenit. Et quia diuiſum huius Diuiſionis non conuenit contingenter membris diuidẽtibus,ideò non eſt acccidentis in accidentia, ſed generis in ſpecies. Color enim reſpectu corporum, accidens eſt:reſpectu albedinis, genus.

Septima difficultas contra primum bonæ Diuiſionis præceptum. Hæc Diuiſio eſt bona, Animal aliud album,aliud nigrum,aliud medio colore affectũ:&nihilominus aliquid cõtinetur ſub membris diuidentibus:quod minimè continetur ſub diuiſo. Nix ſcilicet, quæ alba eſt,& animal non eſt. Reſpondetur, album duobus:modis poſſe conſiderari, aut ſecundùm ſe tantùm, & hac ratione continet ſub ſe niuem, aut vt pertinet ad hãc Diuiſionem,& hoc pacto non eam continet.Nam,vt pertinet ad hancDiuiſionẽ,debet vnà cum eo ſubintelligi animal;ita vt ſenſus Diuiſionis ſit iſte; Animal,aliud eſt animal album, aliud eſt animal nigrũ,aliud eſt animal medio colore affectũ:& ita nix nõ continetur ſub albo. Cæterũ contra hanc receptiſſimam ſolutionem eſt argumentũ;Si Diuiſio ſuprapoſita ita eſſet explicanda,ſequeretur eã non eſſe per Accidens, ſed per ſe.Probatur.Nã quodlibet

membrorum diuidentium habet necessariam connexionem cum diuiso. Siquidem animal album necessariò est animal, & oppositum inuoluit repugnantiam: vt lib.4.cap.13. ostendemus. Respondetur. Ad hoc vt aliquod mẽbrum dicatur habere necessariam connexionem cum diuiso, non esse considerandum quatenus claudit in se diuisum: alioquin omnis Diuisio esset Per se; & omnia membra haberent necessariam connexionem cũ diuiso: sed ratione eius quod includit præter ipsum diuisum: ita vt si illud additum diuiso habeat necessariam connexionem cum ipso, Diuisio sit Per se; sin minus, Accidentaria. Et quia id quod addit animal album ad animal, est tantùm album, & album non habet necessariam connexionem cum animali; ideo hæc Diuisio, Animaliũ aliud albũ, aliud nigrũ, &c. est per Accidens. Possunt tamen (vt videtur) duo hinc incommoda sequi alterum est, hanc Diuisionem, Hominũ alij sunt Grammatici, alij Rhetores, alij Physici, &c. alij nihil horum sunt, esse tamen possunt, esse per se; quòd profectò nemo concedet. Probatur complexio: Nam Grammaticus habet necessariam connexionem cum homine, cùm nemo possit habere scientiam Grammaticæ, id est, habitum rerum Grammaticarum demõstratione acquisitum, nisi fuerit homo; & idem dico de Rhetore. Alterum incommodum: Sequeretur hanc diuisionem, Animalium aliud præditum est voluntate, aliud caret illa: vel aliud intellectu constat, aliud eo destituitur; non esse Per se. Patet, quia habẽs voluntatẽ, non habet necessariã cõnexionem

nem cum animali; cùm Angeli sunt præditi voluntate,& non sint animalia. Quòd si dicas, illud membrum, habens voluntatem, habere necessariam connexionem cum animali,quia debet ibi subintelligi diuisum, nẽpe animal; iam hæc solutio est explosa. Hæc argumenta petunt à nobis, quid intelligamus, quum dicimus,aliquod membrum habere necessariã connexionem cum diuiso. Respondetur in primis, ad hoc non sufficere, si ipsum membrum diuidens non posit vlla ratione intelligi sine diuiso; alias argumentum illud de Grammatico & Rhetore firmum permaneret. Sed tunc membrum diuidens iudicandũ est, habere necessariam, & Per se connexionem cum diuiso, quando vel directè continetur sub diuiso,sicut homo sub animali,& substantia sub ente; vel quando ita connectitur inferioribus illius diuisi, vt talium inferiorum naturę non possint sine ipso reperiri:sed quædam inferiora ipsius diuisi habeant necessariam connexionem cum altero membro diuidente,& quædam cum opposito. Quia ergo habens voluntatem, ita competit quibusdam inferioribus animalis, vt necessariò debeat esse coniunctum essentijs eorum animalium,ideò illud membrum dicitur necessariò & per se connecti cum animali. Verbi gratia, Intellectus necessariò coniunctus est cuidam animali, nempe homini; & ab alio animali necessariò separatur,id est, à bruto: ideo habens intellectum necessariam connexionem habet cum animali. Quò fit, vt ex duabus nũc propositis diuisionibus, prior sit accidentaria,posterior necessaria.

De Argumentatione, tertio Dialecticorum Instrumento. Cap. 10.

TErtium Instrumentum Dialecticum est Argumentatio, de qua non priùs differemus, quam explicauerimus quid sit Enunciatio: ex Enuntiationibus nanque ipsa Argumentatio coalescit. Enuntiatio est oratio verum, aut falsum significans, vt homo est animal. Et quidem Enuntiatio tribus partibus sæpissimè constat, Subiecto, Attributo, & nexu vtriusque. Subiectum est prior Enuntiationis pars, cui tribuitur altera; vt illa vox, homo, in superiori Enuntiatione. Attributum, vel Prædicatum est posterior Enuntiationis pars, quæ tribuitur alteri, vel illa vox animal. Nexus autem, siue Copula est verbum Sum, es, fui, quo Prædicatum Subiecto connectitur. Dixi, Enuntiationem sæpe his partibus constare: tum propter Enuntiationes secūdi Adiacentis; quæ non constant Prædicato, licet reduci possint ad Enuntiationes Prædicato constantes: vt patet in hac Enuntiatione, Homo est. Tum propter Hypotheticas, quæ non conflantur ex Subiecto, & Prædicato: sed ex duabus Enuntiationibus: vt hæc Enuntiatio, Si Sol lucet, dies est. Et quidem Enuntiatio (vt Cicero docet) Græcè dicitur Axioma, Latine verò appellatur etiam Enuntiatum, Effatum, siue Pronuntiatum. Argumentatio autem est oratio ex antecedente, & consequēte; veluti suis partibus constituta, quas coniun-

Enūtiatio

Argumētatio.

iunctio aliqua inferendi connectit: vt homo est animal, ergo homo est substantia. Antecedens est prior Argumentationis pars, ex qua altera sequitur, vt illa Enuntiatio, homo est animal, in superiori Argumentatione. Consequens autem est posterior pars, quæ ex alia infertur; vt illa enuntiatio, Homo est substantia, in superiori Argumentatione. At coniunctio inferendi est, Ergo, vel Igitur. Requiritur tamen coniunctio inferendi, quia hæc oratio, Si Sol lucet, dies est, constat antecedente, & cõsequente, nec tamen est Argumẽtatio: quia illud antecedens non iungitur consequenti, media inferendi coniunctione. Antecedẽs insuper Argumẽtationis est geminum, simplex scilicet, & compositum. Simplex est, quod vnica enuntiatione constat, vt in Argumentatione superiori liquet: compositũ verò, quod pluribus; vt in hoc syllogysmo; Omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substãtia. Antecedens est cõpositum ex duabus Enuntiationibus, quarum prior vocatur Maior, vel Propositio: Posterior autem Minor, vel Assumptio.

Quotuplex sit Argumentatio.

ARgumentatio est duplex, alia bona, alia mala; bona est, in qua ex antecedente sequitur consequens; vt homo est animal; ergo homo est substantia: mala autẽ in qua ex antecedẽte nõ sequitur consequens; vt Plato vixit, ergo Aristoteles vigilat. Sed mala argumentatio

Mala argumẽtatio an sit Argumẽtatio.

tatio reuera Argumentatio non est, non enim constat antecedente & consequente. Consequens siquidem est, quod sequitur ex antecedente; at in mala Argumentatione id, quod appellatur Consequens non sequitur ex antecedente. Et quidem in statua non est verè caput, aut cor, sed Analogicè; quia tametsi aliqua pars statuæ locum eum occupet, quem in nobis caput iure sibi vendicat, non est caput; sicut nec verè influit in membra. Idem omninò de priori & posteriori malæ Argumentationis parte iudicium est. Quamobrem nõ est vocanda omninò Argumentatio, sed cum adiectione Argumentatio mala: quemadmodũ Arist. 1. Top. c. 1. non vult omnem captiosam ratiocinationẽ appellari ratiocinationem, sed malam ratiocinationem. Bona Argumentatatio est duplex, alia ratione formæ, alia ratione materiæ. Bona Argumentatio ratione formæ est, in qua ita consequens ex antecedente infertur, vt in quibuscunque vocabulis, seruata simili methodo argumentandi, nũquam possit dari antecedens verum, & consequens falsum: vt patet in hoc Syllogismo, qui est in Barbara; Omne animal est substantia, omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia. Argumẽtatio bona ratione materiæ est, in qua ex antecedente sequitur consequens, in illis vocabulis, aut similibus, in alijs tamen poterit dari antecedens verum, & consequens falsum: vt omnis homo est risibilis, ergo omne risibile est homo. Non enim hæc argumentandi formula in omnibus vocabulis firma apparet, vt non sequitur, Omnis homo est animal, ergo omne animal est homo.

homo. Efficax tamen erit quotiescunque argumentabimur in terminis, qui vicissim commeent: vt homo, & risus particeps; animal, & sensus compos. Argumentatio autem bona siue ratione formæ, siue ratione materiæ, in quatuor species diuiditur; in Syllogismum, Inductionẽ, Enthymema, & Exemplum. Syllogismus, aut Ratiocinatio est oratio, in qua quibusdam positis, aliud quidpiam ab his quę posita sunt necessariò colligitur: Id est, quædam Argumentatio, in qua positis duabus enuntiationibus, sequitur necessariò alia distincta à præcedentibus; vt omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Hic obseruandum est consequens Syllogismi contingens esse nonnunquam, & aliquando etiam imposibile: tamen semper necessariò sequi ex concessis præmissis, id est, duabus enuntiationibus antecedentis. Inductio est Argumentatio, in qua à singulis probè numeratis ad vniuersa progredimur; vt iste homo potest ridere, & ille; ac cęterorum eadem est ratio: ergo omnis homo potest ridere. Quod genus Argumentationis maximè est in vsu apud Arist. in Physica. Enthymema est Syllogismus truncatus, id est, cui vna enuntiationum deest; vt homo est animal; ergo homo est substantia. Exemplum est Argumentatio, in qua ex vno singulari aliud infertur, ob mutuam similitudinẽ, quæ inter ipsa reperitur: vt Hebræi contemnentes Prophetas, nõ euasere omnipotentis vindictam: ergo nec tu eris à supplicijs liber, si verbi Dei præcones irriseris; quia vt illi, ita & isti sunt Dei nuntij. Alia quæ deformis

Quatuor præcipuè Argumẽtationis species, aut formæ.

Ar-

Argumentationis dici hoc loco poterant, in quintum librum reiecimus.

Præcepta bona Argumentationis.

PRima lex bonæ Argumentationis. Sicut ex Antecedente sequitur Consequens, ita sequi debet ex opposito Consequentis oppositũ Antecedentis; vt quia bene sequitur. Homo est animal, ergo homo est substantia: sequetur quoque, Homo non est substantia, ergo homo non est animal. Verùm nõ oportet ex opposito antecedentis sequi oppositum consequentis. Licet enim homo non esset animal, posset esse substãtia, si esset lapis. Secunda lex. Quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, sequitur etiam ad antecedens, vt homo est animal, ergo homo est substantia: sed ad esse substantiam, sequitur esse ens: ergo etiam ad esse animal sequetur esse ens. Tertia lex. Ex vero antecedente, perpetuò sequitur consequens verum: ex falso autem quandoq; verum, quandoque falsum. Ex falso verum, vt homo est Leo, ergo homo est animal: ex falso falsum, vt homo est Leo, ergo homo est irrationalis. Ex hac vltima lege nonnulla consectaria colliguntur. Nam cùm Argumentatio possit confici ex enuntiationibus necessarijs, quæ semper debent esse veræ, vt homo est animal: & ex repugnantibus, vel impossibilibus, quæ semper debent esse falsæ, vt homo est lapis: & ex contingentibus, quæ aliquando sunt veræ, aliquando falsæ, vt homo est albus: sequi-

quitur primò, antecedens. Necessarium nunquam posse inferre consequens, Contingens, aut Impossibile. Cùm enim Necessariũ semper sit verum, & Impossibile semper sit falsum, & Contingens aliquando à veritate aberret, profectò ex vero aliquando sequeretur falsum. Secundò, antecedens Contingens nũquam posse inferre consequens impossibile, quia aliquando ex vero sequeretur falsũ. Tertiò, antecedens Impossibile posse inferre cõsequens Necessarium, vt homo est Leo, ergo homo est animal: item, consequens Contingens, vt homo est Cygnus, ergo homo est albus: & denique Impossibile, vt homo est Leo, ergo homo non est rationis particeps. His affinia sunt tria alia consectaria; primum est, consequens Necessarium posse inferri ex antecedente necessario, vt homo est animal, ergo homo est substantia: insuper ex Contingenti; vt homo ambulat; ergo homo est animal: denique ex Impossibili, vt homo est lapis, ergo homo est substantia. Alterum est, cõsequens Contingens posse inferri ex antecedente Contingenti, Impossibilique, haud tamen ex Necessario, vt patet ex primo consectario. Tertium est, consequens Impossibile posse inferri ex antecedente Impossibili: non ex Contingenti, Necessariove, alioquin ex vero sequeretur falsum.

Vt autem finem his imponamus, duo adnotare libet. Vnum est, quomodo Argumentum & argumentatio differant. Argumentatio est tota illa connexio antecedentis & consequẽtis, vt tota hæc oratio; Plato est animal rationale, ergo Plato est ris' particeps: at Argumẽtum

tum est illud, vnde tota Argumentatio robur habet, vt ista definitio, Animal rationale, in superiori Argumentatione. Secundum est, quænam sint munera eius qui disputat, & respondentis. Is qui disputat, Argumenta excogitare debet, ac illa recto ordine proponere. Respondentis autem munus his partibus cõstat: Primùm enim oportet, vt bis Argumentum summa fidelitate repetat, cùm vt faciliùs occurrat solutio: tum, vt prima repetitione conueniat inter ipsum & eum qui disputat, quænam sit proposita Argumentatio: in secũda autem, cuique parti Argumentationis respondeat; ita vt enuntiationes positas in antecedente, veras concedat, falsas neget, distinguat verò ambiguas. Quod si aliqua ex propositis enuntiationibus parum ad rem pertineat, nec concedi debet, nec distingui, aut negari; sed sufficit dicere, Sit ita, Esto, Transeat, &c. Iam consequentiam, si bona fuerit, concedat; si mala neget: non tamen distinguat; quia consequentia non est ambigua. Vltimo, si consequens fuerit anceps, vel ambiguum, apertè distinguat; nunquam tamen neget, vel concedat; quia concessis præmissis, & consequentia, iam intelligitur consequens concessum. Negata verò consequentia, non oportet negare consequens.

Argumenta in superiora.

PRimum contra diuisionem Argumentationis in bonam ex forma, & bonã ex materia

teria, probat eam, quæ dicitur bona ratione materiæ, non esse bonam. In bonæ Argumentatione consequens debet necessariò sequi ex antecedente; at in tali Argumentatione non necessariò sequitur, ergo non est bonæ. Probatur assumptio. Quod necessariò est, semper ita est; ergo si in Argumentatione, quæ dicitur bona ratione materiæ, consequens necessariò sequitur ex antecedente, semper ita sequetur. Semper igitur licebit ita argumẽtari; nec differet Argumentatio bona ex materia ab Argumentatione bona ex forma. Respondetur, discrimen esse, quòd in Argumentatione bona ex materia semper sequitur consequens ex antecedente, sed in talibus rebus, aut similibus: at in Argumentatione bona ex forma semper, & in omnibus rebus sequitur.

Secundum contra definitionem Syllogismi. Etenim etiam Inductio est oratio, in qua, quibusdam positis, aliud quiddam ab his quæ posita sunt, necessariò colligitur: nam alioquin Inductio non esset bona Argumentatio. Respondent quidam huic argumento, Inductionis conclusionem colligi necessariò ex præmissis: necessariò (inquiunt) secundùm se non, tamen respectu nostri; quia eius necessitas non apparet nobis, nisi ad Syllogismũ reducatur: ideoque Inductioni minimè conuenit Syllogismi definitio. Verùm hęc solutio nullius est ponderis. Eadem enim ratione Syllogismi Secundæ & Tertiæ figuræ non essẽt Syllogismi, cùm nõ appareat nobis eorũ necessaria consecutio: nisi reducantur ad Syllogismos Primæ figuræ. Quare respondemus, Inductionem excludi per illam particulã, po-

sitis; id est, dispositis certa methodo & forma; quam statim Arist. in libris Priorum erat explicaturus: nam 1.cap.1.lib. hanc tradit diffinitionem. Præmissæ autem Inductionis non disponuntur illa methodo, qua ipsius Syllogismi: quia in Inductione nihil refert, qua ratione collocentur enuntiationes, dummodo omnia inferiora numerentur: at in Syllogismo non parum refert, quę enuntiatio cui prę-ponatur, vt conclusio directa, aut indirecta, vniuersa, aut particularis colligi posſit. Sed de his lege librum de Argumentatione ad finem, vbi de Inductione agitur.

Tertiò quæritur, an in diffinitione Syllogismi necessum sit addere illam particulam, & concessis, vt non solùm dicamus, quibusdã positis, sed etiam addamus, & concessis. Respondetur, illam particulam non esse Aristot. in lib.1.Topic.cap.1. Quod si 1.Prior.cap.1. habetur, Boethius eam textui inseruit. Quare non est ponenda necessariò.

Quartum argumentum. Hæc est bona Argumẽtatio, Omnis homo est animal, ergo aliquod animal est homo; nec ex opposito Consequentis sequitur oppositum Antecedentis: nõ enim valet, aliquod animal non est homo, ergo non omnis homo est animal. Ergo prima bonæ Argumentationis lex meritò est cõtemnenda. Respondetur, non bene sumptum esse oppositum Consequentis, nomine siquidẽ oppositi intelligimus contradictoriam enuntiationem, & non tantùm subcontrariam. Contradicens verò illius antecedentis vniuersa enuntiatio est, non particularis. Quid autem sit Enuntiatio Contradicens, & quid Sub-

Subcontraria, aut Subaduerſa, dicemus lib.4. cap.6.

Quintò contra illud præceptum bonæ Argumentationis, ex oppoſito conſequentis debet ſequi oppoſitũ antecedentis; ita quiſpiam diſputabit. Hæc eſt bona argumẽtatio, animal eſt ſubſtantia: ergo homo eſt ſubſtantia: at qui non ſequitur ex oppoſito conſequentis oppoſitũ antecedentis: Ergo regula nulla. Probatur aſſumptio. Quia non ſequitur; nullus homo eſt ſubſtantia, ergo nullũ animal eſt ſubſtantia: nec bene colligitur, homo non eſt ſubſtãtia, ergo animal non eſt ſubſtantia: nam licet ex impoſſibili homo nõ eſſet ſubſtantia, poſſet animal eſſe ſubſtantia: quia remanerent Leones. Reſpondetur, diſtinguendam eſſe Maiorem. Quum ais, animal eſt ſubſtantia, ergo homo eſt ſubſtantia: vel ſumis antecedens in ſẽſu vniuerſali, ſcilicet, omne animal eſt ſubſtantia; & tunc eſt bona argumentatio; recteque ſequitur ex oppoſito conſequentis oppoſitum antecedentis: vt aliquis homo non eſt ſubſtantia, ergo aliquod animal non eſt ſubſtantia; vel accipis illud in ſenſu particulari, vt aliquod animal eſt ſubſtantia, ergo homo eſt ſubſtantia. Quòd ſi ita res ſe habeat, nego eſſe bonam argumentationem: quia in ſimili forma dabitur antecedens verum, & conſequens falſum; vt quoddam animal eſt bos, ergo quidam homo eſt bos.

Vltimum argumentum, Petrus eſt homo, ergo Petrus eſt animal: eſt bona argumentatio. At non quicquid ſequitur ad conſequens, ſequitur ad antecedens. Nam bene ſequitur, Animal eſt, ergo genus eſt, cùm alioquin

non ritè colligatur: homo est, ergo genus est. Respondetur, regulam esse intelligendam, quando illud quod sequitur, non est secunda notio; vel pertinens ad nomina secundæ impositionis. Genus autem notio est. Item dico, illud non sequi ad consequens, sed ad partem consequentis; nam esse animal, non est esse genus, licet animal sit genus. Denique assero, genus non sequi ad animal necessariò, sed accidentariò: ex mentis scilicet functione. Nos verò loquimur in regula de his, quæ necessariò ex consequente sequuntur.

De partibus Dialecticæ. Cap. II.

Absoluta tractatione Instrumentorum, de partibus Dialecticæ disputemus. Sunt autem Inuentio, & Iudicium. Nam cùm præcipuum munus Dialectici sit argumentari in omni materia, & hoc fieri nequeat sine Inuẽtione & iudicio, non immeritò istæ ponuntur Dialecticæ partes. Nisi enim rationes inueniamus, & earum vim iudicemus, expendamusque an tractandæ quæstioni conueniant, & deinde eas recto ordine collocemus, quomodo poterimus disputare? Tamen alia ratione sunt partes Dialecticæ Docentis, & alia Vtentis. Docentis siquidem partes, quatenus, partim de ista, partim de illa tractat: Vtentis verò, quia sunt partes muneris eius, atque officij: quia is qui vtitur Dialectica, oportet vt inueniat argumenta, ac iudicet. Quod autem de Argumentatione dictum est, de Definitione etiam dictum puta. Aliam Dialecticæ

cticæ diuisionem capit. 2. libri sequentis proponemus.

Quæsita.

PRimùm interrogabit aliquis, Quomodo istæ ponãtur partes Dialecticæ, si sunt etiã partes Rhetoricæ; & Rhetorica est alia scientia à Dialectica. Respondetur, aliam esse Inuentionem Rhetoris, aliam Dialectici. Ille inuenit, & iudicat necessaria ad mouendum, & delectandum; iste, vt definiat, diuidat, & argumentetur: quæ certè non præstat Rhetor nisi Dialectico munere.

Secundò percontabitur quisquam, Quare inter libros Aristotelis, in quibus de Argumentatione agit, quidam vocentur Dispositionis, alii verò Iudicij, cùm in omnibus illis permixtim de istis agatur. Nam in libris Topicorum, quos inuentionis appellant, etiam de Dispositione, & Iudicio disputatur, vt in lib. 8. Topicorum. In Prioribus quoque Analyticis, quibus Iudicium (omnium consensu) tribuitur, agit Aristoteles de Medij Inuentione; sicut in Posterioribus Analyticis de Inuẽtione Definitionis differitur. Respondetur. Quia in libris Topicorum potissimùm de Inuentione tractatur, in Analyticis verò præcipuè agitur de Iudicio. Est præterea alia eiusdem appellationis causa, quam diuus Thom. 1. Poster. lect. 1. assignat. Nam Iudicium videtur quandam certitudinem præ se ferre, ideoque libri Priorum, in quibus de certissima forma argumentandi, & libris Posteriorum,

in quibus de certissimis ex parte materiæ syllogismis differitur, appellantur libri Iudicij atque Dispositionis. At Inuentio etiam rerũ incertarum est. Equidem si inuenta omnia certa essent, nequaquam postea Iudicium exigeretur. Quare Libri qui de probabilibus disputant Inuentionis, titulum habent.

Denique postulas, Quare Arist. solam artẽ Inueniendi, quæ docetur in Topicis, appellauit Dialecticum? Respondetur. Quia ibi agitur de Syllogysmis probabilibus; ad Dialecticum verò pertinet, proprio munere in omnibus scientijs probabiliter, & in vtranq; partẽ disputare. Vnde in Metaphysica, & Physica si aliquando Aristoteles rationibus probabilibus agit, statim adnotat se Dialecticè agere. At non est Dialectici muneris, necessaria argumenta, de quibus agitur in libris Posterioris Analysi, in omnibus scientijs inuenire; sed de inuentis iudicare, an rectam formam obseruent. Ideoque ars Demonstrandi non appellatur ab Aristotele Dialectica, quanquã reuerà Dialectica sit. Relege quæ diximus c.6. dubio 3.

EN tibi humanissime lector prima Dialecticæ elementa, quibus, si mox ea iungamus, quæ Porphyrius & Aristoteles tradiderunt, negotium Dialecticum vndique absolutum erit. Vt enim optimus quisque Pictor, quãuis sit Appelles, rudissima priùs gypso, aut carbone lineamenta ducit, ac postea viuos addit colores; ita nobis hæc priùs crassa Minerua tractanda fuerunt, vt statim accuratiùs explicentur.

COM-

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM.

LIBER SECVNDVS.

IN QVO DE QVINQVE VOCIBUS agitur.

De Subiecto Dialecticæ. Cap. 1.

QVoniam diuisio scientiæ ex diuisione eius rei, quæ in scientia tractatur petenda est; antequam totius Dialecticæ diuisionem aggrediamur, atque ad singularum eius partium tractationem veniamus, explicandum est, quodnam sit Dialecticæ Subiectũ; illudque in partes diuidendum est. Et quidem hæc iam in superioribus conati sumus exponere, sed nunc accuratiùs tractare oportet. Quidam Philosophi censent, in Dialectica de solis Vocibus disputari: quam sententiam hoc probant argumento; Dialectica potissimùm inuenta est ad disputationes, sed in disputationibus solę voces reperiuntur: igitur Dialectica de solis vocibus tractat. Alij verò contra sentiunt, tantùm de rebus agi, quà res quędam sunt. Nam idem est Subiectum scientiæ, & partis scientiæ, saltem loquendo de obiecto pro formali ratione tractandi, vel (vt alij dicunt) de Subiecto formali; sed in quadam Dialecticæ parte (nempe in libro Categoriarum) agitur de rebus vt res sunt; id est,

proprietates, quæ ipsis, vt res quædam sunt competunt, explicantur: Ergo in Dialectica agitur de rebus vt res sunt. Propositionem illi vt manifestam relinquunt. Assumptioné verò probant; quia substantiæ, vt res quædam est, conuenit accidentia contraria vicissim recipere: quantitati similiter, & qualitati, vt res quædam sunt, conuenit; illi quidem vt res æquales, aut inæquales constituat; huic similes, aut dissimiles. Hæ autem sunt propriæ affectiones, quæ de ipsis in Categoriarum libro traduntur.

Sed diui Thomæ discipuli mediam viam tenent. Dicunt enim primùm, in Dialectica non agi de solis Vocibus, quia si id in alicuius scientiæ munere ponendum esset, ad Grammaticam potiùs, in qua de solis illis entibus rationis disputatur, quæ ad voces pertinent, referri oporteret. Deinde, quoniam Aristoteles 1. Elenchorum ait, quia in disputationem res adducere non possumus, vtimur vocibus loco rerum: disputatur igitur in Dialectica de vocibus, propter res quas significant. Denique in Diactica longissima est tractatio Enuntiationis necessariæ, vel contingentis: Enuntiatio tamen necessaria, aut contingens dicitur, quia res significatæ; contingentem habent, vel necessariam connexionem: non ergo est præcipua. Vocum tractatio in hac arte. Dicunt secundò, in Dialectica non agi de rebus quatenus res sunt; alioquin Dialectica esset scientia Rei, aut Realis, contra Aristotelis sententiam; qui 6. Metaphysicorum, text. 2. solùm tres scientias speculatrices Rei agnoscit. Dicunt tertiò, in

Subiectū Dialecti-cæ.

in Dialectica potissimum de secundis Notionibus disputari. Si enim agitur de vocibus, agitur de eis vt res significant: si de rebus disputatur in libro Categoriarum, earumque proprietates assignantur, id certe fit, quatenus res illæ aut genera sunt, aut species, aut denique Enunciationibus, aut Syllogismis inseruire possunt: quę omnia ad secundas pertinent notiones; vt dicemus. Sed, teste Aristotele; libro 1. Posterior cap. 2. propter quod vnumquodque est tale, illud est magis tale: Ergo magis, vel potissimum in Dialectica agitur de secundis Notionibus. Explicandum est igitur quid sit Notio secunda, quæ à diuo Thoma Intensio secunda appellatur.

Prima, & secunda Notio aut Intentio.

Intensio aliter accipitur à Philosopho Morali, aliter à Dialectico. Philosophus Moralis, teste diuo Thom. 1. 2. q. 12. ar. 1. vocat Intentionem actum quendam voluntatis nostræ ergo finem acquirendum per media; vt quum appetimus beatitudinem, & ob eam causam ieiunamus. Sed hęc significatio parum ad præsens institutum spectat. Dialecticus verò vocat Intentionem notionem, cognitionem, vel considerationem, qua intellectus quidpiam considerat. Vt illa consideratio, qua ego considero lapidem, vocatur intentio lapidis. Vnde prima Intentio apud Dialecticum, idē est quòd prima consideratio: & secunda intentio, secunda consideratio.

Cæterùm, vt intelligatur, quænam sit prima consideratio, quænam secunda, aliqua sūt prænotanda. Primùm est, intellectum nostrū esse quandam vim, & facultatem animæ, non affixam alicui organo, & instrumento cor-

poreo;non enim est in Pupilla,vt visus ; neque in Meminge,aut membranula, vt auditus:& cùm oporteat obiectum potentiæ & facultatis animæ,ipsi facultati,& potẽtiæ proportionari(ideò siquidem visus non percipit sonos,quia sibi minimè proportionatur) necesse est,obiectum intellectus fieri, immateriale.Secundũ est,in imaginatione nostra remanere phantasmata rerum , quas sensu externo percipimus . Quæ phantasmata appellantur simulacra,idola,ideæ,atque imagines, vel similitudines rerum sensatarum.Sed per hæc phantasmata non potest intellectus adhùc res externas percipere,quia sunt materialia, & corporea:præsentantque res cũ affectionibus,aut(vt alij dicunt)conditionibus suis corporeis,& materialibus. Verbi gratia: Phantasma Leonis repræsentat hunc leonem cum suo calore, magnitudine, macie , vel pinguedine:& aliud Phantasma repræsentabit alium Leonem cum alijs qualitatibus. Tunc aduenit quædam alia potentia animi nostri,quæ intellectus Agens appellatur,efficitque,vt ex illis phantasmatibus corporeis eliciatur,& consurgat quædam species ac similitudo immaterialis, repræsentans Leonem sine conditionibus specialibus & determinatis,quæ similitudo simulatq; producta est,transmittitur in intellectum Patibilem. Id si minus intelligitur,hoc exempso forsitan percipietur.Cùm pomum est in tenebris, confusa sunt quodammodo eius color,sapor, odor,pondus,& alia accidentia sed adueniente luce, producitur quædam imago pomi,

Phantasmata.

Specie intellectilis beneficio Agentis intellectus producta.

quæ

quæ solùm illius colorem refert, non saporem, non odorem; illaque specie in oculo posita videmus poni calorem. Eodem pacto in phantasmatibus confusa sunt omnia; nam non modò huius, aut illius hominis, vel Leonis naturam repræsentant, sed etiam accidentia: at luce intellectus agentis postquam sunt illustrata, consurgit in in intellectu patibili species, quæ solam naturam refert, aut repræsentat. Quum ergo ratione illius similitudinis Leo absque singularibus, & peculiaribus Materiæ conditionibus repræsentetur, iam censetur ita immaterialis, vt possit ab intellectu considerari. Et illius similitudinis productio appellatur à Philosophis Abstractio; & intellectus Agens, qui eam produxit, vocatur Intellectuus Abstrahens. Insuper Similitudo illa vocatur Abstracta; denique res per talem similitudinem repræsentata, vt Leo, vocatur quoque Abstracta.

Gemina consideratio mentis nostra.

Postquam igitur producta est hæc Species, vel Similitudo, duas considerationes, vel cognitiones potest intellectus habere, respectu illius rei, cuius similitudo abstracta est. Primùm enim potest cõsiderare, ea quę cõpetunt illi, quatenus est in rerum natura: Verbigratia: Simul ac intellectus Patiens recepit speciem leonis, potest principiò considerare, Leonem esse animal, esse corpus, esse substantiam, esse ens. Et hæc consideratio vocatur prima Intentio, prima Notio, prima Notitia, aut Consideratio. Secundò potest cõsiderare, ea quæ competunt rei, aut (verbigratia) leoni, quatenus habet speciem, & similitudinem suam in intellectu nostro. Sed

quæ

quę tandem ista sunt? Quid leoni competit, eo quod eius similitudo in intellectu reperitur? Conuenit ei esse rem intellectam, rem abstractam, rem vniuersam, speciem denique. Quin etiam, si intellectus formet aliquam enuntiationem de leone, dicendo, leonem esse animal, competit leoni esse subiectum Enũtiationis. Hæc igitur secũda Consideratio, vocatur secũda Notio, Intẽtio, vel Notitia. Præterea, quando laboramus penuria vocabulorũ, fit, vt obiecta actuũ, & operationũ nostrarũ nominibus ipsarũ operationũ appellemus; vt diuus Ignatius vocauit Christum Amorẽ suũ, quia ipsum valde amabat: & Hispanẽ rem quam videmus pulchram, appellamus *Buena vista*. Quare id quod per primam intentionem consideratur, primam intentionem nominamus: & quod per secundam consideramus, dicemus quoque secũdam Notionem. Vt Animal Corpus, Substantiam, & Ens dicimus primas intentiones: at Abstractum, Intellectum, Vniuersale, & Subiectum enuntiationis, dicimus secundas intentiones. Denique nomina, quæ significant ea, quæ pertinent ad primam considerationem, vel intensionem: dicuntur nomina primæ Intentionis, primæ Impositionis, primæ Notionis: & nomina quæ significant, ea quæ per secundam notionẽ intelliguntur, appellãtur nomina secundæ Notionis, vel Impositionis. Quũ ergo dicimus, subiectum Dialecticæ, vel materiam, de qua Dialectica agit, esse secundas intentiones, aut notiones, non loquimur de Intentione vt Philosophus Moralis, nec de actu

Qua ratione secũda Notio sit materies Dialectica.

actu intellectus, sed de secunda notione pro obiecto, vel pro re, quæ consideratur per actũ secundæ intentionis, vel notionis: quomodo tractat Dialectica de Genere, Specie, Prædicato, Subiecto, Maiori extremitate, Minori, & alijs multis; quæ solùm pertinent ad secundam considerationem intellectus nostri. Hæc aũt secunda Intentio, de qua Logica tractat, vt de materia vocatur ab aliis Ens rationis; ab Aris. 6. Metaph. text. 8. appellatur Ens verum; & à nonnullis Ens in anima. Explicandum est tamẽ quomodo ens rationis cũ secũda notione reciprocetur; ne ambiguitate nominis cõfundamur. Ens rationis quatuor modis dicitur, primo, quod est ratione, tanquã à causa efficiente; vt arca, quæ ab artifice fit medio intellectu, & ratione. Huiusmodi autem ens rationis non pertinet ad secundas notiones Logicas, cùm sit merũ ens rei in Categorijs collocatum. Secũdo, quod est in intellectu, & ratione tanquam in subiecto: quemadmodum scientia, & operatio mentis, speciesq; intellectilis, & conceptus, quem Theologi Verbũ appellant. Verum nec ista sunt secundæ notiones Logicæ, sed vera entia rei; cùm in Categoriis quoque reponantur. Tertiò, quod pertinet ad rationem, vt eius obiectum; quia videlicet est ens ab intellectu consideratum. Tamen istud ens rationis sæpissimè est ens rei, in Categorijs repositum, vt quando consideramus hominem, Leonem, albedinem: licet interdum sit secunda notio Logica, vt quando consideramus definitionem generis, speciei subiecti, prædicati, &c. Quartò, dicitur ens rationis, quia consurgit ex

Ens rationis quadripartitum.

Propria Rationis entia.

opere

opere rationis;id est,est modus quidam, vel conditio,ob eam causam consurgens, quòd intellectus aliquid operatus est. Vt quum intellectus meus considerat hominem, ex tali consideratione resultat in homine quædam conditio,vel denominatio,ratione cuius dicitur Consideratus:& quando intellectus definit lapidem,resultat in lapide quædam relatio,ob quam dicitur Res finita. Et hoc ens rationis vocatur secunda notio Logica; nec vllam causam efficientem habet, licet consurgat ex opere intellectus: neque est in aliquo ente reali,tanquam in subiecto.

Entia rationis interdum vocibus, nonnunquam rebus applicantur.

Cæterùm,huiusmodi secundæ notiones aliquando consurgunt in rebus, aliquando in vocibus,vt esse Nomen aut Verbum est secunda notio;atque ens rationis,& consurgit in vocibus,eo quòd variè ab intellectu sumũtur. Vt vox latro,quãdo sumitur ab intellectu nostro adsignificandum cũ tempore,est verbum significans latrare; quando sumitur ad significandum sine tempore, est nomen significans furem. At verò esse genus,vel speciem est relatio, aut denominatio consurgens aliquando in rebus,& nonnunquam in vocibus.Sed quiduis horum accidat, si Notiones pertineant ad orationem congruam, & consentaneam conficiendam,vt nomen,verbum, & Syntaxis,de ipsis agit Grammatica: si ad ornatam & suasoriam, vt Tropus, Genus causæ,Exordium, & Epilogus:de ipsis agit Rhetorica: si denique pertineant ad verumà falso discernendum in omni scientia,vt Definitio, Syllogismus,Inductio, & Diuisio, de ipsis agit Dialectica. Quare(vt vno verbo dicam)

cā)Dialectica agit de Vocibus, quatenus significant res;de rebus, vt secūdis subiacēt notionibus,quæ ad verum à falso discernendum ordinantur.

Obseruatio.

DVbia huius capitis in aliud tempus reijciuntur. Interim legantur autor opusculi 48.(quod sub Diui Thomæ nomine circumfertur) tractatu 1.c.2.& trac.2. c.1.& magister Heruęus quolibeto 1.quæst.1.& 3. Cardinalis quoque Caietanus de Ente,& entia,cap.4. & in Isagogem Porphyrij, cap. de Genere, in quæstione qua tractat,quid definiatur in Definitione Generis,natura ne,an notiò ipsa: Insuper Iauellus tract.2.Logicæ, diuisione 4. & in tract.de transcendentibus ante Metaphysicam,cap.1.diuis.1.& 6.libro Metaph. quæst. vltima,& 3.de Animo, quæst.2. de Conceptu. Denique Pater, ac magister eruditissimus Soto in Logica sua, in vltima quæstione Procemij . Nam quoniam in his locis multa ingeniosè,multa grauiter,omnia præclarè dicuntur,inde assumi poterunt, quæ ad hunc locum pertinebunt.

De Dialectica Diuisione. Cap.2.

TOta Dialectica in tres partes diuiditur. In prima agitur de Vocibus simplicibus; quæ pars absoluitur in Isagoge Porphyrij, & libro Categoriarum: in secunda de Enuntiatio-

tione in libris Perihermenias: in tertia de Argumentatione; quæ pars reliquæ Dialecticæ libros complectitur. Potest autem hæc Diuisio ex operibus mentis nostræ comprobari. Etenim Dialectica inuenta est ad dirigendas mentis functiones; Sed triplex est mentis functio, prima dicitur simplicium apprehensio, qua simplici intuitu alicuius rei natura consideratur: secunda Compositio, & Diuisio, qua enuntiationes aientes, vel negantes conficiuntur; nam affirmatio dicitur Compositio; quia prædicatum subiecto coniungit: & negatio vocatur Diuisio; quia separat prædicatum à tali subiecto: tertia Discursus, idest, progressus quidam mentis ab vna enuntiatione cognita ad aliam cognoscendam. Ergo tres debent esse partes Dialecticæ, quæ illis respondeant. Item eadem sententia alia ratione ostenditur. Siquidem Dialectica agit de secundis Notionibus, sed ex secundis notionibus, quædam consurgunt ex prima operatione, vt Genus, & Definitum; quædam ex secunda, vt Subiectum, Prædicatum, Enuntiatio, Contradictio: & quædam ex tertia, vt Maior, & Minor extremitas, Propositio, Assumptio, Prima, Secunda figura, & Tertia: Ergo tres partes habeat Dialectica est necesse. Et quidem hæc tripartita Diuisio ex Arist. tractatione colligitur: nam quæ lib. superiore c. vltimo traditur, Ciceroniana potius est iudicanda.

Dubia huius capitis.

Primùm

PRimùm. Aristoteles 3. de animo, text. 21. dicit, tantùm esse duas mentis operationes, videlicet Simplicium apprehensionem, & Compositionem, ac Diuisionem: malè ergo nos addimus Discursũ. Respondetur ex diuo Tho. 1. Periher. cap. 1. mentem nostram posse considerari, vt intellectus est, & vt ratio est. Si consideretur vt intellectus est, habet duas operationes; vna intelligit simplicia, altera ea, quæ compositionem nominis, & verbi admittunt; scilicet Enuntiationes. Si verò consideretur vt Ratio est, ex vna enuntiatione cognita ad aliam cognoscendam progreditur: quæ est tertia operatio. Argumentari enim opus est Rationis.

Quot sint mentis operationes.

Alterum dubium. Videtur esse plures operationes his tribus: nã in primis datur abstractio, & deinde diuus Thom. 1. 2. q. 17. ar. 1. dicit, imperium esse actum intellectus: at imperium non est simplex apprehensio, neque compositio, & diuisio; cum non sit enuntiatio, sed oratio imperantis modi: nec est discursus (vt liquet) Ergo dantur aliæ intellectus operationes ab his tribus distinctæ. Respondetur, in nobis esse duplicem intellectum, alium Agentem, cuius munus est, abstrahere speciem à phantasmatibus; alium verò Patientem, ad quem pertinet intelligere, & discurrere. Vnde quum dicimus nos, tria esse opera mentis, loquimur de intellectu Patiente; qui dicitur ab alijs Possibilis, vel Patibilis. Præterea intellectus Patiens diuiditur in Speculatiuum, ac Practicum. Quæ diuisio differt à superiori; nam illa erat in duos intellectus reipsa distinctos, hæc verò tantũ est in duo eiusdem intellectus munera. Quatenus enim intellectus Patiens tantum intelligit vt

Abstractio, & imperium cuius sint actiones.

Intellectus Speculatiuus, & Practicus.

F cognos-

cognoscat, vocatur Speculatiuus; quatenus verò intelligit, vt operetur, dicitur Practicus. Quũ igitur dicimus tantum esse tria opera mentis, loquimur de intellectu, vt est Speculatiuus; nam quaternus practicus, habet alia opera; scilicet imperium, respectu inferiorum & orationem respectu superiorum.

Dubium tertium. Cùm non solùm ex tribus operationibus intellectus Patientis, sed etiam ex abstractione agentis consurgant secundæ notiones, videtur præter illas Dialecticæ partes, quæ tribus respondent operationibus, dandam esse aliam, quæ explicet secundas notiones ex abstractione consurgentes: scilicet, esse abstractum, & esse vniuersale. Respódetur, quia abstractio intellectus agentis semper est coniuncta simplicium apprehensioni (nam simulatque intellectus speciem abstractam in Patibili intellectu producit, patiens quoq; intellectus intelligit: sicut eodem momento, quo producitur in oculo species visibilis, visus potest videre) ideo simul, & in eadem parte agi de secundis notionibus, quæ consurgunt ex abstractione; & de illis, quæ consurgunt ex simplicium apprehensione. Accedit huc, abstractionem intellectus agentis perfici per abstractionẽ intellectus patibilis; cũ species, vel similitudo expressa, quam producit intellectus patiens (quæ à Theologis dicitur Verbum) perfectior sit specie impressa, quam intellectus agens producit in patibili intellectu: & ideo simul agitur de Simplicium apprehensione; & de abstractione intellectus Agẽtis.

Quartum dubium. In primo capite dictum est, duplicem esse intentionem, vel cognitionẽ intellectus nostri, primam, & secundam: quomodo

modo nunc dicimus tres esse operationes intellectus? Respondetur, has Diuisiones non sibi inuicem aduersari, sed aliquantulum esse diuersas. Nam cognitio intellectus potest bifariam diuidi, primùm ex parte eorum, quę cognoscimus, in primam intentionem, & secundam. Etenim si cognoscimus ea quæ rebus, quatenus sunt in rerum natura, conueniunt, talis cognitio vocatur prima intentio: si verò quæ ex opere mentis, secunda. Deinde potest diuidi ex parte modi cognoscendi in primam, & secundam, & tertiam operationem; quia vnammet rem possumus cognoscere, vel simpliciter apprehendendo, vel enuntiationes de illa formando, denique circa ipsam discurrendo. Vnde quælibet trium operationum potest diuidi in primam, & secundam intentionem. Enimuerò si hominem simpliciter apprehendam, menteq; concipiam, est simplex apprehensio primæ intentionis: si de ipso enuntiationes formem, est compositio primæ intentionis: si de eodem arguméter, est discursus primæ intentionis. Si tamen Genus, Speciem, Prædicatum, vel aliam secundam notionem simpliciter apprehendam, est simplex apprehensio secundæ intentionis: si de eis enuntiationes formem, est compositio secundæ intentionis: si de ipsis disputem, erit discursus secundæ intentionis.

Quomodo tres operationes & duæ notiones conueniant.

Quintò dubium videtur, an per libros Dialecticæ ab Aristotele, & Porph. datos, hę operationes copiose, abundeq; dirigantur: Respondet Caietanus initio Categoriarum, non satis id pręstari; quoniam ad primam operationem dirigédam, necessarium erat, aliquem conscribi librum de Definitione; quia hæc ad primã métis functi-

An præter ea quæ Aristot. in libris suis docet, aliquid amplius desideretur.

functionem, in qua rerum essentiæ considerantur, pertinet. Quod si dicas, iam Aristotelem in libris Topicorum de Definitione tractasse, acutè (vt solet) hanc defensionem refellit. Siquidem liber Topicorum agit quidem de Definitione, non tamen vt ad primam operationē pertinet: sed vt refertur ad tertiā, quatenus. s. Definitio nobis argumentorum copiam suppeditare potest. Si verò id in libris quinque Vocum, & Categoriarum fieri autumes, facilè solutio explodetur. Docetur. n. in Isagoge Porphyrij, quid sit Genus, quid species, & alia huiusmodi: in Categorijs præterea rerum suprema genera numerantur, & nonnullæ eorum species recensentur ab Aristotele; hinc autem haberi perfectam Definitionis comprehensionem, quam Græci Catalepsim dicunt, nemo in arte definiendi mediocriter exercitatus affirmabit. Sed alia multa restabant docenda; nempe quid Definitio esset, & quotuplex, quæ bonæ Definitionis præcepta, quæ methodus inuestigandi Definitiones: de quibus in libro quinque Vocum, aut Categoriarum nec verbum vllum reperies. Quò fit, vt quinque Vocum tractatio (nam de Categorijs suo loco dicemus) ad primam operationem mentis necessaria sit; non tamen sufficiat, nisi postea de Definitione agatur.

Argumentum autem eorum, qui quamprimum aliquid ab Aristotele prætermissum asseritur, commouentur; scilicet: Ergo Aristoteles diminutus fuit: ergo non omnia tradidit, quæ ad hanc artem erant necessaria: ergo non fuit supremus docendi magister: nihil nos terret. Primùm enim; si Aristoteles omnia accuratè, omnia, vt nihil supra addi possit, tractauit; quare

re diuus Thomas inter Latinos interpretes, omnium iudicio Princeps, tot in eum commentaria edidit? Cur legimus Theophrastum, Porphyrium, Alexandrum, & alios tum Græcos, tum etiam & Latinos? Mihi obsecro crede. Homines sumus, nec omnia possumus omnes, & quandoque bonus dormitat Homerus, oportetque veterum omissa recentiorum diligentia cōpensari. Quis enim dubitet, multa in Aristotelis Metaphysica, multa in Ethicis, atque Rethoricis desiderari? Certè liber Categoriarum absque quinque Vocibus intelligi minimè poterat; & nihilominus de ipsis librum ante suas Categorias non edidit Aristoteles: sed (vt fertur) viua voce discipulos ista docebat: & ita multis seculis res vsque ad Porphyrium est tractata. Iā verò (vt probè Caietanus de Phorphyrio dixit) si Aristoteles pollicitus esset, se omnes libros ad Dialecticam pertinentes scripturum, & id postea aut ignauia, aut alia de causa prætermisisset, diminutus fuisset; nunquam tamen id pollicitus est. Denique dicimus, fortè Aristotelem de his, ac de alijs multa scripsisse, quæ posteriorum incuria periere. Vt de multis Analyticorum voluminibus ab Aristotele vulgatis asseritur.

Vltimum dubium. Cùm Diuisio tantopere sit à nobis in superioribus commendata, cuinam inseruit operationi mentis? Respondetur. Omnibus. De prima enim constat, cùm Diuisio ad inuestigandas Definitiones sit quàm idonea. De tertia quoq; manifestū est: cùm ex Diuisione varia argumēta petantur. De media tandem operatione probatur, quia si quis percunctetur, an omnis Canis latret: optimè respondebo, Canem *Diuisio cui operationi deseruiat.*

cœlestem non latrare, neque marinum, terrestrem verò passim. Et hinc factum est, vt Aristoteles multis in locis de Diuisione tractauerit.

De ordine librorum Dialecticæ. Cap. 3.

IN explicandis libris Dialecticæ, quorum facta est mentio initio capitis superioris, hic ordo seruari debet. Primò exponẽdus est liber quinque Vocum, vel Prædicabilium: secundò Categoriarum, aut Prædicamentorum: tertiò Enuntiationis, vel Interpretationis tractatio sequitur: quartò Syllogismi in Vniuersum: quintò Syllogismi Demonstratorij: sextò Probabilis: septimo Captiosi, vel Sophistici. Et quidem optima ratione hi libri disponuntur; quoniam (vt docuit Porphyrius) sine quinque Vocibus Categoriæ intelligi nequeunt. Ex his verò quæ in Categorijs collocantur, componuntur Enuntiationes: ex Enuntiationibus Syllogismi conflantur. Porrò explicare oportet naturam Syllogismi in communi, antequam ad singulas Syllogismorum species descendamus: inter quas Demonstratio, quæ ex necessarijs constat Enuntiationibus, cùm sit nobilior, primum locum obtinet: deinde sequitur Syllogismus ex probabilib': Syllogismus denique fallax vltimo explicatur.

Sed videamus quæ methodus in his libris seruetur. Duplex etenim Methodus est, alia Diuisionis, qua progrẽdimur à compositis, qua ad simplicia; Alia Compositionis, qua ex simplicibus tendimus ad composita. Quod tribus modis fieri consueuit: primus, quando explicatis singulis partibus integris, de toto integro dispu-

disputatur;alter quando explicatis singulis partibus,quæ in definitione ponendæ sunt,tota ipsa Definitio traditur:vltimus, quum priùs explanantur omnes causæ quæ ad aliquem effectum producendum exiguntur,vt postremo totius effectus natura explicetur . Similiter methodus Diuisionis (quæ dicitur Resolutionis, Dissolutionis,& Analytica) tribus modis oppositis seruari potest. Explicandum est igitur, quis ordo inter hos libros retineatur, Compositionisne,an Diuisionis.Certissima res est,inter quatuor libros priores seruari methodum Compositionis. Enimuero ex his quæ tractantur in Isagoge,& Categoriis, componuntur Enuntiationes; ex Enuntiationibus Syllogismi fiunt.

Cæterum videtur nonnullis,inter librum de Syllogismo in Vniuersum & tres sequentes seruari methodum Diuisionis,cùm fiat progressio à toto vniuerso ad singulas partes ei subiectas.Syllogismus namque habet se vt genus ad Demonstratorium , Probabilem , & Sophisticum; quanquam reuerà non sit genus. Nobis tamen videtur quodammodo , seruari methodum Diuisionis potiùs tamen methodum Compositionis; quia progredimur à parte ad totum . Syllogismus enim est pars definitionis Syllogismi Demonstratorij. Et veriùs Syllogismus in Vniuersum est pars Syllogismi Demonstratorij , quam Demonstratio sit pars Syllogismi . Sit quidem genus totum ad suam speciem,tamen species est etiam totum ad genus. Genus est totum in potentia ad suas species: quia(vt ait Porphyrius cap. de Differentia) Genus non continet actu differentias, *Ordo inter librum de Syllogismo, & sequentes.*

per quas species constituuntur: ac proinde nec ipsas species continet actu. Vnde ortū est illud Porphyrij; Differentia est, qua species superat genus. Tamen species est totum actu, respectu generis; cùm species habeat actu quidquid actu habet genus: insuperque suam vltimam differentiam, quam genus sola potestate continet. Lege Caietanum. cap. de Specie ad finem. Quare cùm actus præstet potentiæ, perfectius, & veriùs progredimur à parte ad totum, quando à genere ad speciem tendimus; quàm quum à specie ad genus.

Ex hoc autem loco quiuis deprehendere poterit, quàm benè à nobis libro superiore, quum numerum Instrumentorum, quibus Dialectici vtuntur, iuxta communem scholæ sententiam stabiliremus; dictum sit, Methodum non esse inter artificis instrumenta connumerandam. Habes enim, Methodum nihil esse aliud quàm ordinem instrumenta ipsa tractandi: vt quo ordine diffinire, quo diuidere, quo debeas argumentari: id est, quando tibi priùs superiora definienda, diuidenda, rationibus etiam colligenda sint, quàm inferiora: & quando secus agendum sit. Item quando tribus instrumentis primum circa totum integrum vti debeas: quando primum circa partes. Sed hæc hactenus. Nunc iam (more nostro) obiectiones dissoluamus.

Obiectiones.

Galeni sententia. PRima. Galenus addidit methodum Definitionis, quando à tota Definitione progredimur ad

ad singulas eius partes: ergo malè nos ponimus duas tantùm methodos. Respondetur, methodũ Definitionis contineri sub methodo Analytica; vt patet ex superioribus.

Secunda. Quęnam methodus seruatur in tribus vltimis Dialecticæ libris, Compositionisne, an Diuisionis? Nec enim Demonstratio est pars Syllogismi probabilis, nec probabilis Syllogismus Demonstrationis. Respondetur, seruari methodum perfectionis. Nos enim quum supra duas tantùm methodos adduximus, Compositionis & Diuisionis, loquebamur de ordine totius subiecti alicuius scientiæ ad eius partes, vel causas: tamen partes subiecti inter se non oportet, vt seruent methodum Compositionis, vel Diuisionis: sat enim fuerit, si inter eas seruetur methodus Perfectionis, quæ à perfectioribus ad imperfectiora descendit: vel methodus Generationis, quæ more naturalis generationis tendit ab imperfectioribus ad perfectiora. Immò aliquando nulla istarum methodorum seruatur, sed Doctor arbitraria methodo vsus de illis primò tractat, de quibus sibi auditorum ratione habita tractandum videtur. Hinc colligendum est, methodum hac ratione esse diuidendam. Methodus, alia ex vi rationis, alia arbitraria. Ea quæ est ex vi rationis, si sit inter totum subiectum, & eius partes, vel causas, erit Compositionis, vel Diuisionis; si verò sit inter partes subiecti inter se, vel est Perfectionis, vel Generationis: quamquam etiam inter Subiectum, & eius partes necessariò seruetur methodus Generationis, vel Perfectionis.

Tres vltimi libri, quem ordinem seruent.

De subiecto & necessitate libri quinque Vocum. Cap. 4.

Vniuersale quatuor modis.

IN hoc libro quinque Vocum agitur de Vniuerso, aut Vniuersali. Vniuersale autem quatuor modis dicitur. Est vniuersum in existendo, vt Deus ipse, in quo rerum omnes perfectiones existunt: tota etiam hæc mundi machina vocatur Vniuersum in existendo; quia in ea sunt quæcunque existunt. Secundò, vniuersum in efficiendo, vt Deus, qui omnia condidit; & Sol qui generat omnia inferiora, dicente Aristotele: Sol & homo generant hominem. Tertiò, Vniuersum in repræsentando, vt species, vel imago Leonis; quam elicit intellectus agens ex phantasmatibus, vocatur Vniuersa; quia repræsentat non hunc leonem, vel illum, sed omnem leonem. Quarto dicitur, Vniuersum in prædicando, quod de multis prædicatur, vt animal, quod de multis verè dicitur: homo enim est animal, & brutum est Animal. Alij dicunt. Vniuersum quatuor modis dici; primum, existentia; deinde virtute agentis, mox repræsentatione, aut similitudine, denique attributione. Sed Vniuersum id prædicando, oportet de multis prædicari in recto: nam in obliquo etiam potest indiuiduum de multis efferri, & dici: vt si Plato habeat mille argenteos, de quolibet eorum vere dicitur, hic argenteus est Platonis: non tamen est Plato.

Quot sint Vniuersalia.

Subiectum huius libri est Vniuersum quarto modo, quod diuiditur in Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens. Si quidem omne

omne Vniuersum vel prædicatur in quid, vel in quale. Illud Vniuersum prædicatur in quid, per quod aptè respondemus ad quæstionem, qua quæritur, Quid res sit: Vt quid est homo? Animal. Illud dicitur in Quale, per quod aptè respondemus ad quæstionem, qua inuestigatur, Qualis res sit; vt quale animal est homo? Respondetur: Rationale. Porrò si effertur in quid, vel dicitur de differentibus numero tantum, & est Species, vel de differentibus specie; & est Genus; vt animal. Si verò prædicatur in Quale, vel est de rei essentia; & tunc Differentia est; vt rationale: vel non est de rei essentia, & tunc aut fluit ab essentia, & est Proprium, vt risibile; aut est essentiæ aduentitium, & est Accidens. Prædicari in Quid, ab alijs dicitur, in quæstione naturæ efferri: & prædicari in Quale, dici, in quæstione qualitatis. Et quidem hæc tractatio est apprimè necessaria ad librum Categoriarum: cùm Categoria sit eorum quæ prædicari possunt series quædam, & ordo. Iam ad definitiones, quæ ex genere & differentia componentur, vix potest dici, quàm sit accommodata. Denique ad Demonstrationes, in quibus propriæ passiones de subiectis, media definitione, probantur, magnas affert vtilitates.

Obiectio aduersus superiora.

CVm in hoc libro de Indiuiduo disputetur, eiusque assignentur proprietates, quomodo Vniuersum eius Subiectum dicitur? Respondetur;

detur; Quia si agitur de Indiuiduo, id non fit ratione sui, sed quatenus eius tractatio ad vniuersi explicationem cõducit. Posset hoc loco tractari quæstio de numero vniuersalium, sed meliùs explicabitur in hoc eodem tractatu post quinque Vocum disputationem. Solet præterea agi de Indiuiduo ante voces communes; quem morem secuti fuissemus, si possent omnia, quæ de illo dicturi sumus, ignorata vniuersorum natura, intelligi. Quamobrem finitis quinque Vocibus, Indiuidui tractatio subsequetur.

De Genere, & Specie. Cap. 5.

QVoniam Genus prædicatur in quid, eius tractatio præcedit tractationem differentiæ Proprij & Accidentis, quæ prædicantur in quale. Quia verò dicitur de pluribus differentibus specie, anteponendum est Speciei, quę solùm dicitur de numero differentibus. Est autem Genus, quod dicitur de multis differentibus specie, in quęstione qua rei natura inuestigatur; vt animal, Quærenti enim quid sit homo, aut brutum, aptè respondemus, Animal. Qua definitione Genus separatur à reliquis omnibus. Etenim si Genus de pluribus dicitur, non est indiuiduum; si de specie differentibus non est species Atoma; si in quæstione, qua quæritur quid res sit, non est Differentia, Proprium, vel Accidens. Ita quidem accipitur Genus à Dialecticis. Nam Genus, vt sumitur pro generationis principio, aut pro collectione multorum, qui ab vno originem ducunt, vt genus Romanorum ad populares pertinet.

Quid Genus.

Tractationi Generis coniuncta est Speciei disputatio,

putatio, cùm ſint correlata. Species autem accipitur pro rei pulchritudine, ſicut dictum eſt, Species Priami, vel Prima digna eſt imperio. Sed à Logico illud Species vocatur, quod ſubijcitur generi, & de quo genus dicitur in quæſtione, qua ipſius natura inueſtigatur: vt homo ſub animali continetur, & de eo interroganti quid ſit, egregiè reſpondebimus, ſi dicamus eſſe animal. A Porphyrio autem ita Species definitur: Species eſt, quæ de pluribus numero differentibus dicitur, in quæſtione qua quid res ſit quæritur, vt homo de Socrate & Platone. Tribus enim modis aliquà differunt ex Ariſt. cap. 6. 1. Top. ſcilicet Numero, Specie, & Genere. Numero differunt diuerſa indiuidua, vt Petrus & Paulus: Specie differunt, quæ vel ſunt diuerſæ ſpecies, vel ſub diuerſis ſpeciebus (formis alij dicerent) cõtinentur; vt homo & leo, Petrus & hic leo: Genere differunt, quæ ſunt diuerſa genera, vt Subſtantia & Quantitas: vel ſub diuerſis generibus continentur, vt homo & candor. Totidem modis aliquid dicitur idem. Genere, idem ſunt, quę ſub eodem genere continentur, vt homo & leo: Specie, quæ ſub eadem ſpecie collocantur, vt Socrates & Plato. Idem verò numero eſt, quodlibet indiuiduum ſibi ipſi collatum, vt Marcus Tullius. Alia quæ dici poſſent de modis eiuſdẽ & diuerſi ſcribemus (ſi vita ſuppetet) quum Porphyrium exponemus. Hæc enim ſufficiunt ad Generis, & Speciei diffinitiones intelligendas.

Quid Species.

Tribus modis aliqua differunt.

Genus diuiditur in Supremum & Intermedium. Supremum eſt, quod cùm ſit genus, ſpecies eſſe nequit, vt ſubſtantia, & alia nouem genera. Interiectum, vel Intermedium eſt; quod cùm

Quotuplex ſit Genus, itemque Species.

cùm sit genus, est etiam species; vt animal. Et tam genus supremum, quàm intermedium, pertinent ad primum prædicabile, vel ad primam vocem. Species quoque duplex est, alia Infima, quæ cùm sit species, genus esse non potest; vt homo; qui sub se non habet plures species: quamobrem Atoma dicitur; id est, indiuisibilis in alias species. Alia autem dicitur Interiecta, quia cùm sit species, est genus quoque, si ad diuersa comparetur, vt animal genus est hominis; species verò substantiæ. Cæterùm ad secundum vniuersale, aut ad secundam vocem, vel notionem sola species infima pertinet. Si enim Interiecta referatur ad Inferiora, est genus; & spectat ad primum prædicabile: si ad superiora, non se habet vt prædicabile, aut prædicatum, sed potiùs vt subiectum.

Quæ Species ad secundam Vocem pertineat.

Argumenta aduersus superiora.

PRimum. Corpus dicitur de differentibus specie, nempe de cœlo & niue, in quæstione qua rei natura inuestigatur; at corpus non est genus ad cœlum & niuem: ergo definitio generis non est bona. Probatur assumptio, Nam omne Genus debet esse vniuocum, vel Synonymum: sed, teste Aristot. 10. Metaphysic. text. 26. rei corruptibili, & ei quæ non potest corrumpi (cælum verò incorruptibile est, nix facilè perit) nihil potest esse commune vniuocum. Ergo Corpus non est genus. Infra in Categorijs capite de Homonymis, & Synonymis respondebimus.

Secundum argumentum. Phœnix est Species, & non habet sub se plura indiuidua, de quibus dica-

dicatur. Præterea apud diuum Thomam 1. par. quæſt. 50. art. 4. quilibet Angelus eſt ſuæ ſpeciei: ergo iſtæ ſpecies non poſſunt prædicari de pluribus differentibus numero. Reſpondetur, in qualibet ſpecie duo eſſe conſideranda, alterum eſt natura, alterum verò talem naturam eſſe abſtractam. Si natura ſolùm conſideretur, dantur plures naturæ, quibus repugnat de pluribus indiuiduis dici: at verò ſi conſideretur natura, vt abſtracta eſt: non datur ſpecies, cui repugnet dici de pluribus; quia natura quatenus abſtracta eſt, indifferens eſt ad hoc indiuiduum, aut illud. Quò fit, vt de multis dici poſsit.

Tertium argumentum. Animal eſt genus, atqui prædicatur de pluribus differentibus numero; ſcilicet de Petro, & Paulo; ergo Definitio Speciei vltimæ in alia, quàm in rem definitam quadrat. Reſpondetur, non dici de eis animal immediatè, ſed mediante homine. Species verò infima prædicatur de multis differentibus numero immediatè. Cardinali Caietano non placet hæc ſolutio capite de Specie: & iure diſplicet. Etenim animal dicitur de hoc animali, & illo (quæ differunt numero, quatenus animalia ſunt) immediatè, cùm hæc propoſitio ſit immediata, hoc animal eſt animal. Quare facillima reſponſio eſt, in Definitione ſpeciei ſubintelligendam eſſe particulam Tantùm; vt ſit ſenſus. Species infima eſt, quæ tantùm prædicari poteſt de his, quæ differunt numero. Licet enim Animal prædicetur de his, quæ differunt numero tantùm: prædicatur namque de Petro & Paulo, qui differunt numero tantùm; non tamen prædicatur tantùm de his,

his, quæ differunt solo numero, sed de alijs etiam quæ specie differunt.

De Differentia. Cap. 6.

Differentia cùm sit de rei essentia, ante Proprium & Accidens collocatur. Triplex autē est differentia, Communis, Propria, & Maximè propria. Communis Differentia est aliquod Accidens separabile, quo vna res differt ab alia, vt situ corporis, stantes ab his qui sedent distinguimur. Propria est Accidens inseparabile: vt cicatrix, quæ iam in callum obduruit. Maximè Propria est, quæ addita generi, constituit speciem, vt rationale additum animali, constituit hominem. Vt enim sigillum ceræ impressum constituit certam figuram, atque imaginem, ita rationale, additum animali, constituit hominem. Ex his differentijs sola Maximè propria ad tertium prædicabile spectat, Communis ad quintum, Propria verò partim ad quartum, vt risibilitas, partim ad quintum, vt cicatrix. Differentia Maximè propria sic à Porphyrio definitur: Quæ prędicatur de pluribus specie differentibus, in quale quid; id est, in quale secundum essentiam vt sensibile, quod de homine & leone dicitur in quale essentiale.

Quid sit Differentia.

Diuiditur autem hæc Differentia in Genericam, & Specificam; vel in Interiectam & Infimam. Generica est, quæ reciprocatur cum aliqua specie interiecta, vt sensibile cum animali. Specifica est, quæ vicissim cum aliqua specie infima commeat, vt rationale cum homine. Angeli siquidem, quos Platonici Deos vocant, non sunt rationales, sed intellectuales. Item alia diuisio Dif-

Quotuplex sit differētia.

Differentiæ aſſignatur in Conſtituentem & Diuidentem. Conſtituens eſt, quæ addita generi, ſpeciem conſtituit: Diuidens eſt, quæ genus aliquod diuidit. Non tamen hæc diuiſio ſecunda eſt in diuerſas omnino differentias, ſed in diuerſa munera & officia eiuſdemmet differentiæ. Rationale enim ſimul conſtituit hominem; & vnà cum irrationali diuidit animal.

Controuerſia circa diffinitionem Differentiæ.

QVæſtio eſt, an definitio Differentiæ Maximè Propriæ ſit bona. Non enim competit omni differentiæ. Nam differentia quæ cum ſpecie infima reciprocatur, non poteſt de pluribus ſpecie differentibus dici; vt in ipſo rationali perſpicuè conſtat. Cardinalis Caietanus capite de Differentia, duo dicit: primum eſt, omnem differentiam hac definitione à Porphyrio eſſe definitam; Alterum eſt, hanc definitionem competere etiam differentiæ vltimæ, per non repugnantiam: quia ſcilicet ſi differentia vltima conſideretur, non quà vltima eſt, ſed quà differentia tantùm eſt, non repugnat ei prædicari de pluribus differentibus ſpecie. Si enim id repugnaret Differentiæ vltimæ quà differentia eſt, profectò omni differentiæ etiam Genericæ repugnaret: quia quod alicui repugnat quà tale eſt, repugnat omni tali. Sed primum eius dictum impugnatur. Si Porphyrius voluit, omnem Differentiam definire, ſuperuacaneè poſuit illam particulam, de differentibus ſpecie; illa enim ſublata, planior reſtabat omnis

Quid ſentiẽdum ſit de modo diffiniẽdi per nõ repugnãtiã.

G

nis differentiæ diffinitio:dicendo;Differentiam esse, quæ de pluribus dicitur in quale quid. Secundum quoque dictum sic impugnatur. Etenim modus hic exponendi diffinitiones per non repugnantiam, definiendi artem peruertit. Poterit nanque quispiam sic definire Animal: Substantia corporea, animata, sensus rationique particeps. Quòd si quispiam eum reprehendere velit, quia illa definitio non conuenit omnibus animalibus, brutis videlicet; respondebit facilè, brutum esse rationis particeps per non repugnantiam: quoniam bruto, quatenus animal, non repugnat esse rationale: alioquin omni animali, etiam homini id repugnaret. Item est aliud argumentum. Nam eodem pacto potuisset Porphyrius dicere, Differentiam esse quæ tantum prædicari potest de numero differentibus in quale; & postea diceremur nos, illam definitionem competere etiam differentiæ interiectæ per non repugnantiam; quatenus differentia est. Si enim differentiæ interiectæ, quatenus differentia est, repugnaret tantùm prædicari de multis differentibus numero, profectò id omni differentiæ, etiam vltimæ, repugnaret. Exemplum verò, quo hunc definiendi modum erutidissimus Caietanus nititur confirmare, quum grauiores in Porphyrij Isagogem quæstiones vulgabimus, refellemus: quia non poterunt modò solutionem intelligere omnes, quos nunc instituimus.

Alij dicunt, & quidem verè, Porphyrium noluisse, illa definitione omnem differentiam comprehendere. Quorum sententiam nos duobus Porphyrij testimonijs confirmamus. Pri,

Primum: In Categorijs capite 38. poſtquàm hanc eandem definitionem propoſuiſſet, percunctatur ipſe ſe. Nunquid ita ſemper ſe res habet? Et reſpondet. Non ita planè, ſed vt in plurimū fieri conſueuit. Porrò in Iſagoge capite de Communitatibus Proprij & Differentiæ ait, ſæpe differentiam dici de pluribus differentibus ſpecie. Dicunt tamen quidam auctores, Porphyrium ſolam differentiam interiectam definire voluiſſe, quoniam illam ſolam putabat eſſe cognitam. Horum licet opinio vera ſit, ratio tamen diſplicet. Porphyrius nanque eodem capite 38. poſt recitata verba, * ſic ait; Dantur enim quædam differentiæ, quæ cum ſpecie infima reciprocantur. Et ſubdit exempla; Vt grauitas terræ, & leuitas ignis. An autem exempla ab eo prolata idonea ſint, aliorum eſto iudicium. Nos id tantùm agimus, vt quæ eius fuerit mens, oſtendamus. Itaque dicendum eſt ad propoſitam quæſtionem, illa definitione non omnem differentiam explicari, ſed interiectam; non quia eam ſolam dari Porphyrius exiſtimauerit, ſed quia illæ, quas agnoſcebat, vt plurimùm interiectæ erant. Quòd ſi volueris, differentiam omnem explicare, dicito, Differentiam eſſe, quæ prædicatur de pluribus in quale eſſentiale.

De Proprio. Caput 7.

PRius eſt nobis agendum de Proprio, quòd à rei natura dimanat, quàm de Accidente. Sed quatuor modis aliquid dicitur Proprium; primo, quia conuenit ſoli; non tamen omni: vt eſſe Philoſophum, eſt Proprium hominis. Se-

cundo, quia conuenit omni, non tamen soli; vt habere cor, respectu hominis. Tertio, quia conuenit omni, & soli; non tamen semper: vt omnes homines, si ad senectutem perueniant, canescunt. Quarto, quia conuenit omni, soli, & semper; quæ sola acceptio Proprij ad quartam vocem vniuersam pertinet: cùm reliquę ad quintam referantur.

Proprij definitio. Proprium quarto modo sic definitur. Quod conuenit omni soli, & semper, & à rei natura dimanat; vt omnis & solus homo semper ridere potest. In qua definitione additur, & à rei natura dimanat, vt Proprium distinguatur à Differentia. Differentia enim essentialis, vt rationale, competit omni, soli, & semper: non tamen est Proprium quarto modo: quia non fluit ab essentia, sed est pars essentiæ, & definitionis. Nec diximus (vt quidam) Proprium fluere à principijs internis, id est, à genere, & differentia, quoniam multa sunt quæ habent proprietates, & tamen eorum natura, & essentia non componitur ex genere & differentia, vt Deus, qui non ponitur in Categoria. Ens etiam habet multas proprietates, & affectiones, de quibus disputat Metaphysica: cùm alioqui non habet genus, & differentiam, aut vlla interna principia: quoniam res simplicissima est. Denique decem suprema genera carent genere, & proprietates habent. Dicit enim Aristoteles, maximè proprium esse substantiæ, vt quum vna, & eadem numero sit contraria, per sui mutationem suscipere possit. Hinc colligendum est, Proprium aliud esse Infimum, quod cum cum specie Infima reciprocatur; vt facultas ridendi cum homine, aliud Genericum, vt sensibile cum animali: aliud Supremum,

mum,quod à generis ſupremi natura fluit: aliud verò Tranſcendens, vt Entis affectiones; ſcilicet Verum, Bonum, Aliquid, Res, & Vnum.

Quæſtiuncula aduerſus ſuperiora.

TActus conuenit omni animali, & ſoli, & ſemper; fluitque à natura animalis; vt conſtat: ſed tactus non eſt proprietas, cùm ſit accidens poſitum in ſecunda ſpecie qualitatis: Ergo definitio Proprij conuenit alijs à definito. Reſpondetur ſenſum tactus eſſe proprietatem animalis, & accidens nihilominus eſſe; nō tamen ad quintum prædicabile pertinere: vt ſequenti capite exponetur.

De Accidente. Cap. 8.

ACcidens, quintum prædicabile, ita definitur à recentioribus Dialecticis. Accidens eſt, quod de multis dicitur contingenter; vt albedo dicitur de hominibus contingenter; poteſt enim illis minimè conuenire. Alia definitio. Accidens eſt, quod poteſt adeſſe & abeſſe; præter eius cui ineſt interitum: vt ſi albedo à me ſeparetur, non continuò ergo peribo. Licet autem Accidens diuidatur in illud, quod reuera ſeparari poteſt, vt candor à manu; & illud quod reuera ſeparari non poteſt, vt nigredo à coruo: *Accidentis Finitio.*

Duplex est Accidens. omne tamen accidens abesse, & adesse potest, saltem cogitatione & mentis opera; nam potest coruus intelligi absque nigredine. Tertia definitio. Accidentis per negationes traditur, tum quia descriptio est: & per negationes dari potest, tum quia ea quæ negantur, iam sunt explicata. Ipsa verò talis est. Accidens est, quod neque est Genus, nec Differentia, Species, aut Proprium, semper tamen subiecto inhæret. Albedo enim si cum homine conferatur, nec est genus eius, nec species, aut differentia, vel proprietas; tamen quandiu est, in homine esse debet. Si enim accidens, quod in aliquo subiecto existit, ab illo separetur, continuò esse desinet: quamuis superna virtute efficiatur, vt in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento maneant accidentia panis & vini; cùm huiusmodi substantiæ ibi minimè reperiantur.

Sed, vt plenè intelligantur ea, quæ ad hanc quintam vocem pertinent, expetenda sunt, quæ diuus Tom. 1. parte. quæst. 77. art. 1. ad quintum, & in quæstio. de Spiritualibus creaturis. art. 2. docet. Ait nanque, Accidens duobus modis sumi; primò, vt dicit ens rei in aliquo subiecto existens, quo pacto diuiditur in nouem Categorias accidentium; & distinguitur contra substantiam; nec pertinet ad quintam vocem prædicabilem: quia quintum prædicabile est secunda notio; at tale accidens est ens rei. Immo sub accidente, hoc modo sumpto continentur multa genera, vt Quantitas & Qualitas; multæ species, vt candor & atror; multæ differentiæ, vt disgregare visum: contitinentur etiam proprietates entium rei, præser-

Accidētis significationes.

tim

tim quæ ab illis entibus reuera distinguuntur, ac separantur; vt tactus & facultas ridendi sunt proprietates; illa quidem animalis: ista verò hominis, & vtraque collocatur in secunda specie qualitatis. Secundo sumitur Accidens, vt significat aliquod prædicatum contingens. Differt autem hæc significatio à superiore, quòd accidens primo modo possit esse genus, & species, &c. Accidens tamen secundo modo nequaquam. Vnde albedo si referatur ad hanc, aut illam albedinem, est species & accidens primo modo; si verò referatur ad papyrum, non est species, sed accidens secundo modo. Et ita sumptum accidens, non tantùm multa eorum, quæ collocantur in nouem Categorijs, si ad suum subiectum referantur, continet, sed etiam multas substantias. Nam hæc prædicatio: Triangulus est ligneus, est quinti prædicabilis, quia accidit triangulo fieri ex ligno. Et certè lignum substantia est. Insuper sub hoc quinto prædicabili continentur omnia, quotquot sunt entia rationis; si cum entibus rei conferantur. Accidit enim animali, esse subiectum, esse prædicatum, esse maiorem, aut minorem extremitatem. Denique sub hoc quinto prædicabili continentur ipsamet entia rationis; si cum alijs entibus rationis, quibus non necessariò competunt, conferantur. Vnde si fiat hæc enuntiatio, Demonstratio non est Syllogismus probabilis, Demonstratio est subiectum, & Syllogismus probabilis est prædicatum; & accidit demonstrationi esse subiectum, & Syllogismo probabili esse prædicatum. Quò fit, vt hæc enuntiatio, Demonstratio est subiectum, sit quinti prædicabilis. Dominicus

à Soto 1. Poster. quæst. 3. Accidens primo modo sumptum appellat Accidens Nominaliter; accidens secundo modo sumptum vocat, Accidens Participialiter: quia accidens primo modo sumptum est res, quæ reuera est accidens: accidens verò secundo modo sumptum; licet reuera non semper sit res, quæ est accidens: tamen semper alteri est accidens, id est alteri accidit: quia hoc modo sumptum, accidens est participium verbi accido, accidis. Quæ non, vt ita loquamur, dixerim, sed vt intelligamus similes voces, quando in grauissimis authoribus reperientur.

Quæ in hoc capite dubia videntur.

Mors, & Cõbustio. PRimùm. In secunda diffinitione accidentis dictum est, accidens posse adesse, & abesse, non pereunte subiecto. Mors & Combustio sunt accidentia, atqui mors non potest adesse præter subiecti corruptionem; ergo definitio mala. Probatur Maior. Quia hæc prædicatio, Socrates est mortuus, non est primi, secundi, tertij, vel quarti prædicabilis, ergo est quinti: & ita mors est accidens. Respondetur, negando mortem esse accidens, negando etiam illam prædicationem esse quinti prædicabilis. Aut enim intelligitur de Socrate, qui olim fuit, & modò non est, & ita est prædicatio tertij, vel quarti prædicabilis; necessarium enim est, vt homo qui fuit, & nunc non est, mortuus sit. Si verò intelligatur de homine qui est, non modò est falsa, sed prædicatum repugnat subiecto; ac subinde

inde est enuntiatio in materia repugnanti, aut impossibili. Omnes autem propositiones quinque prædicabilium aut sunt necessariæ, aut contingentes; alioquin nunquam essent veræ.

Cæterum percunctabitur aliquis, Cùm hæc vox Mortuus possit accipi vt nomen, & vt participium, an ea quæ dicta sunt, sint vera, sumendo eam vt participium. Duobus siquidem modis potest accipi hæc vox Mortuus, primo vt nomé, & significat idem quod res mortua: secundo vt participium verbi morior, moreris. Inter quas acceptiones est discrimen vel maximum. Nam si quis diceret, Christus est mortuus, & acciperet Mortuus, vt nomẽ, esset hæretic⁹, nũc enim Christus nõ est res mortua, sed res viua; dicẽte Paulo. Christ⁹ resurgẽs ex mortuis, iã nõ moritur: mors illi vltra non dominabitur. Si verò acciperet Mortuus vt participium, catholicè loqueretur. Dicimus siquidem in Symbolo Apostolorum, Passus sub Pontio Pilato: crucifixus: mortuus; & sepultus est. Et significat tunc illa vox Mortuus, aliquando perdidisse hominis vitam: quod verũ fuit in triduo, licet modò iam viuat etiam quatenus homo.

Dubium ergo est, si loquamur de homine, qui est modò, & sumamus Mortuum vt participium, cuius prædicabilis est illa enuntiatio. Verbi gratia. Mortuus est aliquis homo, & postmodum per miraculum resurrexit. Si quis dicat, Iste homo est mortuus, verum dicit, sumendo Mortuum vt participium. Percunctor ergo, cuius prædicabilis sit illa enuntiatio? Respondetur, esse quinti prædicabilis: accidit enim homini qui nunc est, esse mortuum. Sed mors sumpta hoc pacto, id est, secundùm hunc modum prædicãdi,

vt participium, poteſt adeſſe abſque ſubiecti corruptione. Nec quiſquam miretur, quòd exemplis vtamur Theologicis; id enim facimus, quia Dialecticæ intereſt omnibus ſcientijs methodum explicandi enuntiationes, & tollendi Homonymiam indicare. Quid? quòd eis potiſſimum Dialecticam tradimus, qui poſtmodum Theologiæ ſunt initiandi.

Secundo poteſt obijci in ſuperiora. Nam dictum eſt, accideus ſeparabile, poſſe à ſubiecto reuera ſeparari. Et deinde in tertia definitione accidentis dictum eſt, accidens ſemper ſubiecto inhærere. Inhæret ſubiecto ſemper? ergo ab illo ſeparari non poteſt. Reſpondetur, accidens ſeparabile quamdiu exiſtit, ſemper ſubiecto inhærere; veruntamen poteſt à ſubiecto ſeparari: ſed tunc tale accidens iam non exiſtet. Peribit enim albedo manus, ſi ab ea ſeparetur. Quare vera eſt illa ſententia vulgatiſſima, accidentis Eſſe eſt ineſſe. Quæ ſi de Eſſe exiſtentiæ intelligatur, ſignificat accidens non exiſtere in rerum natura, niſi actu inſit alicui ſubiecto. Quod de viribus naturæ accipiendum eſt. Nam Dei virtute poteſt accidens ſine ſubiecto vllo exiſtere, vt quantitas Eucharistiæ: quæ non modò caret ſubiecto, ſed ipſa eſt veluti ſubiectum aliorum accidentium. Si verò intelligenda ſit illa ſententia de eſſe Eſſentiæ, tunc Accidentis eſſe non eſt ineſſe actu, ſed aptitudine: in cuiuslibet enim Accidentis definitione clauditur ordo ad ſubiectum: id eſt, propenſio & inclinatio ad illud.

Accidētis eſſe eſt ineſſe.

Tertio obiicitur aduerſus id quod diximus, accidens inſeparabile, quamuis reuera ſeparari non poſſit, cogitatione tamen ſeparari poſſe.

Pri-

Primùm namque ita impugnatur. Quum dicitur, nigredinem posse à coruo separari opere intellectus, vel intelligitur de vero iudicio intellectus, vel de falso. De vero intelligi non potest. Etenim si reuera coruus est niger, quomodo intellectus verè iudicare poterit, coruum non esse nigrum? Si autem intelligatur de falso iudicio, nihil ad rem, quia falsè etiam potest intellectus iudicare, hominem non esse animal: at non proinde asserimus, animal posse ab homine separari. Respondetur, intelligi de vero iudicio, Vnde siquidem intellectus dicere potest, coruum non esse nigrum, quod in sequenti obiectione explicabitur.

An proprium, & Accidens Inseparabile differant.

Secundò potest impugnari eadem sententia alio argumento, & sit quarta obiectio. Eodem enim pacto dicere possemus, proprietatem posse à subiecto separari; quoniam sicut verè intellectus intelligit coruum sine nigredine, ita verè potest intelligere hominem sine risibilitate. Nā quid obsecro vetat hominem intelligi, & nihil de risibilitate cogitari? Si ergo illa separatio accidentis per intellectum sufficit vt dicamus accidens inseparabile abesse à subiecto; sufficit quoque vt dicamus, proprietatem posse à subiecto separari. Quare nullum erit discrimen inter proprium & accidens inseparabile. Ad hoc dubium respondet diuus Thomas, aut quiuis ille fuerit, qui opusculum quadragesimum octauum, quod sub eius nomine circumfertur, edidit, tractatu 1. cap. vltimo, præmissa distinctione. Duplex namque esse potest separatio munere intellectus, alia per primam eius operationem; quando vnam rem sine alia intelligimus: vt quando mente apprehendimus natu-

naturam hominis, non intelligendo ea, quæ sunt extra eius essentiam. Alia per secundam operationem, quum vnam rem ab alia separamus enuntiatione negante, vt quum dicimus, homo non est albus. De separatione per tertiam operationem non oportet loqui; quia eodem modo res separantur per tertiam & secundam operationem.

His positis, sit primum pronuntiatum. Nec proprium, nec accidés inseparabile possunt reuerà à subiecto separari; saltem viribus naturæ. Secundum. Tam proprium, quàm accidens inseparabile possunt separari à subiecto per primam operationem, absque errore. Sicut enim possum intelligere coruum, nihil de eius nigredine curans; sic possum hominis naturam intelligere, non intellecta risibilitate. Respondendum est tamen cuidam argumento, quod aduersus hoc pronuntiatum fieri potest: estque huiusmodi. Quicunque intelligit rem aliter quam sit, fallitur; sed intellectus intelligens hominem sine risibilitate, intelligit eum aliter quàm sit: homo enim non est sine risibilitate, ergo fallitur. Sed respondetur, posita distinctione diui Thomæ 1. parte quæst. 13. art. vltimo ad vltimum. Illa nanque propositio intellectus intelligens rem aliter quàm sit, fallitur: duplicem habet sensum, prior est, vt dictio Aliter significet alium modum in obiecto, quod intelligimus: & tunc est vera: nam intellectus intelligens, & cogitans rem aliter esse, quàm sit, fallitur: Vt si ego cogitarem, hominem in rerum natura sine facultate ridendi existere. Posterior sensus est, vt vocabulum Aliter significet alium modum ex parte

An sit error intelligere rē aliter quam sit.

te nostri intellectus; & tunc illa propositio est falsa. Nos siquidem alio modo intelligimus res, quàm illæ sint, licet non intelligamus alium modum conuenire rebus, quàm illis conueniat. Modus quippe, quo nos intelligimus res externas, est modus immaterialis, & abstractus; licet non intelligamus, res esse immateriales. Quare intellectus intelligens hominem sine risibilitate, non fallitur: quia non intelligit, hominem sine risibilitate esse; sed intelligit eam, nihil [illegible] bilitate curans.

Te[illegible] pronuntiatum. Proprium non potest separari à subiecto per secundam operationem. Probatur. Hæc propositio, homo est risus particeps, est necessaria, & semper vera: ergo hæc alia, homo non est risibilis, semper est falsa. Quartum accidens inseparabile potest separari à subiecto per secundam operationem mentis: non quidem simpliciter dicendo, coruum non esse nigrum; sed cum addito, coruus non est niger, salua natura speciei, id est, quamuis coruus non esset niger, natura specifica corui integra permaneret. Etenim discrimen est inter Proprium & Accidens; quia proprium, vt risibile, consequitur naturam speciei, & primo ipsi competit, ac propter speciem indiuiduis. Ideo Socrates est risibilis, quia homo est risibilis. Risibilitas enim conuenit homini, quatenus homo: Socrati verò, non qua Socrates, sed quà homo. Accidens verò primò competit alicui indiuiduo, & illius causa conuenit etiam Speciei. Ideo homo sedet, quia hic, aut ille sedet: vt docent Porphyrius & Arist. hic capite de Substantia in Categorijs, ille capite de com-

Proprium fluit à natura cõmuni, Accidens Inseparabile à singulari.

commutationibus Generis & Accidentis in Isagoge. Quoniam igitur accidens inseparabile, vt nigredo corui, non conuenit coruo, ob speciei naturam; ideò verè dici potest, coruum, salua natura specifica, non esse nigrum, non tamen absque errore dici potest, hunc coruũ non esse nigrum; salua natura numerica & indiuiduali. Consequitur enim nigredo huius corui peculiarẽ eius complexionem necessariò. Hæc dicta sunt ad huius obiectionis veram solutionẽ.

Alij tamen faciliùs hæc putant exp[illegible], si dicamus, inter proprium, & accidens [illegible]rabile nullum esse discrimen quantùm ad separationem à subiecto, etiã per intellectũ: sed esse aliud discrimen, quia videlicet proprium tantùm illi naturæ competit, cuius est proprium; vt risibilitas tantùm homini: Accidens tamen inseparabile multis naturis, vt nigredo coruo, Aethiopi, & Ebeno. Quod discrimen assignatur à Porphyrio capite vltimo Communitatũ & Differentiarum. Nihilominus (vt verum fatear) hæc solutio clarior est, quàm verior. Primo enim Porphyrius illo loco nihil dicit de separatione per intellectum. Quare nihil contra nos loquitur. Deinde hoc discrimen non sufficit inter Proprium, & Accidentis Inseparabile, si quoad separationem nullum est inter ea discrimen. Definitio enim prima & secunda, quas tradit Porphyrius, Accidentis non satis quintum prædicabile à quarto distinguerent; quia illæ per solam separationem definiunt accidens. Et Arist. præterea 1. Topicorum cap. 4. præfert definitionem: quam secundo Porphyrius tradit, illique tertio loco per negationes procedit.

Quinta

Entia Rationis.

Quinta obiectio est contra illud quod dictum est, entia rationis contineri sub quinto prædicabili, quatenus dicuntur de entibus rei. Nam entibus rationis non bene accommodatur definitio quinti prædicabilis, quam Porphyrius tradit. Accidens (inquit) est, quod neque est genus, nec species, nec differentia, vel proprium, semper tamen subiecto inhæret: nos autem supra cap. 1. docuimus, entia rationis in nullo rei ente esse tanquam in subiecto. Respondetur primò; Porphyrium illa definitione ea sola accidentia definire voluisse; quæ sunt prædicata accidétalia, & pręterea sũt entia rei: vt albedo respectu manus. Hinc tamen minimè sequitur, accidentia secundùm rationem, vel secundas notiones non pertinere ad quintum prædicabile, quia Porphyrius sola accidentia nobis notiora voluit definire: sicut in definitione differentia, quam supra tradidimus, solas interiectas definire voluit, cùm infimæ etiam pertineant ad tertium prædicabile. Respondetur secundò, entia rationis in nullo esse tanquam in subiecto reali; esse tamen in aliquo subiecto prædicationis, quia dicuntur accidentario de entibus rei, tanquam de subiecto.

De Indiuiduo Cap. 9.

SAepe quum Voces vniuersas explicaremus, Indiuidui facta est mentio: quare dicendum est quid sit, & quotuplex sit, dummodo priùs quædam nomina interpretemur, quæ eadem rẽ diuersa ratione significant. Sunt autem hæc, prima Substantia Suppositum, Hypostasis, Res naturæ, atque persona. Omnis enim res

mundi,

mundi, quæ non est vniuersa, appellatur Indiuidua; quia inferiora diuidi nequit: appellatur Singularis, vt distinguatur ab vniuersali; & hoc, siue illa res sit accidens; vt hæc albedo: siue pars substantiæ, vt hæc manus, vel anima: siue substantia integra & completa vt Socrates. Si autem sit res pertinens ad Categoriam substantiæ, & sit completa, vocatur prima Substantia; sicut Substantiæ vniuersales appellantur Secundæ. Dicitur etiam Suppositum; & apud Græcos Hypostasis, quia ponitur sub accidentibus, & substantijs Secundis; tametsi aliter, atque aliter. Nominatur quoque res Naturæ, vt Petrus est res naturæ humanæ; id est res habens naturam humanam, aut ad naturam humanam pertinens. Denique si non solùm fuerit substantia cōpleta, sed præterea fuerit rationalis, vt intellectualis naturę, diceturPersona, Persona, inquitSeuerinꝰ Boethiꝰ, est rationalis naturæ indiuidua substātia. Quare illa sola quæ habēt naturam humanam, Angelicam, vel Diuinam, dicuntur personæ. Hæc omnia docet diuus Thomas 1. parte, quæst. 29. art. 2.

Indiuidui nomina.

Iam ad indiuidi Logicam tractationem veniamus. Indiuiduum est, quod de vno solo prædicatur, vt Petrus de se ipso; vera enim est hæc enuntiatio, Petrus est Petrus. Porphyrius verò capite de Specie, definit Indiuiduum hac ratione; Indiuiduum est, quod quibusdam proprietatibus constat, quæ simul in alio inueniri non possunt; vt esse natum Valentiæ, hac die, hoc anno, his parentibus, hac facie præditum esse, &c. Est autem quadruplex Indiuiduum, scilicet Certum, & Determinatum, vt Petrus: ex Demōstratione, vt hic homo: ex Hypothesi, vt Ferdinandi

nandi filius, tantum dicitur de Principe Ioanne; si solùm illum habuit filium:& Vagum, quod habet rationem indeterminatam; vt aliquis homo, quia eius significatum per multa vagari potest.

Vagū Indiuiduū. De hoc autem indiuiduo existit controuersia inter auctores, an de vno tantùm dicatur. Videtur enim dici de pluribus: nam Petrus est aliquis homo,& Paulus similiter. Dicunt ergo quidam; Indiuiduum Vagum dici de vno tantùm, secundùm rem, vel secundum rationem; dici tamen de multis secundum nomen, sicut etiam patet in Indiuiduo certo,& determinato. Petrus nanque de multis dicitur secundùm nomen. Est siquidem Petrus Apostolus,& Petrus Martyr; non tamen de eis dicitur secundùm eandem definitionem,& rationem. Definitionem inquam rei; nam definitio nominis Petri cuiuscunque, eadem est; scilicet Petrus est, qui vocatur hoc homine Petrus. At definitio Rei diuersa est. Si enim definire velis Petrum Apostolum, non solùm quà homo, sed quà Petrus est, dices, Petrum esse quendam hominem Christi domini primum Vicarium, &c. Si autem velis definire diuum Petrum Martyrem, quà Petrus est dices, esse hominem duodecim ferè annorum Centurijs post Christum, ex parentib. hæreticis natum; sed hæreticorum acerrimum expugnatorem; qui pro sanctæ Inquisitionis officio sanguinem dedit, &c. Non aliter sentiunt hi autores de Indiuiduo Vago, scilicet illud dici de multis solo nomine. Cæterùm diuus Thomas de Potentia quæst. 9. art. 2. ad primum asserit; Indiuiduum Vagum dici de multis eodem nomine, & eadem ratione, ac *Sententia diui Tho. de Indiuiduo vago.*

definitione. Quæ sententia ita ab eo exponitur. In quolibet Indiuiduo Determinato, & certo duo inueniuntur; est enim natura, & peculiaris modus existendi naturæ in illo: Verbi gratia: In Petro, & Paulo est natura humana, & præterea naturæ humanæ in Petro connexæ sunt quædam affectiones indiuiduantes, diuersæ ab illis quæ sunt in Paulo. Quemadmodum ergo ex functione intellectus considerantis naturam humanam, non considerata hac natura Petri, vel Pauli, consurgit in natura humana notio speciei, aut saltem vniuersi: sic intellectu considerante naturam humanam existentem sub aliquo modo particulari non curando quis sit ille modus particularis, vtrùm ille qui est in Petro, an ille qui in Paulo, aut in alio quouis homine; consurgit in natura humana notio Indiuidui Vagi, & dicitur tunc: Aliquis homo. Quæ sententia his argumentis probatur. Primum. Apud Aristotelem, qui (vt Ethinicus) dixit, mundum ab æterno fuisse, & in perpetuum duraturum; hæc propositio necessaria, Leo est. Hoc posito, ita argumentamur. Leo est ergo aliquis Leo est: nam si nullus Leo est, quomodo aliquis leo est? Antecedens est necessarium apud Aristotelem; ergo & consequens debet esse necessarium. Quare hæc propositio erit necessaria, aliquis leo est. At aliquis leo nō est indiuiduum certum quia de nullo peculiari, & certo leone verè dicitur, hic leo necessariò est: ergo indiuiduum Vagum habet rationem incertam, & indeterminatam; & multis communem apud Aristotelem. Secundùm argumentum est Theologicum. Persona dicitur de tribus, suppositis

positis Diuinæ naturæ secundùm idem nomen: & secundùm eandem rationem; alioquin diceretur de ipsis Homonymos, id est, Equiuocè, quod est contra fidem: sed persona dicitur de tribus illis suppositis, vt indiuiduum Vagum: Ergo Indiuiduum Vagum de multis dicitur, eodem nomine & ratione. Probatur assumptio, & auctoritate sacrorum Theologorum 1. parte quæst. 30. art. 4. & ratione. Nam genus, & Species significant solam naturam; at persona non solum significat naturam, sed præterea peculiarem modum existendi naturæ: non tamen determinando quis sit ille peculiaris modus. Vnde in definitione Personæ non modò dicitur, personam ad rationalem naturam pertinere, sed additur personam esse indiuiduam substantiam; id est, particularem. Tertium argum. quod est fortius omnibus, proponetur libro 4. cap. 6. difficultate 6.

Ad controuersiam ergo propositam dicendũ est, Indiuiduum Vagum dici de multis eodem nomine, & eadem ratione: & non competere ei definitionem indiuidui, supra positam. Vnde Porphyrius capite de Specie, adducens exemplũ illius definitionis, tantùm illa adducit, quæ pertinent ad Indiuiduum certum, ex Demonstratione, & ex Hypothesi. Quare Indiuiduum Vagum impropriè dicitur Indiuiduum, cùm reuerà sit Vniuersum; vt capite sequenti dicemus. Et obseruandum est hoc loco, Indiuiduum Vagum non solùm dici de pluribus differentibus numero, sed interdum de differentibus specie; & nonnunquam de differentibus genere supremo: nam homo est aliquod animal, & brutum est aliquod animal: ac præterea

Accidens est aliquod ens,& Substantia quoque est aliquod ens:nam cùm sit ens,non potest nullum,omne(puto legendum)ens esse;sed oportet, ipsam esse aliquod ens.

Argumenta in hoc caput.

PRrimùm. Indiuidui non est scientia,nec diffinitio,vt docet Porphyrius cap. de Specie, & Arist.lib.7.Metaphy.text.53.Ergo malè nos docemus, quid sit Indiuiduum. Respondetur, Indiuiduum posse duobus modis considerari: primum,vt est in rerum natura,priuatis,ac proprijs notis,accidentibusque affectum: & ita nec scitur,nec definitur.Secundo,sub ratione communi Indiuidui,quatenus scilicet, omni indiuiduo competit esse Indiuiduum;& ita de eo scientia,& definitio haberi potest.

Secundum. Prima substantia est Indiuiduum (vt diximus) sed prima substantia de nullo penitus dicitur,vt docet Arist. cap. de Substantia in Categorijs:Ergo malè nos diximus, Indiuiduum de se ipso prædicari.Respondetur,ex Cardinali Caietano cap.de Specie, Prædicationem esse duplicem,aliam naturalem,id est, quæ naturaliter est vera;aliam artificiosã, qua aliquid nobis fit notum.Prima substantia de nullo prædicatur prædicatione artificiosa. Quid enim mihi innotescit,quum audio, Petrum esse Petrum?Prædicatur nihilominus prędicatione naturali.Nihil siquidem est magis consentaneum naturæ,quàm Petrum esse Petrum.Vocantur autem hæ naturales prædicationes Identicæ, vt homo

mo est homo. De quibus vide diuum Augustinũ Tom.1.libro de Magistro,cap.octauo.

Tertium probat Indiuiduum Vagum, non prædicari de multis. Nulla prima substantia prædicatur de multis, vt docet Aristoteles: sed Indiuiduum Vagum est prima substantia, cum Aristoteles dicat, capite de Substantia, primam Substantiam esse, vt aliquis homo: Ergo Indiuiduum Vagum non prædicatur de multis. Respondetur, sæpe hanc vocem, aliquis homo, poni non quidem vt Indiuiduum Vagum, sed loco alicuius Indiuidui Certi. Quare illa verba ita accipienda sunt, ac si Aristoteles dixisset, Prima Substantia est, vt Socrates, vel Plato.

Quartum. Si Indiuiduum Vagum impropriè est Indiuiduum, quare à nobis supra diuisum est Indiuiduum in Certum: Ex Demonstratione, Ex Hypothesi, atque vagum? Huiusmodi sunt argumenta nouorum hominum in diuum Thomam. Sed respondeant ipsi, quare cùm differẽtia communis impropriè sit differentia, Porphyrius diuidat differentiam in communem, propriam, & maximè propriam. Item cùm Syllogismus Litigiosus, apud Aristotelem 1. Topicorum cap.1. impropriè sit Syllogismus, quare ab omnibus diuiditur Syllogismus in Demonstratorium, Dialecticum & Litigiosum? Solent ergo viri graues, partes improprias aliquando in Diuisionib. ponere.

De numero Vniuersalium. Cap. 10.

Hanc quæstionem in hunc locum distulimus, quia ea quæ dicenda sunt, vix intelligi

poterant, nisi explicata priùs cuiusq; Vniuersi natura. Sententia autem, quæ dicit, tantùm esse quinque Vniuersa, duobus modis impugnari potest; aut ostendendo esse pauciora, aut demonstrando esse plura. Primum ita probatnr; Species non est vniuersum, ergo non sunt quinque vniuersa. Probatur antecedens. Nam alioqui falsa esset Aristotelis sententia, 1. Topicorum capite 3. dicentis, Omnem quæstionem aut esse generis, vt est ne animal hominis genus? aut Proprij, vt facultas ridendi estne hominis propria affectio? aut accidens, vt album estne accidens hominis? Quod si Species esset Vniuersum, profectò dari posset quæstio Speciei. Idem argumentum fieri potuisset de Differentia; nisi Arist. eodem loco quæstionem differentiæ ad quæstionem generis retulisset. Secundò. Differentia Generica, & Specifica (vt diximus) vnum tantum Vniuersum constituunt, id est, vnam vocem prædicabilem, Ergó genus & species tantum vnum prædicabile constituent: Et ita erunt tantum quatuor Vniuersa. Consequentia probatur. Nam tam differunt inter se differentia Generica & Specifica, quàm genus, & species. Etenim sicut genus, & species conueniunt, quia vtrunque dicitur in quid de suis inferioribus; differunt autem, quia genus de plurib. speciebus, aut formis; species verò minimè: ita differentia Generica & Specifica, licet ambę prædicentur in quale differunt; quia Generica de pluribus differentibus specie dicitur, Specifica verò nequaquam. Idem argumentum probat dari plura vniuersa, quàm quinque; si contraria methodo proponantur; dicendo; Genus & species constituunt diuersa prædicabilia. Ergo differentia

ferentia Generica,& Specifica constituent alia duo.

Iam ostenditur,esse plura.Ens est vniuersum, sed ens non est genus,vel species,&c. ergo sunt plura quàm quinque. Propositio probatur. Scientia est vniuersalium, at Metaphysica habet pro obiecto ens;dicente Aristotele 4.Metaphys. text.1.est quædam scientia quæ speculatur ens vt ens;ergo propositio est vera.Probatur assumptio. Ens non est genus, ex Aristotele 3. Metaphy.tex.10. & 10.Metaph.text.6.& ex Porphyrio capite de Specie,& ex diuo Thoma multis in locis.Porrò non est species: haberet nanque supra se genus. Quo pacto licebit etiam, per reliquas voces communes progredi. Secundum argumentum.Deus est vniuersum. cùm de eo disputent sacratissima Theologia, & Metaphysica,& tamen non est genus, qui non sunt Deorum species; nec species: vt probat diuus Thomas 1.parte quæst.2. art.5. Demumque non est Differentia Proprium, aut Accidens; Ergo sunt plura vniuersa. Tertium argumentum Indiuiduum Vagum est vniuersum, atqui non est genus,vel species,&c.vt constat ex capite superiori:ergo sunt plura vniuersa quàm quinque.Propositio probatur ex Aristotele 1.de partibus Animalium,cap.4. Illud (inquit) est Vniuersum,quod multis conuenit: sed Indiuiduum Vagum dicitur de multis secundùm nomen, & rationem: vniuersum igitur erit. Quartum. Decem sunt Categoriæ,aut Prædicamenta,ergo decem sunt Prædicabilia: vel assignetur causa, quare sunt decem prædicamenta, & quinque prædicabilia. Vltimo dantur aliquæ prædicationes, quę non pertinent ad aliquod

ex quinque prædicabilibus: ergo erunt plura prædicabilia, vel vniuersa. Probatur Antecedēs. Nam hæc enuntiatio indefinita est vera, album est animal, & animal non prædicatur in ea ad modū generis, aliàs animal prædicaretur de accidente, vt genus. Multæ aliæ prædicationes adduci poterant, sed hæ nunc sufficiant; reliquæ infra adducentur. Consequutio verò ostenditur, quia numerus prædicabilium ex varijs generibus prædicationum est colligendus.

Varia Prædicationum, seu Attributionū genera.

Oppositum autem Porphyrij, & omnium eius interpretum testimonio suadetur. In huius quæstionis explicatione nonnulla iacienda sunt fundamenta. Primum est, numerum prædicabilium sumendum esse ex numero, & diuersitate modorum prædicandi; quia cùm prædicabile à prædicatione dicatur, quot modis aliquod vniuersum prædicari poterit, tot erunt vniuersa, & prædicabilia. Alterum fundamentum. Vniuersale potest prædicari de quibus enuntiatione aiente, vt homo est animal, vel negante, vt homo non est leo. Et cùm modi enuntiationis negantis reducantur ad modos aientis, vel affirmantis; quemadmodum priuatio reducitur ad genus sui habitus, vel formæ, & cęcitas ad visum; profectò ad numerum prædicabilium inuestigandū, tantùm erunt nobis numerandi modi, quibus aliqua vox vniuersa dicitur de aliquo, prædicatione aiente. Tertium fundamentum. Triplex est prædicatio aiēs, quædam Idemprica, in qua idem de se ipso dicitur vt animal est animal: alia Disparata, in qua prædicatum omnino diuersum est à subiecto; vt homo est lapis, alia verò Media, cuius prædicatum nec omninò

idem

idem est cum subiecto, nec omnino diuersum; vt homo est albus: Mox prædicatio Media est triplex, alia cuius prædicatum diuersa penitus ratione de suis inferioribus dicitur, vt Canis terrestris est canis; & vocatur Homonyma, vel Aequiuoca prædicatio: alia, cuius prædicatum eadem ratione de suis inferioribus dicitur, vt homo est animal; appellaturque Synonyma, vel Vniuoca: est tertia, quę Analoga dicitur, cuius prędicatum, aut attributum nec omnino eadem, nec penitus diuersa ratione de suis inferioribus dicitur; vt homo est ens. Numerus prædicabilium sumendus est ex numero prædicationum Mediarum; non quidem omnium, sed Synonymarum. Porrò prædicatio Synonyma est duplex, vnius prædicatum est simplex, vt homo est animal; alterius verò compositum, vt homo est animal rationale. Ad nostrum autem negotium solę prædicationes simplices exponendæ sunt. Præterea prædicatio simplex aut est directa, vt homo est animal; aut indirecta, vt animal est homo: ex quibus solas directas considerare oportet. Cæterùm explicare quænam enuntiatio sit directa, opus, hic labor est. Sed nihil est tam difficile, quod dicendo non fiat perspicuum; nihil tam horridum, tam incultum, quod non splendescat oratione, & tanquam excolatur. *Directa Attributio.*

Igitur prædicatio simplex, de qua nunc agimus, interdum pertinet ad materiam necessariam, vt hæc, homo est animal, interdum ad contingentem, & fortuitam, vt hæc, homo est candidus. Quare ad explicandum quænam enuntiatio sit directa, sit prima regula. In enuntiationibus necessarijs quotiescunque prædicatum est

ſuperius in recta linea ad ſubiectum, prædicatio eſt directa; vt homo eſt animal; ſicut quæ oppoſito modo ſe habet eſt indirecta : vt animal eſt homo. Secunda Regula : In enuntiationibus neceſſarijs quotieſcunque prædicatum ſe habet, vt forma ad ſubiectum, prædicatio eſt directa : idque verum eſt, ſiue talis prædicatio ſit paris de pari , vt hæc enuntiatio , homo eſt riſibilis, eſt directa , quia riſibilitas ſe habet vt forma hominis : hæc autem riſibile eſt homo, eſt indirecta, quia homo non ſe habet vt forma riſibilitatis : ſiue ſuperioris de inferiori, vt homo eſt ſenſibilis ; ſiue etiam inferioris de ſuperiori : vt expreſsè docet Caietanus 1. Poſter. c. 4. de hac enuntiatione, animal eſt rationale; quia animal ſe habet vt materia, & rationale vt forma. Tertia regula. De enuntiationibus accidentarijs non poteſt certum quid definiri, cùm hæc prædicatio, album eſt muſicum, ſit directa; ac porrò hæc alia, muſicum eſt album, non ſit indirecta. Ergo omnis propoſitio accidentaria, ſiue ſit ſuperioris de inferiori , ſiue inferioris de ſuperiori , ſiue accidentis de ſubſtantia, vt homo eſt albus; ſiue ſubſtantiæ de accidente, vt triangulus eſt ligneus , eſt directa. Omnis (inquam) aut ferè omnis, ſcio enim hanc eſſe indirectam album eſt homo, quia prædicatum non ſe habet vt forma obiecti. Fortè tamē dici poterit, omnes illas, in quibus accidens de accidente dicitur, eſſe directas; pariterq; eas in quibus accidens de ſubſtantia prædicatur : ſed illas eſſe indirectas, in quibus ſubſtantia de accidente dicitur ; niſi ſubſtantia accipiatur ad modum nominis adiectiui; vt triangulus eſt ligneus, hoc album eſt humanum: &c. Quum itaq;

dici-

dicimus, tantùm esse quinque prædicabilia, loquimur de illis, quæ dicuntur de aliquo prædicatione non Idemptica, sed Media Synonyma, Simplici, & quidem Directa. Non ergo negamus dari plura Vniuersa, sed dicimus, non dari plura, quæ habeant prædictas conditiones. Porphyrius namq; de his tantùm agere instituit, quoniam faciliora sunt: quippe cùm in Prologo difficiliores quæstiones se minimè tractaturũ polliceatur. Et hæc quidem dicta sunt, ad ostendendum non esse plura vniuersa his quinque in sensu exposito. Nam non esse pauciora, supra ostendimus illo argumento, omne quod prædicatur (intellige si sit prædicatum simplex, Synonymum, & directum) vel prædicatur in Quid, vel in Quale, &c. Vt supra habes cap. 4. huius libri.

Analogia satis recepta.

Sunt tamen nonnulli auctores, qui numerum quinque Vocum explicari putant Analogia sũpta ex rebus Physicis, & naturalibus. Quemadmodum enim in rebus naturalibus datur compositum constans materia, & forma, ita datur species in istis prædicabilibus, quæ ex genere, & differentia consurgit. Genus habet se vt eius materia, differentia verò vt forma. Addunt præterea. Quemadmodum in composito Physico datur accidens consequens materiam, vt quantitas; & consequens formam, vt qualitas: ita in his quinque Vocibus dari Proprium, quod formam consequitur, & Accidens quintum prædicabile, quod pertinet ad conditiones indiuiduantes, quæ quidem ex materia oriuntur; vt esse album, esse Aethiopem. Hæc maiori consensu dicuntur, quàm oporteat. Etenim falsum est accidens commune

mune ; quod est quintum prædicabile semper materiam consequi: nam actu intelligere hanc rem, vel illam, est accidens; quod potest adesse, & abesse: at non consequitur materiam , cùm reperiatur etiam in Angelis, & animabus separatis, quæ omni carent materia. Insuper quod dicunt, proprietatem consequi formam, falsum est. Quid enim? Nonne esse mortale, est proprietas omnis substantiæ corporeæ , ac viuentis? Nihilominus homo non est mortalis propter formam: id est, animum rationalem, sed propter materiam ; nempe quia eius corpus ex quatuor elementis est compactum . Quia prior explicatio , ex varijs modis prædicandi sumpta , sanior multò est. Nec me latet, exempla non omnino debere esse similia . Quò circa hæc à me dicuntur, vt intelligatur, quo in pretio habenda sit illa Analogia, probabilem enim coniecturam præstat , non necessarium argumentum.

Respondeamus iam obiectionibus . Ad primam dico , Aristotelem solas illas quæstiones enumerasse, quę à Dialectico in scientijs tractandæ sunt; vel quæ in disputationem veniunt , at quæstio speciei non indiget tractatione , sed pœna, vel sensu. Qui enim negat , hoc quod habet ante oculos esse ignem , aut Petrum esse hominem, aut eget visu, aut dignus est , qui in ignem proijciatur. Quòd si oporteat aliquando, huiusmodi quæstiones tractari, Per loca generis id fieri poterit . Quare breuiter soluitur argumentum , dicendo, illas tantùm quæstiones esse numeratas, in quibus agitur de aliquo vniuersali , quod de alio etiam vniuersali dici potest: vt an hominis genus sit animal. Species autem

Vniuersalia Topica.

solùm

ſolùm dicitur de indiuiduis. Ad ſecundam reſpondetur, aliquod eſſe diſcrimen inter genus & ſpeciem, quod minimè reperitur inter genericam differentiam & ſpecificam: & ideo genus & ſpeciem conſtituere duo prædicabilia; non autem differentiam genericam & ſpecificam. Genus ſiquidem non dicit totam eſſentiam ſpeciei: ſpecies dicit totam eſſentiam indiuidui, non (inquam) dicit totam genus actu. Vt exempli gratia, Animal nō dicit actu rationalitatem, ſed potentia; ideoque totam eſſentiam hominis non actu, ſed potentia dicit. Homo verò dicit humanitatem: Petrus autem & Paulus nihil in eſſentia ſua, præter humanitatem, continent. Quamobrem homo dicit totam eſſentiam Petri. Porrò hoc diſcrimen non reperitur inter differentiam genericam & ſpecificam; quarum vtramuis ſumpſeris, totam eſſentiam dicit eius, de quo primò & per ſe prædicatur: vt ſenſibile, totam eſſentiam animalis; rationale, hominis. Quod vt perſpicuum fiat, illud ſolertè conſiderandum eſt, inter genus, differentiam, ac definitionem, reſpectu alicuius ſpeciei, vt hominis, eſſe diſcrimen, quòd genus, vt animal, dicit totam eſſentiam hominis in potentia: differentia verò, vt rationale, dicit totam eius eſſentiam actu; & definitio quoque, vt animal rationale dicit etiam totam eſſentiam illius actu. Verùm definitio dicit actu totam eſſentiam explicitè; id eſt, clarè & apertè: differentia verò dicit totam actu, implicitè tamen & occultè; nam rationale includit in ſe animal (vt dicunt Philoſophi) per additamentum. Ita enim definitur rationale, animal habens rationem. Dixi autem, inter differentiam Genericam, & Specificam nul-

Differêtia Generica & Specifica quare ad vnam vocē pertineant.

Genus, differentia & diffinitio quomodo differāt.

nullum esse discrimen, si comparentur ad ea, de quibus primò & per se prædicantur, vt sensibile ad animal, rationale ad hominem. Enimuero si comparentur ad ea, de quibus primo & per se prædicantur, profectò idem discrimen reperietur: atque inter genus & speciem. Siquidem rationale dicit totam essentiam hominis actu, sensibile in potentia; quia sensibile non primò, & per se de homine dicitur, sed de animali. Hęc solutio, quamuis multos defensores habeat, potest tamen magnas pati calumnias, de quibus alio loco dicemus. Quare facillima solutio est, inter genus & speciem esse discrimen, quod non est inter genericam & specificam differentiam; quod genus posit prædicari de aliquo vniuersali, primò, & per se; species minimè, cùm sit proxima singularibus. At verò tam differentia generica, quàm specifica primò & per se de aliquo vniuersali prædicantur; illa quidem de genere, hæc verò de specie. Quòd si instes, etiam speciem posse prædicari de aliquo vniuersali; nempe de Indiuiduo Vago, quia hæc enuntiatio est vera, aliquis homo est homo; facilis est responsio, si dicamus, discrimen esse inter genus & speciem, quia genus potest prædicari de aliquo vniuersali simplici, species autem de nullo vniuersali simplici prædicari potest prædicatione directa. Indiuiduum autem Vagum vniuersale compositum est ex natura & modo particulari existendi; vt statim dicemus. Item genus primò & per se prædicatur de aliquo vniuersali sibi inferiori, id est de specie. At species id non habet: nam indiuiduum vagum tam latè patet, sicut species: omnis enim homo est aliquis homo. Iam ad primam earum obiectionum, quæ secun-

ſecundo loco propoſitæ ſunt, reſpondemus cum noſtro Cardinali Caietano in opuſculo de Nominum analogia capite ſexto, ens eſſe vniuerſum; ſed quia eſt Analogum, non pertinere ad noſtrum inſtitutum. Ad aliam reſpondetur. Deum, quoniam dicit naturam infinitam, quæ omniũ rerũ perfectiones complectitur, nõ computari inter iſta vniuerſa, de quibus nunc agitur, quanquam ſit vniuerſale; ſaltem quatenus à nobis in hac vita intelligitur. Equidem: vt aliquid ſit vniuerſale, non oportet actu eſſe multis commune; ſed ſufficit, ſi quatenus beneficio intellectus abſtrahitur, non repugnet, eſſe multis commune: vt diximus ſupra cap. 5. Certè diuus Thomas 1. p. q. 23. art. 9. ait, impoſsibile quidem eſſe, vt reuera ſint plures Dij, tamen hoc nomen Deus quantum eſt ex modo ſignificandi, poſſe eſſe multis commune; vt hoc nomen Sol. Ad tertiam dico, Indiuiduum Vagum eſſe vniuerſale compoſitum, cùm dicat naturam, & peculiarem modum exiſtendi. Quòd ſi mihi adducas diuum Thom. 1. p. q. 30. ar. 4. ad vltimum, vbi poſtquam conceſſerat, perſonam in diuinis eſſe indiuiduũ vagum: negat perſonam eſſe vniuerſale: Reſpondetur primùm, diuum Thom. non negare, ſaltem perſonam humanam eſſe vniuerſale. Itaque defendere, aliquod indiuiduum vagum eſſe vniuerſale, non repugnat doctrinæ eius. Reſpõdetur ſecundò, ſanctum Thomam eo in loco tantùm negare, perſonam diuinam eſſe vniuerſale, eo modo, quo vniuerſalia apud nos reperiuntur; ſcilicet cum diuerſitate naturæ in quolibet indiuiduo. Similiter reſpondendum eſt ad argumentum, quod de Diffinitione fieri

De Indiuiduo Vago.

fieri solet; quæ apud Arist. 1. Top. cap. 4. & 1. lib. Post. cap. 11. est prædicatum vniuersale. Dicendum est enim, nunc non agi de vniuersalibus compositis, Definitio autem est quid compositum ex genere & differentia. Sed nonne species (nam & hoc dicet aliquis) ex genere quoque & differentia est composita? Non eo inficias. Verum qui ita vrget, legat cap. 6. libri sequentis, quæs. 2. Ad quartam respondetur, prædicamenta, vel Categorias sumi ex varijs modis existendi substantiæ, & accidentis in substantia, qui cùm sint decem, decem sunt prædicamenta. At numerus prædicabilium sumitur ex varijs modis prędicandi in quid, vel in quale; & hi tantùm sunt quinque: & ideò quinque erunt prædicabilia. Ad vltimam dico, tales prædicationes esse indirectas.

Alia genera attributionū. Quæret tamen fortasse aliquis huiusmodi enunciationes, hoc rationale, est rationale, hoc risibile est risibile, ad quod prædicabile ex his quinque pertineat, cùm sint directæ. Respōdemus, ad secundā vocē vniuersam eas pertinere. Nam licet rationale, sit respectu hominis, differentia; tamen respectu huius & illius, rationalis species est. Visne id probem? Certè hoc rationale, & illud solo numero differunt, ac porrò quærenti de hoc rationali, quid sit, aptè respondebis; Rationale: non aliter quàm quærenti de hoc leone, quid sit; aptè respondebis, Leo: Ergo rationale prædicatur de pluribus numero differentibus, in quæstione qua quæritur quid res sit. Quòd si hoc non est, quid obsecro erit, speciem esse? Eodem penitus modo facultas ridendi, hominis proprietas est; atque dicitur, sed respectu huius, ac illius risibilitatis ve-

verius species iudicabitur. Vide Caietanum capite de differentia, vbi apertè docet, rationale dici vt speciem de hoc & illo rationali. Demũ illud explicandum superest, quænam sit hęc prędicatio, Auis est alata, homo est capitatus. Nec quẽquam ex delicatioribus vocabula ista deterreant; nam in Categoria relatorum Aristoteles docet, fingẽda esse interdum nomina, vt res possit commodè explicari: sed ad rem. Non est facile explicare, ad quam ex quinque vocibus illæ pertineant prædicationes. Non sunt generis, nõ speciei, aut differentiæ; non etiam propriæ, quia non manat caput à rei natura. Denique non sunt accidentijs, quia caput & alia partes substãtiæ sunt. Intelligendum est igitur ex diuo Tho. 3. parte quæst. 2. art. 6. inter essentiam & accidens (sumit autem accidentis nomen, vt sub eo quarta, ac quinta vox vniuersa continentur) dari medium, vt pote substantiam. Verbi gratia. Manus non est de essentia mea, alioquin sine manu nulla ratione possem existere: neque accidẽns meum est, quia est pars suppositi, & substantiæ humanæ, pertinetq; ad naturæ integritatem. Ex quo fit perspicuum, manum non esse de essentia suppositi humani, nec eius accidens; sed de eius substantia, id est Hypostasi. Quę omnia vsq; adeo vera sunt, vt per ea D. Tho. loco citato explicet, quomodo hæc enuntiatio, Verbum Dei est homo, licet non concedatur essentialis; non proinde à Catholicis sit accipienda vt accidentaria, sed vt substantialis. Hæc inquies verè dicuntur; sed potiùs quęstionem propositam augent, quàm dirimant. Respondeo igitur, illam enuntiationẽ. Homo est capitatus, quamuis non sit essentialis, sed substantialis, referri tamen ad essentialem,

quia pars refertur ad totum. Quò circa illa enũtiatio refertur ad hanc, homo est animal, ac proinde pertinet ad generis prædicationem; tametsi nonnihil ab ea differat. Atque hæc de ista enunciatione, eiusq; similibus accipiantur. Nam de illa alia, Verbum Dei est homo, quid sentiendum sit, Theologi, quum eum, quem citauimus, diui Thomæ articulum interpretantur, cumulatissimè tractant. Ego id tantùm Dialecticos nunc admonere volo, ne suspicentur, illam esse accidentariam prædicationem; quoniam accidens dicitur in Quale, homo autem non prædicatur de Verbo Dei in Quale: vt ex decreto Alexandri Pontificis maximi colligit D. Thomas. De numero igitur Vniuersalium hactenus.

Quomodo natura fiat vniuersa. Cap. 11.

CAEterùm explicandum est nobis, quomodo istæ notiones generis & speciei, &c. de quibus tractatum est, conueniant naturis rerum. Quomodo scilicet animal genus sit, & homo species. Diuus Thomas de Ente & entia respondet huic dubio tribus assertionibus, quarum prior est. Natura ex se nec vniuersa est, nec particularis, vt animal ex se nec est genus, nec indiuiduum: si enim natura animalis ex se esset vniuersa, vbique vniuersa esset: Nam quod alicui ex se conuenit, semper ei conuenit. Inde igitur fieret, naturam animalis etiam in aliquo indiuiduo existentem esse vniuersam, multisque communem. Porro si natura ex se esset particularis, semper & vbique esset particularis; itaque in intellectu esset particularis: quod est absurdum vel maximum: cùm intellectus vniuersalium sit,

sit, quemadmodum & sensus singularium. Secūda assertio. Naturæ ex se tantùm illa conueniunt, quæ per eius prædicata essentialia significantur. Verbi gratia. Homini ex se conuenit esse substantiam corpoream, animatam, sensus rationisque compotem; quia hoc significatur per eius prædicata essentialia, id est, per animal & rationale. Tertia assertio. Natura fit particularis, quia sibi proprietates indiuidui effectrices iunguntur. Vt quia homo habet non modò carnes & ossa, sed has carnes & hæc ossa; est non solùm homo, sed hic homo. Fit autem vniuersalis, quia intellectus à singularibus affectionibus eam abstrahit. Quod qua ratione fiat, capite primo diximus.

Huius capitis dubia.

Contra primam assertionem est argumentum. Natura Angelica ex se est singularis, vt docet diuus Thom. 1. parte quæst. 3. art. 3. Ex quo (quanquam videbitur hoc fortasse cuiquam durius) colligit, non posse plures Angelos eiusdem speciei atomæ inueniri. Perperam igitur in opusculo de Ente, & essentia negat, naturam per se indiuiduam esse. Respondetur, Diuum Thomam in illo opusculo agere de naturis tantùm corporeis. Verùm admissa hac solutione, offert se argumentum contra rationem diui Thomæ, etiam si ad res corporeas applicetur: nam in simili forma datur antecedens verum, & consequens falsum. Enimuero Angeli natura ex se est particularis; & in intellectu

speciem, aut vniuersale (hæc nanque sunt quæ conueniunt homini, quatenus est in intellectu) sed dico, esse substantiam corpoream, animatũ, sentiẽtem, rationalem denique. Secundũ autem est conditio, sine qua homo de suis inferioribus prædicari non posset; & hoc est esse vniuersale, aut esse speciem. Homo siquidem nisi esset vniuersale, nõ posset prædicari de suis inferioribus; quia non haberet inferiora de quibus diceretur. Diuus ergo Thomas in loco dudum citato loquitur de prædicatione, quantum attinet ad id, quod per eam subiecto tribuitur, non quantùm ad cõditionem necessariò requisitam, quę non conuenit naturæ nisi ex munere intellectus, & accidentario.

Iam ita contra tertiam assertionem disputo. Obiectum potentiæ præcedit potentiam, ac facultatem animæ, vt color visum: sed Vniuersale est obiectum intellectus, ergo præcedit intellectum, & non fit ab illo. Respondetur negando propositionem, si in vniuersum accipiatur. Dãtur enim potentiæ, quarum obiecta nec temporis, nec naturæ ordine eas præcedunt, sed potiùs consequuntur, cùm ab eis producantur; vt vis generandi in patre existens, non sequitur filium, sed præcedit, tametsi filius sit eius obiectum. Quamobrem assero, intellectum agentem facere vniuersale; & ideò non esse priùs vniuersum, quàm sit operatio intellectus agentis. Cæterùm intellectus patiens percipit vniuersale, & ideò, vniuersale præcedit actum eius.

De quibusdam Axiomatibus. Cap. 12.

ANtequam finem huic libro imponamus, quędam theoremata, atque sententias, quæ de

nullum esse discrimen, si comparentur ad ea, de quibus primò & per se prædicantur, vt sensibile ad animal, rationale ad hominem. Enimuero si comparentur ad ea, de quibus primo & per se prædicantur, profectò idem discrimen reperietur: atque inter genus & speciem. Siquidem rationale dicit totam essentiam hominis actu, sensibile in potentia; quia sensibile non primò, & per se de homine dicitur, sed de animali. Hæc solutio, quamuis multos defensores habeat, potest tamen magnas pati calumnias, de quibus alio loco dicemus. Quare facillima solutio est, inter genus & speciem esse discrimen, quod non est inter genericam & specificam differentiam; quod genus posit prædicari de aliquo vniuersali; primò, & per se; species minimè, cùm sit proxima singularibus. At verò tam differentia generica, quàm specifica primò & per se de aliquo vniuersali prædicantur; illa quidem de genere, hæc verò de specie. Quòd si instes, etiam speciem posse prædicari de aliquo vniuersali; nempe de Indiuiduo Vago, quia hæc enuntiatio est vera, aliquis homo est homo; facilis est responsio, si dicamus, discrimen esse inter genus & speciem, quia genus potest prædicari de aliquo vniuersali simplici, species autem de nullo vniuersali simplici prædicari potest prædicatione directa. Indiuiduum autem Vagum vniuersale compositum est ex natura & modo particulari existendi; vt statim dicemus. Item genus primò & per se prædicatur de aliquo vniuersali sibi inferiori, id est de specie. At species id non habet: nam indiuiduum vagum tam latè patet, sicut species: omnis enim homo est aliquis homo. Iam ad primam earum obiectionum, quæ secun-

ſecundo loco propoſitæ ſunt, reſpondemus cum noſtro Cardinali Caietano in opuſculo de Nominum analogia capite ſexto, ens eſſe vniuerſum; ſed quia eſt Analogum, non pertinere ad noſtrum inſtitutum. Ad aliam reſpondetur. Deum, quoniam dicit naturam infinitam, quæ omniũ rerũ perfectiones complectitur, nõ computari inter iſta vniuerſa, de quibus nunc agitur, quanquam ſit vniuerſale; ſaltem quatenus à nobis in hac vita intelligitur. Equidem: vt aliquid ſit vniuerſale, non oportet actu eſſe multis commune; ſed ſufficit, ſi quatenus beneficio intellectus abſtrahitur, non repugnet, eſſe multis commune: vt diximus ſupra cap. 5. Certè diuus Thomas 1. p. q. 23. art. 9. ait, impoſsibile quidem eſſe, vt reuera ſint plures Dij, tamen hoc nomen Deus quantum eſt ex modo ſignificandi, poſſe eſſe multis commune; vt hoc nomen Sol. Ad tertiam dico, Indiuiduum Vagum eſſe vniuerſale compoſitum, cùm dicat naturam, & peculiarem modum exiſtendi. Quòd ſi mihi adducas diuum Thom. 1. p. q. 30. ar. 4. ad vltimum, vbi poſtquam conceſſerat, perſonam in diuinis eſſe indiuiduũ vagum: negat perſonam eſſe vniuerſale: Reſpondetur primùm, diuum Thom. non negare, ſaltem perſonam humanam eſſe vniuerſale. Itaque defendere, aliquod indiuiduum vagum eſſe vniuerſale, non repugnat doctrinæ eius. Reſpõdetur ſecundò, ſanctum Thomam eo in loco tantùm negare, perſonam diuinam eſſe vniuerſale, eo modo, quo vniuerſalia apud nos reperiuntur; ſcilicet cum diuerſitate naturæ in quolibet indiuiduo. Similiter reſpondendum eſt ad argumentum, quod de Diffinitione fieri *De Indiuiduo Vago.*

fieri solet; quæ apud Arist. 1. Top. cap. 4. & 1. lib. Post. cap. 11. est prædicatum vniuersale. Dicendum est enim, nunc non agi de vniuersalibus compositis, Definitio autem est quid compositum ex genere & differentia. Sed nonne species (nam & hoc dicet aliquis) ex genere quoque & differentia est composita? Non eo inficias, Verum qui ita vrget, legat cap. 6. libri sequentis, quæst. 2. Ad quartam respondetur, prædicamenta, vel Categorias sumi ex varijs modis existendi substantiæ, & accidentis in substantia, qui cùm sint decem, decem sunt prædicamenta. At numerus prædicabilium sumitur ex varijs modis prędicandi in quid, vel in quale; & hi tantùm sunt quinque: & ideò quinque erunt prædicabilia. Ad vltimam dico, tales prædicationes esse indirectas.

Aliagenera attributionũ. Quæret tamen fortasse aliquis huiusmodi enuntiationes, hoc rationale, est rationale, hoc risibile est risibile, ad quod prædicabile ex his quinque pertineat, cùm sint directæ. Respõdemus, ad secundã vocẽ vniuersam eas pertinere. Nam licet rationale, sit respectu hominis, differentia; tamen respectu huius & illius, rationalis species est. Visne id probem? Certè hoc rationale, & illud solo numero differunt, ac porrò quærenti de hoc rationali, quid sit, aptè respondebis; Rationale: non aliter quàm quærenti de hoc leone, quid sit; aptè respondebis, Leo: Ergo rationale prædicatur de pluribus numero differentibus, in quæstione qua quæritur quid res sit. Quòd si hoc non est, quid obsecro erit, speciem esse? Eodem penitus modo facultas ridendi, hominis proprietas est, atque dicitur, sed respectu huius, ac illius risibilitatis

verius species iudicabitur. Vide Caietanum capite de differentia, vbi apertè docet, rationale dici vt speciem de hoc & illo rationali. Demũ illud explicandum superest, quænam sit hęc prędicatio, Auis est alata, homo est capitatus. Nec quẽquam ex delicatioribus vocabula ista deterreant; nam in Categoria relatorum Aristoteles docet, fingẽda esse interdum nomina, vt res possit commodè explicari: sed ad rem. Non est facile explicare, ad quam ex quinque vocibus illæ pertineant prædicationes. Non sunt generis, nõ speciei, aut differentiæ; non etiam propriæ, quia non manat caput à rei natura. Denique non sunt accidentis, quia caput & alia partes substãtiæ sunt. Intelligendum est igitur ex diuo Tho. 3. parte quæst. 2. art. 6. inter essentiam & accidens (sumit autem accidentis nomen, vt sub eo quarta, ac quinta vox vniuersa continentur) dari medium, vt pote substantiam. Verbi gratia. Manus non est de essentia mea, alioquin sine manu nulla ratione possem existere: neque accidẽns meum est, quia est pars suppositi, & substantiæ humanæ, pertinetq; ad naturæ integritatem. Ex quo fit perspicuum, manum non esse de essentia suppositi humani, nec eius accidens; sed de eius substantia, id est Hypostasi. Quę omnia vsq; adeo vera sunt, vt per ea D. Tho. loco citato explicet, quomodo hæc enuntiatio, Verbum Dei est homo, licet non concedatur essentialis; non proinde à Catholicis sit accipienda vt accidentaria, sed vt substantialis. Hæc inquies verè dicuntur; sed potiùs quęstionem propositam augent, quàm dirimant. Respondeo igitur, illam enuntiationẽ. Homo est capitatus, quamuis non sit essentialis, sed substantialis, referri tamen ad essentialem,

I quia

quia pars refertur ad totum. Quò circa illa enũtiatio refertur ad hanc, homo est animal, ac proinde pertinet ad generis prædicationem; tametsi nonnihil ab ea differat. Atque hæc de ista enuntiatione, eiusq; similibus accipiantur. Nam de illa alia, Verbum Dei est homo, quid sentiendum sit, Theologi, quum eum, quem citauimus, diui Thomæ articulum interpretantur, cumulatissimè tractant. Ego id tantùm Dialecticos nunc admonere volo, ne suspicentur, illam esse accidentariam prædicationem; quoniam accidens dicitur in Quale, homo autem non prædicatur de Verbo Dei in Quale: vt ex decreto Alexandri Pontificis maximi colligit D. Thomas. De numero igitur Vniuersalium hactenus.

Quomodo natura fiat vniuersa. Cap. II.

CAEterùm explicandum est nobis, quomodo istæ notiones generis & speciei, &c. de quibus tractatum est, conueniant naturis rerum. Quomodo scilicet animal genus sit, & homo species. Diuus Thomas de Ente & entia respondet huic dubio tribus assertionibus, quarum prior est. Natura ex se nec vniuersa est, nec particularis, vt animal ex se nec est genus, nec indiuiduum: si enim natura animalis ex se esset vniuersa, vbique vniuersa esset: Nam quod alicui ex se conuenit, semper ei conuenit. Inde igitur fieret, naturam animalis etiam in aliquo indiuiduo existentem esse vniuersam, multisque communem. Porro si natura ex se esset particularis, semper & vbique esset particularis; itaque in intellectu esset particularis: quod est absurdum vel maximum: cùm intellectus vniuersalium

quemadmodum & sensus singularium. Secũda
rtio. Naturæ ex se tantùm illa conueniunt,
per eius prædicata essentialia significantur.
bi gratia. Homini ex se conuenit esse sub-
tiam corpoream, animatam, sensus rationis-
ompotem; quia hoc significatur per eius
icata essentialia, id est, per animal & ra-
le. Tertia assertio. Natura fit particula-
uia sibi proprietates indiuidui effectrices
ntur. Vt quia homo habet non modò car-
ossa, sed has carnes & hæc ossa; est non
homo, sed hic homo. Fit autem vni-
s, quia intellectus à singularibus affectio-
am abstrahit. Quod qua ratione fiat, capi-
o diximus.

Huius capitis dubia.

a primam assertionem est argumentum.
ra Angelica ex se est singularis, vt do-
Thom. 1. parte quæst. 3. art. 3. Ex quo
am videbitur hoc fortasse cuiquam
olligit, non posse plures Angelos e-
eciei atomæ inueniri. Perperam igi-
sculo de Ente, & essentia negat, na-
se indiuiduam esse. Respondetur,
omam in illo opusculo agere de natu-
corporeis. Verùm admissa hac so-
fert se argumentum contra rationem
æ, etiam si ad res corporeas appli-
in simili forma datur antecedens ve-
sequens falsum. Enimuero Angeli
est particularis; & in intellectu

speciem, aut vniuersale (hæc nanque sunt quæ conueniunt homini, quatenus est in intellectu) sed dico, esse substantiam corpoream, animatū, sentiētem, rationalem denique. Secundū autem est conditio; sine qua homo de suis inferioribus prædicari non posset; & hoc est esse vniuersale, aut esse speciem. Homo siquidem nisi esset vniuersale, nō posset prædicari de suis inferioribus; quia non haberet inferiora de quibus diceretur. Diuus ergo Thomas in loco dudum citato loquitur de prædicatione, quantum attinet ad id, quod per eam subiecto tribuitur, non quantùm ad cōditionem necessariò requisitam, quę non conuenit naturæ nisi ex munere intellectus, & accidentario.

Iam ita contra tertiam assertionem disputo. Obiectum potentiæ præcedit potentiam, ac facultatem animæ, vt color visum: sed Vniuersale est obiectum intellectus, ergo præcedit intellectum, & non fit ab illo. Respondetur negando propositionem, si in vniuersum accipiatur. Dātur enim potentiæ, quarum obiecta nec temporis, nec naturæ ordine eas præcedunt, sed potiùs consequuntur, cùm ab eis producantur; vt vis generandi in patre existens, non sequitur filium, sed præcedit, tametsi filius sit eius obiectum. Quamobrem assero, intellectum agentem facere vniuersale; & ideò non esse priùs vniuersum, quàm sit operatio intellectus agentis. Cæterùm intellectus patiens percipit vniuersale, & ideò, vniuersale præcedit actum eius.

De quibusdam Axiomatibus. Cap. 12.

Antequam finem huic libro imponamus, quędam theoremata, atque sententias, quæ de

vniuersis circunferuntur, explicare oportet. Primum theorema. Vniuersum aut nihil est, aut posterius est. Hæc sententia prolata est 1. de Anima cap. 1. ab Aristotele contra Ideas Platonicas, quæ (vt Aristoteles narrat) ab eo ante singularia fingebantur: ideò ait Aristoteles, aut nihil esse vniuersale, aut si aliquod est, illud esse posterius singularibus; ab ipsisque educi, medio intellectu. Secundum theorema. Vniuersum est semper, & vbique. Equidem hoc axioma non est intelligendum in sensu aiente, quasi oporteat quodlibet vniuersale habere vbique, & omni tẽpore indiuidua; sed in sensu negante: quia profectò vniuersum ex vi suę abstractionis, non magis sibi postulat, atque præstituit hunc locum, quàm illum: hoc tempus quàm illud. Intelligendum est igitur, eadem ratione, qua solet explicari à Philosophis, & iurisprudentibus illud vulgatissimum dictum; Iure naturæ omnia sunt cõmunia. Exponitur enim in sensu negante; id est, natura non statuit hunc agrum, seu hoc iumentũ aut pecus esse Platonis; illa autem Ciceronis, aut Cæsaris; sed iure gentium facta est rerum diuisio, ita vt illa sit priuata cuiusque possessio, quæ ei aut prima occupatione (si in rem, quæ nullius esset propria, incidit) aut iusti belli præda, aut lege, pactione, conditione, sorte, aut recto alio titulo obtigit.

Tertium axioma. Sensus est singularium, intellectus vniuersalium; id est, sensus cognoscit singularia, intellectus autem vniuersalia. Cæterùm obseruandum est, in re vniuersali esse duo, naturam, & notionem, Verbi gratia. In homine, qui est species, duo inueniuntur, natura nempe humana, & notio speciei. Quum autem dicimus; intel-

lectum non intelligere nisi vniuersalia, non est sensus de vniuersali pronotione: non enim semper intellectus considerat has notiones, sed pro natura, vel notione: id est, quicquid intellectus intelligit, est aliquid, cui tribuitur notio vniuersitatis; aut est aliqua notio vniuersa. In scientijs quidem alijs, naturæ considerantur: in hoc verò libro, notiones ipsæ, potiùs quàm naturæ, notionibus subiectæ attenduntur. Nec proinde negamus, intellectum quadam ratione versari circa singularia; de qua re in libris de animo disputatur.

Quartum axioma. Vniuersale non est nisi quando est obiectum intellectus. Quæ sententia in primis non est intelligenda de naturis ipsis: miserrimæ enim essent rerum naturæ, si ab intellectu nostro penderent; sed de notione vniuersitatis accipienda est. Verùm hoc loco est obseruandum, duobus modis aliquid esse obiectum intellectus, altero vt res cognita, altero vt repræsentata. Quando res aliqua ab intellectu cognoscitur, est eius obiectum, vt cognita; at quum actu non cognoscitur, sed tantùm apud se intellectus eius speciē & imaginē retinet, tunc solùm obijcitur intellectui, vt repræsentata. Vt autem alicui naturæ notio vniuersalitatis conueniat, haud oportet, actu eam ab intellectu cognosci, considerarique: quin potius illud erit satis, si repræsentetur absq; conditionibus indiuiduātibus per aliquam speciem, vel imaginem in intellectu patibili existentem. Itaque omnibus dormientibus adhuc naturæ sunt vniuersæ, quia manent in mentibus hominum species repræsentantes naturas sine conditionibus indiuiduantibus, quas quidem species vigilantes receperant.

Ac de notionibus quidem, de genere, specie, de differentia, proprio, & accidente, de vniuersis denique, ac indiuiduis satis hoc loco dictum sit. Et mihi ipsi profectò nimium ieiunè res graues tractasse viderer, nisi sperarem, aliquando fore, vt ad proprium hæc tractandi locum veniamus. Nam cùm sit tam latè patens campus, in quo possint effundi calamus, cur ipsum in harũ institutionum angustias compellamus? Etenim scio, quosdam ex diui Thomæ recentioribus aduersarijs, iam ante prælium exultare, gloriariq; vehementer quòd eum penè è Philosophorum choro sustulerint, & Caietanum Cardinalem virum literis, morumque honestate insignem, à scholis exterminarint; ob eam scilicet causam, quòd vniuersa beneficio intellectus fieri, perpetuò, constanterque defendant. Beatissimi igitur Aquinatis, multorumque eius discipulorum, qui iam in cœlis felicissimè regnant præsidio nixi, peculiarem de vniuersis librum scripturi sumus; in quo satis omnibus aduersarijs faciemus, ac diui Thomæ celeberrimum nomen ab eorum calumnijs defendemus. Sub tanto enim patrono, nihil est quod timeamus, nihil quod pertimescamus, diuinam nobis ad repugnandum gratiam defuturam.

COM-

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM.

LIBER TERTIVS.

IN QVO DE CATEGORIIS agitur.

De Subiecto, & vtilitate ac diuisione libri. Cap. 1.

INscribitur hic,quem in manibus habemus,de Categorijs,aut Prædicamentis. Et licet apud veteres, quodlibet prædicatum appellaretur Prædicamentum: vt in hac enuntiatione,Homo est animal, animal erat prædicamentum; tamen apud iuniores Dialecticos prædicamenti nomen,duobus modis accipitur, aut pro genere supremo,vt substantia, vel quantitate,&c.aut pro tota serie complectente, & ipsum genus supremum,& omnia genera ac species,& indiuidua quæ sub illo continentur. In qua significatione loquebatur Porphyrius de Prædicamento in Isagoge,quum iuxta Boethij translationem dixit,in quolibet prædicamento esse vnum genus supremum.Iuxta vtranque autem significationem,decem sunt prædicamenta, aut(vt Philogræci loquuntur)Categoriæ de quibus præsens liber instituitur. Potissimùm vero in Ipso de Prædicamentis in secundo sensu disputatur.

Harum autem Categoriarũ tractatio ad Logicum spectat, quamuis etiam Metaphysicus de eis in 5. libro disputet, sed Metaphysicus de illis, vt res quædam sunt, agit; scilicet de substantia, vt est ens per se subsistens: de Accidente, vt alteri inhæret: Logicus verò de ipsis, non vt res sunt, sed vt ad secundas pertinent notiones, disputat: nempè vt genera, & species, ac rerum omnium differentiæ in ipsis continentur; atquo, vt ex eis enuntiationum extrema, sumuntur.

Quò fit, vt magna sit libri huius vtilitas. Præcipuæ tamen ad definitiones componendas est accommodatus, quippe cùm rerum omnium genera & differentias indicet. Quamobrem dicitur à Dialecticis, in eo prim[illegible] [illegible]entis functionem, in qua definitiones con[illegible], dirigi.

In tres autem partes diuiditur, scilicet, in Prædicamenta, Antepræ dicamenta, & Postprædicamenta. Et quidem Prædicamenta, seu Categoriæ, sunt illæ decem series & coordinationes, de quibus in hoc libro potissimum disputatur. Antepræ dicamenta sunt, quæ explicari oportet, priusquam ad Categorias veniamus. Adduntur tertio loco Postprædicamenta, vt explicentur nonnulla, quorum facta est mentio in Categoriarum tractatione.

Ad antepræ dicamenta pertinent tres definitiones, duæ diuisiones, ac duæ regulæ; de quibus sigillatim tractandum est.

Argumenta in hoc caput.

Pri-

PRimum contra illud quod dictum est, Logicum de Categorijs agere, non vt res sunt. In hoc libro assignantur proprietates, quæ generibus competunt, vt res sunt; scilicet, suscipere contraria, propriùm dicitur substantiæ; quantitatis verò, vt secundum eam res æquales, aut inæquales dicantur: &c. Ergo de substantia & quantitate, vt res quædam sunt, agitur. Respondetur, has proprietates non tradi in hoc libro, vt rerum naturæ, quà res sunt, cognoscantur, & ibi sistamus; sed vt cognitis rebus faciliùs secundas notiones intelligamus. Quemadmodum in Metaphysica agitur de rebus, vt res sunt, & nonnunquam etiam de secundis notionibus agitur, vt 5. Metaphy. de Genere, & 7. Metaph. tex. 11. antequam de Quod quid est, id est, essentia disputetur, agitur de Diffinitione modo Logico: quia secundarum notionum tractatio confert nonnihil ad plenam earum rerum cognitioné, de quibus ibi differitur.

Secundum contra illud quod dictum est, hunc librum inseruire, ad primam mentis functionem dirigendam. In prima operatione nullus potest esse error: ergo nullo eget dirigente. Antecedens est Aristotelis 3. libro de Animo cap. 6. vbi dicit, intellectum in prima operatione semper esse verum. Respondetur primo ex diuo Thom. 1. p. q. 17. art 3. in prima operatione intellectus posse esse errórem accidentariò, sicut accidentariò admiscetur in ea quædam compositio. Etenim si intellectus noster semper rerum essentias simplici intuitu, aut (vt dicitur) vno conceptu perciperet, non egeret dirigente: sæpe tamen illas cognoscit duplici cóceptu informatus; scilicet generis & differétię; ex quib⁹ definiti- *In secúdæ mētis operatione an possit esse error*

niti-

nitio componitur. Quò fit, vt duplex ibi admisceatur compositio: nam partes definitionis inter se componuntur, & præterea definitio applicatur; licet hæ compositiones fiant absque verbo Sum, es, est; quoniam verbi compositio ad secundam operationem pertinet. Quare dupliciex capite potest admisceri error in prima operatione, nempe quia aut partes definitionis inter se repugnant, vt si te hominem nominante, ego mente concipiam animal insensibile; aut quia licet inter se non discrepent; repugnant tamen definito: vt si dum quis de Leone mecum loquitur, concipiam ego mente animal rationale. Ne igitur huiusmodi errores cōtingant, vtilis est hic liber, in quo rerum genera & differentiæ ostenduntur. Respondetur secundo: quamuis intellectus in prima operatione non posset errare, hunc librum esse vtilem, non certè ne erraret, sed vt citiùs ad definitionem perueniret. Passim namque in hac nostra ciuitate offendimus cæcos; qui ita omnia eius itinera tenent, vt solo scipione freti totam perambulent; & hi nihilominus non rarò puerum ductorem quærunt: non quidem ne aberrent, sed vt citiùs quò tendunt perueniant. In hoc similiter opere via compendiaria ad rerum genera, & differentias inueniendas ostenditur; vt quauis re proposita facilè admodum sit eius genus supremum cognoscere; ac ad illius differentiam, seu affectiones proprias penetrare.

Nec deerit fortè aliquis, cui ista non placeant: Nam Arist. 6. Metaph. text. 8. docet, in prima operatione nusquam inueniri veritatem: hic igitur liber non est vtilis, vt in prima operatione citius intellectus ad veritatem perueniat.

Respon-

Respondetur, veritatem posse in aliquo inueniri, primum, vt in dicente; secundò, vt in repræsentāte: vt si ego dicerem, Petrū esse album, qui re ipsa est albus, in me est veritas, vt in dicente. Si autē speculum repræsentet eundem Petrū cū albedine, in speculo est veritas, vt in repræsentante: sicut si repræsentet eum nigrū, erit in eo falsitas, vt in repræsentante. Dicit itaq; Aristoteles, in prima operatione non esse veritatem, vt in dicente; hoc enim pertinet ad secundam operationem, non tamen negat, in illa veritate sæpe, vt in repræsentante, inueniri.

De Homonymis, seu Aequiuocis. Cap. 2.

EX tribus definitionibus ad Anteprædicamēta pertinentibus, prima est Homonymorum, altera Synonimorum, postrema tandem Paronymorum. Homonyma autem sunt,, quorum nomen est commune, ratio verò substantiæ, nomini accommodata diuersa. Dicuntur autem Homonyma à Latinis Aequiuoca. Ac profectò Aequiuocum duplex est, aliud Aequiuocum æquiuocans, aliud Aequiuocum æquiuocatum. Aequiuocum æquiuocans est vox multis, quæ non habent vnam definitionem, communis: vt hæc vox Taurus est communis animali quadrupedi, & cuidam monti: quæ tamen habent diuersas definitiones. Alia siquidem est definitio Tauri montis, alia Tauri animalis. Aequiuoca æquiuocata sunt res, quibus nomen diuersis rationibus est commune, vt animal illud, & mons. Atq; de his (meo iudicio) intelligitur definitio Homonymorum, quam tradit Arist. Nam animal illud & mons habent commune nomen

Tauri

Tauri, cùm alioquin, quà tauri sunt, non habeant vnam definitionem. Verùm aduertendum est, Aequiuoca definiri in plurali, quia nulla res potest esse æquiuoca, nisi aliam eiusdem nominis consortem habeat. Nominis, inquam, non curando, an sit verbum, an nomen, dum tamen sit vox ad aliquid nominandum imposita. Quò fit, vt æquiuocatio etiam in verbis reperiatur, vt agricultura & honoratio significantur æquiuocè hoc verbo colo. Ratio substantiæ idem est quod essentiæ ratio, aut definitio; si res illa definitionis sit compos; Aequiuocata enim diuersam definitionem habent. Nec ab re quidem additur nomini accommodata. Etenim ea quæ reuera sunt æquiuoca sub aliquo nomine, quatenus in eo conueniunt, diuersas habent definitiones; possunt tamen eandem habere definitionem, si considerentur, quatenus sub alio nomine continentur. Equidem Canis terrestris, ac marinus, vt canes sunt, variè definiuntur; at quatenus animalia, eandem omninò definitionem habét.

Quotuplex sit Aequiuocum

Duplicia autem sunt Aequiuoca, alia quæ penitus diuersis definitionibus explicantur; vt mons & animal Tauri dicuntur: alia quæ non omninò diuersam definitionem habent: vt Animal, Medicina, & Vrina, quatenus sana. Et illa quidem simpliciter nominantur, Aequiuoca, seu Homonyma; hæc autem mitiori nomine Analoga appellantur. Soletq; inter hæc duo genera latum discrimen à nostris obseruari, quòd nulla scientia inueniatur, cuius obiectum, vel materia sit aliquod æquiuocum simpliciter; at facilè detur scientia, cuius obiectum adæquatũ est Analogum. Vt obiectum Metaphysicæ est Ens. Ens autem Analogum est, vt Arist. 4. Metaphysicorum

eorum, tex.2.ait.

Secunda diuisio æquiuocorum est huiusmodi. Aequiuocum aliud casu, aliud consilio æquiuocationem sortitur. Casu æquiuocum est, quãdo casu & fortuitò accidit, vt vnum nomen diuersis rebus tribueretur; sicut fortè accidit in hoc nomine Taurus. A consilio æquiuocum dicitur, quum data opera, imponimus alicui rei nomen alterius; vt factum est de sano respectu Vrinæ, medicinæ, & animalis. Verùm hæc secunda diuisio differt à priori, quia etsi omne analogum sit æquiuocum à consilio, non tamen omne æquiuocum à consilio est analogũ: sed dãtur quædam æquiuoca à consilio, quæ simpliciter sunt æquiuoca. Vt si quis in gratiam patris Caroli, filium etiam Carolum nominaret, hoc nomen Carolus de patre & filio diceretur æquiuocè à consilio; & esset merum æquiuocum: quia haberet diuersas penitus definitiones. Nec arbitretur quispiam, illud esse analogum, quia diceretur de eis ordine quodam prioris & posterioris: non enim omnis ordo prioris & posterioris constituit Analogiam. Namq; prius, secũdum tempus, non efficit nomen Analogum, alioquin homo Analogicè diceretur de me & patre meo. Solus autem hic ordo temporis reperiretur in nomine Caroli.

Quæ in hoc capite dubia videntur.

PRincipio incertum videtur quod asseruimus, Aequiuoca non constare vna definitione. Enimuero corpus est æquiuocum ad corpus

coele-

cœleste, ac terrestre, atqui eadem ratione dicitur de vtraque: ergo æquiuoca non semper habent diuersam definitionem. Propositio probatur. Quia si corpus non esset æquiuocum, esset genus ad hæc corpora, cùm de ipsis prædicetur in Quid, & ipsa differant specie; at non est verisimile corpus esse genus: nam Aristotel. 10. Metaph. tex. 26. dicit, caduca & æterna corpora non conuenire genere. Et certè constat cœlum corrumpi non posse, sicuti manifestum est, hæc inferiora ortui & interitui esse obnoxia. Respondetur ex diuo Thoma 10. Metaphysicorum lectio. 12. Aristotelem eo in loco sumere genus pro materia; & quia materia cœlestium & terrestrium est ita diuersa, vt ea quæ est corporis terrestris, non possit esse cœlestium orbium. ideo scripsit Aristoteles, ea differre genere; id est materia. Nec mirum videatur, materiam appellatam esse genus, post quam genus omnium rerum sumitur ab eo, quod habet locum, vicemque materiæ. Denique Aristoteles ipse 5. Metaphysicorum text. 33. id est, capite de Genere, nonnunquam generis nomen pro materia & subiecto formarum vsurpari, docet. Ac ibidem etiam tradit, illa esse diuersa genere, quæ nec materia conueniunt, nec possunt inuicem transmutari. Respondetur secundo, duplicem esse Aequiuocationem, vnam Logicam, alteram Physicam. Ad æquiuocationem Physicam sufficit aliqua differentia essentialis. Cumque omne genus dicatur de suis formis, aut speciebus, secundùm diuersas differentias essentiales, cuncta genera apud Physicum sunt æquiuoca. Hæc porrò à plerisque solet assignari ratio, quare Aristoteles 7. Physic. c. 4. dixit sub genere latere æquiuocationes

Genus pro Materia

Logica, ac Physica Homonyma.

Et quamuis (vt probè annotauit sapientissimus Doctor Frater Dominicus Soto) Aristoteles eo in loco non dixerit, sub genere latere ęquiuocationes, sed latere multa; tamen si expendantur antecedentia & consequentia, in idem recidunt verba ista, ac superiora. Ad æquiuocationem verò Logicam amplius aliquid exigitur. Quantũcũque enim duæ species inter se essentialibus differentijs distinguantur, dicit Logicus, eas non esse æquiuocas, respectu sui generis, postquam nomen & definitio generis ex æquo ipsis conuenit. Sed dices: Ergo Aristoteli in Metaphysica nõ erat confugiendum ad res corruptibiles & incorruptibiles, sed ad quasuis species. Potuisset itaque dicere, nullis speciebus esse commune quidpiam vniuocum, apud Physicum. Sciendum est tamen, etiam apud Physicum maiorem æquiuocationem esse inter cœlum & leonem, seu aliud corpus mixtum, quàm inter leonem & hominem: nam inter leonem & hominem solùm reperitur æquiuocatio Physica ratione formæ. Materia siquidem ipsorum non differt essentialiter, cùm eadem met quæ modo est in homine, postea in leone esse possit. At cœlum & leo, præter essentialem differentiam, quam habet ratione formæ, differunt quoque essentialiter ratione materiæ; quia materia leonis nec potest, nec potuit vnquam esse sub forma cœli, aut contra. Hoc igitur consilio actum est, vt Aristoteles supremum gradum æquiuocationis inter res Physicas inuentum expositurus, ad res omni corruptione vacuas, & eas quæ interire, ac corrumpi possunt, confugerit.

De Synonymis, aut Vniuocis. Cap. 3.

SEcunda definitio estSynonymorum. Synonyma sunt; quorum nomen est commune, & ratio substantiæ nomini accommodata est eadem. Vt homo & brutum quà animalia sunt, idem nomen, eandemque definitionem habét. Enimuerò quatenus animalia, nihil aliud sunt, quam substantiæ corporeæ, animatæ, sensus particeps. Synonyma à Latinis Vniuoca nominantur. Cumq; Vniuocum diuidatur in vniuocum vniuocans, & vniuocatum, hac definitione vniuoca vniuocata definiuntur. Ex quo intelligitur, eam non aliter explicandam, quàm superior Homonymorum definitio exposita est. Nihilominus vt tota quanta est fiat perspicua, tria libuit obseruare. Primum est, discrimen esse inter Homonymorum & Synonymorum definitiones, quòd Homonyma dicantur si diuersam omnino, aut quadam ex parte definitionem habeant, at Synonyma necesse sit eandem penitus definitionem habere. Huius discriminis hæc est ratio; Synonymum habetur in bonis, Homonymum autem in malis; Bonum verò (teste diuo Dionysio Areopagita) ex integra causa consurgit, Malum autem ex singulis defectibus: atque vt Arist. ait: Bonum contingit vno modo, malum omnifariam. Quoduis ergo illud sit, quod definitionem aliqua ratione distinguat, ad æquiuocationem sufficiet. Ad Vniuocationem autem, plenè, ac integrè oportebit, eandem esse definitionem quod attinet ad illud, ratione cuius Vniuoca appellantur. Secũdum est: Synonyma aliter accipi ab Arist. in Categoriis, aliter verò à Latinis. Latini enim (vt in primis grauis & doctus Pater ac Magister Ferrariensis 1. Contra gé-

Discrimẽ inter Vniuocorũ & Aequiuocorũ definitiones.

tes cap.35.annotauit) Synonyma appellant plura nomina eandem rem penitus significantia, vt ensis & gladius, Marcus & Tullius. Quo pacto loquitur diuus Thomas 1. parte quæstio.13. artic. 4.& 1.lib.Contra gent.loco dudum citato. Aristoteles verò appellat Synonyma ea, quæ vnum nomen, vnamque definitionem nomini accommodatam sortiuntur. Nam quæ Latini appellant Synonyma, meliùs Polyonima dicerent. Tertium est. Aequiuocum æquiuocans si omninò sit æquiuocum, & non solùm analogum, tantùm esse nomen; at vniuocum vniuocans non modò esse nomen, sed rem quandam, aut ens aliquod, tali nomine præditum, quod de vniuocis vniuocatis nomine & ratione dicitur.

Obiectio in Synonymorum definitionem.

Album dicitur de papyro & niue eodem nomine, & eadem omnino definitione, quia vtraque est res colorata disgregans visum; & non dicitur de eis Synonymos, cùm nullum accidens etiam in concreto sumptum dicatur de substantia: Synonymòs, seu vniuocè apud Aristotelem in Categorijs capite de Substantia: ergo definitio Synonymorum data est nulla. Respondetur, Synonymum duobus modis dici; strictè, & latè. Vt aliquid sit Synonymum strictè, debet idem nomen, & eandem diffinitionem tribuere vniuocis, eo pacto, atque lege, vt ipsis vniuocatis eius diffinitio essentialiter accommodetur. Qua ratione animal eo Synonymum ad hominem & brutum. Ad hunc modum intelli-

Duobus modis vniuocum dici.

telligendus est Aristoteles, quando in Categorijs scribit, nullum accidens etiam in concreto prædicari Synonimòs de Substantia. Vt autem aliquid dicatur latè Synonimum, sufficit, si nomen & rationem tribuat vniuocatis; quamuis non illis conueniat eius definitio secundum eorum essentiam. Qua significatione Album est Synonimum ad papyrum, & niuem. Et hac ratione nos loquebamur supra, quum diximus lib. 2. quinque prædicabilia esse prædicata vniuoca.

De Paronymis. Cap. 4.

SEquitur vt de vna reliqua definitione dicamus, qua exposita, ad diuisiones accedemus. Paronyma (quæ à nonnullis denominatiua, à Cicerone Coniugata dicuntur) ita Aristoteles voluit definire: Paronyma sunt quæ ab aliquo appellantur, à quo secundum nomen, solo casu & terminatione differunt. Iustis & Fortis Paronyma sunt à iustitia & fortitudine: quia à iustitia iustus appellatur, & iusti nomen à iustitiæ vocabulo solo casu differt. Vtque hæc definitio explicata maneat, sciendum est, ad Denominationem tria requiri, vnum est forma denominans, vt candor; alterum res denominata, vt Paulus; tertium est nomen ipsum Paronymum, vt hoc nomen albus. Hac itaque definitione res denominatæ, quatenus eis nomen denominatiuum competit, definiuntur. Paulus enim, vt nominatur albus, est res quæ appellationem, aut nominationem, seu nomenclaturam ab ipsa albedine fortitur: ac iuxta nomen albi sola terminatione differt ab albedine. Definiunturque

que hoc loco ea quæ sunt Paronyma & voce,& significatione simul, vt albus,& albedo: non illa quæ sola significatione Paronyma iudicantur, vt virtus,& studiosus (qualia Paronyma arbitratur esse Boethius mulierem Grammaticam,& Grammaticam scientiam, quia secundùm vocem non sunt Paronyma, cùm non differant casu, sed potius Homonyma & ambigua) neque illa quæ sunt Paronyma voce tantùm, vt virtus, & (vt ita dixerim) virtuosus. Non enim apud Latinos vox Virtuosus significat eum, qui virtutibus præditus est.

Impugnantur superiora.

DIsputationis gratia impugnemus quædam ex superioribus. Album & albedo sunt Paronyma,& non differunt solo casu quoad nomen, ergo definitio nulla. Huius syllogismi propositio receptissima est. Assumptio ita probatur. Nam quoad nomen, differunt etiam prædicatione & attributione, cùm teste Aristotele in Categoria Substantiæ, albor non prædicetur de substantia etiam nomine, album verò prædicetur nomine. Respondetur ex Caietano, hoc loco negando consequentiam. Nam dictio Solum non excludit concomitantia, vt qui dicit; solum hominem posse ridere, haud negat animal posse ridere. Quare quum Aristoteles dixit, denominatiua differre solo casu à forma denominante, non excludit differentiam secundum modum prædicandi, quæ ex vario modo nominandi album, & albedinem sequitur.

An alio præterquã in nomine Denominatiuum, & eius forma differant.

Experiar,& dicam hæc(si potero)planiùs. Accidens duobus modis potest nominari, in Abstracto scilicet,& Concreto.Tunc nominatur in Abstracto,quum ita appellatur, ac si esset res per se existens;vt in his vocibus candor & iustitia liquet : tunc verò in Concreto,quoniam significatur vt alteri conueniens & inhærens; vt his vocibus albus ac iustus . Nam quamuis album solam albedinem significet apud Arist.cap. de Substantia,tamen hoc intelligendũ est primariò,& (vt aiunt)formaliter:secundariò.n. & (vt dicũt)materialiter,etiam significat rem illã, cui albedo inhæret.Ex hoc discrimine sequitur aliud;nam accidens in abstracto non potest prędicari de re,quia non significatur vt alteri conueniens;sed vt forma quædam,ac res per se subsistens:quanquam reuerà non per se subsistat. Accidens verò in concreto potest prædicari de substantia, vt quum dicimus, Petrus est albus. Et ratio est,quia accidens in concreto significatur ; vt alteri conueniens,& inhærens.Cæterùm aduertendum est , accidens in concreto quando ponitur in enuntiatione, non accipi pro suo primario,& formali significato , sed pro secundariò,etenim hæc propositio , Petrus est albus,non significat Petrum esse albedinem inhærentem subiecto, sed esse rem, cui albedo inhæret.

Homo, & humanitas an sint denominatiua. Postquam ita placet, alio ariete Paronymorum definitionem concutiamus . Homo non dicitur Paronymòs ab humanitate, at in hominem & humanitatem definitio Paronymorum facilè quadrat: nõ igitur bene tradita est. Probatur propositio.Si homo diceretur Paronymòs ab humanitate, homo diceretur denominatiuè;ac Paro-

Paronymòs de illis,quibus humanitas conuenit;scilicet de Petro & Paulo:sicut album, quia est Paronymum ab albedine,dicitur denominatiuè de illis,quibus albedo tribuitur. Homo verò qui poterit de Petro & Paulo dici Paronimos,si de ipsis effertur Synonimòs, atque vnica uoce?Iam probatur assumptio:quia homo appellatur quis ab humanitate, à qua secundum nomen, solo casu differt. Respondetur, hominem non esse Paronymum ab humanitate. Sed quum plerique arbitrentur esse Paronymum, minuenda est hæc opinio. Etenim diuus Thomas 7.Metaph.lectio 2. asserit,formam quam nomen Paronymum significat,non posse illis essentialiter conuenire, de quibus nomen Paronymum dicitur:sed humanitas conuenit essentialiter illis de quibus homo dicitur:Ergo homo non est Paronymum ab humanitate.Tradit hæc eadem Cardinalis Caietanus in Categoriis,quum in hanc definitionem scribit.Nec porrò ab his alienus est Albertus Magnus Ratisbonensis quondam Episcopus. Hanc vero sententiam non vanè, inaniterque hi patres commenti sunt, sed cùm omnia ratione,animoque lustrassent, ita senserũt. Nam causam eis præbuit Aristoteles 7. Metaphysicorum tex.8.suffragante vniuerso bonorum Dialecticorum cœtu.Omnes enim enuntiationem essentialẽ à denominatiua distinguũt.Qua in re etiam ipsum Aristotelem in Categorijs capite de Substantia autorem habent, vbi distinguit, dici Paronymòs,& dici nomine & ratione essentiali . Sed rogas,quare Aristoteles hanc particulam non apposuit in definitione? Respondeo,reliquisse eam vt manifestam;tum 27.

Metaphysicorum loco citato, tum etiam quia denominatiua dicuntur, quòd nomen dent, non essentiam & naturam. Respondetur secundò, non admodum solicitos fuisse antiquos Philosophos in tradendis acuratissimis definitionibus. Tantùm n. ea tradebant, quæ apud homines erant in promptu; obscuriora autem suis interpretibus addenda relinquebant. Vnus Porphyrius in exemplum sufficiet, qui eam Proprij definitioné tradidit, quæ cõpeteret etiã differẽtiæ vltimæ, nisi à nobis additum aliquid fuisset.

Quantus & magnus. Verùm contra, ea quæ dicta sunt in huius quæsiti explicatione, nonum se offert argumentum. Nam hoc nomen adiectiuum Quantus, quanta, quantum, est denominatiuum, & prædicatur Paronimòs; vt quum dicimus, hominem esse quantum: dicitur autem de aliquo, cui ex sua essentia conuenit definitio Quantitatis: Ergo falsa sunt quæ ex Diuo Thoma, & Caietano diximus. Propositio nota est. Probatur assumptio. Linea ex sua essentia est quantitatis sicut corpus & numerus, atque oratio; sed Aristoteles capite de Quantitate in hoc libro dicit, lineam esse quantam, ergo assumptio vera. Diuus Præterea Augustinus 5. de Trinitate cap. 10. ait; Magnitudinem esse magnam, cùm alioquin magnum sit paronymum, & magnitudo sit de essentia cuiusque magnitudinis. Respondetur, quædam nomina respectu vnius esse Synonima, & respectu aliorũ Paronyma. In Theologia conceditur hoc nomen Homo prædicari de nobis, & Christo Synonymòs & essentialiter, at verò de filio Dei quasi Paronymòs, & denominatiuè effertur. Quanquam enim vnusmet sit Christus & filius.

lius Dei, tamen quatenus Christus, est homo essentialiter, & necessariò: quò fit, vt homo secundum essentiam de ipso prædicetur. Contra vero si tantùm vt filius Dei consideretur, non ei tribuitur necessariò essentia hominis, quare de ipso prædicabitur homo, quasi Paronymos. Dixi quasi Paronymos, vt integrum iudicium relinquatur Theologis. Hi enim iudicabunt, an omnino dicatur Paronymos homo de filio Dei. Sic etiam si Quantum referatur ad ea quæ suapte essentia quanta sunt, vt linea, superficies, & corpus, non est Paronymum, aut denominatiuum: si verò ad ea quæ ex accidenti eorum essentiæ superaddito quanta dicuntur, vt homo & lapis, Paronymum erit. Nec aliud de hoc nomine Magnum sentiendum est. Quare quæ nos diximus ex diuo Thoma & Caietano de nomine Paronymo, intelligenda sunt respectu eorum ad quæ est Paronymum. Data profectò opera, vtor nonnunquam exemplis Theologicis ad diui Thomæ & Caietani Dialectica dogmata corroboranda, vt qui hos grauissimos patres inter discipulorum cateruas accusare solent, erubescant. Illud enim certũ est, quo aliquid Theolog. est proximiùs, eò veriùs esse; & quãtò ampli⁹ ab ea recedit, atq; dissẽtit, tãtò maiores in errore progressus facere.

Ad extremùm impugnatur superior definitio alia ratione. Etenim Cæsaris & Cæsari non sunt Paronyma ad hac voce Cæsar, vt omnes concedunt; atqui eis competit definitio Paronymorum, ergo quadrat in alia à re definita. Probatur assumptio. Nam ab hac voce Cæsar deriuantur, & ab ea solo casu & terminatione differunt. Potissimumque eis conuenit definitio Paronymorum, quam Perionius ex Cicerone potiùs, quàm

ex Aristotele tradit. Paronyma sunt, quæ ab vno orta, variè commutantur. Respondetur, non esse Paronyma, quia Paronyma sunt varia nomina; hæc verò quæ subiecta sunt, vnum nomen & diuersos casus appellare oportet.

Responsio pro Aristotele. Cap. 5.

SEd quoniam omnia persequimur, nec illa quidem à nostro instituto erunt aliena, principiò quidem docere, quænam Aristotelem impulerint causæ, vt de Homonymis, & Synonymis, & Paronymis disputaret: mox quare non egerit de Polyonymis, & Hæteronymis, ac demum quàm inter se differant Homonyma, Synonyma, & Paronyma, vtrum re, an sola ratione. Egit Aristoteles de Homonymis, vt illa quæ ex parte Homonyma sunt, à Categorijs excludi intelligamus. De Synonymis, quia tametsi non omnia Synonyma in Categorijs collocentur, quippe cùm multa entia rationis ad sua inferiora Synoma sint; nec proinde in Categorijs ponantur: tamen quicquid in Categorijs ponitur, Synonymum esse oportet. De Paronymis verò disputauit, vt sciamus Paronyma ad eandem Categoriam referenda esse, ad quam pertinent formæ, quæ per ipsa significatur: vt album ad Categoriam Qualitatis; sicut albedo ipsa. Porrò autem alia solet eiusdem tractationis ratio assignari. Etenim suprema genera ad tria possunt referri, primum ad Ens, tum ad sua quæque inferiora, denique inter se: vt qualitas cum substantia. Ratione primi ordinis genera suprema sunt æquiuoca, saltem analoga, seu veriùs analogata:

ra-

ratione ſecundi, Synonyma tandem ratione tertij, verè Paronyma. De his itaque Ariſtoteli erat diſputandum.

Sed de Polyonymis & Heteronymis minimè egit, quia Polyonyma ſunt diuerſa nomina, eandem penitus rem ſignificantia, vt Marcus Tullius Cicero. Heteronyma autem vt ſunt diuerſa nomina, ita quoque res diuerſas ſignificant, vt Enſis, & India. Polyonyma igitur è diametro pugnant cum Homonymis, quæ ſub vno nomine res omninò diuerſas includunt: Heteronyma verò Synonymis opponuntur, quæ & vnum nomen, & vnam rationem habent. Quum itaque vnum contrariorum facilè intelligatur ex alio, agens Ariſt. de Homonymis & Synonymis, reliquis Polyonyma, & Heteronyma. Iam verò cùm hic liber ad Enuntiationis tractationem dirigatur, poteſt alia ratione Ariſtoteles excuſari. Equidem ex Polyonymis non fiunt enuntiationes, quæ admodum ad Diſciplinas pertineant, vt an enſis ſit gladius; eſſet enim quæſtio de nomine; ex Heteronymis etiam non poſſunt fieri enuntiationes verę aientes, quarum potiſsima eſt cura, ſed omnes erant falſæ; vt iſta, homo eſt Leo: at propoſitiones Synonymæ & Paronymæ, vt homo eſt animal, homo eſt albus, longam exigunt tractationem; immò etiam prædicationes Homonymæ, ſaltem Analogæ valde ad ſcientias pertinent. Ideò igitur actum eſt de his tribus.

Hinc perſpicuum fit, Homonyma, Synonyma, & Paronyma ratione quidem ſemper diſtingui; re autem vera interdum in vnum conuenire. Nam (vt diximus) qualitas ſi conferatur cum ente, Homonymiam Analogiæ ſortitur; ſi

cum

cum albedo, & nigro, Synonymum est; si cum homine colorato, fit Paronymum.

De prima diuisione. Cap. 6.

POst definitiones sequuntur duæ diuisiones, quarum prior huiusmodi est. Eorum quę sunt, quædam sunt composita, vt homo albus; quædam simplicia, vt homo. Ex his composita à Categorijs excluduntur, simplicia ad Categorias pertinent. Sed tribus modis potest aliquid esse compositum. Aut enim voce tantùm compositum est, vt Marcus Tullius, aut significatione sola, vt omnia Homonyma: quemadmodum nomen Canis, & omnia verba, vt curro, quod significat ego curro; aut denique voce & significatione simul, vt homo albus.. A Categorijs igitur excluduntur sola composita, quoad significationem, siue quòd ad vocẽ attinet simplicia sint, siue complexa. Quamobrem homo albus in nulla Categoria ponitur, sed homo deponitur in Categoria Substantiæ, albus in Categoria Qualitatis. Eodem pacto animal rationale in nulla Categoria ponitur in recta linea: sed animal in recta linea, rationale ad latus. Illa verò quæ tantùm voce composita sunt, nequaquam à Categorijs reijci debent: vocum enim compositio non raró ob vocabulorum penuriam accidit; vt patet in hac voce Corpus animatum apud Porphyrium capit de Specie; & in hac alia Intellectus agens, cum alioquin intellectus agens sit quoddam simplex accidens, ad secundam speciem Qualitatis pertinens.

Ha-

Huius capitis quæstiones.

VEllem hoc loco obseruari, de verborum significatione satis importunam quæstionem existere, an significatione simplici constent, an verò complexa. Nam qui putant, verba simplicē significationem præ se ferre, & Arist. testimonio nituntur in hoc capite, in exemplum eorum quæ sine complexione dicuntur verba adducentis: & porrò experientia ipsa eorum opinatio roboratur. Quia quum audimus, pluit, tonat, nō curamus mente concipere, naturam esse quæ pluit, aut tonat. Qui verò contra sentiunt, id probant, quia in omni ferè verbo subintelligitur aut persona certa, aut vero incerta. Quòd si in aliquibus persona minimè intelligatur, vt in his quæ nuper sunt prolata, dicendum est, nihilominus compositam eā habere significationem: vt apertissimè id libro sequenti cap. 5. obiectione 2. ostendetur. Et quidem ad Aristotelis testimonium sufficit respondere, eum exempli tantùm gratia verba adduxisse; in exemplis verò sæpè ipsum vulgares opiniones sequi, vt 2. Sent. dist. 13. artic. 3. ad 3. docet diuus Thomas; & in Topicis est manifestum. Et probatur solutio. Nam sub finem Anteprædicamentorum ait Arist. ea quæ sine complexione dicuntur, verum aut falsum minimè significare: cùm tamen verba verum, aut falsum significare, etiam si sola proferantur libro sequenti, loco citato demonstretur. *An simplex sit verborum significatio.*

Alia etiam existit quæstio circa illud quod dictum est, animal rationale non poni in Categorijs. Homo ponitur in Categoria in recta linea, ergo *Quæ cōposita à Categorijs exulent.*

ergo & animal rationale;cum sint idem penitus, Respondetur, negandam esse consequentiam, nam adhòc vt aliquid collocetur in Categoria, consideranda est eius significatio: homo autem & animal rationale differunt significatione. Sed pergis adhuc. Eadem res penitus significatur per hanc vocem homo, & per hanc animal rationale: vana igitur est solutio. Respondetur, negandum esse antecedens, si loquamur de significatione immediata: Nam duplicem habent nomina significationem: significant enim res, quibus sunt imposita, vt hoc nomen lapis significat rem quæ est lapis; ac præterea, vt expresse docet diuus Thomas 1. parte, quæst. 13. artic. 1. & in 2. 2. quæst. 110. articul. 3. significant conceptus in mente nostra existentes. Quò circa Aristoteles 1. lib. Periherm. capit. 1. dixit voces esse signa earum quæ sunt in anima passionum, id est, conceptuum, vel affectionum. Quum enim profero hanc vocem Lapis; significo me habere in mente conceptum, vel imaginem lapidis, & hæc vox lapis exprimit auditoribus conceptum, quem ego in mente retinebam: ac proinde voces appellantur mentis interpretes. Denique ob eam causam in voce ipsa duplex veritas reperiri dicitur, vna quidem respectu rerũ, alia ratione conceptuum. Vt si hæreticus timore percitus diceret; Romanam Ecclesiam à fide aberrare non posse, diceremus continuò, illum verè profectò loqui, si eius oratio cum re de qua tractat conferatur; falso tamen si cum propria eius mente, ac deprauato animo. Ex his duobus significatis, proximum est conceptus mentis, remotum verò res ipsa, ad quam significandam nomen fuit impositum. Vulgus enim Metaphys. dicit,

Duplex nominũ significatio.

dicit, voces significare res medijs conceptibus. Quare hoc nomen Antropos apud Latinos nullam rem significat, quoniam is qui tantum Latinus est, illam vocem audiens, nullum conceptũ mente format: contra verò apud Græcos aliquid significat, quia quum Græcus illam audit, aliquẽ conceptum mente effingit. Sed vt ab omnibus hæc percipi queant, libuit hoc loco annotare, conceptus mentis à nobis vocari, quæ Cicero, ac Quintilianus animi sensa dixerunt. Ad argumentum igitur respondetur, Hominem significare quidem aliquid compositum, tanquam significatum remotum, cùm rem ex animo & corpore constantem significet: at eius significatum proximum esse conceptum simplicem quo homo repræsentatur. Hæc autem vera sunt, si expendatur vis impositionis huius nominis homo. Nam sæpè accidit, vt audita illa voce, formemus conceptum hominis compositum, id est conceptum definitionis homini. Id tamen non habet vox Homo ex sua impositione, sed ex bonitate, aut defectu intellectus audientis. Hæc autem oratio, animal rationale, longè aliter se habet; nam significationem compositam, non modò secundariam & mediatam; si immediatam etiam recipit. Vt verò res aliqua in Categorijs collocetur, non tam ipsa consideranda est, quàm modus quo mente concipitur. Quamuis enim Angelus res simplicissima, vt non ponitur in recta linea Categoriæ, quum duplici conceptu apprehenditur. Et quamuis homo re ipsa compositus sit, absque dubio in Categoria ponitur, quando apprehenditur non duplicato definitionis conceptu, sed simplici, qui ei, vt species quædam, respondet

det. Denique vt aliquod nomen excludatur, à Categorijs consideranda est eius significationis compositio, non quoad secundarium significatũ, sed quoad primarium. Quò sit, vt homo possit in recta serie prædicamenti reponi; non autem animal rationale.

De secunda Diuisione. Cap. 7.

ALtera diuisio in hunc modum proponitur. Eorum quæ sunt, quædam non sunt in subiecto & dicuntur de subiecto; nónulla sunt in subiecto, & dicuntur de subiecto; alia nec sunt in subiecto, nec dicuntur de subiecto; tandem alia sunt quidem in subiectò, at de subiecto minimè dicuntur. Qua in re sciendum est primò, sola Synonymos simplicia, quæ in recta Categoriæ linea collocantur, hoc loco diuidi. Iam autem & illud intelligendum est, hanc diuisionem quatuor partes sortiri: quia ens potest diuidi in substantiam & accidens, substantia vero in vniuersam & particularem: sicut etiam accidens. Vnde quatuor sunt genera entium, substantia, nempe vniuersa, & singularis, accidens vniuersum, & singulare. Nec illud præterea ignorari debet, propriam notam accidentis esse, existere in subiecto. Esse autem in subiecto, illud dicitur, quod est in aliquo, non tanquam pars; & impossibile est, esse sine eo in quo est: vt albedo manus, est in ea tanquam in subiecto, quia est in illa non quasi pars; & si à manu separetur, certè peribit. Propria verò nota substantiæ est, non esse in subiecto, quia substantia per se subsistit. Mox indicium vniuersalis est, dici de subiecto; id est; dici de aliquo nomine & ratione secundùm essen-

Dici de Subiecto.

essentiam; vt homo dicitur de Petro & Paulo secundùm nomen & definitionem: ita vt definitio hominis tribuatur eis secundùm essentiam. Quò fit, vt nullum Homonymum de suis inferioribus, tanquam de subiecto dicatur: Homonyma siquidem non habent vnam rationem. Verum est tamen ea quæ non penitus, sed partim Homonyma sunt, id est analoga, dici nonnunquam de suis inferioribus, vt de subiecto. Quare in Categorijs cap. 4. quæst. 1. docet Pater Soto, hoc nomen Res, quod est vnum & transcendentibus, dici de substantia, & accidente secundùm essentiam. Et idē ego arbitror de Ente, vt significat habens essentiam, non vt significat habens existentiam. Sed hæc aliquando commodiùs exponuntur. Fit etiā consequens ex eadem definitione, nullum Paronymum dici tanquam de subiecto de illis, quibus Paronymos attribuitur; quia etsi possit de eis nomine & ratione efferri, non tamen secundùm essentiam. Sequitur tertiò, inter ea quæ ponuntur in recta linea Categoriæ sola genera & species dici de subiecto, cùm ea sola habeant inferiora, de quibus secundùm essentiam efferantur. Tandem proprium Symbolum atque nota singularium est, non dici de subiecto; singularia enim non habent inferiora, de quibus nomine & ratione dicantur. *Analoga.*

Quæ cum ita sint, liquet primam diuisionis partem significare substantiam vniuersam, quæ quia substantia est, non est in subiecto; quia vniuersa est, dicitur de subiecto: Secundam, accidens vniuersale; quod quia accidens, in subiecto est; quia vniuersale, de subiecto dicitur: Tertiam, substantiam singularem: Quartam denique, accidens singulare; quæ partes vt supe-

riores explicandæ sunt. Sed vt exemplis res fiat illustrior, substantia vniuersalis est, vt homo, animal; accidẽs vniuersale, vt albedo, color; substantia singularis, vt Petrus, Paulus; accidens singulare, vt hic candor. Ac meritò quidem annotarunt viri docti, non vno modo accipi nomen subiecti in hac diuisione. Etenim in illa particula, Dici de subiecto, subiectum accipitur pro subiecto prædicationis essentialis; quale est homo respectu animalis. In particula verò esse in subiecto, sumitur pro subiecto inhærendi; cuiusmodi est homo respectu candoris.

Argumenta aduersus superiora.

An anima sit in materia, vt in subiecto.

CОntra diffinitionem Esse in subiecto est argumentum, quia alteri, quàm re diffinitę potest accommodari. Nam anima leonis est in materia, & non tanquam pars materiæ, ac impossibile est; vt sine illa materia in rerum natura perstet: at anima leonis cùm accidens non sit, non est in materia tãquam in subiecto: ergo alicui definitio conuenit, quod sub re definita minimè continetur. Sed quatuor modis responderi solet. Primùm dicitur, animam leonis non esse in eius materia quasi in subiecto; quia quod est in materia, non est in aliquo. Siquidem materia non est aliquid actu, dicente Aristotele 7. Metaphysicorum text. 8. materiam nec esse Quid, nec Quantum, nec Quale. Secundò respondetur, formam leonis esse in materia leonis tanquam partem; non quidem ipsius materiæ, sed totius leonis. Præterea dicitur à

qui-

quibusdam, animam leonis posse esse sine materia leonis, non quatenus anima leonis est, sed quatenus est forma substantialis. Nam vt est forma substantialis, non repugnat ei existere absque materia: alioqui id omni formæ substantiali repugnaret; at non repugnat animali rationali. Nulli igitur formæ substantiali, qua talis est, repugnat à materia auulsam permanere. Memini libro superiore cap. 6. exposuisse, quid de toto hoc genere interpretandi definitiones ex non repugnantia, sentiendum sit. Ad alia igitur veniamus. Quartò respondent alij, animam leonis non esse in materia tanquam in subiecto, quia materia non est Aliquid; non quidem ob causam à nobis ex Aristotele traditam in prima solutione, sed quia in definitione Esse in subiecto, illud vocatur Aliquid, quod est compositum ex materia & forma. Quo pacto haud dubium est, materiam non esse aliquid. Non placet. Quid ita? Quia actus intelligendi est in substantijs separatis tanquam in subiecto; cùm illæ minimè computantur ex materia & forma. Itaque prima & secunda solutio Arist. mentem afferuntur.

Secundò offert se grauius argumentum. Arist. 4. Phys. cap. 3. enumerat octo modos, quibus aliquid est in aliquo; primum tanquam partem in toto, vt brachium in homine: secundum tanquam totum in partibus, vt totum ædificium in fundamento, parietibus, & tecto consistit: tertium quasi genus in specie; vt animal in homine: quartum tanquam speciem in genere, vt homo comprehenditur sub animali: quintū veluti formā in materia, vt albedo in manu, & anima

Esse in subiecto quomodo ab alijs modis essendi separetur.

in corpore; sextum quemadmodum Rex in regno esse dicitur: septimum vt rem in fine, vbi enim est thesaurus tuus, ibi est cor tuum: octauum denique sicut in vase, aut loco, vt homo in domo sua. Cùm igitur octo sint modi Existendi in aliquo, quomodo hac diffinitione distinguitur Esse in subiecto ab ipsis? Respondetur, illa particula, Non tanquam pars, excludi, repudiarique omnes hos modos, scilicet tanquam pars in toto, & vt genus est in specie; quia genus est veluti pars essentiæ speciei, & vt species in genere: quoniam species est pars generi subiecta. Denique reijcitur modus, quo totum integrum est in suis partibus. Si enim quod est in subiecto adeò imperfectum est, vt non possit esse pars subiecti: quomodo erit totum respectu subiecti? Illa verò particula; Et impossibile est esse sine eo in quo est, excluditur modus quos Rex est in regno. Nanque potest existere Rex, etsi regno priuetur. Quò fit vt modus etiam, quo aliquid est in loco alienus sit valde, atque diuersus à modo existendi in subiecto. Etenim res quum loco dimouetur, non continuo perit. Tādem modus quo res in fine esse dicitur, etiam à modo quem nunc persequimur, eadem particula separatur; quippe cum permaneat res, quamuis suo fine frustretur. Qui enim in inferno sunt optato fine priuantur, & certè existunt quamuis infelicissimè. Cæterùm modus quo forma est in materia, non debuit omninò ab hac diffinitione excludi, quia accidens habet se quoque, vt forma, ad subiectum. Reijcitur tamen quantùm attinet ad formam substantialem in materia existentem: vt patuit in prioris argumenti solutione.

Ter-

Tertium argumentum. Res creatæ sunt in Deo, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus, & non sunt in eo tanquam pars eius, & impossibile est, vt sine eo existant: atqui non sunt in ipso vt in subiecto; alioqui essent accidentia; & in Deo esset accidens: Ergo definitio Esse in subiecto conuenit alijs à re definita. Respondetur (ac meo quidem iudicio facilè) res creatas non posse esse quin Deus efficienter, aut (vt aiunt) effectiuè eis tribuat esse; at illud esse conuenit eis sine ipso formaliter, qui habent propriam existentiam substantialem formaliter; & sunt supposita distincta à Deo: quod certè non conuenit accidentibus, nec his quæ sunt in subiecto. Quanquam autem concedant grauiores Theologi, dari quandam naturam creatam, quæ non habet aliam existentiam, præter existentiam Dei: non proinde concedunt talem naturam esse in Deo, vt in subiecto; quia sufficit illam naturam, quoad eius attinet posse formaliter propria existentia subsistere; nisi altioris naturæ existentiam substantialiter participaret. *Res creatæ sunt in Deo.*

Quartum argumentum cõtra diuisionem hoc capite explanatam. Non enim pertinere videtur ad aliquod genus diuisionum, ex his quæ lib. 1. cap. 9. enumerauimus. Ad quod enim? Respondetur, non esse vnius generis diuisionem, cùm multas diuisiones contineat. Prima. Ens aliud substantia, aliud accidens. Hæc est diuisio per se Analogi in analogata. Secunda. Substantia alia vniuersa, alia particularis. Hæc est per accidens, & subiecti in accidentia, accidit enim substantiæ esse vniuersam: vt expositum est supra. Tertia superiori simillima. Accidens

aliud vniuersum, aliud particulare. Quarta. Vniuersum aliud Categoriæ substantiæ, aliud Categoriæ accidentis. Non autem desunt, qui huiusmodi diuisionem afferant, esse Generis in species, quia vniuersum essentialiter dicitur de vniuerso Categoriæ substantiæ, & vniuerso Categoriæ accidentis. Sed nobis potiùs videtur Accidentis in subiecta; sicuti hac, album aliud nix, aliud papyrus. Quinta. Singulare aliud est Categoriæ substantiæ, aliud Categoriæ accidentis. Hæc est Analogi in Analogata, quia in definitione singularis accidentis, quatenus singulare est, ponitur singulare Categoriæ substantiæ. Ille enim candor dicitur singularis, qui est in substantia singulari. De qua re vide diuum Thom. 1. parte quæst. 29. art. 1. Nec mihi obijcias, illam diuisionem esse accidentis in subiecta; hoc enim non tollit, quin possit esse Analogi in analogata, quemadmodum hæc diuisio, Ridens aliud homo, aliud pratum, est Analogi in analogata, cùm sit accidentis in subiecta: risus enim & analogum est, & homini, pratoque accidit. Quare quod diximus lib. 1. cap. 9. diuisionem Analogi esse diuisionem Per se, non ita accipiendum est, quasi arbitremur, omnem diuisionem analogi in analogata esse Per se; sed vt innuamus, dari aliquas diuisiones Per se, quæ non sunt generis in species, aut differentias, vel proprietates; sed analogi in analogata. Quando autem sint Per se, ex legionibus diuisionis Per se cognoscetur.

Sed vt finis huic disputationi imponatur, dubitationem quandam leuiorem expediri oportet. Quæritur, ad quam partem propositæ diuisionis referri debeant Differentiæ? Responde-

tur

tur primùm, differentias ſubſtantiarum inter ſubſtantias vniuerſas numerari; ſicut & differentiæ accidentium ſub accidentibus vniuerſis intelliguntur. Reſpondetur ſecundò, ſub nulla illarum partium eas contineri. In illa enim diuiſione tantùm diuiditur id, quod in recta ſerie Categoriarum collocatur: totum autem diuiſum in membris diuidentibus intelligi debet. Cùm igitur Differentiæ (vt cap. 10. dicemus) minimè collocentur in recta ſerie, nequaquam hac diuiſione eas comprehendi oportuit.

De prima Regula Antepradicamentali. Cap. 8.

IGitur exploſis à Categoriarum ambitu, & Homonymis, & Complexis, & in quatuor capita relatis omnibus; quæ in his ordinibus collocantur, proponit Ariſtoteles duas regulas, ex quarum vna colligitur id, quod etiam 4. lib. Top. c. 1. habes, quamlibet ſpeciem in ea Categoria reponi, in qua & ſuum genus: ex altera verò facilè deprehenditur, quàm differant inter ſe res diuerſarum Categoriarum, & quonam pacto res eiuſdem Categoriȩ conuenire queant. Prior itaque regula eſt. Quum aliquid de aliquo dicitur vt de ſubiecto, quicquid dicitur de prædicato, dicitur etiam de ſubiecto. Vt animal dicitur de homine tanquam de ſubiecto, cùm dicatur de eo nomine & ratione ſecundùm eſſentiam, ſed ſubſtantia dicitur de animali: ergo dicetur etiam de homine.

Quæ ex superioribus dubia videri possunt.

NOn desunt, qui propositam regulam eo nomine impugnent, quòd Animal dicatur de homine, vt de subiecto; & non quicquid dicitur de animali, posʃit de homine dici; nam animal est genus, homo nequaquam. Respondetur, regulam esse veram primùm in hoc sensu, Quicquid dicitur de prædicato in recta linea, ac serie Categoriæ, dicetur etiam de subiecto: vt substantia quæ dicitur de animali, tanquàm superiùs, in recta linea prædicamenti, dicitur etiam de homine. Rursus alia solet afferri non mala interpretatio. Quum aliquid de alio dicitur, vt de subiecto, quicquid dicitur de prædicato secundùm essentiam, tametsi non dicatur de eo in recta linea, dicetur etiam de subiecto. Vt Petrus est homo, homo est rationalis, ergo Petrus est rationalis. Hos autem duos sensus potisʃimùm Aristoteles exigit, vt ex his, quæ capite de Substantia scribit, manifestè colligitur. Sed tertiam præterea habet hæc præceptio intelligentiam. Quum aliquid dicitur de quopiam vt de subiecto, quicquid dicitur de prædicato per se & necessariò, quamuis nec in recta linea, nec essentialiter de ipso efferatur, dicetur etiam de subiecto. Occurritur autem nobis, & quidem à doctis & eruditis, quærentibus, satisne hic sensus in Aristotelis Philosophia posʃit defendi. Nam homo dicitur de Petro vt de subiecto, & certè aliquid apud ipsum dicitur de homine per se & necessariò; quòd non dicitur de Petro. Etenim apud Aristotelem, qui in eo

fuit

fuit errore, vt Mundum ab æterno fuisse existimarit, homo necessariò existit, Petrus autem non existit necessariò; vnde non sequitur. Petrus est homo, homo necessario existit, ergo Petrus necessariò existit. Quare hic tertius sensus, falsus ab Aristotele iudicari debet. Sed respondetur, ipsum etiam esse verum, quando id quod necessariò tribuitur prædicato, potest de eo cum hac nota Omnis efferri. Et quia non potest dici; omnem hominem necessariò existere, ideo nihil mirum est, vt necessario existere competat homini apud Arist. & non Petro. Denique posset aliquis arbitrari quartum huic regulæ adhiberi posse intellectum. Quum quidpiam de quopiam dicitur vt de subiecto, quicquid de superiori dicitur accidentariò, efferri quoque de subiecto debet. Verùm hæc interpretatio non modò falsa est, sed fundamentum etiam est, quo omnes captiones, atque fallaciæ accidentis nituntur. Argumentum igitur in huius disputationis exordio propositum nihil attinet soluere, quia in hanc regulam iuxta quartam expositionem acceptam procedit.

Quarta figura fundamentum.

Cæterum quia multis ea placet opinio, quæ Syllogismorum quartam figuram recipit, & oportet in qualibet figura posse fieri syllogismos in materia tum necessaria, tum etiam contingenti, operepretium erit, hanc regulam, quæ illius figuræ basis est, ac firmamentum, sic adornare, vt ex ea firmissima argumenta sumantur in quauis materia. Igitur quoties vnum ens altero, vt de subiecto, prædicatur, quicquid in vniuersam prędicato dicitur, dicetur etiam de subiecto; vt Petrus est homo, omnis homo sedet, ergo Petrus sedet. Nec vero nos ij sumus, quorum

ita cæcutiat animus, vt dicamus, quartum hunc intellectum ad Arist. institutum pertinere: sed illud modò asserimus, si ita regula proposita exponatur, quæ ea nitentur ratiocinationes non modò bonas, ac tolerabiles, sed optimas etiam quoad formam esse iudicandas; nec posse vnquam in simili collocatione dari antecedens verum, & consequens falsum.

Iam autem arbitrabitur quispiam, hunc canonem posse impugnari altero argumento. Arist. cap. de Qualitate in hoc libro concedit, Scientiam esse quid relatum, & negat Grammaticam, aut aliam quamuis peculiarem scientiam esse ex genere relatorum: ergo etiam aliquod prædicatum dicatur de aliquo vt de subiecto, non est necesse, vt quicquid dicitur de prædicato, dicatur etiam de subiecto. Respondetur ipsummet Arist. sub finem prædicti capitis soluere hoc argumentum. Etenim concedit etiam, Grammaticam, vt scientia est, dicere relationem. Sed alio præterea modo, quem in Cardinali Caietano eodem loco cernere licet, poteris nodum hunc soluere.

De altera regula Antepradicamentali. Cap. 9.

POsterior autem præceptio hæc est; Diuersorum generum, & non subalternatim positorum, diuersæ sunt specie; differentiæ, at subalternatim positorum nihil prohibet esse easdem. Ad eam verò intelligendam, tria sunt obseruanda. Vnum, illa genera appellari subalternatim posita, quæ ita se habent, vt vnum sub altero contineatur, vel vtraq; sub tertio genere. Exempla prioris modi, Animal, & Corpus viuens; posterioris, animal & lapis. Contra autem

tem illa dicuntur,nec non ſubalternatim poſita,quorum vnum minime ſub reliquo ponitur, nec ambo ſub vno tertio;vt animal color. Alterum præterea obſeruatione dignum accipito: differentias eſſe duplices,quaſdam accidentarias,de quibus nunc curandum non eſt, quaſdam autem eſſentiales: rurſuſque eſſentialium alias eſſe conſtituentes genus,alias diuidentes illud vt corporeum, animatum & ſentiens conſtituunt animal;rationale verò & irrationale diuidunt ipſum.Tertium eſt,illas differentias, quæ eſſentialiter ſunt diuerſæ,vt rationale & irrationale , appellari hoc loco Specie diuerſas.

Sed iam ad inſtituta pergamus . Sit prima aſſertio in explicationem regulæ. Genera non ſubalternatim poſita diuerſas habent differentias conſtituentes, pariter ac diuidentes. Quod certè in animali & colore perſpicuum eſt. Secunda aſſertio. Qunm duo genera ita ſubalternatim ponuntur,vt vnum ſub altero contineatur, differentiæ conſtituentes ſuperiùs conſtituunt etiam inferiùs;& diuidentes inferiùs, ſuperius quoque diuidunt . Sume in exemplum Animal & Viuens.Omnes differentiæ quæ conſtituunt Viuens,conſtituunt Animal,quanquam eius eſſentiam minimè compleant;ac diuidentes Animal, diuidunt quodammodo Viuens. Corpus enim viuens, aliud eſt rationale, aliud irrationale,aliud ſenſus expers . Tertia aſſertio.Quum duo genera ita ſolùm ſubalterna eſſe dicuntur,vt ambo ſub tertio genere contineantur:differentiæ diuidentes vtriuſque diuerſæ ſunt;vt liquet:cōſtituentes verò parim eędē,partim diuerſæ erunt;vt in animali & planta vide-

Caietani ſententia.

videlicet. Differentia enim, quæ essentiam animalis complet, vt sensibile, non conuenit plantæ; attamen differentiæ superiores, quæ ad animalis constitutionem exiguntur, quamuis non sufficiant, vt corporeum & viuens etiam in plãtam cadunt. Quare egregie (vt eum decebat) docuit Arist. 1. Poste. cap. 11. prædicamenta esse impermista. Oportet enim ea quæ ad diuersas pertinẽt Categorias essentialibus differentijs inter se discrepare. Nemo tamen hinc colligat, fieri non posse, vt vna res ad diuersas Categorias pertineat, si diuersis rationibus consideretur. Nam Arist. 3. Physic. cap. 3. docet, eundem motum ad Categoriam Actionis & Passionis esse referendum: Sed de his suum cuique iudicium esto; nos enim cùm non ex professo hanc quæstionem tractemus, nil certò desinire de actione & passione volumus.

Magistri Soto opinio. Vsque in hunc locum sequuti sumus Thomæ à Vio Caietani sententiam. Sed nobilis profectò auctor Dominicus Soto longè aliter sentit circa definitionem generum subalternatorum. Equidem apud ipsum ea tantùm genera subalternatim ponuntur, quorum vnum sub altero continetur: illa verò non subalternatim posita, iudicari oportet, quorum vnum sub altero minimè continetur. Nec quicquam ad hanc regulam pertinere censent, vtrum sub alio genere continentur, necne. Quò fit, vt (ipso auctore) animal & lapis genera sint haud subalternatim posita. Quare si Dominico Soto fides est habenda, omnia genera subalternatim posita, habent easdem differentias constituentes & diuidentes. Easdem (inquam) iuxta sensum iam expositum in secunda assertione. Omnia verò genera non subalter-

ter-

ternatim poſita, habent differentias diuidentes & conſtituẽtes ſibi adęquatas omninò diuerſas; tametſi conſtituentes inadæquatas poſſint interdũ habere eaſdem, ſi illa genera ad eandem pertineant Categoriam. Eſt autem (vt ſummatim dicam) differentia Adæquata, ea quæ rei eſſentiam complet, vt ſenſus compos animalis; Inadæquata verò, quæ licet ad rei eſſentiam deſideretur, non tamen viciſſim cum re, cuius eſt differentia, commeat; vt corporeum cum animali. Ex his autem clariſſimorum Patrum opinionibus neutrum exiſtimo repudiandam, ſed vtranque poſſe facillimo negotio, literæ Ariſtotelis accommodari. Quanquam Dominici interpretatio certior videtur, ſi ad Perionij translationem confugiamus; ſin autem res ipſa per ſe expedatur, Caietani ſententia magnum ingenij acumen oſtendit; præſertim ſi eius Commentaria attentiſſimè conſiderentur. Itaque de rebus ipſis eruditus lector pro ſuo arbitrio iudicabit: ego enim cùm nihil abſurdi ex alterutra parte oriri videam, nihil impedio.

Impugnatur ex dictis nonnulla.

QVod dictum eſt, genera non ſubalternatim poſita habere diuerſas differentias conſtituentes, ita refellitur. Subſtantia & Quantitas ſunt genera non ſubalternatim poſita, & non habent diuerſas differentias conſtituentes; cùm genera ſuprema non conſtituantur differentijs, ſed modis internis, vt patet ex Metaphyſica; ergo regula omninò euertitur. Sed communis reſponſio eſt, genera ſuprema propriè non habere differentias conſtitu-

entes;

entes ; nihilominus modos internos esse differentias;saltem impropriè.Ita soluitur àplerisque argumentum:nam quid nos sentiamus de his Modis internis, dabitur forsan commodior explicandi locus.Interim relege quæ li.1. ca.7. diximus,& vtere ea solutione, quam statim ad tertiam impugnationem scribemus.

Deinceps impugnatur id quod dictum est, genera non subalternatim posita habere diuersas differentias diuidentes. Animal & Scientia sunt genera non subalternatim posita, sed rationale est differentia animalis, & dantur etiam quædam scientiæ, quæ appellantur Rationales; ergo diuersa penitus genera,nec vllo modo subalternatim posita eisdem differentiis diuidi possunt.Respondetur, genera non subalternatim posita interdum habere differentiam eandem diuidentem, sed nomine,non significatione. Et ita in animali & scientia vsu venit. Nam rationale, vt est differentia animalis,significat naturam,quæ eo lumine prædita est; vt ratiocinari, antecedentibus consequentia nectere, causasque rerum videre possit:vt verò dicitur de sciētia, significat habitum, cuius obiectum est secunda notio,aut intentio.

Postremò illud refelli potest, quod scripsimus,ea genera quibus aliud superius genus imminet,conuenire inter se aliqua differentia cōstituente;communi tamen.Certè corporea substantia, & ea quæ, quia corporis expers est, Spiritus dicitur,sub genere substantiæ continentur; & proculdubio in nullla differentia constituente conueniunt. Non enim conueniunt differentijs adæquatis constituentibus, nec porrò aliqua differentia communi; quoniam

ãm solùm conueniunt in genere substātiæ. Substantia verò, cùm supremum sit genus, non habet aliquam differentiam constituentem : ergo falsa videntur quæ scripsimus. Respondetur, habere nihilominus substantiam modum quendam internum, qui impropriè Differentia appellatur. Caietani autem solutio alia est. Ait enim, Aristotelem non dicere, genera non subalternatim posita habere semper easdem differētias; sed nihil impedire, quominus eisdem possit constare differentiis. Sicut nihil prohibet, hominem esse Regem, non tamen omnis homo est Rex. Quare etiam obiectioni primæ poterit responderi: quum Aristoteles ait, genera diuersa non subalternatim posita constare differentijs specie, id est, essentia diuersis; id sub Hypothesi accipiendum esse, si differentiis cōstent. Quid? Quod satis probabiliter à quibusdam dicitur, etiam genera suprema proprijs differentiis à seipsis separari. Nam diuus Thomas 5. Metaph. lect. 12. non obscurè docet, non modò ea inter se propriè differre, quæ genere conueniunt, sed ea etiam quæ Analogia, seu proportione, vt Substantia & Quantitas. Licet ibi dicat, propriissimè ea solum differre, quæ genere conueniunt. Quò fit, vt quum Porphyrius ait, differentiam esse qua species superat genus, aut quæ diuidit ea, quæ sub eodem genere continentur; non de quauis differentia etiam essentiali id accipi debeat, sed de perfectissimo differentiarum genere, quod ad solas species aut infimas, aut intereiectas pertinet: vel certè quum Genus nominat, non propriè ipsum intelligit, sed quoduis superius eo nomine cōprehēdit. Itaq; in differētiis essētialibus si quę dixi-

Modus Internus propriè dicitur Differentia.

diximus vera ſunt, multi,ijque admoudm varij gradus inueniuntur. Sed longiores hoc loco fuimus, quam inſtitueramus: Igitur de Antepræd. camentis hæc dicta ſint.

SECVNDA PARS LIBRI.

Quæ ſint ea quæ in Categoriis ponuntur, & quot modis id accidat, de numeroque ipſarum Categoriarum. Cap. 10.

Antequam ad ſingulas Categorias veniamus, inueſtigandum eſt, quot ſint Categoriæ: ſi primum explicauerimus, quæ excludantur, & quæ ponantur in Categoriis. Principiò ſtatuendum eſt, à Categorijs excludi omnia Homonyma, etiam illa quæ appellantur Analoga; vt Ens. Neq; verò omnia Synonyma in ipſis ponuntur; nam Ens duplex eſt, aliud rei vt homo; aliud rationis, vt notio ſpeciei. Et quidem à Categoriis excluduntur omnia entia rationis, vt colligunt Metaphyſici ex Ariſtotele lib. 5. Metaphy. tex. 14. Præterea ens rei, aliud per ſe, vt homo; aliud per accidens, quod componitur ex ſubſtantia & accidente, vt homo albus: vel ex duobus accidentibus, vt muſicus albus. Sed ex his entia per accidens omnino à Categoriis exulant. Quin nec entia per ſe, quauis ratione ſumpta, in recta ſerie Categoriæ ponuntur: nam ens per ſe poteſt intelligi & conceptu ſimplici, vt homo ſub conceptu hominis; aut cōceptu compoſito, vt ipſemet homo ſub conceptu animalis rationalis. Et quidem hoc ſecundo modo non ponitur in Categoria, niſi fortè, vt expoſitum eſt ſupra in prima diuiſione Anteprędicamentorum. Colligimus ergo, in Categoria

ria solùm poni entia rei, Synonyma, & quidem per se, ac simplici conceptui subordinata. Nec tamen ista sufficiunt, sed oportet insuper, vt naturam finitam habeant. Quare Deus Categoriam minimè ingreditur, quia angusta est domus, quæ tantum hospitem capiat. Habet enim infinitam naturam, quæ cùm rerum omnium perfectiones complectatur, non potest genere, aut differentia circunscribi. At verò Christus dominus in Categoria ponitur, quia quatenus homo naturam habet finitam & limitatam; estque vniuocè nobiscum homo.

Cæterùm non vna ratione ponuntur omnia in Categorijs, alia enim directè, alia indirectè, seu reductiuè collocantur. Directè, ac per se ponuntur omnia & genera, & species, quæ dicunt naturam completam, vt homo & animal; insuper indiuidua quæ sub his generibus & speciebus continentur, vt hic homo. Dixi, species quæ dicunt naturam completam, id est, quæ non sunt partes Physicæ, alicuius naturæ; quoniam Anima etiam si sit species, vel genus ad hanc & illam animam, quia tamen dicit naturam incompletam, & partem alicuius naturæ, nempe viuentis, non ponitur in recta linea. Illa præterea quæ ponuntur reductiuè, aut per aliud, multa sunt. Nam differentia essentialis ponitus illius Categoriæ, in qua ponitur sua species; vt rationale in Categoria hominis. Proximè, & secundum hanc ponuntur reductiuè partes in Categoria sui totius; vt anima & corpus in Categoria, in qua & animal: & semicirculus in Categoria circuli. Tertiò, principia peculiaria cuiuslibet rei ponuntur in categoria illius, vt punctus in categoria lineæ, & vnitas in catego-

ria numeri, & instans in categoria temporis. Nec immeritò dixi peculiaria, quoniam principium vniuersale omnium rerum, nempè Deus, non ponitur in vlla Categoria etiam reductiuè, vt notat diuus Thomas 1. parte quæst.3. art.5. Deinceps etiam reductiuè ponuntur in categoria motus, ad res, vel à rebus illius Categoriæ, vt Ortus & Interitus hominis reducuntur ad ipsius speciem; Augmentum ad genus Quantitatis: sicut loci mutatio ad Categoriam Vbi. Quintò, priuationes & negationes reducuntur ad categoriam sui habitus, vt cœcitas ad Categoriam visus. Denique omne ens in potentia refertur ad categoriam sui met actu existentis, vt lapis in potentia ad categoriam lapidis. Atque hac præsertim ratione intelligitur Arist. 9. Metap. text.13. & lib.12. tex.26. quum ait, actum & potentiam ad eandem pertinere categoriam. Loquitur enim de potentia, quam nonnulli vocant Obiectiua: quicquid alij sentiant. Diciturque potentia Obiectiua, quia licet non sit potentia efficiendi actum; habet tamen actum vt obiectum suum. Quemadmodum lapis in potentia non efficit lapidem actu, sed obiectum quod respicit tanquam perfectionem suam lapis in potentia sumptus, est lapis actu. Hæc scio non placere omnibus, sed ita vsus habet, vt nos aliena reprobemus, alijs displiceant nostra.

Decem autem esse Categorias docet Aristoteles hoc loco, & 1. Topic. cap 7. & diuus Augustinus lib.5. de Trinit. cap.7. scilicet, Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, Relationem, Actionem, Passionem, Vbi, Quando, Situm esse, & Habere. De quibus Ens dicitur non quidem vt genus

genus, sed vt Analogum: docente id Arist. 5. Metaph. text. 14. ac diuo Thoma vbique consentiente. Igitur de his Categorijs disputandum est modò.

Quæstio.

SEd cum initio capitis dictum sit, entia rationis à Categorijs excludi, quomodo in progressu conceditur, Priuationes, ac negationes in illis poni? Nam diuus Thomas, quem nostra schola tanquam Principem sequitur, apertissimè docet quæst. 21. de Verit. ar. 1. & lib. 4. Metap. lect. 1. negationes ac priuationes esse entia rationis. Huius quæstionis hæc mihi se offert solutio: Fateor quidem, ens rationis comprehendere suo ambitu negationes & priuationes. Scio enim illud diuidi in Relationes, vt sunt genus & species, subiectum & prædicatum, maior & minor extremitas; in Priuationes, vt cœcitas, atque surditas; & in Negationes, vt non homo, non lapis, non album. Verùm in hac entium Rationis vastitate alia sunt, quæ in sua ratione ac definitione non includunt entia Rei; vt notio generis per notionem speciei definitur, non per hominem, non per leonem, aut aliud ens rei: alia quæ includunt entia rei necessariò. In diffinitione enim cœcitas necessariò ponitur visus, & in definitione non hominis homo; & non albi, album ipsum. Igitur illius generis entia rationis non reducuntur ad Categorias entium rei; huius autem posterioris omninò reducuntur ad eas Categorias, ad quas illa entia rei pertinent. Hinc igitur primum constat, priuationes poni in Categoria formæ,

 quam

quam tollunt, vt tenebras in Categoria lucis, id est, qualitatis; cæcitatem in Categoria visus, &c. Præterea illud etiam sequitur, negationes entiũ rei in eorundem entium prædicamento poni. Possem huius veritatis plures testes proferre, sed vnus nobis sufficiet beatus Pater, ac Doctor Aurelius Augustinus; ipse enim cùm sit vnus, instar Regis Dauid, pro decem millibus computatur. Hic igitur lib. 5. de Trinitate cap. 7. docet, negationes ad eandem Categoriam esse referendas, ad quam pertinet illa quæ negant: vt non sedentem, ad Categoriam situs; non filium, ad prædicamentum relationis. Sic persequitur singula. At consultò dixi, negationes entium rei, quoniam negationes entium rationis, vt non genus, non species, &c. ad nullam pertinent Categoriam; sicut neque illa quæ negant. Denique ex superioribus colligi posse videtur, quasdam relationes rationis pertinere ad Categoriam entium rei. Quas tandem? Relationem scibilis ad scientiam, & alias quæ sunt extrema relationum Realium (sic enim à Doctoribus appellatur) tertii ordinis, de quibus agitur li. 5. Metap. c. de Ad aliquid. Sed hoc vltimum consectarium non est ita receptum vt duo superiora, non tamen omninò est improbabile, quia etiam tales relationes rationis includunt quædam entia rei in sua definitione illa; scilicet entia, quę ad eas referuntur. Perspicuum igitur est, nihil in superiori capite repugnans contineri.

Hæc videntur facillima, sed quid si facilè etiam impugnentur? Ecce argumentum. Analoga ita se habent, vt posteriora ad priora necessariò ordinem dicant, ac illa in sua definitione inclu-

includant; sed ens quod suo ambitu ens rei & rationis continet, est analogum, cuius præcipua pars est ens rei: ergo ens rationis necessariò dicit ordinem ad ens rei. Maior quidem est diui Thomæ 1. parte quæst. 13. ar. 6. & exemplo declaratur in sano, quod cùm respectu animalis, vrinæ, ac medicinæ analogicè dicatur, necesse est animal poni in aliorum diffinitione, quatenus sana sunt. At de minore est controuersia; nam Chrysostomus Iauellus libro 1. Metaph. quæstio. prima, defendit, Ens vt dicitur de substantia & accidente, esse analogum: sed vt dicitur de ente rei & rationis; esse æquiuocum. Sed meo iudicio quum hæc asserit, non modò eum Arist. ac diuo Thoma, verùm & secum ipse pugnat. Etenim Arist. 4. Metaph. tex. 2. tradit, ens analogum esse ad substantiam, & accidens, priuationes & negationes: quod etiam diuus Thomas eodem lib. lec. 1. confirmat. Hos mitto, ad ipsummet Chrysostomum venio. Tertio lib. de Animo tractat. 2. cap. 2. apertissimè docet, obiectum adæquatum intellectus esse ens, vt suo ambitu entia rei, rationisque comprehendit. Quo semel constituto, nullius est negotij, eius opinionem euertere. Equidem obiectum adæquatum alicuius potentiæ, aut facultatis debet habere vnam rationem aut vniuocam, seu Synonymam, aut certè Analogicam: alioqui vna facultas nō esset vnius obiecti, sed vnius nominis; quia æquiuoca solum nomen habet nomē habēt cōmune: Ergo ens illud de quo disputamus, nō est Aequiuocum: vt existimauit Iauellus. Quā ò præclariùs Caietanus sensit, qui opusculo de Nominū analogia cap. 8. docuit, tale ens analogum esse non quidē proportionali-

tatis, sed attributionis. Quomodo autem entia rei in cuiusque entis rationis definitione claudantur, altioris est profectò negotij, sed nouis Dialecticis eadem ratione poterit explicari, qua nos in sequēti cap. exponemus, substantiam in cuiusque accidentis definitione claudi. Cùm igitur propositio & assumptio veræ sint, quid de conclusione sentiemus? Respondendum est certe, vt aliquōd ens rationis reducatur ad Categoriam, non satis esse, si quauis ratione ordinem habeat ad entia rei. Etenim si nihil præterea desideretur, etiam negationes accidentium ad Categoriam substantiæ reducendæ essent, cùm saltem remotè, aut potius remotissimè ad substantiam omnia entia rei & rationis ordinem habeant: & tamen diuus Augustinus loco paulò ante citato, negationes accidentium non ad aliam Categoriam vult referri, quàm ad eam, in qua ea accidentia collocantur. Quare vt aliquod ens rationis ad Categoriam referatur, oportet vt propriè & immediatè ad aliquod certum genus entis pertineat; ac illud in sua diffinitione claudat: vt non homo, hominem; non album, albedinem; non filius, filium. Cumque dentur multa entia rationis, quæ non immediate, ac propriè certam aliquam Categoriam respiciunt, ad nullam erunt reducenda. Exempli gratia, notio generis & speciei, notio subiecti & prædicati: nam & substantiæ genera sunt: & accidentia: immò & ipsa entia rationis, respectu aliorum entium, nonnunquam sunt genera. Porrò ita sunt subiecta & attributa enūtiationum substantiæ, vt accidentia; & vt ipsamet entia rationis: nam hæc Oratio, Chimæra est chimæra, enūtiatio est. Quamobrem his prætermissis,

missis, ad singulas veniamus Categorias, in quibus omnia quæ directè ponuntur, entia rei sunt; itemque ea quæ primo, secũdo, tertio, aut quarto modo indirectè ponuntur; non quæ quinto, & sexto.

De Substantia. Cap. II.

SVbstantia, vt docet Aristoteles 7. Metaphy. text. 4. est prior accidente definitione, cognitione, natura, & tempore. Itaque priùs de ipsa disputandum est. Sed Substantiæ nomen varias habet significantias: accipitur enim primò pro essentia. Qua ratione dici solet, etiam accidentia habere substantiam; id est, essentiam. Atque ita sumitur Substantiæ nomen in definitione Homonymorum & Synonymorum; non tamen accipitur ita quum dicimus, Substantiam esse primam Categoriam. Rursus significat ens per se existens; id est, non in alio tãquam in subiecto. Qua significatione partes quoque substantiæ sunt substantiæ: vt digitus est substantia. Sed neque ita sumitur hoc loco. Tertiò accipitur, vt significat ens per se subsistens; positum in recta linea huius Categoriæ; & ita nec partes Physicæ, nec differentiæ appellantur Substantiæ. Sed neque illud prætereundum est, Substantiam etiam in hac tertia significatione posse accipi aut pro genere supremo huius Categoriæ, & ita diuiditur in substantiam corpoream, & spiritualem, aut pro tota coordinatione omnium quæ in recta serie huius Categoriæ ponũtur. Tumque diuiditur in hunc modum. Substantia alia Prima, vt Petrus; alia Secunda; vt homo: Secundarum, alia species; vt homo; alia genus, vt animal: deniq; Generũ aliud supremũ,

vt substantia in communi; aliud interiectum vt animal.

Prima Substantia sic ab Aristotele definitur. Prima Substantia est, quæ nec subiecto inest, nec dicitur de subiecto, vt Petrus qui quoniam substantia est, non est in subiecto; quoniam singularis est, non dicitur de subiecto. In qua definitione, ne quadret in partes substantiæ; vt hanc manum, hoc caput; vel in differentias singulares, vt hoc rationale; subintelligendum est genus hoc modo: Prima substantia est substantia posita in recta linea, quæ nec dicitur de subiecto, nec est in subiecto. At nemini mirum videatur, hanc definitionem per negationes tradi, quoniam est descriptio: Aristoteles verò priusquam Primæ substantiæ definitionem tradat, hac periphrasi vtitur. Ait enim, Primam Substātiam eam esse, quę propriè, præcipuè & maximè Substātia dicitur. Ait propriè, vt ostendat, Primam Substantiam nō appellari Substantiam ea solùm causa, quia habet essentiam; hoc enim pacto etiam accidentia possunt nuncupari Substantiæ: sed quia substat accidentib. Vt Petrus est subiectum albedinis. Ait præcipuè, quia licet Secundæ Substantiæ accidentibus substent, id tamē habent ratione Primarum. Si quidem homo albus est, quia Petrus, vel Paulus est albus. Ad extremum ait, maximè, quia Primæ Substantiæ nō modò accidentibus substernuntur, sed etiam Secundis Substantijs, vt Petrus sub homine collocatur. Secundæ verò Substantiæ sunt species, in quibus Primæ continentur; & hæ quidem, & harum specierum, vel formarum genera. Verbi gratia. Homo, & leo sunt Secundæ Substantiæ, quia in ipsa continentur

Prima substātiæ epitheta.

tur

tur Petrus & hic leo; Animal quoque eſt Secunda Subſtantia, quoniam eſt genus ad hominem.

Vt autem facilè poſsit Subſtantiarum ordo,& dignitas, ac inter eas habitudo percipi, adducit Ariſtoteles quatuor egregias ipſarum comparationes. Docet enim principiò, ex Subſtantijs Primam eſſe magis ſubſtantiam,quàm Secũdam: nanque prima ſubſtantia ſubſtat immediatè accidentibus; ſecunda verò ratione primæ. Rurſus prima ſubſtantia ſecundis ſubijcitur, ſecundæ verò nequaquam primis. Altera collatio. Inter ſecundas ſubſtantias magis ſubſtantiæ ſunt ſpecies, quàm genera: nam ſpecies ſubſtant generibus, non contra. Tertia comparatio. Omnibus primis ſubſtantijs ex æquo nomen Subſtantiæ tribuitur. Quemadmodum enim Plato ſubſtat immediatè ſuis accidentibus, ita Socrates ſuis. Vltima collatio. Inter ſpecies infimas vna non eſt magis ſubſtantia, quàm alia. Nam ſicut homo ſe habet ad ſua indiuidua, & ad ſuum genus, ita quoque Leo ſe habet ad ſua indiuidua, & ita ſubſtat ſuo generi; nempe animali. Quibus autem proprietatibus ſubſtantiæ ſint affectæ,dicemus,neque ita multò poſt; ſed obiectionibus quæ in ea, quæ diximus, adduci poſſent, antea eſt occurrendum. Quatuor enim priora genera, quò diſtinctiora appareant, ita libuit pertractare, vt cuilibet duo reſpondeant capita: quorum prius definitionem, & diuiſionem eius contineat, poſterius affectiones. *Subſtantiarũ comparationes*

In superiora obiectiones.

Quomodo accidens per substantiam definiatur.

DIxit Arist. Substantiam esse priorem accidẽte diffinitione, quia accidens definitur per substantiam. Aut ergo loquitur Arist. de diffinitione essentiali accidentis, aut de descriptiua. Si de descriptione, certè sicut accidens per substantiam describitur, ita etiam substantia per accidens: sin autem de definitione essentiali accidentis agat, omninò fallitur. Accidens namque, vt color, aut iustitia, habet suum genus & suam differentiam, per quæ potest absque substantia, essentiali definitione explicari. Inde autem obscurior, ac difficilior obiectio redditur, quòd Mathematicus definiat triangulum absq; substantia. Dicit enim, triangulum esse figuram planam, tribus lineis contentam. Respondetur, substantiam esse priorem accidente, etiam definitione essentiali. Nam quamuis triangulus definiatur per figuram, necessariò in ipsa figura debet intelligi substantia; quoniam figura essentialiter est qualitas, qualitas verò essentialiter est accidens, accidentis autem esse essentiale, est saltem aptitudine, inesse substantiæ. Vnde quemadmodum in diffinitione hominis necessariò subintelligitur corpus animatum, quod in animali includitur; sic in diffinitione figuræ necessariò clauditur substantia; saltem vt additum, quia in definitione figuræ ponitur qualitas. Sed duo sunt genera accidentium, aliud commune & aduentitium, vt candor & atror, respectu hominis; aliud proprium, vt facultas ridendi, respectu eiusdem. Itaque in definitione accidentium communium poni debet implicitè, vel explicitè

plicitè substantia in communi: at in diffinitione accidentis proprij necessum est poni substantiam in particulari; eam nempe quæ est eius subiectum. Id ita probatur. Nam ex Arist. 1. Poster. cap. 4. hæc enuntiatio. Homo est risibilis, & omnes aliæ, in quibus proprietas de subiecto dicitur, sunt attributiones secundi modi Dicendi per se: sed enuntiationes illius modi ita se habent, vt subiectum ponatur in definitione prædicati; teste ibidem Aristotele: Ergo homo ponitur in definitione risibilis. Ponitur, inquam, tam si definiatur in concreto, quàm si in abstracto, Risibile enim est homo potens ridere; Risibilitas verò est potentia hominis ad ridendum. Reuoca obsecro in mentem quæ libro 1. capite 8. habes.

Secunda obiectio. Ait Arist. substantiam esse priorem Cognitione accidente. Sic obijcio. Omnis nostra cognitio, ortum habet à sensu, sed sensus habet tanquam obiecta accidentia, vt visus colorem, seu lucem; auditus sonum, ergo accidens priùs est substantia cognitione. Rursus ex Arist. 1. de Animo cap. 1. Accidentia ad intelligendum rei naturam maximum afferunt adiumentum, ergo priùs est cognoscere accidentia hominis, quàm substantiam hominis. Respondetur, Arist. 7. Metaph. loqui de prioritate cognitionis quoad perfectionem, non quoad temporis antiquitatem. Id est, cognitio accidentis potest equidem esse prior tempore cognitione substantiæ: at perfectiùs leonem cognoscimus, quum eum secundùm substantiam & naturam intelligimus, quàm si solùm ratione accidentium cognoscamus. Nec no-

Quid prius cognoscatur, accidens, an Substantia.

nostrum est hoc scholium, quin potiùs ipsiusmet Aristotelis eodem loco. De quo lege diuum Thomam ibidem. Respondetur secundò, cognitionem nostram esse duplicem, vnam sensus, alteram intellectus. Cognitione sensus priùs cognoscimus accidentia, quam substantias; sed contrarius est ordo intellectus. Quod vt planiùs fiat, sciendum est, cognitioné aliam esse confusam, aliam verò distinctam: quarum prior est imperfecta, posterior autem perfectior: prior obscura, ac tenebrosa est; posterior perspicua, lucisque plena. Intellectus igitur noster priùs cognoscit substantiam cognitione confusa, deinde accidens cognitione confusa; tum substantiam cognitione distincta, postremò accidens cognitione distincta. Quod exemplo & ratione ostenditur. Quamprimum à longe aliquid vides, statim intellectu cognoscis, substantiam esse, aut corpus: deinde eam moueri, aut quiescere: tertiò, iam perspicuè esse animal; & denique esse atram, aut candidam, magnam, aut paruam. Ratio autem est huiusmodi. Apud omnes Interpretes Arist. 1. Poster. cap. 1. priùs cognoscitur diffinitio essentialis subiecti, quàm diffinitio essentialis proprietatis; ergo clara cognitio accidentium sequitur substantiæ perspicuam cognitionem. Sed commodior hæc tractandi locus est in libris Posterioris Analysis.

Tertia obiectio. Cùm ab Aristotele sæpè disputatum sit (malè, maniterque profectò, sed vt ipse putabat benè) Mundum perpetuò fuisse; quomodo ab eo potest defendi accidens, Tempore posteriùs esse Substantia? Si enim semper fuit cœlum, perpetuò fuit & motus & lux. Respon-

pondetur, Christianos facillimo negotio expedire se ab hoc dubio. Etenim nos qui nullis nostris meritis, sed Dei beneficio, Fidei Catholicæ lumen accipimus, dicimus, ante mundi constitutionem fuisse Dei substantiam, cùm alioquin nullum esset accidens. Et licet, tunc nullum re vera esset tempus; erat tamen æternitas, quæ cùm sit diuturnitas quædam, solet nonnunquam dici tempus: quamuis impropriè. Cæterùm Aristoteles, qui posuit Mundum ab æterno, difficilè emerget. Quare sunt tres modi respondendi pro Aristotele, quibus liberetur, non quidem ab errore, sed à manifesta contradictione & inconstantia. Primus est Commentatoris 7. Metaphy. text.4. Censet autem Aristotelem tantùm loqui de accidentibus, quæ conueniunt substantijs constitutis. Nam accidentia quæ in rebus inueniuntur duplicia sunt, alia quæ aduenerunt eis iam existentibus, vt deambulatio; & his certùm est, priorem esse substantiam cui accidunt: alia quæ aduenerunt in ipso momento constitutionis rerum, vt color. Et his accidentibus prior est substantia, non secundùm se totam, sed ratione materiæ primæ, quam Arist. finxit æternam. Verum eximit ab hac regula Commentator alio in loco quantitatem; quia in eo fuit errore, vt quantitatem ipsi materiæ coæternam esse putaret. Secundus modus respondendi est diui Thomæ eodem in loco. Dicit enim, substantiam esse priorem tempore accidente, quia datur quædam substantia, nempe Deus, quæ est in æternitate, in qua propriè nullum accidens inuenitur; quoniam in Deo etiam (secundùm Philosophum naturalem) nullum est accidens. Quò si dicas, iuxta hunc modum

dum

dum respondendi non ostendi substantiam prædicamentalem, esse priorem tempore accidente, cùm Deus non ponatur in prædicamento: Respondetur ex Ferrariense Theologo magno & copioso. 2. contra Gent. cap. 91. exemplo diui Thomæ probari etiam, substantiam prædicamentalem; quatenus substantia est, esse priorem tempore accidente. Iam nec illud ab eruditis ignorari potest. Deum non pertinere ad Categoriam Substantiæ, vt in ea contentum; sed vt eius peculiare continens. Non quòd aliarum Categoriarum res minimè complectatur, sed quia substantiam priuata quadam ratione continet. Denique etsi Deus non pertineat ad Categoriam Substantiæ, quia tamen substantia prædicamentalis propiùs accedit ad Deum, quàm accidens, meritò ex perfectionibus Dei etiam substantia, quæ in prædicamentis ponitur, in eminentiorem gradum extolli videtur. De his lege Chrysostomum Iauel. 7. Metaphys. quæst. 3. Extant enim iam omnia eius opera beatissimo Pontifici Pio quinto dicata. Ac duobus his scholijs tertium addi potest; nec alienum quidem ab Aris. mente. Substantia est prior tempore accidente, quia nullum datur accidens, quod eam substantiam, in qua est, antecedat; cùm tamen vix possit dari substantia, quæ non sit antiquior multis accidentibus, ipsi inhærentibus. Vt Socrates prior est sua deambulatione, & Angelus etiam, plerosque suæ voluntatis actus præcedit.

Substatia quare dicatur prior natura accidente. Quarta obiectio. Cur obsecro addidit Aristoteles, substantiam esse priorem natura accidente? Nam si est prior definitione essentiali & cognitione, certè est prior natura. Vanè igitur addi-

additur illa particula. Respondetur primò, Aristotelem nunquam eam posuisse, vt diuus Thomas eodem loco testis est locupletissimus, sed iuniores eam addidisse. Quod ex eo etiam probatur, quia apud translationem ipsorum iuniorum Aristoteles exponit tres priores particulas; hanc verò sine explicatione relinquit: expositurus certè, si eam ipse in textu posuisset. Respondetur secundò, illam additam esse maioris explicationis gratia.

An genera, & species sint; potius vocāda Primæ substantiæ.

Quinta obiectio. Docet Aristoteles, Indiuidua esse Primas substantias. Qua in re nec sibi quidem satis constare videtur. Nam ipsemet in Postprædicamentis ea tradit esse priora, à quibus haud reciprocatur existendi consecutio; sed ab homine ad Petrum non conuertitur existendi consecutio: ergo homo debet vocari Prima substantia, & non Petrus. Probatur Minor. Nam licet bene argumentemur, Petrus est, ergo homo est; non tamen sequitur, homo est, ergo Petrus est. Petrum, hominemque in exemplum sumpsi, cùm idem de quauis alia prima & secunda substantia facere potuissem. Respondetur, Secundam substantiam esse quidem priorem indiuiduis consecutione, non tamen efficientia; & (vt ita dixerim) causalitate, quoad existentiam, & receptionem accidentium. Causa enim ob quam homo existit, est, quia Petrus, vel Paulus existit: & causa quare homo est albus, est, quia Petrus, vel Paulus est albus. Nunc autem prioritatem causalitatis considerat Aristoteles. Respondetur secundò. Licet à secunda substantia ad indiuidua sumpta determinatè non vicissim commeet

meæ existendi consecutio; tamen ad indiuidua sumpta in communi haud dubiè licet reciprocè argumentari. Nam vt sequitur, indiuiduum hominis est, ergo homo est: ita quoque sequitur, homo existit, ergo aliquod indiuiduum hominis existit. Nunc autem Aristoteles non agit de prima substantia determinatè, id est, solùm pro Socrate, aut Platone, sed indeterminatè & communiter pro quauis prima substantia.

An species & genera sint magis substãtiæ quàm indiuidua.

Sexta obiectio in illud, quod asserit Aristoteles, indiuidua esse magis substantias, quàm genera, vel species. Nec vana est obiectio; tum quia in sequenti capite eius doctrinam sequentes, dicemus, substantiam non suscipere magis & minùs; tum quia 8. Metaph. text. 2. ipsemet tradit genera & species esse magis substantias. Ad primam dubitationis causam cap. sequenti dicemus. Ad secundam respondetur, illud non dixisse Aristotelem ex propria sententia, sicut nec multa alia in eodem capite. Huic solutioni ansam præbet diui Thomæ interpretatio. Respondetur secundò, substantiam posse accipi duobus modis, primò, vt dicit essentiam; secundò, vt dicit existere & substare accidentibus. Si de essentia sit controuersia, magis substantia est species, quàm indiuiduum; cùm essentia competat indiuiduo, ratione speciei. Sin autem de existentia & receptione accidentium disputemus, magis substantiæ sunt indiuidua, quàm species, quia ratione indiuiduorum & existunt, & accidentibus substant species, atque genera.

Extrema obiectio in illud, quod dicit Aristoteles, vnam speciem infimam nõ esse magis substantiam

ſtantiam alia. Subſtantia dicitur à ſubſtando, ſed homo ſubſtat accidentibus corporeis, vt longitudini, candori, ponderique; & incorporeis, vt quibuſdam vitijs & virtutibus: Leo autem ſubſtat ſolùm accidentibus corporeis: ergo magis ſubſtat homo, quàm leo. Reſpondetur. Magis, id eſt, pluribus concedo; Magis, id eſt, immediatiùs nego; quoniam ſicut homo ſubſtat mediatè ſuis accidentibus, ita & leo ſuis accidentibus per ſua indiuidua ſubſtat. Nũc autem quum dicimus, vnam ſpeciem non eſſe magis ſubſtantiam alia, ſolùm intelligimus, vnam non ſubijci accidentibus immediatiùs alia. Similis eſt adhibenda reſponſio illi argumento, quod fieri ſolet de duabus primis ſubſtantijs, quarum vna pluribus accidẽtibus ſubſtat, quàm alia. Igitur hæ ſe obtulerunt quęſtiones circa ea, quæ de Subſtantia dixeramus. Iam reliqua perſequamur.

De affectionibus ſubſtantiæ. Cap. 12.

Bene ſe habebit nunc, ſi quaſdam ſubſtantiæ affectiones tradamus, quibus & ipſis natura meliùs intelligatur, & cognoſcamus etiam quàm ſit à Categorijs accidentium ſeparata. Prima affectio eſt. Conuenit ſubſtantiæ non eſſe in ſubiecto. Conſtat ex antepræaedicamentis. Secunda, Conuenit generibus & ſpeciebus Categoriæ ſubſtantiæ, & eorum quoque differentijs prædicari Synonymòs de primis ſubſtantijs. De Petro enim & Paulo dicuntur Synonymòs, & quidem ſtrictè, homo, & animal, ſenſibile, & rationale. Sed de his vide quæ diximus ſupra cap. de Synonymis. Tertia. Subſtantia non habet contrarium; vt homo non repugnat plantæ.

N Quarta.

Quarta. Substantia non suscipit magis, & minùs. Nam Petrus non est magis homo, quàm Paulus. Hæc tamen affectio & superior conueniunt etiam quantitati, vt in Categoria Qualitatis meliùs explicabitur: Quinta, & maximè propria affectio est, vt cum vna & eadem substantia sit, contraria cum sui mutatione recipere possit, vt tu vnus manens, nunc stas, nunc verò sedes. Dixi cum sui mutatioue, quoniam etiam hæc oratio scripta, Petrus sedet, suscipit contraria, & modò est vera, modò falsa, non tamen ex seipsa, sed ex mutatione Petri, qui interdum sedet, & quandoque ambulat. Cæterum vt in solam substantiam hæc affectio quadret, intelligenda est de receptione, quæ primò & per se rei conueniat. Etenim superficies manus recipit vicissim calorem & frigus, non quidem vi sua, sed ratione substantiæ; in qua superficies ipsa existit. Quænam autem sint; quæ in hac Categoria continentur, explicabimus in Tabulis, quas (Deo fauente) daturi sumus.

Dubitationes.

An homo sit in loco, vt in subiecto.

PRima. Homo est in loco, non tanquam pars loci; & impossibile est vt sit sine loco (dico autem facultate naturæ, sicut nec eadem facultate potest accidens extra subiectum inueniri) Ergo est in loco tanquam in subiecto. Respondetur, hominem non posse esse sine loco, sumendo locum in communi; posse tamen esse sine loco in particulari. Potest siquidem ab vno in alium transmigrare. Nec velim, hinc colligas, hominem esse saltem in loco in communi, vt in subiecto. Etenim vt aliquid sit in aliquo tanquam

quàm in subiecto, non sufficit, illud non posse existere sine eo in communi; sed etiam requiritur, vt non posit esse sine eo, in quo est in particulari, vt albedo, quæ est in manu, non solùm nequit esse extra hominem totum, sed nec etiam à manu recedens, in aliam eius partem migrare potest.

Quæstione sub-stantia nõ recipiat magis aut minus.

Altera dubitatio. Dictum est, substantiam non suscipere magis, aut minùs. Quòd proculdubiò falsum est, si vt superiori capite scripsimus, prima substantia est magis substantia, quam secunda. Huic dubitationi ità à plerisque solet responderi. Aiunt substantiam aut dici à subsistendo & existendo per se: qua significatione, etiam Deus appellatur substantia: aut à substando accidentibus, vt quum albedinis subiectum substantiam dicimus. Quo vocabuli vsu, omnia quæ ponuntur in prima Categoria, substãtiæ appellantur. Deus verò, qui nullum recipit in seipso accidens, non vocatur Substantia. Egregia hæc significationum substantiæ enumeratio quò serpat, videamus. Itaque asserunt, si substantia dicatur à subsistendo per se, non recipere eam illud magis, ac minùs; sin autem à substando accidentibus, omninò recipere; quia secundæ substantiæ substant accidentibus ratione primarum: atq; ideò magis substantiæ sunt primæ, quàm secundæ. Tamen aut ego fallor, aut vana est solutio. Nam etiam considerando substantiam, vt dicitur ab existendo per se, suscipit magis & minùs. Nisi enim velimus Ideas Platonicas ab Orco suscitare, secundæ substantiæ non existunt, nisi quia primæ existunt. Ideò namque dixit Aristoteles, interemptis primis substantijs, reliqua interire.

Quamobrem aliter respondetur, substantiam quidem sub ratione communi substantiæ recipere magis & minùs: at sub ratione particulari hominis, aut alterius speciei, seu generis, non recipere magis, aut minùs. Videlicet Petrus non est magis homo, quàm Paulus; nec vnus Leo, alio Leone. Omnino autem hanc solutionem recipi decet; quia ab ipsomet Aristotele hoc loco traditur; nec vllus eius mentem poterit meliùs explicare. Denique respondetur, substantiam non suscipere magis, aut minùs, si primæ substantiæ inter se conferantur, aut species infimæ inter se; aut genera, quæ ex æquo à speciebus infimis distant. Nam si aliter substantias conferas, proculdubio magis & minùs inter ipsas, inuenietur.

An vltima affectio sit substãtia proprietas.

Tertia dubitatio. Dictum est, maximè proprium esse substantiæ, vt contraria suscipere possit. Equidem, vt libr. 2. capit. 8. dub. 4. pronun. 3. scripsimus, inter Proprium & Accidens quintum prædicabile maximum est discrimen: quòd Proprium priùs natura conueniat speciei, postea verò indiuiduis; at accidens priùs indiuiduis, quàm speciebus. Sed recipere contraria accidentia, priùs conuenit indiuiduis, quàm speciei. nam priùs natura aliquis singularis homo ambulat, quàm homini ambulatio tribui possit. Ergo recipere contraria, non est maximè proprium substantiæ. Respondetur. Quemadmodum risibilitas, aut ridendi facultas priùs conuenit homini, quàm Petro, cùm de homine primò & per se enuntietur: at ridere actu priùs conuenit Petro, aut alteri indiuiduo, quàm homini; ita recipere quidem contraria accidentia, priùs indiuiduis, quàm homini, vel alijs

Vni-

vniuersalibus Categoriæ Substantiæ dicendum est conuenire: at posse recipere priùs vniuersis, quam indiuiduis. Nisi enim natura humana esset indifferens ad ambulandum, aut sedendum, non possent Petrus, ac Paulus sine discrimine aut ambulare, aut sedere. Idq; ex eo facilè cõprobatur, quod si natura specifica certè, ac definitè sibi postulet aliquod accidens, ea quæ sub illa specie continentur indiuidua, non possunt recipere accidens contrarium. Quia natura ignis necessariò exigit calorem, non potest dari aliquis particularis ignis frigidus; & quia natura aquæ necessariò exigit frigiditatem, ideo non potest dari aliqua pars aquæ sic calida, quin tanta frigiditate constet, vt si ab igne remoueatur, posit eum qui subintrauerat, calorem restinguere.

Postrema dubitatio. Quomodo dictum est, orationem non recipere accidentia contraria cum sui mutatione? An sicuti homo recipit calorem & frigus, quia Sol in eum radios mittit, & postea contrahit, non eadem ratione hæc oratio, Petrus sedet, recipit veritatem & falsitatem, quia Petrus stat, & postea sedet? Respondetur, hominem recipere calorem & frigus cum sui mutatione reali. Rem enim quandam recipit Petrus, & quandam amittit, quum fit ex calido frigidus. At Oratio recipit veritatem & falsitatem absque sui mutatione reali, quippe cùm esse veram, aut falsam, nihil reale dicat in Oratione, sed tantum relationem rationis; veluti dextrum & sinistrum in columna. Hactenus de Substantia.

Num Oratio contraria recipiat.

De Quantitate. Cap. 13.

Quare prius de Quantitate disputetur.

IAm de Quantitate priùs quàm de reliquis accidentibus disputemus: non certè quòd ipsam illis omnibus perfectiorem iudicemus: nobilior enim est Qualitas: quæ non modò in rebus corporeis inuenitur, sed etiam in seiunctis à materia: neque porrò quòd nullum accidens possit inhærere substantiæ, nisi media Quantitate; cùm accidentia Animæ rationalis & Angelorum eis insint non media Quantitate: sed quia inter omnia accidentia notiora sunt ea, quę sensibus percipi possunt; vt albedo, sonus, calor, & alia eiusdem generis: quorum prima radix & fundamentum est Quantitas. Iam verò cùm inter omnes Categorias Quantitas substantiæ similior videatur; ita vt posit in locum substantiæ aliquando subrogari, vt docent Theologi de sacrosanctæ Eucharistiæ sacramento: iure post substantiã Quantitatis sequitur disputatio.

Quid sit Quãtitas.

Quantitas est, qua dicimur esse quanti, vt à magnitudine magni, multique à multitudine. Si enim licuit Aristoteli, Qualitatem eam dicere, qua dicimur quales; quid impedit, ne Quantitas similiter definiri posit? Teneamus igitur hanc esse Quantitatis definitionem, aut certè descriptionem; nam mihi vtrumuis est satis. Duplex autem est Quantitas, alia Continua, alia Discreta; aut alia Coniuncta, alia Deiuncta.

Species Quantitatis.

Coniuncta est, cuius partes termino communi iunguntur. Terminum communem appello quidpiam indiuisibile, quod est vnius partis finis, alterius verò principium; vt punctus, qui est in medio lineæ. Deiuncta est, cuius partes nullo communi termino iunguntur; vt denarius.

narius. De hoc genere Quantitatis, non multò post differemus, sed priùs de Coniuncta agamus. Ea quidem in quinque species diuidi solet, in Lineam dico, ac Superficiem, Corpus, Locum, & Tempus. Vulgus autem Philosophorum, lineam esse ait longitudinem sine latitudine: Superficiē (quę à nonnullis Extremitas: aut Planum dicitur) esse longitudinem & latitudinem, absque profunditate: Corpus verò longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Eodem omnino sensu licet alijs verbis definit hæc Aristot. 5. Metaph. text. 18. dicens, lineam esse continuum in vnum, cum solum ratione longitudinis sit continua, & ratione latitudinis indiuisibilis: superficiē verò esse quid continuū in duo: Corpus deniq; continuū in tria. Locus autem ita definitur. Immobilis superficies corporis ambientis, vt superficies aeris continentis me, est locus meus. Quare tamen superficies immobilis dicatur, cū reuerà moueatur, magnam, nec perspicuā certè habet Philosophiam. Atque hoc loco fortè non deerunt Philosophi minimè mali, sed non satis acuti, quibus videatur, hanc rem non fuisse tanquam difficilem ab hac disputatione remouendam; cùm facilè dici possit, superficiem aeris ambientis columnam: si, quatenus superficies quædam est, consideretur, proculdubio posse moueri; nec solum posse, sed re ipsa moueri: at si expendatur, ratione distantiæ, à Solis & Centro mundi nequaquam moueri, sicut nec puncta ista fixa quæ nominauimus. Quocirca tametsi superficies concaua aeris, quæ mane ambiebat columnam, ad vesperum iam mutata sit; quia tamen alia ei succedit in eadem penitus distantia à Polis & Centro: ideò & columna in eodem loco,

Nota de loci immobilitate.

in quo erat, dicitur permanere, & locus ipse immobilis perseuerare. Hæc quum dicunt, totam, quanta est, arbitrantur se dissoluisse quæstionem. Quàm acutè, nihil dico; certè non adeò perspicuè, vt existimant. Etenim cùm illa etiam distantia accidens sit in corpore ambiente existens, moto eo corpore, sicut necesse fuit, aliam superficiem succedere, ita & aliam reuera distantiam; alioquin accidens ab vno subiecto migraret in aliud. Non equidem vt falsam reprehendo solutionem, sed talem arbitror, vt si aliquis vrgere velit, vt nos fecimus, non possit absque summa Philosophiæ comprehensione defendi. A Philosophis igitur ista erunt petenda, nos verò ad propositum reuertamur. Tempus est motus primi cœli, quatenus in illo motu apprehenditur priùs ac posteriùs, vt constat ex 4. Physicorum. Has quinque species esse quantitates continuas, probatur; nam partes lineæ coniunguntur in quodam puncto, qui est in medio lineæ; qui cùm sit res penitus indiuisibilis, est finis vnius partis lineæ; alteriùs verò principium. Quare puncta quæ in linea sunt extrema, non sunt termini communes; nam cùm vnam partem finiant, alteram non inchoant. Partes autem superficiei habent tanquam terminum communem lineam in medio superficiei, quæ etiam est quid indiuisibile secundùm latitudinem. Partes corporis habent terminum communem superficiem, quæ in medio corporis intelligitur, estque indiuisibilis quoad profunditatem. Insuper temporis partes coniunguntur ad instans, vel momentum, aut Nunc, quod est in medio temporis. Denique partes loci coniunguntur ali-

aliqua linea, quæ respondet alteri lineæ existenti in superficie corporis locati.

Qualis sit terminus cõmunis.

Veruntamen circa has dimensiones, scilicet longitudinem, latitudinem, ac profunditatem, seu crassitiem, obseruandum est primò: omnem terminum communem esse vna dimensione minorem illa quantitate, cuius est terminus. Superficies est terminus corporis: corpus autem tribus dimensionibus constat, superficies tantum duabus. Præterea linea cuius vna est dimensio terminus ponitur superficiei, quæ habet duas. Punctus denique cùm omni dimensione careat, est terminus communis lineæ: quia id quod minus vno est, nihil est.

Num quãtitas coniuncta ex terminis communibus componatur.

Obseruandum est secundò: Quantitates non componi ex suis terminis communibus. Linea non componitur ex punctis, nec superficies ex lineis, nec corpus ex superficiebus, aut tempus ex instantibus, vel momentis. Horum autem vna est ratio. Nam mille puncta non faciunt lineam, nec mille lineæ tantillam superficiem, nec mille superficies corpus etiam exiguum, vel denique infinita instantia breue tempus. Etenim si vno puncto velis addere alium, aut tanget priorem, aut secùs. Si non tangit, non faciet quantitatem continuam, vel attiguam; si tangit, vel se toto tangit, vel aliqua sui parte attingit; & alia est extra priorem punctum. Si detur primum, ergo duo puncta non occupant maiorem locum, quàm vnum solum; ac proinde non faciunt lineam. Secundum verò dici non potest; ait enim Arist. 5. Metaph. tex. 12. Punctum esse quid indiuisibile, ergo non habet partes. Nec aliter sentiendum est de linea respectu superficiei, cùm eadem sit ratio

lineæ ad ſuperficiem, & ſuperficiei ad corpus, quæ puncti ad lineam.

De numero dimenſionum. Denique obſeruandum eſt, non eſſe plures dimenſiones tribus: quoniam numerus dimenſionum debet ſumi ex numero linearū, quæ poſſunt ita ſe interſecare, vt angulos rectos conſtituant (& vocamus angulum rectum, quem efficit linea recta, cadens ſuper lineam rectam perpendiculariter, vt patet in illo ſchemate) ſed tantùm poſſunt eſſe tres lineæ, quæ ita ſe inuicem diuidant: Ergo tres ſunt dimenſiones, nec plures dari poſſunt. Probatur propoſitio. Nam menſura, cùm nos de rerum quantitate certiores faciat, debet eſſe certa, ac definita, non varia, & fluctiuaga: ſed ſolus angulus rectus eſt certus, ita vt non poſſit vnus rectus eſſe maior altero: contra autem anguli acuti, vel obtuſi ſunt incerti; danturque obtuſus & obtuſior, acutior & acutus: Ergo numerus dimenſionum ex numero tantum earum linearum ſumendus eſt; quæ modo iam expoſito ſe interſecant. Probatur aſſumptio. Siquidem illis duabus lineis ſuperius expreſſis ad crucis formam, poſſet alia ſuperaddi, quæ per medium illarum feratur, ſed eam nequimus depingere. Poſſet tamen ſumi acus, & in papyro transfigi, ac tum fierent omnes anguli recti. Porrò cæteræ lineæ, quæ his addi poſſunt, iam non efficient angulos rectos, ſed acutos; vt experientia comprobare licet.

De Quantitate Deiuncta. Quantitas verò Deiuncta, diuiditur in numerum & Orationem. Numerus eſt multitudo conſurgens ex vnitatibus, vt denarius. Numerus autem eſt quantitas Diſcreta, quia eius partes nullo termino communi vinciuntur.

Et

Et quidem de numero pari manifestum est. De impari sic ostenditur. Septenarius diuiditur in quatuor & tria, & quædam vnitas quaternarij poterit esse eiusdem quaternarij finis. ac certè non erit ternarij sequentis principium. Quare non côueniet illi vnitati definitio termini communis: ergo nec impares numeri Quantitates côtinuę appellari debent. Oratio autē hoc loco non sumitur pro ea, quæ ore profertur; cum hæc vt sonus quidam est ad tertiam qualitatis speciem pertineat: vt verò est significans, ad Relationem. Nec quidem pro Oratione quæ scribitur est accipienda, illi enim characteres spectant ad quartam speciem qualitatis: nec denique pro ea quæ mente retinetur côstat. Quidnā igitur significat nunc Oratio? Vt existimo, mensuram vocum, sonorum, & motuum, quatenus in se ordinem quendam habent. Vt quum profero hanc vocem Dominus, illa mensura qua dimetior quãtùm spatij, aut (si placet) durationis consumptum fuerit in eius prolatione, est quæ hoc loco vocatur Oratio: ea loquendi formula qua mensuram pedis, nominamus pedem. Quocirca subiectum cuiuslibet scientiæ Musicæ pertinent ad hanc speciem, etiam loquendo de scientia Irah, cuius meminit Commentator 7. Metaph. tex. 29. agit enim illa scientia de Musica in saltu. Et illa mensura qua mensuramus varios motus tripudiantium in choreis, sub nomine quoque Orationis intelligitur. Sed enim quantùm intelligo, Oratio non differt re à tempore, sed idem met cœli motus, qui quatenus est mēsura rerum continuarū, vocatur Tempus: quatenus ex ipso sumimus varias

Orationis nomen, quid hoc loco significet.

partes ad mensurandas voces, sonos, & motus diuersos, appellatur Oratio.

Ac ne aliquid intactum relinquamus, illud oportet intelligi, à quantitate Discreta appellari res multas, aut paucas; vt mille Pomiliones dicimus multos, non magnos; duos autem Gigãtes, paucos dicimus: sed absque controuersia magnos: quamuis nonnunquam huiusmodi nomina confundantur. Sed tamen in magni nomine quædam latet amphibolia. Magnitudo quippe alia perfectionis est, alia Molis. Perfectionis magnitudo est, cuiusque rei in genere suo præstantia, excellentia. Qua significatione, Deum etiam magnum vocamus. Tritum enim illud est, & omnium ore vulgatum, in his quæ mole magna non sunt, magnum idem esse, atque perfectum. Molis vero magnitudo est, quæ ex rerum corporearum longitudine, latitudine, profunditate, aut diuturnitate sumitur. Quorsum hæc inquies? Vt intelligatur, magnitudinem Perfectionis in rebus etiam corporea Quantitate carentibus inueniri; nec pertinere ad hanc Categoriam, potiùs quàm ad alias: at magnitudinem molis tantùm in rebus corporeis cerni, & ex hac Categoria desumi.

Quæstiones.

Tempus an sit quãtitas per se.

PRima est de numero specierum Quantitatis. Nam Aristoteles 5. Metaph. text. 18. enumerat Tempus inter Quantitates per accidens, nos verò inter quantitates per se. Respondent, de Quãtitate duobus modis tractari posse, scilicet sub ratione diuisionis, & sub ratione mensuræ. Nam Quantitas duo habet. Constituit enim rem

rem diuisibilem, ac est mensura qua res metimur. In Metaphysica egit Arist. de Quantitate potissimùm sub ratione diuisionis, ac proinde ita definiuit Quantum. Quantum est, quod natum est diuidi in ea quæ insunt, quorum vnumquodque natum est, hoc quiddam esse. Hic verò agit de Quantitate potiùs, vt est mensura. Vnde ortum est, vt quum assignant Doctores, causam numeri specierum Quantitatis, quæ ab Aristotele hoc loco adducuntur, confugiant ad varias formas mensuræ. Dicunt enim, res quas metimur aut esse coniunctas, aut deiunctas. Porrò si coniunctæ sint, aut esse positas in successione, tumque mensurari Tempore; aut permanere. Harum præterea mensionem aut fieri internè, aut externè; si externè, ad Locum pertinet; si internè, vel solùm ratione longitudinis, idque per Lineam exerceri, vel ratione longitudinis, & latitudinis, per superficiem; vel denique ratione profunditatis, per Corpus. Sin autem res disiunctas metiamur, & illæ res sint voces, soni, aut motus, pertinere ad Orationem: alia verò deiuncta, ac permanentia numero mensurari. Cùm itaque Tempus per se mensura sit, numeratur hoc loco inter species per se Quantitatis ab Aristotele. Cùm autem non competat ei diuisio per se (licet non conueniat ei penitùs accidentariò, sed ratione motus, & magnitudinis, vt dicitur 6. Physicorum capit. 4.) ideò, in Metaphysica inter species per se Quãtitatis non computatur. Facillimùm est hinc colligere solutiones aliorum argumentorum; quæ contra numerum specierum Quantitatis fieri consueuerunt. Quare non numerasti Motum speciem quantitatis? Quia agitur hic de

quan-

quantitate sub ratione mensuræ, motus autem non habet aliam rationem mensuræ, quam Tempus. Cur Aristoteles in Metaphysico reliquit locum? Quia in ratione diuisionis non differt locus à superficie; quanquam differat in ratione mensuræ. Quæ causa fuit ob quam in Metaphysica nôn meminit Aristoteles Orationis? Quia in ratione diuisionis nô differt oratio à numero, & motu. Nihil enim aliud est Oratio, quàm motus quidam diuisi, & inter se compositi, sicut numerus nihil est aliud quàm rerũ permanentium, ac diuersarum multitudo.

Altera quæstio. Corpus est species Categoriæ Substantiæ, ergo non potest esse species Categoriæ Quantitatis: diuersorum enim generum, & non subalternatim positorum, sicut diuersæ sunt differentiæ, ita & species. Respondetur, Corpus sumi aut pro ipsa trina dimensione, & esse speciem quantitatis Continuæ, aut pro natura substantiæ, ex qua fluit trina dimensio, vt proprietas à subiecto; quemadmodum ab homine risibilitas: & hoc pacto esse speciem substantiæ.

Tertia quæstio. Corpus non potest inueniri absque superficie, vel linea; nec linea absque superficie, vel corpore; quomodo ergo sunt tres species distinctæ? Respondetur; id nihil ad rem pertinere, nam etiam actio non potest inueniri absque passione, nec passio absque actione; & nihilominus sunt non duæ species tantum, sed duo suprema genera.

Vltima quæstio in hoc capite agitari solet, an omnis numerus ad hanc Categoriam pertineat. An sicut decem homines, quà decem sunt, ad genus Quantitatis disiunctæ referuntur, ita & decem

cem

cem Angeli. Sed in hac quæstione apud probatos autores duplex genus numeri solet annotari, aliud Transcendens, aliud Quantitatiuum. Numerus .n. conflatur ex vnitatibus: Vnitas autem alia est Transcendens, alia Prædicamentalis, vel Quantitatiua: Ergo duo erunt numerorum genera. Vnitas quidem transcendens, vagatur per omnia genera, estque ex numero transcendentium. Hæc enim sunt præcipua Transcendentia ens, Vnum, Verum, Bonum, Aliquid, & Res. Iam verò Vnum transcendens nihil est aliud, quàm quæuis res, vt essentiam & existentiam indiuisam sortitur. Exempli gratia. Angelus Raphael dicitur vnus, qui eius essentia, aut existentia non est diuisa in plures essentias, vel existentias. Quò fit, vt quæuis substantia, & quoduis accidēs hac vnitate dicatur Vnum, cùm non detur aliqua res, quæ non habeat vnam existentiam, à qua vna vocetur. Vnitas autem Quātitatiua, vel prædicamentalis, est illud esse continuum indiuisum actu, quod in qualibet re, affecta quantitate continua, inuenitur. Petrus enim præter esse essentiæ, vel existentiæ, habet quoddam esse accidētale, ratione cuius est vnum corpus continuum. Igitur ex vnitatibus transcendentibus, constituitur numerus transcendens, vt decem Angeli, quia habent decem essentias, vel existentias, sunt decem. Ex vnitatibus prædicamentalibus constituitur numerus Quantitatiuus, vt decem homines non solùm sunt decem, quia decem essentijs, vel existentijs, constant; sed etiam quia habent decem quantitates. Nec debet à nouis Philosophis hæc distinctio vana & commentitia iudicari: innititur enim duobus testimonijs Aristotelis, quorum

De numero Transcendente, & ad Quantitatis Categoriam coarctato.

rum

rum vnum habetur 10. Metaph. tex. 21. vbi ait Philosophus, multitudinem esse veluti genus numeri. Quòd si loqueretur de numero transcendente, falsa esset eius sententia, cum omnis multitudo sit numerus transcendens, & omnis numerus transcendens, sit multitudo. Quare sententia Aristotelis est vera, non de numero transcendente, sed de quantitatiuo. Alterum inuenietur 3. Physic. cap. 7. Tradit enim eo in loco, numerum consurgere ex diuisione continui: quod de numero transcendente falsum equidem est, cùm duo Angeli non sint duo continua diuisa. Contra autem de numero rerum corporearum est certissimum. Nam duo fragmenta ligni ex diuisione ligni, quod in ea diuisum est facta sunt duo. Hic itaque numerus est numerus quantitatiuus, qui fit ex diuisione continui. Sed inquies: Nònne in cœlis est numerus quantitatiuus & Physicus? at numerus illorum non producitur ex diuisione vlla continui; quia nullum cœlum diuisum est aliquando in plures cœlos: si vt philosophia docet, cœlum diuidi nequit. Ergo numerus quantitatiuus nòn efficitur ex diuisione continui. Verùm qui ita vrgent, nec probabilem, nec satis idoneam causam afferunt. Neque enim adeò rusticè Aristoteles intelligendus est, quasi doceat, omnem numerum rerum corporearum ita constitutum fuisse, vt oportuerit aliquod continuum corpus in duas, aut eo plures partes secari, ac tum numerum factum esse. Nam quis ita poterit existimare? Quare Aristoteles id tantùm docere voluit, numerum Quantitatiuum ex eo effici, quòd duo corpora, quorum vnumquodque continuum est, à se inuicem distincta sunt, atque diuisa; vel

Quomodo numerus ex cõtinui diuisione efficiatur.

vel seorsum, ac diuisim existũt. Id autem in cælis manifestè reperitur. Hinc primò collige, numerum Angelorum non pertinere ad prædicamentum; item nec numerum rerum corporearum, qui sumitur ex varijs essentijs & existentijs; sed eum qui sumitur ex variis earum quantitatibus continuis. Nam res corporeæ, sicut habent essentiam & quantitatem, ita duplicem vnitatem habent; aliam transcendentem aliam quantitatis: ac subinde duplicem numerum constituere possunt. Collige secundò, omnem numerum prædicamentalem esse transcendentalem; non tamen omnem numerum transcendentalem esse prædicamentalem, vel quantitatiuum: sicut omne quantitatiuum est vnum transcendens, non è diuerso; & omnis quantitas est ens, non tamen omne ens est quantitas. Ex his liquet solutio quæstionis. Numerus enim qui in Angelis inuenitur, est transcendens, & non pertinet ad hoc prædicamentum. Quamuis (vt verum fatear) numerus transcendens à plerisque non appellatur numerus, sed multitudo; & numerus prædicamentalis, aut quantitatiuus simpliciter vocetur Numerus. De his consule diuum Thomam 1. parte quæst. 11. ar. 1. Lege præterea opusculum 48. tract. 3. de Quantitate cap. 1. & Chrysostomum Iauellum in tractatu de Transcendentibus capit. de Vno: & libro 4. Metaphysic. quæst. 7, & libro 8. quæst. 11. & denique libro 10. quæst. 15.

De affectionibus Quantitatis. Cap. 14.

PRima affectio Quantitatis hæc est. Quantitati nil est contrarium: linea enim non repug-

gnat lineæ, nec superficies superficiei. Secunda. Quantitas non suscipit magis aut minus. Potest enim vna linea esse maior altera, sed non magis linea. De his copiosior erit disputatio, quum in qualitatis affectiones inciderimus. Tertia. Quantitas est, cuius causa æquales, aut inæquales dicimur. Est enim Quantitas mensura: ea autem dicuntur paria, aut æqualia, quæ eadem mensura possunt mensurari.

Dubitationes.

PRima. Locus est quantitas, sed locus sursum loco deorsum aduersatur, ergo quantitas contrarium habet. Probatur assumptio. Motus contrarij sunt ad extrema contraria, vt ex 5. Physicorum capite 5. constat: sed motus sursum & motus deorsum inter se pugnant: ergo sursum & deorsum sunt contraria. Respondetur primò. Si sursum & deorsum considerentur solùm, vt loca quædam sunt, id est, vt superficies rem continentes, non sibi inuicem aduersari: si verò quatenus in loco superiori, qui est sphæra ignis, est summus calor siccitati coniunctus, & in loco inferiori humiditas, atque frigus sursum & deorsum esse contraria; ratione harum qualitatum. Sicut Substantia non est per se aduersa substantiæ, ac nihilominus ratione caloris & frigoris, aqua & ignis inuicem aduersantur. Respondetur secundò, motum sursum non esse ad locum supernum, nec motum deorsum ad inferiorem; sed motum sursum esse ad vbi superiùs, motum deorsum ad vbi inferiùs. Quocirca Aristoteles 5. Physicor. cap. 1. docet, motum secundùm locum esse ad Categoriam Vbi. Cateria autem Vbi recipit contrarium. Sed hæc à Physi-

Physicis requirantur. Lege tamen obiectionem primam cap. 16.

Non pondus quantitas sit.

Altera dubitatio. Pondus non est quantitas, sed ratione ponderis res dicuntur æquales, aut inæquales: ergo nō est proprium quantitati, vt secundum eam res æquales, aut inæquales vocentur. Propositio ita probatur. Quia alioquin mancam, & quasi inchoatam quantitatis notionem nobis Aristoteles tradidisset. Probatur assumptio. Quia plaustrum fœni & moles plumbea dicuntur æqualia ratione ponderis, non ratione magnitudinis, nec etiam ratione multitudinis; cùm in plastro sint infinitæ herbæ, & moles plumbea sit vna. Ad hoc argumentum quidam respondent negando propositionem. Sentiunt enim, pondus esse quantitatem. Cæterùm Aristoteles 5. Metaphysicorum tex. 19. docet, pondus & leuitatem esse qualitates: & tex. 18. non numerat pondus inter species quantitatis; sed cum affectionibus illud recenset. Iam diuus Augustinus 10. lib. Cōfes. capi. 8. grauitatem inter qualitates enumerat. Quod etiam facit 5. Metaph. lec. 18. Diuus Thom. eius in hac vita discipulus, ac interpres, & in cœlesti prœmio æqualis, ac socius. Respondendum est igitur, æquale, aut inæquale duobus modis accipi, propriè, & impropriè. Aequalitas propriè attenditur ex quantitate, ęqualitas autem impropriè potest ex alijs rebus considerari. Vt quum volumus agnoscere, vtrū duæ imagines sint æqualiter veræ, comparamus eas cum exemplari, ac prototypo, & eam dicimus veriorem, quæ proximè accedit ad archetypon. Similiter vt de colorum

æqualitate, aut inæqualitate tractemus, conferimus eos cum perfecto colore. Eadem est ratio æqualitatis, aut inæqualitatis in pondere. At quantitati proprium est, vt secundùm eam res propriè æquales, aut inæquales dicantur.

Quomodo æqualitas & inæqualitas sint quãtitatis proprietates.

Postrema dubitatio. Si in mundo non esset nisi vna res quanta, illa haberet quantitatem, & non esset propriè æqualis, aut inæqualis. Cui enim esset æqualis? Ergo non est proprium quantitati, vt ex ipsa res propriè dicantur æquales, aut inæquales. Facilis est responsio. Proprium est quantitati, vt secundùm eam, res propriè dicantur æquales, aut inæquales; non actu, sed potentia. Vt ridere actu, non est proprietas hominis, sed ridere potestate. Alia profectò sunt verba, sed non est diuersa eorum intelligentia: qui aiunt, proprium esse quantitati, vt ipsa media, res sint fundamentaliter æquales, non formaliter; quia scilicet id quod fundamẽtum, ac causa est, quare possint res propriè vocari æquales, est quantitas ipsa.

De Qualitate. Cap. 15.

POst Quantitatem, agendum est de Qualitate, quæ inter accidentia non relata computatur; licet Aristoteles arbitrariam methodum sequens, post Quantitatem disputet de Relatione; cuius mentionem fecerat cap. de Quantitate. Est autem Qualitas, qua dicimur esse quales, vt ab albedine dicimur albi. Alij definiunt Qualitatem esse formam accidentariam, secundùm quam propriè dicimur esse quales. Formam accidentariam dicunt, vt excludant ab hac Categoria differentias essentiales substantiæ, quæ licet

eet prædicentur in quale Apud Aristotelem 5. Metaph.text.19.& Porphyrium cap.de Differentia in Isagoge,non tamen pertinet ad hanc Categoriam nec directè,nec ad latus;cùm non sint formæ accidentariæ. Addunt, secundum quam propriè dicimur,esse quales, quia licet omnia accidentia prædicentur in quale de substantia, vt ex libro quinque Vocum manifestum relinquitur: at propriè dicuntur quales ab huius Categoriæ accidentibus. Habet autem hoc genus quatuor species, earum princeps est Habitus & Dispositio,altera Naturalis vis & Imbecillitas, tertia Passio & Patibilis qualitas,extrema denique Forma & Figura.

Habitus est qualitas disponens subiectum ad benè, vel malè operandum; ab eoque difficilè separabilis. Dispositio verò qualitas est disponens subiectum ad benè, vel malè operandum;quæ tamen facilè à subiecto dimoueri potest:vt sanitas & ægritudo.Quare in hac specie sunt omnes virtutes & vitia, omnes scientiæ, quin etiam omnes habitus supernaturales, Fides,Spes,Charitas; immo & gratia ipsa, quæ licet per se non operetur; operatur tamen medijs illis tribus virtutibus. Denique (vt multi existimant) ad hanc speciem pertinent Lumen gloriæ, idest,quædam diuina; sed creata qualitas, existens in intellectu cuiuscunque beati. De qua diuus Thomas 1.parte quæst. 12.ar.5.sine controuersia accuratissimè disputauit.Itaque miror, quid in mentem venerit illis, qui Habitum esse definiunt qualitatem acquisitam, vel exercitio comparatam. Quod non modò falsum est in habitibus supernatu- *Habitus & Dispositio.*

ralibus,sed etiam in quibusdam habitibus naturalibus; scilicet in Synderesi, & in habitu primorum principiorum ad speculationem pertinentium: de quibus lege diuum Thomam 1. parte quæst. 79. ar. 12. hi enim habitus natura potius, quàm exercitio obtinentur. Reprehendenda est quoque eorum sententia, qui dicunt, omnem habitum ex frequentatis actibus gigni: nam præter habitus supernaturales etiam scientia vnica demonstratione gignitur: vt libro 6. cap. 2. dicemus.

Naturalis vis & Imbecillitas. Naturalis vis & Imbecillitas constituunt secundam speciem. Est autem naturalis vis facultas nobis data à natura aliquid agendum, vel ad alicui resistendum; vt corporis robur. Naturalis verò Imbecillitas est qualitas à natura insita, qua subiectum redditur impotens ad aliquid agendum, vel ad alicui resistendum; vt debilitas corporis. In hac specie collocantur omnes potentiæ animæ intelligentis, omnes sensus externi, omnes interni, omnes potentiæ animæ vegetantis, multæque aliæ proprietates substantiarum; vt risibile. Denique apud Theologos grauiores Character Sacramentalis ad eam reducitur. Quò fit, hanc speciem non esse appellandam à Theologis, præsertim qui diui Thomæ doctrinam profitentur, Naturalem potentiam, aut impotentiam; sed potentiam & impotentiam; aut (vt loquuntur alij) vim & imbecillitatem; vt comprehendantur sub hac specie vires naturales & supernaturales, vt character. Logicis tamen retinenda est phrasis loquendi. Hæc autem species natura quidem prior est habitu & dispositione, sed dignitate posterior.

Ter-

Tertia est Patibilis qualitas & Perturbatio. Patibilis qualitas est qualitas, difficile mobilis, inferens passionem sensibus: vt rubor quem aliqui à natura habent, difficilè ab eis separari potest: & illemet quum ab alijs videtur, infert passionem in oculos; non modò quia sentire est quoddam pati, sed quia ex quolibet obiecto sensus potest nasci aut delectatio, aut tristitia: hæ autem sunt passiones, vel commotiones appetitus sensitiui. Lege Caietanum hoc loco. Perturbatio est qualitas facilè mobilis, inferens passionem sensui; vt rubor, quem ex labore contrahimus. Fatendum est tamen cum Aristotele, aliquas huius speciei qualitates, vt sunt colores, alio etiam titulo appellari patibiles, quando scilicet ex aliqua passione generantur; vt quum rubor ex verecundia generatur. Verecundia autem ad passiones (Cicero affectus vocat) appetitus sensitiui est referenda. Ad hanc speciem pertinent colores, sapores, odores, soni, & qualitates, quas tactu percipimus. Quinimo vndecim illæ passiones animæ sensitiuæ, de quibus disputat diuus Thomas 1.2. quando inhærent ferè semper, vt in cholericis, sunt patibiles qualitates; quum facilè transeunt, sunt perturbationes. *Patibilis qualitas & perturbatio.*

Quarta species est Forma, vel Figura. Vocatur autem Figura, quæ termino, vel terminis clauditur, vel circulus, triãgulus, & aliæ omnes figuræ Mathematicæ. Forma verò appellatur figura, iam applicata ad res naturales, vel artificiales. Quo fit, vt sella, clypeus, & huius generis alia, ad artis formam constructa, in hanc sint speciem referenda. *Forma, & Figura.*

Hæc autẽ digna visa sunt obseruatione, vt superiora

tem quatuor modis ſubſtantia modificari poteſt. Primo, quoad bonam, vel malam operationem, in ordine ad propriam naturam; quod fit per habitum & diſpoſitionem. Secundò, quoad principium operationis, vt viſus eſt quidam modus hominis; quia eſt principium cuiuſdam operatioins; id eſt, actus videndi: & hoc per naturalem vim & imbecillatem efficitur. Tertiò, quantùm ad terminum operationis ſubſtantiæ; exempli gratia. Actus videndi modificatur per colorem, qui eſt eius terminus, vel obiectum; id autem per tertiam ſpeciem exercetur. Quarto, quantùm ad quantitatem. Figura enim nihil aliud eſt, quàm modus quantitatis ſubſtātiæ. Figura autem eſt quarta ſpecies. Quatuor igitur ſunt Qualitatis ſpecies.

Tertium eſt, has ſpecies non ſemper re differre, vna enim met res poteſt ad diuerſas ſpecies pertinere. Calor & frigus ſi conſiderentur vt variè afficiunt ſenſum tactus, pertinent ad tertiam ſpeciem, ſi quatenus calor eſt vis naturalis ignis ad comburendum, & frigiditas aquæ ad frigefaciendum ad ſecundam ſpeciem referuntur. Immò, vt cap. de Qualitate in Categorijs Ariſtoteles innuit, etiam pertinent ad primam: ſi conſiderentur vt eis adiuta natura, bene exercet ſuas actiones. Exempli gratia. Si brachia frigore rigeant, non poteſt vis naturalis bene exercere opera ſua: at ſi ad mediocritatem ſint calida, præclarè ſuo munere fungetur.

Quæſtiones.

PRima eſt. Num Habitus & Diſpoſitio ſint duæ ſpecies, an vna tantùm, habens diuerſos gradus; ſicut homo perfectus & puer ſunt eiuſ-

dem speciei; licet vnus alterum perfectione superet. Si enim sunt vna solùm species interiecta, profectò omnis species habitus erit etiam dispositionis, rursumq; omnis species dispositionis sub habitu continebitur. Si verò sunt duæ species interiectæ, aliæ erunt species habitus, & aliæ dispositionis. Diuus Albert. Mag. & Seuer. Boeth. viri ad virtutem, dignitatem, & gloriam nati, arbitrantur, habitum & dispositionem esse vnam speciem. Eorum autem sententia sic stabiliri posse videtur. Primùm Aristoteles in hoc capite ait, Habitus esse Dispositiones, ergo non differunt. Deinde 5. Metaph. text. 25. ait, sanitatem & ægritudinem esse habitus, hic verò docet esse dispositiones, ergo pro eodem sumuntur habitus & dispositiones ab ipso. Iam verò accidentariæ differentiæ non constituunt discrimen specierum; at facilè & difficile mobile sunt accidentariæ differentiæ: ergo non possunt habitum & dispositionem diuersas species constituere. Probatur assumptio. Quia moueri, aut non moueri non pertinet per se ad qualitatem. Accedit huc, Patibilem qualitatem & Perturbationem esse vnam & eandem speciem essentialiter, alioqui candor haberet duas species, vnam quæ esset Patibilis qualitas, aliam quæ foret Perturbatio: vnam permanentem, atque diuturnam; aliam subitam, & tanquam momentaneam: & tamen differunt penès facilè, & difficilè mobile: ergo eadem est ratio Habitus & Dispositionis. Quare videtur, habitum & dispositionem esse vnam speciem interiectam. Videtur dico? Immo est clara Aristotelis sententia in hoc capite, nullis ambagibus, nullo verborum fuco; sed

sed apertissimè asserentis, habitum & dispositionem esse vnicam speciem.

Contrariam autem sententiam defendit Angelicus Doctor 1. 2. quæst. 40. art. 2. ad 3. Itaque licet, per habitum & dispositionem circunloquatur Aristoteles vnam speciem immediatè contentam sub genere supremo qualitatis: tamen habitus & dispositio secundùm essentiam differunt, sicut etiam patet in secunda specie, quæ est Naturalis vis & Imbecillitas: & certè naturalis vis & Imbecillitas secundùm essentiam distinguũntur. Qua autem ratione habitus & dispositio essentia differant, si explicat diuus Thomas. Facilè & difficilè à subiecto separari posse, bifariam accidit: primum ex parte subiecti, vel ex alia causa externa, vt quum duæ tabulæ bitumine, aliave tenaciore materia coniunguntur: secundò ex propria natura, quia scilicet res illa ex sua natura vendicat sibi tales causas propter quas difficilè possit moueri. Mobile & immobile priore ratione non possunt distinguere duas species, posteriore omninò possunt. Nam si duæ res ita se habeant, vt ex sua natura postulent causas repugnantes, profectò illarum rerum essentias oportet esse diuersas. Et ita est in proposito. Nam habitus ex sua natura vendicat sibi causas difficilis auulsionis. Exemplis abundare possemus, sed hoc erimus contenti, vno. Scientia habitus est, & quia ex sua natura generatur, media demonstratione conuincente, penitùs intellectum, ideò difficilè ab eo potest separari. At dispositio è diuerso se habet, vt constat in opinione. Etenim Opinio cùm ex probabilibus rationibus conficiatur, ex sua natura est faci-

Sententia diui Thomæ.

lè

lè mobilis ab intellectu. Sed interdum accidit ex praua subiecti dispositione, vt id quod ex sua natura est habitus, facilè posit dimoueri: contra autem id quod ex sua essentia est tantùm dispositio, hæreat plusquam habitus; vt in hæreticorum pertinacia cernimus. Videor mihi iecisse fundamenta defensionis diui Thomæ, nunc pergamus ad reliqua.

Sententia diui Thomæ ita probatur. Aristoteles in hoc capite ponens exempla habitus, nunquam profert nisi illa, quæ ex sua natura tales causas exigunt, vt difficilè à subiecto dimoueri posint: proponens verò exempla dispositionis, ea adducit, quæ ex sua natura causas exigunt facilis separationis. Præterea Aristoteles in hoc capite dicit, scientiam mediocriter acquisitam habitum esse; quod intelligendum est ex sua natura; nam ex parte subiecti tam hebes, ac tardus poterit esse quispiam, vt scientia ab eo mediocriter acquisita, facilè euanescat. Tertiò Aristoteles etiam dicit, eos qui non multum disciplinas habent, non dici habere habitum; sed dispositionem. Haud dicit, eos non habere habitum, sed ait, non dici, habere habitum. Et ratio est in promptu. Disciplina mediocriter acquisita essentiam quidem tenet habitus, sed ex mala qualitate subiecti facilè ab eo dimoueri potest: ideoque non simpliciter appellari solet Habitus, sicut postquam infirmitas altas radices misit in homine, tametsi essentialiter dispositio sit; quia tamen habet statum, ac modum habitus, dicitur Habitus. Nolumus autem negare, dari aliquas peculiares ægritudines, quæ ex sua natura habitus sint, cùm exigant causas difficilis mobilitatis. Sed hæc, quia

quia Medicorum sunt, Medici tractent. Nos neque id negare volumus, neque docere; sed tantùm dicimus, si vendicant sibi ex sua natura causas difficilis separationis, habitus esse; sin autem, non esse habitus. Hæ ferè pro diuo Thoma. Iam grauissimis illis auctoribus respondeamus.

Ad argumenta partis aduersa. Ad primum igitur, quod pro eis adductum est, argumentum dicimus, Dispositionem interdum accipi, vt dicit qualitatem, quæ ex sua natura exigit causas facilis mobilitatis; & disponit subiectum ad benè, vel malè operandum in ordine ad suam naturam. Et ita habitus non est dispositio. Interdum verò sumitur dispositio pro qualitate afficiente, aut disponente subiectum ad bene, vel malè operandum in ordine ad suam naturam; siue illa qualitas facilè à subiecto dimoueri possit, siue difficilè. Qua ratione si accipiatur, comprehendit suo ambitu & habitum & dispositionem priori modo dictam. Vide Aristot. 5. Metaphysi. tex. 25. cap. de Habitu. Habemus autem exemplum in animali, quod nonnunquam sumitur pro solo bruto (præsertim in lingua Hispana) nonnunquam verò vt comprehendit hominem, atque brutum. Locus itaque in argumento citatus intelligitur de dispositione secundo modo sumpta; nos autem disputamus de dispositione primo modo accepta. Ad secundum respondetur, etiam nomen Habitus impropriè acceptum comprehendere sub se dispositiones, sicut nuper de nomine Dispositionis dicebamus. Solent enim quidam auctores, omnes primæ speciei qualitates, habitus dicere. Ad tertium iam explicatum est, quomodo mobile & immobile possint constituere duas

species,

species. Ad quartum respondetur, Patibilem qualitatem & Perturbationem non differre specie: quia non differunt nisi penes facile & difficile mobile ex parte subiecti; non ex natura rei. Nam si pallor ex subito casu contrahatur, secundùm essentiam est Perturbatio. Quòd si idem numero color multo tempore perseuerit, erit iam Patibilis qualitas; sicut idem qui est puer, si in vita perseueret, fiet iuuenis. In habitibus verò & dispositionibus non ita se res habet; nam qualitas quæ secundùm essentiam est dispositio, etiam si per totam vitam perseueret, nunquam erit essentialiter habitus: quia ex sua natura est facile mobilis. Rursumq; illud accidens, quod ex sua essentia habitus est, quamtumuis tantùm inchoatum sit, iam habitus est re vera. Ad extremum autem illud Aristot. testimonium dicimus, habitum & dispositionem esse vnam speciem, per circumloquium non secundùm essentiam. Sicut si careremus hoc nomine Animal, diceremus, corpus animatum habere duas species, quarum prima esset homo & brutum; secunda verò planta: & tamen homo & brutum essent duæ species secundùm essentiam. Ita fecit Aristoteles in prima specie Qualitatis; immo etiam in secunda.

De prima ac secunda speciei discrimine.

Alia se offert quæstio circa secundam speciem, quomodo scilicet à prima distinguatur. Etenim intellectus est naturalis potentia, & nihilominus ei competit definitio habitus. Quod ita probatur. Nam intellectus est qualitas difficile mobilis, disponens hominem ad bene operandum, & quidem in ordine ad suam naturam; nanq; intellectio bona operatio est; & nihil

nihil magis secundùm hominis naturam est, quam intelligere. Huic argumento quidam respondent, intellectum non esse difficilè mobilem, quia non est facilè, aut difficilè mobilis; saltem naturaliter. Sed profectò eadem ratione probaretur, synderesim non esse habitum, quia nulla ratione potest ab homine separari, vt Theologi docent. Alij respondent, intellectum non esse habitum, quia non datur ad bonam operationem, sumendo bonam operationem, vt accipit eam Moralis Philosophus. Intelligere enim ex suo genere nec officium est, nec peccatum. Cæterùm eodem pacto esset dicendum, scientiam Physicam non esse habitum, quia res Physicas intelligere, non est suaptè natura aut prauum, aut studiosum, sed indifferens: vt ex Morali Philosophia constat. Quæ cùm ita sint, respondendum videtur, secundam speciem distingui à prima; quia secunda species continet principia operationum, siue turpes illæ sint, siue honestæ; perfectæ, aut imperfectæ. &c. at prima species continet principia honestatis, aut turpitudinis; perfectionis, aut defectus actionum. Exempli gratia. Ad intelligendum datus est intellectus, at scientia ad bene intelligendum; id est, ad perfectè, promptè, faciliter, certè, & perspicuè intelligendum. Insuper ignorantia prauæ dispositionis non est principium intellectionis, sed erroris, prauitatisq; intellectionem committentium. Similiter Voluntas datur ad amandum. Cæterum ad bene, promptè, & faciliter amandum id quod meritò à viris bonis amandum est, ponuntur virtutes in voluntate; sicut vitia ad malè amandũ. Itaq; habitus est qualitas difficilè mobilis, disponens

diosæ; perfectæ, aut imperfectæ principia; sed simpliciter operationis; quia tamen viæ quædam sunt ad habitum scientiæ: ideò non ponuntur reductiuè in secunda specie, sed in prima. Quod alio manifestiori exemplo confirmari potest. Humanum corpus licet viuere tantùm, & sentire possit, non equidem intelligere, non ad bruti, sed ad hominis speciem est referendũ; sic etiam, cùm species intellectiles (vt quidam viri excellentes loquuntur) sint partes quasi materiales habitus scientiæ, ad scientiarum numerum sunt referendæ. Cui hæc non placuerit, aliam accipiat solutionem. Concedò libentissimè, species intellectiles ad secundam speciem pertinere, quia sunt instrumenta ipsius mentis non solùm ad bene, vel malè intelligendum, sed omninò ad intelligendum. Itaq; non dico, pertinere ad secundam speciem, quia sunt instrumenta intellectus; quoniam eadem ratione diceret quispiam, scientias ad secundam speciem pertinere; cùm sint instrumenta, quibus intellectus vtitur ad intelligendum: sed quia sunt talia instrumenta, sine quibus nullo modo posset intellectus quicquam percipere. Quòd si diuus Thomas alicubi species intellectiles vocat Habitus, id facit, quia habent modum quendam habitus; cùm sint res permanentes, ac diuturnæ, ipsiq; potentiæ, & facultati intelligendi superadditæ, quemadmodum & scientiæ ipsæ. Aut certè innuere voluit, quadam etiam ratione ad primam speciem pertinere, quod ingenuè etiam nos fatemur. Longior fui, quàm institueram; sed prolixitas (si tamen quæ necessaria sunt, prolixiora iudicari possunt) vtilitate pensabitur. Hinc enim habes lumen ac-

censum, quo multa diui Thomæ loca intuerī, ac intelligere poſsis. Sæpe enim vocat Habitus, non quæ reuera habitus ſunt, ſed quæ habituum imaginem præ ſe ferunt. Cæterùm quæ in tota hac quæſtione à me dicta ſunt, de rebus tantùm naturalibus accipiantur; de alijs grauiores Theologi conſulantur. Non enim omnia, in omnibus ſunt dicenda.

Num à perturbatione quales dicamur.

Poſtrema quæſtio. Perturbatio, vel paſsio non denominat nos quales, vt ait Ariſtoteles hoc loco: ergo non eſt Qualitas. Reſpondetur, immò denominare nos quales. A perturbatione enim dicimur peturbati. Ariſt. autem, qui contra docet, tribus modis exponitur. Vnus eſt, à perturbatione in communi appellari nos quales, id eſt, perturbatos: veruntamen à perturbationibus ſingularibus, ac determinatis, vt à ſubito pallore non appellari quales. Tamen quia etiam perturbationis ſpecies qualitates ſunt, ac ſubinde denominant nos quales, reſpondendum eſt alio modo, ſcilicet Ariſtot. loqui in Idiomate Græco, in quo non datur vox, quæ propriè ſignificet hominem rubore affectum ex perturbatione. Sed enim apud Latinos aliter ſe res habet. Nam apud ipſos, homo qui perpetuò ruborem habet, rubicundus appellatur; qui verò ex perturbatione ruborem contrahit, rubeus dicitur. Hæc ſolutio eſt Auctoris Opuſculi 48. quod nomine Diui Thomæ circunfertur tract. de Qualitate. cap. 4. Reſpondetur tertiò, ideò Ariſtot. dixiſſe à perturbationibus non appellari nos quales; quia ſi quis ad momentum ruborem contrahat, non ſolet à vulgo rubeus appellari. Ariſtot. enim in hoc libro valde ſe ad popularem ſenſum accommodat.

De

De proprietatibus Qualitatis. Cap. 16.

HAec autem est prima Qualitatis proprietas. Qualitas contrarium suscipit. Circa hanc affectionem obseruandum est, eam non competere omni qualitati. Licet enim calor, & frigus sint contraria, tamen triangulus, & pentagonus non sibi repugnant. Sed contrarietas triplex ab auctoribus assignatur. Vna est impropriè, aut communiter dicta, qualis reperitur inter qua suis species cuiuscunq; generis, siue proximi, siue remoti. Quo pacto docet Aristoteles, sub quouis genere esse vnam contrarietatem. Alia est propria, vtpote duarum formarum, quæ ab eodem subiecto mutuò se expellunt; repugnantia. Ad quod genus contrarietatis exigitur, illas formas sub eodem genere contineri, aut proximo, vt candor, & atror; aut aliquantulùm remoto, vt iustitia, & iniustitia: quæ ab Aristotele hoc loco contrariæ formæ dicuntur, quamuis sub eodem genere proximo minimè contineantur; sed illa sub virtute, hæc autem sub vitio. Tertium contrarietatis genus, quod maximè proprium, aut proprijssmum dicitur, est, quod inter eas species infimas cernitur, quæ sub eodem genere proximo maximè distant, & eidem subiecto vicissim inesse possunt, à quo mutuò se expellunt, nisi altera earum insit à natura. At quantum ego coniectura complecti possum in proposita definitione, quatuor in maxima contrarietate necessaria indicantur. Principiò quidem, vt formæ, inter quas acerbissimum hoc contrarietatis genus datur, sub eodem genere contineantur; & tali genere, quod in species infi-

Quæ recipiant contrarietatem.

Maxima contrarietas.

infimas diuidatur. Nam si intelligenda esset definitio de genere eminentiori, remotioriq́;, non ita facilè esset inuenire maximè contraria; sicut nec maximam distantiam. Mox necessum est, vt sub illo genere maximè distent, sicuti albedo & nigredo sub colore; & calor & frigus in genere qualitatum primarum agentium: & siccitas atq; humiditas in genere primarum qualitatum, quas Physici patientes vocant. Tertiò oportet, illas eidem subiecto vicissim inesse posse, quemadmodum calor & frigus corpori. Ad extremùm, vt ab eodem subiecto se expellant, quia videlicet agunt, & patiuntur inuicem. Quod in calore & frigore passim videmus. Cæterùm additur in definitione, Nisi altera earum insit natura, quia ab igne non potest calor expelli, nec omninò extrudi ab aqua frigiditas.

Contrarietas propria non est in substantijs, aut quantitatibus.

Quæ si vera sunt, sequitur primùm, in substantijs non dari propriam contrarietatem, ac multò minùs summam illam, & acerbiorem, quippe cùm non sint in subiecto, nec inuicem agant; nisi ratione qualitatum. Iam & illud consequens est, inter quantitates non dari propriam, aut grauiorem contrarietatem: quia non datur maxima distantia sub eodem genere. Licet enim linea, quam imaginantur Mathematici, duci à polo Arctico vsq; in Antarcticum per centrum terræ, sit maxima linea, quæ naturaliter dari potest; tamen non datur minima linea: quia quacunque linea data, potest dari minor. Immò quòd ad naturam lineæ attinet, potest dari altera linea maior illa, quam maximam nominauimus. In numeris quoque datur minimus numerus, vt puta binarius; sed nunquam reperies

ties maximum. Ergo in quantitate non est illa, de qua agimus, contrarietas. Accedit hùc alterum caput, ratione cuius quantitas non est quantitati contraria; quia quantitas maior non expellit minorem. Quamquam enim sint, qui asserant, in rarefactione, & condensatione maiorem quantitatem expellere minorem, & contra; tamen id (si verum est) non fit actione quantitatum in se inuicem, sed qualitatum; quæ sunt rarefactionis, & condensationis causæ: vt supra diximus de substantijs. Præterea quoque inferre licet ex semel constituta definitione, non in omnibus qualitatis speciebus dari, propriam, aut maximam contrarietatem. Etenim in quarta speciei, Figura non repugnat figuræ. Nec quicquam efficies, si ita argumenteris: Duæ figuræ non possunt eidem corpori conuenire, ergo inter se repugnant. Nam etiam duæ formæ substantiales non possunt eidem materiæ conuenire, nec cæcitas, & visus eidem oculo, cùm alioquin hæc non sint propriè, aut maximè contraria. Rursum in secunda specie qualitatis vix maximè propria contraria reperientur: siquidem intellectui, aut voluntati, aut sensui nihil contrarium est. Sensus quidem nostri aliquibus accidentibus destruuntur, sed illa accidentia non sunt maximè contraria sensibus, cùm non sint eiusdem generis. Visus enim est species sensus, & nimius calor destruens crystallinum humorem in oculo existentem, est sub genere primarum qualitatum. Reperitur tamen in hac specie summa contrarietas aliquando, vt patet in calore, & frigore, quæ non solùm ad secundam, sed etiam ad tertiam speciem qualitatis pertinent. Præterea in prima

An in omnibus qualitatibus sit ea, de qua agimus contrarietas.

specie vix, aut ne vix quidem contrarietas reperitur proprijssima. Nam etsi iustitia & iniustitia ab eodem subiecto se expellant, tamen quia iustitia est in genere virtutis, & iniustitia in genere vitij, non sunt maximè propriè contraria. Quòd si quis auaritiam, & prodigalitatem, tanquam duo monstra, producat in medium, quæ maximè à se inuicem distant, & sub eodem genere, id est vitio, continentur: respondebimus, non esse contraria; tum quia eidem subiecto inesse possunt, cùm multi sint prodigi ad parasitos, & auari ad pauperes: tum etiam quia prodigalitas est in genere vitij medium prætergredientis, auaritia autem in genere vitij medium minimè assequentis. Concedimus tamen, in hac specie sæpè inueniri propriam contrarietatem, vt inter iustitiam & iniustitiam; scientiam & ignorantiam prauæ dispositionis. Itaque prima affectio qualitatis est, posse suscipere contraria secundo & tertio modo: licet id non omnibus qualitatibus conuenire posit. Nam primo modo recipere contraria, omnibus Categorijs est commune.

Secunda affectio. Qualiter recipit magis & minùs, vt vna res est magis alba, quàm altera. Sed hæc affectio non solùm qualitatibus est tribuenda, cùm etiam actioni, & passioni conueniat. Vna enim res magis calefit alia. Neq; verò omnibus qualitatibus conuenit. Intellectus siquidem non recipit magis, & minùs. Sed res ipsa nos admonet, vt explicemus, quid sufficiat vt aliquod superius posit dici suscipere magis & minùs; sæpe enim eam disputationem in hunc locum reiecimus. Initio autem

Quid desideretur, vt aliquid recipiat magis & minùs.

tem tanquam postulatum, ac celebris sententia concedendum est, non sufficere, si inferiorum vni perfectiùs, quàm alteri tribuatur: quia omne genus hac ratione susciperet magis & minùs: cùm habeat species, ex quibus vna est perfectior reliqua. Deinde non sufficit, si ex inferioribus vnum sit maius, & alterum minus: nam albedo Gigantis est maior ea, quæ est in Pygmæo; at non proinde Gigas est Pygmæo candidior. Item nec satis illud est, si de suis illud est, si de suis inferioribus ordine prioris & posterioris dicatur. Sanum enim priùs dicitur de animali, quàm de vrina; nec subinde oportet, animal dici magis sanum, quàm vrinam: & priùs in orbe fuerunt homines albi quàm Aethiopes; tamen non statim homines albi sunt magis colorati, quàm nigri. Quare (vt paucis finiam) si aliquid debet recipere magis vel minùs, oportet ipsum magis aut minùs inhærere subiecto: vt quia color potest homini magis & minùs inhærere, ideò homo potest magis & minùs dici calidus. Quò fit, vt quamuis intellectus in vno homine posit perfectior esse, quã in altero, non recipiat magis & minùs, quia non potest cuiquam magis inhærere, quàm antea inhærebat. Sequitur etiam hinc, in quarta specie qualitatis non inueniri magis & minùs. Tandem colligendum est, quantitatem non suscipere magis & minùs. Potest equidem vna quantitas esse maior altera, & vna res quanta maior altera; non tamen magis quanta: quia maiùs & minùs consurgunt ex alicuius accidentis extensione; magis autem & minùs ex maiori aut minori inhæsione. Sed vt extremum aliquod habeat hæc disputatio, obseruanda sunt

duo. Primum est, qualitatem in abstracto non recipere magis, & minùs, vt vna albedo non est magis albedo, quàm altera; quamuis in concreto illa recipiat, siquidem vnus homo est magis albus alio. Huius discriminis hæc est caussa. Accidentia in abstracto significet solam essentiam; essentia autem non recipit magis, aut minùs: at verò accidens in concreto significat essentiam in ordine ad subiectum. Quò fit, vt si illud accidēs magis & minùs posit inhærere, posit quoq; in concreto magis & minùs dici. Placuit hac ratione vti, quia à Dialecticis facile percipietur: nam quam Caietanus hoc loco affert, vt vera sit, non est adeò perspicua, & aperta. Secundùm est has voces magis & minùs interdum æquipollere istis maiùs & minùs, quod oculatè considerandum est, ne decipiamur. Etenim quum dicimus magis aut minus longum, non significamus, longitudinem magis aut minùs rei inhærere, sed esse maiorem, aut minorem.

Tertia affectio qualitatis est, vt secundùm eam similes dicamur, aut verò dissimiles, vt duo homines albi dicuntur similes propter albedinem. Quamobrem Arist. 5. Metaph. cap. de Relatis, id est, tex. 20. dixit, similitudinem esse rerum diuersarum eandem qualitatem.

In ea quæ dicta sunt obiectiones.

Dictum est in primæ affectionis explicatione, Quantitatem non recipere contrarium. Omnis motus est à contrario in contrarium, vt ait Aristoteles 5. Physic. capit. 5. sed à quantitate in quantitatem, est motus augmenti & decrementi: ergo quantitas habet contrarium.

um. Respondetur, distinguendam esse propositionem: non enim omnis motus est à contrario in contrarium propriè, aut maximè propriè; sed quidam motus sunt à contrario in contrarium communiter dictum, quum scilicet vnum se habet vt perfectum, alterum vt imperfectum. Quòd genus contrarietatis facilè in quantitate reperitur. Ideò autem hanc obiectionem in hunc locum distuli, quia cap. de Quantitate nondum hos repugnantiæ gradus explicaueram.

Quomodo ea, quæ propriè cōtraria sūt ab eodem subiecto se expellant.

Secunda obiectio contra id quod dictum est, albedinem & nigredinem maximè propriè repugnare. Vt aliqua sint maximè contraria, debent se inuicem expellere; idq; ratione sui; sed albedo, & nigredo non expellunt se inuicem ratione sui, ergo nō sunt huius generis contraria. Ostenditur propositio. Inter formas substantiales ea de causa negauimus perfectum oppositionis genus, quia non se expellunt ab eadē materia rationis sui, sed caloris & frigoris interuētu; qua etiam ratione vsi sumus quum de quantitate disputaremus: Ergo ea quæ maximè contraria sunt se inuicem, & quidem ratione sui expellere debent. Probatur assumptio. Nam candor expellitur per nimiū calorem, & tunc atror succedit. Respondetur, negandā esse assumptionem, & ad eius probationem dicendum est, non esse parem rationem. Cum enim secundæ qualitates, vt albedo, & nigredo, ex caloris & frigoris coaptione consurgant, & componantur quod per calorem, ad expellandam albedinem fit, tribuitur ipsi nigredini, ac dicitur, ratione nigredinis fieri. Hæc autē minimè quadrāt in substantiā, aut quantitatē, quæ non cōponuntur ex

diosæ; perfectæ, aut imperfectæ principia; sed simpliciter operationis; quia tamen viæ quædam sunt ad habitum scientiæ: ideò non ponuntur reductiuè in secunda specie, sed in prima. Quod alio manifestiori exemplo confirmari potest. Humanum corpus licet viuere tantùm, & sentire possit, non equidem intelligere, non ad bruti, sed ad hominis speciem est referendũ; sic etiam, cùm species intellectiles (vt quidam viri excellentes loquuntur) sint partes quasi materiales habitus scientiæ, ad scientiarum numerum sunt referendæ. Cui hæc non placuerit, aliam accipiat solutionem. Concedo libentissimè, species intellectiles ad secundam speciem pertinere, quia sunt instrumenta ipsius mentis non solùm ad bene, vel malè intelligendum, sed omninò ad intelligendum. Itaq; non dico, pertinere ad secundam speciem, quia sunt instrumenta intellectus; quoniam eadem ratione diceret quispiam, scientias ad secundam speciem pertinere; cùm sint instrumenta, quibus intellectus vtitur ad intelligendum: sed quia sunt talia instrumenta, sine quibus nullo modo posset intellectus quicquam percipere. Quòd si diuus Thomas alicubi species intellectiles vocat Habitus, id facit, quia habent modum quendam habitus; cùm sint res permanentes, ac diuturnæ, ipsiq; potentiæ, & facultati intelligendi superadditæ, quemadmodum & scientiæ ipsæ. Aut certè innuere voluit, quadam etiam ratione ad primam speciem pertinere, quod ingenuè etiam nos fatemur. Longior fui, quàm institueram; sed prolixitas (si tamen quæ necessaria sunt, prolixiora iudicari possunt) vtilitate pensabitur. Hinc enim habes lumen ac-

censum, quo multa diui Thomæ loca intueri, ac intelligere posis. Sæpe enim vocat Habitus, non quæ reuera habitus sunt, sed quæ habituum imaginem præ se ferunt. Cæterùm quæ in tota hac quæstione à me dicta sunt, de rebus tantùm naturalibus accipiantur; de alijs grauiores Theologi consulantur. Non enim omnia, in omnibus sunt dicenda.

Num à perturbatione quales dicamur.

Postrema quæstio. Perturbatio, vel pasio non denominat nos quales, vt ait Aristoteles hoc loco: ergo non est Qualitas. Respondetur, immò denominare nos quales. A perturbatione enim dicimur peturbati. Arist. autem, qui contra docet, tribus modis exponitur. Vnus est, à perturbatione in communi appellari nos quales, id est, perturbatos: veruntamen à perturbationibus singularibus, ac determinatis, vt à subito pallore non appellari quales. Tamen quia etiam perturbationis species qualitates sunt, ac subinde denominant nos quales, respondendum est alio modo, scilicet Aristot. loqui in Idiomate Græco, in quo non datur vox, quæ propriè significet hominem rubore affectum ex perturbatione. Sed enim apud Latinos aliter se res habet. Nam apud ipsos, homo qui perpetuò ruborem habet, rubicundus appellatur; qui verò ex perturbatione ruborem contrahit, rubeus dicitur. Hæc solutio est Auctoris Opusculi 48. quod nomine Diui Thomæ circunfertur tract. de Qualitate.cap. 4. Respondetur tertiò, ideò Aristot. dixisse à perturbationibus non appellari nos quales; quia si quis ad momentum ruborem contrahat, non solet à vulgo rubeus appellari. Aristot. enim in hoc libro valde se ad popularem sensum accommodat.

De

De proprietatibus Qualitatis. Cap. 16.

HAec autem est prima Qualitatis proprietas. Qualitas contrarium suscipit. Circa hanc affectionem obseruandum est, eam non competere omni qualitati. Licet enim calor, & frigus sint contraria, tamen triangulus, & pentagonus non sibi repugnant. Sed contrarietas triplex ab auctoribus assignatur. Vna est impropriè, aut communiter dicta, qualis reperitur inter qua suis species cuiuscunq; generis, siue proximi, siue remoti. Quo pacto docet Aristoteles, sub quouis genere esse vnam contrarietatem. Alia est propria, vtpote duarum formarum, quæ ab eodem subiecto mutuò se expellunt; repugnantia. Ad quod genus contrarietatis exigitur, illas formas sub eodem genere contineri, aut proximo, vt candor, & atror; aut aliquantulùm remoto, vt iustitia, & iniustitia: quæ ab Aristotele hoc loco contrariæ formæ dicuntur, quamuis sub eodem genere proximo minimè contineantur; sed illa sub virtute, hæc autem sub vitio. Tertium contrarietatis genus, quod maximè proprium, aut proprijssmum dicitur, est, quod inter eas species infimas cernitur, quæ sub eodem genere proximo maximè distant, & eidem subiecto vicissim inesse possunt, à quo mutuò se expellunt, nisi altera earum insit à natura. At quantum ego coniectura complecti possum in proposita definitione, quatuor in maxima contrarietate necessaria indicantur. Principiò quidem, vt formæ, inter quas acerbissimum hoc contrarietatis genus datur, sub eodem genere contineantur; & tali genere, quod in species infi-

Quæ recipiant contrarietatem.

Maxima contrarietas.

infimas diuidatur. Nam si intelligenda esset definitio de genere eminentiori, remotioriq́;, non ita facilè esset inuenire maximè contraria; sicut nec maximam distantiam. Mox necessium est, vt sub illo genere maximè distent, sicuti albedo & nigredo sub colore; & calor & frigus in genere qualitatum primarum agentium: & siccitas atq; humiditas in genere primarum qualitatum, quas Physici patientes vocant. Tertiò oportet, illas eidem subiecto vicissim inesse posse, quemadmooum calor & frigus corpori. Ad extremùm, vt ab eodem subiecto se expellant, quia videlicet agunt, & patiuntur inuicem. Quod in calore & frigore passim videmus. Cæterùm additur in definitione, Nisi altera earum insit natura, quia ab igne non potest calor expelli, nec omninò extrudi ab aqua frigiditas.

Contrarietas propria non est in substantijs, aut quantitatibus.

Quæ si vera sunt, sequitur primùm, in substantijs non dari propriam contrarietatem, ac multò minùs summam illam, & acerbiorem, quippe cùm non sint in subiecto, nec inuicem agant; nisi ratione qualitatum. Iam & illud consequens est, inter quantitates non dari propriam, aut grauiorem contrarietatem: quia non datur maxima distantia sub eodem genere. Licet enim linea, quam imaginantur Mathematici, duci à polo Arctico vsq; in Antarcticum per centrum terræ, sit maxima linea, quæ naturaliter dari potest; tamen non datur minima linea: quia quacunque linea data, potest dari minor. Immò quòd ad naturam lineæ attinet, potest dari altera linea maior illa, quam maximam nominauimus. In numeris quoque datur minimus numerus, vt puta binarius; sed nunquam reperies

ties maximum. Ergo in quantitate non est illa, de qua agimus, contrarietas. Accedit hùc alterum caput, ratione cuius quantitas non est quantitati contraria; quia quantitas maior non expellit minorem. Quamquam enim sint, qui afferant, in rarefactione, & condensatione maiorem quantitatem expellere minorem, & contra; tamen id (si verum est) non fit actione quantitatum in se inuicem, sed qualitatum; quæ sunt rarefactionis, & condensationis causæ: vt supra diximus de substantijs. Præterea quoque inferre licet ex semel constituta definitione, non in omnibus qualitatis speciebus dari, propriam, aut maximam contrarietatem. Etenim in quarta speciei, Figura non repugnat figuræ. Nec quicquam efficies, si ita argumenteris: Duæ figuræ non possunt eidem corpori conuenire, ergo inter se repugnant. Nam etiam duæ formæ substantiales non possunt eidem materiæ conuenire, nec cæcitas, & visus eidem oculo, cùm alioquin hæc non sint propriè, aut maximè contraria. Rursum in secunda specie qualitatis vix maximè propria contraria reperientur: siquidem intellectui, aut voluntati, aut sensui nihil contrarium est. Sensus quidem nostri aliquibus accidentibus destruuntur, sed illa accidentia non sunt maximè contraria sensibus, cùm non sint eiusdem generis. Visus enim est species sensus, & nimius calor destruens crystallinum humorem in oculo existentem, est sub genere primarum qualitatum. Reperitur tamen in hac specie summa contrarietas aliquando, vt patet in calore, & frigore, quæ non solùm ad secundam, sed etiam ad tertiam speciem qualitatis pertinent. Præterea in prima

An in omnibus qualitatibus sit ea, de qua agimus contrarietas.

ſpecie vix, aut ne vix quidem contrarietas reperitur proprijſsima. Nam etſi iuſtitia & iniuſtitia ab eodem ſubiecto ſe expellant, tamen quia iuſtitia eſt in genere virtutis, & iniuſtitia in genere vitij, non ſunt maximè propriè contraria. Quòd ſi quis auaritiam, & prodigalitatem, tanquam duo monſtra, producat in medium, quæ maximè à ſe inuicem diſtant, & ſub eodem genere, id eſt vitio, continentur: reſpondebimus, non eſſe contraria; tum quia eidem ſubiecto ineſſe poſſunt, cùm multi ſint prodigi ad paraſitos, & auari ad pauperes: tum etiam quia prodigalitas eſt in genere vitij medium prætergredientis, auaritia autem in genere vitij medium minimè aſſequentis. Concedimus tamen, in hac ſpecie ſæpè inueniri propriam contrarietatem, vt inter iuſtitiam & iniuſtitiam; ſcientiam & ignorantiam prauæ diſpoſitionis. Itaque prima affectio qualitatis eſt, poſſe ſuſcipere contraria ſecundo & tertio modo: licet id non omnibus qualitatibus conuenire poſsit. Nam primo modo recipere contraria, omnibus Categorijs eſt commune.

Quid deſideretur, vt aliquid recipiat magis & minùs.

Secunda affectio. Qualiter recipit magis & minùs, vt vna res eſt magis alba, quàm altera. Sed hæc affectio non ſolùm qualitatibus eſt tribuenda, cùm etiam actioni, & paſsioni conueniat. Vna enim res magis calefit alia. Neque verò omnibus qualitatibus conuenit. Intellectus ſiquidem non recipit magis, & minùs. Sed res ipſa nos admonet, vt explicemus, quid ſufficiat vt aliquod ſuperius poſsit dici ſuſcipere magis & minùs; ſæpe enim eam diſputationem in hunc locum reiecimus. Initio autem

lem tanquam postulatum, ac celebris sententia concedendum est, non sufficere, si inferiorum vni perfectiùs, quàm alteri tribuatur: quia omne genus hac ratione susciperet magis & minùs: cùm habeat species, ex quibus vna est perfectior reliqua. Deinde non sufficit, si ex inferioribus vnum sit maius, & alterum minus: nam albedo Gigantis est maior ea, quæ est in Pygmæo; at non proinde Gigas est Pygmæo candidior. Item nec satis illud est, si de suis illud est, si de suis inferioribus ordine prioris & posterioris dicatur. Sanum enim priùs dicitur de animali, quàm de vrina; nec subinde oportet, animal dici magis sanum, quàm vrinam: & priùs in orbe fuerunt homines albi quàm Aethiopes; tamen non statim homines albi sunt magis colorati, quàm nigri. Quare (vt paucis finiam) si aliquid debet recipere magis vt minùs, oportet ipsum magis aut minùs inhærere subiecto: vt quia color potest homini magis & minùs inhærere, ideò homo potest magis & minùs dici calidus. Quò fit, vt quamuis intellectus in vno homine possit perfectior esse, quã in altero, non recipiat magis & minùs, quia non potest cuiquam magis inhærere, quàm antea inhærebat. Sequitur etiam hinc, in quarta specie qualitatis non inueniri magis & minùs. Tandem colligendum est, quantitatem non suscipere magis & minùs. Potest equidem vna quantitas esse maior altera, & vna res quanta maior altera; non tamen magis quanta: quia maiùs & minùs consurgunt ex alicuius accidentis extensione; magis autem & minùs ex maiori aut minori inhæsione. Sed vt extremum aliquod habeat hæc disputatio, obseruanda sunt

um. Respondetur, distinguendam esse propositionem: non enim omnis motus est à contrario in contrarium propriè, aut maximè propriè; sed quidam motus sunt à contrario in contrarium communiter dictum, quum scilicet vnum se habet vt perfectum, alterum vt imperfectum. Quòd genus contrarietatis facilè in quantitate reperitur. Ideò autem hanc obiectionem in hunc locum distuli, quia cap. de Quantitate nondum hos repugnantiæ gradus explicaueram.

Secunda obiectio contra id quod dictum est, albedinem & nigredinem maximè propriè repugnare. Vt aliqua sint maximè contraria, debent se inuicem expellere; idq; ratione sui; sed albedo, & nigredo non expellunt se inuicem ratione sui, ergo nō sunt huius generis contraria. Ostenditur propositio. Inter formas substantiales ea de causa negauimus perfectum oppositionis genus, quia non se expellunt ab eadē materia ratione sui, sed caloris & frigoris interuētu; qua etiam ratione vsi sumus quum de quantitate disputaremus: Ergo ea quæ maximè contraria sunt se inuicem, & quidem ratione sui expellere debent. Probatur assumptio. Nam candor expellitur per nimiū calorem, & tunc atror succedit. Respondetur, negandā esse assumptionem, & ad eius probationem dicendum est, non esse parem rationem. Cum enim secundæ qualitates, vt albedo, & nigredo, ex caloris & frigoris coaptione consurgant, & componantur quod per calorem, ad expellandam albedinem fit, tribuitur ipsi nigredini, ac dicitur, ratione nigredinis fieri. Hæc autē minimè quadrāt in substantiā, aut quantitatē, quæ non cōponuntur ex

Quomodo ea, quæ propriè cōtraria sūt ab eodem subiecto se expellant.

primis qualitatibus; sed potiùs qualitates earum naturas consequuntur.

An substãtia in cõmuni magis minusue recipiat.

Postrema obiectio. Supra cap. 12. dictum est, substantiam alicui generi applicatam non recipere magis aut minùs; sed sumptam in cõmuni: at substantia nec in communi, nec applicata ad certam speciem magis aut minùs, non oportet magis aut minùs inhærere illis, de quibus dicitur. Respondetur, magis & minùs Analogicæ sumi cap. de Substãtia, & hoc loco. Ibi enim magis & minùs sumuntur, vt significant mediatiùs aut immediatiùs conuenire; hic autem alio modo. Nam apud omnes constat, nec doctos homines solùm, sed etiam indoctos, sermones intelligendos esse iuxta materiam, quam tractamus, ac in qua versamur. Cumque certum sit, accidentia inhærere, substantiam minimè, consequens est, vt illæ voces aliter; atque aliter in tanta rerum diuersitate sumantur. Quorsum hęc inquies? Perspicua enim sunt. Fateor, Sed in meam defensionem vti potero celebri illa Magni Patris Augustini, aliorsum tamen prolata sententia: Meliùs supererunt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quàm eis deerunt, quibus prodesse potuerunt.

De Relatis. Cap. 17.

DE Relatione agendùm est, postquam de tribus prædicamentis, quibus ipsa tanquam fundamentis innititur, disseruimus. Meritò autem Relationis tractatus sex aliarum Categoriarum disputationem antecedit, cùm illæ non possint absque Relatione intelligi. Cæterum

rùm Relata duplicia sunt;alia Propria, alia Impropria.Propria sunt,quorum totum esse est,ad aliud se habere , vt totum esse patris , qua pater est,est habere filium,itemque filiis, habere patrem . Relata Impropria sunt , quæ secundariò tantùm dicunt relationem,cùm præcipuè aliud sint.Vt scientia,quæ qualitas est animo inhærens,tametsi secundariò dicat relationem ad id,quod sub scientiam cadit . Nos scibile dicimus . Relata Propria vocantur Secundùm esse , Impropria Secundùm dici. Et quidem varius hic appellationis modus sumptus est ex varia ratione definiendi.Nam Aristoteles definitionem propriè Relatorum assignans , ait , Relata esse , quæ id quod sunt, aliorum sunt . Definitionem autem Platonicam tradens,quæ Relatis etiam Improprijs conuenit:Relata,inquit sunt,quæ id quod sunt, aliorum esse dicuntur . Rursum Relata Secundùm esse duplicia sunt,alia rei, alia rationis.Rei,vt pater & filius; Rationis vt genus, species,subiectum ,attributum , maior & minor extremitas; quæ ideò rationis relata dicuntur,quia ex opera mentis consurgunt. Ad hanc Categoriam pertinent sola relata secundùm esse;nam si relata secundùm dici ad eam spectarent , omnes Categoriæ in hanc vnam confluerent . Neque porrò omnia relata secundùm esse in ipsa ponuntur , sed illa quæ vocantur Realia . Docent enim omnes ferè Metaphysici, in Categorijs non poni entia rationis .Nam quamuis notiones, generis & speciei,necessariò requirantur,vt quædam entia rei in recta linea collocētur,tamē ipsæ notiones

Relatorū prima diuisio.

Secunda diuisio.

non

non ſunt res collocatæ in Categoria. Sicut applicatio ignis requiritur ad combuſtionem, applicatio tamen non comburit, ſed ignis. Relege quæſtionem capitis 10. Igitur Relata huius Categoriæ ita ſunt definienda Entia rei, quorũ totum eſſe eſt, ad aliud ſe habere.

Tria quæ ad relationẽ desiderantur.

Sed, vt quot ſint horum Relatorum genera intelligamus, obſeruandum eſt diligenter, quæ ad relationem rei exigantur. Hæc autem fere ſunt Subiectum, Fundamentum, & Correlatum. Verbi gratia. Ad relationem ſimilitudinis inter Petrum & Paulum, in primis deſideratur Petrus tanquam ſubiectum, deinde cãdor, vel alia qualitas, ratione cuius ſimilis eſſe queat Paulo: quæ proinde fundameutum ſimilitudinis dicitur. Denique Correlatum, quia ſi Petrus ſolus eſſet in mundo, quamuis eſſet albus, nemini tamen aſſimilaretur. Et hoc Correlatum dicitur terminus, aut extremum relationis. Poſitis his tribus, neceſſariò conſurgit quartum; nempè ordo, habitudo, & reſpectus ſimilitudinis Petri, & Pauli: in qua habitudine & reſpectu conſiſtit tota eſſentia relatorum. Quanquam enim eſſe relationis, quà accidens eſt, ſit habitudo ad ſubiectum, cui inhæret; tamen eius eſſe, quatenus relatio eſt, eſt habitudo ad terminum, vel correlatum. Quod alij dicere ſolent, relationem, quatenus accidens, ſolùm dicere In, id eſt, inhærentiam; quatenus verò eſt relatio, ſolùm dicere Ad; id eſt habitudinem, vel reſpectum ad Correlatum. Cùmque ad conſtituendam relationem, tria illa conuenire oporteat, ſequitur, relationem diuidi poſſe aut ex ſubiecto, aut ex fundamento, aut denique ex parte correlati. Ex ſubiecto facilis eſt diuiſo. Cùm enim ſubiectũ rela-

relationis sit substantia, eo modo quo diuiditur substãtia, potest & relatio diuidi: ita vt dicamus, relationũ alias reperiri in substantia corporea, alias incorporea. Accidit tamen, dari relationẽ absq; substantia; vt relatio æqualitatis inter duas hostias cõsecratas, quæ nullam habent substãtiam tanquam subiectum, sed quantitas ipsa simul est fundamentũ æqualitatis; & retinet locum subiecti. Sed hæc cùm miraculo fiant, aliena sunt à nostra disputatione. Ex parte autem fundamenti colligitur hæc diuisio, quam tradit Aristo.5.Metaph.cap.de Ad aliquid. Omnis enim relatio innititur vni ex tribus fundamentis. Primũ est, Vnum & multa, vt relatio æqualitatis fundatur in vna quantitate. Illi siquidẽ sunt æquales, qui habẽt vnã quantitatẽ; non quidem numero; sed vnam magnitudine & extensione. Relatio verò inæqualitas, fũdatur in multitudine quantitatum, vel diuersitate. Secundùm est Actio & Passio. Vt relatio patris ad filium in generatione. Tertium est Mensura, & id quod mensuratur. Vt relatio quæ est inter scientiam & eius obiectum, quòd scibile appellatur; sed meliùs dicitur scitum. Obiectum enim habet se vt mensura scientiȩ, cum veritas scientiæ ex veritate cuiusque rei, quæ scitur, petenda sit. Illud autem silentio prætereundum non est, vix posse dari aliquam relationem, quæ habeat tertiũ fundamentum, & pertineat ad hanc Categoriam. Omnes siquidem istæ relationes sunt relationes Secundùm dici. Hinc collige, nullam relationẽ rationis, quæ tertij ordinis dicitur, vt scibile, sensibile, &c. poni in hac Categoria etiam reductiuè; quemadmodum nec in ipsa ponuntur relationes rei, quarũ istæ sunt termini. Ex parte deque

Tertia diuisio Relatorum.

Quarta diuisio.

Quinta diuisio.

Quinta diuisio. nique termini ita possunt Relata diuidi. Alia sunt eiusdem rationis in vtroq; termino, vt vicinus, amicus, consanguineus, &c. alia diuersæ rationis. Priora appellantur ab auctoribus Relata Aequiparantiæ; posteriora Disquiparantiæ. Rursum diuersæ rationis, alia superiora sunt, vt pater & magister; alia inferiora, vt filius, atq; discipulus. Superiora dicuntur à nonnullis, Superpositionis, inferiora Suppositionis.

Huius capitis difficultas.

Actio, & passio. quæ modo sint relationum fundamenta. PRima est circa ordinem tractationis. Priùs enim tractatum est de Substantia, Quantitate, & Qualitate, quoniam sunt fundamenta Relationum; sed Actio & Passio sunt etiam fũdamenta Relationum: ergo priùs agendũ fuit de Actione & Passione. Respondetur, negari posse assumptionem. Licit enim Actio & Passio appellentur fundamenta: re vera tamen nõ sunt nisi conditiones fundamentorum. Paternitas siquidem fundatur non in actu generandi, sed in naturali potentia generandi, quàm habet pater: hac tamen lege & conditione, vt in actum generationis prodierit, & terminum habeat, ad quẽ referatur. Nec qu i ita sentiunt, ab Arist. doctrina, superiùs adducta, recedunt: nam etiam relationem similitudinis dicit fundari in vno, non quasi Vnum sit fundamentum, sed quia est conditio, atque lex fundamenti. Itaque uqum supra diximus, tria præexigi ad relationem, non inficiabamur aliquid ampliùs interdum requiri, præter fundamentum, etiam in subiecto relatinis: scilicet conditionem necessariò requisitam. Respondetur secundò negando consequentiam: non enim sunt cætera paria. Nam actio & Passio in-

ſo intelligi nequeunt ignorata natura relationis;quod profectò nemo aſſerit de Subſtantia, Quantitate,& Qualitate.Sed nimium multa de re minimè dubia loquor.Quamuis enim non ita debeamus eſſe Amethodi,vt in rebus pertractandis,nullam adhibeamus diligentiam, nullũ delectum,nullum ordinẽ,veluti ſi antiquum illud chaos reſtitueremus;tamen non adeò Methodicos nos eſſe decet, vt importuna moroſitate veteres impugnemus,quare hoc priùs,illud poſteriùs tractauerint:præſertim quum de minutiſſimis rebus agitur.Satis ergo ſit,bonam aliquam ordinis rationẽ tradidiſſe,quamuis nõ ita ſit accurata,vt nullo pacto impugnari queat.

Alia difficultas.Similitudo eſt relatio,&non habet fundamentum,ergo non omnis relatio poſtulat fundamentum . Probatur aſſumptio. Quia ſi haberet fundamentum,eſſet qualitas, at qualitas non poteſt eſſe fundamentum , ſi vera ſunt, quæ ex Ariſtotele paulò ante diximus. Nam ipſa non eſt menſura , aut menſurabile; non eſt actio,aut paſſio,non eſt vnum & multa , quia vnum & multa ad quantitatem pertinent . Reſpondetur , relationem ſimilitudinis fundari in vno , & relationem diſſimilitudinis fundari in multis.Similes enim dicuntur,qui habent vnam qualitatem ſecundum rationem,vt albedinem, aut atrorem:diſſimiles verò, qui habent multas ſecundum rationem & definitionem qualitates ; nempè vnus albedinem,& alter nigredinem . Albedo enim etiam in duobus hominibus eſt vna,& ipſa nigredo ſunt multa . Vnum inquam & multa, non vnitate quantitatis,ſed vnitate &multidu-

Quomodo Quantitas primum fundamentũ dicatur.

ne

ne definitionum essentialium,& quia semper vnum & multa videntur habere modum quantitatis,ideo relatio similitudinis & dissimilitudinis dicitur à quibusdam auctoribus fundari in quantitate;non quidem secundùm rem:sed quoad modum.Effigiem enim quantitatis habent, non omninò naturam.

Altera difficultas.Dictum est, omnem Relationem exigere correlatum, quod falsum videtur.Nam mihi competit relatio identitatis numerica:sed relatio identitatis numericæ non estad alium hominem,sed ad meipsum:Ergo datur relatio', quæ non est ad aliud correlatum. Respondetur,Relationem hanc esse relationẽ rationis,non rei;ideoque inter eius extrema nó esse distinctionem rei,sed rationis.Correlatum ergo est aliud secundum rationem, quia quum intellectusapprehendit me,vt mihi eundem,accipit me & vt subiectum, & vt correlatum. Lege diuum Thomam 1.parte quæst.13.ar.7.

De affectionibus Relatorum. Cap.18.

INter Relatorum affectiones hæc prima ponitur.Relatis aliquid est contrarium. Quæ nec solis relatis conuenit, sed etiam qualitatibus; nec præterea relatis secundùm esse accommodatur,sed relatis secundùm dici.Vt scientia repugnat ignorantiæ prauæ dispositionis,non quidem vt correlato, sed vt qualitati contrariæ. Secunda.Relata suscipiunt magis,ac minùs. Similis est huius,& præcedentis affectionis ratio, quamuis nonnihil differant.Hæcquoq; nec solis relatis cõuenit,vt ex cap.16.constat,nec omnibus.Aequalitas enim propriè dicta cùm consistat in indiuisibili, non suscipit magis, aut minus.

nus. Conuenit tamen multis relatis secunndùm esse, nam inæqualitas suscipit magis & minus; & dissimilitudo etiam. Cæterùm relatio quæ suscipit magis & minùs, ratione fundamenti id habet. Tertia affectio. Relata dicuntur ad conuertentiam, vel reciprocantur, vt pater est filij pater, & filius est patris filius. Fingenda sunt tamen aliquando vocabula, si volumus bene explanare reciprocationem relatorum. Non enim est dicendum, alia est auis ala, sed ala est rei alatæ ala. Quarta affectio. Relata sunt simul natura. Nam pater non est prius pater, quàm filius sit filius. Quare hæc affectio non est intelligenda de Relatis quoad eorum substantiam & naturam, sed quoad relationem & habitudinem. Fuit sanè pater homo, antequam essent ei filij; sed non fuit priùs pater, quàm filios haberet. Sicut apud diuum Thomam 1. parte quæst. 13. ar. 7. Deus ab æterno est, sed non est ab æterno creator; quia nō erant ab æterno creaturæ productæ. Quinta. Relata ita se habent, vt qui vnū definitè cognoscit, definitè coguoscat & alterum. Vt qui cognoscit te esse filium, cognoscit te habere patrem; & si cognoscit cuius sis filius, cognoscet patrem tuum. Sed hæc affectio non videtur omninò conuenire relatis secundùm dici. Etenim si quis manum per fenestram extrahat, cognoscetur quidem illa manus, etiam vt singularis manus est, & non certò cognoscetur cuius sit manus.

Dubia huius Capitis.

Quomodo relatio ratione fundamenti magis, aut minus recipiat.

CONtra ea quæ dicta sunt in secunda affectione est argumentum. Inęqualitas suscipit magis & minus, sed non recipit ea ratione fundamenti, quia fundamentum inæqualitatis est quātitas, quæ non suscipit magis, ac minùs: ergo Relatio suscipit magis & minùs, nulla habita ratione fundamenti. Respondetur negando assumptionem. Et ad eius probationem dico, Relationē suscipere magis ac minùs; ratione fundamenti recipientis magis, & minùs, vel certè maiùs, aut minùs. Quod mirum in modum quantitati conuenit. Itaque vt relatio dicatur, suscipere magis & minùs, sufficit; si fundamentum suscipere possit maiùs aut minùs. Sed objicies. Ego sum inæqualis infanti, & si me in eadem quātitate permanente ille crescat, fiet mihi minus, quàm antea erat, inæqualis. Tum igitur relatio inæqualitatis illius pueri ad me erit minor, sed fundamentum illius, nempe quantitas, non factum erit minùs, vt fingimus: ergo relatio suscipit minùs, & fundamentum non suscipit minùs. Respondetur, nos haud quaquam dicere, quotiescunque relatio suscipit magis fundamentum eius, debere suscipere magis, aut fieri maius; & quum relatio suscipit minùs, fundamentū suscipere minùs, aut fieri minus; hęc enim falsa sunt: sed tantùm dicimus, quum relatio suscipit magis, fundamentum suscipere magis, aut minùs, vel fieri maius, aut minùs: & quotiescunque relatio suscipit minùs, fundamentum suscipere magis, aut minùs; aut fieri maius aut minus. Hanc autem sententiam ita expositam, non impugnat argumētum propositum, quippe cùm relatio inæqualitatis illius pueri suscipiat minùs,

quia

quia fundamentum suscipit maius. Nihilominus potest in hanc explicationem aliud adduci argumentum. Nam in hypothesi data in superiori argumento, ego sum minùs inæqualis, quàm antea eram respectu infantis; & planè mea quātitas nec est facta maior, nec minor; ergo relatio suscipit magis aut minùs fundamento penitus immutato. Respondetur, hac vltima obiectione illud extorqueri, posse relationem suscipere magis, aut minùs absque vlla mutatione sui proprij fundamenti, non tamen absque mutatione alicuius fundamenti, nempè fundamenti, quod est in suo correlato. Omnis ergo relatio, vt suscipiat magis ac minùs, exigit, vt vel proprium fundamentum, vel saltem fundamentum sui correlati suscipiat magis aut minùs, aut fiat mai⁹ vel min⁹. Tantū de Relatis dictū sit. Nā alias maiores difficultates, quæ hoc loco adduci possēt vt an oīs relatio, quā relatio est, sit ens rationis, an oēs relationes sint mutuæ, an extremum relationis possit esse non relatum, an relatio à fundamento distinguatur, ān relationes primæ causæ ad suos effectus sint reales, an entis rei ad ens rationis possit esse relatio Realis; consultò prætereo, quia si hoc scribendi genus lectoribus placere videro, in Aristotelis Categorias multarum vigiliarum disputationes propediem vulgare decreui. *Multæ quæstiones prætermissæ.*

De actione & passione. Cap. 19.

ACtionum quædam immanentes sunt, quædam porrò transeuntes. Immanentes sunt, quæ in ipso agente manent; vt intellectio in intelligente, amor in amante, visio de- *Actio immanens & transiēs*

nique in vidente: transeuntes autem dicuntur, quæ in aliam rē transeūt. Ex his itaque, iuxta cōmunem auctorum opinionem, solæ transeuntes ad hanc pertinent Categoriam; siue post se relinquant opus, vt ædificatio, quæ finita, domus remanet: siue non relinquant, vt citharizatio. Actio igitur, Quæ hanc constituit Categoriam, sic definitur: Motio secundum quam in id, quod agit agere, dicimur, vt per calefactionē ignis agit in aquam. Agere autem est; vim suā in id, quod eam recipere potest, inducere. Et quidem Actionis sex sunt præcipuæ species, Ortus, Interitus, Augmentum, Decrementum, Loci mutatio, & Commutatio, quam Alterationem vocant.

Actionis autem hæ sunt affectiones. Actio habet contrarium, vt calefactio frigefactioni est contraria. Item suscipit magis & minùs. Magis enim vna res calefit, quam altera. Non tamen omnis Actio ea suscipit. Generatio namque substantiæ, cùm vnico momento perficiatur, non suscipit magis, aut minùs. Deniq; proprium est actionis, passionem inferre. Si quis enim flagellat, aliquis flagellatur.

PAssio, quæ sextam constituit Categoriam, est secundum quam id quod patitur, dicitur pati. Pati autem est, recipere aliquid ab agente, vt aqua dum calefit ab igne, aliquid ab eo recipit. Habet hæc Categoria easdem species & affectiones, quas & præcedens; sed maximè proprium est Passioni, inferri ex actione.

Dubia circa superiora.

Pri-

PRimum est circa diuersitatem harum Categoriarum, quomodo scilicet distinguantur. Respondetur, non distingui re, sed definitione. Eadem enim calefactio, quæ vt procedit ab igne, vocatur Actio; vt recipitur in aqua, dicitur Passio; sicut eadem est via à Thebis ad Athenas, quæ est ab Athenis ad Thebas. At quum Athenis sumus, dicimus: hæc est via Thebarum; quũ verò Thebis, hæc est via Athenarum.

Alterum circa definitionem Actionis. Ignis per calorem quem habet, dicitur agere in aquã; sed ille calor non est actio, vt constat: ergo definitio tribuitur alijs quàm oportet. Respondetur, proinde additam fuisse in definitione hanc vocem Motio. Calor autem existens in igne, non est motio. Respondetur secundò; etiam si nõ poneretur illa dictio Motio, definitionem non cõpetere colori, qui est in igne. In definitione siquidem Actionis subintelligenda est illa particula Primò & Per se. Ignis autem non dicitur primò & per se agens, quia habet calorem; alioquin cum semper habeat calorem, semper diceretur agẽs; sed quũ immittit calorẽ in lignũ, aut aquam, tum demum dicitur calefaciens.

De Quatuor vltimis Categorijs. Cap. 20.

QVatuor vltimæ Categoriæ sunt Vbi, Quando, Situm esse, & Habere. Vbi est quod ex adiacentia loci in re locata relinquitur; vt quia hic locus circundat me, dicor esse in hoc loco. Vbi contrarium habet: non quidem supremo contrarietatis genere, sed vulgari illo, atq; improprio. Esse enim sursum & deorsum, quodammodo aduersantur; alioquin ad hanc Categoriam non posset esse motus. Non tamen suscipit Vbi

magis & minùs, licet recipiat maiùs aut minùs. Nam vnus homo est in maiori loco, alius in minori: non tamen est magis loco.

Quando. QVando est quod ex adiacentia temporis in re temporali consurgit. Vt quia mihi hodiernus dies coexistit, dicor esse hodie. Quando nec contrarium habet, nec magis aut minùs, sed bene maiùs & minùs. Vt Coruus maiori tempore viuit, quàm Turtur; non tamen est magis in tempore.

Situs. SItus est ordo partium in loco, vt sedere, & stare. Alium quippè ordinem retinent partes corporis nostri quum stamus, alium quum sedemus. Non dixi Situm esse ordinem partium tantùm, sed addidi in loco; quoniam duplex est ordo partium, alius in toto, vt scilicet caput hæreat collo, & pectori collum. Sed hic situs pertinet ad Categoriam Quantitatis, vt docet Aristoteles in eadem Categoria. Alius est ordo partium in loco. Nam etsi caput semper hæreat collo, & omnia alia membra inter se connectantur, alia tamen ratione affecta sunt in ordine ad locum sedentibus nobis, quàm stantibus. Et hic partium ordo ad hanc pertinet Categoriam. Diuiditur præterea huiusmodi Situs in naturalem, qui nobis quum stamus conuenit, & accidentarium, quo afficimur quum iacemus, aut incuruamur. Huius Categoriæ hæ assignari solent affectiones. Situs habet contrarium, & non recipit magis & minùs; sicut de Categoria Vbi dictũ est.

Habitus. HAbitus est, quod in substantia, ex his quæ attingunt, aut circundant corpus, relinquitur. Nam eò quod vestis adiacet mihi, dicor vesti-

tus.

tus. Habitus nec contrarium habet, nec propriè magis & minùs suscipit. Quamuis populari opinione illi, magis vestiti dicantur, qui aut pluribus, aut longioribus indumentis vtuntur. Talari enim veste indutum, magis vestitum censent, quàm si solo thorace vteretur.

Obseruatio.

DVbia in hoc capite minimè proponuntur, non quia nulla se offerant, sed quia ita sunt grauia, vt nullo modo ignaris Metaphysicæ explicare possint. Vt quare Esse in loco aliam Categoriam constituat ab ea, in qua ponitur locus: & Esse tempore, ab ipso tempore; cùm longè secus in alijs accidentibus videamus. Non enim ad aliam Categoriam pertinent esse album, quàm ipsa albedo. Quale præterea accidens sit, quòd Categoriam Habitus efficit. Ac vtrum hæ Categoriæ dicant respectum, necne: Nam si relationem significant, quare in Categoria Relationis minimè ponuntur? Si autem nullam rationem dicunt, quare communi omnium, & iam diu recepta opinione solæ quantitas & qualitas dicũtur absoluta accidentia? Existunt denique hoc loco plures aliæ & subdifficiles quidem omnium Metaphysicorum iudicio quæstiones, quæ si (vt oportet) tractandæ essent, tempus nos difficeret: si verò summatim & ob iter eas expedire conaremur, possit in nos illud iactari, Dum breuis esse laboro, obscurus fio. Igitur si vita comes fuerit, adsitque gratia Christi domini, quum Aristotelis Categorias interpre- *Quæstiones prætermissa.*

re; ficut ipfe de illis differuit. Aliam tradit caufam grauis auctor Caietanus, ob quam de his quinque agat Ariftoteles. Ait enim, Poftprædicamenta effe illa, quæ omnia, aut quædam prædicamenta confequuntur. Oppofitio, Simul, Priùs & Pofteriùs confequuntur omnes Categorias: nam omnes opponuntur inter fe, faltem vt perfectum & imperfectum: & omnes funt fimul tempore (licet detur aliqua fubftantia fingularis, quæ tempore præit aliquod accidens particulare) & fubftantia eft prior natura omnibus accidentibus. Item quodlibet genus fupremum diuiditur in oppofitas differentias. Dixit enim Ariftoteles in quolibet genere dari vnam contrarietatem. Species verò generum quorumcunque funt fimul diuifione: & quodlibet genus eft prius exiftendi confecutione fuis formis diuifim acceptis. Motus verò confequitur res quatuor Categoriarum. Denique Habere confequitur fubftantiam refpectu aliorum.

Oppofitio eft repugnantia duorum, quorum neutrum cum alio fimili modo repugnat. Vt candor ita cum atrore pugnat, vt cum nullo alio fimiliter pugnet. Sunt autem quatuor genera oppofitorum, fcilicet Relata, Contraria, quæ etiam dicuntur Aduerfa, Priuantia, & Contradicentia. Relata funt, quorum totum effe eft, ad fua oppofita quodammodo fe habere: id eft, vt fe mutuò inferant, & fimul natura fint. De quibus fatis dictum eft in Categoria Relatorum. *Quid fit Oppofitio.* *Relata.*

Contraria funt, quæ fub eodem genere pofita, maximè diftant, & ab eodem fubiecto mutuò fe expellunt; nifi alterum eorum infit à natura. *Cõtraria, feu aduerfa.*

Quæ definitio explicata est supra in Categoria Qualitatis cap. 16. Sed Contraria alia mediata, alia immediata sunt. Mediata dico, inter quæ datur medium; vt inter album & nigrum datur viride. Immediata voco, inter quæ nullum est medium; vt sanum & ægrum apud Aristotelem. Non autem mediocre est discrimen inter hæc genera contrariorum. Nam ex Mediatis non necessariò alterum inest subiecto: non enim necessariò pannus est albus, aut ater: at Immediatorum necessariò alterum inest subiecto, quod ea recipere potest. Animal necessariò sanum est, aut ægrum; lapis verò nequaquam. Iam verò contraria mediata duplicia sunt, alia quorum medio nomen impositum est; vt quòd inter album & nigrum interiectum est, viride, aut pallidum, &c. dicitur: alia quorum medium nomine caret, vt medium inter actionem prauam & studiosam est Anonymum; id est, absque medio peculiari. Quæ fuit causa, vt huiusmodi medium, proprio nomine carens, à Græcis communi appellatione Adiaphoron diceretur, à Cicerone Indifferens. Diximus autem dari actionem, quæ nec praua est, nec studiosa. Quod profectò verum est, si actio in vniuersum & in communi, aut ex genere suo; non in particulari, & cum adiunctis circunstantijs, accipiatur. Vt leuare festucam, aut pectere caput, si in communi sumantur, nec peccata sunt, nec officia: in particulari tamen nullam actionem poterit sciens, ac prudens; id est, ex proposito, & data opera quisquam exercere, quę non sit aut praua, aut studiosa. Quoties enim festucam quis eleuat, aut bono fine id agit, tumque

est

est bona actio: dummodo vt par est aliæ temporis ac loci, ordinisque ac personæ, debitæ circunstantiæ non desiderentur: aut malo, quamobrem actio mala erit: aut deniq; nullo sibi proposito fine aut bono, aut malo. Quod profectò, si accidat, vitiosum opus erit, vt reliqua otiosa. Præclarè igitur diuus Thomas negat, actionem aliquam humanam esse indifferentem.

Priuantia

Priuantia sunt opposita, quæ eidem subiecto vicissim inesse possunt tempore à natura constituto, absque regressu: vt cæcitas & visus. Nam priuantia ita se habent, vt vnum sit forma quædam, aliud verò priuatio. Visus est forma quædam pertinens ad secundam speciem qualitatis: cæcitas verò est illius formæ priuatio. Priuatio autem est carentiæ, vel defectus, & (vt ita dicam) penuria formæ in subiecto ad eam recipiendam idoneo. Quia enim homo aptus est ad visum recipiendum, ideò si eo careat, dicetur cæcus. Ac propterea dicitur in definitione, opposita priuantia eidem subiecto inesse posse. Additur Tempore à natura constituto: quoniam etsi ante nonum diem catulus visum non habeat, non dicitur cæcus; quia nondum potest habere visum. Denique additur, Absq; regressu: quia à visu ad cæcitatem, à vita ad mortem, homo progredi potest; non regredi non absque miraculo.

Contradicentia.

Contradicentia sunt affirmatio & negatio oppositæ, vt homo, & non homo. Affirmationem vocamus hoc loco quoduis simplex vocabulum, quod Aristoteles 1. Perier. cap. 1. nomen finitum appellat, vt homo & lapis, &c. Negationem verò dicimus illudmet, præposita negatione, quod Aristoteles eodem loco vocat

nomen infinitum, vt non homo, non lapis, &c. Contradicentium id peculiare est, vt omni penitus medio careant; ita videlicet, vt nulla omninò res dari queat, quæ non sub contradicentium altero contineatur. Lapis nec videns est, neque cæcus; nec sanus, aut æger; nec pater, aut filius: est tamen homo, aut non homo. Rursum chimæra nec creator nec creatura dicitur; nec substantia, aut accidens; est tamen creator, aut non creator; & est creatura, vel non creatura; substantia, vel non substantia; accidens, aut non accidens.

Prima ratio inuestigandi numerum ordinemque oppositionum. Nunc ordinem, numerumque harum Oppositionum videamus. Numerus quidem duobus modis colligi potest. Opposita namque aut habent se vt ens & ens, aut tanquam ens & non ens. Si vt ens & ens, vel mutuò se expellunt ab eodem subiecto, sub eodemque genere continentur; & sunt Contraria: vel non se expellunt necessariò ab eodem subiecto, ac se mutuò inferunt; & sunt Relata. Si autem inter se comparantur quasi ens & non ens, alia partitione vtemur. Nam vel habent se vt ens & non ens simpliciter, ac subinde Contradicentia vocabuntur, vt lapis & non lapis. Dicitur autem non lapis, non ens simpliciter, quia id quod simpliciter est non ens, vt chimæra, potest appellari non lapis; vel habent se vt ens & non ens, haud equidem simpliciter non ens, sed non ens in tali subiecto, & tunc sunt Priuantia; vt videns & cæcus. Cæcitas enim quamuis dicat non ens, id est, negationem visus, postulat tamen certum ac determinatum subiectum. Sanè cæcitas non est in lapide, sed in oculo. Hinc porrò colligitur ordo formarum oppositionis

tionis. Si enim repugnantiam & diuersitatem consideremus, supremum locum obtinent Contradicentia, quæ in nullo conueniunt: deinde sequuntur Priuantia, quæ saltem in subiecto conueniunt: secundùm hæc ponuntur Contraria, quæ non solum ad idem subiectum, sed ad idem genus pertinent. Denique collocanda sunt Relata, inter quæ tam minima est repugnantia, vt se inuicem necessariò complectantur; & si vnum sit, alterum existere debeat; ac vni subiecto, respectu diuersorum, possint conuenire. Si autem eorum dignitatem quoad existentiam expendamus, potior locus dandus est relatis, quæ necessariò simul existere debent; secundus contrarijs, quæ simul existere possunt in rerum natura: tertius priuantibus; quorum vnum dicit existentiam, aliud verò quamuis non dicat existentiam, requirit tamen subiectum existens: vltimus contradicentibus, cùm vnum eorum significet rem existentem, alterum verò nullam penitus existentiam aut dicat, aut requirat. Quanquam enim homo in rerum natura existens dici possit non lapis, tamen existentia conuenit ei quà homo est; non quà est non lapis: nam chimæra est non lapis, & tamen nec actu, nec potestate existit. Etenim sumimus hic Chimæram non pro monte illo Lyciæ igniuomo, sed pro quodam figmento Poetarum ex pluribus, ijsque valde inter se dissidentibus animalium naturis concreto: quod profectò nunquam esse poterit. Vna enim substantia vnam habet formam speciei, qua posita, quæ ei superaddetur, accidens erit, non substantia.

Prior collocatia.

Posterior collocatia.

Secundus præterea modus explicandi harum oppo-

Secunda ratio numeri inuestigandi. oppositionum numerum, hic est. Opposita vel inter se referuntur, vel secus. Si referuntur, sunt relata: sin minùs, aut continentur sub eodem genere, aut non continentur: si priùs eis conueniat, sunt contraria: si posteriùs, vel omni tempore & loco, & circa omne subiectum diuidunt veritatem à mendacio, vel id minimè præstant. Si primum, sunt Contradicentia; si secundum, Priuantia. De quauis enim re mundi, in quocunque loco sit, & quocunq; existat tempore, verè dici potest, illam esse hominem, aut non hominem: non tamen esse videntem, aut cæcam. Et ideo Priuantia non perpetuò diuidũt veritatem à mendacio; vt contradicentia. Sanè vtraque harum enuntiationum falsa est, lapis est cæcus, lapis est videns. At enuntiationibus, quæ attributis contradicentibus constat, vnam oportet veram esse, & alteram falsam: quia si non est lapis, est non lapis. Lege dubium secundum capit. 8. libr. 7. Atque hæ quidem sunt causæ grauissimæ: quibus effectum est, vt quatuor oppositorum genera ab auctoribus statuerentur. Possunt enim præter eas nonnullæ esse leuiores, quas, ne sim prolixior, prætermitto.

Obiectiones.

Prima contra definitionem Oppositorum. Nam color viridis opponitur nigredini & candori, ergo quòd vni est oppositum, potest etiam cum alio simili modo pugnare. Idem argumentum fieri consueuit de Liberalitate, quæ & Prodigalitati opponitur, & pariter Auaritiæ. Respondetur negando id, quod antecedit. Color enim viridis opponitur atro, quatenus habet

bet rationem albi: albedini verò alia ratione repugnat, quatenus scilicet viride, respectu candidi, atrum iudicatur. Liberalitas quoq; auaritiæ tanquam deficienti opponitur, quia liberalis plus dat, quàm auarus: prodigalitati autem repugnat tanquam dandi, largiendique limites excedenti. Minus enim dat liberalis, quam prodigus; licet meliùs det.

Altera obiectio in illud quod diximus, relationes oppositas non posse vni & eidem, respectu eiusdem, conuenire. Ego enim respectu eiusdem hominis possum esse magister & discipulus: si doceam illum Geometriam, ille verò me Primam Philosophiam. Respondetur, relationes oppositas non posse eidem conuenire respectu eiusdem correlati, nisi intercedant alia, atq; alia fundamenta. Et quia in Hypothesi obiectionis relatio magistri in me existens nascitur ex Geometria, relatio verò discipuli oritur in me ex Metaphysica, rectè possunt relationes oppositæ mihi conuenire. Sicuti possunt duo homines esse similes in colore, in moribusque dissimiles.

Tertia obiectio in illud quod dictum est, Priuationem conuenire eidem absq; regressu. Etenim aer ex tenebroso fit quotidie lucidus; & plerunque homo per obliuionem ex scientia transit in ignorantiam: rursumq; post ignorantiam iterum adipiscitur scientiam, si rursum earum demonstrationum recordetur, quibus scientia comparatur. Respondetur, duplicem esse priuationem, aliam quæ tollit actum solum, vt somnus, quo quum opprimimur, non exercemus actum videndi: aliam quæ tollit potentiam, vt cæcitas, quæ tollit facultatem videndi.

De priuationis, formæq; vicissitudine.

di,

di. A priuationibus secundi generis non datur regressus ad habitum; & de his intelligenda est definitio. At verò à priuationibus primi generis, quales sunt tenebræ & ignorantia, dari potest regressus. Respondetur secundò, duplicem esse habitum, alius est naturalis, qui fluit natura, vt intellectus, sensus, &c. quæ vocantur nunc habitus, licet non omnia pertineant ad primam speciem qualitatis: alius est aduentitius, vt scientia, lux in aere, virtus moralis, &c. Igitur à Priuationibus quæ tollunt primum habitum, non datur regressus, viribus præsertim naturæ; à priuationibus verò quæ tollunt secundum habitum, datur.

An dentur contraria immediata. Quarta obiectio contra illud quod scripsimus; hoc esse proprium Contradicentium, vt omni medio careant. Id enim falsum videtur, cùm certum sit, dari contraria quædam immediata. Respondetur, duplex esse medium, aliud participans, aliud negans. Plerique dicunt, medium aliud esse participationis, aliud negationis. Medium participationis est, quod partim vnius extremi, partim alterius naturam recipit; vt tepidum partim est calidum, & partim frigidum. Medium negans est, quod ideo solùm medium vocatur, quia nullum est extremorum: quamuis nec eorum naturam participet. Exempli gratia; Lapis est medium negationis inter sanum & ægrum. His positis, respondemus, proprium esse Contradicentium, carere medio, tam participante, quam negante: Siue enim res existat, siue non existat, necesse est, alterum contradicentium de illa dici posse: at Contrariorum nonnulla ideo solùm immediata dicuntur, quia medio carent participante, non verò

negan-

negante. Cœlum enim nec sanum, nec ægrum est: & tamen sani, ægrique naturam minimè participat.

Num contradicentia opponantur, vt ens & non ens simpliciter.

Quinta obiectio in id quod diximus, Contradicentia opponi sicut ens & non ens simpliciter. Album & non album sicut contradicentia, & non opponuntur sicut ens & non ens simpliciter: ergo falsa est nostra sententia. Probatur assumptio. Non album non se habet vt non ens simpliciter, alioqui quando aliquid fieret ex non albo ad album, moueretur ex non ente simpliciter ad ens, ac ille motus esset generatio substantialis, contra omnem Philosophiam. Respondetur distinguendo assumptionem. Nam apud Physicum, non album minimè dicitur non ens absolutè, quoniam Physicus cõsiderat naturas rerum. Cumque res non designat esse ens simpliciter, quia redditur non alba; ideò non album nequaquam est non ens simpliciter apud Physicum. At apud Logicum non album dicitur non ens absolute, quia iste solùm considerat modum prædicandi, ac nominandi; & cùm non album possit prædicari de non ente, id est, de Chimæra, ideò dicitur non ens simpliciter. Hinc perspicuum fit, quid respõderi oporteat ad argumentum, quod proponitur de his vocibus Cæcus & Non cæcus: quarum neutra significat non ens simpliciter; cùm alioquin sint contradicentes. Etenim non cæcus, Logicè agendo, est non ens simpliciter, & eius cõparatione cæcus est omninò ens.

Sexta obiectio aduersus id quod dictum est, Relata inferre se mutuò, Contraria non item, Aristoteles 2. de Cœlo cap. 3. ita argumentatur.

An cōtraria mutuò se inferant. Aqua est, ergo ignis est: quoniã, inquit, hęc inter se contrarietatem habent. Ergo si credimus Aristoteli, quamprimum vnum contrariorum ponitur in rerum natura, ponendum est etiam reliquum. Respondetur, Necessarium esse duplex, Physicum & Logicum. Necessarium Physicum est illud quod supposito ordine Vniuersi, id est, Mundi, aliter esse nequit; vt necessarium est, aerem esse in Mundo: quia eo sublato, ordo vniuersi periret. Quamuis interdum illud etiam Physicus vocet Necessarium, quod saltem plerũque ita fieri oportet, vt hyeme circa brumam pluere, & hominem viginti digitos à natiuitate habere, Physio iudice necessarium est: quia licet aliter euenire nonnunquam possit; id tamen rarissimum est, ac proinde Monstrum dicitur. Necessarium autem Logicum est, quod siue posito, siue remoto vniuersi ordine aliter esse non potest; vt necessarium est, hominem rationali animo prędítum esse. Item apud Logicum necessarium est, Petrum esse Petrum. Eodem sanè iure de Impossibili est dicendum. Aliud enim est Physicum, aliud Logicum. Impossibile Physicum est, quod constituto semel ordine vniuersi, aut fieri nequit omninò, vt dari vacuũ in natura, quia hoc dato vniuersi ordo destrueretur: aut vix fieri potest, sicut hominem nasci præditum quatuor oculis, aut tribus pedib⁹: At noster Logicus totus à Physico est diuersus, illudq; modò impossibile dicit, quod nulla omninò ratione fieri potest; vt dari album sine albedine, aut iustitiam esse iniustitiam. Est autem latum discrimen inter hæc necessaria & impossibilia. Nam necessarium Physicum potest virtute primæ causæ impediri:

Duplex necessarij, impossibilisque acceptio.

Vi enim diuina potest vacuum & inane dari, & eiusdem virtute Sol à cursu retardari. At Necessarium Logicum nequit impediri, quia ab essentia cuiusque rei sumitur. Et certe fieri non potest, vt homo non sit rationalis. Atque ita Impossibile Logicum est illud, ex quo sequuntur duæ contradicentes, aut, si mauis quod implicat cótradictionem. Dico igitur ad argumentum hoc, esse discrimen inter Relata & Contraria, quòd vnum relatum infert aliud necessariò necessitate Logica; vt si pater est, oportet omninò filium habeat: vnum verò contrariorum infert aliud necessariò necessitate Physica, quia supposito ordine vniuersi, si aqua est, ignis esse debet. An autē id de omni Contrariorum genere dici possit, Physici iudicabunt Sūt enim quædam, quæ parum conducunt perfectioni, saltem naturali ipsius Vniuersi.

Septima obiectio. Quum secundum modum inuestigandi numerum oppositorum expedire- mus, docuimus, Cótraria non inferre se mutuò. Communis quidem, & præ vetustate recepta opinio. Sed experiamur an saltem specie impugnari possit. Nam verè qui poterit? Sicut pater est filij pater, & filius est patris filius, ita contrarij contrarium. Cuius enim erit contrarium, si non sui contrarij? Respondetur, discrimen esse, quia Relata referuntur inter se, non tantùm sub ratione communi Relatorum, sed sub ratione etiam particulari talium Relatorum. Nam sicut verè dicimus, Relatum est relati relatū, ita pater est filii pater. At contraria referūtur eā *An contraria mutuò se inferant.*

quidem inter se sub ratione communi contrariorum, non sub ratione particulari talium contrariorum. Licet enim iure optimo dici possit, Contrarium esse contrarij cõtrariũ: ineptè profectò diceretur, calorem esse frigoris calorem, aut frigus esse caloris frigus.

De modis Prioris & Posterioris. Cap. 22.

PRius dicitur aliquid quinque modis. Primum quidem Tempore, cuius generatio est prior; vt Petrus Apostolus diuo Hieronymo. Sed aliter sumitur prius tempore, si loquamur de tẽpore præterito, quàm si de futuro. Nam inter præterita, illa priora dicimus, quæ à nostro seculo sunt remotiora; vt prior est beata Maria Magdalena diua Catharina Senensi: illa enim Apostolorum Synchrona fuit, hæc verò duobus tãtùm seculis, nec illis quidem exactis nos præcessit. Sed ex futuris illa priora dicuntur, quæ nostro tempori sunt propinquiora, vt pater Antichristi, prior dicitur Antichristo. Secundò aliquid est prius natura, à quo scilicet non conuertitur existendi consequutio: vt ternarius est prior quinario, quia licet quinque existẽtibus, tria quoque existant; non tamen vicissim consecutio recipietur. Tria existunt, ergo & quinque. Tertiò aliquid est prius cognitione, vel ordine. Vt pri⁹ cognoscim⁹ syllabas, quã dictiones integras, & priùs literas, quã syllabas. Quartò dignitate, vt prior est Rex Duce. Quintò priùs aliquid dicitur, quia tametsi ab eo ad alterum existendi cõsequutio commeet, tamen est causa alterius, vt homo est prior risibilitate, quia homo est causa risibilitatis: cùm ab eius essentia, tanquam è fonte, manet risibilitas: tametsi ab homine ad risibi-

nisibilitatem è diuerso optimè argumentemur. Ex his facillimum est etiam modos Posterioris colligere.

Dubia huius capitis.

An ens in Comuni, sit prius natura prima causa.

Contra secundum modum Prioris est argumentum Metaphysicum. Illud est prius natura, à quo non conuertitur existendi consecutio? Ergo aliquid est prius natura prima causa. Nam licet bene colligatur, hoc est prima causa, ergo hoc est ens; non tamē sequitur, hoc est ens, ergo hoc est prima causa; cùm lapis sit ens, & nō sit prima causa. Huic dubitationi quid alij respondeant, ipsi viderint; nos breuiter eam expediemus. Illudque in primis constitutum sit: Ens quamuis in vniuersum accipiatur, non esse prius natura prima causa. Sed praeterea dicimus, conuerti existendi consequutionem inter ea: si tamen non sumantur respectu alicuius particularis, & determinati subiecti, sed simpliciter. Experiar, & dicam id (si potero) planiùs. Licet superior consequutio nihil valeat, haec tamen valet, prima causa existit in rerum natura, ergo ens existit: & cōtra, ens existit in rerū natura, ergo prima causa existit. Quid ita? Quia quoduis ens quod existat, aut est prima causa, aut quâdiu est à prima causa, existentiā mutuatur, atq; mēdicat. Ergo si primae causae existentia sumatur simpliciter, & existentia entis in communi, etiam simpliciter inter ea existendi consecutio conuertitur. At verò si sumatur existentia istorum respectu alicuius entis in particulari, non est necesse, vt si mihi conueniat existentia entis, conueniat etiam mihi ipsa primae causae existen-

existétia;sed sufficit meã existentiã nõ posse nec ad momentum persistere, nisi ab illius entis, quod dicitur prima causa, existentia pendeat.

Alterum se offert dubium in eũdem modum. Sequeretur enim malè, Aristotelem appellasse Indiuiduum primam substantiam, & Speciem ac Genus secundas: si illud est prius à quo non conuertitur existendi consecutio. Hoc tamen explicatum est capite de Substantia.

Modi Prioris superioribus addendi.

Tertium dubium. Præterire aliquid maximum est vitium in enumeratione, at supra quũ modos Prioris enumeraremus, multos prætermisimus: ergo vitiosa fuit enumeratio. Probatur assumptio. Nam est alius modus, quo aliquid est prius altero secundùm locum, cuius meminit Aristoteles 1. Metaphysicorum text. 16. Vbi meminit quoque alterius modi quo aliquid, ideo prius dicitur, quia est potentius: vt ignis cùm inter omnia elementa maiorem vim habeat, prior omnibus dici potest. Item Angelus est prior homine generatione, vel productione, non tempore; quia ipse non mensuratur tempore, sed æuo: ergo non probè sunt modi Prioris expositi. Hæc, aliaque eiusdem generis argumenta placent quibusdam, illud verò primùm omninò ab eis reprehenditur: nam cùm otiosè viuere cupiant, nihil difficile proponendum indicant auditoribus, sed ea tantùm quæ ipsi per se modica adhibita diligentia, intelligere potuissent. Quasi verò Magistri officium sit, actum agere, & non potiùs in difficillimis quæstionibus explicandis, miseros discipulos adiuuare. Sed vt ipsis etiam in hac re morem geramus,

mus, facillimo argumento breuiter respondemus, hos modos reducendi ad superiores. Nam prius secundùm locum refertur ad Prius tempore, quia tam locus, quàm tempus sunt mensuræ externæ: prioritas quoque æui refertur ad eundem modum, quia æuum est quædam duratio, & tempus accipitur hic pro quauis duratione. Prius autem potentia refertur ad prius dignitate. Quædam alia quæ ad hunc locum pertinent. vid cap. sequent.

De modis Simul. Cap. 23.

TRes modos enumerat Aristot. quibus aliqua Simul esse dicuntur, cùm totidem recensere potuisset, quot & Prioris. Primus est quo ea dicuntur esse simul Tempore, quorum ortus fuit simul. vt duo didymi, aut gemelli. Ad hunc modum Philosophorum reducitur alius ex communi locutione (quam Arist. 2. Topi. minimè contemnendam iudicat) sumptus, quum scilicet eos simul tempore dicimus, qui tametsi non eodem tempore è carceribus emissi, simul ad calcem (vt aiunt) peruenerint, id est, nec eodem die orti, nec eodem mortui sint; tamen bona temporis parte conuixerunt. Vt beatissimos Patriarchas Dominicum & Franciscum simul tempore fuisse asserunt, quia fuerunt Synchroni. Non deerunt, qui optent exempla Gentilium hoc loco posita fuisse, vt Philippum Macedonũ Regem, ac Arist. contemporaneos fuisset: itemq; Scipionẽ Africanũ, & C. Lælium. Sed eorũ potius me-

Vulgaris quidam modus Simul

meminisse voluimus, quos magis diligimus, ac quos quum moriendum nobis erit, adiutores, aduocatosque habere desideramus. Sed nescio, quo pacto ab Aris. explicatione ad illa duo sanctissima lumina extulit se oratio. Quamobrem ad secundum modum veniamus. Secundus ergo modus est, quo simul natura illa vocantur, quæ ita se habent, vt inter ea conuertatur existendi consequtio, & vnum non est alterius causa. Verbi gratia, pater & filius, & quæuis relata sunt simul natura. Nam si pater existit, filius quoque existit: & quanquam homo qui est pater, sit causa hominis filij, tamen relatio patris non est causa relationis filij, nec contra. Tertius est, quo aliqua dicuntur esse simul diuisione, vt homo & brutum simul diuidunt animal.

Dubia huius capitis.

Varij modi recēsentur eorū, quæ simul natura dicuntur.

Aristoteles circa tertium modum dicit, ea quæ diuidunt idem genus, esse simul natura. Profectò si id verum est, ternarius & quinarius sunt simul natura: quod minimè consonat iis, quæ cap. superiori ex Aristotele diximus. A ternario enim ad quinarium non conuertitur existendi consequutio; & tamen ternarius, & quinarius species eiusdem generis, id est numeri imparis. Respondetur, non dici vno modo aliquid prius natura, sed tribus: scilicet existendi consequentia, & causa, vel productione, ac diuisione. Quare tametsi quinarius & ternarius simul natura sint quoad diuisionem, ternarius tamē est prior natura quinario quoad existētiā. Ex Arist. cōfirmo quod dixi. In his enim capitib⁹ ea

quæ

quæ sunt simul diuisione, & quæ sunt simul secundùm causam, appellauit simul natura; ea verò quæ sunt priora secundum existendi consequentiam, omnes vocant priora natura. Quò fit, vt si accuratam horum diuisionem tradere cupimus, dicendum sit, Simul, Prius, & Posterius duobus modis dici. Et ne eadem sæpius repetamus, quod dicemus de Priori, idem Simul & de Posteriori intelligatur. Quædam sunt priora natura, quædam accidente. Rursum priora natura, aut consequentia sunt priora, vt ternarius quaternario: aut productione & efficientia, vt Sol radio suo: aut diuisione, vt Angelus est prior Leone: quia si diuidas substantiam, paucioribus diuisionibus peruenies ad Angelum, quàm ad Leonem. Sed his tribus modis quartus addi posse videtur, de quo mox agemus. Præterea prius Accidente aut est prius loco, vt cœlum sphæra ignis; aut Tempore, vt diuus Paulus diuo Ambrosio; aut dignitate, vel potentia, vt Rex Duce; aut denique ordine cognitionis, vel tractationis, vt res creatæ iuxta ordinem cognitionis humanæ priores sunt prima causa; cùm ad huius notitiam ex illarum notione perueniamus.

Hic tamen obseruanda sunt duo. Vnum est, Prius dignitate vocari ab Aristotele hoc loco Prius natura. Cæterùm dicit, hunc modum esse alienissimum. Non negat tamen etiam Physicos eo vti posse: præsertim cùm 7. Metaph. text. 4. ipse vtatur hoc modo, quum ait, cognitionem substantiæ, accidentis cognitione esse priorem; id est, perfectiorem. Sed parumper, obsecro, animum ab Aristotele auertamus, ac rem ipsam consideremus. Equidem sentio, *De priori dignitate.*

prius dignitate posse dici nonnunquam prius natura. Duplicem enim dignitatem in rebus animaduerto, aliam quæ sumitur ab ipsarum natura, vt equus nobilior est formica; aliam quæ ab accidente, vt doctus præstat indocto. Ex quibus quidem generibus postremum pertinet ad prioritatem accidentis, primum ad prioritatem naturæ. Efficitur itaque, prius natura quatuor modis dici, nempe consecutione, causa vel effectione, diuisione, ac naturæ dignitate. Præterea alterum obseruatione dignum occurrit, hos scilicet modos interdum vni, & eidem rei conuenire. Vt cœlum est prius hoc flore, Existendi consecutione: insuper Efficientia, mox diuisione, quia si diuidimus substantiam corpoream in suas species, priùs perueniemus ad cœlum, quàm ad florem; qui ad herbam reducitur, vt pars ad totum. Præterea Loco, quia est superius terra, in qua flores gignũtur: porrò Tempore, quia cœlum à mundi exordio est creatum, hic autem flos hodie ortus est: deinde Nobilitate, quia æternum præstat rei perituræ: deniq; Ordine tractationis, quia in Physica priùs de cœlo, quàm de corporibus mixtis disputatur. Tamen omnes modi ratione & definitione distinguuntur.

Omnes modi prioris vni rei conueniũt aliquado.

De speciebus Motus. Cap. 24.

QVare de speciebus Motus hoc loco disputetur, iam diximus. Eas igitur persequamur. Et quidem sex species recensentur, Ortus, Interitus, Augmentum, Decrementum, Commutatio, & Loci mutatio. Quæ ab alijs ita nominantur, Generatio, Corruptio, Augmentatio, Diminutio, Alteratio, & Mutatio secundùm locum.

cum. Ortus est progressus à non esse ad esse. Interitus est progressus ab esse ad non esse. Augmentum est progressus à minori quantitate ad maiorem. Decrementum à maiori ad minorem. Commutatio est motus ad qualitatem. Loci verò mutatio est progressus ab vno loco in alium. Quorum accurata disputatio ad Physicum pertinet.

Quæstiuncula.

ARist. 5. Physi. cap. 1. & 2. Ortum & Interitum dicit non esse motus, non ergo erant hæ duæ species alijs annumerandæ. Respondetur, motum sumi interdum vt comprehendit etiam illas mutationes, quæ momento perficiuntur. Qua significatione Ortus & Interitus sunt motus, & ita nunc sumimus motum: interdum pro illis tantùm motibus accipi, qui tempore absoluuntur. Quo pacto loquitur Aristoteles 5. Physic. quum docet, quatuor esse tantùm species motus, Augmentum, Decrementum, Loci mutationem, & Commutationem. Alia solutio est, generationem bifariam accipi, aut pro sola instantanea introductione formæ substantialis in materiam dispositam, qua ratione non est motus propriè dictus: aut pro instantanea introductione formæ, dispositionibusq; formam ipsam præcedentibus, qua significatione generatio est motus, etiam secundo modo.

Generatio & Corruptio an sint motus.

De modis Habendi. Cap. 25.

OCTO sunt modi, quibus aliquid habere dicimur. Nam primùm habemus qualitatem, vt scientiam; secundò quantitatem, vt

quatuor

quatuor cubitos longitudinis; tertiò circa totum, vt quum vestimur podere, aut talari tunica; quartò circa partem, vt torquem ad collum, aut cidarim in capite; quintò partem, vt digitos; sextò rem contentam, vt amphora vinum, & nos cibum in stomacho; septimò possessionem, vt agrum; vltimò vxorem. Ex quibus modis habendi tertius, & quartus pertinent ad Categoriam vltimam.

Quæsitum.

Philosophorum cõsuetudo.

SVnt alij modi habendi, vt habere amicum, vel inimicum, quos tamen non recensuit Aristoteles; ergo ineptam diuisionem tradidit. Respondetur, proinde ipsum addidisse, omnes ferè modos habendi numeratos esse. Quod est diligenter annotandum, vt intelligamus antiquos Philosophos non fuisse admodum scrupulosos in tradendis diuisionibus, ac diffinitionibus. Quod etiam annotauimus lib. 1. cap. 7. & in hoc lib. cap. 4. & 22. Atque hæc quidem hactenus. Patefactus est enim locus ipse, vt iam non sit difficile similibus argumentis respondere. Quid? quod etiam dici potest, hos modos ad octauum reduci tanquam ei simillimos. Sicut enim vir vxorem habet, vicissimq; vxor virum; ita amicus amicum habet, & ab illo similiter in amicorum numero habetur. In hoc autem volumine satis dictum sit.

SI vera sunt, quæ initio libri secundi cap. 2. scripsimus, optimo iure de Diffinitione nunc esset tractandum. Ita enim prima mentis operatio perfectè, cumulateq; instituereretur: sed quia iam lib. 1. de Definitione tractauimus, inde omnia

omnia desumenda erunt. Et quidem vera esse illa, quæ loco citato diximus, Porphyrius abundè testatur. Nam in Proœmio sui libelli docet quinque Vocum disputationem ad Categoriarum, & definitionis notionem apprimè vtilem esse. Ergo Diffinitionis tractatio quinque Vocum & Categoriarum tractationem sequi debet. Sentiat igitur quisque vt voluerit, nobis sanè ita videtur.

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM Logicam

LIBER QVARTVS.

ENVNTIATIONIS CONTINENS Tractationem.

De Instituto, ac libri diuisione. Cap. I.

AD secundam mentis nostræ operationem dirigendam editus est liber iste, qui de Enuntiatione tractat, id est, de Oratione, quæ verum, falsumve significat. Quam etiam ob causam Perihermenias de Interpretatione inquam inscribitur. Est enim Enuntiatio mentis nostræ interpres. Circa titulum autem dissensio est inter Boethium & diuum Thomam. Boethius omnem ferè vocem ex hominū instituto significantem, siue simplex ea sit, siue composita, existimat appellari Interpretationem: quod Aristotelis testimonio confirmari posse videtur.

In

In hoc enim libro non de Enuntiatione solũ, sed de Nomine, & Verbo, duæ simplices voces sunt, disputat. Cæterum diuus Thomas solam Enũtiationem vult hoc loco Interpretationis nomine designari: nam hic liber ad secundam mentis operationem (ad quam sola Enuntiatio propriè pertinet) destinatur. Quod si in ipso de nomine & verbo nonnulla proponuntur, id fit, quia ad Enuntiationes constituendas sunt necessaria. Poteſtque diui Thomæ sententia alia ratione probari. Nam quum aliquis dicit, Deus, nondum eius mentem percipimus. Si autem dicat, Deus est sapiens, aut Deus est iustus: iam quid de Deo sentiat, intelligimus: quia illa enuntiatio eius mentem interpretata est. Ex his colligendum est, meritò hoc volumen inter librũ categoriarum, qui de simplicibus rebus & vocibus disputat, & ante libros de Argumentatione, qui agunt de discursu & progressu rationis, poni.

Interpretationis vocabulũ quid hoc loco significet.

In tres autem partes tota hæc tractatio diuidetur; primùm enim de nomine & verbo, quæ partes sunt Enuntiationis, agemus; tum de Enutiatione, & eius formis: postremò autẽ cuilibet speciei Enuntiationis eius affectiones accommodabimus; vt Oppositionem, Reciprocationem, & quam vocant Aequipollentiam.

Libri partitio.

De Nomine. Cap.

NOmen est vox ex hominum instituto significans, cuius nulla pars quidpiam separatim significat, finita, & recta. Et licet vocis tractatio ad Physiologum spectet, ad quem etiam de auditu & sono agere pertinet; nonnulla tamen de ea prælibanda sunt, vt Nominis definitio intelligatur.

tur. Vox est sonus ab ore animalis prolatus, quibusdam instrumentis à natura datis, cum imaginatione, id est; cum conatu ac studio quidpiam significandi. Soni enim alij, vt tonitrua & tubarum clangor, voces non sunt. Instrumenta verò animalibus data, & præsertim homini, ad voces proferendas, sunt lingua, palatum, dentes, & alia huius generis. Dicitur autem cum imaginatione aliquid significandi, vt excludatur tussis à ratione vocis; eam enim & Aristoteles, & diuus Thomas vocem esse negant. Sed Vocum quædam nihil significant, vt sal, & blitiri, &c. quædam aliquid significant, vt hæc vox homo. Dimissisque non significantibus, quoniam ad institutum nostrum minime dertinet, aeendum est de significantibus: quarum aliæ significant à natura, vt gemitus infirmorum & latratus Canum; aliæ ex hominum instituto, vt hæc vox lapis, quæ ideo significat lapidem, quia Latini ita instituerunt. Differunt autem voces quæ à natura, & quæ ex hominum instituto significant, quòd illæ in omnium ferè terrestrium, volatiliumque animantium genere inueniantur. Vt in Lupis vlulatus, & Vulpibus gannitus; hæ verò solùm ad homines, & animantia quæ ab hominibus instrui possunt, qualia sunt Psittacus, & pica, pertinent. Præterea voces hominum, quæ à natura significant, ab omnibus intelliguntur; aliæ non item. Gemat Latinus in Græcia, omnes intelligent, illum in dolore esse: dicat autem Latinè, se dolere, nemo Græcorum id percipiet. Demũ voces quæ à natura significant, eandem retinent perpetuò significationẽ; aliæ passim ea mutãt. Etenim gemit⁹ semper & erit, & fuit signum doloris: hæc autem vox Homo

Quid sit vox, & quæ eius species.

Discrimina inter voces naturales & artificiosas.

Homo non semper hominem significauit, sed postquam cœpit lingua Latina. Iam verò duo sunt vocum significantium genera, vnum simplicium, alterum compositarum. Eas simplices dicimus, quarum partes, vt in ipsis sunt, nullum peculiare significatum retinent. Verbi gratia. Hæc vox Dominus tametsi constituatur ex do, & minus, tamen syllaba Do, vt est in nomine dominus, non significat dare, nec dictio Minus, propriam retinet significationem. Quanquam autem nomina quædam composita à Grammaticis appellentur, apud Dialecticos voces simplices sunt; quia voces ex quibus componuntur, extra ipsa habent suas proprias & separtas significationes; aut in ipsis non eas seruant. Id autem exemplo & signo probari potest. Hæ duæ voces Res, Publica, per se sumptæ significant rem quæ est publica, vt tamen constituunt hoc nomen Respublica, non significant propriè rem quæ est publica; alioquin si populus communi pecunia emeret equum, ille diceretur res publica, cùm tamen non esset dicendus Respublica, sed Reipublicæ equus. Quin potius hoc nomen Respublica hominum multitudinem quibusdam legibus adunatam significat. Manifestum prætereа signum, quo hæc vera esse cognoscuntur, inde sumi potest, quòd licet dictiones, ex quibus componitur tale nomen, proprias significationes amittant; non proinde nomen illud significationem mutabit. Olim siquidem omnes domini vocabantur Patres, vt constat ex illis verbis seruorum Naaman 4. Regum cap. 5. vbi ita loquuntur ad dominum, Pater etsi rem grandé dixisset tibi propheta, &c. Hinc igitur domini familiarum Patresfamilias vocari cœperunt. Nunc

Voces simplices & composita.

Partes nominis compositi nil in ipso significare

Nunc verò hoc nomen Pater iam non est in vsu ad significandum dominum, & nihilominùs hoc nomen Paterfamilias adhuc retinet integram significationem. Contra autem se habent voces compositæ apud Dialecticos. Solæ enim orationes apud ipsos hoc loco appellãtur compositæ, quia constat ex aliquibus partibus, quæ etiam vt sunt in oratione, retinent proprias significationes. Imò necesse est, vt semper retineant; alioquin tales voces desinerent esse orationes. Vt in hac oratione, Animal est substantia, libet vox germanam significationem seruat. Reliqua ad vocis naturam pertinentia in locum alium referamus, ne in eo quod attinendum fuit, quàm in eo cuius causa id attigimus, longior ponatur disputatio. Igitur ad Nominis definitionem redeamus. Dicitur autem in ea Nomen esse vocem, quia non est sonus tantum, sed vox; & significantem, vt separetur à vocibus non significantibus: additur, Ex hominum instituto, vt ab illis quæ à natura significant, distinguatur. Subiungitur, cuius nulla pars significat separata, vt nomen ab oratione differat. Insuper additur, Et significat sine tempore, quia hoc est discrimen inter Nomen & Verbum, vt dicemus capite sequenti. Denique accedunt & illæ particulæ, Finita & Recta, quia nomina infinita, vt non homo, cùm incertam habeant significationem, indigna sunt, quæ nomina appellentur. Casus verò nominum, vt Ciceronis, & Ciceroni, non equidem nomina, sed casus nominis sunt dicendi; præsertim cùm nulla enunciatio possit confici ex casu obliquo, & verbo Sum, es, fui, cuius est præcipuus vsus apud Dialecticos: quan-

quam possit ex ipsis & verbo Impersonali fieri, vt tædet me.

Obseruatio.

Dubia huius capitis in sequenti commodiùs exponentur.

De Verbo. Cap. 3.

VErbum est vox ex hominum instituto cum tempore significans, cuius nulla pars separata quicquam significat, finita, & recta, ac eorum quæ de altero dicuntur nota. Quæ definitio ex his quæ superiori capit. diximus, tota perspicua fieret, nisi tres illæ partes additæ fuissent, recta, cum tempore, & nota eorum quæ de altero dicuntur. Exponendæ igitur sunt. Dicitur Recta, id est Indicantis modi, temporis præsentis, quia verba aliorum modorum non possunt constituere enunciationem, nisi forte Hypotheticam, qualis est hæc; Si lapis esset homo, lapis esset rationalis: sed cùm Aristoteles (cuius hæc definitio est) potissimùm de Enunciationibus Categoricis disputaret, ea tantùm exposuit, quæ ad Categoricam Enunciationem sunt necessaria. At verba aliorum temporum Indicantis modi possunt quidem Categoricas enunciationes conficere; sed quia veritas, aut falsitas illarum sumenda est ex veritate, aut mendacio enunciationum temporis præsentis; ideò de verbis aliorum temporum non curauit Aristotel. Sanè (vt quod diximus pateat) hæc enũciatio, Petrus ambulauit ideò vera est, quia aliquando fuit hæc alia vera, Petrus ambulat. Dicitur præterea verbum significare cum tempore, id

Quomodo verbum cum tempore significet.

id est, præter proprium significatũ aliquod certum tempus adsignificare: vt verbũ Curro præter proprium significatum, id est cursum, adsignificat tempus præsens. Nomen vero tempus significare potest, vt patet in his nominibus dies, mẽsis, &c. non tamẽ potest præter propriũ significatũ temp⁹ adsignificare. Quòd si obijcias, hæc nomina prandiũ &, cœna, præter propriũ significatũ, nẽpe comestionẽ, tempus aliquod significare, scilicet, prandiũ diũrnũ, & cœnam nocturnũ: Respondetur, nunc per tẽpus intelligi aliquam differentiã temporis præsentis, præteriti, & futuri; quod minimè cõuenit illis vocibus prãdiũ & cœna. Denique dicitur, & semper est eorũ, quæ de altero dicũtur nota, quia verbũ in enunciatione significat, aliquod prædicatum alicui subiecto conuenire; in quo à Participio distinguitur. Participium enim, vt amãs; quamuis cũ tempore significet, non est verbum, quia non est nota, vel signum eorum, quæ de altero dicuntur, id est, coniunctionis prædicati cum subiecto.

In hoc & præcedens caput quæstiones.

PRimò proponendæ sunt communes capit. 2. & 3. quæstiones, postea verò cuiusque peculiares. Quæritur ergo primò, Quomodo à nobis diuisa sit Vox in significantem & non significantem; si Aristoteles 2. de Animo cap. 8. docet, vocem esse sonum ab ore animalis prolatum, cum imaginatione quidpiam significandi? Nam si id verum est, profectò nulla datur vox non significans. Huic obiectioni post octauam respondebimus.

Secundò quæritur, Quorsum Aristoteles hoc loco de Vocibus simplicibus agat, postquam

de ipsis in libris præcedentibus est disputatum? Respondetur, voces simplices posse considerari, aut vt significant res, quæ substant secundis notionibus generis, speciei, &c. & ita spectant ad libros præcedentes; aut vt ingrediuntur enuntiationes, scilicet vt subiecta sunt, vel prædicata, & vt significant cum tempore, aut sine tempore; qua ratione pertinent ad hunc librum; ac tandem vt sunt maior, vel minor extremitas, aut certè medium alicuius syllogismi, quo titulo ad libros Priorum referuntur.

De partibus Orationis. Tertiò quæritur, Quamobrem sicut agitur de Nomine, non etiam de alijs partibus orationis agatur? Respondent quidam, quia apud Dialecticum nullus est aliarum partium vsus. Sed eorum sententia facilè refelletur. Nam Dialecticus Pronomine in indiuiduo ex demonstratione vtitur; Participium sæpè assumit; Coniunctione in quauis argumentatione necessariò vtitur; denique Aduerbia & Propositiones nonnunquam enuntiationem variant: sola Interiectione, qua Interiectio est, Dialecticus minimè indiget. Respondetur, igitur Pronomen & Participium apud Dialecticum sub nomine comprehendi, vt patet in his enuntiationibus, hic est, & amans est; in quibus pronomen & participium locum nominis supplent. At reliquæ Orationis partes prætereuntur, quia sine ipsis enuntiatio constare potest; sine nomine autem (comprehendendo participium & pronomen sub nomine) verbo nulla penitus enuntiatio coalescit. Ideo igitur Dialecticus solius nominis & verbi rationē habet. Verùm in hinc sequeretur, inquies, de solo verbo tractandum fuisse, non etiam de nomine; nam potest dari enunciatio, quæ solùm

An detur enũtiatio nullo nomine constat.

con-

constet verbis, vt hæc, currere est moueri; & præterea hæc alia, non homo est, non constat nomine; quia non homo (vt dictum est) non est nomen. Sed ad priorem enuntiationem respondeo, illa dua infinitiua esse nomina in illa enuntiatione. Instans. significant cum tempore, ergo non sunt nomina. Dico, illa non significare cum tempore, sicut verba. Verbum enim apud Dialecticum debet significare cum tempore, ita vt posit enuntiationem sui temporis constituere. Verbi gratia. Quia hoc verbum Fuit, est temporis Præteriti, ideò hæc enuntiatio, currere fuit bonum, est temporis præteriti. Verbum autem Infinitiuum non significat cum tempore eo modo, quia tametsi, currere, sit temporis Præsentis, illa enuntiatio, currere fuit bonum, est temporis Præteriti. Solùm ergo à nobis vi huius argumenti extorqueri posset, currere non esse propriè nomen, sed reduci ad nomen. Id tamen non extorqueretur, quia libentisimè dabimus. Ad posteriorem respondemus, nomen infinitum quamuis propriè non sit nomen, referri tamen ad nomen, eiusq; locum supplere, vt docet Aristot. 2. Perih. cap. 1. in Boethij translatione, & lib. 1. cap. 6. in Perionij diuisione.

Quartò causam quæret aliquis, ob quam apud Logicum referatur Participium ad Nomen, & non ad Verbum. Respondetur, quia potest esse subiectum & prædicatum enuntiationis, & nunquam est nexus prædicati cum subiecto, id est, nunquam potest esse nota eorum, quæ de altero dicuntur. Insuper quia licet significet cum tempore, non tamen ita vt posit enuntia- *De Participio.*

tionem sui temporis constituere. Sanè hæc enuntiatio, amans erat sapiens, Præteriti temporis est, licet Participium amans sit præsentis.

Mentis enuntiatio an constet nomine, & verbo.

Quintò rogas, quomodo dictum sit Nomen & Verbum esse voces, cùm dentur multa nomina atque verba, quæ non sunt voces. Nam cùm enunciationes quæ mente retinentur, aut in libro scribuntur, sint enuntiationes, constant profectò nominibus & verbis; & non constant vocibus. Respondetur Aristotelem hoc loco solùm agere de Nomine & Verbo, vt pertinent ad Enunciationes, quæ ore proferuntur: quoniam ipsæ notiores sunt, eisq; in disputationibus frequentissimè vtimur. Quare nihil mirum est si definitiones propositæ accommodari nequeant Nominibus & Verbis in enunciatione mentis, & scripturæ positis.

Nomen & verbũ an rectè per vocem finiantur.

Sextò quæritur, quare Nomen & Verbum per vocem tanquam per genus definiantur, cùm Nomen & Verbum sint res artificio confectæ, & vox res naturalis. Speciem autem ad idem genus referendam esse ad quod suum genus proximum pertinet, nemo est qui ambigat. Respondetur, Vocem non esse genus ad Nomen & Verbum, tamen poni loco generis: quia in definitione rerum artificio confectarum, ponitur res naturalis, sicut in definitione accidentis ponitur substantia. Quodnam igitur erit, inquies, Nominis ac verbi genus, si vox non est genus? Accipe Signum. Nam de essentia nominis siue in voce sit, siue in scriptura, siue in mente, est esse signum, id est, significare.

Genus verbi ac nominis.

Septimò quæritur, quomodo nomina & verba

verba ex instituto significent, & non naturaliter. Siquidem essentia cuiusq; rei naturaliter ipsi conuenit, sed de essentia nominis & verbi est significare; ergo naturaliter eis conuenit. Propositio constat. Probatur assumptio, de essentia nominis & verbi est significare ad placitum, sed manifestam inuoluit repugnantiam, vt significent ad placitum, & non significent: ergo de essentia nominis ac verbi est significare. Respondetur, de essentia nominis esse, vt quatenus nomen est, significet. Et ita naturale est nomini quatenus nomen, vt significet; non tamen quatenus vox est, quia non potest dari nomen, quod non significet: potest tamen dari vox, quæ haud quaquam significet. Quocirca in definitione Nominis etiam vt pertinet ad orationem ore prolatam, non dicitur, illud esse nomen ex instituto significans; sed dicitur esse vocem, ex instituto significantem. Respondetur secundò, quum dicitur, Nomen non significare naturaliter, minimè id esse intelligendum ex parte naturæ nominis, sed animalis; quia scilicet natura animalis non constituit nomen, sed arbitrium humanum. At voces naturaliter significantes, vt sunt eiulatus, natura animalis constituit, non hominum voluntas, aut consilium. Itaque non est naturale animali vti hac voce Lapis vt significante, licet huic voci Lapis, quatenus nomen est, nihil sit magis consentaneum, & secundum naturam, quàm significare. Quòd verò de Nomine dictum est, de Verbis etiam intelligatur.

An nomina ex instituto significent?

Adhùc quæ Nomini cum Verbo communia erant, prosequuti sumus, nunc accedamus

S 4 ad

De varia ratione significandi no inutilis disputatio

ad propria. Sit itaque octaua quæstio circa Nominis definitionem. Aliqua vox non significans, nempe Blitiri est nomen, atqui ei non competit definitio nominis tradita, ergo ea est nulla. Probatur antecedens. Nam in hac enunciatione, Blitiri est vox, Blitiri est nomen, quia enunciatio componitur ex nomine & verbo. Vt celerrimè hæc quæstio elucidari posit, statuendum est, quid Signum sit, ac quot modis Significatio accidat. Felicissimi patris nostri Dominici pater, Aurelius Augustinus libro 2. de Doctrina Christiana capite 1. Signum esse ait, quod præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire. Eadem penitus intelligentia, in libro quem de Principijs Dialecticæ scripsit capite 5. Signum esse docet, quod & seipsum sensui, & præter se aliquid animo ostendit. Vt sonitus campanæ admonet nos, instare iam lectionem. Quò fit, vt illud propriè significet, quod præter se aliud repræsentat: illud verò impropriè, quod præter se nihil significat. Exemplum. In hac enunciatione, Homo est animal, illa vox Homo propriè significat, nam significat rem quę est homo. Verùm in hac alia, Homo est nomen, vox Homo significat impropriè, quia non significat rem, quæ est homo: nam res quæ est homo, non est nomen, cùm sit substantia viuens; sed significat seipsam, & sui similes esse nomina. His positis, respondetur ad argumentum, illam vocem Blitiri esse nomen impropriè, ac significare se impropriè, quia in illa enunciatione accipitur vt nomen suimet. Quã autem supra diximus, illam vocem nihil significare, de propria significatione loquebamur.

Nihil-

Nihilominus est argumentum ad probandum, Blitiri significare propriè. Si quis in alio gymnasio existens, proferat altè Blitiri, illicò nos intelligimus, ibi esse aliquem, qui eam protulerit. Ergo illa vox significat aliud à se; & ita significat proprie. Respondetur, duobus modis posse aliquam vocem rem aliam significare, primum vt effectus causam: secundò vt vox imposita à natura, vel ex hominum instituto, ad eam rem significandam. Exemplis res fiet illustris. Si quis in deserto clamãs, proferret hanc vocem Lapis, profectò ea vox præter se ipsam, duo alia nobis iuxta desertum iter agentibus, significaret. Principiò quidem ipsum prolatorem, quia audita voce, cognosceremus eam ab aliquo fuisse prolatam; significaret tamen illum vt causam suam, sicut significasset eum manum plausus: deinde verò lapidem significaret non quidem vt causam efficientem, sed vt rem, ad quam significandam est imposita. Aliud exemplum. Si quispiam proferat hanc vocem Homo, illa vox significabit ipsum, vt effectus causam, & vt vox illud, ad quod significandum est imposita. Liquet igitur significationem propriam esse duplicem, aliam effectus, aliam vocis, quatenus vox, vt fumus significat ignem, vt effectus causam suam; non vt vox. Nomen autem ignis significat ignẽ, vt vox, non vt effectus causam. Nihilominus vni, eidemque voci interdum vterque modus significandi etiam respectu eiusdem rei conuenit, vt diximus de hoc nomine Homo, quum ab aliquo homine pronuntiatur. Possem alia Significationis & Signi officia persequi, sed ipsa quæ scripsi, sentio esse longiora. Ad argumentum igitur respondetur, vocem Blitiri, & alias quæ

Duo modi significandi aliud à se.

Responsio ad primã quæstionẽ. appellantur non significantes, significare propriè, vt effectus causam; non autem propriè, vt voces. Hinc studiosus quisque facilè colliget, quid respondendam sit ad primam huius capitis quæstionem. Dicendum est enim, omnem vocem significare aut propriè, aut impropriè, & omnem vocem proferri cum imaginatione aliquid significãdi aut propriè, aut impropriè. Quum igitur ab auctoribus in significantem & non significantem Vox ipsa diuiditur, de propria significatione loquuntur; quia.s. Vocum quædam propriè significant, vt hæc vox Animal, quædam propriè non significãt, saltem sicut voces, vt illæ de quibus in hac quæstione egimus. Scripsit de his (more suo) perspicuè celebris auctor Iauellus 2. lib. de Animo q.38. Hunc enim auctorem frequentissimè sequimur, à quo perspicuitatem, dicendique facilitatem (si quæ in nobis fortè est) sumpsimus. Neque enim veremur eos, quorum laboribus vtimur, honoris causa nominare.

Nona quæstio circa eandem definitionem. Per quam particulam excluduntur aduerbia, & alia huius generis à ratione nominis? Nam hæc vox Attentè, est vox ex instituto significans, cuius nulla pars separata quicquam significat. Nec soluitur quæstio, si dicatur, Attentè non esse nomen, quia non est casus recti: primum quia sequeretur inde, illam vocẽ non magis differre à nomine, quàm casus nominis. Deinde sequeretur, nomen esse, eo saltem modo; quo verba infinitiua nomina interdum vocantur. Igitur respondetur, aduerbia excludi per illam particulam Significans. Aduerbia siquidem non significant, sed consignificant. Quare Attentè nihil

Qomodo nominis definitio alias orationis partes minimè comprehendat.

hil significat,nisi addatur,attētè audire,vel attētè loqui.Quãobrévulgo dicitur,aduerbia nõ esse Categoremata,sed Syncategoremata, id est non esse significantia,sed cõsignificãtia;vel nõ prędicari, sed compraedicari, aut simul praedicari.Hoc tamen loco intelligendum est, multa esse nomina,vel pronomina apud Grammaticum,quæ Logicus non concedit esse nomina, quia non significant,sed consignificant, vt omnis,aliquis, quidam,nonnullus, &c Quinetiam apud Theologum prima parte quæstiõ.31.ar.3 & 4. hæc vox Solus interdum est Syncategorema; ac proinde non est nomen. Contra autem aliæ quædam voces apud Grammaticum non sunt nomina,quæ à Logico nomina censebuntur; vt Hodie,id est,hoc die;&Cras,id est,die sequenti: conuenit enim eis tota ferè Nominis definitio.

Tandẽ circa definitionem Verbi est dubitatio,quamobrem addatur illa particula : scilicet temporis præsentis.Nec ratio à nobis tradita vera apparet;nam aliqua enuntiatio temporis præteriti est vera,quæ nunquam fuit vera vllo tempore præsenti. Nunc enim vera est hæc enuntiatio,Viginti aut quinquaginta Phænices fuerunt; & nunquam verè dici potuit, Nunc sunt viginti Phœnices,si vera est quæ vulgò fertur historia, tantum esse vnum animal illius speciei:eoq;mortuo,aliud pro eo surgere. Falsa est inquies historia,vt viri quidam grauissimi annotarunt. quasi verò ipse dicam esse verã. Sed ne in eodem perstes, verum exemplũ adducam.Hoc anno ab ortu Domini centesimo septuagesimo secũdo supra millesimũ diui Petri naui-

An enuntiationes temporis præteriti & futuris per se veræ sint.

nauiculam gubernante sanctissimo patre Pio Papa quinto, ex sacro Prædicatorum ordine assumpto, verè dicimus, 234. Pontifices Romanos fuisse: & nunquam verè dictum est, Nunc sunt 234. Pontifices. Respondetur. Licet hæc propositio, centum Phœnices, aut tot Pontifices fuerunt, nunquam habuerit aliquam enuntiationem temporis præsentis veram secundùm se totam; tamen fuisse veram secundùm omnes suas partes: quia scilicet aliquando fuit verum, nunc est primus Pontifex Max. & aliquando, nũc est secundus, & ita iam modò (sequendo verisimiliorem computationem) verum est, 234. Pontifices Romanos fuisse. Sed est aliud argumentum. Hæc enuntiatio; Iustus fuit nequam, est vera; sed nunquam fuit verum, iustum esse nequam: ergo veritas enuntiationum Præteriti temporis non pendet à veritate Præsentis. Respondetur, negandam esse consequentiam. Licet enim non pendeat ab illa enunciatione, Iustus est nequam; pendet tamen ab alia præsentis tẽporis. Nam quia de illo homine qui nunc est iustus, verè olim dici potuit, Hic homo est nequam; ideò nunc hæc est vera, Iustus fuit nequam. Aliud argumentum. Hæc est vera, Tempus fuit, & tamen nunquam verè dictũ est, Tempus est: ergo veritas præteriti haud nititur veritate præsentis. Probatur assumptio. Nam præteritum iam non est, futurum nondum est: Præsens verò (secundum Philosophiam) non est tempus, sed nexus temporis, ergo nunquam fuit verum, tempus esse. Respondetur, immò fuisse verum, & modò etiam verè affirmari, nunc esse tempus. Licet enim Temporis nihil præter Instans existat, tamen quia hoc instans est termi-

nus

nus communis connectens Præteritum cum Futuro, sufficit hoc instans esse, vt tempus sit: hic enim modus existendi rebus in successione positis, quartum vna est Tempus, conuenit.

De Oratione. Cap. 4.

SEquitur vt de Enunciatione, eiusque formis disputemus. Sed priùs de Oratione, quæ enũtiationis est genus, differendum videtur. Oratio est vox ex hominum instituto significans, eius partes separatæ significant vt dictiones; non vt affirmationes, aut negationes. Vt hoc compositum, Homo est albus, est oratio. Duplex autem orationis genus traditur, aliud perfectum, aliud imperfectum. Perfecta quidem oratio est, quæ (quod in ea est) perfectum intelligentiam imprimit in animo audientium; in hæc, Homo est animal. Dixi, quod in ea est, quia si ex tarditate audientis perfectum sensum non generet, nihilominus ipsa erit perfecta oratio. Imperfecta est, quæ huiusmodi intelligentiam minime imprimit, vt hæc oratio, Si ego currerem. Perfectæ orationes sunt indicantis & imperantis modi (ad quas reducitur deprecatio, & aliæ similes) & optantis. Imperfectæ autem sunt orationes subiungentis modi & infinitiui: insuper & illæ quæ verbo carent. Quanquam ex duabus orationibus subiungentis modis possit fieri vna perfecta oratio: vt si homo curreret, homo moueretur. Perfectarum verò orationum aliæ significant verum aut falsum, vt Homo est animal; & hæ appellantur enuntiationes: aliæ nec verum, nec falsum significant, vt orationes optantis & imperantis modi, quas Oratoribus, Grãmaticisque relinquamus, & de enũtiatione tractemus.

Definitio ac diuisio orationis.

Argu-

An orationis partes aliquãdo significent vt orationes.

Argumenta in superiora.

DIctum est, orationis partes significare vt dictiones, non vt affirmationes; quod ita impugnari potest. Nam hæc oratio, Et Sol lucet, & Dies est, continet partes quæ significant vt affirmationes: siquidem Sol lucet, affirmatio est; dies est, affirmatio quoque est. Respondebis, forsan orationis definitionem ex Aristotele traditam, non omni orationi conuenire, sed duntaxat simplici orationi, quales sunt & illa quæ verbo caret, vt Homo doctus; & enuntiatio Categorica; vt homo est animal. Sanè toto erras cœlo. Nam etiam hæc oratio, Homo est animal, continet intra se hanc aliam, Homo est, quæ reuera est affirmatio. Melius ergo responderi potest cum diuo Thoma 1. Periherm. lect. 6. illam definitionem Orationi conuenire, etiam si longissima fuerit: sed interpretandam esse hoc pacto: Oratio est vox, cuius partes necessariò saltem significant vt dictiones, non autem necessariò vt affirmationes. Quare si aliquando significant vt affirmationes, non tollitur definitio Orationis.

De Enuntiatione, & eius diuisionibus. Cap. 5.

EST autem Enuntiatio oratio verum aut falsũ significans, vt istæ orationes, Omnis homo est animal, Nullus homo est lapis. Sed quemadmodum animal diuidi potest aut ratione partium integrantium, ex quibus componitur, vt animalium alia spinis constant, alia ossibus, alia cartilagine, &c. aut ratione quantitatis, vt Animalium quædam proceræ staturæ sunt, quædam breui-

breuioris magnitudinis: aut ratione relationũ, vt Animalia quædam sunt homini similia, vt Simia, & piscis Episcopi habitu; alia verò penitus dissimilia, vt vermes: aut ratione qualitatum, vt Animalium quædam alba, quædam atra; & nónulla medio colore sunt affecta : ita Enuntiatio multis modis diuidi potest. Nam & ratione partium integrantium, & ex relationibus, insuperque ex qualitate, & tandem ex quantitate diuidi potest. Ratione partium diuiditur in Categoriam & Hypotheticam. Categoria quæ prædicationis enuntiatio dici potest, ea est quæ aliquid de alio enuntiat, vt homo est animal: aut aliquid de aliquo negat, vt homo non est lapis. Hypothetica verò quæ componitur ex pluribus Categoricis, vel saltem ex pluribus orationibus, quæ locum plurium Categoricarum subeunt : vt Vel homo est animal, vel homo non est animal : item: si homo curreret, homo moueretur. Præterea enuntiatio Categorica, alia est simplex, alia modificata: simplex quæ solùm significat aliquid alicui conuenire, vt Homo est animal, aut non conuenire, vt Homo nõ est albus: modificata, quæ præterea modum explicat, quo aliquid alicui cõuenit, aut nõ conuenit, vt Homo necessariò est animal. Iam verò simplex enuntiatio duplex est: nam quædam verbo adiectiuo constat, vt homo ambulat, quædam substantiuo. Hæc porrò diuiditur in eam, quæ secundi adiacentis dicitur, & eam quæ tertij. Secundi adiacẽtis ea vocatur, in qua post subiectũ tantũ ponitur verbũ substãtiuũ, vt homo est: tertij autem illa dicitur, in qua tria ponuntur nempè subiectum, & prædicatum, ac denique vtriusque nexus & vinculum; vt in

hac

hac enuntiatione, homo est animal, illa vox Homo est subiectum, quia subijcitur alteri, nempè animal; illa verò Animal est attributum, vel prædicatum, quia de altera dicitur: verbum Est dicitur copula, aut nexus, quia nectit attributum cum subiecto. Cæterum enũtiationes verbi adiectiui, & secundi adiacentis facillimo negotio reduci possunt ad enunciationes tertij adiacentis, vt homo docet, ad hanc, homo est docens: & homo est, ad hanc, homo est ens: vel homo est existens.

Diuisio ratione relationum. Secundò potest diuidi Enuntiatio per relationes in veram, & falsam. Omnis enim enũtiatio Categorica, seu Hypothetica est vera, aut falsa. Veram enuntiationem dicimus quæ ita enuntiat, sicut est; vt, homo est animal: falsã autẽ, quæ non ita enuntiat, sicut res se habet; vt homo nõ est animal.

Diuisio ratione qualitatis. Tertiò potest diuidi ratione qualitas in aientem & negantem, aut in affirmatiuam & negatiuam. Enuntiatio aiens est, in qua verbum affirmatur, vt in hac, homo est animal: contra verò negans est, cuius verbum negatur, vt homo non est animal. Quòd si illa enuntiatio pluribus verbis constet, præcipuum verbum considerandum erit. Hæc enim enuntiatio, homo qui non est doctus, est indoctus, aiens est, quia præcipuum verbum, nempè illud Est, quod secundo loco ponitur, affirmatur. Hæc vero alia, homo non est animal, quòd est irrationale, est negans, quia præcipuum verbum nempè primum Est, negatur. Alij sunt qui dicunt, illam enuntiationem esse aientem, quæ aliquid de aliquo enunciat; vt homo est animal: illam verò negantem, quæ aliquid ab aliquo remouet; vt homo non est lapis.

Quæ in hac diuisione diximus, tantùm in Categoricis intelligantur: nam quod ad Hypotheticas attinet, suo loco dicemus, quæ sit aiens, & quæ negans. Quòd si omninò vis, communem enunciationi omni aienti, atque neganti definitionem tradere, dicito, eam esse aientem, cuius partium præcipuus nexus absque negatione ponitur, eam verò negantem, cuius præcipuus nexus negatur. Vt enim Categoricæ habent verbum vt nexum, ita Hypotheticæ coniunctionem aut aduerbium, ex quorum positione aut negatione tota enuntiatio Hypothetica aiens, aut negans dicitur. Vide vltimum caput huius libri.

Diuisio ratione quantitatis. Quartò ratione quantitatis in Vniuersam, Particularem, Indefinitam, & Singularem distribui solet Enuntiatio. Vniuersa est, quæ ostendit prædicatum conuenire, aut remoueri ab omni contento sub subiecto, vt omnis homo est animal; nullus homo est lapis. Tales sunt omnes enuntiationes, quibus aliqua ex his notis præponitur: Omnis, Quilibet, Nullus, &c. Particularis est, cuius subiectum est vniuersum, & ei vna ex his notis præponitur, Aliquis, Quidam, Nonnullus, Non omnis: vt aliquis homo sedet. Indefinita est, cuius subiectum est vniuersum, & nulla ei præponitur nota, vt homo est animal. Notas alij Signa vocant. Singularis autem est, cuius subiectum est singulare, vt Dominicus orat. Obseruandum est tamen hoc loco, enuntiationum triplicem esse materiam, *Alia diuisio ratione materiæ.* Nam alia est enuntiatio, cuius extrema necessariò inter se cohærent, vt hæc, homo est animal, diciturq; enuntiatio in materia necessaria. Alia cuius extrema omninò sibi repug-

nant, vt homo non est lapis: & dicitur esse in materia impossibili. Tertia est, cuius extrema accidentariò coniunguntur, vt homo est albus; accidit quippe homini esse album: appellaturq; hæc enuntiatio in materia contingente. His ita constitutis, dici consueuit, enuntiationem in materia necessaria, vel omninò repugnante, si sit indefinita, idem pollere ac si esset vniuersa. Vt hæc, homò est animal, idem valet atque hæc, omnis homo est animal: hæc verò alia, homo non est lapis, idem valet atq; hæc, nullus homo est lapis. Cumq; in disciplinis ferè semper versemur in materia necessaria, aut impossibili, quum loquimur indefinitè, existimandum est nos vniuersè loqui. At propositio indefinita in materia contingente idem valet atque particularis. Hæc enuntiatio, homo est albus, idem valet atq; hæc, aliquis homo est albus. Ita quidem dicitur à plerisque, sed quid nos sentiamus, in vltima obiectione aperiemus.

Obiectiones in superiora.

Contra definitionem Enuntiationis ita obijcio. Hæc oratio Infinitiui modi, Hominem esse animal, significat verum, atqui non est enuntiatio, ergo enuntiationis definitio alijs à definito conuenit. Assumptio est manifesta. Probatur propositio. Nam hæc oratio, Hominem esse animal, nihil aliud significat, quàm hominem esse animal, id autem verissimum est, ergo illa oratio significat verum. Respondetur, primò in definitione enuntiationis subintelligendum esse illam particulam, Indicantis modi; & quia hæc oratio, Hominem esse animal, non est Indicantis modi, non est enuntiatio,

tio: licet verum, aut falsum significet. Sed impugnatur responsio. Nam hæc oratio, Si animal curreret, animal moueretur, proculdubio est enuntiatio, cùm tamen non sit Indicantis modi. Quare aliter respondetur, in definitione enuntiationis subintelligendum esse, vt sit oratio perfecta; & quia illa oratio Infinitiui modi non est perfecta, ideò licet significet verum, vel falsum, non est enuntiatio. Quod vsque adeo verum est, vt aliquæ enuntiationes Indicantis modi non sint enuntiationes; quia ratione alicuius additi non sunt perfectæ orationes. Vt hæc oratio, Homo qui est animal, est illa quidem Indicantis modi, & non est enuntiatio; quia ratione illius Pronominis Qui redditur imperfecta. Tertiò potest responderi, Enuntiationem debere significare verum, vel falsum, decernendo, ita esse, aut ita non esse: & quia illa oratio, hominem esse animal, nihil determinat, ideo non est enuntiatio; Quam etiam ob causam interrogationes, quamuis sint orationes Indicantis modi atq; perfectæ, non sunt propriè enuntiationes. Qui enim ait, Suntne Antipodæ? nec verè, nec falsè loquitur: quia nec asserit, Antipodas esse, neque non esse.

Secundò contra eandem definitionem ita expositam obijcitur. Si ego ambulans dicam, Ambulo, etiam si nihil addam, aut detraham illi verbo, dico verum: & decendo ita esse, atqui ambulo non est enuntiatio, cùm non sit oratio: Ergo definitio Enuntiationis in verba simplicia quadrat: Respondebis, ibi subintelligi Pronomen Ego, sicut etiam si tu perconteris à me, vtrum homo sit animal, & ego respondeam, etiam, verum dico; quia ibi subin-

An verba significent verũ, aut falsum.

ipsa significat, se non esse veram; ergo est falsa. Datur ergo aliqua enuntiatio, quæ nec vera est, nec falsa. Decreui antequam argumentum soluā, pauca de instituto, ac iudicio meo dicere. Nō eram nescius quum hæc scriberem, me in multorum reprehensionem incurrere, nempe eorum qui omnia argumenta, quæ vno verbo dissoluere nequeunt, captiones vocant: nec eo contenti, disputantem subsannant; & quæ eruditione tractanda fuissent, risu absoluunt. Sed obsecro primùm lectores, ne huiusmodi hominibus, qui omnia quæ minùs probant, sophismata appellant, vllam fidem habeant. Facilè enim est dicere, hoc sophisma est, illud verò captiuncula. Etsi modum hunc soluendi argumenta in scholis feramus, non erunt nobis legendo occupatis, noctes ducendæ insomnes, sed in vtranque aurem dormire licebit. Itaq; peribunt literarum studia. Sapientia enim non inuenitur in terra suauiter viuentium, illisq; solùm domus eius patet, qui manè ad ipsius fores vigilant. Præterea, num Aristoteles quum aduersus Parmenidem, & Mellissum; & alia antiquitatis monstrua disputat, id tantùm agit vt eos sophistas appellet? Num Patres & Ecclesiæ pastores quum aduersus hæreticos fidem tuentur Apostolicam, satis se muneri suo fecisse putant, si dicant eorum argumenta esse contorta, aculeataque? Minimè gentium. Dicere nanq; oportet, in quo posita sit fallacia, vbi lateat anguis. Quid? Quòd argumentum propositum non sophistarum, sed doctissimorum virorum esse, facile demonstrabo. Lege Ciceronem, cuius se isti discipulos esse glorientur, in eo Academicarum quæstionum libro,

Id à plerisque nūc agitur.

qui Lucullus inscribitur; & idem ferè argumentum reperies. Nam quod nos diximus de hac enuntiatione, hæc oratio est falsa, ipse dicit de oratione illius, qui diceret se mentiri. Ac quærit, an is qui tantùm dicit, se mentiri, si mentiatur, dicat verum. Non aliter quærimus nos, an oratio illa, quæ significat se esse falsam, concedenda sit vera, si conceditur esse falsa. Quare illis dimissis, imitemur eum, quem Sapiens valde commẽdat, quòd ad versutias parabolarum, & ænigmata sapientum conatus sit peruenire. Respondebant igitur quidam antiquiores Philosophi, concedendo, definitionem Enuntiationis traditam non competere omnibus enuntiationibus, præsertim istis, quas vocabant Inexplicabiles. Hanc solutionem refert Cicero loco paulò ante citato: sibi tamen probari negat: immo ipse hoc & alijs argumentis conuictus ibidem asserit, nihil esse, quòd certò sciri possit. Si enim inquit, quòd Dialectici certissimum arbitrantur, omnem enuntiationem aut veram esse, aut falsam, id incertum est; vt argumentum propositum indicat; qualia erunt cætera, quæ ipsis non adeò certa videntur? Alij verò respondent, orationem illam, de qua est controuersia, non esse enuntiationem; quia nulla enuntiatio potest de se ipsa intelligi: illa verò non de alia quàm de se ipsa tractat. Quare non est enuntiatio, licet sit oratio Indicantis modi. Verùm contra hanc solutionem iamdiu desitum est disputari, quoniã est apertè falsa. Etenim si quis sumpto carbone, scribat in pariete sola hæc verba. Hæc scriptura est atra, absque dubio esset enuntiatio, & quidem vera: cùm alioquin non de alia,

Solutio antiquorum.

Sententia Ciceronis.

Alia solutio.

Vera solutio.

hia, quàm de se ipsa tractaret. Quare respondendum est, illam orationem esse enuntiationem, & esse falsam. Et quum ais: Illa enuntiatio quæ rem sicut est, significat, est vera: Respondetur, negandum esse antecedens, quando illud quod significat, nihil aliud est, quàm se esse falsam. Tunc enim licet ita sit, vt per eam significatur, non proinde est vera, sed potiùs ob eam causam est falsa. Hanc ferè solutionem innuit D. Thomas opusc. Fallac. cap. de Dicto secundum quid, agens de hac oratione, Ego mentior. Quòd si pergis adhùc, & D. Thom. sophistam dicis, te ipsum omnis Philosophiæ ignarum, & blasphemum etiam comprobabis. Nos verò Deum orabimus, vt talium sophistarum copiam Ecclesiæ suæ concedat: non enim illi erunt sophistæ, sed absque fuco docti. Denique oratum velim lectorem, vt librum egregij patris diui Aurelij Augustini, quem de Magistro inscripsit, legat. Sanè intelliget multa huius generis argumenta, quæ à nouis Dialecticis nullius ponderis existimantur, summa diligentia à summo Ecclesiæ Doctore tractari, & quidem eo animo, vt suum Adeodatum, quem doctissimum esse cupiebat, instrueret. Et postea nostri Dialectici inter credulos adolescentes clamabunt, has disputationes nihil aliud esse, quàm ingeniorum pestes. Hæc satis. Admonebat enim me res, vt nostræ ætatis arrogantiam deplorarem; sed quiuis hoc apud se cogitet, num horum hominum opinio August. Thom. Ciceronis denique sententiæ sit anteponenda.

Quarta obiectio. Dictum est, omnem enuntiationem esse Vniuersam, aut Particula-

Enuntiationes excludentes an sint vniuersa. rem, Indefinitam, aut Singularem. Sanè hæc enuntiatio, Tantùm animal est homo, non est Vniuersa, quia non omne animal est homo: non Particularis, quia licet aliquod animal sit homo; haud tamen sequitur, solùm animal esse hominem, sicut licet aliquod animal sit album, non possumus dicere, tantùm animal est album, cùm nix sit alba, nec sit animal: non singularis, vt constat: non demum indefinita, quia aliquod signum subiecto præponitur: Ergo illa diuisio manca est. Respondetur, eam non esse propriè vniuersam, sed reduci & reciprocari cum vniuersa contrarij ordinis extremorum. Quocirca hoc axioma, tantum animal est homo, reciprocatur cum isto, omnis homo est animal. Et semper enuntiatio Vniuersa æquipollet excludenti (voco autem enuntiationem excludentem, in qua ponuntur hæc signa, Tantùm, Solùm, Duntaxat, &c. quia dicendo, tantùm animal est homo, excluduntur à ratione hominis ea, quæ non sunt animalia) dummodo inuertantur extrema; vt hæc, omne album est coloratum, reciprocatur cum hac tantùm coloratum est album. Eodem pacto dicendum

De alio genere enuntiationum, in quibus, eadem vox geminatur. est hanc propositionem, homo quatenus homo est rationalis, esse vniuersam, quamuis aliquid amplius habeat, quàm habere solent vniuersæ, communes, & vulgares: quia prædicatum conuenit subiecto primò & per se, ac subinde ex ea colligi possunt duæ enuntiationes vniuersæ contrarij ordinis extremorum, hoc pacto, homo quatenus homo est rationalis: Ergo omnis homo est rationalis, & omne rationale est homo.

Quinta obiectio. Hæc enũtiatio: Omnes sens*

*exter-

externi sunt quinque, non est Vniuersa, Particularis, Indefinita, aut Singularis: ergo non omnia enuntiationum genera sunt enumerata: Dices, Est vniuersa. Profectò sequeretur, eius contradicentem esse particularem; nempè aliquis sensus externus non est quinque, & ita duæ contradicentes simul essent veræ. Respondetur, esse singularem, quia licet quinque sensus sint multi sensus; sunt tamen vnus numero quinarius sensuum. Sicut in hoc collegio sumus nonaginta fratres, & vnum numero collegium cōstituimus.

Signum. Omnis collectiuũ.

Sexta obiectio in id quod diximus, enuntiationem indefinitam æquiualere vniuersali, aut particulari. Hæc enuntiatio, homo est species, est indefinita, & in primis non æquiualet vniuersali, tum quia non quilibet homo est species, tum quia cùm accidat naturis rerum esse genera, aut species, non est in materia necessaria, sed contingenti; ac proinde non æquiualet vniuersæ. Deinde nec æquatur particulari: alioquin hæc esset vera, aliquis homo est species; quod tamen est falsum, quippe cùm vt diximus lib. 2. c. 9. Aliquis homo sit indiuiduũ vagum, & non species: ergo datur propositio Indefinita, quę nec vniuersali, nec etiam particulari est æqualis. Respondetur, illam propositionem non esse Indefinitam, sed Singularem; quia subiectum est singulare. Namque homo si conferatur ad sua inferiora, vniuersum est; at si cum speciei notione comparetur, indiuiduum quoddam est: quia vna species numero est. Sed aduersus hanc solutionem possunt duo argumenta proponi. Primum: Homo vt species, est vniuersale, ergo comparatus notioni speciei est vniuersale.

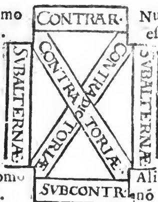
Quãta sit hæc enũtiatio, Homo est species.

Propositionem indefinitam esse in materia necessaria, nec protinus æquiualere vniuersali, sed particulari: nam in indirectis prædicationibus non oportet indefinitam æquiualere vniuersali; etiam in materia necessaria. Immo nec in omnibus directis id verum est apud Aristotelem. Hæc enim enuntiatio, homo existit necessariò, vera est apud ipsum, qui mundum ab æterno genitum, & in perpetuum duraturum, somniauit: at non statim concedit, omnem hominem necessariò existere. Fortè non deerunt viri docti, qui me reprehendãt, quòd hanc appellauerim Indefinitam, cùm eius subiectum accipiatur, aut (vt ita dicam) supponat simpliciter. Sed sciant, me multa dissimulare ob eorum dissensiones vitandas; qui immani quodam odio prosequuntur has voces, supponit, appellat, &c. quas tamen egregium illud philosophorum, Theologorumque iubar beatus Aquinas non mediocriter intellexit; ac frequenter libris suis inseruit. Sed vt Quimus, aiunt, quando quod volumus, nõ licet. *De indefinitis directis, ac indirectis.*

De Oppositione Enuntiationum. Cap. 6.

Agendum est de affectionibus enuntiationũ simplicium, id est, de Oppositione, Conuersione, & Aequipollentia: postmodum de enuntiationibus modificatis, earumque affectionibus; tandemque de Hypotheticis, ac earum proprietatib. Oppositio est repugnantia duarum enuntiationum eiusdem subiecti, ac prædicati, quarum est aiens, & altera negans. Tales sunt hæ, Omnis homo est animal. Nullus homo est animal. Dixi, eiusdem subiecti & prædicati, quia si constent diuersis vocabulis, *Oppositionis definitio, ac diuisio.*

tur. Verùm si res probè consideretur, subalternæ non oppositæ, sed subordinatæ, vel consentientes appellari debent; vt meliores Dialectici faciunt. De his omnibus oppositionibus habes hanc tabulam.

Leges oppositionis. Assignantur autem à Dialecticis quatuor affectiones oppositionum. Prima. Contradicentes nec simul possunt esse veræ, nec simul falsæ; sed si vna est vera, alteram oportet esse falsam: vt Omnis homo est albus, est falsa; Aliquis homo non est albus, est vera. Secunda affectio. Contrariæ enuntiationes nunquam possunt esse simul veræ, nonnunquam tamen poterunt vnà esse falsæ; vt Omnishomo est albus, Nullus homo est albus. Tertia. Subcontrariç pariter falsç esse nequeunt, dari tamen possunt ambæ veræ, vt Aliquis homo est albus, Aliquis homo nō est albus. Quarta. Subalternarū si superior sit vera, inferior quoque; vt Omnis homo est animal: Aliquis homo est animal: Non contra si superior sit falsa, inferior erit necessariò falsa; vt Omnis homo est albus, Aliquis homo est albus. Item inferiore existente falsa, superiorem quoque falsam esse oportet; vt

Ali-

Aliquis homo est lapis; est falsa enuntiatio: ergò hæc etiam falsa erit, Omnis homo est lapis. At si inferior sit vera, non statim superiorem verá esse colligitur. Verum enim est, aliquem hominem esse doctum, & omnem hominem esse doctum, est falsum.

Legũ causa redduntur. Reddenda est autem harum affectionum causa, scire enim, est rei causam agnoscere. Et prima quidem demonstrari non potest, cùm apud Logicum primum & supremum principium sit, de quauis re veram esse affirmationem, aut negationem. Itémque de quauis re proposita alteram contradicentium falsam esse debere. Quod alijs verbis proponitur à Metaphysicis; nihil inquiunt, simul est, & non est, & quæuis res est, aut non est. Vtcunque tamen probatur ab Arist. 4 Metaphys. tex. 10. 11. &c. contra proteruos. *Lex aduersarũ probatur.* Secunda autem affectio ita probatur. Nam duobus contrarijs simul concessis, sequeretur duas contradicentes esse veras, contra primam affectionem. *Lex subaduersarum demonstratur.* Si enim hæc est vera, Omnis homo est albus, & præterea hæc, Nullus homo est albus, est etiam vera; profectò vera quoque erit hæc alia, Aliquis homo non est albus; & ita veræ erunt pariter, Oĩs homo est albus, & Aliquis homo nõ est albus. Tertia affectio probatur quia qui duas subcontrarias tanquam falsas negat, protinus concedit, duas contradicentes simul posse esse falsas. Si enim hęc est falsa, Aliquis homo nõ est albus, insuperq; hæc alia, Aliquis homo est albus, cum hac posteriori existente falsa, etiam enuntiatio quæ dicit omnem hominẽ esse albũ, sit falsa, profectò duæ contradictoriæ erũt simul falsæ; scilicet, Omnis homo est albus, & Aliquis homo nõ est albus. Deniq; probatur quarta af-

ta affectio. Equidē si ex subalternis superior potest esse vera, & inferior falsa, duæ contradicentes possunt esse simul veræ. Etenim si hæc est vera, Omnis homo est albus, & simul hæc est falsa, Aliquis homo est albus, cùm duæ subcontrariæ nequeant pariter esse falsæ, hæc erit vera; Aliquis homo non est albus; quæ est contradicens illius enuntiationis iam concessæ, Oīs homo est albus. *Lex subalternarium ostēditur.*

Veruntamen circa tres posteriores affectiones notandùm est, enuntiationes alias esse in materia necessaria, quarum prædicatū necessariò de subiecto effertur, vt Homo est animal, alias in materia impossibili, quarum prædicatū omninò repugnat subiecto, vt homo est lapis; alias tandem in materia cōtingenti, quarum prædicatum potest alicui conuenire, & ab eodem etiam remoueri, vt homo est albus. Igitur in materia contingente affectiones propositæ erunt intelligendæ. Nam in necessaria, aut impossibili contrariæ non possunt esse simul falsæ, nec subcontrariæ simul veræ: at subalternæ semper in veritate, aut mendacio inter se conuenire debent, maximè cū sunt directæ. Quamuis discrimen sit, quod in materia necessaria, affirmationes sūt veræ, & negationes falsæ: in materia verò impossibili, aut repugnāte negationes sūt veræ & affirmationes falsæ, Istæ sunt veræ, Oīs homo est animal, Aliquis homo est animal; itē, Nullus homo est lapis, Aliquis homo non est lapis; istæ autem falsæ, Omnis homo est lapis; Aliquis homo est lapis; Nullus homo est animal, Aliquis homo non est animal. Hęc de illis enūtiationibus intelligātur, quæ vsitato, vulgarique loquendi more proponuntur; nā si constent voce excludente, vt aliquo signo ex parte prædicati, *Legum ad diuersas materias applicatio.* *Exceptio.*

dicati,poterunt in materia necessaria falsæ esse aientes,& veræ negantes:vt Tantùm homo est animal, & Omnis homo est omne animal. Idem patet in hac enuntiatione, Homo quatenus homo est sensibilis; quæ cùm sit aiens,& in materia necessaria,est falsa:nam esse sensibile , non tribuitur homini quatenus homo, sed quatenus animal;vt constat ex 1.Poster.Hinc colligendũ est,ad cognoscendum,an aliqua enuntiatio sit in materia necessaria,contingente,vel impossibili,non esse considerandum, an id quod significat,sit necessarium,aut imposſibile,sed an prædicatum illius enunciationis necessariò competat subiecto,an potiùs ei repugnet. Quocirca hæc propositio est impossibilis, Nullus homo est animal, & est in materia necessaria: nam ob eam causam falsa est,quia est negans in materia necessaria. Quare dixit Aristoteles 2. Periher. quod necesse est esse,impossibile est non esse.

Quæ retinendæ sint cautiones in variis oppositionum generibus, ac primò in Contrariis,

Sed ne vnquam accidat, superiores affectiones falsas deprehendi,stabiliendæ sunt regulæ, quibus omne erroris periculum depellamus. Principiò in enũtiationibus contrariis cauendũ est,ne vlla vox quæ in vna sumitur in particulari, in altera ad eundem modum accipiatur. Quanquam enim minimè oporteat eam vocem, quæ in vna ponitur in vniuersum, collocari in altera in particulari(alioquin non posset in ambabus contrariis , subiectum accipi in vniuersum) tamen in si vna contrariarum aliqua vox in particulari sumitur,necesse est, illam in altera accipi vniuersim.Quare hæ enuntiationes,Omnis homo est animal,Nullus homo est omne animal,non sunt contrariæ; postquam aliquod nomen, scilicet Animal, in ambabus

spo-

speciatim ponitur. In aiente certum est, tum quia vt hæc sit vera, Omnis homo est animal, sufficit, quemuis hominem esse aliquod animal: tum etiam quia hoc pronuntiatum, Omnis homo est animal, conuertitur in istud, Aliquod animal est homo. Cæterùm vt ostendamus, in hac enuntiatione, Nullus homo est omne animal, illud vocabulum Animal su ni specialiter, statuendum est discrimen inter signum negans, & aiens. Signum quippè vniuersum aiens, vt omnis, solum afficit vniuersalitate illud nomen, cui immediatè iungitur; vt in hac propositione, Omnis homo est animal, sola vox homo sumitur vniuersim; vox autem animal speciatim: vt ostēsum est. Signa autem negantia, vt nullus, nemo, & non, afficiunt non modò illa, quibus immediatè iunguntur, sed reliqua etiam consequentia. Et ratio est, quia negatio destruit quicquid post se inuenit, cùm sit cuiusdam pessimæ & malignæ naturæ; si inuenit affirmationem, constituit negationem; si aliquid reperit negatum, affirmat: quia duæ negationes verbo præpositæ affirmationem efficiunt. Itaque contra Terentiani Gnatonis præceptum, si negat; ait; si aiunt, ipsa contra negat. Item si voces sumuntur in particulari, facit eas accipi vniuersim; si vniuersim, in particulari eas intelligi cogit. Verbigratia. Quia in hac enūtiatione verbū Est affirmatur, & subiectum & prædicatum sumuntur in particulari, ideò si toti illi præponatur negatio, nō aut nemo, seu etiā nullus, nō modò fiet enuntiatio negans, sed subiectum præterea ac prædicatum sumentur in vniuersum. Id si minùs creditur, hoc signo percipi poterit: nam hæc enuntiatio, Nullus homo est animal, conuertitur in hanc, Nullū

De vi, ac potentia notæ signi venegatis.

animal est homo; quod profecto minime fieret, si animal in priori enuntiatione, sumptum in particulari, fuisset. Item probatur, quia vt hæc enuntiatio, Nullus homo est lapis, sit vera, oportet, omnem hominem nullum esse lapidem: Cum itaque in hac enuntiatione; Homo est omne animal, ipsum animal sumatur in vniuersum, profectò si præponatur negatio toti enuntiationi, sumetur in particulari. Hinc colligitur, has enuntiationes, Omnis homo est animal, Nullus homo est animal, esse verè contrarias; nec posse ambas esse veras.

Cautio in subcontrariis obseruanda. Lex autem subcontrariarum est, vt si fortè aliquod verbum in vna earum sumatur vniuersim, in altera speciatim accipiatur. Ex quo efficitur, has enuntiationes, Aliquis homo est omne animal, Aliquis homo non est animal; non esse subcontrarias, & ambas posse simul esse falsas; quia verbum animal in vtraque earum sumitur vniuersè. Nam in aiēte dicitur omne animal, in negāte vero licet nō dicatur nisi animal; tamē ratione negationis præcedentis sumitur in vniuersū.

Contradicentium obseruationes. Lex præterea contradicētiū est, vt si in altera vox aliqua intelligitur speciatim, in altera accipiatur in vniuersum. Quamobrem istæ non sunt, contradicentes, Nullus homo est omne animal, Aliquis homo est animal; & ambæ sūt veræ. Quare in hac lege conueniūt contradicenets, atque contrarię. Item est aliud præceptum in ipsis obseruandum, vt quum aliquod nomen in vna ponitur vniuersè in altera speciatim intelligatur. Itaq; istæ non sunt contradicentes, Omnis homo est omne animal, Aliquis homo non est animal: nā animal in vtraq; sumitur generaliter, & ambæ falsæ. In hac igitur præceptione cōueniunt

unt cõtradicentes & ſubcontrariæ. Subalternarũ denique regula eſt, ne quum in ſuperiori aliqua vox non ſumitur in vniuerſum, in inferiori vniuersè accipiatur. Iſtæ igitur minimè ſunt ſubalternæ, Omnis homo eſt animal, Aliquis homo eſt omne animal, & ita ſuperior eſt vera, & inferior falſa.

Et quidem, vt ante nos viri doctiſſimi annotarunt, harum cautionum vna ferè eſt ratio, quia ſi in vtraque contrariarum, aliquod nomen in particulari collocetur, ex parte illius habebunt ſe vt ſubcontrariæ; ac ſubinde ambæ ſimul veræ eſſe poterunt. Præterea ſi in vtraque ſubcontrariorum aliquod nomen vniuerſi intelligeretur, ex parte illius eſſent quaſi contrariæ, & poſſent ſimul à veritate aberrare. Inſuper ſi in ambabus contradicentibus aliqua vox vniuersè ponatur, erunt tanquam contrariæ, poteruntque vnà eſſe falſæ. Si verò contradicentium vtraque aliquo vocabulo particulariter ſumpto cõſtet, erunt quaſi ſubcontrariæ, ac nihil impediet, quòminus veritatem ſimul enuntient. Demum ſi in ſubalternarum ſuperiore aliqua vox ponatur ſpeciatim, & in inferiore vniuerſim, certè quod ad eam vocem attinet inferior, eſt reuera ſuperior; & ſuperior fit inferior. Quare nihil mirum eſt, ſi ea quæ videtur ſuperior, poſſit eſſe vera, & inferior falſa. *In ſubalternis cautio.*

In ea quæ diximus argumenta.

Ex his quæ diximus varia dubia aperiuntur. Primum eſt contra legem contrariarum, quomodo ſcilicet iſtæ enuntiationes, Cuiuſuis hominis alter oculus eſt dexter, Cuiuſuis hominis alter oculus non eſt dexter, quæ vide- *Alterius, neutriſque ſignificatio.*

 tur

tur contrariæ, sint simul veræ, si omnes homines duos oculos habeant: & in enunciatione aiente nomine alterius oculi intelligatur dexter, & in negante sinister. Respondendum est enim, illas non esse contrarias ex defectu legis contrariarum, quia aliqua vox, nempe oculus, in vtraque sumitur in particulari; nam Alter est signum particulare, sicut Neuter vniuersale, respectu duorum. Itaque vt illæ essent contrariæ, sic erant proferendæ. Cuiusque hominis alter oculus est dexter, Cuiusque hominis neuter oculus est dexter: aut hac alia forma. Cuiuslibet hominis alter oculus est dexter, & Nullius hominis alter oculus est dexter; tunc enim in negante oculus sumeretur in vniuersum, ratione negationis præcedentis, quæ quicquid sumebatur in particulari, erigit in statū vniuersū, quare non fuissent ambæ veræ.

Bona certè obiectio. Alterum etiam dubium facile soluitur: Quomodo scilicet istæ duæ enuntiationes, Aliquis homo est omne animal, Aliquis homo non est animal, sint falsæ, cùm sint subcontrariæ. Respondendum est nanque haud esse subcontrarias, licet esse videantur, quoniam verbum animal in vtraque sumitur vniuerse: Quò fit, vt huiusmodi enuntiationes ex parte prædicati sint, tanquam contrariæ, ac subinde simul falsæ esse queant. Verùm si quispiam in nos argumentetur, cùm dicamus, enuntiationes propositas esse simul falsas, quia ex parte prædicati habent se vt contrariæ: eodem modo dicendum esse, eas posse esse simul veras; quia ex parte subiecti subcontrariæ sunt. Respōdetur, non oportere istasmet esse simul veras, sed sat esse, si in simili forma simul veræ dentur. Ista enim pronuntiata, Ali-

Aliquis homo eſt omne album, Aliquis homo non eſt albus,ſimul erunt vera; ſi ex Hypotheſi tantùm ſit in mundo vna res alba,illaque ſit homo;reliquæ verò,etiam homines,atræ; tunc enim aliquis homo non eſſet albus,& præterea aliquis alius homo eſſet omne album: nullum enim album daretur præter ipſum. Nec mirum cuipiam videatur,ſi nos huius generis enuntiationes per Hypotheſim comprobemus,cum etiam Porphyrius in Iſagoge c.7. Communitatum probet ſuam ſententiã ex hac Hypotheſi,Si nullum animal eſſet in rerum natura: quæ profectò multò eſt difficilior,atque durior ea, quam nos poſtulamus.Et planè ſi Hypotheſis non inuoluit contradictionem,à viro docto non eſt repellenda:nam(vt aiunt)poſſibili dato nullum ſequi debet incommodum. Lege lib.3. Ciceronis de officijs.Ibi enim probat ſententiam ſuam quadam Hypotheſi commentitia:ac eos qui non alia ratione argumenta ſoluunt,quàm negando Hypotheſes,ruſticè ait vrgere.

Non omnes enunciationes eſſe propriè ſub aliquo genere oppoſitionis.

Ex his colligitur primum, non omnes enuntiationes oppoſitas eſſe propriè ſubcontrarias, contrarias,contradicentes, aut ſubalternas,ſed interdum ad aliquam iſtarum oppoſitionum referri;& aliquando etiam ex parte vnius extremi ad contrarias pertinere : ex parteque alterius ad ſubcontrarias. Perſpicuum fit ſecundo, quum in ſuperioribus dictum eſt, illas enuntiationes eſſe contrarias, quæ cum ſint vniuerſæ,vna eſt aiens,& altera negans, ſubintelligẽdum eſſe,ſi nulla vox in vtraque ſit particularis. Idem de ſubcontrariis,ſubalternis,& contradicentibus intellige;oportere ſcilicet vt ſeruent leges ſibi accommodatas:alioquin videri pote-

runt contradicentes, subalternæ, aut subcontrariæ; re quidem vera non erunt.

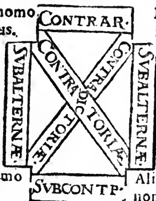
De signo aut nota Omnis.

Tertium porrò soluitur argumentum circa contradicentes, si memoria retineantur superiora. Etenim istæ enunciationes, Omne animal fuit in arca Noe, Aliquod animal non fuit in arca Noe, videntur contradicentes; & tamen ambæ sunt veræ. Enimuero de aientem vniuersa nulla est controuersia: sed particularis negans probatur, quia animal quod submersum est, non fuit in arca Noe. Antequam huic argumento respondeamus, nonnulla sunt prænotanda. Primum est, enunciationes duobus modis posse affici signo Omnis; vel enim sumitur vt colligens, vel distribuens; si placet, collectiuè, aut distributiuè. Sumitur vt colligens, quum multitudinem quandam colligit, eique prædicatum aliquod tribuit, quod toti multitudini competit; non singulis eius partibus sigillatim. Verbi gratia. In hac enuntiatione, Omnes sensus externi sunt quinque, numerus quinarius tribuitur toti multitudini sensuum, non cuique per se. Sumitur verò vt diuidens, quum prædicatũ cuilibet parti illius multitudinis sigillatim conuenit. Verbi gratia. In hac enunciatione, Omnis homo est coloratus, esse coloratum tribuitur cuique homini. Secundum est, signum Omnis, etiam sumptum vt distribuens, interdum diuidere illud extremum enunciationis, cui additur in omnia eius indiuidua, vt in illo pronunciato, Omnis homo est coloratus: interdum in omnia eius genera, non in omnia indiuidua. Quo pacto explicat diuus Thomas 1. par. quæst. 19. ar. 2. ad 1. illam sententiam, Deus vult omnes homines saluos fieri. Si enim loquamur de volũtate

peni-

penitus determinata, quam ipse dicit consequẽtem, non vult Deus quenu:s hominem in sceleribus vsque ad ipsam etiam animæ à corpore absolutionem permanentem, saluari: sed dicitur eadem voluntate penitus determinata (nam de ea, quam dicunt antecedentem, non est dubitatio) velle omnem hominem saluum fieri, quia vult ex quauis hominum arte, ætate, ac genere quosdam saluari. Quamuis enim frequentiùs illi salutem æternã consequantur, qui iustiores viuendi semitas eligunt; tamen ex summa Dei misericordia; nonnunquam accidit, vt ex latronibus, meretricibus, atq; leonibus quidam etiam ad æternam beatitudinem admittantur: modò vt par est, scelerum pœnitentiam egerint. Ita quoque explicat diuus Augustinus locum illum psalmi 64. Ad te omnis caro veniet. Sic itaq; intelligendum est quod diuus Thomas ait, hoc nomen Omnis aliquando distribuere pro singulis generum, aliquando pro generibus singulorum. His positis sit prima assertio. Quando signum Omnis accipitur vt colligens, constituit enunciationem potiùs singularem, quàm vniuersam. Relege quæ diximus cap. 5. Secũda assertio. Quãdo signum Omnis sumitur vt diuidens in omnia genera, & non in omnia indiuidua, non constituit enunciationem vndique vniuersam, sed partim vniuersam & partim specialem: vt hæc enunciatio, Omne animal fuit in arca Noe, ita explicatur. Cuiuslibet generis animalium aliquod animal fuit in arca Noe; in qua explicatione clauditur illa vox particularis Aliquod animal. Tertia assertio. Si vox Omnis distribuat in omnia indiuidua, enunciatio est (nisi aliud impediat) simpliciter vniuersa, vt Omnis ho-

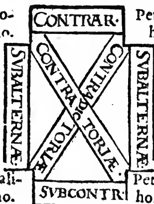
Omnis homo est Petrus. Nullus homo nō est Petrus.

Aliquis homo est Petrus. Aliquis homo non est Petrus.

Cæterùm obseruandùm est, vt demptis vocibus singularibus, aliæ seruent leges à nobis perscriptas, scilicet vt in contrarijs vtraque enunciatio sit vniuersa, etsi aliqua vox in vna sumitur speciatim, in alia vniuersè ponatur. Quòd etiam de reliquis oppositionum generibus dictum existimato. Si autem solo prædicato singulari constet, possunt in ipsis omnia genera oppositionum reperiri non propriè, sed impropriè; vt hæc tabula indicabit.

Petrus est omnis homo. Petrus nullus homo est.

Petrus est aliquis homo. Petrus aliquis homo non est.

Non enim eas verè contrarias aut subcontrarias dico, quia earum nulla est vniuersa, nulla particularis, sed omnes singulares sunt; veruntamen ex ipsis, quæ superiorem locum occupant, sunt quasi contrariæ, quia sunt vniuersę ex parte prędicati; & possunt simul esse falsę; verę nequaquam. Inferiores quoque habent se vt subcontrariæ, quia ambæ possunt esse veræ, non falsæ; & quia saltem ex parte prædicati sunt particulares. Quod dicimus, in promptu est de aiente, de negante verò probatur; quia quum dicitur, Petrus aliquis homo nō est, illa vox aliquis homo, sumitur in particulari, cùm nulla ei præponatur negatio (secus autem esset, si ante collocaretur negatio, dicendo, Petrus non est aliquis homo) & ita est vera, quia Petrus non est Paulus, qui quidem Paulus est aliquis homo. Nec mireris, si prædicatum ante verbum posui, id enim etiam diuus Thom. 1. Periherm. lect. 10. facit. Quare autem id aliquando necessarium sit, aliàs exponetur.

Contradictionis definitio explicatur.

Quintum dubium est, an istæ enunciationes, Omnis homo est albus, Aliquis homo non est albus, sint contradicentes. Etenim Arist. 2. Elenchorum capit. 5. ita definit contradictionem; Contradictio est affirmatio eiusdem, de eodem, similiter, & in eodem tempore: at in istis homo non accipitur similiter, cùm in priori in vniuersum, in posteriori autem sumuntur ex parte: ergo non sunt contradicentes. Respondetur primò similitudinem, quam Aristoteles exigit in contradictorijs, non intelligi quantùm ad notas, & signa enuntiationum; nam quod ista semper debent esse dissimiles; sed quantùm ad alia: vt verbi gratia, non dicamus, Aethiopem

esse

esse album dentibus, & non esse album capillis. Secundò respondetur, hoc pronuntiatum, Aliquis homo non est albus; æquiualere huic, Non omnis homo est albus; vt postea dicemus. Quare hæc propositio; Aliquis homo non est albus, negat hominem in vniuersum esse album; licet non dicat, nullum hominem esse album. Itaque eundem modum quem vna affirmat, altera negat.

An in subcontrarijs idem sit subiectū.

Sextum dubium circa enuntiationes subcontrarias, quas diximus, posse esse simul veras. In his enuntiationibus, Aliquis homo est albus, Aliquis homo non est albus, vel loquimur de eodem homine, vel de diuersis: si de eodem, incredibile est, ambas esse veras, vt constat, si de diuersis, iam non erunt eiusdem subiecti & prædicati: nisi forte quoad nomen & vocem. Id autem non sufficit, vt enunciationes dicantur oppositæ, alioquin istæ essent oppositæ, Omnis canis latrat, Aliquis canis non latrat, tametsi in vniuersa de Cane terrestri loqueremur, & in altera de Cælesti. Hoc argumento quidam Neotericorum conuincti, docuerunt, enunciationes subcontrarias non esse oppositas. Sed profectò Aristoteles 1. Perіher. cap. 5. totus est ab ipsis diuersus. Quare dicendum est, enunciationes esse oppositas: & licet intelligantur de diuersis hominibus; habere tamen idem subiectum, non voce duntaxat, sed ratione quoque, ac definitione. Nam aliquis homo non solum dicitur de Petro & Paulo eodem nomine, sed eadem etiam ratione, vt lib. 2. quum de indiuiduo vago disputaremus, conati sumus ostendere. Vt autem aliquæ enunciationes eiusdem subiecti esse dicantur, sat est, si idem subiectum quoad nomen

nomen & rationem habeant. Quæ diligentissimè annotanda sunt, ad probandum, indiuiduum vagum esse commune multis nomine & ratione, ac proinde esse vniuersum; compositum tamen.

Quomodo vni affirmationi vnica opponatur negatio.

Septimum dubium. Ex his quæ dicta sunt videtur sequi huic enunciationi, Omnis homo est albus, opponi duas negationes, vnam contrariè, vt Nullus homo est albus, alteram contradictoriè, vt Aliquis homo non est albus; cùm tamen Aristoteles 1. Periher. cap. 5. doceat, vni affirmationi vnicam negationem opponi. Respondetur, mentem Aristotelis esse, vni affirmationi vcam negationem opponi contradictoriè. Dicens, Nónne illi enunciationi, Omnis homo est albus, opponitur contradictoriè duplex negatio, scilicet Aliquis homo non est albus, & Petrus non est albus? Nam de priore constat, de posteriore probatur. Etenim fieri nequit, vt istæ duæ enunciationes, Omnis homo est albus, & Petrus non est albus, vna veræ sint, aut falsæ: ergo opponuntur contradictoriè. Nec dici potest, illas duas negationes esse eandem enunciationem, nam si Petrus sit albus, secunda est falsa; & prior potest esse vera, si alter homo sit, qui non sit albus: ergo sunt diuersæ enunciationes. Respondetur igitur, secundi non poni contradictoriè illi enunciationi aienti, quia non est eiusdem subiecti & prædicati: & ita licet opponantur contradictoriè ratione materiæ, non sanè ex forma repugnant; sicut neque istæ, Omnis homo est animal, Aliquis homo est insensibilis, sunt contradictoriè secundùm formam; cùm alioquin nec possint esse simul veræ, nec vna falsæ. Aristoteles autem quum negat, plures e-

nun-

enunciationes opponi vni, loquitur de contradictoria oppositione; & quidem ex forma. Item assero, enunciationem vniuersam & singularem non esse contradicentes, quia interdum possunt esse simul falsæ; vt istæ duæ, Omnis homo est albus, & Socrates non est albus, erunt pariter falsæ, si in orbe tantùm sint decem homines, ex eisq; solus Socrates albus sit: tunc enim nec verum est, omnem hominem esse album; nec præterea Socratem non esse album.

Octauum argumentum in illud quod dictum est, duas enunciationes contrarias non posse esse simul falsas in materia necessaria. Istæ duæ, Omne animal est rationale, Nullum animal est rationale, sunt contrariæ in materia necessaria; & præterea ambæ sunt falsæ: ergo sententia nostra est falsa. Huic argumento bifariam respondetur, Primùm dicitur, illas enunciationes non esse in materia necessaria, sed in materia impossibilis, secundò asseritur eas non esse directas; & regulam superiorem de directis esse intelligendam. Sed prior solutio impugnabitur à nobis c. 13. in vltima parte capitis. Item, quia si sunt in materia impossibili, non possunt esse simul falsæ; sicut nec istæ, Omnis homo est lapis, Nullus homo est lapis. Secunda verò solutio manifestè refellitur ex his quæ dicta sunt libr. 2. c. 10. vbi docuimus, hanc enunciationem, Animal est rationale, esse directam; quamuis hæc sit indirecta, Animal est homo. Respondetur, igitur regulam esse intelligendam in enuntiationibus, quarum subiectum non latiùs patet prædicato, siue directæ sint, siue indirectæ. Et quia animal latiùs patet, quàm rationale, ideo possunt esse simul falsæ. Latiùs inquam patet, cum sub se

An duæ contrariæ in materia necessaria possint simul esse falsæ.

non

non modò hominem, sed brutas etiam animantes contineat.

De Enuntiationum Aequipollentia, aut Isodynamia. Cap. 7.

Quid sit Aequipollentia.

SEcunda affectio enunciationum est Isodinamia. Postquam enim de oppositione enunciationum egimus, explicare oportet, quo pacto dissidentes enunciationes ad concordiam, consensionemque reuocentur. Isodynamia enim (vel si hoc verbum minùs intelligitur, æquipollentiam appellemus licet) est duarum enunciationum eiusdem subiecti & prædicati tanta concordia, vt nec quantitate, nec qualitate differant; id est, si vna aiens fuerit, altera aiat; & vna si neget, neget & reliqua: ac præterea ita sint potestate pares, vt vtraq; vniuersa sit, aut particularis vtraque. Quod sanè fieri debet alicuius negationis beneficio. Namque negatio (vt diximus capite 6.) est pessimæ, intractabilisque naturæ, & si post se inuenit negationem, efficit affirmationem; si offendit quidpiam generale, constituit illud particulare; si autem particulare reperiat, constituit vniuersale. Et (vt summatim dicam) negatio quicquid post se inuenit, destruit; quod autem ante se positum est, intactum relinquit. Exemplum. In hac enunciatione, Omnis homo non est animal, illa negatio efficit vt verbum sit negatum, at verò subiectum remanet vniuersum, quia negatio postponitur illi, & non præponitur. In hac autem alia enunciatione, Non omnis homo est animal, homo sumitur in particulari, quia

Negationis potestas.

quia licet prænotetur hoc signo Omnis; tamen tota eius vis, atque potestas per negationem præcedentem euertitur.

Progrediamur igitur ab hoc principio ad ea quæ ex ipso sequuntur præcepta. Primum. Enunciationes contradicentes vt fiant concordes, alterutri earum præponatur negatio. Istæ duæ enuntiationes, Omnis homo est albus, Aliquis homo non est albus, fiunt pares, si dicamus, Non omnis homo est albus, Aliquis homo non est albus; aut alio modo, Omnis homo est albus, Non aliquis homo non est albus. Huius præcepti statim se offert probatio. Nam hæc enunciatio, Omnis homo est albus, est vniuersa aientes: ergo si præponatur ei negatio, fiet particularis negans. Alterum præceptum. Si contrarias volueris ad consensionem reducere, alterutri earum est tibi postponenda negatio, vt istæ, Omnis homo est albus, Nullus homo est albus, æquipollent dicendo, Omnis homo non est albus, & Nullus homo est albus: vel dicendo, Omnis homo est albus, Nullus homo non est albus. Etenim hæc propositio, Omnis homo non est albus, quia est affecta signo vniuerso, nempe Omnis, est vniuersa; quia verò negatio ponitur ante verbum, est negans, & ita æquipollet vniuersæ neganti. In his autem exemplis vnicam tantùm partem probamus, quia eadem ratione potest reliqua demonstrari. Tertium. Enunciationes subalternæ præposita & postposita negatione debent æquipollere. Exemplum. Istæ enunciationes, Omnis homo est albus, Aliquis homo est albus, æquiualent dicendo, Non Omnis homo non est albus, & aliquis homo est albus; seu aliter, Non aliquis homo non est albus;

Præcepta Isodynamia.

Peruulgata Dialecticorum opinio.

bus; & Omnis homo est albus. Quartum præceptum adhibetur ab omnibus Dialecticis. Subcontrariæ nullo modo possunt æquipollere, quia aut æquipollerent negatione alterutri earum præposita, aut postposita; aut & præposita & postposita; sed horum nihil dici potest: ergo nõ possunt æquipollere. Propositio manifesta est. Probatur assumptio. Primum se alterutri subcontrariarum præponatur negatio, æquipollebit suæ contradictoriæ vniuersali, iuxta primam regulam; non igitur æquabitur subcontrariæ particulari. Iam si postponatur aienti, non æquipollebit neganti, sed erit eadem penitus; non significatione tantùm, sed etiam voce. Si enim huic orationi, Aliquis homo est albus postponas negationem, fiet hæc alia oratio, Aliquis homo non est albus; quæ prorsus eadem est cum subcontraria negante. Quin etiam si relinquas intactam particularem aientem, & neganti postponas negationem, & dicas, Aliquis homo non est albus, committis nugationem, id est, eiusdem vocis inutilem repetitionem. Tertiò si vni ex subcontrarijs præponas, & postponas negationem, æquipollebit subalternæ vniuersali: non ergo suæ subcontrariæ. Vt si huic axiomati, Aliquis homo est albus, præponas & postponas negationem, dicendo, Non aliquis homo non est albus, æquipollebit huic alteri, Omnis homo est albus, quæ est vniuersa aiens, & non suæ subcontrariæ particulari neganti: alioquin vna, eademque enuntiatio duabus contradicentibus æquipolleret. Hoc illorum præiudicium est, nunc sequitur nostra sententia. Enuntiationes subcontrariæ postposita negatione æquipollebunt: principiò quidem ex parte aientis.

Peculiaris ac priuata sententia.

tis.

tis.Exemplum.Si huic pronũtiato, Aliquis homo est animal,postponatur hæc negatio, Nullũ dicendo,Aliquis homo nullum est animal, fiet æquale huic,Aliquis homo non est animal.Quòd si falsum videtur alicui,dicat,quare non sit ei æquipollens;Deinde verò possunt æquipollere neganti,postponendo negationem,idque bifariam. Primò absque eiusdem vocis repetitione; nam huic,Aliquis homo est animal, æquipollet hæc,Aliquis homo nonnullum est animal. Secundò repetendo eandem vocem. Huic enim pronuntiato,Aliquis homo est animal, hoc aliud,Aliquis homo non est animal, omnino est æquale. Nec arbitreris committi nugationem, quamuis eadem vox repetatur: nugatio enim est eiusdem vocis inutilis repetitio; hæc autem non est inutilis, sed vtilis ad Isodynamiam. Denique vt eorum sententiam,quibus ita est innisa repetitio negationis, funditùs euertamus, est argumentum.Nam ipsimet in tertia regula docent,duas subalternas æquipollere,si alterutri earum præponatur,& postponatur negatio. Sumo ergo duas subalternas negantes, & particulari præpono, & postpono negationem, tum certè sic dicam,Non aliquis homo non est animal,quæ æquipollet huic,Nullus homo est animal.Quòd si dicas,id non esse magnopere necessarium,nã,potest dici,Aliquis homo nõnullũ est animal,nec ipse etiam tibi valde resistam, dummodo hac negationum varietate, insubcontrarijs me vti posse,intelligas.

Ex his nonnulla consectaria inferamus. Primum est, has voces Non omnis,& Aliquis non; item Non aliquis non,&Omnis;insuper Non.

Quæ signa paria iudicentur. nullus, & Aliquis; denique, Non aliquis, & Nullus, ex prima regula æquipollere. Ex secũda verò istas Nullus non, & Omnis? similiterque; Omnis non, & Nullus. Ex tertia tandem istas, Non omnis non, & Aliquis: sicut etiam Nonnullus non, & Aliquis non. Secundum est, facillimum esse quauis enuntiatione proposita, eius contradicẽtem assignare, si ei præponamus negationem. *De cõtradicẽte enũtiatione tradenda.* Verbi gratia. Petit aliquis contradicentem huius enuntiationis, Omnis homo qui est præditus virtute, non est albus. Si ego dem ei hanc, Aliquis homo dni est præditus virtute, non est albus, facilè poterit meam sententiam reprobare, dicens, illas non esse cõtradicentes, cum possint esse simul falsæ. Nam si omnes homines sint Aethiopes & iniusti, falsum erit omnem hominem qui præditus est virtute, esse album; cùm nullus homo sit albus: falsum & illud erit, aliquem hominem qui præditus est virtute, non esse album; cùm statuamus, nullum esse virtute præditum hominem. At si præponam negationem illi met enuntiationi, quę mihi proposita fuerat, & dicam, Non omnem hominem qui præditus est virtute, esse album, non poterit contra me argumentari; quia præposui negationem toti enuntiationi. Et ita nec assero, aliquem hominem virtute præditum dari, neque id nego; nisi respectu prædicati sequentis. Causam autem huius consectarij breuiter accipe. Duæ contradicentes æquipollent præposita alterutri earum negatione: igitur quæuis enuntiatio contradicet sibi, si ipsi præponatur negatio. Iam experiẽtia idem ostenditur. Nam si te quiduis narrante, aliquis diceret, non esse ita vt dicis, cumulatissimè tibi contradictum putares. Nec posset vlla ratio fieri,

fieri, vt tua, illiusque sententia aut simul essent rectæ, aut vnà falsæ. Qui autem alicui enuntiationi negationẽ præponit, nihil aliud (meo iudicio) agit, quàm ille tuus, de quo agimus, cõtradictor. Vellem hæc diligentissimè annotari, quia nonnunquã proponũtur enuntiationes ita prolixę, & (vt sic dicã) suffarcinatæ, vt laboriosũ sit alia ratione contradicere. Tertiũ consectariũ est, huic enuntiationi, Nullus homo nullum est animal, hanc æquiualere, Omnis homo est animal, qui illa idem valet atque hæc, Nullus homo non est animal. Quòd ideò à me commemoratũ est, vt intelligatur, quid in similibus orationibus sentire oporteat.

Obiectiones.

PRima in id quod dictũm est, negationẽm denegare quicquid post se inuenit. Nam hæc enuntiatio, Homo qui non erat albus, est albus, proculdubio est aiens; sed ante omnia verba ponitur in ea negatio, ergo sententia nostra falsa. Respondetur, illud intelligendum esse, si negatio non sit pars subiecti; cumque in enuntiatione proposita negatio sit pars subiecti, quippe cùm id totum, Homo qui non erat albus, sit subiectum enuntiationis, nihil mirum est, si haud neget quicquid post se inuenit. Alij dicunt, eam doctrinam non esse intelligendam, quando negatio ponitur intra copulam implicationis. Verba diuersa quidem sunt, sed idem omninò sensus. Addo præterea, quod de negatione scripsimus, non esse verum in enuntiationibus Hypotheticis. Quocirca in

Num in omnia sententia vis negationis feratur.

ca in hac enuntiatione, Petrus vel non est Leo, vel est Leo, negatio non negat quicquid post se inuenit.

Altera. Ex his quæ supra diximus sequitur, has enuntiationes, Non homo est albus, & Nullus homo est albus, esse æquipollentes: quod expressè negat Arist. 1. Periherm. cap. 5. in Boethio, & 4. in Perionio. Respondetur, verè esse æquales, quia vtraque est vniuersa negans; Arist. autē eo in loco non disserebat ex professo de vi, ac potestate negationum, ac proinde hac oratione, Non homo est albus, vsus est pro hac alia, Homo non est albus; quæ re verà specialis est, non vniuersa. Sed ex eius præterea verbis in eodem capite nostra confirmatur opinio: ait enim, has enuntiationes, Homo est albus, Non homo est albus, esse contradicentes: ergo vna est vniuersa, & altera particularis.

De reciprocatione, vel conuersione Enuntiationum. Cap. 8.

Quid sit reciprocatio & quotuplex. POstrema enuntiationum affectio est reciprocatio, quæ sic definitur. Mutatio vnius enuntiationis in aliam, inuerso ordine extremorum. Verbi gratia. Hæc enuntiatio, Aliquod animal est homo, conuertitur in hanc, Aliquis homo est animal: in qua extremum, quod erat subiectum, fit prædicatum. Est autem duplex conuersionis, vel reciprocationis genus ex Aristotele 1. Priorum cap. 2. vnum simplex, alterum per accidens.

Conuersio simplex. Cōuersio simplex est, mutatio vnius enuntiationis in aliam ex terminorum inuersione, eadem tamen & quantitate & qualitate seruata. Quantitate in quam retenta, vt si prior vniuersa fuerit

fuerit, ea quoque in quam conuertitur, si vniuersa;& si illa particularis, hæc quoque. Seruata qualitate, vt si vna sit aiens, altera affirmet; si vna sit negans, altera neget. Hoc autem genere conuersionis potest reciprocari particularis aiens, vt Aliquis homo est animal, Aliquod animal est homo, insuperq; vniuersa negans, vt Nullus homo est lapis: Nullus lapis est homo: non tamen vniuersa aiens & particularis negans, sæpe enim daretur antecedens verum, & consequens falsum. Vt omnis homo est animal, ergo omne animal est homo; itemq;, Aliquod animal non est homo, ergo aliquis homo non est animal. Cōuersio autem per accidens, quam alij Ex parte vocant, est, in qua eadem qualitas, non tamen quantitas, retinetur. Sed hoc genere conuersionis reciprocatur primùm vniuersa aiens, vt Omnis homo est animal, ergo aliquod animal est homo: deinde vniuersa negans, vt nullus homo est lapis, ergo aliquis lapis nō est homo. Enūtiationes autem particulares aientes, aut negantes hoc modo conuerti non debent, quoniam ex antecedente vero frequenter consequēs falsum colligeretur: vt Aliquis homo est animal; ergo omne animal est homo: item aliquod animal non est homo, ergo nullus homo est animal. Tertium conuersionis genus inuenerunt Dialectici Arist. posteriores, quod per contrapositionem, vel contradictionem vocarunt. Est autem conuersio per contrapositionem, inuersio extremorum enuntiationis, eandem quantitatem & qualitatem seruans; sic tamen vt voces finitæ in infinitas commutentur. Quo genere conuersionis reflectitur vniuersa aiēs, vt Omnis homo est animal, ergo omne non animal

Conuersio per accidens.

Cōuersio per cōtradictionē.

est non homo, & particularis negans, vt Aliquod animal non est homo, ergo aliquod nō homo non est non animal, quia videlicet Leo qui est non homo, non est nō animal, cū sit animal.

Hæc magna consensione à Dialecticis afferuntur, sed nobis dicendum videtur, conuersionem esse duplicem, aliam extremorum eorundem, aliam contradicentium, quæ per contrapositionem dicitur. Rursum quemadmodum conuersio eorundem extremorum duplex ab omnibus ponitur, simplex & per accidens: ita nos dicimus, conuersionem per contrapositionem esse duplicem, aliam simplicem, in qua eadem quantitas & qualitas retinetur, vt in superioribus exemplis apparet; aliam per accidens, aut ex parte, quando seruatur eadem qualitas; sed non quantitas. vt Omnis homo est animal: Ergo aliquod non animal est non homo. Et his perspicuum fit, vniuersam aientem tribus modis conuerti, scilicet conuersione per accidens eorundem extremorum, & conuersione tum simplici, tum per accidens terminorum contradicentium; particularem verò aientem reciprocari conuersione simplici, tam eorundem extremorum, quàm cōtradicentium; vniuersam autem negantem conuerti reciprocatione simplici, ac per accidens eorundem extremorum: denique enuntiationē particularem negantem solùm reflecti conuersione simplici terminorum contradicentium.

Quomodo se habent enūtiatio conuersa, & ea in quam cōuertitur.

Perspicuum etiam est, ab enuntiatione conuersa ad conuertentem semper effici validum argumentum, vt Omnis homo est animal; ergo aliquod animal est homo: non tamen à conuertente ad conuersam vicissim commeare, atque reflecti consequentiam, nisi in illis enuntiationibus

nibus,quæ ſimplici conuerſione reciprocantur. Cæterùm hæc intelligenda ſunt ex forma conuerſionis;nam ex materia cui applicatur conuerſio, non ſemel contrarium accidet;præſertim cùm ea,ex quibus enuntiatio conſtat,ſe inuicem conſequuntur.Bene enim ſequitur, Omnis homo eſt riſus particeps; ergo omne riſus particeps eſt homo.

Vtilitates huius tractationis.

Sed quoniam nemo eſt,qui non ſuis vtilitatibus accendatur,tenetque omnes ſemper commoditates occulta quædam titillatio,non erit ab inſtituto noſtro alienum,ſi breuiter, quas ad res harum affectionum comprehenſio inſeruire lectori poſſit,dicamus. Sane horum cognitione nihil commodius eſſe poteſt, nec ſi tecum res tractes,nec ſi cum alio diſputes. Inuenta enim obſcura ſententia,de cuius veritate ambigatur, facilè intelligi poterit,veràne ſit an falſa,ſi cum enuntiatione ei oppoſita,ſi cum æquipollente,ſi denique cum ea,in quam conuertitur, conferatur.Nam ſi eius contradicens eſt falſa, ipſa eſt vera;ſi vera,ipſa eſt falſa.Item ſi eius ſubcontraria eſt falſa,illa neceſſariò eſt vera;& ſi contraria eſt vera,neceſſariò ipſa erit falſa eius;Præterea qualis eſt eius æquipollens,talis eſt & ipſa: nam ſe mutuò in vero & falſo comitantur; vnaque alteri perpetuò aſſentitur. Denique ſi enũtiatio in quam conuertitur,falſa eſt, non poterit ipſa eſſe vera,quamuis interdum poſſit eſſe falſa,conuertente exiſtente vera; quum ſcilicet conuerſio non eſt ſimplex. Hoc quidem veri, aut falſi iudicium ad communem oppoſitionis,æquipollentæ, & conuerſionis vtilitatem pertinet;ſed oppoſitionis,& conuerſionis cognitio eſt præterea ad ſyllog. imperfectos perfici-

ficiendos, absoluendosque necessaria. Enimuero si secundæ aut tertiæ figuræ syllogismus, ad primam sit referendus reductione ad incommodum, vel impossibile, ignorata vi contradicentium id fieri nequit: si autem reductione, quæ dicitur recta, aut directa, vtendum est omninò reciprocatione. Quæ ergo ita sunt vtilia, non sunt iudicanda prolixa.

Quæstiones.

PRima. Quare Aristoteles non meminit conuersionis per contrapositionem 1. Prior. c. 2? Respondetur. Quia de ea conuersione disserebat, quæ inseruire posset reductioni syllogismorum imperfectorum ad perfectos. At conuersio per contrapositionem vix quicquam emolumenti ad huiusmodi negotium affert.

Secunda. Quomodo dictum est, particularem aientem non posse ex forma conuerti in vniuersam, cùm id fiat in reductione modi Baraliptō ad Barbara? Sed huic dubio respondebimus libro seq. cap. 9.

Aliqua arbor est in agro quō conuertatur. Tertia. Hæc enuntiatio, Aliqua arbor est in agro, in quam conuertitur? An fortè in hanc, Aliquis ager est in arbore? Conuersa enim esset vera, & conuertens falsa, contra quam diximus. Respondetur, enuntiationes, quarum prædicatum ponitur in obliquo, non priùs conuerti, quàm resoluantur in enuntiationes prædicati recti, idest, casus nominandi. Itaque illa prius erat dissoluenda in istam, Aliqua arbor est existēs in agro: tumque posset conuerti in istam, Aliquid existens in agro, est arbor: Eodem modo hęc oratio, Plato videt cæcum, nō est conuertēda in hanc

hanc, Cæcus videt Platonem, sed in istam, Aliquis videns Cæcum, est Plato.

Quarta quæstio. Hæc enunciatio Senex fuit puer, conuerti turne in hanc, Puer fuit senex? Nam si ita fiat, ex antecedente verò consequens falsum colligetur. Respondetur, non conuerti in illam, sed in hanc, Is qui fuit puer, est senex. Etenim huiusmodi enunciationes, quæ constant tempore præterito, aut futuro, quæ ab alijs appellantur extrinseci, vel obliqui temporis, non priùs debent conuerti, quàm resoluantur in alias, in quibus ponatur verbum præsentis. Exemplum. Hoc pronuntiatum, Senex fuit puer, primùm quidem resoluendum est in istud, Aliquis qui est senex, fuit puer; & tunc facilè reciprocabitur, dicendo, Aliquis qui fuit puer, est senex. Non aliter hoc axioma, Puer erit senex, si priùs dissoluatur in istud, Aliquis qui est puer, erit senex; facilè conuertetur, dicendo, Aliquis qui erit senex, est puer. Non tamen carent dubitatione ea, quæ diximus, cùm etiam seruata hac methodo, detur antecedens verum, & consequens falsum. Etenim si de Platone olim sene iam mortuo disputemus, hæc enunciatio est vera, Aliquis senex fuit puer, & tamen de ipso hæc est falsa, Aliquis qui fuit puer, est senex. Si enim iã mortuus est, quomodo est senex? Proinde annotandum est, in enuntiationibus quæ constant temporis præteriti verbo, magnum esse discrimen inter ea, quæ præcedunt verbum, & quæ sequuntur; quòd eorum quæ præcedunt, significatio dilatetur ad ea, quæ sunt, vel fuerunt: eorum autem quæ sequuntur, coarctetur ad tempus præteritum. Exemplis fiet res insignis, atque perspicua. Vt hæc enuntiatio,

De enunciationibus futuri ac præteriti temporis.

Verba præteriti temporis quid in enunciatione efficiant.

senex fuit puer, vera sit, sufficit, aliquem, qui nunc est senex, fuisse puerum, vel aliquem, qui etsi nunc iam non est, fuit tamen senex, fuisse puerum. Vnde patet, significationem illius vocis Senex, dilatari ad rem, quæ est, vel fuit: at verò significationem illius vocis Puer, quoniam sequitur præteritum verbum, necessariò comprimi in eum, qui fuit puer. Quamobrem hæc propositio, senex fuit puer, antequam conuertatur, resoluenda est in hanc, Aliquis qui est, vel fuit senex, fuit puer: & tunc conuerti debet in hanc, Aliquis qui fuit puer, est, vel fuit senex. At hæc enuntiatio vera est etiam de Platone sene iam mortuo. Eadem analogia explicandæ sunt enuntiationes futuri temporis; nam voces quæ ponuntur ante verbum, dilatantur quodammodo ad tempus futurum, & præsens. Quocirca hoc pronuntiatum, Puer erit senex, æquiualet huic, Is qui est, vel erit puer, erit senex: conuerti turq; in istud, Is qui erit senex, est, vel erit puer. Hi qui discipulorum tantùm laudes & admirationem quærunt, quoniam hæc in aliquo Grammatico non reperient, iudicabunt esse figmenta. Hic est enim eorum mos. At quibus veritas sola scopus est, non inanes tantùm voces aliter sentire debebunt. Nam ista non esse figmenta, probatur. Tempore enim Apostolorum hæc erat vera, Antichristus erit malus, tametsi nondum Antichristus existeret. Sed quia verè dici poterat, Is qui est, vel erit Antichristus erit malus, ideò verè etiam dicebatur, Antichristus erit malus. Præterea quum erit Antichristus infantulus, iure optimo dici poterit, Antichristus erit malus; quia is qui est Antichristus, erit malus. Ergo significatio nominis

Quam vim habeant verba futuri temporis.

minis Antichristi, quoniam verbum futuri temporis antecedit, ita fertur in rem quæ erit, sicut in rem quæ existit. Deniq; Christiani quum loquimur de beato illo Symeone, qui CHRISTVM Redemptorem adhuc puerum est complexus, verè dicere possumus, senex puerum portauit: at ille iam non est senex, cùm obierit; nec quando resurget erit senex: Ergo illa vox senex, quoniam præponitur verbo præteriti temporis, ita accipitur pro eo qui olim fuit senex, sicut pro eo qui est actu senex. Nam etiam antequam Symeon moreretur, eratq; actu senex, poterat de eo dici, Hic senex puerum portauit.

Quinta quæstio. Hæc enunciatio, Aliqua species est homo, quæ profectò de specie humana est vera, conuerriturne in hanc, Aliquis homo est species? Nam hæc falsa est, Quippè cum aliquis homo indiuiduum sit vagum, non species. Non igitur particularis aiens in particularem aientem semper conuertitur. Respondetur, regulam superiorem intelligi, quando & subiectũ & attributum sunt entia rei. Quum autem subiectum est ens rei, & prædicatum pertinet ad secundas notiones, non poterit certa regula adhiberi: nisi fortè dicamus, illam enuntiationẽ ita esse conuertendam, Aliquid quod est homo, est species. Maiora dubia poterant hoc loco proponi, sed quum de Modificatarum enuntiationum reciprocatione agemus, expedientur: illa enim quoniam obscura sunt, longiora esse debebunt: hæc contra cùm sint perspicua, longa esse non debent. *Aliqua species est homo.*

Quid sit Modificata, seu Modalis enuntiatio. Cap. 9.

Anteã

ANtequam ad enuntiationes Hypotheticas accedamus, oportet de Modificatis agere, quoniam Categoricæ sunt, sicut & simplices, de quibus hucusq; tractauimus. Peculiarem autem exigũt disputationem, quoniã ingentes habent difficultates, & in eis antiqui Philosophi grauiter errauerunt. Ac tria quidem explicanda sunt nobis: primum quid sit enuntiatio modificata; alterum, quotnam sint modi qui huius generis enuntiationes constituunt: postremò quomodo ipsi inter se opponantur, qui reciprocentur, & æquipolleant.

Modalis enuntiatio est, quæ non solùm aliquid de aliquo enuntiat, sed præterea modum quo illi conuenit, explicat. Hæc enuntiatio, Arist. ambulat, ostendit motum ambulationis Arist. conuenire: hæc tamen alia, Arist. ambulat contingenter, explicat etiam modum, quo ambulatio ei competit. Stomachum mihi profectò mouent hoc loco quidam Dialectici, qui vel Philosophia repugnante, de verbis magis, quàm de rebus ipsis laborant. Nos enim miris modis lacerant, & quasi Barbaros rident, quod huiusmodi enuntiationes Modales appellemus. Cicero libro de Fato, statim in principio, quia pertinet, inquit, ad Mores; nos eam partem Philosophiæ de moribus appellare solemus; sed decet, augentem linguam Latinam, nominare Moralem. Hæc quidem ille. Si quia de moribus tractat, eleganter Moralis dicitur, idq; à Cicerone; cur obsecrò ea de quibus nunc agimus pronuntiata, quandoquidem modis constant, ac distinguuntur, non dicentur Modalia? Audi præterea lector Ciceronem, de bonorum, malorumq; Finibus lib. 3. ita scribentem. Si Zenoni (ait) licuit

Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sapiens sibi videatur.

quum rem aliquam inueniſſet inuiſitatam, inauditum quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat & Catoni? Adde. Cur non Boethio, ac diuo Thomæ, & Cardinali etiam Caietano? An reuocandus eſt ab inferis Cicero, vt tanquam ſeruus aliquis nomenclator noua rerum nomina faciat? An neque iſtud hi cupiunt, ſed huiuſmodi cauſam ad ſuum, ideſt Grammaticorum, tribunal referri volunt. Modificatæ inquiunt appellentur. Quaſi verò Cicero modificata vocet ea, quæ his modis conſtant, & non potiùs ea quę ſuæ naturæ conſentaneam menſuram ac modum retinent. Hos igitur nobis ſeueros, ſuis autem corruptiſsimos iudices relinquamus, & eas, de quibus nunc agimus, enuntiationes vocemus Modales, & interdum etiam, ne omnino ſimus inexorabiles, Modificatas. Ignoſcat lector, ſi in eos digredimur, quos Latinæ linguæ prætextu ſcimus, nobis hoſtes futuros. Ad rem igitur redeamus.

Notanda Ciceronis ſententia.

In verbis tria inueniuntur, res ſignificata, tempus ad ſignificatum, & coniunctio prædicati cum ſubiecto. Vt in hac enuntiatione, Petrus ſedet, verbum ſedet primo ſignificat ſeſsionem, id eſt, ſitum quendam corporis: ſecundo adſignificat tempus præſens; denique ſeſsionem conuenire Petro, deſignat. Quare tribus etiam modis verbum poterit in enuntiatione modificari, primum ex parte rei ſignificatæ, vt quum dicimus, Petrus ſedet inurbanè, ſignificatur modus ſedendi agreſtis & incultus. Deinde ratione temporis, vt quum dico, Petrus ſedebat heri, coarctatur tempus præteritum ad diem heſternum. Demum gratia connexionis prædicati cum ſubiecto, vt quum dico, Petrus ſedet contingenter, explico

Tria in verbo latentia.

Triplex Modificatarum enuntiationum genus.

mum est, modos posse collocari in enunciatione quasi aduerbia, & quasi nomina. Quando ponuntur vt nomina, illa sententia, cui iunguntur, Infiniti modi esse debet; vt Contingens est Petrum sedere: quum autem vt aduerbia, erit Indicatiuus modi; vt Petrus necessariò sedet. Nos tamen, vt faciliùs procedamus, semper vtemur ipsis vt nomina sunt. Alterum est, enunciationes in quibus ponitur Modus vt nomen, constare tribus partibus, dicto, modo, & copula. Vt in hac enunciatione, Petrum currere est necesse, Dictum est, Petrum currere; Modus est necesse; Copula autem est ipsum verbum Est, quod modum nectit cum dicto. Tertium est, duobus in locis posse collocari modum in enunciatione modificata: primùm extra dictum, idq; aut ante, aut post, vt Necesse est Petrum currere, & Petrum currere est necesse: secundò intra partes dicti, vt Petrũ necesse est currere. Differunt autem hæ collocationes; nam quando modus ponitur extra dictum, appellatur modalis composita; quando intra dictum, vocatur diuisa. Quare hæc enunciatio, Album esse nigrum, est contingens; reddit hunc sensum, res simul potest candorem & atrorem recipere; vel album manens, album potest esse nigrum. Hæc verò, Album possibile est esse nigrum, ita exponitur, res quæ est alba, potest esse nigra: at non est necesse, vt simul sit alba & atra. Quamobrem modalis composita, si eius Dictum constet ex subiecto & prædicato repugnantibus, & sit aiens modi possibilis, contingentis, aut necessarij, semper est falsa: si autem sit diuisa, nequaquam. Sanè hoc discrimen inter modificatas compositas, ac diuisas memoriæ est commen-

Variæ rationes collocandi modos.

Modalis composita & diuisa.

mendandum; eo enim vtuntur Theologi scholastici, quum de prædestinatione disputant. In alijs verò, quæ ad Isodynámiam oppositionem, & reciprocationem harum enuntiationum pertinent, nullum est discrimen inter compositas & diuisas. Cæterùm claritatis gratia semper agemus de ipsis in sensu composito, ne modus positus intra partes dicti rem obscuram obscuriorem efficiat.

De Isodynamia, vel Aequipollentia harum enuntiationum. Cap. II.

NVlla proposita sunt dubia in superioribus capitibus, quia genus hoc enunciationum multis inuoluitur difficultatibus; saltemque eius initia debent esse perspicua. Accedamus igitur ad id quod nobis extremum proposuimus, & de oppositione, Isodynamia, & reciprocatione modalium differamus: sed primùm de isodynamia, quia ea exposita, facilè erit oppositione agere. Optimè de omnibus Dialecticis meritus Doctor Frater Petrus Hispanus quædam vocabula reperit, quibus isodynamia modificatarum enuntiationum & intelligi facilè, & intellecta diutius retineri posset; nempe Amabimus, Edentuli, Illiace, & Purpurea. Quodlibet autem vocabulum quatuor syllabis constat, quarum cuique sua respondet enuntiatio, ea tamen lege, vt enuntiationum prima constet modo possibili, secunda contingenti, tertia impossibili, quarta necessaria. Vnde consurgunt sexdecim enuntiationes modificatæ. Nec quidem inaniter quatuor vocales in illis nominibus collocantur, A nimirum, E, I, & V. Nam A, designat enuntiationem sibi coniungendam futuram

Artis vocabula modalibus enunciationibus explicandis vtilia.

tam esse aientem dicti & modi; E, verò postulat enuntiationem dicti negati, & modi affirmati: I, contrario modo se habentem: V, denique dicti, & modi negati. Exempli gratia, sumamus vocabulum Amabimus, cuius prima vocalis, quæ est A, denotat enuntiationem possibilis futuram esse aientem dicti & modi; vt Socratem currere est possibile. Secunda est etiam A, & designat enuntiationem modi contingentis huic similem esse debere, vt Socratem currere est contingens. In quouis enim vocabulo duæ priores similes sunt, quia enuntiationes possibilis, & contingentis nulla re differunt. Tertia vocalis est I, indicat autem enuntiationem modi impossibilis esse negantem quoad modum, non quoad dictum, vt Socratem currere non est impossibile. Sed postrema vocalis est V, quæ enuntiationem modi necessarij negantem dicti & modi requirit, vt Socratem non currere non est necesse.

Facile est nunc præscribere regulas æquipollentiæ. Prima. Cuicunq; dicto affirmato tribuitur possibile, eidem & contingens, ab eodem remouetur impossibile, & ab eius contradictorio remouetur necesse. Secũda. Cuicũque dicto negato tribuitur possibile, eidẽ & cõtingẽs, ab eodem remouetur impossibile, & ab eius contradictorio remouetur necesse. Et inseruit huic regulæ vocabulum Edentuli, non aliter quàm superiori amabimus. Tertia. A quocunque dicto affirmato remouetur possibile, ab eodem contingens, eidem tribuitur impossibile, & in eius contradictorium quadrat necesse. In vsum autem huius regulæ inuentum est nomen Illiace. Extrema. A quocunque dicto negato *Leges æquipollentiæ.*

ipsas; & positæ in Edentuli, inter se; & positæ in Illiace, inter se; & deniq; omnes quatuor positæ in Purpurea æquipollent inter se ipsas. Ex his perspicuum fit, tres priores enuntiationes cuiusque vocabuli esse ita similes quoad dictum, vt si dictum prioris sit aiens, dictum secundæ & tertiæ sit aiens; si negans, similiter: at dictum quartę semper esse dissimile præcedentibus. Perspicuum etiam fit, quòd attinet ad Modum, primam & secundam enuntiationem cuiusque vocabuli esse similes inter se, & tertiam & quartam etiam inter se: semper tamen Modum duarum superiorum esse dissimilem modo inferiorum, quòd attinet ad affirmationem & negationem.

Alii has æquipollentias explicant tribus regulis. Prima est. Enuntiationes modi Possibilis, & Impossibilis æquipollent, dicto similiter se habente, modò autem dissimiliter: id est, si vtriusque Dictum sit aiens, aut vtriusque negans: Modus verò vnius affirmetur, & alterius negetur. *Tres regulæ aliorum.*

Ecce tabulam.

Petrum stare est possibile.
Petrum non stare est possibile.
Petrum stare non est possibile.
Petrum non stare non est possibile.

Petrum stare non est impossibile.
Petrum non stare non est impossibile.
Petrum stare est impossibile.
Petrum non stare est impossibile.

Secunda regula. Enuntiationes impossibilis, ac necessarij idem omninò valent, dicto dissimiliter, & modo similiter se habente.

Purpurea:
- Nullum animal esse hominem non est posſibile.
- Nullum animal esse hominem non est contingens.
- Nullum animal esse hominem est impoſsibile.
- Omne animal esse hominem est necesse.

& tamen quarta est falsa; quæ fuisset vera; sicut tres priores, si dictum fuisset particulare; scilicet, Aliquod animal esse hominem est necesse. Præterea in quauis regula earũ, quæ positæ sunt in hoc capite, asseruimus, dictum enuntiationis necessarij debere esse contradictorium dicti aliarum enuntiationum, sed dictum vniuersale est contradictorium dicti particularis; & è diuerso: Ergo verum est etiam, quod nunc consectarij, appendicisque loco diximus. Sed id quidem verum est ad seruandas æquipollentias; an autem sufficiat ad explicandam contrarietatem cap. 12. dubio 2. videbis.

Controuersia.

Quomodo sumatur posſibile in his enuntiationibus.

Hæ quatuor enuntiationes, Aliquem hominem esse animal est posſibile, Aliquem hominem esse animal est contingens, Aliquem hominem esse animal non est impoſsibile, Nullum hominem esse animal non est necesse, sunt in Amabimus; sed non sunt æquipollentes, aut pares: ergo malè docuimus, omnes enuntiationes, quæ ad idem vocabulum pertinent, esse concordes. Propositio est apertiſsima. Probatur assumptio. Posteriores sunt verb, & priores falsæ, cùm aliquem hominem esse animal, non sit contingens, sed necessarium & essentiale:

ergò nō sūt æquipollētes. Quę enim fieri potest, vt idē omninò polleāt, & duæ sint veræ alijs existētib' falsis? Idē arg. cōtra Edentuli potest adduci. Nā istæ enuntiationes, Aliquē hominē nō esse Leonem est posibile, Aliquem hominem non esse Leonem est contingens, Aliquem hominem non esse Leonem non est imposibile, Omnem hominem esse Leonem non est necesse, sunt in Edentuli, & tamen posteriores sunt veræ, & priores falsæ; quia hominem non esse Leonem necessarium est, & contingens.

Possibilis ambiguitas.

Sed vt ea, quæ copiosissimè dici possunt, breuiter à me, strictimque dicantur, obseruandum est primùm, contingens accipi in his enuntiationibus, vt significat idem quod posibile. Ob hanc enim causam enuntiationes posibilis & contingentis semper eodem modo se habent, quoad dictum, & quoad modum. Obseruandū est secundò, posibile interdum accipi pro eo quod potest esse, & non esse; vt Posibile est me ambulare, quia possum ambulare, & non ambulare. Diciturque à nonnullis posibile Physicum, ab aliis verò posibile strictum, vel proprium. Interdum autem sumi pro eo, quod potest esse, id est, pro eo quod non repugnat esse; vt Posibile est me esse animal, & ambulare quoque; quia nihil horum mihi repugnat: appellaturque à nonnullis posibile Logicum, ab alijs verò posibile altum, vel latum. Discrimen autem est inter hæc duo posibilis genera, quod primū inueniatur solùm in rebus fortuitis, secundum verò & in ijs, & in rebus etiam necessarijs. Quæ fuit causa, vt illud prius à Chrysostomo Iauello strictum, posterius autem latum, aut altum, & eminens in Metaphysicis quæstionibus diceretur.

Iam

Iam ergo respondeamus argumento, omnes enuntiationes positas in Amabimus in superiori argumento esse veras; nec illas esse falsas, quæ asserunt esse possibile, aut contingens, aliquem hominem esse animal: in eis enim contingens sumitur pro eo, quod vsu venire potest, & quod est possibile. Possibile autem secundo modo accipitur, & sanè constat, vnam & eãdem enuntiationem posse esse possibilem & necessariam, sumendo ita ipsum possibile. Ex quibus constat quid de Edentuli sentiendum sit.

De hac tamen re est controuersia inter Caietanum 2. Periher. lect. 10. & Iauellum in Compendio Logicæ tractatu 3. capite 6. Iauellus enim vult sumi illo priori modo, sed Cardinalis Caietanus, cui ego vehementer assentior, docet, posteriori accipiendum esse. Quare autem Caietani sententiam præferam, explicabo. Nam & superius argumentum me omninò comprimit, & quæ sequuntur, non video, qua ratione possint dissolui. Omnium enim consensu Purpurea & Amabimus sunt opposita subalterna, & Purpurea habet se vt superior, Amabimus vt inferior; quod sequenti capite exponemus: Ergo iuxta subalternarum legem ex qualibet enuntiatione, quæ est in Purpurea, inferri poterit quæuis earum quæ sunt in Amabimus. Cùm igitur hæc enuntiatio, Omnẽ hominẽ esse animal est necesse, sit in Purpurea, ex ea hæc alia colligetur, Aliquem hominem esse animal est possibile, quæ est in Amabimus. At si possibile accipiatur primo modo, non rectè sequetur. Hoc est necesse; ergo hoc est possibile. Itaque possibile secundo modo sumitur. Sed quid in re manifesta probationes accumulo? Nonne Aristoteles *Caietani, Iauelliq. cõtrouersia.*

ipsa de Modalibus enunciationibus disputans, docet, ad necesse esse, sequi possibile esse? Nonne ipse sub finem capitis modificatarum enũciationum, postquam de earum isodynamia disseruisset, tractat, an possibile sumatur pro eo, quod potest esse; an verò pro eo quod potest esse & non esse: & docet accipi pro eo, quod potest esse.

Argumenta quæ Iauelli opinionem nonnihil adiuuant.

Explodenda est igitur Iauelli sententia. Non desunt tamen argumenta, quæ virum alioqui eruditissimum, & Aristotelis fidelissimum sectatorem, in eam opinationem inclinare potuerunt. Quare tametsi ille eis minimè vtatur, à nobis & proponentur, & dissoluentur, ne quispiam decipiatur. Potissima autem probatio sit, quia Aristoteles 1. Prior. docet, illud esse possibile, quod potest esse, & non esse. Respondetur Aristotelem eo in loco sumpsisse possibila primo modo; non enim agebat tunc de isodynamia & æquipollentia diuersorum modorum inter se. Altera est, lib. 2. Periherm. agens de modificatis enuntiationibus, asserit, bene sequi, Hoc est possibile esse; ergo hoc est possibile non esse: igitur etiam in hoc capite sumitur possibile primo modo. Respondetur. In prima parte capitis, vbi non disputatur de æquipollentia modi possibilis, & aliorum modorum; potuisse Aristotelem accipere possibile primo modo; at in secunda non sumpsisse primo, sed secundo modo. Nec quenquam moueat, illud, quod Aristoteles in secunda parte capitis tradit possibile in vtranque partem cadere posse; id est, posse esse, & non esse. Non enim vult docere, possibile vt pertinet ad isodynamiam, accipi primo modo, sed tantùm docet, id quod est possibile secundo modo, aliquando

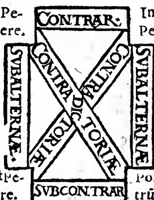
do esse possibile primo. Sicut de ratione animalis non est esse particeps mentis, veruntamen animal aliquando est rationis compos. Vltima probatio; Si Aristoteles non disputauit de isodynamia possibilis sumpti primo modo, ergo fuit in hac re diminutus; cùm etiam possibile primo modo constituat enuntiationes modificatas. Nec idonea esset responsio, si diceretur, Aristotelem disputasse de possibili secundo modo, sub quo continetur possibile primo modo, vt inferius sub superiori; nam eadem ratione non debuisset agere de modo necessario, cùm etiam necessarium contineatur sub possibili secundo modo; vt ante diximus. Quæ cum ita sint, dicimus, Aristotelem multa vtilia reliquisse; alioqui inutilia essent omnium interpretum commentaria, vaneque torquerentur in scholis magistri, in difficillimis quæstionibus explicandis, quarum Aristoteles nec meminit quidem. Item dicimus, Aristotelem reliquisse (quòd attinet ad Isodynamiam) possibile sumptum primo modo, quia non potest explicari, quomodo æquipolleat aliis modis. Tertiò dicimus, Aristotelem agere de hoc possibili 1. Priorum, sed in studiosorũ gratiã, antequã finem huic tractationi imponamus, de eo nos disputaturos.

Etiã aliorum ingenium.

De Modificatarum enuntiationum oppositione. Cap. 12.

IN tres partes hæc disputatio diuidetur. Prima oppositionem modorum inter se explicabit, secunda repugnantiam enuntiationum eiusdem modi aperiet, tertia demum illorum vocabulorum Amabimus, Edentuli, Illiace, & Purpurea, discrepantiam indicabit. Itaque

ex his modis Necesse & Impossibile opponuntur contrariè; Possibile, & Possibile non; subcōtrariè: Necesse & possibile non, contradictoriè: sicut Impossibile & Possibile; vt patet in hac tabula.

Ratio autem horum est, quia enuntiationes aientes, compositæ ex necesse & impossibili, possunt esse simul falsæ; simul autem veræ esse nequeūt. Quare meritò iudicantur contrariæ. Præterea enuntiationes modi possibilis, quarum vna constat dicto negato, alia verò aiente, possūt nonnunquam esse simul veræ; ideòque subcontrariæ appellantur. Qua probatione in reliquis etiam oppositionis generibus facilè vtemur. Quemadmodum igitur quum de enuntiationibus simplicibus ageremus, diximus, enuntiationes contrarias æquipollere, si alterutri earum postponatur negatio: idem in duabus enuntiationibus prioribus est dicendum. Nam Necesse est esse, & Impossibile est non esse, æquipollent. Et quod ibi scripsimus, contradicentes æquipollere præposita negatione, idem in istis com-

Nota de Modaliũ æquipollētia.

comprobatur. Siquidem Non impossibile est esse, & Possibile est esse, æquipollent. Demũ quod asseruimus, subalternas æquipollere præposita & postposita negatione, idem in istis etiam obseruari debet; quia Necesse est esse, & Nõ est impossibile non esse, æquipollent. His consentiunt, quæ superiori capite habes; nempe enuntiationes modi possibilis & impossibilis æquipollete dicto, similiter & modo, dissimiliter se habentibus. Rursumque enuntiationes modi necessarij & impossibilis idem omninò pollere modo, similiter & dicto, dissimiliter se habentibus: quia scilicet huic enuntiationi, Necesse est esse, æquipollet hæc, Non est possibile non esse.

De oppositione enũtiationum eiusdem modi.

Enuntiationes autem eiusdem modi qua ratione opponantur, his regulis explicatur. Prima. Inter enuntiationes modi necessarii illæ in quibus modus est affirmatus, dictum verò dissimiliter se habet, id est, vnius est aiens, alterius negans, sunt contrariæ: illæ verò in quibus modus est negatus, dictum verò se habet dissimiliter, sunt subcontrariæ. Et si illa, quæ habet dictum & modum affirmatum superponatur illi, quæ habet dictum & modum negatum, fient subalternæ: ex quo patet, quænam sint cõtradicentes. Eadem autem regula seruanda est in enuntiationibus modi impossibilis, vt patet in his tabulis.

Tabula

Tabula Necessarii.

Necesse est Petrũ esse album.

Necesse est Petrũ nõ esse albũ.

CONTRAR.

SVBALTERNÆ. CONTRADICTORIÆ. SVBALTERNÆ.

SVBCONTR.

Nõ est necesse Petrũ nõ esse album.

Non necesse est Petrũ esse album.

Tabula Impossibilis.

Impossibile est Petrum esse album.

Impossibile est Petrum non esse album.

CONTRAR.

SVBALTERNÆ. CONTRADICTORIÆ. SVBALTERNÆ.

SVBCONTR.

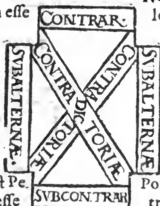
Non est impossibile Petrũ nõ esse album.

Non est impossibile Petrum esse album.

Secunda regula, qua vtendũ est in enũntiationibus modi possibilis, est huiusmodi. Illæ in quibus modus affirmatur, dictum verò in vna

eſt aiens,& in altera negans,ſubcontrariæ ſunt; & poſſunt ambæ eſſe veræ,illæ verò in quibus modus in vtraque negatur, dictum verò in vna affirmatur,in altera autem negatur, ſunt contrariæ;& pariter falſæ interdum inueniuntur. Denique ſi illa quæ eſt dicti & modi negati, ſuperponatur illi,quæ eſt dicti & modi affirmati, erunt ſubalternæ:ac ſubinde facilè erit contradicentes agnoſcere.Cuius regulæ hoc eſt exemplar;

Non eſt poſſibile Petrum eſſe album. | Non eſt poſſibile Petrū nō eſſe album.

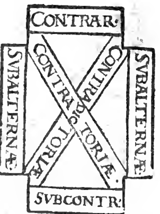
Poſſibile eſt Petrum non eſſe album. | Poſſibile eſt Petrum eſſe album.

Sed vt ad extremum illud veniamus,dicimus, Purpurea & Illiace opponi contrariè, Amabimus & Edentuli ſubcontrariè,Purpurea & Amabimus ſubalternè,Purpurea, & Edentuli cōtradictoriè;itemque Illiace & Amabimus. *De vocabulorū repugnantia*

Pur-

Purpurea { Non est possibile Petrum non loqui.
Non est contingens petrum non loqui.
Impossibile est Petrum non loqui.
Necesse est petrum non loqui.

Illiace { Non est possibile petrum loqui.
Non est contingens petrum loqui.
Impossibile est petrum loqui.
Necesse est Petrum non loqui.

Amabimus { Possibile est petrum loqui.
Contingens est Petrum loqui.
Non est impossibile Petrum loqui.
Non est necesse Petrum non loqui;

Edentuli { possibile est petrum non loqui.
Contingens est petrum non loqui.
Non est impos. Petrum non loqui.
Non est necesse petrum loqui.

Quæstio-

Quaestiones.

PRima. Intentio capitis diximus, has enuntiationes, Necesse est Petrum currere, Necesse est Petrum non currere, esse contrarias. Id quidem ita refellitur. Vtraque est aiens, cùm verbum præcipuum sit affirmatum in ambabus, ergo non sunt contrariæ. Respondetur, non esse propriè contrarias: dici tamen contrarias, quia nunquam in simili forma poterunt ambæ esse veræ, licet posſint esse vnà falsæ. Eodem modo respondetur ad argumentum, quod adduci poterat cōtra secundam partem capitis, in qua scripsimus, has enūtiationes, Possibile est Petrū currere, posſibile est Petrum non currere, esse subcontrarias; cum alioquin ambæ sint aientes. Sed respondetur, esse subcontrarias ob hanc solum causam, quia in nullis terminis, aut extremis possunt esse simul falsæ, cùm tamen in aliquibus simul veræ posſint reperiri: sicut etiam iste enūtiationes, Non est posſibile Petrum currere, Non est posſibile Petrum non currere, sunt contrariæ, licet ambæ sint negantes; quia in nulla materia possunt dari enuntiationes simul veræ eiusdem formæ; benè autem simul falsæ. Potest aliter huiusmodi obiectionibus responderi, illas enuntiationes esse verę ac propriè contrarias, seu aduersas: quod autem dici solet, ex contrarijs vnam debere esse aientem, aliam verò negantem, nequaquam in modalibus esse verum.

Quomodo duae enūtiationes oppositae posſint esse aut aientes, aut negātes.

Altera quæstio aduersus tertiam partē capitis, in qua dictum est, Purpurea & Illiace opponi con-

An Purpurea & illiace contrariè opponantur

*Purpurea.
Non est possibile nullum animal esse hominem.
Non est contingens nullum animal esse hominem.
Impossibile est nullum animal esse hominem.
Necesse est aliquod animal esse hominem.

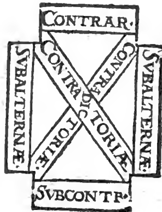
Illiace.
Non est possibile omne animal esse hominē.
Nō est contingēs omne animal esse hominē.
Impossibile est omne animal esse hominem.
Necesse est aliquod animal nō esse hominē.

contrariè. Istæ enuntiationes sunt in Purpureà & Illiace,* & tamen omnes sunt simul veræ, vt constat: Non ergo sunt contrariæ. Respondendū est igitur, quamuis ad æquipollentiam enuntiationum cuiusque vocabuli, cum aliis quæ ad idem vocabulum pertinent, sufficiat, enuntiationes necessarij aliter se habere, quàm alias tres; ita scilicet, vt si aliæ habeant dictum vniuersale, ipsæ habeant particulare; & è contrario: tamen vt inter quatuor vocabula seruentur oppositiones, quæ à Doctoribus explicantur, dictum enūtiationum modi necessarij, semper debere esse vniuersale, & aliarum particulare. Si aliter enim fiat, Purpurea & Illiace non opponentur contrariè, sed potiùs subcontrariè: itemque Amabimus & Edentuli non opponentur subcontrariè; sed potiùs contrariè; & fieri poterit, vt omnes enuntiationes positæ in Amabimus & Edentuli sint falsæ contra legem subcontrariarum: Igitur si Purpurea & Illiace debent opponi contrariè, & Amabimus, atque Edentuli subcontrariè, vt communis habet schola, propositiones modi necessarij debent in omnibus illis esse vniuersales, & enuntiationes aliorum modorum particulares; vt fiet in sequentis paginæ schemate.

Si autem volumus efficere, vt Amabimus & Edentuli opponantur contrariè, & Purpurea & Illiace subcontrariè, tunc in omnibus enuntiationibus modi necessarij constituamus dictum particulare, & in reliquis vniuersale. Quiuis sibi poterit confingere tabulam sequenti contrariam, & intelliget, quàm sint ea quæ dicimus, vera.

Purpurea.
- Non est possib. aliquod animal non esse hominẽ.
- Non est conting. aliquod animal nõ esse hominẽ.
- Impossibile est aliquod animal nõ esse hominẽ.
- Necesse est omne animal esse hominem.

Illiace
- Nõ est possibile aliquod animal esse hominẽ.
- Nõ est cõtingens aliquod animal esse hominẽ.
- Impossibile est aliquod animal esse hominẽ.
- Necesse est nullum animal esse hominem.

Amabimus
- possibile est aliquod animal esse hominẽ
- Cõtingens est aliquod animal esse hominẽ.
- Nõ est impos. aliquod animal esse hominẽ.
- Non est necesse nullũ animal esse hominẽ.

Edentuli
- possibile est aliquod animal non esse hominem
- Contingens est aliquod animal nõ esse hominẽ
- Nõ est impossib. aliquod animal nõ esse hominẽ.
- Non est necesse eu omne animal esse hominem.

Quomodo duæ enũtiationes contrariæ constent dicto particulari. Duæ restant nobis quæstiones tractandę. Vna est, quare dicamus, omnes enuntiationes positas in Purpurea & Illiace inter se opponi contrariè, si tres cuiusque vocabuli sunt particulares. Item quomodo asseramus, enuntiationes Amabimus & Edentuli subcontrarias esse, si cuiusque vocabuli vna saltem est vniuersa. Altera est, quare Doctores simpliciter dicant, Purpurea & Illiace opponi contrariè, & Amabimus & Edentuli subcontrariè; si (vt diximus) facillimum est efficere, vt Amabimus & Edentuli sint contraria vocabula: & Purpurea, atque Illiace subcontraria. Placet his respondere, quia non parum id conferet ad Modificatarum enuntiationum intelligentiam.

Modorũ vis. Quemadmodum in enuntiationibus simplicibus se habent signa, ita in modalibus modi. Quare sicut in simplicibus enuntiationibus, si huic propositioni, Aliquis homo est animal, præponatur negatio, fit vniuersa, (nam hæc propositio, Non aliquis homo est animal, eadem est penitus atque hæc, Nullus homo est animal) ita si huic dicto particulari, Aliquem hominem esse lapidem, addatur modus negans, vt impossibile, aut non possibile; & dicatur, Impossibile est aliquem hominem esse lapidem, illud dictum reddetur vniuersum. Quod ex eo intelligitur: quoniam hęc enuntiatio, Impossibile est aliquem hominem esse lapidem, vt sit vera, oportet, nullum hominem posse esse lapidem. Igitur cum in Purpurea & Illiace ponantur in tribus prioribus enuntiationibus modi illi negantes, enuntiationes sunt vniuersales. Contra autem si Dictum esset vniuersale; vt Impossibile est omne animal esse hominem, enuntiatio esset quasi particularis. Cuius signum irrefragabile est, quia vt hæc postre-

ma

ma enuntiatio vera sit, sufficit dari aliquod animal, quod non possit esse homo, nempè brutū. Ex his iam manifestum efficitur, quid dicendū sit de enuntiationibus subcontrariis modi necessarij in Amabimus & Edentuli. Quamuis enim vniuersales videantur, sunt particulares: quia vniuersalitas & communitas modi per negationem tollitur. Nam hæc enuntiatio, Non est necesse omne animal esse hominem, particularis est, & vt sit vera, satis est dari aliquod animal, quod nō sit homo necessariò: vt ad veritatē huius pronuntiati, Non omne animal est homo, nihil aliud desideratur, quàm dari vnicum saltem animal, quod non sit homo. Constat igitur, nec eas, quas diximus esse in Purpurea & Illiace, esse particulares; nec alias, quas posuimus in Amabimus & Edentuli, censendas esse vniuersas. Obseruandum est tamen hoc loco, in his modificatas ex communi sensu idem esse iudicium, siue negatio præponatur, siue postponatur; dummodo illa admodum pertineat. Verbi gratia. Idem pollent hæc pronūtiata, Aliquem hominem esse animal non est impossibile, & non est impossibile, aliquem hominem esse animal. Quare in his enuntiationibus videtur, vim negationis etiam manere, ac fluere in antecedentia. Sed de priore quæstione hactenus, ad aliam progrediamur.

Communis Doctorum opinio excusatur.

Sanè propositiones, quæ his vocabulis accommodantur, aliquando constāt dicto singulari, aliquandò secùs. Si non constent dicto singulari, tam facilè est constituere Purpurea & Illiace contraria, quàm Amabimus & Edentuli; at si constent dicto singulari tunc necessariò omnes sexdecim enuntiationes constabunt eodem

genere dicti: & tum semper enunciationes, quæ sunt in Amabimus & Edentuli, erunt subcontrariæ. Cum igitur omnibus cõsideratis, Amabimus & Edentuli frequentiùs sint subcontraria, & Purpurea & Illiace contraria, quàm è diuerso: non immeritò Doctores eam collocandi rationem sequuntur. In scientijs enim ea, quæ frequentissimè fiunt, ita ac si perpetuò fierent, accipiuntur. Dicimus enim, omnem hominem bipedem nasci, tametsi aliquando aliter casus ferat.

De reciprocatione modificatarum enuntiationum. Cap. 13.

TErtia affectio enuntiationum modalium est reciprocatio: de qua hi canones tradi possunt. Primus. Enuntiationes modi necessarij affirmati conuertuntur, vt illarum dictum postulat: verbi gratia. Quia dictum huius enuntiationis, Necesse est omnem hominem esse animal, est vniuersale aiens, quod conuertitur in particulare eiusdem qualitatis: ideo hæc enuntiatio conuertitur in hanc, Necesse est aliquod animal esse hominem. Itemq; si dictum exigit conuersionem simplicem, debet conuerti simpliciter; & si per contrapositionem similiter debet conuerti; vt patet manifestè in hac tabula.

Necesse

Simplici cōuersione.	Necesse est aliquod animal esse hominē.	Necesse est aliquem hominē esse animal.
	Necesse est nullū hominē esse lapidem.	Necesse est nullum lapidem esse hominē.
Per accidēs	Necesse est omnem hominē esse animal.	Necesse est aliquod animal esse hominē.
	Necesse est nullū hominē nō esse lapidē.	Necesse est aliquē lapidē nō esse hominē.
Per cōtrapositionē.	Necesse est aliquē hominem esse lapidē.	Necesse est aliquē nō lapidē nō esse nō hominē.
	Necesse est omnem hominē esse animal.	Necesse est omne non animal esse nō hominē.

Secundus canon. Enuntiationes modi necessarij negati non aliter conuertuntur, quàm dictum earum requirit: illæ tamen excipiendæ sunt, quæ deberent conuerti per accidens. Verbi gratia. Bene sequitur, Non est necesse nullum animal esse hominem, ergo non est necesse nullum hominem esse animal. Non tamen sequitur: Non est necesse omne animal esse hominem, ergo non est necesse aliquem hominem esse animal. Tertius. Enuntiationes modi impossibilis negati debent conuerti iuxta dicti vim & naturam; illis demptis, quarum dicta essent per accidens conuertenda. Exemplum. Impossibile est nullum hominem esse animal, ergo impossibile est nullum animal esse hominem. At non ita colliges, Impossibile est omne animal esse hominem, ergo impossibile est aliquem hominem esse animal. Est tamen quidam peculiaris modus conuersionis per accidens, competens enuntiationibus modi impossibilis affirmati, quo scilicet particularis aiens conuertitur in vniuersam aientem, & particularis negans in vniuersam negantem. Vt Impossibile est aliquem Leonem esse hominem, ergo impossibile est omnem hominem esse Leonem. Item, impossibile est aliquem hominem non esse animal, ergo impossibile est nullum animal esse hominem. Quartus. Enuntiationes modi impossibilis negati ita reciprocantur, ac reflectuntur, vt & dictum earum extra ipsas reciprocaretur: sicut dictum est in prima regula de enuntiationibus modi necessarij affirmati. Idem omninò sentiendum est de enuntiationibus

Peculiaris quidam modus conuersionis per accidens.

Modi

Modi posſibilis affirmati. Loquimur autem de posſibili, pro eo quod poteſt eſſe: nam ſi pro eo quod poteſt eſſe & non eſſe accipiatur, ad caput ſequens pertinet Vltimus canon. Enunciationes modi poſſibilis negati conuertuntur ſicut enuntiationes modi impoſsibilis affirmati. Ex his conſtat, conuerſionem harum enuntiationum modificatarum non eſſe mutationem ſubiecti in prædicatum, & prædicati in ſubiectum, cùm idem modus, qui in conuerſa eſt, ſubiectũ, vel prædicatum poſsit in conuertente eundem ſitum retinere: ſed eſſe mutationem ſolius dicti.

Difficultates.

Contra id quod dictum eſt, enuntiationes modi neceſſarij affirmati conuerti, vt dictum ſuapte natura poſtulat, ſunt tria exempla: Primum. Hæc eſt vera, Neceſſe eſt omnem hominem album eſſe animal; & hæc eſt falſa, Neceſſe eſt aliquod animal eſſe hominem album, quia albedo accidentariò cõpetit animali & homini. Secundum. Certiſsima eſt hæc propoſitio, Omnis creans, neceſſariò eſt Deus; hæc contra erronea, Aliquis Deus, neceſſariò creat: nam Deus non neceſſariò, ſed liberrimè creat. Tertium. Omne ridens actu neceſſariò eſt homo, nec protinus ſequitur, Aliquem hominem neceſſariò ridere actu. Potiſsimùm hæc argumenta dubitationem afferunt nobis diui Thomæ diſcipulis. Concedimus enim, dari quaſdam enuntiationes æternæ veritatis, vt hæc, Omnis homo eſt animal; vera eſt apud diuum Thomam, etiam

De conuerſione enuntiationum modi neceſſarij.

De enuntiationibus perpetuò veris.

nullo homine existente. Illæ autem poissimùm æternæ sunt veritatis, quarum prædicatum est de essentia subiecti in enuntiationibus aientibus, vt Omnis homo est animal: in negantibus verò, quarum prædicatum repugnat subiecto, vt Nullus homo est irrationalis. Veruntamen quia hæc falsa aliquibus videntur, probanda sunt apertissimè, ac ostendendũ est, etiã nullo homine existente, non solùm hanc esse veram, Omnis homo est animal: sed hanc etiam, Omnis homo albus est animal. Nam si hæc, Omnis homo albus est animal, esset falsa, vera esset eius contradicens; nempe Aliquis homo albus non est animal. Præterea cùm constet ex his, quæ docet Aristoteles in Postcategoriis cap. de Oppositis, animal & non animal ita se habere, vt quicquid non est animal, sit non animal; & è diuerso, si hæc est vera, Aliquis homo albus non est animal, hæc erit vera, Aliquis homo albus est non animal. Quæ consequutio lib. 7. cap. de Loco ab oppositis explicabitur. Iam verò cùm hæc enuntiatio, Aliquis homo albus est non animal, sit particularis aiens & vera, debet conuerti simpliciter in aliam particularem aientem veram; scilicet Aliquod non animal est homo albus. Vnde sequitur manifestè, aliquod non animal esse animal rationale, habens albedinem. Quare aliquid erit animal & non animal. Sed ne arbitretur aliquis, me hæc diuo Thomæ imposuisse, legat ipsum 3. senten. dist. 10. quæst. 1. artic. 1. quæstiunc. 2. Ibi enim docet, vt aliqua prædicatio sit per se, non oportere prædicatum conuenire subiecto, secundùm omnia quæ in nomine subiecti inuoluuntur; sed sufficere, si secundùm aliquid eorum per se ei conueniat. Et ita ait

Sententia diui Thomæ.

ibi,

ibi, hanc enuntiationem esse veram, Christus quatenus hic homo (non dicit quatenus homo) est Deus. Et art. 2. ad 3. quæst. confirmat nostram sententiam, apertissimè dicens, hanc enũtiationem, Homo est animal album, non esse per se: hanc verò, Homo albus est animal esse per se. Quid clarius? An omnia oportet præmansa in os ingeri? Tamen de his vide Caietanum 1. Poster. cap. 9. dub. 3. Si igitur apud D. Thomã hæc est vera, Necesse est omnem hominem album esse animal, quomodo potest conuerti in hanc falsã, Necesse est aliquod animal esse hominẽ album?

Respondeamus igitur, & primùm dicimus, hæc argumenta non ampliùs infringere nostras regulas conuersionis modificatarum enuntiationum, quàm eas, quas Aristoteles 1. Prior. cap. 2. tradit. Dicimus præterea, nullam illarum conuersionum bonam esse. Et ratio est, quia in omni conuersione, sicut in omni oppositione & æquipollentia, seruanda est eadem vocabulorum significatio; quod profectò non fit in his exemplis. Etenim in illa enuntiatione, Omnis homo albus est animal, verbum Est, dicit essentiam; non existentiam: quia de essentia hominis albi, eo modo quo potest habere essentiam, est esse animal, & habere albedinem. At verò in illa alia, Aliquod animal est homo albus, verbum Est, non dicit essentiam, sed existentiam; quia de nullius animalis essentia est esse album: & ideo non est necessarium: immo verò in Hypothesi argumenti est falsum. Veruntamen licet hæc ita sint, nostra sententia est, hãc aliam enuntiationem, Omnis homo est animal, esse necessariam & veram, etiam nullo homine existente; & conuerti in hanc, Aliquod animal *Notanda ratio.*

est homo, quæ est vera, & necessaria, & æternę veritatis: quia de essentia alicuius animalis, nempe rationalis est esse hominē. Potest alio modo respōderi, enuntiationem modo necessarij conuertendam esse in enuntiationem modi possibilis: vt hæc enūtiatio, Necesse est omnē ridentē actu esse hominem, conuertitur in hanc, Possibile est aliquem hominem esse ridētem actu. Et ratio est, quia quemadmodum enūtiationum simplicium conuersione signum vniuersale Omnis conuertitur in signum particulare Aliquis: ita in modificatis modus vniuersalis Necesse debet mutari in particularem, scilicet possibile, aut contingens. Facillimus quidem est hic reciprocationis modus: sed qui voluerit regulas superiores defendere, poterit aliquo vrgeri incommodo, si priorem modum respondendi obseruet.

Alius cōuersionis modus.

Iam res ipsa me admonet, vt Lectori nostro quod bis in his institutionibus sū pollicitus, repræsentem. Dixi, me hoc loco probaturum hanc enuntiationem, Animal est homo, esse necessariam, ac per se, & veritatis æternæ. Varia enim sūt ista vocabula, sed eandem rem exprimunt. Sit igitur prima ratio. Hæc propositio, Animal est homo, est indefinita, ergo idem pollet aut cum vniuersali, Omne animal est homo, aut cum particulari, Aliquod animal est homo. Primum dici nequit, ergo postremum est asserendum. At in hoc capite sæpe ostensum est, colligiturque ex Arist. 1. Prior. cap. 2. illud pronuntiatum, Aliquod animal est homo, esse necessarium; igitur & istud etiam, Animal est homo. Præterea hæc enuntiatio indefinita, Homo est animal, est necessaria, ergo & eius conuertens, nempe, Ani-

An hæc enūtiatio, Animal est homo sit necessaria.

Animal est homo, erit necessaria. Siquidem enuntiationes indefinitæ aientes simpliciter conuertuntur, sicut & particulares. Iam verò quæ est nuntiatio contradicens huius propositionis, Animal est homo? Certè hæc, Non animal est homo, vel Nullum animal est homo; si vera sunt quæ cap. 6. diximus; atqui hæc est impossibilis, ergo alia est necessaria: nam ex duabus contradicentibus, si impossibile est vnam esse veram, necessum est, alteram nunquam posse esse falsam: alioqui duæ contradictoriæ simul falsæ dari possent. Porrò hæc enuntiatio, Animal rationale est homo, proculdubio est æternæ veritatis. Percunctor igitur, an illud animal rationale, quod necessariò est homo, sit animal, an non animal? Certè non est animal, ergo animal necessariò est homo. Denique quæ necessariò sunt cōiuncta vni enti per se, necessariò sunt coniuncta inter sese; sed animal rationale est vnum per se, & in eo necessariò clauditur animal & natura humana: ergo animal & homo necessariò coniunguntur. Necessariò, inquam, non in vniuersum, & (vt aiunt) distributiuè sumpto animali; sed indefinitè: idest, licet non necessariò omne animal sit homo; tamen necessariò animal indefinitè est homo, quia aliquod animal necessariò est homo. Quod si aliquis ex antiquioribus, grauioribusque reperiatur, qui huiusmodi enuntiationes doceat esse accidentarias, more Philosophorum ex comparatione existimandus est loqui. Vt enim si accidentia cum substantia conferantur, nec entia sunt, nec essentiam habent; si verò per se ea absque vlla

Mos Philosophorū

vlla ad substantiam comparatione consideres, -entia iudicabis: ita si illam propositionem, Animal est homo, cum hac alia, Omnis homo est animal, composueris, hanc solam necessariam, illā verò tametsi necessaria sit, accidentariam arbitraberis. Sed vt extremum aliquod hæc digressio habeat, soluēdū est argumentū, quo posset quispiam in nostram sententiam vti. Etenim hæc enuntiatio, Animal est homo albus, sine controuersia est contingens; licet hæc sit necessaria, Homo albus est animal: ergo quamuis hoc pronuntiatum, Homo est animal, necessarium sit, non proinde sit consequens necessarium esse hoc aliud, Animal est homo. At ego primùm respondeo, hoc argumentum solùm ostendere, non omnes quas adduximus rationes esse necessarias. Quare tametsi vna, aut altera è medio auferantur, aliæ nobis restabunt. Deinde nego similitudinem, quia cum nō detur aliquod animal quod necessariò sit album, nihil mirum est, si hæc oratio, Animal est homo albus, non sit necessaria. At datur aliquod animal, nempe rationale, quod per se, ac necessariò est homo. Quare animal indefinitè sumptum, necessariò est homo, sicut etiam indefinitè sumptum, necessariò est brutum, propter easdem causas. Denique assero, exemplum, aut instantiam non esse ad propositum, quia homo, vel animal rationale, est ens per se: quæ autem vni enti per se necessariò sunt connexa, necessariò inter se connexa sunt, saltē indefinitè. At homo albus est ens per accidens: vnde quæ in eo connectuntur, non est necesse vt inter se connectantur. Expendat lector vtriusque partis rationes, & quam probabilioribus argu-

Vide vltimā quæst. cap. 8. li. 5.

argumentis niti iudicauerit, eam sibi deligat.

De enuntiationibus modi contingentis, sumendo contingens pro eo quod potest esse, & non esse. Cap. 14.

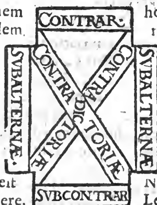
Dicamus nunc de enuntiationibus modi contingentis, aut possibilis, quatenus possibile significat id, quod potest esse: & explicemus earum æquipollentiam, oppositionem, & reciprocationem. Enuntiatio modi contingentis, siue affirmatus sit modus, siue negatus, par est omninò, ac æqualis enuntiationi eiusdem modi, dicti tamen contrarij: vt Contingens est Petrum ambulare, ergo contingens est Petrum non ambulare. Id autem perspicuum est ex locis Aristotelis cap. 11. à nobis citatis. *Aequipollentia.*

Circa oppositionem sciendum est, enuntiationem modi contingentis opponi contrariè tam enũtiationi modi impossibilis, quam necessarij: subalternè verò enuntiationi modi possibilis, sumendo possibile pro eo quod potest esse: denique esse contradictioriam enuntiationis modi contingentis negati, & eiusdem dicti. Dixi opponi contrariè enuntiationi modi necessarij, quia in aliqua materia potest vtraque esse falsa. Quæ etiam ratio impulit me, vt idem assererem de enuntiatione modi impossibilis. *Oppositio.*

ECCE TABVLAM.

Contingens est Leonē ridere.
Contingens est hominem esse risibilem.

Necesse est Leonem ridere.
Impossibile est hominem esse risibilem.

Possibile est Leonē ridere.
Possibile est hominem esse risibilem.

Nō est contingēs Leonem ridere.
Non est contingens hominem esse risibilem.

Reciprocatio. Denique huius generis propositiones siue affirmetur in ipsis modus, siue negetur, debent reciprocari, sicut exigit dictum: vt hoc pronunciatum, Contingens est omnem hominem esse album, ita conuertitur, Contingens est aliquod album esse hominem. Nam vniuersa, aiensque enunciatio in particularem aientem mutatur.

In superiora obiectiones.

PRima est contra isodynamiam. Hæc propositio, Contingens est hominem nasci absque digitis, omninò est vera, & tamen hæc est falsa, Contingens est hominem nasci cum digitis. Nam necessarium est, saltem apud Philosophum naturalem, hominem nasci cum digitis. Respondetur, aliquid dici necessarium apud Philosophum

pium naturalem,quia ferè semper ita se habet, licet rarò contingat oppositum.Dico igitur ad argumentum:Licet sit necessarium ferè semper, hominem nasci cum digitis,nihilominus sicut rarissimè accidit,hominem nasci absque digitis, ita in illis euentibus rarissimis esset contingés, hominem cum digitis nasci.

Altera est contra reciprocationem . Hæc oratio est vera,Contingens est omnem hominem esse actu ridentem,atqui hæc est falsa, Contingens est aliquod ridens actu esse hominem, cùm necessarium sit omne,quod actu ridet esse hominem:Ergo falsum est quod scripsimus.Sed huic respondetur sicut tribus exemplis superioris capitis.

De veritate modificatarum enuntiationum cognoscenda Cap.15.

DIfficile est interdum cognoscere, an aliqua enuntiatio modificata sit vera an falsa. Non igitur erit superuacaneum id,antequam finem huic tractationi imponamus , exponere. Proposita nobis aliqua enuntiatione modali, eius dictum in simplicem enuntiationem est resoluendum;tumq; considerari debet,an noua illa enuntiatio necessaria sit an impossibilis,vel possibilis;atq; ita erit manifestũ,vtrũ præcedens enuntiatio modificata vera sit,an falsa.Exemplũ. Dictum huius enuntiationis, Non est possibile aliquod animal non esse hominem,resoluitur in hoc pronuntiatum, Aliquod animal non est homo; quod cùm verum sit,ac possibile, falsa est illa modificata,Non est possibile aliquod animal non esse hominem.

De enuntiationibus Hypotheticis Cap. 16.

Quid sit & quotuplex enuntiatio Hypothetica. POst Catagoricam enuntiationem Hypothetica nobis occurrit: de qua, quid sit, & quotuplex, primum dicemus; secundò quæ sit aiens vel negans, vltimo quid ad eius veritatem desideretur. Hypothetica enuntiatio est, quæ ex duabus Categoricis constat, aut ex duabus orationibus, quæ vim Categoricarum obtinent; vt si Sol lucet, dies est: itemque si Petrus curreret, Petrus moueretur. Diuiditur autem in conditionatam, coniunctam, & disiunctam. Conditionata est, quæ constat hac coniunctione Si, vt si Petrus curreret, Petrus moueretur. Coniuncta quæ constat coniunctione Vel, aut similibus, Vel homo sentit, Vel homo caret sensu. In his *De aiente & negante Hypothetica.* autem enuntiationibus non illa dicitur aiens, aut negãs, cuius præcipuum verbum affirmatur, vel negatur, quemadmodum in Categoricis: sed illa est aiens, cuius coniunctio affirmatur; illa negans, cuius coninnctio negatur. Vnde hæc est aiens, Si Petrus non moueretur, Petrus non curreret: hæc verò alia est negans, Non si Petrus est homo, Petrus est albus. Sicut enim se habet in simplicibus verbum, ita coniũctio, aut aduerbium in Hypotheticis.

Quæ conditionata sint. Cæterùm quòd ad veritatem, vel falsitatem huius generis enuntiationum attinet, has regulas accipe. Vt enuntiatio conditionata sit vera, oportet consequens sequi ex antecedente, vt si Sol lucet, dies est. Omnis enim conditionata duabus partibus constat, antecedente & consequente. Antecedens est, cui immediate iungitur coniunctio Si, vt in hac oratione, Si Sol lucet,

dies

dies est;illa Categorica Sol lucet, est antecedens; illa verò, dies est, consequens. Qua in re nihil curandum est, duæ pars priùs ponatur;sed quæ sit illa, cui illa coniunctio Si applicatur. Nam etiam si ita dicam, Dies est, si Sol lucet, idem est consequens, idemque antecedens, quæ in ista, si Sol lucet, dies est. Vt autem sit vera enuntiatio conditionata, non est necessum, veram esse aliquam ex Categoricis, quæ eam componunt. Noctu enim verum est hoc pronuntiatum. Si Sol lucet, dies est, quia consequens sequitur ex antecedente. Hinc ortum est illud axioma, omniũ ferè Dialecticorum consensu receptum, omnis enuntiatio conditionata verà, est necessaria. Quamuis in hac etiam regula verum sit, quod vulgo dicitur, non esse canonem adeò certum, quin vnam saltem exceptionem patiatur. In primis enim enunciationibus, quibus vtimur, quum promittimus, id non requiritur. Non enim mentitur, qui ait filio: Si doctus euaseris, constituã te hæredẽ: ac profectò non est necessaria enuntiatio, quia re vera fieri poterit, vt filius doctus euadat, nec à patre hæres nominetur. Quin etiam quum de præteritis loquimur, sæpè dicimus, Si venisses, hoc, aut illud fecissemus; & certè quãuis venisset, forsitan illud minimè egissemus. Dicendum est igitur per communem loquendi vsum, interdum Dialecticæ leges temperari, præsertim quũ rem quasi certam habemus; tametsi contingentem. Secunda regula. Enuntiatio coniuncta vt sit vera, oportet, vtranque eius partem esse veram; vt autem sit falsa, sufficit alterutram partẽ esse falsam. Hæc enim est falsa, Et lapis est homo, & tu es Leo: hæc autem est vera, Et tu es homo,

& Leo est animal. Tertia regula. Disiuncta erit vera, si altera saltem eius pars fuerit vera, vt Petrus est homo, vel Petrus est Leo; sed tum erit falsa, quum vtraque eius pars falsa fuerit, vt Vel homo est Angelus, vel homo est Leo.

De conditionali negãte Hinc colligendum est, enuntiationem conditionatam negantem solùm negare, consequens sequi ex antecedente; licet antecedens & consequens vera sint; vt Non si Petrus est homo, Petrus est albus. Porrò & illud ex superioribus sequitur, enunciationem disiunctam negantem æquiualere coniunctæ aienti, compositæ ex duabus Categoricis oppositis: vt hæc enuntiatio, Nõ vel tu es Leo, vel tu es serpens, æquiualet huic, Et tu non es Leo, & tu non es serpens. Cum enim enuntiatio disiuncta vt sit vera, sufficiat alteram partem esse veram, qui negat talem enuntiationem, subinde asserit, vtranque eius partem falsam esse, & vtriusque oppositum verum esse. Alio præterea argumento confirmari potest hoc consectarium, nam enũtiatio coniuncta & disiũcta aientes, compositæ ex Categoriis oppositis, sunt contradictoriæ, cùm in nulla materia possint esse simul veræ, aut simul falsæ; vt hæc, Et tu es lapis, & tu es serpens: itemq; hæc alia, Vel tu non es lapis, vel tu non es serpens, nunquam in veritate, aut errore poterunt consentire: Ergo si alterutri earum præponatur negatio, æquipollebit suæ contradictoriæ.

De coniuncta, ac disiuncta enũtiationis æquipollentia.

Dubia, & argumenta in superiora.

CONtra definitionem Hypotheticis enuntiationis est argumentum, Hæc enuntiatio, Homo qui est rationale, est animal quod est sẽsibile, est Ca-

est Categorica; sed constat duabus Categoricis: ergo definitio Hypotheticæ enuntiationis competit alijs à definitio. De assumptione nulla est cõtrouersia. Probatur propositio. Quia illa enuntiatio est aiens, aut negans ex verbo, non ex coniunctione. Respondent quidam, non esse Hypotheticam, quia in definitione Hypotheticæ intelligitur, eius partes debere media coniunctione copulari; cumque superioris enuntiationis partes non coniunctione, sed verbo Est coniungatur, dicunt non esse Hypotheticam. Sed non placet solutio. Multæ enim Hypotheticæ non constãt aliqua coniunctione, vt postea dicemus. Quare aliter respondendum est, illam enuntiationem non esse Hypotheticam, quia in definitione Hypotheticæ enuntiationis subintelligendum est, eam constare duabus Categoricis; vt præcipuis suis partibus; at enuntiatio posita in argumento, constat vt præcipuis suis partibus subiecto & prædicato, quæ sunt homo & animal: alia verò adduntur, vt explicationis subiecti, ac prædicati.

Secundum probat, enuntiationem coniunctã, & disiunctam non esse Hypotheticas. Nam Hypothesis idem est quod suppositio, sed sola enuntiatio cõditionata progreditur ex suppositione, aut conditione: ergo ea sola est Hypothetica. Respondetur, in nominibus non tam esse considerandum id à quo nomen sumitur, quàm id ad quod significandũ imponitur. Hominis enim vocabulũ fortè sumptum est ab humo, id est terra, quia homo primus ex terra conditus est; ac nihilominus impositum est etiam ad significandum illos, qui non ex terra gignuntur. Ita etiam hoc nomen Hypothetica sumptum

An coniũcta & disiuncta sint Hypothetica.

tum quidem est ab Hypothesi, sed impositum est ad significandum non eas tantùm quæ ex Hypothesi progrediũtur enũtiationes, sed omnes etiam non Categoricas. Quò fit, vt coniuncta & disiuncta sint Hypotheticæ, non quoad id à quo nomen sumptum est, sed quoad id, ad quod significandum impositum est.

Id quod in primo dubio explicatur. Tertium improbat definitionem enuntiationis coniunctæ. Hoc pronuntiatum, Homo & brutum sunt animalia, constat coniunctione Et, atqui non est enuntiatio coniuncta, cùm non sit Hypothetica; ergo diffinitio quadrat in alia à re definita. Propositio nota est. Probatur assumptio. Nam habet vt præcipuam partem sui verbum Sum, & ex illo sumitur affirmatio, aut negatio huius, similiumq́ue pronuntiatorum. Respondetur, illud pronuntiatum non esse enuntiationem coniunctam, de qua nunc disserimus, nec ei conuenire definitionẽ enuntiationis coniũctę quia in ea subintelligendum est genus: nempe enuntiatio Hypothetica. Idem de hoc alio pronuntiato, Omne animal est rationale, aut irrationale, sentiendum est. Non enim est enuntiatio disiuncta, sed simplex, ac Categorica; prædicato tamen disiuncto constans. Itaque sunt quædam enuntiationes Categoricæ, quæ parum ab Hypotheticis differunt, quo ad voces; sed nihil omninò sensu distinguuntur. Video multa hoc loco à Sophistis accumulari: sed propriè in eos illud Ciceronis iactabitur, Arcem ex cloaca facere. In rebus enim nullius ponderis tragœdias excitant.

Quartum probat, disiunctam non esse Hypotheticam. Etenim (vt docet Aristoteles 1. Peri-

ter.) enuntiatio Hypothetica est coniunctione vna, at disiuncta enuntiatio non est coniuncta, ergo non est enuntiatio Hypothetica. Respondetur, coniunctioně Vel, sensum quidem disiungere; sed verba coniungere. Et hoc sufficit, vt talis enuntiatio coniunctione vna dicatur.

Quintò dubium est, an verum sit, quod dicunt auctores graues; enuntiationem disiunctam, cuius vtraque pars est vera, esse falsam. Quae sententia est diui Thomae opusc.48. tract.1. de Syllogismo simpliciter cap.18. & in tractatu de Enuntiatione, quando agit de Hypothetica disiuncta. Immò docet, vt enuntiatio disiuncta sit vera, non oportere alteram partě esse falsam; sed omninò primam esse debere falsam. Itaq; omnis enuntiatio disiuncta, quę habet primam partem veram, est falsa. Et confirmatur illorum opinio. Nam inepta videtur haec enuntiatio, Ego vel sũ in hoc loco, vel sum in hac domo Respondetur, absque dubio enuntiationem disiunctam, quae habet vtranque partem veram, esse veram. Vt haec propositio. Vel tu non es Leo, vel tu non es Bos, est vera, & eius vtraque pars est vera. Quod sanè ita probatur. Istae enuntiationes sunt contradicentes, Vel tu non es Leo, vel tu non es Bos; & ista alia, Et tu es Leo, & tu es Bos; & secunda est falsa, ergo prima est vera. Assumptio & consequutio patent. Sed probatur propositio. Tum quia in nulla materia possunt istae enuntiationes esse simul falsae; nec simul verae; tum etiam quia omnes concedunt, enuntiationem coniunctam & disiunctam ex oppositis enuntiationibus Categoricis constitutas esse contradicentes. Praeterea illud quod additur, oportere scilicet, vt prima pars sit falsa, incredibile est. Seque-

An disiuncta vera vtranque partem veram habere possit.

vlla ad substantiam comparatione consideres, entia iudicabis: ita si illam propositionem, Animal est homo, cum hac alia, Omnis homo est animal, composueris, hanc solam necessariam, illã verò tametsi necessaria sit, accidentariam arbitraberis. Sed vt extremum aliquod hæc digressio habeat, soluẽdũ est argumentũ, quo posset quispiam in nostram sententiam vti. Etenim hæc enuntiatio, Animal est homo albus, sine controuersia est contingens; licet hæc sit necessaria, Homo albus est animal: ergo quamuis hoc pronuntiatum, Homo est animal, necessarium sit, non proinde sit consequens necessarium esse hoc aliud, Animal est homo. At ego primùm respondeo, hoc argumentum solùm ostendere, non omnes quas adduximus rationes esse necessarias. Quare tametsi vna, aut altera è medio auferantur, aliæ nobis restabunt. Deinde nego similitudinem, quia cum nõ detur aliquod animal quod necessariò sit album, nihil mirum est, si hæc oratio, Animal est homo albus, non sit necessaria. At datur aliquod animal, nempe rationale, quod per se, ac necessariò est homo. Quare animal indefinitè sumptum, necessariò est homo, sicut etiam indefinitè sumptum, necessariò est brutum, propter easdem causas. Denique assero, exemplum, aut instantiam non esse ad propositum, quia homo, vel animal rationale, est ens per se: quæ autem vni enti per se necessariò sunt connexa, necessariò inter se connexa sunt, saltẽ indefinitè. At homo albus est ens per accidens: vnde quæ in eo connectuntur, non est necesse vt inter se connectantur. Expendat lector vtriusque partis rationes, & quam probabilioribus

Vide vltimã quæst. cap. 8. li. 5.

argu-

argumentis niti iudicauerit, eam sibi deligat.

De enuntiationibus modi contingentis, sumendo contingens pro eo quod potest esse, & non esse. Cap. 14.

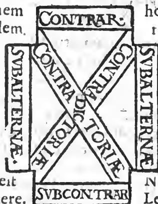
Dicamus nunc de enuntiationibus modi contingentis, aut possibilis, quatenus possibile significat id, quod potest esse: & explicemus earum æquipollentiam, oppositionem, & reciprocationem. Enuntiatio modi contingentis, siue affirmatus sit modus, siue negatus, par est omninò, ac æqualis enuntiationi eiusdem modi, dicti tamen contrarij: vt Contingens est Petrum ambulare, ergo contingens est Petrum non ambulare. Id autem perspicuum est ex locis Aristotelis cap. 11. à nobis citatis. *Aequipollentia.*

Circa oppositionem sciendum est, enuntiationem modi contingentis opponi contrariè tam enũtiationi modi impossibilis, quam necessarij: subalternè verò enuntiationi modi possibilis, sumendo possibile pro eo quod potest esse: denique esse contradictoriam enuntiationis modi contingentis negati, & eiusdem dicti. Dixi opponi contrariè enuntiationi modi necessarij, quia in aliqua materia potest vtraque esse falsa. Quæ etiam ratio impulit me, vt idem assererem de enuntiatione modi impossibilis. *Oppositio.*

ECCE TABVLAM.

Contingens est Leonē ridere. Contingens est hominem esse risibilem.

Necesse est Leonem ridere. Impossibile est hominem esse risibilem.

Possibile est Leonē ridere. Possibile est hominem esse risibilem.

Nó est contingēs Leonem ridere. Non est contingens hominem esse risibilem.

Reciprocatio. Denique huius generis propositiones siue affirmetur in ipsis modus, siue negetur, debent reciprocari, sicut exigit dictum: vt hoc pronuntiatum, Contingens est omnem hominem esse album, ita conuertitur, Contingens est aliquod album esse hominem. Nam vniuersa, aiensque enuntiatio in particularem aientem mutatur.

In superiora obiectiones.

PRima est contra isodynamiam. Hæc propositio, Contingens est hominem nasci absque digitis, omninò est vera, & tamen hæc est falsa, Contingens est hominem nasci cum digitis. Nam necessarium est, saltem apud Philosophum naturalem, hominem nasci cum digitis. Respondetur, aliquid dici necessarium apud Philosophum

pium naturalem, quia ferè semper ita se habet: licet rarò contingat oppositum. Dico igitur ad argumentum: Licet sit necessarium ferè semper, hominem nasci cum digitis, nihilominus sicut rarissimè accidit, hominem nasci absque digitis, ita in illis euentibus rarissimis esset continges, hominem cum digitis nasci.

Altera est contra reciprocationem. Hæc oratio est vera, Contingens est omnem hominem esse actu ridentem, atqui hæc est falsa, Contingens est aliquod ridens actu esse hominem, cùm necessarium sit omne, quod actu ridet esse hominem: Ergo falsum est quod scripsimus. Sed huic respondetur sicut tribus exemplis superioris capitis.

De veritate modificatarum enuntiationum cognoscenda Cap. 15.

DIfficile est interdum cognoscere, an aliqua enuntiatio modificata sit vera an falsa. Non igitur erit superuacaneum id, antequam finem huic tractationi imponamus, exponere. Proposita nobis aliqua enuntiatione modali, eius dictum in simplicem enuntiationem est resoluendum; tumq; considerari debet, an noua illa enuntiatio necessaria sit an impossibilis, vel possibilis; atq; ita erit manifestũ, vtrũ præcedens enuntiatio modificata vera sit, an falsa. Exemplũ. Dictum huius enuntiationis, Non est possibile aliquod animal non esse hominem, resoluitur in hoc pronuntiatum; Aliquod animal non est homo; quod cùm verum sit, ac possibile, falsa est illa modificata, Non est possibile aliquod animal non esse hominem.

De.

De enuntiationibus Hypotheticis Cap. 16.

Quid sit & quotuplex enuntiatio Hypothetica.

POst Catagoricam enuntiationem Hypothetica nobis occurrit: de qua, quid sit, & quotuplex, primum dicemus; secundò quæ sit aiens vel negans, vltimo quid ad eius veritatem desideretur. Hypothetica enuntiatio est, quæ ex duabus Categoricis constat, aut ex duabus orationibus, quæ vim Categoricarum obtinent; vt si Sol lucet, dies est: itemque si Petrus curreret, Petrus moueretur. Diuiditur autem in conditionatam, coniunctam, & disiunctam. Conditionata est, quæ constat hac coniunctione Si, vt si Petrus curreret, Petrus moueretur. Coniuncta quæ constat coniunctione Vel, aut similibus, Vel homo sentit, Vel homo caret sensu. In his autem enuntiationibus non illa dicitur aiens, aut negās, cuius præcipuum verbum affirmatur, vel negatur, quemadmodum in Categoricis: sed illa est aiens, cuius coniunctio affirmatur; illa negans, cuius coninnctio negatur. Vnde hæc est aiens, Si Petrus non moueretur, Petrus non curreret: hæc verò alia est negans, Non si Petrus est homo, Petrus est albus. Sicut enim se habet in simplicibus verbum, ita coniūctio, aut aduerbium in Hypotheticis.

De aiente & negante Hypothetica.

Quæ conditionata sint.

Cæterùm quòd ad veritatem, vel falsitatem huius generis enuntiationum attinet, has regulas accipe. Vt enuntiatio conditionata sit vera, oportet consequens sequi ex antecedente, vt si Sol lucet, dies est. Omnis enim conditionata duabus partibus constat, antecedente & consequente. Antecedens est, cui immediatè iungitur coniunctio Si, vt in hac oratione, Si Sol lucet,

dies

dies est;illa Categorica Sol lucet, est antecedens; illa verò,dies est, consequens. Qua in re nihil curandum est,duæ pars priùs ponatur;sed quæ sit illa,cui illa coniunctio Si applicatur. Nam etiam si ita dicam,Dies est,si Sol lucet, idem est consequens,idemque antecedens,quæ in ista, si Sol lucet,dies est. Vt autem sit vera enuntiatio conditionata, non est necessum, veram esse aliquam ex Categoricis,quæ eam componunt. Noctu enim verum est hoc pronuntiatum.Si Sol lucet,dies est, quia consequens sequitur ex antecedente.Hinc ortum est illud axioma, omniũ ferè Dialecticorum consensu receptum,omnis enuntiatio conditionata vera,est necessaria.Quamuis in hac etiam regula verum sit, quod vulgo dicitur,non esse canonem adeò certum, quin vnam saltem exceptionem patiatur. In primis enim enuntiationibus, quibus vtimur,quum promittimus,id non requiritur.Non enim mentitur,qui ait filio:Si doctus euaseris,constituã te hæredẽ: ac profectò non est necessaria enuntiatio,quia re vera fieri poterit,vt filius doctus euadat, nec à patre hæres nominetur. Quin etiam quum de præteritis loquimur,sæpè dicimus, Si venisses, hoc,aut illud fecissemus;& certè quãuis venisset,forsitan illud minimè egissemus. Dicendum est igitur per communem loquendi vsum, interdum Dialecticæ leges temperari, præsertim quũ rem quasi certam habemus; tametsi contingentem. Secunda regula. Enunciatio coniuncta vt sit vera,oportet,vtranque eius partem esse veram;vt autem sit falsa, sufficit alterutram partẽ esse falsam.Hæc enim est falsa,Et lapis est homo, & tu es Leo:hæc autem est vera,Et tu es homo,

& Leo est animal. Tertia regula. Disiuncta erit vera, si altera saltem eius pars fuerit vera, vt Petrus est homo, vel Petrus est Leo; sed tum erit falsa, quum vtraque eius pars falsa fuerit, vt Vel homo est Angelus, vel homo est Leo.

De conditionali negãte

Hinc colligendum est, enuntiationem conditionatam negantem solùm negare, consequens sequi ex antecedente; licet antecedens & consequens vera sint; vt Non si Petrus est homo, Petrus est albus. Porrò & illud ex superioribus sequitur, enuntiationem disiunctam negantem æquiualere coniunctæ aienti, compositæ ex duabus Categoricis oppositis: vt hæc enuntiatio, Nõ vel tu es Leo, vel tu es serpens, æquiualet huic, Et tu non es Leo, & tu non es serpens. Cum enim enuntiatio disiuncta vt sit vera, sufficiat alteram partem esse veram, qui negat talem enuntiationem, subinde asserit, vtranque eius partem falsam esse, & vtriusque oppositum verum esse. Alio præterea argumento confirmari potest hoc consectarium, nam enũtiatio coniuncta & disiũcta aientes, compositæ ex Categoriis oppositis, sunt contradictoriæ, cùm in nulla materia possint esse simul veræ, aut simul falsæ; vt hæc, Et tu es lapis, & tu es serpens: itemq; hæc alia, Vel tu non es lapis, vel tu non es serpens, nunquam in veritate, aut errore poterunt consentire: Ergo si alterutri earum præponatur negatio, æquipollebit suæ contradictoriæ.

De coniuncta, ac disiuncta enũtiationis æquipollentia.

Dubia, & argumenta in superiora.

Contra definitionem Hypotheticis enuntiationis est argumentum, Hæc enuntiatio, Homo qui est rationale, est animal quod est sẽsibile, est Ca-

est Categorica; sed constat duabus Categoricis: ergo definitio Hypotheticæ enuntiationis competit alijs à definitio. De assumptione nulla est cõtrouersia. Probatur propositio. Quia illa enuntiatio est aiens, aut negans ex verbo, non ex coniunctione. Respondent quidam, non esse Hypotheticam, quia in definitione Hypotheticæ intelligitur, eius partes debere media coniunctione copulari; cúmque superioris enuntiationis partes nõn coniunctione, sed verbo Est coniungãtur, dicunt non esse Hypotheticam. Sed non placet solutio. Multæ enim Hypotheticæ non constãt aliqua coniunctione, vt postea dicemus. Quare aliter respondendum est, illam enuntiationem non esse Hypotheticam, quia in definitione Hypotheticæ enuntiationis subintelligendum est, eam constare duabus Categoricis; vt præcipuis suis partibus; at enuntiatio posita in argumento, constat vt præcipuis suis partibus subiecto & prædicato, quæ sunt homo & animal: alia verò adduntur, vt explicationis subiecti, ac prædicati.

An coniuncta & disiuncta sint Hypothetica.

Secundum probat, enuntiationem coniunctã, & disiunctam non esse Hypotheticas. Nam Hypothesis idem est quod suppositio, sed sola enuntiatio cõditionata progreditur ex suppositione, aut conditione: ergo ea sola est Hypothetica. Respondetur, in nominibus non tam esse considerandum id à quo nomen sumitur, quàm id ad quod significandũ imponitur. Hominis enim vocabulũ fortè sumptum est ab humo, id est terra, quia homo primus ex terra conditus est; ac nihilominus impositum est etiam ad significandum illos, qui non ex terra gignuntur. Ita etiam hoc nomen Hypothetica sump-

ker.) enuntiatio Hypothetica est coniunctione vna, at disiuncta enuntiatio non est coniuncta, ergo non est enuntiatio Hypothetica. Respondetur, coniunctionē Vel, sensum quidem disiungere; sed verba coniungere. Et hoc sufficit, vt talis enuntiatio coniunctione vna dicatur.

An disiuncta vera vtranque partem veram habere possit.

Quintò dubium est, an verum sit, quod dicunt auctores graues; enuntiationem disiunctam, cuius vtraque pars est vera, esse falsam. Quæ sententia est diui Thomæ opusc. 48, tract. 1. de Syllogismo simpliciter cap. 18. & in tractatu de Enuntiatione, quando agit de Hypothetica disiuncta. Immò docet, vt enuntiatio disiuncta sit vera, non oportere alteram partē esse falsam; sed omninò primam esse debere falsam. Itaq; omnis enuntiatio disiuncta, quę habet primam partem veram, est falsa. Et confirmatur illorum opinio. Nam inepta videtur hæc enuntiatio, Ego vel sū in hoc loco, vel sum in hac domo Respondetur, absque dubio enuntiationem disiunctam, quæ habet vtranque partem veram, esse veram. Vt hæc propositio. Vel tu non es Leo, vel tu non es Bos, est vera, & eius vtraque pars est vera. Quod sanè ita probatur. Istæ enuntiationes sunt contradicentes, Vel tu non es Leo, vel tu non es Bos; & ista alia, Et tu es Leo, & tu es Bos; & secunda est falsa, ergo prima est vera. Assumptio & consequutio patent. Sed probatur propositio. Tum quia in nulla materia possunt istæ enuntiationes esse simul falsæ; nec simul veræ; tum etiam quia omnes concedunt, enuntiationem coniunctam & disiunctam ex oppositis enuntiationibus Categoricis constitutas esse contradicentes. Præterea illud quod additur, oportere scilicet, vt prima pars sit falsa, incredibile est. Seque-

retur enim inde, si mihi præponeretur aliqua enuntiatio disiuncta, cuius ignorarem, vtrum pars prior esset falsa, ignorarem me etiam, an tota enuntiatio esset vera: quod est maximum incommodum. Nam si ego à longinquo viderem rem aliquam progredi, certò cognoscerem eam esse animal; ignorarem tamen, essetne homo, vel brutum. Tunc igitur si quis ita argumentum, Illud est animal, ergò vel est homo, vel brutum, iam ego scirem, consequentiam esse bonam, & antecedens esse verum; & postea dubitarem, vtrum consequens esset verum, quia dubitarem, vtrum prima pars esset vera, an secunda. Insani autem hominis est, scire antecedens esse verum, & consequentiam bonam, & dubitare, an consequens sit verum. In Topicis de his iterum disputabimus. Illud autem Opusculum non est Thomæ, vt doctiores Thomistæ concedunt. Ad confirmationem verò respondetur, aliud esse loqui ineptè, & aliud verè. Vulgò enim dici solet, *Amentes & pueros verum dicere.* Quid? Quod si illa inepta est, atiæ dabûtur non ita vanè: quæ apud graues autores passim reperientur.

Multa genera Hypotheticarum enuntionum recensitur

Sextũ argumentũ probat, plures esse species enũtiationis Hypotheticæ. Siquidẽ enunciatio causalis, vt Quia homo est rationalis; homo est risibilis; & enuntiatio quam vocant rationalem, vt homo est animal, ergo homo est substantia, sunt enuntiationes Hypotheticæ; & ad nullam trium illarum specierum pertinent. Idem argumentum fieri posset de enunciatione temporis, vt Quando ego legebam, tu ambulabas: & de enuntiatione locis, loci, vt Vbi ego legebam, ibi tu ambulabas: insuper de enun-

tiatione comparationis, vt Paratior est Deus ad miserendum: quam nos ad scelera castiganda: & denique enuntiatione similitudinis, vt Sicut Aristoteles Platonem correxit, ita diuus Thomas quædam Alberti Magni præceptoris suì dogmata emendauit. Et quidem has enuntiationes esse Hypotheticas, probatur, quia earum affirmatio, aut negatio non pendet ex affirmatione aut negatione verbi, sed ex affirmatione, aut negatione coniunctionis; vel aduerbij. Cæterum non pertinere ad aliquam ex illis tribus formis, ita ostenditur. Nam in primis causalis non est disiuncta vt patet; neque est coniuncta, quia vt coniuncta sit vera, sufficit vtranque partem esse verã: at vt causalis sit vera, non sat fuerit vtranque partem esse veram, sed præterea desideratur, vt vna sit causa alterius. Neque esse cõditionata, quia conditionata potest esse vera; licet vtraque pars sit falsa. Causalis autem nisi vtranque partem veram habeat, falsa iudicabitur. Deinde rationalis vtranque partem veram habeat est necesse, in quo distinguitur à conditionata; & vnam sequi ex alia, in quo distinguitur à coniũcta: in vtroque autem differt à disiuncta. Præterea enuntiatio temporis (superius allata) exigit non solùm vtranque partem esse veram, sed præterea esse simul veram, in quo distinguitur à conditionata, & coniuncta, & etiam disiuncta Enuntiatio autem loci exigit simultatem loci. Enuntiatio comparationis exigit excessum quẽdam, ac interdum æqualitatẽ. Deniq; enuntiatio similitudinis exigit similitudinẽ & profectò enũtiatio cõditionata, coniuncta vel disiuncta nihil tale postulãt. Respõdetur primò, plures esse species enũtiationis Hyp. sed illas

tres solum ab auctoribus numerari; quia sunt frequentissimæ. Respondetur secundò, has sex species deduci ad illas tres, scilicet duas priores ad conditionatam, quatuor posteriores ad coniunctam: tametsi plura ad istas sex, quàm ad tres priores exigantur. Quemadmodum licet plura desiderentur, vt aliquid sit homo, quam vt sit animal, nihilominus homo sub animali cótinetur: tanquam inferius sub superiori.

De rationali enũtiatione. Verùm hoc loco inscitiam meam ingenuè fateri oportet. Nunquam enim mihi persuaderi poterit, quam vocant enuntiationem rationalẽ, esse enũtiationem. Etenim enuntiatio ad secundã mentis operationem pertinet, at illa oratio, quam isti rationalem dicunt, manifestè ad tertiam operationem attinet, quia est oratio ex antecedente, & consequente veluti suis partibus constituta, quas coniunctio inferendi connectit. Enimuerò enuntiatio conditionalis (propriè loquendo) nec ex antecedente & consequente componitur, nec illa (qualiscunque sit) nota inferendi, id est, Ergo, vel Igitur, connectuntur: quæ omnia apertissima sunt in rationali. Iam verò si oratio rationalis esset enuntiatio, eadem ratione dicendum esset, Syllogismum, Inductionem, Enthymema, & exemplum esse enuntiationes. Quare nulla restaret ratio, quare diuus Thomas solam secundam operationem huic libro Perihermenias dirigendã concederet. Præterea omnis enuntiatio tam simplex, quam Hypothetica, potest esse antecedens, aut pars antecedẽtis alicuius argumẽtationis: hęc autẽ oratio, Homo est animal, ergo homo est substantia, nõ video quomodo possit in antecedẽte alicuius enuntiationis collocari: ergo non est enun-

est enuntiatio. Propositio inductione constat. Nam modales,& quæ de inesse dicuntur, proculdubiò possunt in argumentationis antecedente poni: insuper & omnes Hypotheticæ conditionatæ,coniunctæ, disiunctæ, temporis, loci,comparationis; immò & causales ponuntur in antecedente illius argumentationis, quæ Exemplum vocatur. Vt Niniuitis pepercit Deus,quia egerunt pœnitentiam; ergo & nobis similiter parcet,si eorum mœrorem imitemur. Assumptio verò alia ratione probari non potest, quàm petendo talem argumentationem. Dices. Ecce illam. Bene sequitur,Homo est animal,ergo homo est substantia: ergo bene etiam colligetur,Brutum est animal, ergo brutum est substantia, Sed profectò hoc non est vti illa oratione,quam rationalem vocant,nisi (vt aiũt) iuxta suppositionem materials; seu(vt Latiniùs loquar) pro vocibus ipsis. Hoc tamen pacto etiam integrum syllogismum ego constituam, non dico enuntiationem, sed enuntiationis etiam subiectum, aut prædicatum; hac ratione: Omnis demonstratio est syllogismus generans scientiam,sed hæc oratio,Omne animal est substantia,omnis homo est animal,ergo omnis homo est substantia,est demonstratio: ergo hæc oratio est Syllogismus generans scientiam. Item alia ratione superior instantia,aut obiectio refelletur. Siquidem omnis enuntiatio potest esse integrum antecedens,aut integra pars (id est,integra propositio, vel assumptio) antecedentis argumentationis, quod profectò minimè fit in superiori obiectione. Quare sequamur id,quod verum est, orationem rationalem non esse enuntiationem. Quòd si fortè in vllo

ex auctoribus grauioribus (nam sophistæ contemnendi sunt, potiùs quàm interpretandi) inueniamus, rationalem orationem esse enunciationem, intelligendum est, impropriè eum enunciationis vocabulum vsurpasse; aut sui temporis vulgarem opinionem retulisse, scriptisque mandasse. Igitur enuntiationis, eiusque tum formis, tum etiam affectionibus explicatis, ad Syllogismorum tractationem procedamus.

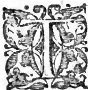
BENEDICTVS DEVS.

COMMENTARIORVM IN VNIVERsam Logicam

LIBER QVINTVS:

IN QVO DE ARGVMENTATIONE & eius formis differitur.

De Materia, & ordine libri. Cap. I.

ERTIA mentis operatio est discursus, id est, progressus quidam rationis, ab vna enuntiatione cognita, ad aliam ex illatione cognoscendam: quod certè fit argumentando. Ad hanc itaq; instituendam, agitur in hoc libro de argumentatione. Quid autem sit argumentatio & quonam pacto in bonam & malam diuidatur, libro 1. capit. 10. explicauimus: ubi ostendimus, malam argumentationem non esse appellandam argumentationem.

Bona

Bona autem argumentatio in quatuor præcipuas formas diuiditur, in Syllogismũ (qui & ratiocinatio dicitur) Inductionem, Enthymema, & Exemplum: de quibus hoc loco (quanta fieri poterit diligentia) disputabimus. Nam ea est propria Dialectici disputatio. Est autem Syllogismus argumentatio, in qua quibusdam positis & concessis, aliquid aliud, ob eam causam quia hæc posita sunt, necessariò colligitur. Et quidem syllogismus alius Categoricus, alius Hypotheticus, quemadmodum & enuntiationes, ex quibus componuntur, aliæ sunt Categoricæ, aliæ Hypotheticæ. Primum igitur de Categorico disseremus.

Argumẽtationis partitio.

Argumentum.

IN id quod dictum est, ad Dialecticum pertinere agere de quatuor formis argumentationis, est argumentum. Arist. enim 1. Poster. cap. 1. docet, syllogismum & inductionem esse argumentationes Dialecticas, enthymema verò & exemplum, Oratorias. Quam sententiam 1. Topic. cap. 10. repetit. Nanque syllogismum & inductionem argumentationes esse Dialecticas, ait. Et 2. lib. artis Orator. cap. 21. docet, Oratorem vti debere enthymematibus & exemplis: inductionem verò inutilem ei esse, præterquam in paucis: Ergo non est Dialectici muneris, de enthymemate & exemplo differere. Respondetur, quoad vsum enthymema & exemplum argumenta esse Oratoria, quia his frequentissimè vtitur; rarissimè autẽ syllogismo & inductione; at quoad doctrinam, omnia esse Dialectica, quia Dialectici interest, omnia ista docere; tametsi quia frequentiùs ratiocinatione

Quæ sint Dialecticæ argumentatione

tione

tione & inductione vtitur, ista duo argumentorum genera Dialectica appellentur. Nam quãuis interdum Dialecticus enthymemate vtatur, paratus est illud ad syllogismũ reducere: quod nunquam Rhetores faciunt. Nec sententia nostra eo nomine est explodenda, quòd quidam Oratoriæ artis scriptores, atque magistri enthymematis & exempli naturam doceant; nam id faciunt, quia Rhetoricam ignaris Dialecticæ tradunt, aut certè mittunt falcem in messem alienam.

Argumẽtatio est genus proximũ syllogismi. Alia dubia potuissemus proponere, quæ consultò dimittimus; quia iam lib. 1. cap. 10. tractata fuere. Hoc autem loco adnotabimus, Arist. 1. Prior. cap. 1. diffiniuisse syllogismum per orationem, nos autem per argumentationem; quia oratio genus est remotum, argumentatio proximum. Itemq; illud obseruabimus, eam particulam, Et, concessis positam, esse in diffinitione syllogismi à Boethio: quia etsi ratiocinatio optimè inferat conclusionem, quãuis præmissæ non concedantur, tamen quum syllogismus in vsum disputationis accipitur, necesse est, antecedentis sumptiones concedi ab aduersario, vt conclusio possit inferri.

De maioribus partibus syllogismi. Cap. 2.

PErspicuum igitur est, quot partibus constare oporteat syllogismum. Primùm enim in antecedente duas enuntiationes decet habere. In definitione quippe syllogismi dicitur, Quibusdam positis, at non intelligitur qu busdam positis, id est, quibusdam vocabulis positis; nam hoc

pacto

pacto etiam enthymema procederet ex quibusdam positis; sed quibusdam enuntiationibus certa quadam methodo collocatis. Quò fit, vt antecedens syllogismi semper debeat esse compositum ex duabus propositionibus: quæ à nonnullis propositiones, ab alijs præmissæ; sed à Latinioribus sumptiones dicuntur. Verùm ex his ea, quæ priori loco ponitur, dicitur maior, propositum, aut propositio; quæ verò posteriori; minor, assumptio, vel assumptum. Aliam præterea enuntiationem syllogismus desiderat: nam in diffinitione syllogismi dicitur, aliud quidpiam ab his, quæ, posita sunt necessariò colligi. Hæc autem pars cùm vna sit, varijs nominibus appellatur, à nobis dicitur conclusio, ab alijs, præsertim quibus summa est elegantiæ cura, connexio, & complexio: nec defuit, qui eam intentionem vocaret.

Propositio & assumptio.

Conclusio

Quæstiones.

Caeterum quæstio est, an conclusio sit pars syllogismi. Non enim desunt, qui arbitrentur, non esse eius partem, sed tantùm effectum. Quare apud ipsos solæ præmissæ constituunt syllogismum. Et quidem illorum sentẽtia duobus argumentis potest corroborari. Primum. Conclusio debet esse aliud quidpiam, vt dicit Aristoteles in definitione, sed aliud apud Porphyrium ca. de Differentia vertente Boethio discrimen essentiale denotat: Ergo conclusio essentialiter distinguitur à syllogismo & non est pars eius. Alterum. Aristoteles 2. Priorum cap. 1. asserit, syllogismum posse inferre multas conclusiones, at conclusio infertur ex præmissis,

Sitne conclusio pars syllogismi.

præmissis, id intelligendum esse, aut re, aut ratione. Item alio simili, quod inferemus, id clarum fiet. Subiectum & prædicatum enuntiationis habent se vt forma & materia, & nihilominus in enuntiationibus, quas identitas vocant, vt Homo est homo, idem re vera est subiectum & prædicatum; quamuis diuersis rationibus; vt docet diuus Thomas 1. parte quæst. 13. art. vltimo. Non aliter de syllogismi conclusione dici potest. Quamuis meo iudicio, discrimen sit, quòd huius generis syllogismorum nullus sit vsus in disciplinis, aut colloquijs, at identicis enuntiationibus passim egeamus, & frequentissimè illis vtamur. Vnde Paulus ad Romanos cap. 11. tanquam ad grauissimum incommodum quosdam perducit, cùm eos vi argumenti cogit negare, enuntiationem quandam identicam. Alioquin (ait) gratia iam non est gratia.

De partibus minutioribus Syllogismi.

Cap. 3.

Syllogismus præterea Categoricus, de quo nunc potissimùm disputamus, quanquam tribus solùm enuntiationibus constet, & quælibet enuntiatio ex duobus terminis, extremisve componatur, non debet totus ipse ex pluribus terminis, quàm tribus confici. Vocamus autem extremum, aut terminum, id, in quod dissoluitur propositio: vt in hac enuntiatione, Homo est animal, termini sunt homo & animal; quia si auferatur ex ipsa verbum Est, quod eius partes connectit, dissoluetur profectò, & solùm restabunt homo & animal. Verùm termini aliter appellantur in libro Perihermenias, *Termini, extremius definitio.*

&

& in libris Priorum. In illo siquidem, quoniam solùm consideratur enuntiatio, dicuntur subiectum & prædicatum: in his verò cùm non consideretur enuntiatio ratione sui tantum, sed quatenus est pars syllogismi, aliter appellantur. Dicimus enim, syllogismum constare ex tribus terminis, quorum vnus, maius extremum vocatur, alter minus extremum, tertius mediũ. Et cùm syllogismus in antecedente duas enuntiationes habeat, quæ ex tribus terminis componuntur, ille terminus qui ponitur in maiori & minori enuntiatione; medium nominatur: quia autem in maiori enuntiatione cum medio, maius extremum: Sicut ille qui in minori sumptione cum medio collocatur, minus extremum dicitur. In tertia demum enuntiatione, quæ est conclusio, maius ac minus extremum ponenda sunt, non tamen medium. Exemplum habes in pag. seq. *

Nomina terminorum.

Quare medium à conclusione exulare debeat.

Ratio autem est manifesta: nam (vt dictum est) conclusio in disciplinis debet esse alia à præmissis, & sanè si medium ingrederetur conclusionem, non differret conclusio ab altera præmissarum. Verbi gratia. Si medium ingrederetur conclusionem cum maiori extremo, non differet à maiori enuntiatione, nec distingueretur etiam à minori, si ingrederetur conclusionem cum minori extremo.

Quæstiuncula.

VEruntamen potest fieri argumentum in hãc sententiam. Nam in hoc syllogismo, Omnis

mnis homo est animal, sed Petrus est homo, ergò aliquod animal est homo, medium nempe Homo ingreditur conclusionem cum maiori extremo. Et quidem conclusio à maiori enuntiatione distinguitur. Respondetur, argumentationem illam non esse syllogismum, sed enthemema; nam eius conclusio non infertur ex enuntiationibus positis, sed ex sola maiori enuntiatione, iuxta leges bonæ conuersionis; libro de superiore stabilitas. Illa autem enuntiatio quæ ponitur loco minoris, non est minor; sed ita se habet ad conclusionem, ac si ibi posita non fuisset.

Antecedens. { Maior. Minor.
Consequens { Conclusio.

Barbara.
Omne animal est substantia.
Omnis homo est animal.
Ergo omnis homo est substantia.

Animal Mediū, substātia maius extremū.
Animal Medium. homo minus extremū.
Homo Minus extremū, substātia Maius.

De Syllogismi diuisione. Cap. 4.

Diuiditur autem syllogismus in perfectum & in imperfectum. Syllogismum perfectum dicit Arist. 1. Prior. cap. 1. esse illum, qui nulla re externa indiget, vt intelligatur, eius conclusionē ex propositis in antecedente sûptionib⁹ necessario colligi. Huius generis funt oēs ratiocinatiònes, quæ in Barb. alijsq; trib⁹ modis primæ figuræ conficiuntur: ita enim sunt necessariæ, & connexionem adeo perspicuam & manifestam habent, vt nec conuersionem alicuius enuntiationis, nec præmissarum traiectionem, aut transmutationem desiderent. Imperfectus autem syllogismus est, qui externo aliquo præsidio indiget, vt appareat necessarius; id est, oportet aliquam enuntiationem reciprocari, aut commutari

Quis perfectus sit. & quis imperfectus syllogismus.

præmissas; aut denique deduci ad incómodú respondentem. Tales sunt omnes syllogismi aliarum figurarum, & quinque posteriores primæ figuræ. Probatur autem diuisio ex syllogismi definitione. Nam syllogismus est oratio, in qua quibusdam positis, aliud quidpiam ab his quæ posita sunt, necessariò colligitur. Ille ergo perfectus erit syllogismus, cuius collectionis necessitas perspicua fuerit, & manifesta; si autem secùs se res habeat, erit imperfectus. Sed quænam obsecro principia sunt atque initia, quibus syllogismus perfectus ab imperfecto poterit separari? Duo. Vnum appellatur, Dici de omni, aut In toto genere; alterum, Dici de nullo, aut in nulla generis parte. Dici de omni est, quando nihil potest accipi inferiùs subiecto, de quo prædicatum non efferatur. Voco autem inferiùs subiecto illud, de quo subiectum potest prædicari cum signo vniuerso, vel particulari; siue directè, siue indirectè; vt Omnis homo est substantia: sed aliquod animal est homo, ergo aliquod animal est substantia. Inseruit autem hoc principium modo primo & tertio primæ figuræ. Dici de nullo est, quum ab omni eó, quod in subiecto comprehenditur, attributum remouetur; vt Nullus homo est lapis: sed aliquod animal est homo, ergo aliquod animal non est lapis. Quod quidem principium pertinet ad secundum & quartum modum primæ figuræ. Quum igitur in illis tantùm quatuor ratiocinationibus, quæ in quatuor prioribus modis primæ figuræ inueniuntur, ista principia obseruentur, ipsæ quidem perfectæ erunt, reliquæ imperfectæ.

Quid sit in toto genere, aut in nulla generis parte, dicit.

Obie-

Obiectiuncula.

SEd ostendo hos etiam quatuor modos esse imperfectos: nam aliquo externo præsidio egent; nempe regulis, Dici de omni & dici de nullo. Respondetur, hæc principia non esse extrema, sed internè contineri in illis quatuor modis. Externum autem vocatur reciprocatio enuntiationum, aut earum transpositio, aut deductio ad incommodum; quibus iuuátur reliqui modi, vt appareant necessarii. *Quodnã sit extremum præsidium.*

De tribus figuris. *Cap. 5.*

DIximus hucusque, quid esset syllogismus, quibus constaret partibus, & quotuplex esset: dicamus nũc, quot sint figuræ syllogismorũ. Est autem figura, certa quædam medii cum extremis collocatio. Ac certè si medium subiiciatur in propositione, & prædicetur in assumptione, consurgit prima figura: si prædicetur in ambabus, fit secunda: denique si in vtraque præmissarum subiiciatur, tertia. Quinque autem regulæ in omnibus his figuris sunt obseruandæ. Prima, ne vtraque præmissarum sit negans: secunda, ne vtraque sit particularis: tertia, ne cõclusio sit vniuersa, si alterutra præmissarũ particularis fuerit; quãuis possit cõclusio esse particularis, vtraq; sumptionũ vniuersa existente, vt fit in Darapti & Felapton: quinta, ne mediũ ingrediatur conclusionem: quæ regula à nobis iam probata est, & infra etiam demonstrabitur. Diligentissimè autem hæc præcepta retineri de- *Figuræ definitio.* *Generales figurarũ regulæ.*

 bent;

bent; ne fortè eorum aliquo neglecto, possit ex vero antecedente falsum consequens nasci.

Obseruatio.

DVbium est, sintne tres tantùm figuræ, an etiam quatuor: deinde vtrum omnes syllogismi in figuris contineantur. Sed hæc melius expedientur, tribus formis syllogismorum expositis.

De prima figura. Cap. 6.

Quid sit modus. Modi concludentes directim, aut indirectim. Leges primæ figuræ.

QVemadmodum in vna ciuitate multæ sunt domus, atque familiæ, ita in vna forma syllogismorum varij modi continentur. Dicitur autem modus certa quædam præmissarum, conclusionisque compositio. Sed prima figura nouem habet modos, quorum priores quatuor directè concludunt, posteriores quinque indirectè. Directa conclusio est, in qua maius extremũ de minori prædicatur: indirecta autem, in qua minus dicitur de maiori. Leges verò huius figuræ duæ sunt, vna ne maior, aut propositio sit particularis; altera ne assumptio vnquã sit negans. Quamuis in duobus vltimis modis indirectis, hi canones peruertantur. Arist. quidem satis obscure hos modos importunis characterib⁹ explicat. Sed antiquus Doctor vocabula quædam inuenit, quibus facillimo negotio memoria possent retineri cuiusq; figuræ modi; scilicet Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baraliptô. Celãtes, Dabitis, Fapesmô, Frisesomorum. Et hæc quidem vocabula componuntur ex quatuor vocabulis A, E, I, & O. Designat autem A, enuntiati-

Vocabulorum artis explicatio.

tionem sibi respondentem, debere esse aientem & vniuersam; E, vniuersam negantem; I, particularem aientem; O, particularem negantem. Verbi causa. Vocabulum Barbara habet tres dictiones, sicut & reliqua sequentia, dempto Baraliptom, & Frisesomorum, in quibus causa carminis plures dictiones ponũtur: quæ omnes constant vocali A. Quare in Barbara oportet omnes enuntiationes esse aientes & vniuersas: in secundo autem vocabulo propositio debet esse vniuersa, negans, & assumptio vniuersa, sed aiens: quia prior syllaba constat A, secunda E. Quæ sanè explicandi ratio in his vocabulis perpetuò est retinenda.

Modi directi.

Barbara. { Omne animal est substantia.
Omnis homo est animal.
Ergo omnis homo est substantia. }

Darij. { Omnis scientia est habitus.
Aliqua Mathematica est scientia.
Ergo aliqua Mathematica est habitus. }

Celarent. { Nulla virtus est mala.
Omnis temperantia est virtus.
Ergo nulla temperantia est mala. }

Ferio. { Nullus Leo ridet.
Aliquod animal est Leo.
Ergo aliquod animal non ridet. }

Modi indirecti.

Baralip. { Omne animal est substantia.
Omnis homo est animal.
Ergo aliqua substantia est homo. }

Celantes. { Nullum animal est lapis.
Omnis Leo est animal.
Ergo nullus lapis est Leo. }

Dabitis. { Omnis substantia est ens.
Aliqua Angelus est substantia.
Ergo aliquid ens est Angelus. }

Fapesmo. { Omne studiosum est diligendum.
Nullum vitium est studiosum.
Ergo aliquod diligendũ non est vitiũ. }

Frisesom { Aliquod animal est Leo.
Nullus lapis est animal.
Ergo aliquis Leo non est lapis. }

Argumenta in superiora.

Legibus subalternarũ hæc doctrina fulcitur.

PRimùm ostendo dari plures modos directè concludentes. Nam hic syllogismus, Omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo aliquis homo est substantia, directam habet conclusionem, & sanè non est in aliquo illorum quatuor modorum. Respondetur, contineri sub Barbara (nam in omni syllogismo in quo infertur vniuersa directa, potest etiam inferri particularis directa) & sub Celarent, alium quem nihil vetat dici Celaro; & sub Celantes alium, qui dicatus Celantop. Addo P, in fine, quia quum hic modus ad Celarent reducetur, oportebit eius conclusionem per accidens reciprocari. P, verò (vt suo loco dicemus) significat reciprocationem enuntiationis per accidens. Propositus itaque syllogismus est in Barbari.

Alterum. Quomodo dictum est, quatuor esse modos perfectos primæ figuræ, cum ex Arist. 1. Prior. cap. 5. constet, eos modos, quos nunc appella-

pellamus Darij & Ferio, reducendos esse ad secundam figuram? Nã si ita se res habet, profectò Darij & Ferio sunt modi imperfectiores collectionibus secundæ figuræ. Respondetur, Darii & Ferio non reduci ad secundam figuram, vt in ea permaneant; sed vt inde reducantur ad Celarent in prima figura. Itaque Darij & Ferio sunt modi perfecti, licet Celarent sit perfectior. Item dico Darij & Ferio non reduci ad secundam figuram, nisi reductione ad incommodum. Quo etiam pacto Barbara reducitur ad secundam & tertiam figuram, cùm alioqui sit modus perfectissimus. Reductio enim ad incommodum sæpè fit non ob syllogismi defectum, sed ad aduersarium conuincendum.

Quare Darii & Ferio in secundam figuram traiiciantur.

Tertium est contra modum Baralipton, cuius conclusio est particularis, & vtraque præmissa vniuersa. Aristoteles 1. Prior. docet, conclusionem debere esse similem alicui præmissarum. Respondetur, conclusionem in Baralipton similem esse præmisis, licet non sit eis æqualis; Nam (vt dictum est in Categoriis) similitudo attenditur penes qualitatem, æqualitas verò penes quantitatem. Qualitas autem enuntiationum, vt ex libro superiore constat, in affirmatione & negatione est posita: quantitas in vniuersalitate & particularitate. At conclusio in Baralipton est aiens, sicut & præmissæ.

De Baralipton.

Quartum. Aristot. 1. Prior. cap. 5. tantùm ponit in prima figura duos modos indirectos, nempe quos Fapesmo & Frisesomorum multo post Aristotelis secula Dialectici nominarunt; ergo non sunt quinque. Respondetur,

An duo tantùm modi indirecti repetiantur.

tres alios modos indirectos cùm habeat eafdem præmiffas,quas & directi,facilè poffe colligi ex modis directis fola conuerfione conclufionis:at Fapefmo & Frifefomorum, quoniam alias ab omnibus modis directis primæ figuræ fumptiones habent,peculiari tractatione indiguiffe. Vel dicamus certè non omnia ab vno Ariftotele effe poftulanda,ipfumque folum eos recenfuiffe modos,qui in omnibus figuris reperiuntur.

De fecunda figura. Cap.7.

Secunda figuræ præceptiones.

SEcunda figura confurgit,quum medium in vtraque fumptione prædicatur.In ea autem duæ leges peculiares funt,in fyllogifmis præfertim directis feruandæ,Prima, vt maior fit vniuerfa;fecunda,vt nunquam vtraque præmiffarum fit aiens.Quò fit,vt in hac forma conclufio femper fit futura negans. Hæ igitur caufæ funt,quare hi duo fyllogifmi inutiles fint, Aliquod animal eft Leo,nullus homo eft Leo,igitur aliquis homo non eft animal.Item, Omnis Leo eft fubftantia,omnis lapis eft fubftantia, ergo omnis lapis eft Leo.Habet autem hæc figura quatuor modos,Cefare,Cameftres,Feftino, Baroco; vt patet in hac tabula.

Cefare.	Nulla virtus eft vitium. Omnis iniuftitia eft vitium. Ergo nulla iniuftitia eft virtus.
Cameftres.	Omnis homo eft animal. Nullus lapis eft animal. Ergo nullus lapis eft homo.
Feftino.	Nullum rationale eft color. Aliqua Albedo eft color. Ergo aliqua alb. nõ eft rationalis.

Omne

Baroco.	Omne animal est sentiens. Aliquis lapis non est sentiens. Ergo aliquis lapis non est animal.

Quæstiones.

HAbetne hæc figura modos indirectè concludentes? Respondetur, Aristotelem 1. Prior. cap. 5. apud Perionium, & 7. apud Boethium, duos tantùm referre, quia nobis vocari solent Fapesmo, & Frisesomorum: sed his addi posse duos alios, nempe Cesares & Camestre. Quare autem addamus S, primo, & auferamus, a secundo, quum agemus de conuersione explicabimus.

Exempla sunt hæc.

Fapesmo.	Omnis homo est animal. Nullus lapis est animal. Ergo aliquis homo non est lapis.
Frisom.	Aliquod animal sentit. Nullus lapis sentit. Ergo aliquod animal non est lapis.
Cesares.	Nullum vitium est bonum. Omnis virtus est bona. Ergo nullum vitium est virtus.
Camestre.	Omnis iustitia est virtus. Nullum vitium est virtus. Ergo nulla iustitia est vitium.

De tertia figura.

TVnc autem tertia collocationis forma seruatur, quum medium in vtraque enunciatione subijcitur. Oportet autem in huius figuræ modis directis nunquam minorem esse negantem, contra quàm fit in hoc syllogismo, Omnis *Cautiones in tertia figura seruanda.*

homo est animal, nullus homo est Leo, ergo aliquis Leo non est animal. Oportet insuper, conclusionem esse vniuersam. Quod quia hic syllogismus, Omnis homo est animal, sed omnis homo est substantia, ergo omnis substantia est animal, minimè seruat, omninò est reijciendus. Et quidem in hac figura sex tantùm modi directim concludentes inueniuntur, Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison: sed quinq; indirectim, Daraptis, Disami, Datisis, Fapesmo, & Frisesomorum; quorum exempla hic ponimus. An autem dentur plures modi indirecti in hac & præcedenti figura, cap. 9. dissic. 2. & in capitis 10. dubitatione dicemus.

Modi directi.

Darapti.	Omnis homo est animal. Omnis homo est substantia. Ergo aliqua substantia est animal.
Felaptō.	Nullus lapis ambulat. Omnis lapis est insensibilis. Ergo aliquod insẽsibile nō ambulat.
Disamis.	Aliqua virtus est bona. Omnis virtus est habitus. Ergo aliquis habitus est bonus.
Datisi.	Omne malum est fugiendum. Aliquod malum est vitium. Ergo aliquod vitium est fugiendum.
Bocardo.	Aliquis lapis non est albus. Omnis lapis est durus. Ergo aliquod durũ non est album.
Ferison.	Nulla virtus est vitium. Aliqua virtus est bona. Ergo aliquod bonum non est vitium.

Modi

Modi indirecti.

Daraptis. Omnis homo est animal.
Omnis homo est substantia.
Ergo aliquod animal est substantia.

Disami. Aliqua virtus est bona.
Omnis virtus est habitus.
Ergo aliquod bonum est habitus.

Datisis. Omne malum est fugiendum.
Aliquod malum est vitium.
Ergo aliquod fugiendum est vitium.

Fapesmo Omnis homo est animal.
Nullus homo est lapis.
Ergo aliquod animal non est lapis.

Frisesom. Aliquis habitus est bonus.
Nullus habitus est dispositio.
Ergo aliquod bonũ non est dispositio

Quæstiuncula.

QVare ex modis indirectis primæ figuræ soli Fapesmo & Frilesomorum vagantur per omnes figuras? Respondetur. Quia habent conclusionem particularem negantem, quæ in omni figura potest concludi; cum tamen vniuersa aiens solum posit inferri in prima figura, vniuersa negans in prima & secunda, particularis aiens in prima & tertia.

Circa omnes figuras dubitationes.

NVnc oportet omnibus figuris communes quæstiones tractare. Ac principiò quæri tur, quæ ipsarum nobilior sit. Respondetur, Primam esse præstantiorem multis de causis. In *Quæ sit præstantior figurarum.*

ipsa

Quæ sit præstãtior figurarũ. ipsa etenim omne genus conclusionis potest inferri; scilicet vniuersa & particularis, aiens & negans: at in secunda figura non potest concludi aiens, sicut nec in tertia vniuersa. Porrò in eius prioribus modis manifesta sunt, atque perspicua illa duo principia; Dici de omni, & Dici de nullo. Quò fit, vt ad eam, tanquam ad præstantiorem, aliarum figurarum modi referantur. Denique in prima figura Medium obtinet locum maximè consentaneum suæ naturæ. Subijcitur enim maiori extremo, & minus superat. Quòd si velimus comparare secundam figuram tertiæ, præstantior est secunda; quia in tertia non potest conclusio vniuersa colligi. Item quia licet in neutra medium obtineat locum naturæ suæ accommodatum, tamen præstantior est eius situs in secunda, quàm in tertia: in illa enim de vtroque extremo affertur, in hac verò vtrique subijcitur: quamuis tertia hoc nomine antecellat secundæ, quòd in ipsa conclusio sit interdum aiens, in secunda nequaquam.

Secunda quæstio est, an detur quarta figura. Et videtur dari. Nam hic syllogismus, Omne animal est substantia, sed omnis substantia est ens, ergo omne animal est ens, est bonus; at non est in aliqua figurarum (vt constat) ergo danda est quarta figura. *De quarta figura.* Tametsi adhuc controuersum sit, detùrne quarta figura: hoc argumento potest ipsa defendi. Etenim figura consurgit ex varia medij collocatione; sed quatuor modis potest medium collocari, ergo totidem erunt figuræ. Propositio nota est. Probatur assumptio. Nam medium aliquando subijcitur in maiori, & prædicatur in minori, & fit prima figu-

ra; interdum prædicatur in vtraque, & fit secunda; nonnunquam in vtraque subijcitur, ac consurgit tertia: ergo si prędicetur in maiori, & in minori subijciatur, vt in superiori syllogismo factum est, proculdubio quarta consurget.

Agamus igitur de modis huius figuræ, tractemus de eius legibus, denique ab impugnantium telis eam defendamus. Habet quidem ipsa nouem modos, sed quatuor priores indirectè concludunt, quinque posteriores directè. Hoc enim est illi peculiare, vt prestantiores in ea sint modi indirecti, quàm directi. Possuntq; eisdem nominibus appellari eius modi, quibus & modi primæ figuræ: sed eo pacto, vt secunda vocalis priori loco ponatur. Quò fit, vt secundus modus huius figuræ non sit vocandus Celarent, sed Calerent. Huius præterea figuræ hæ leges tradi solent; ne scilicet propositio negans sit, aut assumptio particularis; saltem in modis indirectis. Non enim sequitur, Nullum animal est lapis, sed aliquis lapis est substantia, ergo aliquod animal non est substantia. Colligitur hinc, particularem negantem non posse collocari in antecedente quartæ figuræ, quia vel poneretur loco maioris, quæ non potest esse negans; vel minoris, quæ non potest esse particularis. Quò ferè argumento probare potuissemus, particularem negantem non posse esse præmissam in prima figura. Exempla autem modorum huius figuræ facilè esset describere, sed faciliùs multò cuique erit, ea excogitare.

Modi quartæ figuræ:

Eius leges

Qui autem hanc formam explodunt, his argumentis vtuntur. Primum, quia Aristoteles eius

eius non meminit. O plumbeum pugionem. Respondeti enim poterit, argumentum ab authoritate negans infirmum esse, vt in Topicis explicabitur. Respondetur secundò, Aristot. eas tantùm enumerasse figuras, quæ primò & per se inferunt conclusionem directam, secundariò indirectam: quod minimè conuenit quartæ. Alterum. Hæc figura nihil aliud est, quàm exemplũ regulæ traditæ ab Aristot. initio Categoriarum, quum alterum de altero dicitur vt de subiecto, &c. ergo non est ponenda: Respondetur primò, hoc argumentum potius confirmare sententiam hanc, quàm destruere. Probat enim huiusmodi syllogismos esse optimos, postquam Aristotelica regula fulciuntur. Respondetur secundò, falsum esse quartam figuram perpetuò illa regula niti. Nam (vt ibi docuimus) illa solùm adducitur ab Aristotele, respectu eorum, quæ in recta linea Categoriæ prædicato subijciuntur, aut saltem secundùm essentiam: & tamen in quarta figura possunt fieri syllogismi etiam in materia contingente. Tertium argumentum. Quarta figura potest reduci ad primam, si ordo sumptionum mutetur, ergo non differt à prima. Respondetur, etiam secundam & tertiam posse reduci ad primam. Quartum est, quia nullus syllogismus datur in quarta figura. Nam si daretur, maximè ille, quem initio huius quæstionis posuimus: at ille est in prima figura, ergo non in quarta, Probatur assumptio. Nam illa enuntiatio, Omnis substantia est ens, quæ à nobis putatur minor, re vera est maior, cùm in ea sit maior vis syllogismi. Ergo in syllogismo proposito medium subijcitur in maiori, & prædicatur in minori: ac proinde est in

Argumẽta in quartam figuram.

Achilles quartam figuram impugnãtium.

in prima figura. Respondetur omnia quæ in argumento proponuntur esse incerta. Nam veriùs dici posset, illam enuntiationem, Omnis substantia est ens, in prædicto syllogismo esse minorem; siue maiores vires habeat, siue minores. Nam eademmet propositio, quæ est maior in Disamis, est minor in Datisi; & illa quæ est maior in Datisi, est minor in Disamis. Ergo non est curandum, quæ enuntiatio habeat maiorem aut minorem vim, vt maior, vel minor propositio iudicetur. Sed dicendum est, illam esse maiorē, quæ priori loco ponitur; illam minorem, quę secundo loco; cum hac voce Sed; aut similibus. Idem argumentum, quod factum est de Disamis & Datisi, potest fieri de Cesare & Camestres. Hinc perspicuum fit, in illo syllogismo, de quo est controuersia, maius extremum esse animal, & minus substantiam; quia illud ponitur in propositione cum medio, hæc autem in assumptione. Igitur, qui voluerit, hoc pacto quartam figuram non absque probabilitate defendet. Sed quia parum à prima differt, non oportebit deinceps nisi tres syllogismorum figuras nominare. Sufficit enim hoc loco sensisse cum paucis, iam loquamur vt plures.

Nota de maiore, & minore enuntiatione.

Tertiò quæritur, an omnes syllogismi Categorici non modificati reponendi sint in aliqua harum figurarum. Sanè pars negans ita probatur. Hic syllogismus optimus est, Petrus est homo, sed Petrus est animal, ergo aliquod animal est homo, atqui non est in aliqua figurarum, cùm nullam enuntiationem habeat in antecedente vniuersam; contra leges omnium figurarum: Ergo alia figura est excogitanda. Præterea

An detur plures modi præter superiores.

terea hic syllogismus, Tantum animal est homo: sed nullus lapis est animal, ergo nullus lapis est homo, est bonus, quia in nulla re potest dari antecedens verum, & consequens falsum, simili forma retenta; & tamen non est in aliqua figurarum: ergo idem quod in priori argumento efficitur. Dices. Est in prima figura. Sed ita disputo. Concludit directè, & habet minorem negantem, ergo non est in prima. Eadem quæstio est de illo syllogismo, quem Aristoteles proponit 1. Posteriorum capite 10. Stellæ non scintillantes sunt prope nos, sed Planetæ non scintillant, ergo sunt prope nos. Quoniam si esset in aliqua figura, maximè in prima, in qua non est, cum habeat minorem negantem, & directe concludat. Sed respondemus, propter huius generis ratiocinationes non esse quærendam aliam figuram, licet dandi sint plures modi, præter eos, quos recensuimus. Sciendum est enim, ex syllogismis Categoricis quosdam esse modificatos, alios simplices. Modificati pertinēt ad has figuras, ratione dicti vt hic syllogismus, Necesse est omne animal esse substantiam, sed necesse est omnem hominem esse animal, ergo necesse est omnem hominem esse substantiam, ratione dicti collocatur in modo Barbara. Præterea simplices syllogismi alij constant planis, simplicibusq́; vocabulis, quæ peculiari tractatione & probatione non indigent; vt syllogismi de quibus huculque egimus: alij verò constāt vocabulis: quæ peculiares inuoluunt difficultates, scilicet dictionibus excludentibus, vt tantùm, solùm, & præter, &c. Dicuntur autem huiusmodi dictiones, proprias difficultates inuoluere, quia peculiare genus probationis exigūt.

Syllogismi modificatis enuntiationibus constates.

Nam

Nam hæc propositio, Omnis homo est animal, facilè probatur: sed hæc alia, Solus homo est risibilis, debet probari hac ratione, homo est risibilis, & nihil aliud potest ridere, ergo solus homo est risibilis. Item huius generis sunt etiam syllogismi constantes dictionibus, quæ significant prædicatum conuenire subiecto adæquatè, vt primò & per se, quatenus & quà, &c. vt hæc ratiocinatio, Homo quà homo est rationalis; sed nullus lapis est homo, ergo nullus lapis est rationalis. Syllogismi qui constant his dictionibus, pertinent ad vnam figurarum, iuxta variam medij collocationem: non tamen necessariò pertinent ad aliquem modum ex numeratis. Verbi gratia. Syllogismus proximè adductus est in prima figura, & tametsi directè concludat, non est in Barbara, Celarent, Darij, aut Ferio, cùm habeat minorem negantem. Quinimo nec omnes syllogismi, qui carent istis dictionibus, collocantur in aliquo superiorum modorum; nisi quum seruant communem loquendi formã. Quod ideo dixerim, quoniam hic syllogismus, Omnis homo est animal, nullus Leo est homo, ergo omnis Leo aliquod animal non est, caret omni vocabulo, quod peculiare genus probationis exigat, & quia in consequente non seruat vsitatum loquendi morem, quamuis sit in prima figura, & directim colligat, non est in vllo quatuor modorum, quippè cùm minorem negantem habeat. Denique assero, neq; omnes syllogismos, qui dictionibus peculiarem habentibus difficultatem vacant, & vsitatam loquendi formam retinent, pertinere ad aliquem prædictorum modorum; nisi medium fuerit vniuersum. Nam si fuerit singulare, dabitur

Syllogismi constãtes vocib. quæ proprias exigunt probationes.

Syllogismi à communi loquutionis phrasi alieni.

syllogismi expositorij. tur syllogismus in aliqua figura, qui in nullo eorum collocabitur. Breuiter itaque dicendum est, non omnes syllogismos Categoricos & simplices, quamuis sint boni, ad modos assignatos pertinere, nisi careant dictionibus peculiarem probationem desiderantibus, & seruent vsitatum loquēdi morē, nec cōstēt medio singulari.

Iam igitur respondeamus ad argumenta. Et ad primum dico; illum syllogismum esse expositorium, ac pertinere ad tertiam figuram; non tamen ad aliquem modum superiorem. Quum autem supra dictum est; saltem alteram præmissarum vniuersam esse debere, non erat sermo de syllogismo expositorio, id est, qui medio cōstat singulari. Ad secundum respondetur, illum syllogismum esse in prima figura, & minorem in prima figura posse esse negantem, etiam in syllogismo directo, quando in maiori ponitur dictio excludens, aut significans prædicatum conuenire subiecto adæquatè; sicut in simili euentu potest esse in secunda figura vtraque præmissa aiens: vt fit in hoc syllogismo, Tantùm animal est homo, sed omne rationale est homo, ergo omne rationale est animal. Nec in huiusmodi forma vnquam poterit dari antecedens verum, & consequens falsum. Ad tertium respondetur, eum syllogismum esse in prima figura, & minorem esse negantem voce tantùm: nam ibi accipitur pro aiente, quasi dicamus, Stellæ non scintillantes sunt propè nos, sed Planetæ sunt stellæ non scintillantes, ergo Planetæ sunt propè nos.

In prima figura minor potest esse negās & in secunda vtraq; præmissa aiens.

Quartò quæritur, quonam pacto cognoscere posimus, quot sint modi in quauis figura. Et respondetur, primò considerádas esse leges commu-

munes omnibus figuris, quas capite 5. assignauimus, & trademus dubio sequenti, scilicet ne vtraque enunciatio sit particularis, vel negans, &c. Præterea retinendas esse leges peculiares illius figuræ, cuius vtiles modos inuestigamus: Verbi causa. Si quærimus modos vtiles primæ figuræ directè concludentes, reuocanda sunt in mentem illa præcepta, quæ initio eiusdem figuræ tradidimus, nec maior sit particularis, nec minor negans. Postremò per diuisionem considerandæ sunt omnes, quæ fieri possunt enuntiationum connexiones: & quot fuerint non repugnantes aut communibus, aut peculiaribus illius figuræ præceptionibus, tot erunt in ea modi directi. Exemplum. In prima figura vel ambæ enuntiationes sunt aientes, vel negantes ambæ; vel propositio aiens est, & assumptio negans; vel maior negans, & minor aiens: tum singulæ huius diuisionis partes ita sunt diuidendæ. Si duæ enuntiationes sunt aientes, vel ambę sunt vniuersæ, & fit primus modus vtilis, scilicet Barbara; vel ambæ particulares, & fit inutilis quædam compositio, quia ex vtraque speciali in nulla figura quicquam infertur: Vel maior est vniuersa, & minor particularis, & nascitur tertius modus vtilis, quæ dicitur Darij, vel maior est particularis, & minor vniuersa; estque incollectilis combinatio, quia in prima figura ex maiori speciali nihil infertur. Si autem vtraque sit negans, consurgunt quatuor connexiones, quia vel vtraque est vniuersa, vel vtraque specialis: vel maior vniuersa, & minor particularis: vel è contrario. Sed omnis hæc structura inutilis est, cu ex duabus negationib', ex cõmuni omnium formarum lege, nihil ex necessitate

Ratio inuestigandi modos cuiusq; figuræ.

Primus modus primæ figuræ.

Secundus modus.

Tertius modus. efficiatur. Iam autem si maior sit aiens, sit minor negans, totidem combinationes oriuntur, vt patet: sed cunctæ vanæ sunt, cùm ex minori negante nihil posſit directè in prima figura colligi. Denique si maior sit negans, & minor aiẽs, aut vtraque est vniuersa, & fit secundus modus, & quidem egregius, qui vocatur Celarent, aut vtraque est particularis, ac subinde est inutilis modus, vt dictum est: vel maior est vniuersa, & minor specialis, quod accidit in quarto modo vtili; scilicet Ferio. Tandem vel maior est particularis, & minor vniuersa; fitq; inutilis modus, quia in hac figura ex maiori particulari nihil colligitur. Simili analogia possunt inuestigari modi aliarum figurarum directi, & etiam indirecti: dummodo intelligamus, pauciores leges in modis indirectis, quàm in directis seruari debere; præsertim in tribus figuris.

Quartus modus.

Aliæ præceptiones figurarũ. Quinto dubitari potest, An præter leges, quas cap. 5. in omnibus figuris seruandas tradidimus, aliæ regulæ in omnibus sint obseruandæ. Respondetur, plures esse præceptiones annotandas: sed ideò in hunc locum reiectas fuisse; quia aliqua earum vix poterant intelligi, nisi præcognitis figuris. Prima lex est, ne in syllogismo Categorico aliqua Hypothesis, aut conditio collocetur. Quare nullius est momenti hæc ratiocinatio in prima figura, Omne animal si est rationale, est homo, sed omnis Leo est animal, si est rationalis, ergo omnis Leo est homo. Non equidem nego, ad constituendos syllogismos posse Hypotheses, ac (vt aiunt) casus postulari; id enim sapientissimi quique faciunt. Licet (ait Cicero lib. 4. de Finibus) aliquid fingere docendi causa. Sed dico, eas Hypotheses,

An Hypotheses sint admittendæ.

aut

aut conditiones non esse intra syllogismi Categorici partes collocandas. Altera præceptio est, ne pars maioris extremi ponatur in assumptione. Quare hic syllogismus non caret vitio, Omne secundum proximè sequitur primum, sed omne tertium proximè sequitur secundum, ergo omne tertium proximè sequitur primum. Nam maius extremum per resolutionem propositionis est hoc, Proximè sequens primum; quòd tamen in secunda enuntiatione ex parte collocatur. Tertius canon. Nulla vox debet latiùs patere in consequente, quàm in antecedente. Quæ causa est, vt hic syllogismus reijciatur, Omne mortuum est non ens, nullus homo est non ens: ergo nullus homo est mortuus. Vox siquidem Homo in antecedente sumitur pro homine qui est; in consequente verò pro homine qui est, vel fuit; & ita est falsa, quia hanc habet intelligentiam, Nullus homo qui est, vel fuit, est mortuus. Quod autem in illo consequenti accipitur pro homine, qui est, vel fuit, probatur: nam hæc enuntiatio aiens, Homo est mortuus, ita dicitur de homine qui est, sicut de homine qui fuit. Etenim de Christo domino, qui nunc in cælis viuit, verè dicitur eum esse mortuum. Mortuus & sepultus est, dicitur in symbolo. Rursumque de Adam; qui iam non est (nisi ratione animæ) sed fuit, dicimus eum esse mortuum. Ergo in illa enuntiatione negante, Nullus homo est mortuus, Homo sumetur pro eo qui est, vel fuit: alioquin negatio non negabit quicquid affirmatio affirmat. Quòd si hæc vera sunt, profectò nulla vox in conclusione sumenda est cum nota vniuersitatis; id est, omnis, aut nullus, quæ in antecedente sumpta non fuerit,

Quare in prima figura ex minori negante, nihil directè colligatur.

rit. Quare bene se habent, qui negant, ex minore negante quicquam directè colligi posse in prima figura: quoniam si fiat hic syllogismus, Omnis homo est animal, nullus Leo est homo, ergo nullus Leo est animal, certè animal in conclusione sumitur in vniuersum, quia signum illud negans omnes voces sequentes in vniuersum accipi cogit; cum alioqui illa vox animal in propositione particulariter accipiatur: quia signum generale aiens, vt omnis & quilibet, si initio enuntiationis collocetur, non profert vim suam vltra subiectum: quare minimè pertingit ad attributum. Sed de his satis multa lib. superiore cap. 6. & 7. scripsimus. Quartum præceptum. Pars medij non debet ingredi conclusionem. Itaque reijcienda est hæc ratiocinatio, Omnis homo est res distincta à Leone, sed nullus Leo est res distincta à Leone, ergo nullus Leo est res distincta ab homine; quoniam pars medij, scilicet res distincta, ingreditur conclusionem. Vltima lex. In syllogismis nulla vox Homonyma collocetur: quia cùm Homonymum sit multiplex secundùm definitionem, æquiualebit illa vox saltem duobus terminis; & ita constabit syllogismus quatuor terminis. Sed hæc de his; quæ verè Homonyma sũt, intelligãtur. Analoga enim obsunt ingredi demõstrationem, vt patet in Metaphysica, in qua fiunt demonstrationes de ipso ente; quamuis sit analogum. Lib. 8. cap. 3. meliùs hæc tractabimus.

De particularis, & indefinita æqualitate.

Quæritur vltimò, quid agere possimus, quando in aliquo modo designatur enuntiatio particularis. Respondetur, loco eius posse enũtiationem indefinitam sumi. Quò fit, vt hi duo syllogismi sint in Datisi.

Aristoteles enim sic ait lib. 1. Prior. cap. 5. in Perionij translatione,& 7. in versione Boethii. Si indefinita propositio pro affirmante particulari sumatur, eundem atque illa efficiet syllogismum in quauis figura. Sed hoc loco stultissimum esset, oblatam occasionem probandæ nostræ opinionis contemnere. Diximus libro superiore cap. 13. hanc enuntiationem, Animal est homo, esse necessariam. Quæ profectò sententia hoc clarissimo testimonio sic comprobatur, vt iam eam negare non debeat quisquam; si modò velit esse Peripateticus. Si enim quotiescunque ego dico, Aliquod animal est homo, possum dicere, Animal est homo, cum illam enuntiationem possim in syllogismo necessario collocare, profectò idem mihi licebit de hac secunda. At syllogismus necessarius ex necessariis enuntiationibus constat, ergo illa enuntiatio, Animal est homo; est necessaria. Præterea sumo illum secundum syllogismum, quem supra ex indefinitis assumptione & conclusione in Datisi composui: & peto, vt reducatur ad Darij, profectò (vt cap. sequenti dicemus) assumptio erit simpliciter conuertenda. At in conuersione simplici ex conuertente ad conuersam,& è contrario, est optima consequutio. Ergo bona erit hæc argumentatio, Homo est animal, ergo animal est homo, sed in bona argumentatione ex necessario, non potest sequi contingens, ergo illa indefinita enuntiatio, Animal est homo, est necessaria. Hæc satis. Itaque (vt ad propositum reuertamur) loco particularis licet ponere indefinitam.

Omnis homo est substantia.
Sed aliquis homo est animal.
Ergo aliquod animal est substantia.

Omnis homo est substantia.
Sed homo est animal.
Ergo homo est substantia.

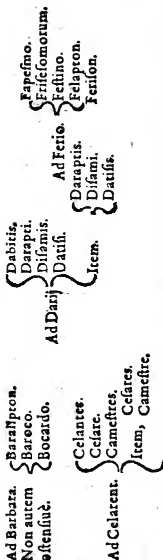
De ostensiua reuocatione imperfectarum ratiocinationum ad perfectas. Cap. 9.

Duplex syllogismorum conuersio.

OStendamus iam, quonam pacto modi imperfecti ad perfectos debeant reuocari. Sunt autem duæ reuocationis formæ, vna dicitur ostensiua, seu recta, aut per reciprocationem; altera ad incommodum, vel ad impossibile. In hoc autem capite de conuersione, aut reuocatione ostensiua agemus; in sequenti verò de ea quæ vrget incommodo. Conuersiua ostensiua est mutatio syllogismi imperfecti in perfectiorem, media reciprocatione alicuius, aut omnium enuntiationum, aut transpositione sumptionum; ita vt maior fiat minor, & minor maior. Quam rem breuissimè explicabit antiquus quidam auctor illis vocabulis, quibus singulos modos omnium figurarum nominauit, scilicet, Barbara, Celarent, Darij, &c. Nam cùm priores quatuor modi primæ figuræ incipiant ab his consonantibus B, C, D, & F, reliqui etiam modi, qui ab eisdem incipiunt, debent conuerti ad eos modos primæ figuræ, quibus in primis characteribus assimilantur. Omnes incipientes à B, reducuntur ad Barbara, à C, ad Celarent, à D, ad Darij, ab F, ad Ferio, vt in hac tabula manifestè ostenditur.

Priores cuiusque modi literæ quid ostendant

Ad

Præterea modi, qui post quatuor priores sequuntur, quatuor potissimùm consonantibus in medio constant (licet alias admittant, quæ parum ad conuersionem faciunt, sed tãtùm causa carminis adiectæ sunt, vt l, n, r, t.) scilicet S, M, P, C, quæ peculiarem significationem habent. Quia S, significas enuntiationẽ præcedẽtem debere cõuerti simpliciter; P, per accidens, M, transponẽdas esse præmissas, denique C, positũ in medio vocabuli, indicat, talem modum non posse conuerti conuersione ostensiua ad primam figuram, sed tantum cõuersione ad incommodum. Exempla sunt manifesta: quare nos duo tantùm adducemus, ne diutiùs in re perspicua lectorem detineamus. *De vi quarundã consonantiũ.*

Fapesmo. { Omnis homo est animal.
Nullus lapis est homo.
Ergo aliquod animal non est lapis.

Ferio. { Nullus homo est lapis.
Aliquod animal est homo.
Ergo aliquod animal non est lapis.

Maior fit minor, & conuertitur per accidens. Minor verò simpliciter.

Disamis. { Aliquis homo est animal.
Omnis homo est substantia.
Ergo aliqua substantia est animal.

Darii. { Omnis homo est substantia.
Aliquod animal est homo.
Ergo aliquod animal est substantia.

Maior fit minor, & conuertitur simpliciter sicut conclusio.

De conuersione Baraliptō.

Difficultates ex superioribus ortæ.

QVa ratione in modo Baralipton conclusio particularis aiens in vniuersam aientem conuertitur, vt illud P, indicat, cùm sępissimè ex simili conuersione antecedens verum, & consequens falsum possit dari: verbi gratià, Aliquis homo est animal, ergo omne omne animal est homo. Respondetur. Quum in Baralipton particularis aiens in vniuersam conuertitur, id non fieri ex vi legum conuersionis, sed ex vi enuntiationum in antecedente præcedentium. Quia enim præmissæ modi Baralipton sunt eædem penitus atque illæ, quæ in Barbara proponuntur; ideò sicut in Barbara possunt inferre vniuersam aientem directam, ita in Baralipton. Quamobrem potest specialis aiens indirecta in vniuersã directam mutari.

Altera

Altera difficultas. Quænam est causa, ob quam Baroco & Bocardo non possunt reduci ad primam figuram conuersione ostensiua? Respondetur; Quia conuersio ostensiua aut fit præmissarum transpositione, aut earum conuersione; quod sanè in his modis fieri nequit. Si enim accipiamus modum Baroco, & eius præmissas trãsponamus, iam maior erit particularis negans; quod vetant leges primæ figuræ. Si autem præmissas in suis locis relinquamus, & earum reciprocatione vtamur, erimus in nihil agendo occupati. Si enim reciprocetur propositio, cùm sit vniuersa aiens, conuertetur in particularem aientem, cõstabitque syllogismus ex duabus particularibus, vel repugnante natura. At si assumptio conuertatur, ea per contrapositionem reciprocabitur, cùm sit specialis negans: fietque syllogismus ex quatuor extremis, duobus finitis, & totidem infinitis. Eadem ferè est ratio de Bocardo, cuius si transponamus sumptiones, minor erit particularis negans contra leges primæ figuræ. Si verò aliquam præmissarum velimus conuertere, eadem incommoda sequentur, quæ de Baroco adduximus. Et quidem consultò asserimus, hos modos non posse conuerti ad primam figuram: nam ad aliam possunt profectò reduci, si omnes præmissæ & conclusiones conuertantur per contrapositionem. Sed tunc Baroco erit in tertia figura, & Bocardo in secunda, vt ostenditur in his exemplis.

Quare duobus modis inutilis sit conuersio ostensiua.

Propria conuersio ostensiua Baroco & Bocardo.

Baroco. { Omnis homo est animal.
Aliquod ens non est animal.
Ergo aliquod ens non est homo. }

Bocardo

Bocardo. { Aliquis homo non eſt leo. Omnis homo eſt animal. Ergo aliquod animal non eſt Leo. }

Baroco. { Omne non animal eſt non homo. Aliquod non animal non eſt nō ens. Ergo aliquis nō homo non eſt nō ens. }

Bocardo. { Aliquis non leo non eſt non homo. Omne non animal eſt non homo. Ergo aliquis nō leo nō eſt nō animal. }

Dices ergo, iam dabuntur in ſecunda & tertia figura plures modi indirecti, quam ſupra (cōmunem ſcholam ſequentes) recenſuimus: Reſpondeo, verum eſſe prorſus, quod intuliſti: nam in ſecunda figura datur Bocardo, & Baroco in tertia. Nec vlla ratione in ſimili forma poterit dari antecedens verum, & conſequens falſum; non modo quum vocabula ſunt infinita, ſed etiam quando ſunt finita: vt ex ſequētis capitis dubitatione pateſcet. Hos igitur duos modos, etſi in nullo penitus auctore legerimus, ab omnibus tamen ſuſcipiendos arbitramur: quia (vt dixi) ex ſumptionibus ita compoſitis, neceſſariò fit concluſio. De hoc itaque conuerſionis genere ſatis.

De Fapeſmo & Friſeſomorū reductione

Tertia difficultas. Cùm (vt colligitur ex Ariſtotele 1. Prior. cap. 5.) illi modi, quos dicimus Fapeſmo & Friſeſomorum in tribus figuris repeperiantur, quomodo ſunt conuertendi quando sūt in ſecunda, vel tertia figura? Reſpondetur. Quādo Fapeſmo & Friſeſomorum ſunt modi indirecti primæ figuræ, facilem eſſe eorum in præſtantiorem modum reuocationem; ſi ipſorum characteres conſiderentur. Quando autem ſunt modi ſecundæ figuræ, conuertuntur ad primam hoc pacto. Vtriuſque non præmiſſæ traiicienda ſunt

sunt,& transponendæ.Deinde verò ea quæ antea erat minor, & postea fit maior, simpliciter est conuertenda:atque ita fiet,vt Frisesomorum reducatur ad Ferio;Fapesmo autem ad Celarent, & habebit conclusionem vniuersam ; quæ erit conuertens enuntiationis vniuersæ negantis: ex qua per leges oppositionis subalternæ colligetur conclusio,quæ erat in Fapesmo. Quare Fapesmo,quum est in secunda figura, non deberet incipere ab F,sed à C.Reductionem autem hæc tabula indicat.

Fapesmo. { Omnis homo est animal.
Nonnullus lapis est animal.
Ergo Aliquis lapis non est homo.

Celarét. { Nullum animal est lapis.
Omnis homo est animal.
Ergo nullus homo est lapis.

Frisesó. { Aliquis homo est animal.
Nullus lapis est animal.
Ergo aliquis homo non est lapis.

Ferio. { Nullum animal est lapis.
Aliquis homo est animal.
Ergo aliquis homo nō est lapis.

Denique Fapesmo & Frisesomorum , quum sunt in tertia,reducuntur ad Ferio, si præmissæ taijciantur: & prætere a ea enuntiatio quæ erat maior in Frisesomorum simpliciter conuertatur; quæ autem erat maior in Fapesmo:conuertatur per accidens, vt fit in hac tabula.

Fapesmo. { Omnis homo est rationalis.
Nullus homo est Leo.
Ergo aliquod rationale non est leo.

Ferio. { Nullus homo est leo.
Aliquod rationale est homo.
Ergo aliquod rationale non est Leo.

Frise-

Frisesom. { Aliquis homo est rationalis. / Nullus homo est Leo. / Ergo aliquod rationale non est leo.

Ferio. { Nullus homo est Leo. / Aliquod rationale est homo. / Ergo aliquod rationale non est Leo.

Ratio conuersionis directæ. Quarta difficultas. Quid prodest hæc syllogismorum reductio ad probandum, priorem syllogismum necessariò inferre conclusionem? Respondetur. Cùm certũ sit in bona argumentatione quicquid sequitur ad consequens, sequi etiam ad antecedens;& enuntiationes syllogismi perfecti, in quem fit conuersio, sint eædem atque illæ, quæ erant in syllogismo imperfecto, aut ex illis necessariò colligantur; sequitur, illud consequens, quod infertur ex præmissis syllogismi perfecti, inferri etiam ex sumptionibus imperfecti.

De quarta figura reductione Vltima difficultas. Si quis defendere velit quartam figuram, quomodo eius syllogismos ad primam reducet? Respondetur, hanc conuersionem esse omnium facillimam, si cuiuslibet syllogismi præmissæ traijciantur.

De reductione ad incommodum, seu ad impossibile. Cap. 10.

Quomodo hæc syllogismorũ reuocatio à superiori differat. QVi alicuius imperfectæ ratiocinationis cõplexionem negat, aut ignoratione ducitur, aut proteruia: si ignorans fuerit, sufficiet ei conuersio directa, de qua superiore capite diximus, sin proteruus sit, alio genere conuersionis vtendum erit, quod appellari solet ad incommodum. Est autem latum discrimen inter duo hæc reductionis genera, quod primum tantum syllogis-

logiſmus imperfectis conueniat, ſecundum verò perfectiſſimis etiam accõmodari poſſit. Prius ta:nẽ dicemus, quoniã pacto hoc genere conuerſionis vti debeamus in ſyllogiſmis imperfectis; deinde aliqua ſubiiciemus, quæ ad ſyllogiſmos perfectos attinent. Conuerſio ad incommodum eſt, quum ſumpto contradictorio concluſionis negatæ, & aliqua iam ab aduerſario conceſſa propoſitione, aliam ab eo perinde conceſſam falſam eſſe probamus. Verbi gratia, ſi fiat ſyllogiſmus in

Quod ſit reductio ad incommodum.

Datiſi, { Omnis homo eſt ſubſtantia.
Aliquis homo eſt animal.
Ergo aliquod animal eſt ſubſtantia.

& admiſsis ſumptionibus, concluſionem aliquis neget, ita contra eum eſt diſputandum. Hæc enuntiatio, aliquod animal eſt ſubſtantia, per ſe eſt falſa; ergo eius contradicens, Nullum animal eſt ſubſtantia, erit vera. Sed vt antea conceſſiſti, Aliquis homo eſt animal, ergo aliquis homo nõ eſt ſubſtantia. Tum ita argumentabor: Hæc concluſio; Aliquis homo non eſt ſubſtantia, eſt falſa, cùm repugnet maiori antea conceſſæ in Datiſi: ergo propter aliquam præmiſſarum eſt falſa. Nõ propter minorem huius poſterioris ſyllogiſmi, quia eſt eadem, quam conceſſiſti ante in Datiſi; ergo propter maiorem, ſcilicet Nullum animal eſt ſubſtantia. Quod ſi hæc eſt falſa, Nullum animal eſt ſubſtantia, ergo illa concluſio, quam antea negaueras, Aliquod animal eſt ſubſtãtia, erat vera. Proindeq; hæc conuerſio ad incommodum vocatur, quia pertrahit eum cum quo agimus,

Methodus ſeruanda in ſuis generis reuocatione.

vt aut neget, quod prius concesserat; aut concedat, quod ante negauerat. Quare nulla potest incommodior iudicari. Vt autem genus hoc conuersionis explicetur, primùm dicendum est, ad quem modum perfectum reducatur quilibet imperfectus: deinde verò quonam pacto illud fieri debeat in omnibus figuris. Illud autē prius tribus vocabulis doctores huius facultatis exponūt; primum Nesciebatis, secundum Odiebam, tertium Letareromanis. Primum inseruit quinque modis indirectis primæ figuræ, & ideo ex quinque syllabis est compositum; alterum modis secundæ; tertium modis tertiæ. Sic autem vocabula sunt disponenda, vt prima syllaba respondeat primo modo illius figuræ, secunda secundo, & ita deinceps: vt fit in hac adiuncta tabula. Porrò dictiones illæ ex quatuor vocalibus componuntur, A, E, I, & O. Syllaba quæ constat A, designat modum sibi respondentem reducendum esse ad eum modum primæ figuræ, cuius conclusio est A; id est, vniuersa aiens: scilicet Barbara. Similiter E, denotat modum sibi respondentem conuertendum esse ad eum modum primę figuræ, cuius conclusio est E; id est, vniuersa negans: nempè ad Celarent. I, autem conuertendum esse ad modum, cuius cōclusio

Artis vocabula.

Vocabulorum explanatio.

Nesciebatis. { Baralipton. Celantes. Dabitis. Fapesmo. Frisesomorum.

Odiebam. { Cesare. Camestres. Festino. Baroco.

Letareromanis. { Darapti. Felapton. Disamis. Datisi. Bocardo. Ferison.

clusio est I;id est, particularis aiens: vt Darij: sicut etiam O, ad Ferio, vt patet in hac tabula.

Nesciebatis. { Baralipton ad Celarent.
Celantes ad Darij.
Dabitis ad Celarent.
Fapesmo ad Barbara.
Frisesomorum ad Darij.

Odiebam. { Cesare ad Ferio.
Camestres ad Darij.
Festino ad Celarent.
Baroco ad Barbara.

Letareromanis. { Darapti ad Celarent.
Felapton ad Barbara.
Disamis ad Celarent.
Datisi ad Ferio.
Bocardo ad Barbara.
Ferison ad Darij.

Sed qua ratione huius generis reciprocatio fieri debeat, quatuor regulis explicabitur. Prima in modis directis secundæ figuræ seruanda est eadem maior, & enuntiatio contradicens conclusioni negatæ sumenda est pro minori, atque ita contradictorium minoris iam concessæ colligetur; ad hunc modum. *Prima lex in reductione obseruanda.*

Cesare. { Nullus lapis est animal.
Omnis homo est animal.
Ergo nullus homo est lapis.

Ferio { Nullus lapis est animal.
Aliquis homo est lapis.
Ergo aliquis homo non est animal.

Secunda regula. Modi directi tertiæ figuræ probantur ad incommodum ex eadem minore, & contradicente conclusionis sumpta loco Maioris. Nam absque dubio sequetur contradicens, aut contraria enuntiatio maioris *Secunda lex.*

concessæ? Hoc autem loco perinde est colligere contrarium, atque contradictorium alicuius enuntiationis; nam sicut duæ contradicentes simul veræ esse nequeunt, ita nec duæ contrariæ. Exemplum.

Darapti. { Omnis homo est animal.
Omnis homo est substantia.
Ergo aliqua substantia est animal. }

Celarent. { Nulla substantia est animal.
Omnis homo est substantia.
Ergo nullus homo est animal. }

Tertia lex. Tertia regula. Modi indirecti primæ figuræ (dempto Celantes) conuertuntur, sumendo contradictorium conclusionis negatæ pro maiori, & maiorem in minoris locum substituendo: nam sic fiet contradictorium, vel contrarium minoris iam concessæ; aut saltem contradictorium, vel contrarium enuntiationis, in quam cõuertitur minor iam concessa. Exemplum.

Baralip. { Omnis homo est animal.
Omne ridens est homo.
Ergo aliquod animal est ridens. }

Celarent. { Nullum animal est ridens.
Omnis homo est animal.
Ergo nullus homo est ridens. }

Quarta lex. Quarta regula. Celantes conuertitur, sumpto contradictorio conclusionis negatæ loco assũptionis; & ex assumptione præcedentis syllogismi efficiendo propositionem: ac demum inferẽdo contradictorium propositionis concessæ; aut eius potiùs conuertentis. Hac ratione.

Celan-

Celantes. { Nullus homo est lapis. / Omne ridens est homo. / Ergo nullus lapis est ridens.

Darij. { Omne ridens est homo. / Aliquis lapis est ridens. / Ergo aliquis lapis est homo.

Restat vt dicamus, quonam pacto modi directi primæ figuræ possint conuerti ad incommodum. At certè quiuis eorum potest hoc genere conuersionis tam ad secundam, quàm ad tertiam figuram reduci: vt hoc schema indicat. *De reductione modorum primæ figuræ.*

Barbara ad { Baroco. / Bocardo. — Celarent ad { Festino. / Disamis

Darij ad { Camestres. / Disamis. — Ferio ad { Cesare. / Datisi.

Sit igitur prima lex. Si hi modi debent conuerti ad modos, secundæ figuræ, seruanda est eadem propositio: & contradictorium conclusionis negatæ sumendum tanquam assumptio: atque ita contradictorium assumptionis iam concessæ colligetur, vt hic fit. *Prima regula.*

Barbara. { Omnis homo est animal. / Omne rationale est homo. / Ergo omne rationale est animal.

Baroco { Omnis homo est animal. / Aliquod rationale non est animal. / Ergo aliquod rationale non est homo.

Altera lex. Si hi modi ad tertiam figuram sunt reducendi, sumendum est contradictorium cõclusionis tanquam propositio, ac eadem assumptio est conseruanda; quibus constitutis, contradictorium propositionis concessæ efficietur. Exempli causa. *Secunda regula.*

Barbara { Omne animal est substantia.
Omnis homo est animal.
Ergo omnis homo est substantia.

Bocardo. { Aliquis homo non est substantia,
Omnis homo est animal;
Ergo aliquod animal nõ est substãtia

Dubitatio.

Quomodo syllogismi indirecti secundæ & tertiæ figuræ in primã transferantur.

QVæret fortassè quispiam, quonam pacto reducẽdę sint ad primam figurã ratiocinationes indirectæ secundæ, tertiæque figuræ hoc genere conuersionis. Respondetur. Primò conuertendas esse ostensiuè ad aliquem modum directum, & tum reduci posse per incommodnm sicut ille modus postulabit. Verbi gratia: Darapsis conuertatur ad Darapti, & deinde ad Celarent. Tamen (vt antea dixi) pręter modos indirectos, quos supra enumerauimus in secũda & tertia figura, dantur duo alij modi indirecti; quorum vnus in secũda figura apellari debet Bocardo (non dico Baroco) alter verò Baroco in tertia: vt hæc exempla demonstrant.

Bocardo { Aliquod animal non est homo.
Omne rationale est homo.
Ergo aliquod animal nõ est rationale.

Baroco. { Omnis homo est animal.
Aliquis homo non est iaspis.
Ergo aliquod animal non est iaspis.

De Bocardo secũda & Baroco tertia figura.

Quare si de his modis loquamur, non possunt priùs conuerti ostensiuè, vt constat, quonam ergo pacto conuertentur ad incommodum? Respondetur, Baroco qui est in tertia figura conuerti debere ad Barbara, sumendo contradictorium

um conclusionis negatæ pro maiore: ipsaque maiore in minorem mutata, contradictorium minoris concessę colligetur, vt fit in hoc exemplo.

Baroco. { Omnis homo est animal. / Aliquis homo non est iaspis. / Ergo aliquod animal non est iaspis.

Barbara { Omne animal est iaspis. / Omnis homo est animal. / Ergo omnis homo est iaspis.

At Bocardo ex secunda figura conuertitur ad Barbara, sumpto contradictorio couclusionis negatæ pro minori, & minore in maioris locum euecta; & ita contradictorium maioris concessæ inferetur. Exemplum.

Bocardo. { Aliquod animal non est homo; / Omne rationale est homo. / Ergo aliquod animal nō est rationale.

Barbara { Omne rationale est homo. / Omne animal est rationale. / Ergo omne animal est homo.

De ratione inuestigandi Medium Cap. 11.

VT toti huic tractationi tanquam fastigium imponamus, dicendum est qua ratione excogitandum sit Medium ad ratiocinationes in his figuris constituendas. Cumque ea, quam syllogismo inferre debemus conclusio, aut vniuersa aiens sit, aut negans: itemque particularis aiens, aut negans varij canones erunt adhibendi. Primus. Vniuersam aientem concludemus sumpto medio, quod sit consequens ad subiectum conclusionis, & antecedens ad prædicatum

De vniuersali affirmatiua. dicatum. Sed quid appellas antecedens? Quid dicis consequens? Antecedens hoc loco id omne dicimus, quo posito, sequitur aliud. Ex quo etiam perspicuum est, quid vocemus consequens: vt homo est antecedens respectu animalis; animal autem respectu hominis consequens; quia bene sequitur, Homo est, ergo animal quoque est. Itaque *Mediū an tecedense & consequens.* si probare oportet, omnem hominem esse substantiam, sumendum est animal, quod est ad hominum consequens, & comparatione substantiæ antecedens: nam si homo est, sumo est, animal est; rursumque si animal *Vocabula artis.* substantia quoque erit. Sumpto igitur animali, in hunc modum fiet syllogismus, Omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Verùm ad hanc & sequentes regulas intelligendas, inuenit humanæ mentis solicitudo sex verba, nempè Fecana, Cageti, Gebali, Dafenes, Hebare, Gedaco. Ea autem tribus syllabis constant, quarum extrema componitur vna istarum quatuor vocalium A, E, I, & *Vocabulorum explicatio.* O. Et quidem A, positum in vltima syllaba designat, tale vocabulum inuentum esse ad colligendam vniuersam aientem, vt Fecana. Similiter E, positum in vltima syllaba indicat, eam dictionem inseruire conclusioni vniuersæ neganti; vt Dafenes, Hebare: I, speciali aienti, vt Cageti, & Gebali. O, tandem particulari neganti, vt Gedaco. Duæ tamen syllabæ priores cuiusque vocabuli duabus tantùm vocalibus constant A, & E. Nam A, designat prædicatum conclusionis inferendæ: E, subiectum. Cæterùm tam A, quàm E, tres habens consonantes comites. Ipsum enim A, comitantur B, C, & D. E, verò habet socias F, G, H. Enimuero

uero B, significat medium consequens prædicatum conclusionis; C, antecedens illud; sed D, repugnans eidem: vt lapis est repugnans animali, cùm possit in vniuersum de illo negari: dicendo, Nullum animal est lapis. Non aliter F, medium indicat consequens subiectum, G, antecedens illud, H, denique repugnans eidem. Iam facil est ipsa vocabula intelligere: nam Fecana inseruit primæ regulæ, & designat ad concludendam vniuersam aientem, sumendum esse medium, quod sit F, ad E, id est, consequens subiectum; & C, ad A, id est, antecedens prædicatum. Exemplum positum est iam superiùs in Barbara. Atque hoc præceptum, quod de vniuersali aiete datur, patet latiùs: eo enim vti possumus ad concludendam particularem aientem in Darij: dummodo medium, quod potest tribui subiecto vniuersè, tribuatur particulariter. Secunda regula, cui accommodatur vox Cageti. Particularis affirmans cōcluditur inuēto medio, quod vtrunq; extremū antecedat; idq; præsertim in tertia figura: vt si ad probandum aliquod animal esse substantiam, sumatur vt medium homo, fiatque syllogismus in Darapti; Omnis homo est substantia, sed omnis homo est animal, ergo aliquod animal est substantia. Qua regula in omnibus modis tertiæ figuræ, tam directis, quàm indirectis, in quibus infertur particularis aiens vtemur. Sed dices: Etiam potest inferri particularis affirmans in tertia figura, si medium accipiatur, quod vnum extremum antecedat, & aliud sequatur. Verbi gratia in Datisi, Omne animal est substantia, aliquod animal est homo, ergo aliquis homo est substantia; certè animal

Applicatio vocabulorum.

De speciali affirmatiua conclusione.

antecedit substantiã,& sequitur hominem. Attamen nos solùm dicimus,in quouis modo tertiæ figuræ posse colligi particularem aientem, si regula nostra seruetur: non autem negamus aliquando posse dari syllogismum,in quo ea minimè obseruetur;sed ille nunquam poterit esse in Darapti. Tertia regula, quæ in vocabulo Gebali continetur. Ad concludẽdam particularem aientem indirectim in prima figura, sumendum est medium, quod subiectum conclusionis antecedat,& prædicatum sequatur.Vt ad probandum aliquam substantiam esse hominem, sumendum est animal,vt Omne animal est substantia, omnis homo est animal,ergo aliqua substantia est homo.Quartum præceptum. Qui vniuersam negantem in Celarent,aut Cesare colligere volet, sumat medium repugnans attributo, & consequens ad subiectum: vt ad probandum nullum hominem esse lapidem, sumendum est animal. Includitur autem hæc regula in vocabulo Dafenes:quia scilicet medium est D, ad A,id est,repugnans prædicato;& F,ad E,id est, subiectum sequens.Quo etiam modo vocabula,quæ alijs regulis inseruiunt, explicanda sunt.Idem autem præceptum ad concludendam particularem negantem in Ferio & Festino debet seruari. Quinta lex.Ad inferendam vniuersam negantem in Celantes & Camestres, sumendum est medium repugnans subiecto conclusionis , & prædicatum sequens;& in Celantes, Nullum animal est lapis,omnis homo est animal,ergo nullus lapis est homo.Hæc quoque præceptio pertinet ad modum Baroco,respondetque ei vocabulum Hebare.Sexta regula.Ad inferendam particularem negantem

Alia regula de speciali aiente.

De vniuersa negãte.

Iterum de vniuersali negante.

negantem in tertia figura, sumendum est medium, quod & prædicato repugnet, & antecedat subiectum; vt in Felapton, Nullus homo est lapis, omnis homo est animal, ergo aliquid animal non est lapis. Ad cuius regulæ vsum excogitatum est verbum Gedaco. Pertinet autem & ipsa ad Fapesmo, & Frisesomorum in prima figura. Præter hæc vocabula excogitata sunt alia tria s. Febas, Hedas, & Hecas, qui ideo tertia syllaba carent, quia significant infrugiferas quasdam enuntiationum connexiones, quæ nulli conclusioni inferendæ inseruiunt. Febas enim denotat medium vtrunq; extremum consequens, quod de vtroque extremo in vniuersum prædicari posit. Hoc autem medio si vti liceret, daretur syllogismus in secunda figura ex duabus aientibus. Hedas significat mediū, quòd sit H, ad E, id est, repugnans subiecto, & D, ad A, id est, repugnans etiam prædicato. Quò fit, vt nihil ex tali medio posit inferri, nisi concedamus, syllogismum ex duabus negantibus vtilē esse, Hecas etiam medium inutile repræsentat, quod scilicet repugnat subiecto conclusionis; sed prædicatum antecedit. Dico autem inutile esse huiusmodi medium, quia cùm sit repugnās subiecto, in prima & tertia figura minor erit negans, contra leges ipsarum: cumque sit inferius prædicato, subijcietur in maiori enuntiatione, ac proinde non poterit fieri syllogismus in secunda figura.

De speciali negate vana quadam medij habitudines.

Huius capitis obiectiones.

De modis indirectis secundæ tertiæq; figuræ.

PRima. Cùm dictum sit, quod medium quærendum sit ad modos directos primæ figuræ; & ad directos secundæ & tertiæ, quid de indirectis secundæ & tertiæ sentiemus? Respondetur, Cesares contineri sub quinta regula; at Camestre, & Fapesmo & Frisesomorum, quando sunt in secunda, intra quartam præceptionem poni: item Daraptis, Disami, & Datisis sub canone secundo intelligi: denique Fapesmo & Frisesomorum quum tertiæ figuræ subeunt collocationem, ad sextam regulam pertinere. Sed quæret aliquis. Nonne dictum est supra, dari alium modum indirectum in secunda figura, qui potest appellari Bocardo; & alium in tertia, quem licet Baroco nominare? Quæ igitur regula his accommodabitur? Respondetur. Si seruetur sexta regula, fiet syllogismus in Baroco tertiæ figuræ: si verò quinta, fiet in Bocardo secundæ. Omnia autem, quæ de ratione inueniendi medium hucusque dicta sunt, hac tabula fient perspicua. Nihil enim opus est exemplis hæc facere longiora.

De Baroco tertiæ, & Bocardo secundæ figuræ.

Fecana

Fecana.	Barbara.
Fecani.	Darij.
	Darapti.
	Disamis.
	Datisi.
Cageti.	*
	Daraptis.
	Disami.
	Datisis.
Gebali.	Baralipton.
	Dabitis.
	Celarent.
	Cesare.
Dafenes.	Festino.
	Ferio.
Dafeno.	*
	Camestre.
	Fapesmo 2. figuræ.
	Frisesomorũ 2. figuræ.

Qui in secũda, quarta, quinta, ac sexta regula infra asteriscũ & omnes tertiæ ponuntur, sunt indirecti.

Hebare	Camestres.
	Baroco.
	*
Hebaro	Celantes.
	Cesare.
	Baroco 2. figuræ.
	Felapton.
	Bocardo.
	Frisesomorum.
Gedaco	*
	Fapesmo 1. figuræ.
	Frisesomoru 1. figuræ.
	Fapesmo 3. figuræ.
	Frisesom. 3. figuræ.
	Bocardo 3. figuræ.

De quartæ autem figuræ (si tamen ponenda est) modis nihil necesse est scribere, quia eandem subeunt rationem, quam modi primæ.

Altera obiectio in id quod dictum est, vocabulum Hecas non posse in vsum alicuius syllogis-

logismi assumi, quia haberet minorem negantem, ac subinde non esset in prima, aut tertia figura; & præterea medium contra leges secundę figuræ subijceretur. Hæc ratio videtur manifestè refelli in Fapesmo & Frisesomorum primæ figuræ, in quibus minor est negans, & mediū subijcitur in maiori. Sed respōdetur, Hecas nō posse inseruire Fapesmo & Frisesomorum primæ figurę, quoniam medium deberet subijci prædicato conclusionis, cū debeat esse e, ad A; & tamen prædicatum conclusionis (cùm isti modi sint indirecti) non ponitur in maiori enuntiatione, sed in minore: in qua medium primæ figurę non subijcitur, sed prædicatur. Presiùs tamen vrges. Ergo saltē illa medij collocatione vti licebit in Baroco tertiæ figuræ, in quo medium in minori subijcitur. Sed presiùs respondeo, eam medij rationem nec in Fapesmo, aut Frisesomorum primę figurę, nec in Baroco tertiæ posse retineri. Quid ita? Quia Hecas medium nobis refert, quod subiecto conclusionis repugnet: medium autem horum modorū non repugnat subiecto cōclusionis. Etenim cū sint indirecti, subiectum conclusionis ponitur in maiori enuntiatione, at maior enuntiatio in his modis, cùm sit aiens, non potest ex repugnātibus terminis fieri.

An sex illæ regulæ perpetuo obseruentur.

Tertia obiectio. Non semper in vtilibus collectionibus illæ sex regulæ seruantur: ergo non sufficiunt ad omnes ratiocinationes. Respondetur, neque nos arbitrari illas sufficere. Tantùm enim docemus, quotiescunque istæ seruabūtur, fieri bonum syllogismum; cum alioquin & ex materia & ex forma bonus esse possit: quamuis non seruet regulas superiores: vt patet in hoc syllogismo in Disamis, Aliquod animal est ho-

mo

mo, omne animal est sentiens, ergo aliquod sentiens est homo.

De Syllogismo expositorio. Cap. 13.

Sequitur vt de syllogismo constante medio singulari, qui Expositorius, ob eã causam dicitur, quòd ipso scientiarum principia, & quasi elementa exponantur, dicamus. Potest autẽ huius generis ratiocinatio nõ modò in tertia figura colligi, vt quidam arbitrantur, sed in prima etiam, & secunda, tam existente aliqua præmissarum in directa, quàm omnibus directis, vt in his exemplis manifestò apparet.

Nominis explicatio

In qua figura fiãt expositorij syllogismi.

In tertia figura.
Petrus est homo.
Petrus est hoc album.
Ergo hoc album est homo.

In secunda.
Petrus est hoc album.
Paulus non est hoc album.
Ergo Paulus non est Petrus.

In prima.
Petrus non est Leo.
Hoc album est Petrus.
Ergo hoc album non est Leo

Et quidem expositorij syllogismi alij aientes sunt, alij verò negantes. Aientes dicuntur quorum conclusio est aiens: negantes verò quorum est negans. Et quemadmodum superiores syllogismi innitebantur duobus illis principijs dici de omni, & dici de nullo, ita expositorij aientes hac regula stabiliũtur, quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter sese, vt quia hoc album est idem cum Petro, & hoc ambulans quoque, ideò hoc album est hoc ambulans: sed negantes hac altera

Huiusmodi syllogismorũ firmamenta.

altera nituntur sententia, illa quorum vnum est idem cum aliquo tertio, alterum verò nequaquam, sunt inter se diuersa. Vt quia hoc album est idem cum rege,, & hic leo non est idem cum ipso, ideo hoc album, & hic Leo non sunt idem inter se. Nolo in tradendis harum ratiocinationum præceptionibus immorari; eędem enim sunt ferè, quæ & superiorum: ne scilicet medium ingrediatur conclusionem, ne aliqua vox sit Homonyma, cuius significatio non explicetur, &c.

Dubitationes.

Quare fiat syllogismus ex singularibus & nō ex specialibus pronuntiatis.

PRima. Quare non potest fieri syllogismus ex duabus enuntiationibus particularibus, & ex duabus singularibus poterit? Respondetur. Quia enuntiationes particulares sunt incertæ: vt quum dico, Aliquod animal est homo, & Aliquod animal est Leo, possum aliud & aliud animal designare, & ita pateret captionibus locus; si ex duabus specialibus sumptionibus syllogismus componeretur: vt fit in isto, Aliquod animal est Leo, sed aliquod animal est homo, ergo aliquis homo est Leo. Cæterùm quum ex singularibus progredimur, iam quasi digito id, de quo loquimur, demonstramus. Quare nulla est erroris occasio in expositorio syllogismo.

Quadam expositoriæ ratiocinationes ab scholis explodenda.

Altera dubitatio. Quomodo syllogismus expositorius bona argumentatio est, si docent Theologi, nullius ponderis esse hanc ratiocinationem, Hæc essentia est pater, sed hæc essentia est filius, ergo est pater? Insuper naturalis Philosophus hunc syllogismum non approbat, Hic motus est actio, & hic motus est passio: ergo

go pasſio eſt actio. Reſpondetur, priorem non eſſe expoſitorium, quia medium non accipitur plenè, & omnibus modis ſingulare, cùm in ſe contineat tria ſuppoſita; id eſt, tres perſonas. Etenim eſſentia quamuis omninò ſit vna in tribus perſonis, eſt tamen reuera, & non (vt fit in rebus creatis) ſola ratione eis communis. Ille verò alius eſt quidem expoſitorius, ſed ideò reprehenditur, quia in eo ex ſenſu, quem vocant identicum, proceditur ad ſenſum formalem: aut alijs verbis, ex vnitate rei, vnitas rationis & diffinitionis colligitur. Eſſet tamen egregia ratiocinatio, ſi ita fieret, Hic motus eſt actio, & hic motus eſt paſsio, ergo actio eſt res quæ eſt paſsio. Iam ergo inquies, in ſyllogiſmo expoſitorio poteſt captio & fallacia inueniri. Fateor. Nam (vt Sapiens docuit) cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ: & vulgò dicitur, *Fatta la lege, trouata la fraude.* Quare non eſt adeo perfecta ratiocinationis forma, qua humanum ingenium abuti non poſſit. Quod ergo nos dicimus, hoc ſolùm eſt, intollerabiliores errores ex vtraque particulari, quàm ex vtraque ſingulari poſſe colligi. Nam cùm enuntiatio ſingularis in modo & figura rectè diſponitur, ſolùm poteſt in rebus creatis (vt diuinas Theologis relinquamus) error in ſenſu formali colligi; at quum vtraque eſt particularis, non modò in ſenſu formali, ſed in rebus ipſis error contingit. Antea enim ex duabus particularibus ſumptionibus colligebamus, aliquem hominem eſſe Leonem: & certè homo atque Leo non ratione tantùm, ſed re vera, ac realiter vt duæ res diſtinguuntur.

Ad primā dubitationē redimur.

Poſtre-

De causa effectrice expositoria ratiocinationis

Postrema dubitatio. Cùm syllogismus sit opus mentis, & intellectus non cognoscat singularia (sensus enim est singularium, intellectus vniuersalium) quomodo datur syllogismus cōstans medio singulari? Responderi potest, syllogismum expositorum non fieri in intellectu, sed in quodam sensu interno, qui etiam appellatur ratio particularis. Et licet ille sensus per se non sufficiat ad constituendum syllogismum, sufficit tamen quatenus est coniunctus intellectui. Quemadmodum calor per se solùm potest calefacere, at vt in homine coniūgitur potētiæ nutriendi, carnes humanas & ossa producit. Sed de his copiosius in libris de Animo disputatur.

De syllogismo Hypothetico.

Quid sit, & quotuplex syllogismus Hypotheticus. Cap. 13.

SVperest iam tandem Hypotheticæ ratiocinationis disputatio, post absolutam Categoricæ tractationem. Hypotheticus syllogismus est, qui ex Hypothetica enuntiatione constat. Et sicut triplex est genus Hypotheticæ enuntiationis, ita quoque triplex est syllogismus Hypotheticus; nam alius est conditionatus, alius coniunctus, alius, postremo disiunctus.

Duo modi vtiles syllogismi conditionalis.

Conditionatus bifariam ex conditionata aiente fieri potest. Primùm quum statuimus enuntiationis antecedens, vt consequens postea inferamus. Exemplum; Si Sol lucet, dies est; atqui Sol lucet, ergo dies est. Secundò quum tollimus consequens, vt negemus etiam antecedens. Exemplum. Si Sol lucet, dies est, atqui dies non est; ergo Sol non lucet. Alij præterea modi excogitari poterunt, sed erunt inuti-

Inutiles combinationes.

inutiles. Primus est, quando progredimur ex cõditionata aiente, & statuimus consequens, vt inferamus antecedens. Vanum profectò argumentum, nimirum, in quo ex vero poterit sequi falsum, vt Si Leo est homo, Leo est animal, atqui Leo est animal, ergo Leo est homo. Secundus est, quando posita conditionata aiente, destruimus antecedens, & postea consequens. Verbi gratia. Si Leo est homo, leo est animal: at leo non est homo, ergo leo non est animal. Tertius est, quando posita conditionata negante, affirmamus alterutram partem, vt reliquam destruamus. Vt si ita argumentemur. Non si hoc est album, est animal, atqui hoc est album, non igitur erit animal: de Cygno enim verum est antecedens, & falsum consequens. Quomodo inquies, antecedens verum est de Cygno? Facilè id ostendam. Assumptio enim vera est, quia Cygnus est albus: porrò etiam propositio. Quoniam cùm sit conditionata negans, hac ratione exponitur, Non continuò atque res aliqua est alba debet esse animal; etenim Papyrus est alba, nec tamẽ est animal. Vltimus posset tradi mod⁹, quum posita conditionata negante, alterutram eius partem negamus, vt reliquam inficiemur, aut liberè colligamus: quod esset argumentari ex vtraque sumptione negante, vt in hoc syllogismo, Non si hæc res est alba, est homo; sed non est alba, ergo non est homo; verum esset antecedens, & falsum consequens de Aethiope. Quòd si aliter inferre volumus, Ergo hæc res est homo, verum erit totum antecedens, & falsum cõsequens, de coruo.

Coniunctus syllogismus non potest ex aiente

coniuncta fieri. Hæc enim argumentatio, Petrus est homo, & Petrus est animal, ergo Petrus est animal, bona est; sed Enthymema potiusquã syllogismus videtur: potest tamen ex coniuncta negante fieri, si affirmemus vnam partem, & aliam destruamus. Vt Non & Petrus est homo, & Petrus est lapis; sed Petrus est homo, ergo Petrus non est lapis. Si verò aliter argumentemur ex coniuncta negante, scilicet negando vnam partem, vt aliam statuamus, mala erit ratiocinatio, vt patet in hoc exemplo Non & Petrus est lapis, & Petrus est arbor, sed Petrus non est lapis, ergo Petrus est arbor.

De syllogismo coniuncto.

Disiũctus syllogismus potest fieri trib. modis. Primo, ex disiũcta aiente negãdo vnam partẽ, vt aliã colligamus, vt Hoc animal vel est homo, vel brutum; sed non est homo, ergo est brutum. Vrges. Embryo est animal, & non est homo, & tamen non sequitur, ergo est brutum. Sed leuiter vrges: Nam id nihil ad Dialecticum attinet. Tantùm.n. ipse docet, si verum sit antecedens, verũ etiã esse consequens. Si autem arbitreris, Embryonem nec pertinere ad hominem, nec ad brutum: sicut negas consequtionem, ita syllogismi propositionem negare debuisses; qua semel concessa, non licet ampliùs consequutionem inficiari. Secundo, ex disiuncta aiente destruendo vtranque eius partem; vt si quis diceret lapidem esse animal, & nos ita argumentaremur, Quodlibet animal aut est homo, aut est brutum, at lapis non est homo, neque verò est brutum; ergo lapis non est animal. Sed facillimum est hanc ratiocinationem redigere in Celarent, si tanquam medium sumatur illud disiunctum, homo aut brutum. Tertio, ex disiuncta aien-

De syllogismo disiuncto.

ta aiente, affirmando vnam partem vt aliam, destruamus. Exemplum. Omne animal, aut homo est, aut bruthm esse debet: sed Petrus est homo, ergo Petrus non est brutum. Sed hoc vltimũ genus argumenti potest equidem tolerari, quum disiunctio constat ex his, quæ eidem conuenire nequeunt; alioqui non erit vlla ratione approbandum. Vt si dicamus, Vel Petrus est homo, vel Petrus est animal, sed Petrus est homo, ergo Petrus non est animal.

Huius capitis quæstiuncula.

DVbium est, cur ex disiuncta negante, nullus syllogismus fieri possit. Respondetur. Quia disiuncta negans (vt lib. superiore cap. vltimo diximus) æquipollet coniunctæ aienti compositæ ex enuntiationibus Categoricis contradictorijs; sed ex coniuncta aiente (vt in hoc capite habes) non potest syllogismus effici: ergo neque ex negante.

De syllogismi diuisionibus. Cap. 14.

POtuissent alia multa de syllogismo tractari, sed quoniam non omnia simul dici debent, paucis ad hæc additis, finem faciamus aliquando. Igitur in præsentia colligamus appendicis loco varias syllogismi diuisiones. Sanè ratiocinationum aliæ Categoricæ sunt, aliæ Hypotheticæ. Hypotheticas nunc diximus, in conditionatas, coniunctas, & disiunctas diuidi. Sed Categoricæ aliæ simplicibus constant enuntiationibus, aliæ modificatis. Quæ simplicibus constant, aliæ medium habent vniuersum, aliæ singulare; quæ (vt diximus) expositoræ dici possunt. Præterea quæ medium habent vniuersum, iuxta figurarum ac modorum varietatem diui-

di solent. Porrò alijs modis distribuuntur: nam syllogismi alij aientes sunt, alij verò negantes. Item alij dicuntur particulares, quorum conclusio est specialis; alij vniuersi, qui vniuersam conclusionem habent. Denique partim directim concludunt, partim indirectim. De syllogismo igitur hæc dicta sint. Iã ad alias argumentationis species veniamus: primumq; ad inductionem; quæ Dialectica est argumentatio.

De Inductione. Cap. 15.

Lex inductionis. INductio, qua (teste Aristotele 6. Ethic. cap. 3.) vtimur ad scientiarum principia ostendenda, ita definitur. A singulis ad vniuersa progressio: vt Iste ignis est calidus, & ille, & ita de reliquis; ergo omnis ignis est calidus. Veruntamen vt exacta sit inductio, oportet probè numerari singula: vt si probandum est mihi, omnem hominem esse album, non tantùm mille, aut decem millia recensebo; sed omnes ad vnum homines: alioqui nihil ea inductione efficiã. Sed quoniã arduũ foret, omnia, quæ sub eo genere continentur, persequi singularia; satis erit, quibusdam recensitis, addere, Et ita de reliquis; aut Et sic de singulis; vel Et eadem est cæterorum ratio.

Inductionis in syllogismi formam mutatio. Quoniam autem inter omnes argumentationis species longè, multumque præstat ratiocinatio, non erit à nostro instituto alienum, exponere quonam pacto inductio ad syllogismum possit referri. Id verò fiet, si omnia singularia pro medio accipiamus. Quare inductio suprapositа hoc pacto ad Barbara reuocabitur: Omne quod est iste ignis, aut iste, aut alius quiuis est calidum; sed omnis ignis est iste ignis, aut iste, aut

certè

certè alius: ergo omnis ignis est calidus. Iam igitur dubia proponamus.

Difficultates.

PRimùm difficilè ad intelligendum videtur, quonam pacto inductio differat à syllogismo; cùm perinde ac ille sit oratio, in qua quibusdam positis, aliud necessariò colligitur. Sed huic difficultati iam responsum est lib. 1. cap. 10. dub. 2. Quare ad alias properemus. Prima. Hæc inductio est bona, Aliquis homo fuit in arca Noe, & aliquis leo; itemque ex singulis animalis speciebus aliquod animal fuit in arca ipsius Noe: ergo animal fuit in arca Noe; & tamen (vt manifestissimum est) nec numerantur, nec numerari possunt omnia singularia, quæ sub animali continentur. Nec quidem dici potest, eandem esse cæterorum rationem; alioqui nullum animal suffocatum fuisset: ergo non oportet omnia singularia inductionibus percenseri. Respondetur, etiam in ista inductione satis numerari singula, quæ sub vniuerso continentur. Nam cum accipiatur ibi illa vox, Omne non vniuersè pro omnibus animalibus, sed pro omnibus speciebus animalis; inde fit, vt sufficiat numerari singulas species, ratione saltem vnius, aut plurium indiuiduorum.

An omnia singularia in inductione numerentur.

Alia difficultas. An inductio suapte natura ita est bona argumentatio, vt non possit in ea ex antecedente vero consequens falsum colligi? Enimuero Aristoteles 1. Topic. cap. 10. ait, inductionem esse verisimilem argumentationem, & popularibus colloquiis accommodatam. Sanè hoc argu-

An inductio sit bona argumentatio.

argumento nobilis quidam auctor sibi persuasit, inductionem non esse necessariam argumentationem, sed tantùm probabilem & mediocrem coniecturam: quo etiam ductus, non esse addendam existimauit illam clausulam, & ita de singulis; aut illam, & eadem est cæterorum ratio, &c. Respondemus tamen, inductionem esse duplicem, aliam accuratam & perfectam, aliam probabilem tantùm; & (vt aiunt) Topicam. Si accurata fuerit inductio, nunquam in ea antecedens verum & consequens falsum dari poterit; quia in antecedente vel omnia indiuidua percensentur, vel additur illa particula, & ita de singulis, teste Aristotele 2. Prior. cap. 14. & 15. Sed fortè obiicies. Sequeretur inde, antecedens inductionis esse æquè ignotum, ac consequens. Si enim quisquam probaturus, omnem coruum esse nigrum, ita disputet, Hic coruus est niger, & hic alius, & cæteri etiam, ergo omnis coruus est niger: certè qui negat consequens, negabit & antecedens. Quare id quod dubium est, nulla re certiore, sed æquè obscura, probari videbitur. Attamen hæc nihil nos commouent. Dicimus enim antecedens esse notius, tum quia sensu notum est hunc coruum esse nigrum, & illud similiter; tum etiam quia satis probabile est, si omnes corui, quos in hanc vsque diem vidimus, nigri sint, reliquos non ab similis esse coloris. Antecedens ergo est notius consequente, quia est probabilius & clarius. Nec si antecedens inductionis sit probabile, continuò sequitur, inductionem esse argumentum probabile. In omni siquidem syllogismo necessariò infertur ex antecedente conclusio, tametsi plerarunque ratiocinationum antecedens sit contingens. Veruntamen

Vtrùm in inductionis antecedēs notius sit consequēte.

men si inductio fuerit Logica, seu Forensis, non est necessaria argumentatio; nec oportet addi semper illam particulam. Et ita de reliquis. De quo inductionis genere intelligendus est Arist. 1. Top. loco citato.

Vltima difficultas. Videtur posse dari inductionem, quæ progrediatur ex singulis rectè enumeratis, ac nihilominus antecedens sit verum, & consequens falsum apud Aristot. Nam cùm arbitretur ipse, Mūdum ab æterno fuisse, ac proinde perpetuò leones fuisse, ac futuros esse, profectò (ipso iudice) hæc inductio erit nullius ponderis, Hic leo non existit in rerum natura necessariò, neque iste aut ille, & ita de singulis: ergo nullus leo necessariò in rerum natura existit. Arist. enim concedet antecedens, & negabit consequens; quia cùm apud ipsum necesse sit, aliquem leonem existere, profectò falsum etiam apud ipsum erit, nullum leonem necessariò existere. Respondetur, hanc inductionem esse bonam, & consequens apud Arist. etiã esse verum; duplicem tamen posse habere sensum; primus est, nullus est certus, ac determinatus leo, qui necessariò existat. Hic autem verus est: & ex antecedente sequitur. Secundus est, nullus leo etiam vagè & indefinitè sumptus existit necessariò; qui sensus est falsus apud Aristotelem: nec ex posito antecedente sequitur. Aristoteles enim in eo fuit errore, vt arbitraretur, necessariò aliquem leonem fuisse: quiuis ille esset.

An detur inductio omnia præcepta seruans, quæ mala sit.

Multa nos docet fides, quæ summi Philosophi ignorarunt.

De Enthymemate. Cap. 16.

INstat iam disputatio argumentationũ, qua-

rum vsus Rhetori est accommodatus; Enthymematis inquam, si Exempli. Priùs autem de Enthymemate, quod syllogismus quidam imperfectus videtur agemus: deinceps de Exemplo, quod quia frequenter ex vno singulari aliud colligit, videtur, imperfecta quædam inductio. Syllogismus autem prior est inductione. Explicabimus igitur in hoc capite, quid sit Enthymema, & qua via ad syllogismum possit reduci.

Quid sit Enthymema. Enthymema est imperfecta ratiocinatio, in qua ex vna sumptione festinatò infertur conclusio, vt Omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Sex autem regulis explicabitur reductio Enthymematis ad syllogismum. *Diuisio Enthymematis.* Triplex enim est Enthymematis genus: primum quod tribus terminis constat; quorum vnus ponitur solùm in antecedente, & hic sumendus est pro medio syllogismi; alius semel ponitur in antecedente, & iterum in consequente: alius denique tantùm ponitur in consequente, ex quo vnà cum medio debet constari ea, quæ deest enuntiatio. Alterum Enthymematis genus tantum duobus terminis constat. Tertium denique pluribus quàm tribus. Igitur priores quatuor regulæ ad prius illud Enhtymematis genus pertinebunt: quinta ad secundum, & sexta ad tertium. Quare prima regula est. *Prima regula.* Quum idem terminus est subiectum in antecedente & consequente, deest propositio, aut maior, & ea addita fiet syllogismus in prima, aut tertia figura. Vt Omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia, deest maior, nempe Omne animal est substãtia, quæ si ponatur, perfectus erit syllo-

gismus

gismus in Barbara. Secunda regula. Si idem est prædicatum antecedentis, & consequentis, deest assumptio, redigeturque in primam; aut secundam figuram, vt Omnis homo est animal, ergo omne rationale est animal; adhibeatur assumptio, sed omne rationale est homo. Tertia regula. Quando idem est subiectum antecedentis, & prædicatum consequentis, desideratur assumptio, qua posita, syllogismus in secunda figura constituetur: vt Nullum animal est lapis, ergo nullus Carbunculus est animal; addenda est assumptio, sed omnis Carbunculus est lapis. Quarta regula. Quando idem est prædicatum antecedentis, & subiectum consequentis, deest maior in tertia figura, vt Omnis homo est animal, ergo aliquod animal est substantia; addenda est propositio, scilicet, Omnis homo est substantia. Quinta regula. Quando Enthymema constat solùm duobus vocabulis, reducitur ad syllogismum Hypotheticum. Vt hoc Enthymema, Omnis homo est animal, ergo aliquod animal est homo, ita reducitur, Si omnis homo est animal, aliquod animal est homo; sed omnis homo est animal: ergo aliquod animal est homo. Sexta regula. Si Enthymema constet quatuor terminis, non potest reduci ad vnicum syllogismum Categoricum, sed ad duos. Verbi causa. Hoc Enthymema, Omne animal currit; ergo omnis homo mouetur, ita reducitur, Omne animal currit, sed omnis homo est animal, ergo omnis homo currit. Præterea, omne quod currit, mouetur; sed omnis homo currit, ergo omnis homo mouetur. Quòd si mauis, reducito ad Hypotheticam ratiocinationem, vt Si omne animal currit, omnis homo mouetur: sed omne

Secunda. *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.*

animal currit, ergo omnis homo mouetur. Nullum siquidem Enthymema dabitur, quod ad syllogismum Hypotheticum reduci nequeat.

Quæstiones.

Quo signo bonum Enthymema dignoscatur.

QVo signo potest intelligi aliquod Enthymema esse bonum? Respondent quidam, tum esse bonum, quum reduci potest ad bonum syllogismum. Nam syllogismus habet se vt perfectum, Enthymema vt imperfectum. Quare illud Enthymema erit bonum, quod ad bonum syllogismum reduci potest. Sed hæc sententia aut intelligitur de syllogismo bono ratione formæ, aut de bono ratione materiæ. Si primum, perspicuè impugnabitur, quia hoc Enthymema, Omnis homo est animal, ergo omnis homo est albus, est pessimum, cùm ex opposito consequentis haud sequatur oppositum antecedentis; & tamen reducitur ad perfectum ratione formæ syllogismum: scilicet, Omne animal est album, sed omnis homo est animal, ergo omnis homo est albus. Si verò dicatur secundum, similiter refelletur; nam hoc Enthymema, Omnis homo est lapis, ergo omnis homo est insensibilis, est optimum Enthymema; & tamen non potest reduci ad bonum syllogismum ratione materiæ: Ergo non oportet Enthymema bonum reduci ad bonum ratione materiæ syllogismum. Propositio probatur. Quia est bona argumentatio, cùm ex opposito consequentis sequatur oppositum antecedentis; & non est syllogismus, vel inductio, &c. ergo est bonum Enthymema. Assumptio autem est manifesta, quia

quia semper talis syllogismus procedit ex falsis. Quare duo nobis dicenda sunt, primum, bonum Enthymema necessario debere reduci ad bonum ratione formæ syllogismum, siue Hypotheticus ille fuerit, seu Categoricus. Alterum est, hoc non sufficere, sed præterea exigi, vt ipsum Enthymema per se sit bona argumentatio: ita scilicet, vt ex opposito consequentis sequatur oppositum antecedentis. Alii dicunt; illud esse bonum Enthymema, quod addita enuntiatione vera reduci potest ad bonum ratione formæ syllogismum. Itaque; quoduis Enthymema etiam ex falsis enuntiationibus constans, quod potest, adhibita vna enuntiatione, vera reduci ad syllogismum, ratione formæ bonum; est etiam bonum Enthymema ratione formæ. Sed mihi difficilè id persuadebunt hi auctores: nam argumentatio bona ratione formæ, perpetuò est bona; at modò hæc cõsequutio, Est homo, ergo est res alba, per se sumpta est mala; ergo etiam quando nondum erant Aethiopes, erat mala ratione formæ; quamuis tunc potuisset probari, addita hac enuntiatione vera, Omnis homo est albus. *Propria sententia.* *Tertia sententia.*

Præterea quæritur, quidnam sit quod Aristot. 2. Prior. cap. penult. docet, illud Enthymema quod reducitur ad primam figuram esse bonum, quod ad secundam & tertiam esse malum. Videmur enim cum illo pugnare. Respondetur Aristot. eo in capite tria Enthymemata proposuisse, ex quibus vnum reducitur ad bonum syllogismum primæ figuræ, alterum ad syllogismum secundæ figuræ ex duabus aientibus, tertium ad syllogismum tertiæ figuræ ex duabus *Quædam Aristot. verba exponuntur.*

bus particularibus; quod quidem vetant leges syllogismorum. Arist. igitur non de omni Enthymemate, quod ad secundam & tertiam figuram reducitur, loquebatur; sed de ijs quæ ipse proposuerat, eorumque similibus.

An Enthymemata ad modos indirectos reduci possint.

Tertia quæstio. Quare non assignantur regulæ reducendi Entymemata ad modos indirectos figurarum? Quia cùm quoduis Enthymema iuxta quatuor priores regulas possit ad modos directos reuocari, non curarunt auctores regulas tradere, quibus vti possemus, si collibuisset ad indirectos syllogismos ea transferre. Ego quidem iam eas paraueram, sed lectoris patientia abuti nolui; longum enim esset omnia persequi.

De quarta figura.

Quarta quæstio. Quid defendunt quartam figuram, quomodo poterunt Enthymemata ad illam reducere? Respondetur. Id fiet facilè, si duæ priores regulæ obseruentur, & in primæ euentu addatur assumptio, in secundæ autem propositio. Sed illud memoriæ retinendum est, conclusionem debere in quatuor prioribus modis colligi indirectim.

De Exemplo. Cap. 17.

Quid sit exemplũ.

EXemplum est argumentatio, in qua ex vno singulari aliud infertur, ratione similitudinis, quæ inter ipsa reperitur. Verbi gratia: Antiochus cognomento Nobilis, aut Illustris in maximis cruciatibus obijt, quia populum Dei malè tractauit: ergo & Turca, qui, quoad eius potest, Christianos perdit, mala etiam morte peribit. Quòd si interdum ad vniuersum comprobandum exemplis vtimur, vt cùm ex Phocē-

sibus

sibus ad Thebanos, aut contra argumentamur, id sanè facimus quatenus illa communia, tanquam singularia quædam accipiuntur. Sed curãdum est, vt similitudo sit vera causa effectus, qui in antecedente ponitur. Vnde hoc exemplum nullius est ponderis, Salomon vir sapientissimus, fuit tandem idolatra, ergo qui sapientes esse cupiunt in idem scelus prorumpent. Sapientia enim non fuit idolatriç causa. Hoc tamen exemplum est accommodatum, Herodes Ascalonita amore regni voluit CHRISTVM, quem regem appellari audierat, interficere; ergo hic tyrannus, ne regnum amittat, omnẽ semẽ Regium delere conabitur. *Exemplorum lex.*

Facillimum autem est, exemplum reducere ad syllogismum, si accipiatur illa similitudo in vniuersum pro maiori; & ex eadem similitudine, atque subiecto, conclusionis fiat minor. Verbi gratia. Hoc exemplum, Malum fuit Thebanis bellum gerere in Athenienses, quia erant vicini; ergo malum erit Phocensibus Thebanos adoriri; ita in syllogismum redigetur: Malè cessit Thebanis bellum, quod Atheniensibus intulerunt, eò quòd erant vicini; ergò bellum in vicinos gerere, omnibus est damnosum. Tum sic: Malè cedit omnibus bellum gerere in vicinos; sed Phocenses vicini sunt Thebanorum; ergo malè cedet eis contra Thebanos præliari. Vbi principiò exemplum reductum est ad imperfectam quãdam inductionem, in qua ex vno singulari (non quatenus singulare est, sed quatenus habet vniuersalem causam coniunctam) collegimus vniuersum: deinde autem reductũ est in syllogismum. Hæc itaque est exempli metamorphosis. *Exempli in syllogismum transformatio.*

Dubi-

Dubitatio huius capitis.

De varijs exemplorum generibus.

DIalectici nullam Exempli speciem tradunt. Quæritur ergo, an sint variæ eius formæ? Respondetur. Ita plane. Aristoteles enim 2. artis Rhetoricæ cap. 21. adducit tres: vnam quum ex rebus præteritis ad ea, quæ in præsenti agi, aut omitti oportet, argumentamur. Quod sanè faciunt concionatores, quum res olim gestas, & in sacro eloquio traditas, ad nostra secula accommodant; aut quum ex sanctorum historijs paradigmata eruũt. Altera quum ex his quæ in orbe fiunt, ad ea quæ nos agere debemus exempla deriuamus, Vt si quis probet non esse magistratus sorte eligendos, sed consilio & prudẽtia; quia nautæ non eligunt sorte nauclerum, sed magno consilio. Vt enim se habet nauclerus ad nauim, ita magistratus ad Rempublicã, sed ille non eligitur sorte, ergo nec iste. Hanc speciem vocat Aristoteles similitudinem. Tertia est Apologus, quando scilicet aliquid ex nostro capite componimus, vt institutum probemus. Cuius exempla facetissima sunt apud Aristotelem in eodem loco. Ad quam speciem reducuntur parabolæ sacræ scripturæ, vt quum dicitur, hominem quendam descendisse in Hierico, ac in latronum manus incidisse. Nec arbitrandum est eum, qui parabolam profert, mentiri, quia iã ex forma locutionis indicat, se aliquid, exempli causa, dicere. Exempla autem non quasi ita se habeant proferuntur, sed vt addiscentes intelligant. Porrò ad Exemplum reducuntur argumenta à pari: de quibus libro .7. capit.9. agemus.

Paradigma. Similitudo.

Apologus

Parabolicus sermo non est mendax.

De aliis formis argumentationis. Cap. 18.

PRæter has ſpecies argumentationis, de quibus in hoc libro egimus, aliæ traduntur, quibus non ita ſæpe vtimur. Prima eſt Gradatio, quæ ab alijs dicitur Sorites, vel Coaceruatio, à Græcis autem Climax; quando ſcilicet multa ſibi cohærentia gradatim coaceruamus, vt vltimum de primo colligere poſsimus. Verbi gratia, Omnis homo eſt animal, animal eſt viuens, viuens eſt corpus, corpus eſt ſubſtantia, ergo omnis homo eſt ſubſtantia. Sed re vera hoc genus argumenti nihil eſt aliud, quàm ſyllogiſmus in quarta figura, omnibus ſuis probationibus corroboratus. Idem enim eſt ac ſi diceretur, Omnis homo eſt animal, ſed omne animal eſt ſubſtantia; ergo omnis homo eſt ſubſtantia. Et ne quis minorem poſsit negare, ſtatim probatur; quoniam animal eſt viuens, & cùm omne viuens ſit corpus, ſequitur etiam eſſe ſubſtantiam. Alia ſpecies eſt Dilemma, quando poſitis duobus membris alicuius vniuerſi, vtrunque reprobatur. Vt ſi quis ita probet, non eſſe ducendam vxorem, quia aut erit pauper, aut diues; ſi pauper, erit alenda; ſi diues, volet dominari; Ergo non eſt ducenda. Sed hoc genus argumenti idem eſt ac ſyllogiſmus disiunctus, vel diuiſorius, in quo reprobatis patribus, etiam diuiſum reprobamus. Porrò illud intelligendum eſt, facilè eſſe nonnunquam Dilemmata in aduerſarium retorquere. Vt nihil incommodi eſt vxorem ducere: nam ſi diues fuerit, non erit alenda, ſi pauper, non poterit dominari. Alia ſpecies eſt Enumeratio, in qua propoſitis multis partibus, vt vnam ſtatua-

Gradatio.

Dilemma aut ſyllogiſmus cornutus, ſeu complexio.

Enumeratio.

statuamus,reliquas destruimus: vt Hoc aurum tuum est,vel igitur dono datum est,aut inuentũ est,aut hæreditario iure relictũ; vel certè nõ tuũ est,sed furtim sublatũ:at qui nec datũ,nec inuẽtũ,nec relictum est: ergo furtim sublatũ est.Verũ hoc genus argumenti re vera est syllogismus disiunctus.Plures argumentationis formas Rhetores tradunt,scilicet violationem, subiectionem,& oppositionem,de quibus magna verborum copia disputant. Nobis tamen hæc dixisse sufficiat.

De deductione.

Quæsitum.

DEductio, quæ species argumentationis est? Vocatur autem deducti,quæ è diametro pugnat cum inductione;est enim progressio quædã ab vniuersis ad singularia. Vt Omnis homo est albus,ergo hic homo est albus, & istæ quoque, & ita etiam reliqui. Respondetur, esse Enthymema multas habens conclusiones. Dices; Ergo etiam inductio erit Enthymema,multa habens antecedentia? Respondetur,negandam esse cõsequentiam,nam hocEnthymema optimum est, Omnis homo est albus,ergo hic albus est; insuper & hoc aliud, Omnis homo est albus, ergo hic etiam homo albus est. Hæc verò quæ sequũtur nullius sunt ponderis; Hic homo est albus, ergo omnis homo est albus; & etiam hic alius, Homo albus est,ergo omnis homo albꝰ est.Quò fit,vt omnes enuntiationes quæ ponuntur in antecedente inductionis, vnum compleant antecedens: at quæ ponuntur in consequente deductionis ita se habent, vt quæuis earum per se posit constituere perfectissimum consequens.

De inductionis deductionisque comparatione.

COM-

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM

LIBER SEXTVS.

IN QVO DEMONSTRATORII syllogismi vis, ac natura exponitur.

Quid sit Demonstratio. Cap. I.

METHODICAE facultatis, quam Pæ- diam vocant, Princeps, magisterque A- ristoteles animalium naturam, partes, affectiones, ortū, vitæ progressum, interitumq; explicaturus, initio quidem ea, quæ omnibus generatim animalibus communia erant, tradidit; postea ad priuatam cuiusque disputationem descendit. Optimus sanè ordo, ac tanto Philosopho dignus. Cùm enim eorum quæ Leoni conueniunt non pauca, ab vrsi natura non abhorreant, sæpiùs eadem repetenda forent in diuersorum animalium propria tractatione. At expositis primùm his, quæ per omnes, aut plerasq; animalium species vagari solent, deinceps in priuata huius, illiusve speciei disputatione, tantùm quæ illi sunt peculiaria tractare oportuit. Eandem omnino methodum, seriemque doctrinæ in Dialectica docenda retinere voluit. In libris enim Priorum (quibus noster quintus subijcitur) de syllogismo in vniuersum disseruit, nullam eius speciem vel le- *Methodus resolutionis.*

uiter quidem attingens; in libris autem Posteriorum, Topicorum, & Elenchorum ea, quæ singulis ratiocinationũ generibus priuatim competunt, explanauit. Quocirca 1. Priorum capit. 2. ob eam causam ait, se ante de syllogismo, quã de demonstratione disputaturum, quòd demonstratio pars quædam sit syllogismi. Quamuis enim (vt lib. 2. c. 3. diximus) facilis sit ac promta illius opinionis defensio, quæ demonstrationem vt totum, syllogismum quasi partem accipit: tamen Aristoteles id quod ab ignaris etiam Metaphysicæ intelligi poterat, sumpsit; nimirum demonstrationem partem esse, syllogismũ verò totum. Nos igitur Aristotelem auctorem, ac ducem sequamur; iamque in isto, duobusque sequentibus voluminibus ad tres ratiocinationis species aggrediamur. Triplex namque est syllogismus, Demonstratorius, Dialecticus, & Sophisticus. Demonstratorius (vt summatim dicamus) est, qui necessarijs enunciationibus constat; vt Omne animal rationis particeps, est risus compos; omnis homo est animal rationis particeps, ergo omnis homo est risus compos. Dialecticus, qui efficitur ex probabilibus, vt Omnis mater diligit filium suum, at hoc mulier est mater, ergo diligit filium suũ. Sophisticus autem est, qui cùm id minimè præstet, necessariò tamen videtur conclusionem inferre; vt Quod heri emisti, hodie comedisti; carnes crudas heri emisti, ergo carnes crudas hodie comedisti. Sed cùm nobilior sit Demonstratorius, ab eo etiam ordiemur, mox de probabili differemus, denique de Sophistico. Dicemus autem quid sit demonstratio, & quotuplex, & quibus principijs con-

Tria syllogismorum genera.

Libri partitio.

constare debeat; ad extremum verò, quænam illa sint, quæ demonstratione probari possint, edocebimus.

Demonstratio (vt Arist. docet) est syllogismus generans scientiam. Est autem, scire causam propter quam res est, ita ipsius esse causam cognoscere, vt non posse eam aliter se habere intelligamus. Vt qui nouit Solis defectum ex interiecta Luna, inter ipsum & aspectum nostrum, accidere; & præterea cognoscit interposita Luna necessariò sequi defectum, is demum Solis eclipsum scire dicetur. Cumq; demonstratio rei causam contineat, profectò qui demonstrationem & habet, se habere intelligit, iam rei scientiam adeptus iudicabitur. Alia præterea demonstrationis definitio ab eodem Arist. traditur, ex eius materia sumpta, & ex præcedenti definitione collecta. Nam in artium instrumentis primùm considerandus est finis, quo cognito, facilè ex qua materia instrumentum confici debeat, intelligitur: vt qui serram ad scindenda ligna destinatam considerat, facilè intelliget, eam ex ferro, aut ex aliqua duriore materia constituendam. Cùm ergo demonstratio syllogismus sit, quo nobis scientiam comparamus, necesse est demonstrationem esse syllogismum constantem ex veris & primis causis prioribus & notioribus conclusione Multa ab auctoribus circa hanc definitionem annotantur, quæ nos consultò in aliud tempus differimus; & crassa tantum Minerua eius partes explicabimus. Demonstrationem veris constare oportet, quia licet ex falsis possit verum inferri; tamen non probatur verum ex falsis. Item primis, id est, enuntiationibus, quæ per

Finitio demonstrationis.

Alia definitio.

Exponitur definitio.

alias demonstrari non possint; alioquin non habebitur scientia, donec ad tales enuntiationes veniatur. Præterea ex causis, quia medium quod in demonstratione assumitur, oportet causam esse conclusionis: nam demonstratio est syllogismus generans scientiam, scientia verò est cognitio ex causæ cognitione promanans. Quocirca etiam necessum est, demonstrationem constare prioribus & notioribus, quia causa ordine, saltem naturæ, est prior & notior suo effectu.

Argumenta in superiora.

Decreueram sanè in hoc libro, oratione, styloque communi demonstrationis naturam exponere, non quòd indigna sit in quam doctissimus quisque (nedum ego) operam suam ponat, sed vt res difficilis facilè intelligeretur. Ne tamen à me ipso alienus viderer, eandem scribendi formam denique retinere statui. At ne maioribus difficultatibus noui Dialectici obruantur, planiora dubia; & quæ breui negotio expediri possint, elegi. Sit igitur primum circa id quod dictum est, tres esse syllogismorum species, Demonstratorium, Dialecticum, & Litigiosum. Arist. enim 1. Elench. cap. 2. quatuor genera syllogismorum agnoscit, demonstratorium, Dialecticum; & quod ad examinandum alium adhibetur, ac tandem Sophisticum; Non ergo tantùm sunt tria. Respondetur, tertium genus syllogismi interdum ad primum, interdum ad secundum referri. Nam (vt ibi Aristot. docet) quum aliquem pertentamus, aut progredimur, ex enuntiationibus quæ ei probabiles viden-

Quot sint species syllogismi.

videntur, aut ex eis quas necessarium est eum scire, qui sibi alicuius rei scientiam arrogat. Si ex primo genere sumptionum constet tentatorius syllogismus, pertinet, aut refertur ad Dialecticum; si verò ex secundo genere, non est re vera à demonstratione alienus, nisi fine accidẽtatio disputantis. Demonstrator enim id maximè optat, vt doceat; tentator, vt alterius eruditionem exploret.

An omnis syllogismus ex necessari.

Secundum argumentum. Dictum est, syllogismum demonstratorium esse eum, qui ex necessarijs enuntiationibus infert conclusionem. Certè hic syllogismus, Omnis oratio explicans quid res sit, est definitio; sed animal rationale est oratio explicans quid res sit, ergo est definitio: constat ex necessarijs, sed non est demonstratio, ergo demonstrationis definitio alijs præter ipsam competit. Propositio ita probatur. Nam illius syllogismi prima enuntiatio componitur ex definitione & definito, ac proinde est necessaria: secunda verò est superioris de inferiori prædicatio; ac subinde necessaria. Quemadmodum enim quia Socrates est quidam homo, ideo necessariò est homo; ita cùm animal rationale quædam sit diffinitio, necessariò erit definitio. Iam probatur assumptio: quia Aristoteles 2. Poster. à cap. 4. vsque ad 8. multis argumentis docet, quod quid est, aut definitionem non posse demonstratione ostendi. Quod præsertim cap. 6. docet de hoc syllogismo, quẽ modò adduximus. Respondetur primò, Aristoteles in omnibus ferè illis capitibus loqui disputando, & vix quicquam ex propria sententia afferendo: vt ipsemet cap. 8. testatur. Respondetur secundo, Aristotelem solùm velle

Enuntiationibus constans, sit demõstratio.

Mos Aristotelis.

docere, quod quid est, aut definitionem non posse de re definita demonstratione potissima comprobari. Nos verò minimè diximus, omnem syllogismum constantem ex necessarijs esse potissimam, accuratissimamque demonstrationem. Respondetur tertiò, illum syllogismum non esse demonstrationem, nec constare necessarijs propositionibus. Quæ solutio expeditissima est. Patet enim, assumptionem illius syllogismi non esse necessariam, sed accidentariam, & contingentem. Nam cùm nomina sint voces ex hominum instituto, & non à natura significantes, & profectò illæ duæ voces, animal rationale non significant, aut explicant hominis essentiam necessariò, sed contingenter. Simile autem quod in argumento adducitur, est vehementer dissimile. Nam Socrates essentialiter est quidam homo; atq; ita necessariò est homo. At hæc oratio, Animal rationale, accidentariò est quædam definitio.

Quotuplex sit demonstratio. Cap. 2.

Demonstratio Quia. DVo genere demonstrationum ab auctoribus assignantur, Quia, & Propter quid. Demonstratio Quia est, quæ demonstrat aliquod prædicatum alicui subiecto necessariò conuenire; nõ tamen causam, quare ei tribuitur, explicat; sed ab effectu, vel signo id probat: vt si quis demõstraret, ignem accensum esse, quia fumus egreditur; aut instare pluuiam, quia certæ quædam aues garriunt. Est etiam aliud genus demonstrationis Quia, illud nempe, quod rem per causam remotam ostendit: vt quum demonstramus virgulta non respirare, quia non sunt animalia. Non enim causa proxima, quare aliquid respirat,

rat, est, quia est animal; quare nec causa proxima non respirandi erit, non esse animal. Vnde huiusmodi demonstrationes vocantur Quia, quoniam solùm demonstrant, quia ita sit; aut quod ita sit. Vocabula enim antiqua adhuc retinemus. Demonstratio Propter quid est, quæ demonstrat aliquid alicui necessariò conuenire & causam præterea propriam & adæquatam explicat, ob quam ei conueniat: vt si probemus, hominem esse risus compotem, quia est animal rationis particeps. A quibusdam autem demonstratio Propter quid dicitur Analogismus, & demonstratio Quia Epilogismus. *Demonstratio Propter quid.* *Græca vocabula.*

Hinc perspicuum fit, vltimam diffinitionem demonstrationis superiùs traditam, tantum demonstrationis Propter quid conuenire. De qua etiam demonstratione intelligitur alia definitio, in qua dicitur, demonstrationem esse syllogismum generantem scientiam. Etenim scientia nihil aliud est, quàm cognitio certa & euidens demonstratione comparata. Scientiæ autem vocabula vtimur nunc non pro habitu, sed pro actu scientiæ. Nam habitus non est cognitio, sed propensio quædam & habilitas mentis: qua ex vna demonstratione inclinatur, ac fit habilis animus ad huiusmodi scientiæ actus. Actus ergo scientiæ est certus, in quo ab opinione, & suspitione, & fide quoque humana distinguitur. Hæc enim omnia incerta sunt. Est etiam euidens, in quo à Fide nostra catholica, & à Christiana etiam Theologia (quæ longè aliter scientiæ nomen est adepta) habitibus quidem certissimis, sed minimè euidentibus separatur. Tandem demonstratione acquiritur, in *Quidnā sit scientia.*

quo à primorum principiorum cognitione discriminatur. Absque vlla enim ratione in medium adducta sola intellectus agentis lumine assentitur puer huic principio, Omne totum est maius sua parte, dummodo vocabula ipsa intelligat, ex quibus illud principium coalescit. Et quidem si hoc pacto accipiatur scientia, non est demonstratio, quæ non generet scientiam. Nihilominus tres gradus scientiæ assignantur, qui tria demonstrationum genera consequuntur. Primus gradus est, cognitio certa & euidens ab effectu vel signo collecta; hic consurgit ex demonstratione. Quia primi generis: secundus ex causis remotis, quem efficit demonstratio Quia secundi generis. Ad tertium verò gradum scientiæ pertinet cognitio certa & euidens ex proprijs & adæquatis causis; quæ demonstratione Propter quid comparatur. Et Aristoteles quidem cùm dixit, demonstrationem esse syllogismum generantem scientiam, potuisset omnem demonstrationem definire. Tamen ita exposuit naturam scientiæ, vt manifestè ostenderit; se noluisse, omnem demonstrationem comprehendere: sed eam tantùm quæ postremum scientiæ gradum generat; eam scilicet, quæ Propter quid dicitur. Verùm definitio, quæ initio libri à nobis posita est, omni syllogismo demonstratorio conuenit.

Tres sciētia gradus.

Quæ sit latè patēs demonstrationis diffinitio.

Hæc autem demonstrationis diuisio ad ipsam, vt demonstratio est, pertinet; sed quæ sequuntur, quà syllogismus est quidam, ei accommodantur. Enimuero demonstrationum aliæ aientes sunt, aliæ negantes. Nam quæ conclusionem negantem habet, est negans; quæ aientem, est aiens. Porrò demonstrationum aliæ vniuersæ,

uersæ, aliæ particulares. Particulares vocantur non solùm illæ, quarum conclusio est particularis; sed illæ etiam quarum conclusio tametsi vniuersa sit, non constat prædicato, quod possit cum subiecto reciprocari. Vnde fit, vt quæ probat, omnem hominem esse sentientem, particularis sit (auctore Aristotele) iudicanda. At illa cuius conclusionis attributum omni, solique subiecto, de quo demonstratur, conuenit, ac per propriam causam ei conuenire ostenditur, vniuersa dicetur. Denique diuiditur demonstratio in directam, seu ostensiuam, & eam quæ vrget incommodo: illa progreditur ex veris, hæc autem ex his quæ respondens concedere debet.

Alia demonstrationis diuisiones proponuntur.

Quæstiones.

QVæstio prima. Dictum est omnem demonstrationem generare scientiam. Dubium igitur est, an is quæ habet vnam demonstrationem, iam habeat scientiam. Posita enim causa, effectus continuò sequitur. Quare si homini ignaro Philosophiæ naturalis proponatur demonstratio ad res Phisicas pertinens, & ille percipiat vim demonstrationis; iam habebit scientiam. Percunctor igitur, Habebitne Physicam, an aliam scientiam? Physicam ne? Ergò vna demonstratione cognita erit Physicus. An aliam scientiam? Quam igitur? Respondetur, illum habere iam Physicam: sed in rebus distinguendam esse essentiam à perfectione. Pomilio enim essentiam hominis habet, cùm non perueniat ad iustam hominis magnitudinem. Non aliter homo ille iam scientiam Physicam secundum eius essentiam habet: nondũ tamẽ ad Phisiologię perfectam, absolutamque cognitionem peruenit.

Num vnica demonstratione scietia habeatur.

An singulis demonstrationibus, singula scientia generetur.

Secunda quæstio. Omnis demonstratio generat scientiam: ergo quot erunt demonstrationes, tot erũt scientiæ. Et cùm in Geometria infinitæ sint demonstrationes, infinitæ quoque scientiæ erunt, quæ appellentur Geometriæ. Respondetur negando consequentiam. Nam calefactio est motus quidam generans calorem, nec proinde sequitur, quot fuerint calefactiones, tot esse calores. Nam si aqua posita in aheno, & mediocriter calefacta ignis remoueatur, & paruo tempore interiecto, alius ignis admoueatur, quo semoto tertius modico etiam interuallo facto supponatur; tres equidẽ calefactiones fuerunt, quia ter aqua calefacta est: & nihilominus in aqua nõ sunt producti tres calores, sed prima calefactio produxit calorem; reliquæ verò sequentes, etsi quod in ipsis erat, poterant calorẽ nouum producere, nõ produxerunt tamen, quia iam inuenerunt productum; sed tantùm auxerũt calorem. Non aliter quæuis demonstratio Geometrica suapte natura potest habitum Geometriæ generare: sed si iam genitum eum inuenit, auget illum profectò, non generat. Hæc quidem dicta sunt de scientia, vt est habitus demonstratione acquisitus; id est, facultas, aut vis, seu aptitudo, ad promptè, faciliter, & cum oblectatione intelligenda ea, ad obiectum, ad quod pertinet illa demonstratio, attinent. Nam si sumatur scientia pro actu, & assensu, aut cognitione certa & euidenti ex ratione & discursu comparata,

Duo sensus quæstionis.

dicendum est, quamlibet demonstrationem Geometricam scientiam peculiarem generare. Verùm qui hoc asserit, non concedit plures Geometrias, sed plures Geometriæ actus, atque assẽsus.

De prin-

De principiis demonstrationis, ac primo in communi. Cap. 3.

Duo genera principiorum.

VIdeamus nunc qualia esse debeant demonstrationis principia: & initio quidem de principiis demonstrationis in vniuersum disseramus: postea de principiis demonstrationi Quia, & Propter quid accommodatis. Principia demonstrationis alia simplicia sunt, alia composita. Appellamus simplicia, quæ non significāt verum, aut falsum; vt homo, animal rationale, &c. composita dicimus, quæ verum, aut falsum significant, vt enuntiationes. Simplicia autem tria sunt, subiectum nimirum, & prædicatum conclusionis demonstrandæ, & medium quo demonstratur. Ab aliis appellantur genus subiectum, quæsitum, & medium. Subiectum semper est aliquod vniuersum. Nam (vt dicemus capite vltimo) demōstrationes non sunt rerum singularium. Prædicatum conclusionis aut est propria subiecti affectio, aut aliquid ei necessariò coniunctum. Denique medium demōstrationis debet esse aut effectus, aut causa. Causa, vt si quis demonstraret, hominem posse respirare, quia est animal habens pulmonem: effectus, vt si quis demonstraret, Orientem esse partem dexteram cœli, quia inde incipit motus. Non enim inde incipere motum, est causa, vt illa sit pars dextera, sedè diuerso. Nomine autem effectus intelligimus etiam coeffectum, vt si quis demonstraret, aquas puteales calidas esse, quia aquæ paludum in glaciem sunt conuersæ. Eadem enim causa quæ vertit in gelū aquas sub dio existentes, efficit calidas ea, quæ in cauernis & puteis concluduntur.

Qualia sint principia simplicia.

Quid nomine effectus intelligēdū sit

Prin-

Qualia sint principia composita.

Principia autem composita primum vera esse oportet, quia ex falsis non procedit demonstratio: deinde etiam necessaria, quoniam si enunciationes ex quib. demõstratio cõponitur cõtingentes forent, non posset ex eis cognitio certa & euidens generari. Cæterum illud obseruandum est, duobus modis aliquam enuntiationem veram & necessariam appellari, primùm quia ita se res habet perpetuò, nec potest vnquam aliter se habere; vt omnem figuram planã tribus lineis contentam habere tres angulos pares duobus rectis. Secundò quia ferè semper ita se res habet, nec potest aliter se habere, nisi fortè raro; & summa cum difficultate: vt omne animal rationis particeps cum viginti digitis nasci. Vt igitur demonstratio ex principijs veris & necessarijs constare dicatur, satis fuerit, si primo, aut secundo modo sint necessaria. Demonstrationes Mathematicæ, quales fiunt in Geometria & Arithmetica, constant ex principiis priori modo necessariis: pleræque autem Physicæ constant ex principijs necessarijs posteriori modo. Quemadmodum enim ex Ethicis constat, alia ratione Deum esse beatum, alia hominem, quippe cùm Deus beatus non sit, nisi omnia penitus & possit, & norit; homo verò beatus sit, tametsi minima quædam nesciat: sic etiã ad necessarium Mathematicum exigitur veritas sempiterna, ad Physicum autem sufficit veritas; non sempiterna illa quidem, sed ferè perpetua. Quam ob causã dixit Aristoteles, stulti & indisciplinati hominis esse in omnibus quærere exactum Mathematicum: aut (vt alij vertunt) acribologiam Mathematicam.

Duplex necessarii ratio.

A com-moda Analogia.

Vidi-

Vidimus qualia futura sint principia demonstrationis ratione sui, dicamus iam qualia esse oporteat respectu nostri. Sanè oportet illa ante conclusionem esse cognita. Duo autem sunt genera prænotionum, aliud quo rem esse cognoscimus, aliud quo quid sit intelligimus. Bifariam quoque intelligi potest quidpiam esse, primùm quia illud existere nouimus, idque vel in sua causa, vt quum brumali tempore dicimus rosas esse, non quòd existant ipsæ, sed quia extant plantæ, ex quibus certè orientur. Certè inquam Physico more. Secundò quia illud verum esse deprehẽdimus, de quo prænotionis genere non multò post differemus. Porrò totidem modis potest cognosci quid res sit, nempe cognoscendo aut eius definitionem essentialem, & dicitur prænotio quid rei; aut descriptionem, vel nominis tantùm expositionem, & hæc vocatur prænotio quid nominis. Quamuis enim apud tyrones descriptio appelletur definitio: tamen in libris Posteriorum sola definitio essentialis definitio rei dicitur.

De prænotionibus.

Igitur ex principijs ea quæ composita sunt, debent prænosci an sint; id est, an sint vera. Priusquam enim ad conclusionem perueniamus, cognoscere oportet præmissas esse veras. Enunciationem autem, quatenus enunciatio est, idem est esse, quod veram esse. De subiecto verò conclusionis oportet nosse, illud aut ratione sui, aut suæ causæ esse in rerum natura. Eorum enim quæ non sunt, scientia esse non potest. Præterea oportet prænosse, quid sit. Quid inquã, vel rei, vel nominis iuxta demonstrationum varietatem. De prædicato autem conclusionis docent autores non oportere prænosci, an sit;

De præmissis quid sit ante demonstratione cognoscendũ.

Quid de subiecto.

Quid de prædicato.

sit;quia accidentis esse est inesse.Cùm ergo nondum peruentum sit ad conclusionem, in qua prædicatum subiecto conuenire,aut inesse probatur,non oportet priùs intelligere, illud prædicatum esse.Docent etiam,de passione non oportere prænosci quid sit;saltem quo ad deffinitionem quid rei. Cùm enim in essentiali passionis diffinitione debeat subiectum collocari, & nondum probatum sit,quodnam sit illius passionis subiectum,non potest cognosci eius definitio rei;diffinitio tamen nominis debet prænosci.Sed hæc vera sunt quando prædicatum quod de subiecto concludimus in demonstratione, est propria eius passio;vt fit in perfectissimis demonstrationibus:aliàs enim hæc falsa comprobantur. Nam si velimus, hominem esse animal,aut cœlum esse rotundum,demonstrare, possumus ante demonstrationem cognoscere & quid essentialiter sint animal & rotunditas, & præterea in rerum natura animal ac sphæricam figuram existere.

De principiis cuiusque demonstrationis in particulari. Cap. 4.

Demonstrationis Quia qualia debeant esse principia

SED age,ab vniuersis, & quæ omnium demonstrationum principijs communiter accidunt, ad specialia cuiusque demonstrationis principia descendamus. Qualia esse debent principia cuiusque demonstrationis in particulari? Respondetur.Si demonstratio sit Quia primi generis, principia vera esse debent:si autem sit Quia secundi generis,oportet non solùm esse vera & necessaria,sed causam præterea remotam conclusionis continere. Denique demonstrationis Propter quid sumptiones,aut præmissas,necessum est

est nec falsas esse, nec contingentes: quin potiùs tales esse, quales secunda demonstrationis Aristoteles diffinitio postulat: seu (quod idem est) debent esse tales, vt earum prædicatum omni subiecto per se & primò conueniat. Quare explicandum est, quid sit omni, & per se & primò aut vniuerse competere. Et quidem aliter in hoc libro dicimur, attributum conuenire omni subiecto, quàm in superiore. Nam in superiore illud prædicatum omni subiecto dicitur conuenire, quod omni contento sub subiecto tribuitur; vt si omnes homines nunc essent alibi, album competeret omni homini, quod attinet ad librum superiorem, & ad libros Priorum Aristotelis. At in tractatione demonstrationis illud solùm dicitur omni subiecto conuenire, quod & omni contento sub subiecto, & semper conuenit; vt animal homini. Vt verò intelligamus, quod prædicatum conueniat subiecto per se, sciendum est triplex esse enuntiationis per se genus; primum in quo prædicatum est definitio, aut pars definitionis subiecti; vt Omnis homo est animal. Secundum quando subiectum est definitio, aut pars definitionis prædicati; vt Homo est risibilis; quia in diffinitione risibilis ponitur homo. Tertium quando subiectum est causa prædicati, vt iugulatus interiit; Quamuis hoc tertium genus ad superiora quodammodo referatur. Denique illarum enuntiationũ prædicatũ dicitur subiecto conuenire primò, aut vniuersè, quod cõuenit ei, quà tale est, vt in hac enũtiatione, Homo est animal rõnis particeps. At verò prædicatũ huius, Homo est particeps sẽs°, nõ cõuenit subiecto primò, licet omni homini

De demonstrationi, Propter quid principiis.

Omni conuenire quid sit.

Conuenire per se.

Conuenire primo.

homini semper, ac per se conueniat. Dicimus igitur demonstrationis Propter quid enuntiationes constare debere attributo, quod omni subiecto per se, ac primò conueniat; vt omne animal rationis compos est risus particeps; at omnis homo est animal rationis compos, ergo omnis homo est risus particeps. Quibus positis, perspicuum est, principia demonstrationis Propter quid ex illis attributis, ac subiectis constare, quæ inter se vicissim commeant. Quod autem paulò ante dictum est, principia demonstrationum debere esse vera, non est de illis intelligendum, quæ vrgent incommodo. Denique sciendum est, inter demonstrationes Propter quid proprias esse maximam latitudinem, quædam enim potissimæ ac perfectissimæ sunt, quarum principia qualia esse debeant, explicatur apud Aristotelem: aliæ verò non ita perfectæ. Quemadmodum enim non omne necessarium ex æquo necessarium est, ita non omne attributum, quod per se conuenire dicitur, æqualem (vt ita dixerim) perseitatis gradum tenet.

Huius capitis difficultates.

An principia vera esse oporteat.

PRobatur principia demonstrationis non debere esse vera, & necessaria. Nam apud Physicum, hoc est principium multarum demonstrationum, ex nihilo nihil fit, at hoc principium falsum est, ergo principia possunt esse falsa. Propositio nota est. Probatur assumptio. Nam omnia ex nihilo facta sunt, & creata. Idem argumentum fieri posset de illo principio, accidentis esse est inesse. Nam quantitas panis est accidens, & est in

eſt in eo tanquam in ſubiecto, & tamen in ſupremo Euchariſtiæ ſacramento quantitas panis exiſtit, pane non exiſtente. Reſpondetur, illa principia eſſe vera, vt ſumuntur in Phyſica; nam Phyſicæ non intereſt miracula conſiderare. Quare tantùm docet, ex nihilo vi naturæ nihil fieri; & accidens vi, cauſarumque naturalium poteſtate non poſſe ſine ſubiecto permanere: quæ omnia veriſsima, ſunt quia nec naturæ viribus fit, vt accidentia ſine ſubiecto ſubſiſtant; nec rerum productio fuit actio, aut operatio Phyſica. Hinc collige, nec Phyſicam vti principijs falſis, nec fidei noſtræ myſteria Philoſophæ naturali aduerſari, quanquam eam ſua nobilitate tranſcendant. Quò fit, vt imprudenter, ne dicam impiè, loquantur, qui dicunt, Deum (ſecundùm veram Philoſophiam) non poſſe hoc, aut illud agere; quia Philoſophia non poteſt Deo leges præſcribere. Quòd ſi interdum in aliquo graui auctore talis modus loquendi reperiatur, exponendus eſt ſana aliqua explanatione; nempe in ſenſu negante: quia videlicet Philoſophia non aſſerit, Deum poſſe; ſed inde non ſequitur eam aſſerere, Deum id non poſſe. Quicquid enim Deus non poteſt, nihil eſt.

Fides non contra, ſed ſupra naturã eſt.

Aliam præterea difficultatem, quam in nullo tractatam reperi, hoc loco explicare volo: an ſcilicet quamprimùm conceditur, aliquod attributum conuenire omni contento ſub ſubiecto, & per ſe, & non ratione alterius; ſit dicendum conuenire ei primò, aut vniuerſè. Videbitur enim fortaſsè alicui huius quæſtionis partem aientem eſſe ſuſcipiendam. Nam ſi (vt docet Ariſtoteles 1. Poſter. cap. 4. & 5.) illud prædicatum conuenit ſubiecto vniuerſè aut primò, quod omni & per

Nota difficultatẽ.

per se inest, & hoc ipso quod talis res est; certè quodcunque prædicatū cōuenit omni subiecto & per se, & non ratione alterius conueniet ei primò. Sed pars negans propriùs ad veritatem videtur accedere. Et vt meam sententiam probem, sic ordiar. Animal conuenitne homini vniuersè? Si ais; profectò contra Aristotelem & omnes Philosophos sentis. Si negas, iam ita disputo, Animal conuenit omni homini, & per se, & non ratione alterius prædicati; ergo (si vera est superior sententia) animal conuenit homini vniuersè, aut primò. Negabis sat scio antecedens, quia Posterior pars falsa est: nam animal dicitur de homine quatenus est sentiens (sumamus enim sentiens tanquam internam animalis differentiam; aut si id non placet, vltimam & propriam eius differentiam nominemus Peripatetico more B, aut C) ac subinde medio aliquo prædicato. Itane quæso argumentum euadis? Sumo igitur hanc aliam enuntiationem, Homo est sentiens, & rogo, an sentiens dicatur vniuersè de homine. Dicitur enim per se de omni homine, (vt cōstat) & præterea non ratione alterius; alioqui dabitur progressus in infinitum in mediјs demonstrationum cōtra Aristotelem. Nam etiam illud quod dabis, de homine enuntiabo, & quæram an dicatur immediatè, &c. Meo igitur iudicio dantur multa prædicata, quæ conueniunt omni contento sub subiecto, & quidem per se, & non ratione alterius prędicati: & non conueniunt ei primo, aut vniuersè, aut quatenus talis res determinatè est. Hisce enim ego pluribus nominibus vnam rem declarari volo, sed vt quam maximè significem pluribus. Quocirca vt aliquod attributum conueniat

Quid sit vniuersè conuenire.

niat subiecto vniuersè, oportet illud omni cótento subsubiecto per se conuenire:ac præterea non modo exigitur vt non ei conueniat ratione alterius prædicati;sed etiam non illi, alterique subiecto accomodetur. Quare sentiens,aut animalis differentia interna, non dicitur de homine,nec de animali rationali vniuersè,quia licet non conueniat homini ratione alterius,conuenit tamen ei,& alteri:nempe ipsi & bruto.

Quorum sit demonstratio.Cap.4.

INuestigemus tandem , quæ sint illa, quæ demonstratione probari queunt.Principiò quidem conclusio demonstranda debet esse vera, quoniam demonstratio(non ago de ea, quæ vrget incommodo)constat antecedente vero: ex vero autem minimè sequitur falsum. Deinde necessariam eam esse oportet, quia præmissæ demonstrationis sunt necessariæ: ergo conclusio non potest esse contingens aut impossibilis. Præterea si demonstratio est Propter quid, conclusio non potest esse immediata, id est, carens omni causa,qua possit probari. Demonstrationis enim propter quid antecedens conclusionis causam continet. Denique conclusio nunquam erit singularis, quippe cum singularium non sit scientia,aut definitio: proinde nec demonstratio,quæ scientiam gignit. Nam singularia sunt propemodum infinita,vt Porphyrius in sua Isagoge tradit ; infinita autem mente percurri nequeunt : quomodo ergo sciri poterunt ? præsertim autem hæc vera

Non debet esse falsa conclusio.

Non contingens.

Non singularis.

sunt, de singularibus illis caducis, atque incertis, quæ & ortui, & interitui obnoxia sunt.

Argumenta in superiora.

COntra id quod dictum est scientiam omnem versari circa necessaria, est argumentum. Nam D. Thomas. 6. Ethicorum, lect. 3. ait, scientias practicas versari circa contingentia. Quod si dicas scientiam posse versari circa contingentia, non tantum quatenus contingentia sunt, perspicua profecto solutio erit; sed parum textui accommodata. Subdit enim D. Thomas, eas versari circa contingentia, quatenus contingentia sunt, quia sunt artes. Respondent quidam falsum esse, quod D. Thomas sentit artes esse scientias. Sed qui ita iudicant potius ipsi falluntur. Nam Aristoteles. 1. Posterior. cap. 50. artem nauigandi, artem construendi domum & musicam non modo eã, quæ vna Mathematicarum est, sed, eam præterea quæ modos auribus demulcendis accommodat, scientias vocat. Non ergo adeo scrupulosi esse debemus in nomine scientiæ artibus concedendo, si Aristotelem imitari cupimus. Denique in sacro eloquio Exod. 31. & 35. peritia argentarij, fabri scientia nominatur. Hinc coniecturam quiuis mediocriter literatus faciat, quàm sit eorum timor inanis, qui Dialecticæ scientiæ nomen verentur tribuere; quoniam ars quædam est, quasi nulla ars possit scientia nominari. Cum tamen D. Hieronymus in epistola ad Paulinum multas artes, & Dialecticam ipsam scientias nominarit. Colligit etiam quam timidior sit eorum opinio, qui nec artis quidem nomen Dialecticæ accommodandum in-

An artes debeant dici scientiæ.

indicans,eiusque appellationis causa in Diui Thomæ discipulos fremunt. Quos si roges, quonam sit nomine appellanda, respondent: nomine facultatis. Nam (inquiunt) sicut illæ animi vires, quæ liberæ sunt, mens scilicet atque voluntas facultates dicuntur, sic Dialectica, quæ pro suo arbitratu ac liberè in vtramque partem de quauis re proposita differit; non alio quam facultatis nomine debet gaudere. Solidam quidem demõstrationem more suo hi authores afferunt. Primum enim ita sentire hominum est, quid Dialectica docens ab vtente differat, parum intelligentium. Nam docens nihil magis in vtramque partem disputat, Physiologia, aut Metaphysica: vtens vero nunquam à D. Thomæ discipulis (qui tamen eo nomine digni sunt) dicta est scientia. Mox cum vtens Dialectica, sicut & Docens, in Demonstratoriam & Logicam diuidatur, quo iure, quaque iniuria, quod Logicæ vtentis proprium est, in vniuersam Dialecticam transferunt? Postremo quis eos docuit facultatis nomen ita perenne bellum cum artis nomine gerere, vt in nullam rem vtrumque cadere possit, cũ Thomisticæ scholæ princeps Aristoteles in Elenchorum epilogo (Perionio, Boethioque consentientibus) Logicam, Dialecticam, & facultatem simul, & artem nominet? Teneamus igitur id, quod verum est, scientiæ vocabulum, & Dialecticæ omnino, & mechanis artibus quadam ex parte conuenire. Sed vt hoc postremum intelligatur obseruandum est ex D. Thoma 10. Ethicorum, lectione 16. artes appellari scientias, quia non temerè & fortuitò operantur, sed ex certa quadam & euidenti cognitione eorum, quæ agere volunt. Quod etiam 5. Eth. lect. 4. in-

Sitne Dialectica scientia.

nuit. Et exemplis fiet manifestum. Nam domus construendæ architectus, non modo curat polire lapides; & fornices perfectè circulares constituere, aut quodammodo complanatos, aut ita in altum surgentes, vt angulum constituant; sed (si sapiēs sit) conatur etiam causas reddere, quare ita parari debeant. Scire autē est rei causam agnoscere; & quia non contingit, saltem frequenter aliter se habere. Non aliter in arte frænifactoria artifex, (si peritus est) intelliget certè in frœno collocari circulum, & clauiculos hamatos, & vncinatos, hoc fine, vt equus ad sessoris nutum aut voluatur, aut in medio cursu, quum oportuerit, conquiescat. Artifices igitur causas eorum, quæ agunt, considerant. Ad scientiam autem id sufficit, quoniam virtute iam habetur demonstratio: Eatenus ergo etiā mechanicæ artes ab Aristotele & D. Thoma scientiæ nominantur; quatenus cognitionem eorum, quæ agunt, certam habent; licet ex ea parte, qua hoc loco, hac die, circa hoc ferrum, aut aurum operantur, non sint scientiæ; sed versentur circa contingentia, vt contingentia sunt. Nos verò quum diximus, sola necessaria ad scientias pertinere, agebamus scientijs, quatenus scientiæ sunt, non quatenus quædam ipsarū circa hanc, aut illā singularē materiā operantur. Quare patet quid sit ad D. Thomæ testimonium respondendum, ac similiter constat, quid sibi apud Cicer. lib. 2. de oratore M. Anton. velit, quum artem earum rerum esse ait, quæ sciuntur: demum illud perspicuum sit, quam bene Cicero in partitionibus disputandi artem scientiam vo-

Qua ratione artes scientiæ appellationem recipiant.

Alto-

Alterum argumentum aduersus id, quod dictum est, scientiam non posse esse singularium. Nam eorum potest esse scientia, quorum & definitio, cum definitio sit medium demonstrationis; at singularium potest esse definitio, ergo & scientia. Probatur assumptio. Nam Aristoteles 2. Poster. cap. 15. ait, facilius singulare, quam vniuersale definiri: ergo singulare definiri potest. Respondetur, eo loco ab Aristotele nomine singularis non intelligi indiuiduum; sed speciem; vt scilicet nomine singularis accipiatur homo, aut alia species; nomine vniuersalis, animal, aut aliud quoduis genus: Nihilominus est argumentum contra solutionem, nam sic intelligendo singularis nomen, falsum est, quod Aristoteles docet facilius esset singulare, quam vniuersale definire. Quod ita probatur. Definitio est oratio explicans quid res sit, sed non potest facilius explicari quid sit homo, quam quid sit animal, ergo sententia Arist. ita explanata ostēditur falsa. Propositio est manifesta. Probatur assumptio. Quia partes definitionis prius intelliguntur, quam definitio tota; animal autem est pars quædā definitionis hominis. Optimum sane argumentum, sed quod à Caietano dissoluitur apertissimè 2. Poster. cap. 10. ait enim, quum aliqua duo inter se comparantur, non tam considerandum esse illud in quo conueniunt, quam id quo differunt. Quo fit, vt cum Aristoteles loco citato, comparet genus speciei, aut (exempli gratia) hominem animali, non sit homo considerandus, quo ad id quod ei cum animali conuenit, vt esse sentiens; sed quo ad id, quod illi quatenus ab animali distinguitur, est tribuendum

An singularia definiri possint.

Faciliusne sit species an genus definiri.

dum, scilicet esse rationale. Et quia facilius est, inuestigare quid sit id, in quo omnia indiuidua eiusdem speciei conueniunt, quam illud quod omnibus indiuiduis omnium specierum, aut formarum sub vno genere contentarum, est cōmune (sicut facilius cognoscuntur omnia indiuidua speciei, quam generis) ideo dixit Aristoteles facilius esse definire speciem, quam genus; considerando illa tantum quo ad suas vltimas differentias.

De locis demonstratoriis. Sed ne aliquid offerat se lectori, quod dubitationem moueat, currentemque detineat, alia quæstiuncula breuiter explicanda est. An inquies demonstrator locum habet, vnde rationes suas colligat? Habet plane; sed si qui non ita latè patent, vt illi de quibus in sequenti libro disputabimus. Nam demonstratoriæ rationes solum possunt colligi ex loco à definitione, à causa, ab effectu, & si quis fortè alius est huiusmodi. Nec tamen ab omni definitione, ab omni causa, ab omnique effectu desumuntur. Si quidem nec à nominis definitione petuntur, nec à causa, aut effectu contingenti: alioqui non generarent scientiam. Ideo enim libris Poster. adeò curiose Arist. de definitione, de causa, de effectis denique egit: quia & ex his, tanquam prōptuarijs, demonstrationes esse sumendas intelligebat: & minime ignorabat, ista non debere esse incerta, atque vulgaria, quum in demonstrationis vsum veniunt.

Dictum igitur est, quid sit demonstratio; ostensum est, quot sint eius species, atque formæ; præceptum est, qualia debeant esse eius principia, a, ac traditum est, quænam ea sint, quæ demonstratione colligi possint. Hæc autem omnia

quam-

quamuis (vt quiuimus) studiose tractauimus, nobismetipsis minimè satisfecimus. Nam etsi in quatuor his capitibus inuitamenta insint, quibus ad grauiora cognoscenda iuuenes accẽdantur, multæ tamẽ præteritæ sunt quæstiones, quas vtinam (Dei ope adiuti) aliquando vulgare possimus. Sed dum illas accuratè, diligenterque perpurgamus, satis in præsentia de demonstratione dictum videtur: deincepsque probabilis argumentationis vis & natiua scientia consideranda est.

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM

LIBER SEPTIMVS.

IN QVO DE SYLLOGISMO probabili disputatur.

Quid sit Dialecticus syllogismus.

OPortet sane in Dialectica non tantum de syllogismo demonstratorio agi, sed etiam de probabili. Quemadmodum enim in sacris, aut prophanis potius gentilium certaminibus, hi qui primam obtinere palmam non poterant, secundam assequi contendebant; ita qui certam rerum scientiam adipisci nequit, saltem coniecturas quærat oportet; dummodo

illæ à probabilibus non discrepent rationibus. Et quidem Syllogismus probabilis, aut Dialecticus, est, qui ex enuntiationibus probabilibus constat, Sed explicat Aristotel. 1. Top. cap. 1. quæ enuntiatio sit probabilis. Probabile, inquit, est, quod probatur omnibus, aut pluribus, aut certe sapientibus; atque his, aut vel omnibus, aut plurimis, aut ijs quorum maximè spectata est, & perspecta sapientia. Probabile est, quod probatur, id est, quod ita videtur, aut ita apparet, cum formidine tamen nonnulla, vtrum verum sit id quod creditur. Siue enim propositio vera sit, siue falsa; necessaria, siue contingens, aut impossibilis, potest probabilis appellari; si ita appareat omnibus, aut pluribus, &c. Nam sæpè accidit duas opiniones sibi inuicem contradicere, & nihilominus vtramque esse probabilem: & quidem quod ad veritatem attinet, vna earum debet esse falsa; nam duæ contradicentes opiniones simul veræ aut falsæ nequeunt inueniri: ergo tam verum, quam falsum potest esse probabile. Quamuis enim Cicero in oratione pro Cluentio dicat falsitatem parum habere roboris: tamen vt Aristoteles ait, sæpe falsa sunt probabiliora veris. Sed in hac re diligentissimè annotandum est, quod Aristoteles ait, probabile esse, quod probatur omnibus &c. Non enim probabile est, quod vni, aut alteri indocto videtur; sed quod videtur omnibus, aut plurimis, aut certè sapientibus; atque ex his vel omnibus, vel saltem ijs quorum egregia est Sapientia. Hæc quidem omnibus vtile erit cognoscere, sed Philosophis Moralibus necessarium. Ipsi enim docent, cuique liberum esse amplecti quam-

Quid sit probabile.

Non idem est verũ, atq; probabile.

De probabilibus opinionibus dignoscendis.

quamuis opinionem probabilem; saltem quæ practicè probabilis iudicetur. Esset autem hominis temerarij amplecti sententiam vnius, aut alterius scioli: at quum aut omnes, aut maior pars hominum vnà cum doctis, aut soli quidam eruditione præstantes viri sententiam aliquam mordicus tenent; illa demum potest probabilis appellari. Sed intelligenda sunt hæc quamdiu non subest euidens, aut quasi euidens ratio, quæ aduersam sententiam persuadet; aut certè experientia ipsa compertum sit eorum existimationem falsam fuisse. Vt si duo, aut tres, immo vero centum aut mille Cosmographi peritissimi, vltra columnas Herculis nullam esse aut insulam, aut continentem, asseruerunt, ea sententia olim probabilis fuit: postquam verò nouus ille orbis inuētus est, iam desijt esse probabilis, & qui illam nunc assereret, non diceretur opinari, sed errare, ac insanire; quia iam oppositum experti sumus. Eodem pacto, tametsi mille auctores cœlum nequaquam moueri äutumarent, sed terram impetu volui circa illud, nunquam apud nos sentētia illa posset esse probabilis; quoniam euidenti (quam nunc non est tractandi locus) repugnat experientiæ. Quod autem de perspicua ratione, experientiaque dictum est, apud omnes, idem apud nos Christianos de authoritate sacræ scripturæ, & traditionum sacrarum, summiue Pontificis, aut Concilij generalis intelligatur. Nam qui assereret, mundum ab æterno fuisse, quamuis proferret Aristotelem, & antiquiores Philosophos, non probabilem opinionem sequi diceretur; sed errorem & hæresim. Quum autem nec euidens ratio, nec experientia, vel fides impediunt,

Probabilis definitio explicatur. diunt, illud probabile est, quod aut videtur omnibus, vt omnem matrem diligere suum filium; aut plurimis, vt voluptatem dolori anteponendam esse (ita enim plerique sentiunt) aut sapientibus: ijsque, aut omnibus, vt bona animi bonis fortunæ esse anteponenda; aut plurimis, vt virtutem per se dignam esse amore, tametsi ex ea nulla oblectatio sequeretur; aut tandem ijs, quorum celebrata est, & vulgata sapientia, vt cœlum non componi ex materia elementorũ: quod Aristot. nostriq; Peripatetici docent.

Quid differat demonstratio à Dialectico Syllogismo. Ex his colligitur primò, syllogismum Dialecticum valde à demonstratorio separari: nam demonstratio ex necessarijs enuntiationibus constat, Dialectica autem ratiocinatio, aut ex contingentibus coalescit, aut, si ex necessarijs componitur, oportet earum necessitatem esse incertam ei, qui tali vtitur syllogismo, quod quum accidit id, quod ratione sui necessarium est, respectu illius est tantum probabile. Colligitur secundo falsum esse eorum sententiam, qui totius Dialecticæ finem esse dicunt, ex probabilibus argumentari, aut fidem, quæ probabilibus argumentis colligitur. *De fine Dialecticæ.* Nam in Dialectica non modo vtimur argumentis probabilibus, sed necessarijs quoque; etiamsi comperta nobis sit eorum necessitas. Respondent tamen ipsi syllogismum demonstratorium sub probabili comprehendi, quia omne necessarium est probabile. Verum hic nominum vsus manifestè pugnat cum Aristotele. 1. Logic. cap. 1. & Diuo Thom. 1. Poster. lect. 1. & in opusc. de Fallacijs. cap. 3. vterque enim probabiles enuntiationes distinguit ab illis, quæ in demonstratione ponũtur; scilicet à necessarijs, & perspicuè veris.

Quam

Quam etiam sententiam ex Cicer. lib. 1. Rhetoricorum confirmare possumus. Ait enim argumentationem esse quæ rem aliquam aut probabiliter ostendit, aut necessariò demonstrat.

Quæstio.

QVum distinguitur syllogismus in Dialecticum & demonstratorium, estne diuisio generis in species? Dixi quum distinguitur in Dialecticum & demonstratorium, quia si diuidatur, in Dialecticum, Demonstratorium, & Sophisticum, manifesta res est non esse diuisionem generis in species, sed analogi in analogata: genus enim simpliciter, & absque adiectione de omnibus suis formis dicitur, at syllogismus non dicitur simpliciter de syllogismo sophistico: quippe cum 1. Top. cap. 1. syllogismum Sophisticum non esse syllogismum, sed malum syllogismum, doceat Aristoteles. Et quamuis eo in loco quasdam Sophisticas ratiocinationes concedat esse ratiocinationes; meo tamen iudicio illæ non sunt sophisticæ, sed potius ad Dialecticas sunt referendæ; cum constent ex probabilibus saltem respondenti. Relicto igitur syllogismo sophistico, quærimus an syllogism⁹ generis sit demõstratorij ac probabilis. Et si quidem pars aiens quæstionis placet, est argumentum, quo probabitur negans. Species rerum à forma accipiuntur, non à materia sola; sed syllogismus Dialecticus & demonstratorius sola materia differunt: ergo non differunt specie. Propositio est manifesta: quia species sumuntur ab eo, quod se habet vt actus, non à potentia. Probatur assumptio. Nam duo syllogismi fieri possunt in eadem figura & modo, eorum-

De Syllogismo Sophistico.

An syllogismus in Demonstratoriũ & Dialecticum diuidatur.

rumque hic erit demonstratorius, ille Dialecticus; ob id scilicet, quòd materia huius est necessaria, illius probabilis. Si autem propositæ quæstionis potius pars negans eligatur, non deerit argumentum, quo eam refellamus. Proprietates enim consequuntur ipsas species, sed syllogismus Dialecticus & demonstratorius habent distinctas proprietates; ergo differunt specie: aut (si mauis) genere. De propositione constat. Assumptio vero probatur. Quia affectio propria demonstratorij syllogismi est, generare scientiam; contra Dialectici opinionem.

Quid exigatur vt demonstratio generet scientiam.

Respondetur syllogismum Dialecticum & demonstratorium posse bifariam considerari, primùm ratione solùm propositionum ex quibus componuntur, deinde ratione omnium, quæ eis superaddi oportet, vt vnus generet opinionem, alter verò scientiam. Conditiones verò necessariò requisitæ hæ sunt: vt scilicet qui habet syllogismum demonstratorium, cognoscat se habere demonstrationem; eo saltem modo quem 1. lib. cap. 3. exposuimus. Etenim siquis habeat demonstrationem, & putet se tantum rationem habere probabilem, is non scientiam, sed opinionem habebit. Non aliter si alicui syllogismus probabilis proponatur, ipse verò existimet sibi demonstrationem esse propositam, non proinde adeptus est scientiam, nec propriè etiam opinionem; sed in prauæ dispositionis ignorantiam incidet. Præterea si habet syllogismum probabilem, & putet se non habere probabilem rationem, sed leuissimam coniecturam, propriè non dicitur opinari sed suspicari. Denique si occurrat ei, aut demonstratio, aut pro-

Non perpetuo syllogismus probabilis opinionē efficit.

probabilis ratio,& existimet esse argumentum sophisticum, nec opinio in ipso generabitur; neque suspicio. Ergo vt syllogismus probabilis generet opinionem, non sufficit illum constare enunciationibus probabilibus; sed illud prçterea necessum est,vt qui eum habet,cognoscat se habere syllogismum probabilem; vel si habeat demonstratorium, existimet se probabilem habere ratiocinationem. His ita cõstitutis, respondetur syllogismum demonstratorium,& probabilem si considerentur primo modo, non differre specie, nec vnum generare scientiam, & alium opinionem; vt ostensum est: si verò secundo modo,differre quidem specie,& habere distinctas proprietates; sed iam non distingui sola materia,cum etiam forma discriminentur.Forma inquam,non syllogistica semper,sed cognitione eiusqui habet demonstrationẽ, quæ profectò cognitio habet se tãquã forma respectu syllogismi,vt generare posit,aut scientiam,aut opinionẽ.Alia ratione potest quæstio solui, dicendo Dialecticum,demonstratoriumque syllogismũ non differre specie. Non enim semel accidit,aliqua habere diuersas proprietates, & nõ differre forma,nec propriè specie.Exempla rem ante oculos ponent. Fixæ stellæ non differunt specie,nec à se inuicem,nec à cœlo Sydereo, alioqui ex illis,& cœlo vnum corpus continuum minimè efficeretur: attamen alios effectus ex sua natura producunt stellæ Vergiliæ, alios Canicula,aut Arcturus. Præterea in homine non est nisi vna forma sũbstantialis, nempe animus rationis particeps,& ab ipso, ob variã materiæ qualitatem,ac dispositionem, in vna corporis parte manet facultas videndi, in alia audiendi,

Quomodo syllogismus demonstratorius & probabilis specie differant.

An omnia quæ proprietatibus distinguuntur differant etiã specie.

endi, in alia vegetandi. Item cum vna secundum essentiam specificam sit anima humana in viro, & fœmina, ex varia corporis dispositione efficitur, vt vir actiuè generare posit, fæmina vero concipere: quare variæ sunt proprietates viri ac fæminæ. Sed hoc loco proprietates voco etiam accidentia quædam inseparabilia, quæ certam in rebus causam habent, vt nigredo corui &c. ac proinde quoniam frequentissima sunt in talibus subiectis, & causas (Physico saltem more) certas habent, in eorum speculatione scientiæ versari possunt. Vt docet Aristotel. 2. Prior. capit. 10. in Perionio, & 12. in Boethio. Nam in philosophia naturali demonstratur, quare corui sint nigri & cygni albi: quare animalia quædam sexum habeant fæmineum, & tamen concipere nunquam posint, vt mulæ quæ suapte natura steriles sunt; & si pariant aliquãdo (præterquam quod id rarisimum est) tanquam monstrum ab omnibus existimatur. Quæ omnia ideo à me dicta sint, vt lectori persuadeã multa non differre specie, aut forma, quæ tamen diuersas habent proprietates, aut quasi proprietates ex illa forma diuersæ materiæ applicata manantes. Quare nihil improbabile mea sententia diceret, qui doceret demonstratorium & probabilem syllogismum inter se specie non differre; quamuis habeant diuersas proprietates. Procedunt enim illæ ex eadem forma syllogistica, diuersis materijs applicata. Nam syllogismi forma ex sua natura habet, vt applicata materiæ contingenti opinionem, & iuncta materiæ necessariæ scientiam generare posit, quãuis actu non generet, nisi alia concurrant. Sicut homo ex sua natura est risibilis, quamuis si prudens

Proprietatis nomen, qua ratione interdum accipiatur.

Probabilis sanè opinio.

dens sit actu non rideat, nisi aliæ causæ accedant. Eligat ex his duabus solutionibus lector eã, quæ potius ei probabitur; ego tamen posteriorem præfero.

De vtilitate libri. Cap. 2.

CVm doceat hic liber, quonam pacto argumentis probabilibus abundare possimus, magna erit eius vtilitas ad disputationes & colloquia familiaria. Si enim huius generis argumentis instructi, veniamus, nihil improbabile afferemus. Vtilis quoque est ad veritatem in omni scientia inquirendam. Propositis namque in vtramque partem quæstionis probabilibus argumentis, facile erit veritatem coniectari. Nam prouerbium est, *Eum qui dubitat, proximum esse veritati*: Item. *Eum qui non dubitat, aut omnia scire, aut omnia penitus ignorare.* Postremo vtilis erit ad principia scientiarum explicanda. Cum enim illa non possint demonstratione propter quid comprobari, & demonstratio Quia aliquando sit inutilis (tũ scilicet quũ effectus causis non sunt notiores) optimum erit argumenta probabilia sumere, ad ea discipulis exponenda. Quemadmodum enim seta filum introducit, & illa non consuit, sed filum potius est, quod corium corio firmissimè nectit; sic (absq; dubio) certissima quarundam scientiarum principia probabilibus rationibus in tyronum animis infigenda sunt; postea enim & consuetudine audiendi, & sensu, atq; experientia ipsa ita ille assensus quasi altera natura efficietur, vt iam principia ipsa per se comprehendant; tametsi intelligant, priores rationes, quibus olim

Modus tractandi principia scientiarũ

magister vtebatur, parum firmitatis habuisse. Nam hoc vsus habet, vt lapidei fornices, quibus tota domus structura incumbere debet, minimè erigantur; nisi suppositis quibusdam inferioribus tabulis. At postquam semel arcus constituti sunt, ligneæ machinæ auferuntur; nec tamen domus fornicibus nixa corruit. Multæ igitur sunt, & latè manant huius libri commoditates, sed cunctæ eo referuntur, vt omnis quæstio proposita explicari queat. Dicamus igitur quid sit quæstio, ac quotuplex sit.

Quid sit quæstio.

Quæstio est dubia enuntiatio, vt Homo estne animal? Diuidunt præterea Rhetores quæstionem in Thesim & Hypothesim. Thesis est quæstio in vniuersum prolata, vt Estne ieiunandum? Hypothesis est certis limitibus circumscripta, vt Estne hodie nobis nimio æstu afflictis ieiunandum? At Dialectici alio modo quæstionem diuidunt, sequuti Aristotel. 2. Poster. cap. 1. Dicunt enim quatuor esse quæstionum genera, id est, An res sit, vt Suntne Antropophagi? Quid sit, vt Quid est Elephas? Qualis sit (quæ ab alijs appellatur quæstio Quia est) Num homo est albus? & Quamobrem talis sit, vt quare Germani sunt albi? Hæ autem omnes argumentis probabilibus tractari possunt.

Dubia huius Capitis.

De quæstionibus an res sit & quid sit.

DVbitabit aliquis, an omnes hæ quæstiones argumentatione explicentur. Nam duæ priores, nempe An res sit, & Quid sit, cum simplices sint, argumentatione explicari non possunt. Respondetur eas etiam argumentis probabilibus explicari posse. Probabilibus enim rationibus explicari potest Antropophagos esse;

&

& hominem esse animal rationale: insuper & Germanos esse albos: ac denique quam ob causamGermani sunt albi.Et licet quæstio Quid res sit,definitione terminari queat, nihilominus (si ita libet) argumētatione quoque explicabitur; dummodo ad quæstionem compositam referatur.

Aliud Dubium. D. Thomas 2. Poster. lect. 1. docet,omnem quæstionem Topicam esse Qualis res sit,& (vt ipse loquitur) Quia est: ergo in Topicorum libris, quibus hic noster septimus ex æquo respondet, solum docetur methodus tractandi quæstionem Qualis res sit. Respondetur. Cum ait Diuus Thomas, omnem quæstionem Topicam esse quæstionem Qualis res sit, eius sententiam de frequentiori vsu esse interpretandam; quia omnes ferè disputationes Topicæ sunt disputationes Qualis res sit. Non tamen vult negare, in Topicis interdum tractari quæstionem An res sit. Sed dices? Falsa videtur esse sententia Diui Thomæ ita exposita,quia bona ars Topicorum versatur in docenda arte, tractandi quæstiones definitionis, generis, &c. Ergo non ferè omnes quæstiones Topicæ pertinent ad quæstionem Qualis res sit. Hoc argumentum postulat vt explicemus an hæc quæstio, Num homo est animal? sit quæstio Qualis res sit,vel potius Quid res sit. Caietanus 2. Poster. capit. 1. dub. 5. defendit eam esse, Qualis res sit. Verum certissimè arbitror esse quæstionem Quid sit, si secundum rem consideretur: quamuis si secundum modum quo proponitur, aut secundum vocem expendatur; pertineat ad quæstionem Qualis res sit. Quod probatur quia ipsemet Caietanus

Num omnis quæstio Topica sit Qualis res sit.

De quæstione Quid res sit, & Qualis res sit.

 asserit

asserit hanc quæstionem, An homo est animal rationale? esse quæstionem Quid res sit, quamuis secundum vocem cum pertineat ad enuntiationes tertij adiacentis, videatur esse quæstio composita, & Qualis res sit: Ergo idem iure censeri potest de hac quæstione in qua versamur. Præterea quæstio Qualis res sit, non debet anteire Quæstionem Quid sit: sed hæc quæstio: Vtrum homo sit animal, cum sit simplicior, præcedit illa, Vtrum homo sit animal rationale: ergo si illa est simplex, hæc non erit secundum rem composita: ac subinde aut pertinebit ad quæstionem An res sit, aut Quid res sit. Non primum, ergo secundum. Quod si quispiam non consentiat Caietano, ac subinde neget illam quæstionem, An homo est animal rationale? esse quæstionem Quid res sit, cùm potiùs sit quæstio Qualis res sit: hunc facilè refellemus, tum quia secundum rem quid aliud quærit, qui interrogat, quid sit homo, quàm si roget, vtrum homo sit animal rationale? tum etiam quia vt docet Aristoteles 2. Poster. quæstionem Qualis res sit, è vestigio sequitur apud demonstratorem quæstio Quamobrem talis sit; sed post illam quæstionem, Vtrum homo sit animal rationale, expeditam, stultus iudicaretur à demonstratore, qui percunctaretur, quare homo sit animal rationale: Ergo ea quæstio non est Qualis res sit. Sed his constitutis, amplius vrget argumentum initio huius disputationis positum. Si hæc quæstio, Vtrum homo sit animal rationale, & hæc alia, Vtrum homo sit animal, sunt quæstiones Quid res sit, & præterea passim huiusmodi quæstiones in Topicis pertractantur: quomodo ait diuus Thomas, plerasque Topicas

quæ-

quæstiones esse quæstiones Qualis res sit? Respondetur, diuum Thomam interpretandum esse quoad modum, non secundùm rem ipsam; quia scilicet vniuersæ propemodum quæstiones proponuntur in Topicis, quasi per enuntiationes tertij adiacentis, vt an homo sit animal; aut potiùs, an animal sit hominis genus. Est quoque alia huius argumenti solutio, quam in sequenti capite adducemus. *Respondetur ad præcipuũ dubium.*

Quid sit Locus, & quotuplex sit.
Cap. 3.

DIcitur autẽ præsens disputatio vtilis ad omnem explicandam quæstionem, quia indicat loco Dialecticos, ex quibus erui possunt argumenta ad omnem quæstionem absoluendam. Exponendum est igitur, quid sit locus Dialecticus, & quotuplex sit. Cumq; locus res continere soleat, viri scientiarum periti loca argumentorum ea vocauere, in quibus tanquam in receptaculis omnia probandi instrumenta sunt posita; vt videlicet Locus, communis quædam nota sit, cuius admonitu quid in quaque re verum, aut probabile sit, posit idoneis rationibus inueniri. Dixi verum, aut probabile, id est, id quod aut certisimè verum est, aut saltem probabile ne à me ipso dissentiam, qui supra necessarium sub probabili contineri negaui: & tamen habent demonstratores locos, ex quibus demonstrationes colligunt: demonstratio verò necessarijs constare debet. Sanè disertissimus Pater & magister noster Melchior Cano Canariensis Episc. librum de Locis Theologicis scripsit, in quo notauit vnde necessariò, vndeq; probabiliter argumentẽtur Theologi. Et Ci- *De loco vniuersè.*

cero lib. 1. Rhetor. seu de Inuent. circa medium ait, omnem argumentationem, quæ ex locis colligitur, aut necessariam esse, aut probabilem. In Dialectica igitur, quæ ars est artium,& omnium scientiarum ductrix, notari oportet locos, ex quibus in omnibus scientijs argumentari possimus tum demonstratoriè, tum etiam probabiliter,& (vt aiunt) Dialecticè. Et quidem de locis vnde petuntur demonstrationes, diximus libro superiore ad finem: nunc de locis tantùm Dialecticis disseramus. Est autem locus Dialecticus sedes argumenti Dialectici. Vt definitio Totum, Contrarium, &c. loci sunt Dialectici, quia ex his colligit Dialecticus argumenta ad res dubias explicandas. Est enim argumentum ratio rei dubiæ faciens fidem; vt si quis ita argumentetur, Omne animal rationale gaudet virtute, quia est rationi consentanea; sed omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo gaudet virtute. Loci aut ad res pertinent, aut ad auctoritatem & testimonia. Qui pertinent ad res, alij interni sunt, alij externi, alij medi. Loci interni sunt, qui ad rei essentiam, aut substantiam attinent; nempe loci à definitione, genere, differentia, toto, partibus, à concomitantibus substantiam, &c. Loci externi sunt omnino extra res, vt ab oppositis, à comparatis, à simili, & à proportione. Medij verò illi dicuntur, qui partim attingunt rei substantiam, partim extra ipsam vagantur, vt à coniugatis, & à casibus.

Quid sit locus Dialecticus.

Locorum diuisio.

Alia diuisio.

Sed quemuis horum in duos diuidunt, scilicet in locum Maximam,& locum Differentiam maximæ. Locus Maxima est receptissimum axioma atque principium, quo multa argumenta

ta nituntur; vt hoc theorema, Cui competit definitio, competit definitum; item & hoc aliud, Posita causa ponitur effectus, Locus Differentia maximè est illud, quo vna maxima differt ab alia. Vt duæ superiores Maximæ distinguuntur, quia vna tractat de definitione, alia de causa. Ac proinde causa & definitio appellantur Loci differentiæ maximæ. Nec miretur lector, quod hanc locorum diuisionem sequar. Non enim me præterit, quàm aliter Cicero in Topicis ad Trebatium locos diuiserit. Sed cùm in hac re videam quot sunt capita, tot esse sensus, nec deesse verisimiles rationes, quibus sententiam quisque suam tenere possit, nō multùm fui in tradenda locorum diuisione solicitus: præterquam quod sentio totam hanc, quæ inter auctores vertitur, controuersiam, ad nominis quæstionem deuolui. Eam igitur, quam adduxi, sectionem elegi, quoniam faciliùs poterit memoriæ commendari. Præterea quoniā dantur quidam loci, qui tametsi diuersi admodum sint, à Doctoribus coniungi solent. In hoc eos duces sequemur. *Occupatio.*

Quæstiones.

QVare inter locos de quibus argumenta probabilia eruuntur numeratus est locus à definitione & genere, cum ex his argumenta necessaria & firmissima sæpè colligantur? Respondetur. Quia tametsi ita se res habeat, non tamen agitur de eis in hoc libro, nisi vt suppeditant nobis argumenta probabilia, ita videlicet, vt quod probabiliter definitioni tribuitur, definito etiam tribuatur: vt Animal *An locus à definitione sit Dialecticus.*

Duo modi proponendi quæstiones definitionis, ac generis.

rationale gaudet virtute, ergò homo gaudet virtute. Respondetur secundò, quæstiones generis, & definitionis, atque proprietatis posse tractari per voces primæ & secundæ notionis. Quæ autem sint primæ notionis vocabula, & quæ secundæ, diximus lib. 2. capit. 1. Tractantur per voces primæ notionis, vt quum quærimus, Vtrum homo sit animal. Tractantur per voces notionis secundæ, vt quum percontamur, vtrum animal sit genus hominis. Ex his autem modis secundus est, qui potißimè pertinet ad libros Topicorum. Quod ex eo patet, quia omnia ferè loca, quæ ab Aristotele traduntur in libris Topicorum, constant aliqua voce secundæ notionis. Si autem istæ quæstiones proponantur per voces secundæ notionis, certè cùm sint in materia contingenti (nam secundæ notiones competunt rebus ex opere intellectus) non possunt nisi argumentis probabilibus pertractari. Quia igitur in hoc libro agitur de his vocibus potißimùm, quatenus ex eis eruuntur argumenta ad tractandas quæstiones, quatenus proponuntur per voces secundæ notionis, meritò dictum est, huiusmodi locos sedes esse argumentorum probabilium. Atque hæc solutio potest dubio capitis superioris accommodari; ita scilicet, vt dicamus illam quæstionem esse Quid res sit, sed vt pertinet ad libros Topicorum, esse Qualis res sit; quia proponitur per voces secũdæ notionis.

Ad argumentum superioris capitis quidnam sit respondendum.

De locis à Definitione, Descriptione, Etymologia, Differentia, Proprietate, & Polionymis. *Cap. 4.*

Loci interni alij sunt, qui totam rei essentiã expli-

explicant, vt locus à definitione; aliqui licet eam non omnino explicent, ad eam tamen pertinent, vt locus à toto, à causis, ab ortu & interitu, ab vsu, & ab his quæ communiter accidunt. Locus à definitione est connexio definitionis, & rei, quæ sub definitionem cadit. Locus enim est sedes argumenti: & ex connexione, quam habet definitio ad rem definitam petuntur varia argumenta. Hoc etiam in omnibus sequentibus locis intelligatur; ita videlicet, vt locus à causa sit connexio causæ & effectus, & locus à toto sit connexio totius ad partes suas: ne eadem sint sæpiùs repetenda.

Iam autem locus à definitione quatuor habet maximas, duas aientes, & duas negantes, quibus omnia argumenta definitionis ad definitum sunt innixa. Prior aiens Cui tribuitur definitio, eidem & definitum, vt Plato est animal rationale, ergo Plato est homo. Posterior. Quod definitioni conuenit, competit, etiam & definito, vt Animal rationale ambulat, ergo homo ambulat. Ex negantibus autem vna in hunc modum se habet. Cui repugnat definitio repugnat & definitum, vt Leo non est animal rationale, ergo leo non est homo. Altera est huiusmodi. Quod repugnat definitioni, repugnat & definito, vt Animal rationale non indiget alijs, ergo homo non indiget alijs. Quanquam autem liber hic de Syllogismo Probabili nuncupetur, nemini mirum videatur, si præceptiones, quas tradimus, exemplis interdum necessarijs illustremus: id enim facimus, quia & apertiora sunt, & vsui accommodatiora.

Diuisio internorum locorum.

Locus à descriptione eadem norma definiendus est, & easdem maximas habet. Nam cui

Materia huius loci.

Hh 5 com-

competit descriptio, competit & descriptum, vt Plato est animal risus particeps, ergo Plato est homo, &c. Locus ab Ethymologia, id est à definitione nominis eodem modo definiendus est, & easdem maximas habet, quando nominis ethymologia valdè cum re ipsa conuenit. Vt de natura disputat, ergo est Physicus. Physis enim naturam significat. Quando verò ethymologia est remotissima, argumentum ab ea sumptum parum firmitudinis habet. Non enim sequitur. Lædit pedem, ergo est lapis. Tametsi hoc exemplum durius fortassè videbitur; sed teneamus, & lusisse putemur, si nil sit. Ad hos locos reducuntur alij tres, qui eodem modo definiendi sunt, & easdem maximas habent: scilicet locus à differentia essentiali, vt Petrus est rationalis, ergo Petrus est homo. Et hic ad locũ à definitione essentiali refertur. Item à proprietate, qui reducitur ad locum à descriptione, à Polyonimis, quæ ab alijs Synonima appellantur: reducitúrque ad locum à diffinitione nominis: vt si quis ita argumentetur: Tullius docet, ergo Cicero docet.

Locus à descriptione.

Nota de Ethymologia, quas vires habent.

Alia loca sub superioribus comprehensa.

Sub istis sex locis latent alij sex. Primus est à definitio ad definitionem, vt lapis non est homo; ergo lapis non est animal rationale. Secundus à re descripta ad descriptionẽ. Tertius, à re cuius est etymologia ad etymologiam ipsam; & ita de reliquis. Habentque hi loci tot maximas, quot præcedentes.

Difficultates.

Qvamuis pleræque huius capitis dubitationes tractatæ sint, iam lib. 1. cap. 8. & li. 2. cap. 6. & 7.

6.& 7.placuit tamen has superaddere. Prima est.Aliquid competit animali rationali, quod non quadrat in hominem;ergo prior maxima non est vera.Probatur antecedens.Nam animal rationale est definitio,& homo non est definitio.Respondetur,maximam non esse intelligendam in his quæ ad secundas pertinent notiones. Sicut enim non sequitur,Homo est prædicatum simplex,ergo animal rationale est prædicatum simplex;quia esse prædicatum simplex pertinet ad secundas notiones, ita non bene infertur, Animal rationale est definitio, ergo homo est definitio;quia esse definitionem in secundis notionibus est ponendum.

An quicquid definitioni tribuitur, de finito sit etiam tribuendum.

Alia difficultas.Hæc argumentatio nihil probat,Essentia Diuina est pater, ergo essentia Diuina est generans filium: ergo à definito ad definitionem non valet argumentum. Consecutio est manifesta.Quia definitio partis (eo modo,quo definiri à nobis potest)est esse generans, aut habens filium.Probatur antecedens.Quia essentia Diuina non generat;vt docent Theologi 1.part.quæst.39.ar.5.hoc argumentum ideò proponere libuit, ne arbitrentur Dialectici fidem nostram Logicæ repugnare. Respondendum est ergo, à definitione ad definitum, & è contrario semper valere argumentum,nisi quum definitio proponitur ad modum adiectiui nominis;& definitum substantiui.Equidem hanc causam Theologi reddunt,cùm etiam Dialectici eam reddere debuissent. Sed iam nostra ætate quicquid Dialectici non intelligunt, appellant Sophisma: tametsi Dialecticæ sit fundamentum.

An semper definitio conueniat, cui definitum conuenit.

De numeris.

Verùm his prætermissis, vt ea quæ diximus, planiora

planiora fiant, propono tertiam difficultatem. Nam verè dici potest, tres esse personas habentes deitatem, cùm omninò falsum sit, esse tres Deos: Ergo aliquo dicitur definitio, de quo non dicitur definitum. Et quidem propositio & assumptio ex diuo Thoma 1. parte quæst. 39. artic. 3. ad 1. desumuntur. Consequentia verò ita probatur. Nam definitio Dei (saltem nominis) est habens deitatem. Respondetur, negandam esse cõsequentiam. Nos enim minimè diximus, de quocunque definitio cum alicuius numeri adiectione prædicatur, posse etiam definitum sub eodem numero ei tribui: sed de quocunque dicitur definitio, posse definitum efferri, atque enũtiari. Argumentum autem ostendit prius esse falsum, non posterius. Nam in diuinis de quocunque dicitur res habens deitatem, dicitur Deus, licet non in eodem numero. Nam habens deitatem, potest dici in plurali, & Deus non: cuius hæc est ratio. Est latum discrimen inter nomina adiectiua & substantiua, quod nomen adiectiuum vt prædicari queat in plurali numero, sat sit supposita, seu indiuidua, de quibus prædicatur, esse plura. Vt si in duobus hominibus esset vnica albedo, nihilominus dicerentur duo albi. At nomina substantiua, vt dicantur in numero plurali, requiritur supposita esse plura; & præterea esse plures formas, quæ per talia nomina significantur. Vt Aristoteles & Plato sunt duo homines, non solùm quia sunt duo indiuidua, sed quia duplex est in ipsis humanitas. Nam si vnicam tantùm naturam humanam haberent, essent vnus homo. Ex quibus perspicuum fit, quare habens diuinitatem possit prædicari in numero plurali, & hoc nomen Deus tantùm in

Adiectiui substantiuiq; discrimē Theologicum.

numero singulari efferatur de tribus personis, in quibus vna tantum est deitas; quia illud prædicatum est adiectiuum, hoc substantiuum. Consule, obsecro, diuum Thomam 1.par.quæst.36.artic.4.& quæst.39.artic.3.& 3.parte quæst.3.art.6.& 7.Caietanumque in eisdem locis, insuper & Ferrariensem 4.Contra gent.cap.11.ab his enim partibus omnia sum mutuatus. Nihilominus præterea id à me accipe; quum dixi, nomina substantiua non prædicari in numero plurali, nisi supposita sint plura, & formæ etiam significatæ plures, id intelligendum esse, quando nomina substantiua sunt concreta, vt Deus, homo, & leo: nam abstracta, vt scientia & virtus, possunt dici in numero plurali, etiamsi supposita non sint plura: dummodo formæ sint plures. Vt si in me essent tres scientiæ, illis designatis, iure dici posset. Ecce tres scientias.

Aliorum responsio. De nominibus adiectiuis.

Quarta difficultas. Aristoteles 1. Topic.cap.3. reducit locum differentiæ ad locum generis, quomodo ergo nos reducimus illud ad locum definitionis? Respondetur. Quia nos loquimur de differentia vltima, quæ ita est rei propria, vt nullam in aliam rem transferri possit; vt rationale respectu hominis. Aristoteles verò agebat de differentia communiore, vt si sensibile cum homine conferatur. Aut dic aliter: differentiam aliquando comparari cum eo de quo primò ac per se effertur, vt sensibile respectu animalis. Qua ratione pertinet ad locum definitionis, quia eisdem maximis constat. Aliquando verò conferri cum inferioribus eius, de quo primò & per se dicitur, vt sensibile cum homine & bruto. Sub qua consideratione pertinet ad

Locus à differentia an fuerit in loco definitionis tractãdus.

ad locum generis seu totius vniuersi, de quo statim differemus. Sit igitur iam huius loci finis. Sed lege præterea cap. II. libri sequentis.

De loco à toto vniuerso & integro.
Cap. 5.

Qua ratione vniuersum accipiatur.

A Toto etiam ad partes argumenta colligi solent, potissimùm verò ex toto vniuerso. Et licet ex varijs vniuersis solùm genus, species, ac differentia ad loca interna pertinere videantur: nos tamen breuitatis gratia accipimus vniuersum nunc vt libro secundo: postquam easdem leges in argumentando seruare debemus in omni genere vniuersi, quatenus vniuersum est. Sed hoc totum vniuersum aut absque nota vniuersitatis accipitur, vt quum dico, Animal sentit; aut cum nota vniuersitatis, vt Omne Animal sentit. Dicamus primùm de toto vniuerso absque nota vniuersitatis.

De loco à toto vniuerso indefinitè sumpto.

Locus à toto vniuerso ita accepto, nihil valet ad quidpiam de aliqua certa parte probandum, aut refellendum: id est, ab eo non possumus argumentari affirmatiuè, aut negatiuè. Non enim sequitur, Animal currit, ergo homo currit: nam quiescentibus cunctis hominibus, si currat Leo, verè dicitur, Animal currit: non autem Homo currit. Item non sequitur, Animal non currit, ergo homo non currit. Currentibus enim omnibus hominibus, si vnus Leo non currat, est vera enuntiatio, Animal non currit, quia est indefinita; & idem valet atque particularis: scilicet Aliquod animal non currit: & falsa est hæc, Homo non currit. Ad omnes tamen partes disiunctim argumentari possumus, probando

bando & refellendo; vt Animal mouetur, ergo homo aut brutum mouetur. Similiter Nigrum est, ergo vel est coruus, vel ebenum, & c. si omnia nigri inferiora numerari possent. Item Animal non currit, ergo homo aut brutum non currit; quicquid alij sentiant. Itaque quando procedimus à toto vniuerso absque nota vniuersitatis ad eius partes, nullum est discrimen inter argumentum aiens & negans. Huic loco coniunctus est alius, à partib. ad totum vniuersum absque nota vniuersitatis. Enimuero à qualibet parte per se, vel ab omnibus simul efficax ducit argumentum, ad afferendum aut negandum aliquid de toto, vt Homo non currit, ergo animal non currit: itemq; Homo currit, ergo animal currit; quia huiusmodi enuntiationes sunt indefinitæ, particularibusque ex æquo respondent. Sed quòd attinet ad negatiuam argumentationem, intelligendum est id quod diximus; si pars illa existat: alioqui mala erit argumentatio. Nam si omnia quæ sunt animalia, alba sint, sed nullus existat in rerum natura leo, est vera hæc enuntiatio, Leo non est albus; & falsa hæc, Animal non est album, quia eius contradicens est vera, Omne animal est album.

A partib. ad totũ in definito.

A toto vniuerso cum nota vniuersitatis licet argumentari ad eius partes affirmatiuè, aut negatiuè; siue singulæ partes accipiantur, siue omnes: vt Omne animal currit: ergo omnis homo currit: itemque Nullum animal currit, ergo nullus homo currit. Nunquam enim antecedens verum & consequens falsum in huiusmodi argumentis reperietur. At verò à partibus ad totum vniuersum cum nota vniuersitatis inutile

A toto vniuerso vniuersim sumpto.

A partib. ad totũ in vniuersũ acceptum.

inutile eſt argumentum aiens, aut negans, niſi omnes partes numerentur, in aiente quidem coniunctim, in negante disiunctim: vt Omnis homo eſt rationalis, ergo omne animal eſt rationale. Itemque Nullus homo eſt quadrupes, ergo nullum animal eſt quadrupes. Hæc autem optima ſunt, Nullus homo, aut brutum eſt, quod omnibus ſenſibus careat; ergo nullum animal eſt inſenſibile. Similiter omnis homo, omneque brutum tactu præditum eſt, ergo omne animal habet tactum.

A toto integro ad eius partes. Sequitur vt de toto integro diſſeramus, vt intelligatur quomodo ex ipſo argumenta depromi queant. Igitur ab illo ad eius partes aut ſimul, aut diuiſim acceptas, optimum eſt argumentum aiens; vt Domus eſt, ergo parietes ſunt & fundamentum, ac tectum eſt. Negatiuè autem non benè argumentabimur ab ipſo ad aliquam partem certam ac definitam. Non ſequitur, Domus non eſt, ergo parietes non ſunt. Valebit tamen argumentum ad omnes partes diuiſim, vt domus non eſt; ergo vel parietes non ſunt, aut tectum non eſt, vel fundamentum non extat. Ex quo intelligitur enuntiationem disiunctam, cuius omnes partes ſunt veræ, eſſe veram: vt docuimus quum de ſyllogiſmo Hypothetico ageremus. Ac nunc denuò ita probatur: In medio mari verum eſt domum non eſſe, ergo verum etiam erit, vel ibi tectum non eſſe; vel deeſſe parietes, aut fundamentum: cuius profectò argumentationis conſequens eſt enuntiatio diſiuncta, cuius omnes partes ſunt veræ. Qui igitur ſentiunt, enuntiationem disiunctam, cuius omnes partes veræ comprobantur, falsâ eſſe, hūc locū, in quo verſamur, è veterū monu-

De enuntiatione disiuncta.

monumentis sibi delendum intelligant.

Sed quum à partibus ad totum integrum ratiocinari cupimus, has leges seruemus. Prima, ne argumẽtemur ab vna parte ad totũ affirmatiuè: vt fundamentum est, ergo domus est; sed coniungamus priùs omnes partes. Nam optime sequitur, Fundamentum, parietes, & tectum bene sibi coaptata sunt, ergo domus est. Secunda, ab omnium, aut vnius etiam partis negatione totum ipsum infirmare, ac destruere debemus; vt Parietes non sunt ergo domus non est. Intelligitur autem hæc præceptio, si pars illa ad totius constitutionem necessaria sit: alioqui non probè argumentaremur, Hoc ædificium non constat trabibus, ergo non est domus.

A partib. ad totum integrum quo modo sit progrediendum.

Non defuur auctores, qui his locis nectant alios quatuor, à toto in quantitate, à toto in loco, à toto in tempore, & à toto in modo. Sed totum in quantitate nihil differt à toto vniuerso cum nota vniuersitatis, de quo iam egimus. Præterea totum in tempore est ipsum tempus, cum nota vniuersitatis. Perinde enim est dicere, Semper sunt leones, ergo modo sunt leones: ac dicere, Omni tempore sunt leones, igitur hoc tempore sunt leones. Porrò totum in loco, est locus cum nota vniuersitatis. Nullum enim discrimen est inter has argumentationes, Vbique est Deus, ergo hic est Deus. Item, In omni loco est Deus, ergo hic etiam est. Quare nihil ampliùs circa huiusmodi loca dicendum occurrit, præterea quæ de toto vniuerso cum nota vniuersitatis antea scripsimus. At verò totum in modo est, totũ vniuersum respectu suarum partium, quæ quibusdã accidentibus coarctantur, ac (vt ita dixerim) modificantur; vt homo respectu hominis albi. Hoc

De toto in modo.

verò totum duobus modis accipi ſolet, aut cum nota vniuerſitatis, aut abſque illa; id eſt, aut vniuerſim, aut indefinitè. Et quidem qua ratione poſſimus ab hoc loco argumenta depromere, his præceptionibus explicatur. Prima, à toto ad aliquam partem determinatè non licet argumentari probando, aut refellendo: vt non ſequitur, Homo ambulat, ergo homo albus ambulat. Item mala eſt argumentatio, Homo non ambulat, ergo homo albus non ambulat; quia antecedens æquipollet particulari. Altera præceptio. A toto vniuerſo ad omnes partes diſiunctim ſumptas poſſumus affirmatiuè, aut negatiuè ratiocinari, vt Homo ambulat; ergo homo albus, aut ater, aut medio colore affectus ambulat. Idem patet in negante argumentatione. Tertia, à parte ad totum efficax ducitur argumẽtum affirmatiuè; vt Homo albus ambulat, ergo homo ambulat: negatiuè nequaquam: vt non ſequitur, Homo ater non ambulat, ergo homo non ambulat. Si enim in mundo tantùm ſint homines albi, & omnes ambulent, verùm eſt antecedens, & falſum conſequens. Si tamen illa pars exiſtat in rerum natura, tolerari poterit argumentum: vt Aliquis homo eſt albus, & ille non ambulat, ergo homo non ambulat. Quarta præceptio. Ab omnibus partibus diſiunctim acceptis ad totum in modo valet argumentum negatiuè: vt Aliquis homo albus, vel niger, aut medio colore affectus non ambulat, ergo homo non ambulat. De his igitur hactenus.

De eodem toto vniuer- Quum autem adhibita vniuerſitatis nota diſputamus, hæc erunt aſſertiones memoriæ commendandæ. Prima. Non ſatis conſtat argumentum à

tum à toto ad aliquam partē certā affirmatiuè, vt Omnis homo ambulat, ergò homo albus ambulat. Quia si omnes homines sint nigri, antecedens poterit esse verum, & consequens falsum. Cæterùm si ea pars in rerum natura existat, optimum erit argumentum. Altera. Ad omnes partes disiunctim argumentum rectè ex hoc loco procedit affirmatiuè siue cunctæ existant, siue aliquæ earum perierint: vt mortuis omnibus Aethiopibus, est bona argumentatio. Omnis homo ambulat, ergo candidus homo, vel niger, &c. ambulat. Tertia. negatiuè benè argumentamur à toto ad quamuis partem, etiam certam, tametsi illa non existat. Quarta. A partibus verò ad totum nec affirmatiuè, nec negatiuè bene argumentamur; nisi omnes partes ritè numerentur: vt Nullus homo currit, ergo nullus homo albus currit. Sed prorsus cauendum est ne in fallaciam, quæ à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter nominatur incidamus: idque maximè quum à partibus ad totum procedimus. Vt si dicamus, Omnis homo albus currit, ergò omnis homo albus secundùm dentes currit. Itemque Nullus homo albus dentibus currit, ergo nullus homo currit. Hæc itaque præscripta seruanti, licebit grauiter & absque errore à toto ad partes, & à partibus ad totum argumentari. *sim posito.*

Huius capitis quæstiones.

PRima. Nunc agimus de locis internis, quomodo ergò diximus, accipi totum vniuersum vt comprehendit suo ambitu quinque voces Prophyrij? Nam locus ab accidente non *An omne vniuersale ad hunc locum pertineat.*

potest esse locus internus. Respondet quidam, duobus modis aliquid dici internum: primùm quia pertinet ad rei essentiam, vt anima ad essentiam hominis; vel saltem ad eius substantiam, vt auris, quæ pars est humanæ substantiæ: secundò quia licet ad neutrum horum pertineat, est tamen accidens in re ipsa existens. Quomodo in Categoria Quantitatis dicitur ab auctoribus lineam superficiem, ac corpus mensurare internè; locum verò & tempus externè. Respondent igitur, locum à toto vniuerso (quod est quintum prædicabile) vocari internum, aliquando primò, interdum verò secundo modo. Facilè tamen hæc solutio refelletur, quia saltem locus à toto in tempore, & à toto in loco non debuerunt inter locos internos enumerari quippe cum locus & tempus non sint interna nec primò, nec secundo modo: mensurant enim externè.

Solutio propria. Quare aliter respondendum est, non omnes hos locos esse internos reuera, sed vna cum internis de ipsis disputari; quia eodem modo petuntur argumenta ex eis, atque à toto vniuerso, quòd ad rei substantiam pertinet. Quemadmodum etiam in capite sequenti de causa efficiente agemus, & fine; non quod loci interni sint, sed vt omnes causas sub vno loco comprehendamus. Similiterque in Categoria relatorum agitur de relatis secundùm dici, cùm alioquin in ea Categoria minimè collocentur: & in hoc libro cap. 4. sequuti morem grauissimorum virorum, egimus de loco à proprietate, cùm tamen proprietas non explicet rei essentiam.

An à toto indefinitè sūpto Altera difficultas. Quomodo dictum est, à toto vniuerso absque nota vniuersitatis non duci efficax argumentum negans ad aliquam certam partem

partem eius, cùm hoc sit optimum argumentum, Hæc res non est animal, ergo non est homo; & in eo animal sumatur absque nota vniuersitatis? Respondetur, optimum sanè esse argumentum, sed in accidente sumi animal cum nota vniuersitatis, quia ante animal ponitur negatio, & æquiualet huic propositioni, Hæc res nullum animal est. De his lege cap. 6. lib. 4.

argumentum negans valeat ad quamuis partem destruendam. De toto & parte in modo.

Tertia. Dictum est hanc consequentiam non valere, Omne animal currit, ergo omnis homo albus currit; quia etiam si antecedens esset verum, nullo tamen homine albo existente, consequens esset falsum: quòd à veritate alienum videtur. Nam hic syllogismus est optimus, Omne animal currit, omnis homo albus est animal, ergo omnis homo albus currit. Sed etiam nullo homine existente albo, maior est vera, & (vt docuimus lib. 4. cap. 13.) minor quoque est vera in eodem euentu: ergo etiam conclusio est vera. Quare si concludamus omne animal currere, protinus concedere oportet omnem hominem album currere; tametsi nullus homo albedine præditus inueniatur. Respondemus, illum syllogismum non esse bonum, quamuis in Barbara esse videatur, quia aliqua vox in eo continetur Homonyma. Nam in maiori (scilicet Omne animal currit, quæ resoluitur in hanc, Omne animal est currens) verbum Est necessariò dicit existentiam, quia non potest animal currere, nisi existat: at in minori dicit solam essentiam, vt constat: ergo ea Hypothesi data ille syllogismus, non est bonus. Alia dubia poterunt ex cap. 9. 1. lib. in hunc locum transferri.

(.:.)

De loco à causa. Cap. 4.

Locus à materia. TErtio sequitur locus à causa. Quid autem sit causa, & qua ratione diuidatur, diximus li.3.c.8. Cumq; quatuor sint causarum genera, nẽpe Materia, Forma, Efficiens, & Finis, singula persequenda sunt. Initio igitur consentaneum est explicare, quonã pacto ex materia probationes colligantur. Et quidem triplex est materia, scilicet ex qua aliquid fit, vt ex farina panis; & circa quam aliqua potentia seu habitus versatur, vt circa colores visus, & numerum Arithmetica; deniq; materia in qua, id est subiectum, in quo forma recipitur, vt corpus animæ, & homo candoris, Rursum materia ex qua alia est, quæ permanet in effectu, vt ferrum in ense; alia quæ non permanet, vt farina in pane. Sit igitur prima assertio. A materia quæ permanet in effectu ad effectum ipsum bene argumentamur refellendo, non tamen probando; vt ferrum non est, ergo ensis non est. Non tamen sequitur, Ferrum est, ergo ensis est. Ab effectu verò ad ipsam ducitur efficax argumentum aiens, non item negans: vt Ensis est, ergo ferrum est. Non tamen sequitur, Ensis non est, ergo ferrum non est. Secunda assertio. A materia quæ non permanet haud bene argumentamur ad effectum, neque ab effectu ad ipsam. Omnia enim hæc argumenta nulla sunt, Farina est, ergo panis est: Farina non est, ergo panis non est. Item Panis est, ergo farina est; Panis non est, ergo farina non est. Cæterum ab effectu præsenti, aut præterito ad materiam præteritam bene argumentamur: vt Panis fuit, ergo farina fuit: item panis est, ergo farina fuit.

Locus à materia, quæ permanet in effectu.

Locus à materia, quæ non permanet.

Ex materia insuper circa quam multa argumenta

menta desumuntur, à Moralibus præsertim Philosophis, qui tamen has solent præceptiones amplecti. Prima. Cuius obiectum bonum est, ipsum bonum est: cuius verò obiectum est malum, ipsũ est malum: vt Temperãtiæ obiectum bonum est, ergo bona est temperantia. Item, Inurbanitatis obiectum malum est, ergo ipsa non est bona. Et quidem in Moralibus habitibus certum est canon, in actibus nequaquam. Datur enim actus, cuius obiectum bonum est, & ipse est malus ex circunstantia, vt pauperibus in Xenodochio ob inanem gloriam ministrare. Secunda præceptio. Inter virtutes illa est præstantior, cuius obiectũ est præstantius, vt Virtutes Theologicę præstantius obiectum habent, quã Cardinales; ergo sunt præstantiores. Inter vitia quoq; illa peiora sunt, quæ peius obiectum respiciunt, vt Detestabilior est hæresis gulâ. Similiter in scientijs illa est præstantior, quæ habet nobilius obiectum, illa accuratior, cuius materia est simplicior: vt habes 1. Posterior. capit. 23. Denique hic locus inseruit Theologis in voti, iuramentiq; tractatione. Votum enim, aut iuramentum, cuius obiectum malum est, aut indifferens, neminem tenet deuinctum: vt quum Rex Israelis (4. Regum capite 6.) iurauit se caput Elisæi amputaturum.

Locus à materia, circa quã aliquid uersatur.

Materia demum in qua; vel subiectum, duplex est, alia cui semper conuenit illa forma, nec potest extra ipsam inueniri, vt in homine semper est risibilitas. Et ab hac materia petuntur argumenta, sicut à subiecto proprietatis ad proprietatem ipsam. De quo argumenti genere iam 4. capite diximus. Alia est, cui forma conuenire potest, & non conuenire; vt homo respectu albedinis. Et ab hac materia quonam pacto argumen-

Locus à materia in qua.

ta petantur, non occurrit certa aliqua regula.

Locus à forma.

Secundo de forma est differendum. A forma autem ad effectum, & ab effectu ad formam rectè probamus quæ volumus & refellimus alia: vt Albedo est, ergo album est; Albedo non est, ergo album non est. Sola anima rationalis est, quæ hanc regulam suæ naturæ viribus efficit falsum. Ex ea enim ad effectum non ducitur efficax argumẽtum aiens, sed tantùm negans: vt non sequitur, Anima rationalis est, ergo homo est. Anima enim Aristotelis est, & nunc Aristoteles non est, neque porrò erit, vsque ad extremum iudicij diem. Rursum ab effectu ad animam rationalem firmum sumitur argumentum aiens, non equidem negans. Benè enim sequitur, Homo est, ergo anima rationalis est. Non autem valet, Homo non est, ergo anima rationalis non est. Licet enim animus rationalis minimè existat, priusquam humano corpori infundatur (nisi velimus Pythagoræorum Metempsychôsim: id est, ex vno corpore in aliud transmigrationem ab inferis suscitare) permanet tamen vi suæ naturæ, etiam pereunte corpore.

Triplex causa efficientis genus.

At causa efficiens triplex est, prima, qua posita, continuò ponitur effectus; & qua sublata, aufertur; vt efficax Dei voluntas, cui resisti non potest. Si enim Deus vult efficaciter nunc esse rosas, certè nunc rosæ existent: & si efficaciter vult nunc non esse, non erunt procul dubio. De rebus naturalibus ago: nam ea quæ hominum libero arbitrio fiunt, quo pacto ex Diuina pendeant aut voluntate, aut permissione, Theologorum est explicare. Altera, qua posita, effectus ponitur, sed ea non existente potest etiam effectus esse; vt iugulatione peractâ, necessariò sequitur mors; at

etiam

etiam absque iugulatione accidit frequenter interitus. Tertia est, qua non existente effectus non erit, sed ea posita non necessum est effectum consequi: vt virtus Solis respectu murium in naui. Sine virtute enim Solis, nunquam erunt mures: posita nihilominus virtute Solis non statim erunt mures, si desit materia ex qua generentur. Prior potest vocari certa causa affirmationis & negationis; secunda solius affirmationis certa; tertia denique negationis tantùm certa. Quibus semel comprehensis, hic assertionibus argumentandi ratio expedietur. Prima A. causa primi generis ad effectum sumitur validum argumentum aiens, aut negans; & ab effectu ad causam similiter: vt Deus vult rosas esse, ergo sunt rosæ: non vult esse, ergo non sunt. Item sunt, ergo Deus vult esse; non sunt, ergo Deus non vult esse. Secunda assertio. A causa secundi generis ad effectum est efficax argumentum aiens, non tamen negans, vt patet. Tertia. Ab effectu ad causam secundi generis licet argumentari negatiuè, non affirmatiuè: vt Non interijt, ergo non est iugulatus. Non tamen si interijt, illico sequitur illum iugulatum fuisse. Quarta. A negatione causæ efficientis tertij generis optimè colligitur negatio effectus; non tamen ex affirmatione illius sequitur huius etiam affirmatio: verùm ex parte effectus contra se res habet. Nam qui effectum concedit, causam affirmat; quamuis possit effectus negari, nec subinde negari causa. Hæc apertiora sunt, quam vt exempla desiderent. *Quomodo ab efficienti causa argumentari possimus.*

A fine deniq; sæpe argumentamur ad media comprobanda in omnibus artibus. Talia enim debent esse media, qualia postulat finis, in quem destinantur. Vt quia dentes anteriores dati sunt *Locus à Fine.*

adſcindendum cibum, acuti eſſe debent, tametſi molares ſint obtuſi: & aliter domus ædificanda eſt ad voluptatem, aliter ad reſiſtẽdum inimicis: quia aliud eſt otium atq; voluptas, aliud negotium & conflictus. Sed profectò in Morali Philoſophia, non modica eſt de fine ſpeculatio. Quare in ea hæ regulæ poterunt obſeruari. Prima. Omnis actus cuius finis eſt vitioſus, ipſe quoque eſt malus; ſaltem quatenus ab agẽte procedit: vt ieiunat propter cenodoxiam, ergo malè agit. Secunda regula. Non omnis actus qui in bonum finem dirigitur, eſt bonus; quia præter finem multæ aliæ circunſtantiæ deſiderantur, vt actus aliquis bonus iudicetur, nempe vt fiat vbi oportet, quando oportet, ac qua ratione oportet. Siquidem bonum ex integra cauſa conſurgit, malum ex ſingulis defectibus; & ad collimandum vna tantùm eſt via, ad aberrandum à ſcopo multæ.

Obſeruatio.

CIrca genera cauſarum, & earum cum affectis connexionem, varia dubia proponuntur ab auctoribus 2. Phyſic. Igitur eo in loco requirantur. Præterea de materia circa quam, id eſt, de ſcientiarum obiectio, multas, ac graues admodum quæſtiones proponit ingenioſiſſimus Caietanus 1. Poſterior. cap. 22.

De loco ab Ortu & interitu, ab Vſu atque ab his quæ communiter accidunt.
Cap. 7.

Ortus & interitus. PRoximus eſt locus ab Ortu & Interitu, deinde à communiter accidentibus. Ab ortu quidem

dem & interitu, his obseruatis sententijs, argumenta sumuntur. Res enim quam bonum est oriri, bona est; quam malum, mala, Vt Mercatori malum est mures in domo nasci, ergo mures ei mali sunt. Præterea rem quam interire bonũ est, malum erat permanere; sicut eam quam malum est perire, bonum erat permanere: vt Bonum est perire latrones, ergo malum est eos viuere: Malum est pios homines interficere, ergo bonum est eos seruare. Ab vsu quoq; argumentamur, & id cuius vsus bonus est, colligimus esse bonum; cuius vero vsus malus est; colligimus esse malum. Vt mala est ars Magica, quia eius vsus malus est. Prouidendum est tamen ne abusus pro vsu accipiatur. Praui enim homines malè vtũtur sacris litteris, quæ tamen optimæ sunt. Vltimus locus est à communiter accidentibus, id est, ab his quæ ferè semper inter se coniunguntur, vt in quibusdam arboribus florere, & fructus emittere. In quibus si argumentemur à priori ad posterius non ita est certum argumentum aiens, bene autem negans. Non sequitur, Floruit, ergo fructus producet tametsi in huiusmodi arboribus optimè colligatur, Non floruit; ergo non producet fructus. A posteriori autem ad prius, si argumentum est aiens, recipi debet; si negans, repudiari. Optimè sequitur, Producit fructus, ergo floruit: non tamen sequitur, Non producit fructus, ergo non floruit. Locos, de quibus in hoc capite egi, libentius ego medios, quàm internos, dicerem. Sed nolo in re parui momenti lectorem detinere. Vnum tamen verbum subijciam, nempe locũ, quem Rhetores ab adiunctis vocant, sub isto comprehendi: quãuis ex illo rarò admodũ necessariò argumentemur; nisi ea quæ à nobis

Vsus.

Communiter accidentia.

Adiuncta.

nobis in hoc loco dicta sunt, obseruentur. Alioqui tantum vulgarem & forensem coniecturam præstabit.

Dubia huius capitis.

A perpetuò cuius interitus bonus est vita sit mala.

PRimum. Mors iustorum bona est, cùm ab ipsismet, tamquam res optima, sæpe desideretur; sed vita eorum non est mala: ergo non omne id, cuius interitus bonus est, debet quasi malum haberi. Respondetur, in morte hominis iusti duo inueniri, alterum conuenit morti, quatenus mors est, nempe vitâ priuare, destruereq; suppositum; & hoc quidem malum est: alterum est, è maximis eum periculis, angustijsq; eripere; ac (si omni debito liber egrediatur) statim summæ Beatitudinis compotem reddere. Itaq; mors iustorum est mala quoad primum, ac subinde illorum vita erat bona; quoad secũdum autem mors est bona. Dices. Ergo vita erat mala, saltẽ quoad secundum. Respondetur, malum nihil aliud esse, quam boni priuationem. Quare non videtur absurdum concedere, vitam esse malam; non tamen malam, id est vitiosam, ac prauam. Item dico, aliquando appellari malum id, quod re vera bonum est, comparatione melioris boni. Hac enim significatione loquebatur Deus, quum se dedisse Hebræis præcepta non bona (Ezech. 20.) aiebat. Conferebat enim ea, cum legibus noui testamenti, quæ multò sunt præstantiores. In quo sensu vita iustorum non est bona, si conferatur cum statu perfectæ Charitatis, ad quam in cœlesti patria euehuntur.

An cum affirma-

Alterum dubium. Ex Aristotele 1. Posteriorum cap. 10. si affirmatio est causa affirmationis,

nega-

negatio erit etiam causa negationis: ergo si ex hac affirmatione, Hæc arbor fructus emisit, sequitur hæc affirmatio, ergo floruit: etiam hæc negatio, Non emisit fructus, erit causa huius negationis, ergo nō floruit. Respondetur, illam Arist. sententiam veram esse, si affirmatio est propria & adæquata, causa affirmationis: at fructus producere non est causa adæquata floritionis arboris. De locis itaque internis hactenus.

tio est affirmationis causa, etiam negatio negationem efficiat.

De locis externis. Et primùm de Oppositis. Cap. 8.

QVomodo Opposita definiantur, & quot sint oppositorum genera, diximus in Post prædicamentis: nunc (quoniam locus ab oppositis primus est inter externos) dicamus, quo pacto ex quouis oppositorum genere argumentari debemus. Ex contradicentibus optimè colligitur vnum, si negemus aliud; & contra etiam rectè alterum negatur, si affirmemus aliud. Verbi gratia; Lapis non est homo, ergo est non homo: & Lapis est non homo, ergo non est homo. Præterea Plato est homo, ergo non est non homo: & Plato nō est nō homo, ergo est homo. In priuatibus autē ex affirmatione vnius ad negationē alterius respectu cuiuscunque rei, non inaniter disputabimus: vt Hæc res est videns, ergo non est cæca. Tamen non licet ex negatione vnius ad affirmationem alterius, respectu cuiuscunq; rei progredi. Non enim sequitur, Lapis non est videns, ergo est cæcus. At respectu sui proprij subiecti, & temporis à natura constituti certissimè colligitur ex negatione vnius alterius affirmatio: vt Hic adolescēs nunquam habuit dentes, ergo est edentulus. Iam verò ex contrarijs argumentari possumus, his legibus obseruatis. Prima ex affirmatione vnius contrarij negationem alterius efficax argumentum

Locus à contradicentibus.

Locus à priuantibus.

Locus à cōtrarijs.

tum ducitur respectu cuiuscunq; rei: siue contraria mediata sint, siue immediata. Vt hoc est album, ergo non est atrum. Secunda regula. Ex contrarijs mediatis non semper licet ex negatione vnius ad alterius affirmationem respectu cuiusque rei progredi. Itemque in contrarijs immediatis ex negatione vnius sequitur alterius affirmatio in subiecto, quod neutrius est capax. Non sequitur, Homo nō est albus, ergo est niger. Nec quicquam valet hæc consecutio, Lapis nō est sanus, ergo est æger; quanquam sanum & ægrum sint contraria immediata. Vltima regula. In contrarijs immediatis, respectu subiecti, quod eorum est capax, affirmatio vnius ex negatione alterius sequitur. Vt Hoc animal non est sanum, ergo est ægrum. Coniunctus est huic contrariorum loco, locus à repugnantibus, seu disparatis. Homo enim & brutum (vt ex Categorijs constat) non sunt contraria, sunt tamen disparata: quia nulli simul rei humana & belluina naturæ conuenire potest. Omnium autem repugnantium alia immediata, alia mediata sunt. Immediata voco vt corporeum & spirituale, quia nulla res est in mundo, quæ non sit aut corporea, aut spiritualis. Mediata appello vt animal & lapis, quia planta nec animal dici potest, nec lapis. In his igitur repugnantibus easdem fere leges, ac in contrarijs obseruabimus. In relatis deniq; hi canones teneantur. Primus. Respectu vnius & eiusdem subiecti non licet colligere ex negatione vnius affirmationem alterius, vt Hic non est filius, ergo est pater: quia potest non esse pater, aut filius. Secundus. Vno relatorum posito, alterum negandum est in eodem subiecto; respectu vnius & eiusdem termini: vt Plato est filius

Locus à repugnātibus.

Locus à relatis.

lius Petri, ergo non est pater Petri. Tertius. Respectu diuersorum subiectorum ex affirmatione vnius relati alterius efficitur necessariò affirmatio: Itemque ex negatione negatio: vt Pater est in rerum natura, ergo filius quoque existit. Rursum Pater non existit, ergo filius non existit: Filius inquam non existit, quamuis ille viuat, qui filius antea dicebatur.

Argumenta in superiora.

EX his quæ in postcategorijs cap. 21. scripsimus, possunt colligi nonnulla argumenta: sed præterea quædam alia sunt tractanda maximè circa contradicentia. Primùm igitur impugnatur ex negatione vnius contradicentis sequi affirmationem alterius, hoc argumento. Istud enthymema, Homo secundùm suam essentiam non est albus, ergo homo secundùm suam essentiã est non albus, procedit ex negatione vnius contradictorij ad affirmationem alterius, atqui eius antecedens est verum, & consequens falsum: ergo inania sunt quæ scripsimus de contradicentium consequentijs. Propositio manifesta est. Probatur assumptio. Etenim si homo esset ex sua essentia albus, omnis homo esset albus: & si ex sua essentia esset non albus, omnis quoque homo esset non albus: quæ ipsis rerum experimentis, quamuis nulla esset Philosophia, falsa deprehenduntur. Ad hoc argumentum respondetur, vocabula contradictoria posse duobus modis cùm aliqua re cõparari: primum ita vt ea res simpliciter accipiatur, quemadmodum si quæramus, vtrum homo sit albus, vel non albus. Qua profectò ratione necesse est, aliquem ex terminis

An ex negatione vnius contradicentis alterius affirmatio confestim sequatur.

Duplex contradicentium applicatio.

minis contradictorijs de ea efferri. Quiuis enim homo aut est albus, aut non albus. Secundò possunt comparari cum ipsa, sub aliqua peculiari consideratione, vt quum dicimus, Vtrum homo, quatenus homo, sit albus, aut non albus. Hoc enim non est percunctari, Vtrum homo sit albus, aut non albus, sed vtrum homo præcisè, ac restrictè consideratus, ratione suæ essentiæ, sit albus, aut non albus. Et hoc pactò non oportet alterum ex terminis contradictorijs de qualibet re necessariò prædicari, vt docet Caietanus de Ente & Essentia cap. 4. Ex hac solutione patet quid respondendum sit ad plurima, quæ in alijs disputationibus proponi solent argumenta. Etenim contra diuisionem animalis in hominem & brutum ita quidem argumentantur, Animal in communi est animal, sed ita sumptum non est homo, neque brutum; ergo aliquod animal nec est homo, nec brutum. Assumptio probatur (propositio enim liquidò vera est.) Quia animal in communi est abstractum à rationalitate, & irrationalitate; ergo nec est homo, nec brutrum. Respondendum est tamen, hoc argumentum nihil efficere; nam illa diuisio, qua dicitur, omne animal esse hominem, aut brutum, tantùm significat non dari animal in rerum natura, quin sit homo, aut brutum: non tamen est necesse, vt quid animal sub quauis consideratione sit homo, vel brutum. Nam ego quatenus albus, nec sum homo, nec brutum; alioqui omne album vel esset homo, vel brutum. Ita etiam animal in communi, idest quatenus abstrahens ab homine, vel bruto, nec est homo, nec brutum. Similiter intelligendus est Aristoteles in Metaphysica, quum ait, idem & diuersum diuidere omne ens, id est omne

Num bene animal in suas species diuidatur.

Num idem

omne ens mundi aut idem esse cum alia re, aut diuersum ab illa. Sanè vera sententia, si idem & diuersum accipiantur sine aliqua adiectione. Nā si cum adiectione sumantur, falsa deprehendetur. Si enim ego percuncter à te, Vtrum sis idem, an alius equus ab illo, qui in Hippodromo currit, si sapis, respondebis, te nec esse eundem equum, nec alium equum, quamuis sis ab illo alius: Hæc reputent isti, qui vt probent contra diuum Thomam ante opus mentis non modò (vt aiunt) fundamentaliter, sed formaliter etiam Vniuersa dari, simili cauillo iuuenes circumueniunt. Omni mentis opera circumscripta, homo & bos non sunt eiusdem speciei formaliter, ergo sunt diuersorum specierum formaliter: atque ita fiet, vt ante opus mentis homo sit vnius speciei, & bos alterius; idque formaliter: quoniam (inquiunt) idem & diuersum diuidunt omne ens. Rudissimum profectò argumentum. Responderi siquidem potest, nulla intellectus operatione precedente hominem & brutum nec esse eiusdē, nec diuersæ speciei formaliter; sicut nec Deus est eiusdem speciei cum materia prima, neque diuersæ: quia cùm Deus incircumscriptam essentiam habeat, à nulla speciei contineri potest: & materia quam diuus Augustinus ferè nihil appellat, indigna est, quæ in Categoria ponatur, licet ad eam reduci possit. Latiùs hæc; quàm decreueram, pertractaui; sed non erunt (vt existimo) inutilia.

& diuersum diuidant omne ens.

Sententia diui Thomæ de Vniuersis defenditur.

Secundùm præterea in eandem sententiam potest proferri argumentum. Loquendo enim de re quæ non est, verbi gratia de chimæra, nullius ponderis est hæc argumentatio, Chimæra non est homo, ergo chimæra est non homo. Quomodo er-

An de re minimè existente alterum contradi-

centium perpetuò efferatur. do ergo dictum est, ex negatione vnius vocabuli contradictorij posse alterius affirmationem colligi?Vt autem appareat illam argumentationem esse malam, solùm mihi probandum est; consequens esse falsum, cum tamen antecedens sit verum apud omnes. Id autem ita efficiam. Nam ex Dialecticorum communi, vulgataq; sententia constat, ab enuntiatione tertij adiacentis ad enuntiationem secundi, esse validum argumentum. Quare bene sequetur, Chimæra est non homo, ergo chimæra est; sed chimæra non est, (vt cônstat) ergo chimæra non est non homo. Præterea alia subest causa, quare illud consequens falsum videatur. Aristoteles enim 1.Priorum capite vltimo docet; hanc consequutionem esse nullam, Lignum non est album, ergo lignum est: hanc verò aliam esse bonam: Lignum est non album, ergo lignum est. Quare si Aristoteli credimus, hæc consequutio erit bona, Chimæra est non homo, ergo chimæra est. Igitur his rationibus conuicti quidam; asserunt posse vtrunque enuntiationem aientem ex contradicentibus prædicatis constitutam falsam esse; si non existat, aut extet potiùs subiectum. Quorum profectò sententia Aristoteli aduersatur; & quum Aristotelici videri velint, Principi contradicunt. Etenim 1. Perihermen. cap. de Nomine docet, nomen infinitum ita dici de re quæ non est, sicut de ea quæ est: sed hæ voces non homo, non animal sunt nomina infinita, ergo possunt etiam dici de re, quæ non est. Præterea in postcategorijs tradens Aristoteles discrimen inter opposita contradicentia; priuantia, contraria, & relata, hoc præcipuum profert, quòd priuantium, aut contrariorum alterum non sit necessum

Quorundam iuniorum opinio.

Auctoris opinio.

cessum dici de re quauis, siue sit, siue non sit; contradicentium verò oporteat alterum de quauis re, etiam non extante, efferri. Accedunt etiam huc diui Thomæ (cui tantùm ego tribuo, vt quamuis nihil de ea re Aristoteles docuisset, sola eius auctoritate frangerer) apertissima testimonia. Nam 10. Metaphysicorum lect. 6. asserit, quoduis tam existens, quam non existens, aut æquale, aut non æquale esse: non tamen quiduis esse æquale aut inæquale. Denique 1. Perihermen. lec. 4. non modò hanc sententiam approbat, sed Boethij præterea & Ammonij auctoritate confirmat. Quare satisfaciendum est aduersariorum rationibus. Et ad primam quidem respondeo, falsum esse, ex enuntiationibus tertij adiacentis semper colligi posse enunciationes secundi adiacentis. Etenim Aristoteles 4. Topicorum cap. 1. docet opinabile ita efferri de eo quod est, sicut de eo quod non est; ergo apud Aristotelem hæc consecutio esset ridicula, Talis res est opinabilis, id est, sub opinionem cadere potest, ergo talis res est. Iam verò apud diuum Thom. dantur quædam attributiones, quæ æternæ veritatis esse dicuntur, vt Homo est animal, quæ rebus etiam non existentibus, nec adhuc creatis veræ erant. Ergo apud hunc grauissimum iudicem non bene sequetur, Homo est animal, ergo homo est.

De enuntiationibus perpetuò veris.

Intelligo sanè, quid possint iuniorum quidam huic argumento respondere. Negabunt vllam propositionem dari, quæ æternam veritatem enuntiet; nisi quæ ad Deum pertineat. Quamobrem hanc enuntiationem, Homo est animal, ea solùm causa ab antiquioribus Dialecticis necessariam appellatam esse dicet, quia homo quũ

existit, necessariò animalis natura ei debet conuenire. Sed horum quàm sit vana opinio, non diui Thomæ (quem contra eius aduersarios citare nolumus) sed Porphyrij, denique Augustini, atq; Alberti magni testimonijs demonstrabo. Ac de alijs quidem non ita multò post, Augustinum priùs audiamus. Secundo libro Soliloquiorum capite 2. probat dari quasdam enuntiationes, quę veræ essent, tametsi totum vniuersum in nihilum redigeretur: vt hoc pronuntiatum, Veritas est. Quoniam inquit, aut, ea Hypothesi data, veritas erit, aut non erit: si erit, mea sententia vera est: si non erit, ergo tum verum saltem erit, veritatem non esse. Fiet igitur, vt aliquid verum sit. Præterea lib. 2. de Libero arbitrio capite 8. Euodij orationem laudat, quòd quandiu res hæ corporeæ permansuræ essent, ingenuè se ignorare fateretur: contra autem certissimum sibi esse diceret, tria & septem esse decem; nec vnquam futurum, vt tria & septem non essent decem, nullumque fuisse tempus, quum tria & septem non fuerint decem. Iam libro 4. in Genes. ad litteram capite 7. docet, senarium perfectum numerum fore, etiamsi mundus non esset futurus. Ibidemque asserit, facilius multò effici posse, vt cœlum ac terra pereant, quàm senarium non esse numerum suis partibus constitutum. Ita sanè disertissimus Pater Augustinus sentit. Porphyrius quoque in Isagoge, de communitatibus & differentiis generis & differentię tradit, pereuntibus omnibus rationis compotibus & expertibus animalibus, posse intelligi, animal esse substantiam corpoream, animatam, sensusq; participem. Loquitur autem de vera, rebusque ipsis consentanea intellectione; nam si de inani, commentitiaque lo-

quere-

queretur, ridiculus planè Philosophus esset, nec id probaret, quod probare eo in loco instituit. Sed intimiùs quæso, hanc Porphyrij sententiā discutiamus. Si omnia animalia rationalia, irrationaliaq; deficerēt quis esset, qui verè posset cōcipere, illud pronūtiatū, Animal est substātia, maximè cùm Porphyrius etiam Deos (ita enim ipse Gentili more separatas substantias nominat) animalia esse putet? Quare (nisi me mea fallit opinio) tantùm Porphyrius sensit, etiamsi nullum superesset animal, quod illam enunciationem exprimeret, eam nihilominus veram esse censendam, quia eius significatum esset verum. Hoc denique Albertus ille Magnus, homo ex ipsius scientię stirpe generatus, docuit in Postprædicamētis cap. 9. Existimat enim, nullo homine, nulloque animali superstite, hanc enunciationem esse verissimam, Homo est animal. Perspicuum itaque fit, non immeritò eam regulam à nobis repudiari, nullaque probabilitate à nostræ ætatis Dialecticis has perpetuæ veritatis enuntiationes reprehendi. Ceterùm explicatio, quam isti probatis auctoribus adhibent, multam præ se fert bonarum artium ieiunitatē. Nam si ob eam caussam dixerunt veteres, hanc enuntiationem, Homo est animal, esse cum necessariam, tum perennis etiam veritatis, quia homo esse nequit, nisi sit animal: eadem profectò ratione dicere debuissent, pronuntiatum, Homo existit, itemque hoc aliud, Mundus est creatus actu à Deo, fuisse perpetuò vera, quia si homo existit; necessum est vt existat, & si Mundus est, necesse est vt actu sit creatus à Deo. Hęc autem concedere impudentis est hominis, auditorumque patientia abutentis. De his itaque hactenus, nunc alia ratio-

ne superiorem illam regulam impugnemus.

De enuntiationibus quarum prædicata rationem subiecti destruunt.

In enuntiationibus etiam, quarum prædicata destruunt subiectorum rationem, non est vera illa regula. Non enim qui concedit hanc enuntiationem, Leo est mortuus, protinus & hanc concedere debet, Leo est. Cùm igitur toties illorum regula falsa comprobetur, quid incommodi erit, si nos eas quoque enuntiationes excipiamus, quarum prædicatum est nomen infinitum? Denique ad secundam causam possem aliter respondere, præsertim cum non omnium interpretum versiones consentiant: sed respondeo aliter, in illo capite multa Aristotelem disputando dixisse. At quum Aristoteles argumentatur, multa falsa dicere solet, vt patet ex toto lib. 3. Metaphysicæ. Insuper ex 2. Poster. vbi cùm à cap. 3. vsque ad 7. multa de definitionis demonstratione disputando docuisset, denique octauum caput sic orditur. Videamus ex his omnibus quid verum, quid non verum sit. Item cap. de Quantitate probat, in quantitate esse contrarietatem, sed quia disputando id dixit, quamuis argumentum non soluat, nemo illud recipit. Tempus me deficiet, si omnia loca commemorare voluero, in quibus Aristoteles ex propria sententia loqui videtur: nec loquitur tamen.

Arist. frequenter quasi disputans loquitur.

De loco à Comparatis. Cap. 9.

Alter locus externus dicitur à Comparatis, quo tum vtimur, quum ex vna re ad aliam argumentamur, quia inter se comparantur. Et quoniam maius potest comparari minori, ac minus maiori, & par pari, consurgit triplex locus à comparatis, à maiori nempe ad minus, à mino-

Locus à maiori.

minori ad maius, & à pari. A maiori ad minus argumentamur, quando procedimus ab eo, quod probabilius est ad id, quod minùs est probabile. Nunc enim non appellamus maius id quod est latius, aut longius, aut numerosius; sed quod probabilitate aliud superat. Oportet autem argumenta à maiori ad minus esse negantia, si firma esse debent: vt Rex non potuit debellare oppidulum, ergo nec poterit munitissimam ciuitatem. Credibilius enim erat à Rege oppidum fuisse debellandum, quàm ciuitatem munitam. Et est optimum argumentum, quia aufert verisimilius, vt id quod non vsqueadeo verisimile est, tollere possit. Quare si fuisset aiens, nihil collegisset. Vt si diceretur, Rex potuit expugnare vicum, ergo etiam ciuitatem muratam. Innititurque hoc genus argumentationis huic maximæ: Si id quod magis videtur inesse non inest, id quod minùs videtur inesse non inerit. Hoc genere argumenti vsus est Ieremias Propheta quum 12. cap. dixit, Si cum peditibus currens laborasti, quomodo poteris contendere cum equis?

Trifariam hoc loco vti possumus.

Possunt autem proponi argumenta à maiori ad minus tribus modis. Primus quum maior probabilitas sumitur ex parte subiecti; vt Exercitus non potuit debellare hanc ciuitatem, ergo neque vna legio poterit. Secundus quum oritur ex parte prædicati, hoc pacto. Rex oppidum nequiuit debellare, ergo nec poterit ciuitatem munitam. Tertius quum ex parte subiecti & prædicati, vt Rex magno exercitu fultus non potuit capere oppidum, ergo nec Phylarchus minori exercitu, imbecilliorique stipatus ciuitatē munitissimam capiet. In promptu erat variare

exempla: sed vt res tota meliùs perciperetur, idem retinere malui. A minori autem ad maius oportet argumentari affirmatiuè. Nam si procedamus ex negatione minùs probabilis ad negationem probabilioris, nihil efficiemus. Hoc argumentum bonum est. Licet proculdubio pertinacem hæreticum viuentem adhuc ignibus tradere, ergo licet eum flagellis cædere. Et fulcitur hoc argumentum contrario axiomate præcedenti, Si id quod minus videtur inesse inest, inerit quoq; id quod magis videtur inesse. Possumusq; hoc loco vt (superiori) tripliciter vti, Denique à pari argumentamur, quum ex re probabili æquè probabilem, aut quæ ferè eandem probabilitatem habet, colligimus. Poteftq; à pari argumentum aiens & negans sumi. Vt Fratrem occidere turpissimum est, ergo & sororem. Item non est peccatum mortale furari obolum, ergo nec etiam erit lethale crimen leuissimum verbum in amicum prolatum. Item Physica non est mala, ergo nec Astrologia.

Locus à minore ad maius.

Locus à pari.

Obiectiones.

Dictum est, hoc argumentum, Rex non potuit debellare oppidum, ergo nec ciuitatē munitam, esse à maiori ad minus. In quam sententiam illud mihi in mentem contra venit, quòd probabilius sit consequens, quàm antecedens; probabilius enim est, Regem non posse debellare ciuitatem, quàm non posse oppidum capere. Respondetur, argumentum esse à maiori ad minus. Sed vt intelligamus quæ enuntiatio sit altera probabilior, in hoc loco non sunt considerandæ negationes, sed affirmationes. Et quia hæc affirmatio, Rex potest expugnare oppidum, est

Quid notandum sit vt maior, minorve probabilitas agnoscatur.

proba-

probabilior illa altera, Rex potest ciuitatem capere, ideo argumentum dicitur procedere à probabiliori ad minùs probabile negatiuè.

· Altera obiectio. Videtur hanc disputandi formam explodendam esse, quia sæpe antecedens verum in falsum consequens procedit. Primùm, quia si oppidum sit bellicis machinis instructum, frumento, cibisque abundans, & optimis militibus plenum; ciuitas autem his præsidijs destituatur, poterit Rex ciuitate potiri, non oppido. Item quia non sequitur, Hic est optimus Theologus, ergo est optimus Arithmeticus; quamuis facilius sit multò Arithmeticam, quàm Theologiam cõprehendere. Respondetur, in his locis subintelligendum esse, si cætera sint paria: nam si imparia fuerint reliqua, non ducitur efficax argumentum: vt in priori exemplo obiectionis patet. Preterea illud sciendum est, in his quæ ex hominum libero arbitrio pendent, potiùs considerandam esse potestatem, quam actum. Nam cùm actus sit liber, potest homo agere id, quod minùs probabile erat eum acturum; quòd verò probabilius erat, dimittere. Vt quum beatus Dauid peccauit, profectò id egit, quòd vix credi poterat, hominem adeò sanctum, ac Dei amicum acturum. Deniq; assero, etiam si argumenta huiusmodi ad potestatem referantur, captiosa reddi; si ad ea quæ diuersi generis sunt referantur. Vt hic potest esse summus Philosophus, ergo poterit esse præclarus citharœdus, non sequitur: nam quidam suapte natura sunt ad artem citharizandi habiles, & inepti ad Philosophicas speculationes, ac contra. Quod optimè explicat Iauel. 1. Meta. c. 1. cùm igitur esse citharœdum & Philosophum diuersæ admodum rationis sint, non potest ex

Prima lex huius loci.

Secunda.

Tertia.

vnius affirmatione alterius affirmatio colligis nec ex negatione negatio. Quare secundum argumentum malum est, tum quia ad actum pertinet, tum quia de rebus diuersæ rationis tractat.

De loco à Proportione, vel à commutata proportione. Cap. 10.

Locus à simili. LOCVS à porportione, qui ab alijs à simili dicitur, est habitudo vnius rei ad alteram eandem proportionem habentem. Ex quo efficitur, vt quod vni competit, alteri etiam accommodetur; & quod negatur vni, ab altera quoque remoueatur; vt sicut se habet nauta ad nauim, ita Prætor ad ciuitatem: sed nauta non eligitur sorte, ergo nec prætoris electio fortunæ debet committi. *Locus à dissimili.* Patet hinc quonam pacto ex loco à dissimilitudine argumentemur. Nam si cum duæ res eandem proportionem habent, & similes esse dicuntur, quod in vna inuenimus, de altera quoque colligere possumus; cur non licebit, quum aliqua inter se dissimilia sunt, opposita eis tribuere, hac ratione, Belluæ in diem viuunt, nec futura cogitant; ergo hominis est prouidere futuris? *Cautio in his locis retinẽda.* Sed cauendum est prorsus, ne ea quæ ad dissimilitudinem nihil pertinent, assumantur. Quare reijcitur hic syllogismus; Bellua & homo valde inter se distinguuntur, at belluæ quotidie comedunt; ergo homines, nisi interiectis aliquot diebus, cibum non debent sumere. Quod nunc de dissimilibus dico, idem de similibus intelligatur. Non enim id sumendum est, quod à similitudine longè abest, cùm aut à simili, aut à porportione argumentamur. Huic loco finitimus

timus est alius, qui dicitur à commutata proportione: quando scilicet, quia duæ res inter se eandem proportionem habent, quam duæ aliæ, colligimus eamdem proportionem esse inter secundam & quartam, quæ inter primam & tertiam. vt sicut se habet duodenarius ad senarium, ita quoq; octonarius ad quaternarium; vtraque enim habent proportionem duplam; sed duodenarius ad octonarium habet proportionem sesquialteram: ergo etiam senarius ad quaternarium habebit proportionem sesquialteram. Est auté proportio dupla; quæ inuenitur inter duo, quorum vnum bis tantùm continet alterum, vt duodenarius ex senarij duplicatione consurgit. Item proportio sesquialtera tunc inter duos numeros reperitur, quum maior continet minorem semel, & alteram eius partem, vt senarius continet semel quaternarium, & medium quaternarij. Sicut etiam proportio sesquitertia est, quum numerus maior continet minorem, & tertiam eius partem: qualis est inter octonarium & senarium. Continet enim octonarius senarium, & præterea binarium, qui est tertia pars senarij. De his proportionibus nisi ad manum habeas auctores Arithmeticæ, lege diuum Thomam 5. Metaph. lect. 17. & Dominicum à Soto 7. Phys. quæst. 2. in digressione: & nostrum Patrem Fratrem Isydorum de Isolanis in opusculis, quæ habentur ad finem Capreoli in epitomen redacti. Sed interim illud intellige, locum à proportione meliùs appellandum esse à proportionalitate; quia proportio est habitudo inter duo, proportionalitas verò duorum ad duo: vel (vt alij dicunt) est proportio proportionis ad proportionem, quod fit in hoc loco.

Locus à commutata proportione.

Proportionum quædam per transennam explicantur.

Proportionalitas.

loco. Non enim sumitur argumentum à proportione nautæ ad nauim, sed a proportione quæ est inter proportionem nautæ ad nauim, & proportionem Prætoris ad ciuitatem.

Obseruatio.

OBiectiones quædam in hos locos adduci potuissent, & quidem perdifficiles, ex motuum proportione sumptæ, quibus manifestè ostenderetur, argumentum à commutata proportione interdum nihil inferre; sed vide eas in Soto, & Isidoro.

De loco à Paronymis, vel Coniugatis. *Cap. 11.*

Locus de nominatiuis.

EXternis locis explicatis, occurrit locus medius, qui dicitur à coniugatis, aut à Paronymis, sed denominatiuis. Et nihil aliud est, quàm connexio inter formam denominantem & Paronymum, ab ea denominatum. Verbi gratia, inter iustitiam & iustum. Argumentamur ex hoc loco ita; vt quod formæ denominanti conuenit, in ipsum paronymum transferamus, aut contra: vt Iustitia bona est, ergo iustus bonus est.

Locus à casibus.

Reliquus est locus à casibus, qui est habitudo inter duo paronyma, quæ ab aliqua forma denominante descendunt; vt iustus, & iustè à iustitia. Itaque præcedens locus erat habitudo paronymi ad formam denominantem: hic vero est habitudo vnius paronymi ad alterum; ex quo argumentamur hac lege, vt quod vni paronymo competit, vel repugnat, alteri etiam paronymo intelligatur conuenire, aut repugnare; proportio-

ne ta-

ne tamen seruata. Vt iustus est bonus, ergo iustè operari etiam bonum erit. Dixi autem porportione seruata, quia non sequitur, Iustitia est virtus, ergo homo iustus est virtus; sed est virtute præditus.

Dubitatiuncula.

QVid de loco à diuisione, quem nonnulli inter medios numerant? Respondetur, illum non esse mediũ, sicut nec locus à toto vniuerso, aut à toto integro, ad quos reducitur. Dico igitur, ob eam rem multos me dimisisse locos ab alijs enumeratos, quia ad superiores referuntur; vt locus ab antecedentibus & consequentibus (voco autem antecedentia & consequentia illa eadem, quæ lib. 5. quùm de medij inuentione dissererem.) ad locum totius ad partes, & partis ad totum: Sed in hac re dissimulare nolo quod sentio: nempe si accipiantur antecedentia & consequentia, vt Cicero ad Trebatium, & ferè omnes Rhetores sumunt, referenda esse antecedentia & consequentia, vt modò nos retulimus ad loca totius vniuersi, & partes ei subiectas, aut necessariò coniunctas. Tamen est noua quædam horum vocabulorum acceptio, à quibusdam nostræ ætatis Philosophis vsurpata, quæ non statim, quia noua contemni debet. Aliquando enim Pythagoricorum præceptum, à Philone Alexandrino relatum, seruandum est; ne scilicet vias publicas ingrediamur. Dicunt enim illud esse alicuius antecedens, quod aliud præcedit, & sine ipso posterius nulla ratione esse possit: & tamen non est eius genus, species, differentia, proprium, aut accidens, neque verò causa: vt spoliationem necessariò præcedit vestitio; nihil enim potest spoliari,

Locus à diuisione sub quo ponendus sit.

Noua quædam opinio.

Proprius locus ab antecedentibus, & cõsequẽtibus.

liari, nisi vestitum antea fuerit. Item excæcatione prior est facultas videndi: nullus namque excæcabitur, nisi fuerit prius videns. Denique reconciliationem debent inimicitiæ antecedere. Quare nemo in alicuius gratiam redire potest, nisi qui prius ei inuisus fuerit. Si ergo ita accipiamus antecedentia & consequentia, peculiarem locum constituunt; & ex posterioris affirmatione sequitur prioris affirmatio; non tamen è contrario: vt Spoliatus est, ergo vestitus fuit. Item ex prioris negatione sequitur posterioris negatio, non autem contra. Vt nunquam habuit facultatem videndi, ergo non potest excæcari. Non tamen valet, Habet facultatem videndi, igitur excæcabitur.

De loco ab auctoritate. Cap. vltimum.

QVum non suppetit ratio ad sententiam nostram probandam, solemus interdum confugere ad grauissimorum hominum testimonia. Ideoque hic locus ab Auctoritate dicitur, valetq; plurimum, si auctor, cuius testimonio vtimur, grauis sit; quales profectò multi sunt: sed præcipui existimantur in rebus quidem naturalibus Aristoteles; in Theologicis verò Augustinus; Hieronymus, Gregorius, Ambrosius, ac diuus Thomas Aquinas, qui nuper sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate quatuor prioribus Ecclesiæ Doctoribus meritò est adiunctus: vt patet in Bulla beatissimi & sanctissimi Patris & domini Pij Papæ quinti, cuius nunc egregia facta miramur, memoriam autem summa veneratione excipient omnes anni consequentes. In rebus tamen moralibus hic locus multum firmitudinis habet, quia virtus mora-

Qualis sit loci ab auctoritate firmitudo.

lis in

lis in mediocritate posita est, ac tali, quam vir sapiens & prudens constituerit. Preterea res morales in probabili opinione plerunque consistunt. Probabile autem est, quod probatur omnibus, aut plurimis, aut certè sapientibus; atque his præcipuè, quorum spectata, & perspecta est sapientia. Sed non modò ad hunc locum pertinent virorum doctissimorum testimonia, sed plebis etiam aliquando, & fabularum, &c. præsertim apud Rhetores.

Denique sciendum est, ex hoc loco firma sumi argumenta aientia passim, negantia autem rarissimè: vt hæc argumenta, Scriptura sacra hoc non dicit, ergo non est verum; Aristoteles non numerat nisi tot locos Dialecticos, ergo non sunt plures nihil probant.

Dubitatio.

An ex sano eloquio probabilia interdum argumenta petantur.

QVæritur an ex diuinis testimonijs argumēta probabilia desumantur? Respondetur, per se quidem non sumi probabilia, sed necessaria omnino, atque certissima: accidentariò tamen fieri posse, vt probabile tantùm argumentum ex eis sumatur quandiu non constat de germano sensu scripturarum. Quæstio enim est inter Caietanum & alios, vtrum terra sit mari superior, an è diuersò. Et profert equidem Caietanus testimonia sacræ scripturæ, vt propriam opinionem corroboret: sed quia nondum manifestum est, an in eo sensu scriptura sit accipiēda, nondum Caietani opinio certa fide tenetur. Hic igitur finis sit locorum disputationi, in qua non sum nescius multa desiderari: potissimumque vsum locorum explicandum fuisse, vt mediocriter

criter res tractata videretur. Sed non omnia possumus omnes. Ego quidem quotidianis lectionibus, alijsque studijs præpeditus, tantumq; horis successiuis has institutiones colligens, non potui absolutam eorum, quę disputo, notionem tradere. Sed nemo desperet ante multos dies omnia hæc accuratiùs, doctiusque, ita vt nihil supra addi possit, vulganda: non sanè à me (qui enim possem?) sed (vt spero) à Reuerendo admodum Patre, atq; Magistro Fratre Francisco Garcia, qui de locis tum Dialecticis, tùm Oratoribus necessarijs integrum iam volumen absoluit: in quò quanta fieri potuit eruditione, ac sermonis elegantia, omnia pertractauit. Nos interim accingamur, vt contra sophistarum spicula, nostros Dialecticos muniamus. Superioribus enim libris multis eos armis instruximus, quibus alijs possent obesse, & veritatis aduersarios vi argumentorum confodere: nunc prouidendum est, ne ipsi vllis possint vulneribus sauciari.

(·.·)

BENEDICTVS DEVS.

COM-

COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM LOGICAM
LIBER OCTAVVS.
IN QVO SOPHISTArum loca, fontesque obruuntur.

De instituto libri, & Sophistarum finibus. Cap. I.

Quamobrem de locis sophisticis disputemus.

POSTQVAM à definitione à toto, à causis, ab euentibus, à coniugatis, & ab omni Dialectico loco, quemadmodum probabilia argumenta ducerentur, satis explicauimus libro superiore; sequitur, vt locos, fontes, officinasq; vnde Sophistæ aculeatas, contortasque ratiocinationes petunt, captiones quasi putidas aquas hauriunt, ac tela venenata proferunt, ostendamus: & ne ab eis offendi possimus, dicamus breuiter, qua methodo, atque arte illis sit occurrendum. Etenim vt præclari Medici est, non modo salutares herbas ostẽdere, sed etiam pestilentes, vt illæ assumantur. istæ vitentur; sic periti est Dialectici, nõn solùm de syllogismis probabilibus, & demonstratorijs agere, sed de Sophisticis ratiocinationibus disputare, vt deceptiones vitentur. Facit hoc diligentissimè Aristoteles in libro de Reprehensionibus sophistarum, quum ostendit fontes & locos vnde argumenta petunt sophistæ. Sed antequam de his

differamus, fines sophistarum demonstrare oportet: vt ex finibus intelligatur qualia sint argumenta. Quinque sunt autem præcipui eorum fines, scilicet Reprehensio, Falsum, Incredibile, Solœcismus, & Nugatio. Et quidem Reprehensio, seu Redargutio, est affirmatio eius, quod negatum fuerat; aut negatio rei affirmatæ, vi argumenti extorta. Vt si in disputatione alicui probatum fuisset, Regem ab eo minimè cognosci, & postmodum contrarium probaretur hoc syllogismo, Tu cognoscis venientem, sed veniens est Rex, ergo cognoscis Regem. Tum si ille concederet se cognoscere Regem, diceretur redargui. Falsum autem vocatur in præsentia id, quod apertè falsum est; nam ea quę obscurius falsa sunt & probabilia existimantur, sæpe Dialecticus colligit. At sophista cùm hominum laudes admirationemque optet, non satis muneri suo se fecisse arbitratur, si falsum concludat: nisi ita falsum sit, vt à circunstantibus intelligatur. Vt si hoc pacto argumentetur, Omnis canis latrat; sed quoddam astrum est Canis; ergo quoddam astrum latrat. Inopinabile, seu incredibile dicitur, quòd seu verũ sit, seu omninò falsum; est tamen præter eorum opinionem, quibus præsentibus sophista disputat. Quare hic finis à præcedenti diuersus est; quia sæpe accidit veritatem ipsam incredibilem videri; præsertim rusticis, plebeisque hominibus, quibus spectantibus libètiùs sophistæ disputationes iniunt. Contra verò etiam apud sapientes multa falsa sunt probabiliora, & credibiliora veris. Hinc colligunt diui Thomæ discipuli 1. parte q. 1. & 2. 2. quæst. 1. hoc argumentum esse nullius ponderis. Mysteria fidei nostræ sunt euidenter

Quinque peculiares fines sophistarum.

Quid falsum ab inopinabili differat.

denter nobis credibilia, ergo sunt respectu nostri euidenter vera. Etenim veritas ex re ipsa sumitur; at probabilitas ex asserentium testimonijs vel rationibus pendet: vt (quamuis omne exemplum inferius sit) Indiam esse perspicuum est, atque euidens ijs, qui Oceanum mare præter nauigârunt: nobis autem, qui in hoc alio hemisphærio sumus, id non est euidenter verum; est tamen euidenter opinabile, euidenter credibile, & euidenter probabile: quia perspicuum est nobis ita videri omnibus, aut plurimis, aut certè sapientibus. Denique respectu eorum, qui nihil vnquam de Antipodis audierũt, incredibile est, sub pedibus nostris homines habitare. Igitur ad hunc finem pertrahit sophista hoc, aut simili argumento. Quem accidit capi ab hostibus, infœlix est; sed Regem aliquando accidit capi ab hostibus, ergo Rex infœlix est. Hoc enim est improbabile apud vulgares, quorum opinione, nullus viuit Rege fortunatior, Solœcismus error est contra Grammaticam. Conatur autem sophista, in huiusmodi incommodum adigere respondentem, hoc genere argumenti: Tu scis hoc, sed hoc est lapis, ergo tu scis lapis. Et quidem hoc loco omnis error contra Grammaticam Solœcismus vocatur. Nugatio denique est eiusdem vocis in eadem parte orationis inutilis repetitio. Eiusdem inquam vocis repetitio; quia si alia vox idem significans fuerit, vana quidem locutio erit, sed nugatio non erit. Vt si dicas, Animal sensibile currit. Item in eadem parte orationis: nam si in alia atque alia fiat, nequaquam dicetur nugatio, vt Homo est homo. Denique inutilem dixi, quoniam si vtilis sit ad effectus commouendos, non

Theologorum doctrina.

De Nugatione.

erit nugatio. Ita Cicero in Epistolis, Mi frater, mi frater, mi frater, &c. Nugationem hac methodo sophistæ colligunt. Iste nasus est nasus simus, sed simum idem est quod nasus concauus, ergo iste nasus est nasus nasus concauus. At sub nugatione comprehenditur omne vitium contra Oratoriam facultatem. Et quidem sophista cùm præcipuè ob cenodoxiam disputet, hos quinque fines sibi præstituit, vt in omni scientia illo, contrà quem disputat superior habeatur. Nam si respondentem redarguit, ostendit Metaphysicæ ignarum. Docet enim Metaphysica nihil simul esse, & non esse. Si perducit ad falsum, conuincit eum tanquam Mathematicæ, aut Philosophiæ naturalis imperitum: istæ siquidem disciplinæ de rebus manifestè veris, & quæ sensuum beneficio facile comprobantur, agunt. Si cogit vt quidpiam incredibile fateatur, arguit illum quasi Topicæ Dialecticæ inscium, quæ maximè in probabilibus cernitur. Denique si inferat solœcissimum, aut nugationem, taxat illum vt ab Oratoria facultate, aut Grammatica alienum. Bona quidem finium ad diuersas scientias accommodatio, quam diuus Thomas in opusculo Fallaciarum tradit. Negare tamen non possumus, tres priores ad quamuis scientiam pertinere. In quauis enim disciplina rudis, hæbesque, ac illius imperitus iudicatur, qui aut duo contradicentia recipit, aut id quod manifestè falsum, ac incredibile est, asserit. Cæterùm præter hos fines alius est finis sophistarum, qui omnes sub disiunctione ambit, diciturque Silentium, Taciturnitas, aut Infantia. Paria enim sunt apud Cauillatorem, aut redarguere, aut vsqueadeo aduersarium deterrere, vt reprehensio-

Supremus finis sophistarum.

Finium ad varias disciplinas accommodatio.

henſionis metu obſtupeſcat, maximè cùm taciturnitas confeſſionem imitetur. Idemq́ue de falſo,& in opinabili,ac de reliquis finibus intelligatur.

Dubium huius capitis.

Contra illud quod dictum eſt, hanc conſequentiam non valere, Hoc eſt euidenter opinabile,credibile,aut probabile; ergo hoc eſt euidenter verum,occurrit argumentum.Nam hęc alia conſequentia bona eſt, Hoc eſt nobis euidenter falſum, ergo hoc eſt nobis euidenter incredibile, & inopinabile. Nam ſi euidenter cognoſceres,te eſſe Valentiæ,ac ſubinde falſum eſſe, te eſſe Romæ, quandiu ita animatus eſſes, quandiu ita ſentires,quibus obſecro argumentis in eum errorem induci poſſes, vt tibi ipſi probabile ac incredibile videretur, te non eſſe Valentiæ? Profectò nullis;niſi ita ſtolidus eſſes, vt ille ruſticus, cui (vt fertur) cùm ſanus eſſet, Salamantini quidam ſcholaſtici,non equidem vi argumentorum,ſed arte, doliſq́ue perſuaſerunt, ipſum iam eſſe mortuum. Ita vt miſeriam ſuam rudiſſimus homo deploraret, quòd inſalutatis amicis,conſanguineiſq́ue obijſſet. Si igitur hæc eſſet bona conſequutio, profectò ex oppoſito conſequentis, ſequeretur oppoſitum antecedentis; & ita bene ſequetur, Hoc eſt euidenter opinabile credibile,aut probabile; ergo hoc eſt euidenter verum. Reſpondetur, hanc vltimam conſequentiam nullius eſſe momenti, tametſi prior ſit bona, quia non procedit ex oppoſito conſequentis ad oppoſitum antecedentis. Nomine

An quod eſt euidenter credibile,ſit quoque perſpicuè verum.

Notanda reſponſio.

mine enim oppositi consequentis non intelligitur quæuis enuntiatio illi repugnans, aut ab ea dissentanea; sed quæ verè est contradicens. Istæ autem duæ enuntiationes, Hoc est euidenter improbabile, & Hoc est euidenter probabile, non sunt contradicentes, cùm ambæ sint aientes. At verò si sumatur ea, quæ est verè contradicens, bona erit argumentatio; scilicet, Hoc non est nobis euidenter incredibile, ergo hoc non est nobis euidenter falsum. Inde autem non concluditur, ergo est euidenter verum. Multa enim nec sunt nobis euidenter vera, nec euidenter falsa: vt Catholicum Regem nostrum Philippum esse nunc Matriti; nec perspicuè verum est, nec manifestè nobis falsum videtur. Notent argumentum qui Theologiæ sunt initiandi: nam ad 1. articulum 2.2. diui Thomæ non erit inutile.

Quid sit locus Sophisticus, ac quotuplex sit. Cap. 2.

Quot sint argumentorum genera, quibus Sophistæ libenter vtuntur.

IAM argumenta quibus sophistæ vtuntur, vt optatos fines consequantur triplicia sunt: alia constant antecedente falso, aut improbabili; sed consequutione bona: alia antecedente vero, seu probabili, sed consequentia mala: alia ad extremum antecedente falso, & consequutione mala. Quum itaque argumenta sunt primi ac tertij generis, facilè est interdum ea soluere, negando antecedens. Quòd si difficilè vnquam fuerit, non pertinet ad præsentem librum id ostendere; sed oportet in scientijs hominem esse bene doctum, vt intelligat quæ sententia sit apud cuiusque facultatis, disciplinæque peritos apertè falsa, & quæ incredibilis. At quum secundi generis argumenta proponuntur, neganda est

da est consequentia, sed quia statim causam, ob quam negetur, quærent, ideò in hoc libro de locis Sophisticis disputandum fuit; vt citò possimus respondere, ideò consequentiam esse negatam, quia innititur tali, aut tali loco sophistico. Quare dicendum est, quid sit locus Sophisticus; ac eius species, atque formæ tractandæ sunt. Sicut autem locus Dialecticus est duarum rerum connexio, ob quam necessaria argumentatione colligimus vni eorum quidpiam conuenire, quia conuenit alteri: si locus Sophisticus est apparens duorum connexio, cuius causâ id quod vni cóuenit malè tribuitur alteri. Quamobrem ait diuus Thomas in libello citato, omnem locum sophisticum constare & causa apparentiæ, & causa non existentiæ: id est, quemuis locum sophisticum habere aliquid, ratione cuius videtur rectè inferri conclusio; & aliquid insuper, quod ne bene colligatur, efficit. Sumamus in exemplum primum locum Sophisticum, qui est vocis Homonymia, seu Aequiuocatio. Certè in hoc argumento, Omnis taurus habet cornua, sed quidam mons est Taurus, ergo quidam mons habet cornua: causa apparentiæ est vnitas nominis in monte & animali: causa verò non existendi, aut falsitatis, est rerum magna diuersitas. Quamobrem loci sophistici appellantur fallaciæ, quia specie & imagine bonæ connexionis fallunt respondentes: non secùs quàm hamo cibis vestito, facilè pisces inescantur. Quæ etiam causa fuit, vt ab alijs Captiones appellarentur. Sed hæc quidem aculeorum tegumenta nonnunquam ex vocibus, aliquando ex rebus ipsis petuntur. Quocirca sophistici loci meritò diuiduntur in eos, qui ad

Sophistici loci definitio.

Sophistici loci diuisio.

voces pertinent, & qui ad res ipsas. Quum enim technæ à voce oriuntur, appellantur captiones, aut fallaciæ ex dictione; quum ex rebus, dicũtur captiones extra dictionem. Porrò in has (vt ita dicam) salebras incurrere potest quisque aut cum alio disputans, aut secum res tractans; quemadmodum accidit his, qui soli aut rerum specie, aut vocum Homonymijs ignoranter imprudenterque decipiuntur. At facilius est his incommodis apud se quenque occurrere, quàm quum ad aduersariorum argumenta respondet. Nam qui in solitudine positus legit, canem esse animal, postmodumque in alio auctore reperit, quoddam astrum appellari Canem, vnde statim colligit, quoddam astrum esse animal, in ipso momento assensum retinet, & quasi iudicium continet, de reque ipsa cogitare diligentius incipit. At si idem argumentum alius, spectante populo, ei proposuisset, quando ventum esset ad consequens quid ageret? Quamuis enim certissimè nosset falsum esse, quod infertur, nec rectam esse argumentationem, non satisfaceret multitudini, nisi ex tempore causam redderet, quare eo argumento nihil efficeretur. Vt igitur facilè, prompteque deceptionis causas & explorare quisque possit, & his, qui disputationi intersunt, patefacere, explicantur à Dialecticis loci omnes scophistici. Sed priùs hi qui vocibus innituntur, quoniam potissimùm hic labor ab ipsis suscipitur, vt disputantibus, altercantibusq; in nos sophistis occurramus. Disputationes autem vocibus proximè & immediate habentur.

Libri partitio ordoq; disputationis.

Dubi-

Dubitatiuncula.

QVomodo potest defendi, locos Dialecticos suppeditare nobis argumenta necessaria; cùm dictum sit libro superiore, tantum ex eis sumi argumenta probabilia & contingentia? Respondetur, argumenta Dialectica esse necessaria, necessitate consequentiæ, non autem antecedentis & consequentis. Aut alijs verbis dicimus, argumenta Topica necessaria esse quoad consequutionem, aut formam; licet quoad materiam sint probabilia & contingentia. Sunt nihilominus argumenta Topica, quæ quoad consequutionem etiam sunt probabilia; sed illa non sunt syllogismi. Quid igitur inquies erunt? Sæpe inductiones imperfectæ, vt Hic Germanus est albus, & ille; itemque alius, & ita cæteri quos in Hispania vidimus; ergo omnes Germani sunt albi: non enim antecedens solùm est contingens, sed & cõsequentia aliquantulùm dubia. Præterea sæpe erunt enthymemata, sæpe exempla, quæ (vt constat) quamuis cùm sunt firmæ argumentationes, necessariò inferunt conclusionem; tamen nonnunquam aliquantulùm sunt remissæ: tumque non necessariò inferunt conclusionem, sed probabiliter: nisi adeo à recto deuient, vt potiùs sophismata debeãt appellari. Quare (meo iudicio) discrimen est vel maximum inter syllogismum, & tres alias argumentationis species, quod syllogismi siue perfecti sint, (vt qui ad quatuor priores modos primæ figuræ pertinent) siue imperfecti, vt cæterorum modorum, necessariò semper conclusionem

An ex Dialect. locis argumenta necessaria seruantur.

Quædam argumenta Dialectica consequentia necessitatem non exigunt.

Quid syllogismus ab alijs argumentationis formis differat.

sionem inferunt; quod profectò ab alijs tribus formis longè abest. Nam (vt lib. 5. cap. 15. diximus) dantur quædam imperfectæ inductiones, quibus in varijs negotijs vtimur, quæ non necessariò consequens inferunt. Quod idem de enthymematibus, exemplisque ita perspicuum est, vt exempla adhibere nolim. Si autem à me causam discriminis exigis, aliam assignare non possum, quàm syllogisticæ formæ præstantiam. Vt enim in rebus humanis videmus in mercibus pretiosis nullum admitti defectum: in alijs autem vilioribus tolerari minuta quædam vitia: sic in syllogismo (quod ad necessitatem consequutionis attinet) nulla toleratur probabilitas, aut contingentia: in alijs fertur. Hinc perspicuum est, multa recipi enthymemata, multa exempla, multas inductiones, quæ non sunt bonæ argumentationes.

De fallacia homonymiæ. Cap. 3.

Captiones autem quæ ex vocibus oriuntur, quinque recensentur, nempe Homonymia, Amphibolia, Compositio & Diuisio; Accentus & Figura dictionis. Fallacia autem Homonymiæ, vel æquiuocationis in eo ponitur, vt quod vni conuenit, alteri conuenire dicatur, ob eam solùm causam, quòd nomen commune habeat. Committiturque tribus modis, primus est, quando nomen vnum competit multis, sed diuersis penitùs rationibus: vt Omnis canis latrat, sed quoddam sydus est Canis, ergo quoddam sydus latrat. Secundus, quum tametsi nomen illud non conueniat eisdem penitùs rationibus, tamen vni propriè alteri per Metaphoram conuenit: vt Omnis qui ridet, aperit os, atqui pratum ridet,

Quot modis hæc captio sophistis sit in vsu.

det, ergo pratum aperit os. Tertiò, quia licet nomen eadem ratione varijs rebus conueniat, accipitur tamen vt diuersa tempora adsignificat. Vt Qui surgebat, stat; sed sedens surgebat, ergo sedens stat: nam sedens in assumptione accipitur, vt participium temporis præteriti, & significat eum qui priùs erat sedens, postea surrexisse; at in consequente accipitur vt participium præsentis; & idcircò est falsum consequens. Is enim qui nunc sedet, non stat.

Omnibus autem his argumentis vna est communis responsio. Negari enim debet consequutio protinusque adhibenda est ratio, cur negaueris; nempe quia in ea cõsequutione fallacia Homonymiæ continetur. Idem in omnibus sequentibus locis faciendum est, ne sępius idipsum inculcem. Verbi gratia, adducitur syllogismus sumptus ex loco figuræ dictionis, statim respondeto: Nego consequentiam, quia cùm fallacia figuræ dictionis nitatur, vitiosa est. Deinceps verò quomodo ea fallacia in argumento lateat, explicabis. *Generalis captionum solutio.*

Difficultas quæ circa superiora se offert.

Contra secundum modum huius captionis est argumentum. Nam ille non procedit ex nomine Homonymo, sed Analogo, nempe risu, qui de homine atque prato analogicè dicitur. Ex analogis autem argumenta probabilia desumuntur. Probabilia dixi? Immò & demonstratoria: vt statim explicabitur. Ad hoc argumentum respondent quidam, ex analogis non duci firma argumenta. Cumque videant in Metaphysica & Theologia multa probari de Deo ex creaturis *Quomodò ex analogis argumentari possumus.*

Prima opinio. turis (quod reuera est ex analogis argumentari) negant ea, quæ Deo & creaturis communia sunt, vt Ens, atque Bonum analogicè de ipsis efferri, quin potiùs esse vniuoca. Quod si eis Aristotelem proferas, vbique entis analogiam prædicantem, ab ipso etiam se dissentire gloriantur. Sed horum sententiam acutè (vt solet) Caietanus *Secunda opinio.* refellit, quum opusculi de Ente, & Essentia caput secundum interpretatur. Alij respondent, quædam esse analoga, quorum significatum propriè competit suis analogatis, vt ens substantiæ & accidenti, Deo & creaturæ; alia quæ vni analogato propriè tribuuntur, alijs verò impropriè, vt hoc nomen Leo cuidam bruto & homini feroci. Concedunt igitur, ex analogis primi generis colligi firmissima argumenta, sæpeque demonstrationis in Theologia & Metaphysica; ex analogis autem secundi generis nihil aliud quã captiones & dolos colligi. Verùm tertia occur*Autoris opinio.* rit solutio multò præstantior. Dicendum est enim, ex analogis tam primi, quàm secundi generis optimas ratiocinationes oriri, dumtamẽ seruent proportionem, aut porportionalitatem, ratione cuius illa analoga inter se conueniunt. Contra autem ex analogis primi generis, aut secundi nunquam sequi necessariò conclusionem, si limites proportionis, aut proportionalitatis egrediatur. Verbi gratia. Illud argumentum de risu hominis & prati, quod pertinet ad secundum modum analogorum, fuit nullum, quia risus non dicitur de homine & prato, quoniam os aperiunt; sed quia sicut homo quum ridet est lætus (excipiatur sardonicus risus) sic pratum florens videtur præ se ferre lætitiam: atque ideò ridere dicitur. Aut certè risus ei tribuitur, quia colo-

coloris amœnitate spectantium oculos oblectat, & quasi ridentes facit. Igitur si intra huius proportionis fines persistamus, bene argumentabimur hoc pacto:omnis ridens est lętus, vel secum fert quandam lætitiam : sed pratum ridet, ergo aut lætum est,aut præ se fert quandam lætitiam:non illud prius, ergo posterius. Item in analogis primi generis hoc argumentum est nullum, Homo iustus dicitur, quia iustitiæ habitu præditus est; at Deus est etiam iustus, ergo Deus est habitu iustitiæ præditus; nihil valet: quia porportio Iustitiæ humanæ & diuinæ non in eo cernitur,quòd vtraque sit habitus, aut qualitas animi; sed quia sicut homo iustus ius suum vnicuique tribuit, sic Deus ex sua essentia talis est,vt neminem iure suo (si tamen respectu Dei Iuris nomen certa quadam ratione, quam Theologi docent,intelligatur) defraudet. Hoc autem argumentum bonum est, Homo iustus neminem fraudat iure suo, sed Deus est iustus, ergo neminem fraudabit.Item Homo sapiens cognoscit litem & amicitiam, sed Deus est sapiens, ergo intelligit amicitias atque lites. Quo argumento vtitur Aristoteles aduersus quendam Philosophum, vt probet Deum non ignorare litem & amicitiam, quas nec homines ipsi ignorant.

De fallacia Amphibologiæ. Cap. 4.

FAllacia Homonymiæ (quoniam in vna voce accidit) simplicior est, ac priùs tractanda fuit,quàm fallacia Amphiboliæ, quæ compositior est,& in oratione cernitur.Est enim Amphibolia,alicuius sententiæ ambiguitas. Ex hoc autem loco tum argumenta petunt sophistæ, quum quid-

Triplex deceptio. quidpiam de aliquo colligunt, ratione Amphibologicæ orationis, quæ illi accommodari potest. Et fit tribus modis. Primus est, quum partes illius orationis retinent eandem significationem, eandemque constructionem; sed diuersam habitudinem, vt fit in hoc argumento: Liber Aristotelis possidetur ab Aristotele, sed liber quem habes in manu est Aristotelis (cùm non sit Platonis, alteriusue auctoris) ergò possidetur ab Aristotele: nam in propositione vox Arist. dicit relationem possessoris, in assumptione verò causæ efficientis. Secundus est, quum partes ambiguæ orationis retinent eandem constructionem, tametsi earum significatio non penitus immutetur: vt Omnes Episcopi sunt homines, sed isti canes sunt Episcopi, (eos enim venandi gratia alit) ergò isti canes sunt homines. Siquidem in propositione vox Episcopi est in nominandi casu, in assumptione nequaquam. Tertius, quando vnam et oratio pluribus competit, sed vni propriè, alteri verò impropriè: vt Quicunque arat littus, arenam scindit: sed qui docet indocilem, littus arat; ergo qui docet indocilem, arenam scindit. In propositione enim, arare littus, retinet significationem propriam; in assumptione autem Metaphoricam. Idem enim significat ac Oleum & operam perdere.

Dubitatio.

Quæritur, quomodo syllogismus positus in secundo modo huius fallaciæ fiat bonus? Respondetur, facillimum id esse, si prædicatum consequentis ponatur in eodem casu, in quo prædicatum maioris, id est in gignendi casu; dicen-

dicendo. Ergo omnes isti canes sunt hominis. Ob eam autem rem hoc à me positum est, vt ex vna ratiocinatione lector intelligat, quomodo aliæ multæ sint corrigendæ, quæ antecedens habent ritè dispositum, & propter similes defectus malè conclusionem colligunt.

Plurium argumentorum correctio.

De Compositionis & Diuisionis captione. Cap. 5.

FAllacia Compositionis committitur, quum ea quæ oportebat esse diuisa coniunguntur: fallacia verò diuisionis è diuerso. Fiunt autem hæ captiones tribus modis. Primo, si enuntiationes modificæ compositæ mutentur in diuisas, aut contra. Quid sit autem enuntiatio composita, & quid diuisa. libr. 4. cap. 10. diximus. Exemplum diuisæ in compositam mutatæ. Quicunque potest esse albus, illum esse album est possibile; sed niger potest esse albus, ergo nigrum esse album est possibile. Composita mutantur in diuisam in hoc syllogismo. Quemcunque esse album est impossibile, ille non potest esse albus; sed nigrum esse album est impossibile, ergo niger non potest esse albus. Ad hunc deceptionis modum innumera, quæ in disputationibus occurrunt, dubia pertinent; scilicet vtrum homo albus per se constet albedine an accidentariò. Respondendum est enim, si illa interrogatio proponatur in sensu composito, hominem album per se constare albedine; sicut Leo quatenus Leo anima Leonina: si per Grammaticos ita loqui licet. Si verò interrogatio in sensu diuiso accipiatur: respondendum est, per accidens habere albedinem; sicut accidentariò est albus. Eodem pacto soluitur argumentum illud, quò solet probari contra diuum Thomam, hanc enun-

Primus huius fallaciæ modus.

Vtrum homo albus per se constet albedine.

Opinio diuiThomæ de Vniuersis defenditur.

enuntiationem, Animal est vniuersum, esse per se; si vera est. Nam vel intelligitur de animali, quod munere intellectus abstractum est à proprietatibus indiuiduantibus, aut de eo quod non est abstractum à talibus proprietatibus. Si postremum detur, iam illa enuntiatio est falsa apud diuum Thomam: Si autem prius illud concedatur, enuntiatio est vera, & per se. Nihil enim veriùs per se conuenit animali, quod est abstractum à proprietatibus indiuiduantibus, quàm esse vniuersum. Respondendum est autem, eam enuntiationem esse veram de animali, quod est abstractum à proprietatibus indiuiduantibus; sed etiam loquendo de tali animali non esse per se, quia non accipitur in sensu composito, alioqui eadem ratione probari posset, omnem hominem de quo verè dici potest esse album: habere per se albedinem. Quare nulla daretur enuntiatio vera, quæ posset esse contingens. Hinc etiam liquet, quid respondendum sit ad dubium Theologorum, An homo prædestinatus possit damnari. De qua re consulantur sapientissimi quique Theologi: nobis enim satis est rem attigisse.

Secundus modus huius fallaciæ.

Secundò vtitur hoc genere captionis sophista quando ea quæ competunt alicui coniunctim, tribuit diuisim; aut ea quæ repugnant diuisim, remouet coniunctim: aut contra exemplum fallaciæ diuisionis. Quicquid constat ex binario & ternario, est binarius & ternarius; sed quinarius non est ternarius, neque etiam est binarius; ergo quinarius non constat ex binario & ternario: Exemplum fallaciæ compositionis. Quod constat ex binario & ternario, est ternarius & binarius; sed quinarius constat ternario & bina-

binario, ergo quinarius est ternarius, & est quoque binarius. Denique committitur hæc fallacia, quando aliqua pars orationis in vna enuntiatione iungitur alicui; & in alia ab eo separatur; aut è diuerso: vt in hoc syllogismo, Quicumque viuit semper, erit, hic senex viuit, ergo hic senex semper erit.

Tertius modus.

Dubia huius capitis.

PErcunctabitur aliquis an hoc argumentum, Iste canis est pater, & est tuus, ergo est pater tuus, pertineat ad hanc fallaciam. Respondetur, pertinere ad secundum eius modum; tametsi, quia in eo reperitur captio accidentis, diuus Thomas illud reducat ad locum accidentis, vbi nos de eo tractabimus.

Item rogabit aliquis, quomodo tertius modus differat à captione Amphibologiæ, nam illa oratio, Omnis qui viuit, semper erit; est Amphibologica, sicut illæ, de quibus cap. 4. eginius. Respondetur, non pertinere tertium hunc modum ad Amphiboliam, quia Amphiboliæ fallacia accidit quum pars orationis; quæ est deceptionis causa eidem voci iungitur in antecedente & in consequente; quod haud fit in hoc tertio modo.

Discrimen tertij modi ab Amphilogia.

De fallacia Accentus. Cap. 6.

QVum non attenditur accentuum diuersitas, facilè erratur; vt in hoc argumento; Quicunque verè dicit occidi; interfecit hominem, sed homo quum moritur, verè potest dicere occidi; ergo interfecit hominem. Itaque in vocibus diligenter considerari debet, vtrum-

De accentu.

ne syl-

ne syllabæ accentu graui, an acuto, an circumflexo proferantur: item an producantur, an potiùs corripiantur. Ad hanc fallaciam reducitur captio pronuntiationis, ex aspiratione addita, aut detracta, vt fit in hoc argumento, Quemcunque amamus, diligimus; sed quem fallimus hamamus, ergo quem fallimus diligimus. Denique ad hunc locum pertinet argumentum, quum vox in vna enuntiatione pronuntiatur quasi vna dictio, in alia vt duæ: vt Quicquid fit inuitè, fit coactè; sed Deus vinum fecit in vite, ergo vinum fecit coactè.

Quæstiuncula.

De ordine tractationis fallaciarum.

QVare cùm fallacia Accentus pertineat ad vnam dictionem, & fallacia compositionis & diuisionis ad integram orationem, non est præposita fallacia Accentus fallaciæ compositionis; maximè cùm ob eam causam præposita sit fallacia Homonymia fallaciæ Amphibologiæ? Respondetur, in his fallacijs non tam considerari quæ sit simplicior, quam quæ maiores deceptionis occasiones præbeat. Et quia minùs latet deceptio accentus, quàm compositionis & diuisionis, ideò fallacia accentus inferiorem locum obtinet. At fallacia Homonymiæ & Amphibologiæ, quoniam pares sunt in dolis, ideò ad simplicitatem & compositionem confugiendum fuit Doctoribus: & illis prælata est, quæ est simplicior, nempè Homonymiæ.

Aliquis præterea quæret: vltimus modus in hoc capite à nobis relatus, quomodo non sit fallacia compositionis & diuisionis. Sed (vt prætermit-

termittam aliam non contemnendam solutionem) respondeo, id fieri, quia fallacia compositionis & diuisionis ex vnius dictionis ad diuersas dictiones applicatione consurgit: at tertius hic modus ex vnius dictionis diuisione fit.

De fallacia Figuræ dictionis. Cap. 7.

Reliqua est captio ex forma, aut figura dictionis orta, qua tum respondens irretitur, quum ex eo quod duæ res habent nomen ferè simile, id quod vni conuenit alteri postea accommodatur. Id autem tribus modis committitur. Primus, si nomen fœmininum mutetur in masculinum; aut è diuerso: aut genus neutrum malè accipiatur. Exemplum. Omnis res prædita albedine, est alba, sed Paulus est res prædita albedine, ergo Paulus est alba. Secundus, si id quod pertinet ad vnam Categoriam, ob nominis similitudinem, in aliam tranferatur; vt Quod heri emisti, hodie comedisti: sed carnes crudas heri emisti, ergo carnes crudas hodie comedisti. Mutatur enim Quod in Quale; id est substantia in qualitatem. Quod enim iste emit heri, illud idem comedit; sed non quale erat, quum illud emit. Cruditas autem & aliæ huiusmodi ad qualitatem pertinent. Nec solùm in diuersarum Categoriarum attributis hic fallaciæ modus accidit, verumetiam in his quæ cùm eiusdem sint Categoriæ, diuersimodè prædicantur. Vt si quantitas continua vertitur in disiunctam, aut cõtra. Exempli gratia. Quantos digitos puer habuisti, tantos habes modò; sed paruos digitos puer habuisti, ergo paruos habes modò. Propositio enim intelligitur de quantitate digitorum, quoad multitudinem: assumptio & conclusio

Primus modus huius fallaciæ.

Secundus.

quoad magnitudinem. Tertius, si mutatur qualequid in hoc aliquid. Vocat Aristot. in Categoria substantiæ Qualequid, substantias vniuersales: & Hoc aliquid substantias singulares. Homo est qualequid, Petrus hoc aliquid. Cuius discriminis rationem explicat sapientissimè Cardinalis Caietanus in Categorijs. Exemplũ huius fallaciæ. Petrus est alius ab homine, sed Petrus est homo, ergò Petrus est alius à se. In hac enim fallacia ita sumitur hoc nomen Homo ac si esset singulare, & non potiùs vniuersale, comprehendens suo ambitu & Petrum, & alios homines.

Quæstio circa præcedentia.

Quare tot fallaciæ in dictione numerentur.

QVæritur, an possit reddi probabilis aliqua ratio numeri harum fallaciarum, quare scilicet captiones in dictione positæ non sint plures his, quas enumerauimus? Oportuit sanè hanc quæstionem in hunc locum differri, quo facilior esset solutionis intelligentia. Vtemur autem diui Thomæ laboribus more nostro. Is ergò in libello fallaciarum ita respondet quæstioni. Cùm enim omnis fallacia duabus partibus constet, nempe causa apparentiæ, & causa non existentiæ; & præterea in fallacijs quæ pertinent ad voces causa apparentiæ sit vnitas vocis, sicut causa non existentiæ est rerum significatarum magna diuersitas: profectò quot modis poterit vocis vnitas rebus inter se maximè dissidentibus accommodari, tot erunt in dictione fallaciæ. Vnitas autem nominis est gemina, vera scilicet, & apparens, quam diuus Thomas appellat Phantasticam, id est imaginariã. Apparens vnitas vocis est inter hoc nomen Homo

Apparens vnitas.

& Pe-

& Petrus. Nam (vt Aristoteles in Categorijs docet; omnis substantia videtur significare hoc aliquid, id est rem determinatam: cùm tamen secunda substantia, vt homo, non significet hoc aliquid, sed qualequid: id est prædicatum vniuersale, multisque commune. Ex hac vocis vnitate simulata consurgit fallacia figuræ dictionis. At vera vnitas vocis duplex est, alia quæ actu multiplicem significationem admittit, alia quæ sola potestate. Ea autem vox dicitur actu multas significationes inuoluere, quæ tametsi nihil mutetur, eademque permaneat, multa significat. Vt hæc vox Taurus & montem significat, & animal quoddam. Insuper hæc oratio, Littus arat, eadem permanens, secundum vocem multa significat. Sed illa dicitur multiplicem significationem sola potestate habere, quę si aliqua ratione mutetur, sortietur varias significationes. Motùs enim est actus existentis in potentia, &c. vt hæc vox Occidi si variè mutetur secundùm accentum, varias habebit significationes. Igitur si talis vnitas fuerit, qua actu multas significationes recipiat, constituitur prima & secunda fallacia. Prima quidem si vna vox fuerit: secunda verò si oratio. At ex voce sola potestate multiplici colliguntur tertia & quarta captio: tertia si fuerit oratio, quarta si vna dictio. Quare autem ex multiplici in potentia colligantur fallaciæ alio ordine, quàm ex multiplici actu, expositum est cap. 6. Hinc efficitur ordo captionum. Primum enim locum obtinent illæ, quæ pertinent ad vnam reuera vocem; quæ verò ad fucatè vnam, postremum. Ideo enim appellatur Figura dictionis, quia ex vnius vocis speci e, atq; imagine fallit. Porrò fallaciæ Homonymiæ & Amphi-

Quæ vox verè & actu multiplex censeatur.

Vox verè multiplex, sed potestate.

Amphibologiæ præcedunt fallacias Compositionis,& Diuisionis,atque Accentus, quia actus præfertur potentia.

De captionibus extra dictionem, primumq́; de Accidentis fallacia.
Cap. 8.

Quid sit fallacia Extra dictionem, & quotuplex sit.

Sed quoniam ita à principio diuisimus, vt alios sophistarum locos diceremus in vocibus ipsis hærere,de quibus satis est dictum; alios ex rebus assumi, de ipsis quoque dicamus. Omnes enim percurrendi sunt, quandoquidem cœpimus. Hæ igitur captiones, quæ vt præfati sumus ab his qui hæc tractant (quamuis sine vocibus à sophistis minimè vsurpentur) Extra dictionem, ideò appellantur, quia non ex vocibus, sed ex rebus petuntur, septenario numero continentur. Prima dicitur Accidentis; secunda Ex dicto cum adiectione, ad id quod simpliciter & absolutè dicitur; seu (vt antiqui, non ita quidem Ciceroniani, sed nostræ ætatis hominibus doctiores, loquuntur)à dicto secundùm quid,ad dictum simpliciter:tertia ignorantiæ Elenchi: quarta Petitionis principij: quinta Consequentis:sexta Ex non causa,vt causa:septima Ex multis interrogationibus ac si esset vna. Num autem aliqua huius numeri causa reddi possit,dicemus in 14.cap. Nunc de fallacia Accidentis dicamus.

Res quæ in disputationem veniunt.

Principiò illud notandum est, eorum quæ in disputationem veniunt,alia solo nomine differre,vt vestis & indumentum; alia nomine & ratione, vt homo & brutum; alia denique nomine distingui, & præterea rationem partim eandem, & partim diuersam habere, vt homo & animal.

animal. Quicquid enim ponitur in definitione animalis, ponitur in definitione hominis: sed aliquid ampliùs huius definitio continet. Huiusmodi etiam sunt homo & risibile: nam homo in definitione risibilis ponitur, non è diuerso. Deinde obseruandum est, ex attributis accidentarijs quædam ad primas notiones pertinere, vt esse album, aut rufum: quædam ad secundas notiones, vt esse genus, aut speciem. His positis, facilè erit accidentis captionem definire, eiusque modos recensere. Fallacia accidentis est, eorum quæ in disputationem veniunt accidentarius nexus, ex quo id quod de vno dicitur, transfertur quoque in alterum. Exempli causa, Homo est risibilis, risibile est proprium, ergo homo est proprium. Sit igitur prima regula. In rebus primi generis potest solum committi fallacia accidentis in his, quæ pertinent ad secundas notiones. Vt Vestis est indumentum, indumentum est neutrius generis, igitur vestis est neutrius generis. Item Homo est animal rationale, sed animal rationale est definitio, ergo homo est definitio. Secunda regula. In rebus secundi generis possunt committi fallaciæ in accidentibus, quæ pertinent ad primas & secundas notiones: vt Homo est sapiens, sapiens est accidens, (saltē in concreto) ergo homo est accidens. Item Cognosco venientem, sed veniens est Coriscus, ergo cognosco Coriscum. Si enim cognoscam aliquem obuiam mihi venire, ignorem autem illum esse Coriscum, antecedens erit verum, & consequens falsum. Tertia regula. In rebus tertij generis potest esse vsus huius captionis, & quidem satis frequens; tam in rebus secundarum notionum, vt Homo est animal, animal

Quid hæc captio sit.

Prima regula circa hanc fallaciam.

Secunda.

Tertia.

est genus, ergo homo est genus, quàm primarum, vt Omnis homo est animal, sed aliquod animal est quadrupes, ergo aliquis homo est quadrupes.

Difficultates.

Vna, eademque captio ex diuersis fontibus manat.

QVid est, quod ait diuus Thomas in hoc capite, hanc esse fallaciam accidentis, Iste canis est pater, & est tuus, ergo est pater tuus, cùm dixerimus supra esse fallaciam compositionis & diuisionis? Respondetur, nihil mirum esse, si vnus & idem syllogismus ad diuersas fallacias pertineat. Docet enim diuus Thomas in hoc loco, hunc syllogismum, Petrus est alter ab homine, sed Petrus est homo, ergo Petrus est alius à se, peccare fallacia accidentis, & fallacia figuræ dictionis.

Longa disputatio coniunctis, diuisisq; prædicatis.

Altera difficultas. Quare hic syllogismus, Iste canis est pater, & est tuus, ergo est pater tuus; est fallax: & hic alius, Iste homo est substantia, & est rationalis, ergò est substãtia rationalis; est bonus? Respondetur, hoc argumentum non posse dissolui, nisi exponatur primùm ea quæstio, quam Aristoteles, 2. Periherm. tractat, An scilicet à partibus prædicati compositi ad totum prędicatum; similiterque à toto ad singulas partes efficax argumentum sit. Explicat hanc quæstionem Caietanus 2. Periherm lect. 6. & 7. Sed fortè breuius quinque regulis dissoluetur: si primùm annotauerimus, partes prædicati compositi aliquando constituere vnum per se, vt animal & rationale constituunt hominem; homo autem & alia huiusmodi sunt entia per se: aliquando verò constituere vnum per accidens, vt homo & albedo constituunt hominem album; itémq;

itemque Musicum & album, constituunt Musicum album. Hoc igitur probè stabilito ac fixo hi canones recipi debent. Primus. In his quæ constituunt vnum per se argumentari licet a partibus ad totum, & à toto ad partes: vt Est animal,& est rationale,ergo est animal rationale contra etiam,Est animal rationale, ergo est animal & est rationale.Nihilominus offert se argumentū in hunc canonem. Censent enim pleriq; viri docti,Totum non distingui à suis partibus simul sumptis. Quare apud ipsos (saltem identicè) nihil aliud est homo,quā sua anima,ac suum corpus: at quamquam anima & corpus cōstituant vnum per se, non possunt de homine diuisim prædicari, etiam in sensu identico. Hoc enim pronuntiatum falsum est, Homo est suum corpus: itemque hoc aliud, Homo est anima: alioqui filius Dei in triduo fuisset homo, cum haberet animam sibi vnitam, & corpus etiam, à se inuicem tamen disiuncta. Ergo saltem illi qui defendunt prædictam opinionem, non possunt hunc canonem approbare.Respōdetur, immò posse, quia poterunt dicere non esse intelligendum quando antecedens est solùm verum in sensu identico. Quare cum illa euntiatio, Homo est anima & corpus coniūcta,solū sit vera in sensu Identico, non oportet singulas attributi partes separatim de homine efferri, etsi vnum per se constituant, Respondetur secundo, ideo non approbari illam consequentiam,quia prædicatum debet significari vt totum respectu subiecti; at in consequente cum sumatur corpus solùm, aut sola anima,neutrum significatur vt totum: & ita quæuis pars consequentis est falsa: subindeque totum cōsequn-

Primus canon de his attributis.

Qui totum à suis partib simul sumptis distingui negant,quid de superiori canone sentiant.

Igitur si illa consequutio est mala, ob hunc aliū defectum est mala, & non ex defectu regulæ. Omnes enim canones Dialectici, aliquam consequutionem approbantes, intelligendi sunt, nisi ea consequutio aliunde vitietur. Quare hæc argumentatio est optima, Homo est anima & corpus, ergo homo est animatus, & homo est corporeus. Secundus canon, Interdum bene argumentamur à partibus totius compsiti, quod est vnum per accidens, ad ipsum totum, & è diuerso; Vt Est homo, & est albus, ergo est homo albus: itemque Petrus est homo albus, ergo Petrus est homo, & Petrus est albus. Sed quādo id erit? Sit tertius canon. Quotiescunq; eandem retinebunt vocabula significationem, quū erunt separata, quam habebant simul sumpta, non erit inanis illatio: vt patet in propositis exemplis. Efficitur hinc toties esse malam argumentationem, quoties vocabulorum significatio modò in hanc, modò in illam partem voluitur. Exemplum inutilis argumenti à partibus ad totum: iste canis est pater, iste canis est tuus, ergo iste canis est pater tuus. Nam in propositione illa vox tuus significat te esse dominum eius, in consequente verò, te illi subdi tanquam parēti. Aliud exemplum vanæ collectionis à toto cōposito ad partes, Hoc est Leo pictus, ergo hoc est Leo, & est pictum: antecedens verum est, cōsequens falsum. Nam in antecedente illa dictio Leo, non significat Leonem, sed Leonis imaginem, propter illam vocem Pictus ei additam: at in consequente, quoniam in eadem enūtiatione Categorica nihil ei additur, significat viuum Leonē; quia analogū absolutè prolatū pro significato nobi-

nobiliori accipiendum est. Quartus canon. Siue ex partiũ mutua coaptatione, coagmentationeque fiat vnum per se, siue potius vnum per accidens, nunquam recta efficietur conclusio, si sequatur nugatio, tam explicita, quam implicita. Vnde non sequitur, Petrus est animal, sed Petr[9] est animal rationale, ergo Petrus est animal rationale. Item, non sequitur Petrus est homo, & Petrus est rationalis, ergo Petrus est homo rationalis. Hæc enim esset nugatio implicita, sicut superior explicita; quia in hac inutilis, sed occulta repetitio accidit (in homine siquidem iam clauditur rationale) in superiori aperta. Ex quibus iam intelligitur, quid respondendum sit ad argumentum initio difficultatis propositum. *Quartus.*

Tertia difficultas. Ex his quæ in vltimis verbis huius capitis scripsimus, sequitur, cõmitti fallaciam accidentis in hoc argumento, Brutũ est animal, sed animal est rationale, ergo Brutum est animal rationale. Probatur autem non committi. Nam maior est enuntiatio per se, minor est necessaria, vt docuimus lib. 4. cap. 13. in difficultatibus. Respondetur, accidentis captionem in eo syllogismo inueniri, quia illa enũtiatio, Animal est rationale, est accidentaria. Licet enim, quòd attinet ad libros Prior & Poster. sit necessaria, cum æquipolleat particulari, & eius contradicens sit impossibilis: veruntamen quod attinet ad libros Elenchorum, est accidentaria: quia omnis enuntiatio, cuius subiectũ est vniuersale, & ei nõ potest addi nota vniuersitatis, hoc loco accidẽtaria iudicatur. Quemadmodũ apud Aristotelẽ hæc propositio, Homo existit in rerũ natura est necessaria, & sane in hoc libro *Quot modis aliqua enuntiatio possit dici accidentaria.*

debet

debet accidentaria iudicari, cum ex ea captiosa argumentatio, & quidem pertinens ad locum accidentis, colligatur: vt in hoc syllogismo, Antichristus est homo, sed homo existit. ergo Antichristus existit.

De captione à dicto ex parte, ad id quod absolute dicitur . Cap. 9.

Huius fallaciæ definitio.

BIfariam solent nomina rebus imponi. Nõnunquã.n. absoluté eas nominamus, interdũ autem cum adiectione. Philippum siquidem Regem esse dicimus, cum eius imaginem non vocemus Regem, sed Regem pictum. Ergo si ob eã causam alicui rei nomen simpliciter cõuenire colligimus, quia cum adiectione conuenit, id huius captionis, quam explicare volumus, proprium est. Et quoniam doctrinæ auidum lectorẽ instituendũ suscepi, dabo operã vt ei quamplurimum prosim. Quare si longior fuero, nihil à meo instituto aberrabo. Malo enim, vt reliquiarum sit potiùs aliquid, quam vt non satiatus lector discedat. Quatuor igitur modis aliquid potest nominibus addi: primum, ita vt rei significatæ diffinitionem nõ mutet, vt homo albus. Nihil enim minus conuenit hominis definitio homini albo, quam si albus non vocaretur. Secundo, vt tollat eius definitionem, vt quum dico, Homo mortuus. Illa enim vox mortuus destruit hominis definitionem, nempe substantiam corpoream, animatam, &c. Idem assero de homine in potentia: nam illa dictio, In potentia, tollit quodammodo eius definitionẽ. Tertiò, quando vt non omnino tollat, minuit tamẽ satis rationẽ eius, cui additur, & ad certam partẽ comprimit: vt albus dẽtibus. Is.n. qui dẽtibus

Quot modis addita menta proponãtur.

bus solum est albus, albedinem habet; sed tenuissimè. Quarto, quum rei definitionem mirum in modum amplificat, distrahit, atque dilatat; ita videlicet, vt non modo rei illi conueniat, cui nomen absolutè prolatum verè conueniret; sed multis præterea aliis: vt hæc oratio, Deus existimatus. Non enim is solùm qui verè Deus, existimatus Deus; sed is etiam qui non est: vt Iupiter à Gentilibus.

Prima assertio. Nunc hæ assertiones notentur. Prima. Si id quod additur est primi generis, nulla fallacia est, cùm argumentemur à parte ad totũ in modo: vt Est homo albus, ergo est homo. De quo iam diximus lib. 7. cap. 5. *Secunda.* Secunda assertio. Si argumentamur ab addito secundi, tertij, & quarti generis committitur fallacia, de qua nunc disputamus. Idque tripliciter. Primum quando additum tollit rationem, vt Est homo mortuus ergo est homo: itemque Semen est potestate arbor, ergo semen est arbor. Secundò quando minuit, vt Aethiops est albus dentibus; ergo Aethiops est albus. Ad hunc modum refertur hæc argumentatio: Sapiens vult permittere malum, ergo sapiens vult malum. Non enim semper vir sapiens tenetur (quamuis facilè id possit) malis occurrere, sed licet nonnunquã viro prudenti ea permittere, vt meliorem corrigẽdi occasionem captet. Igitur sapiens malũ permittit, cum alioqui malum nec directè (vt aiunt) velit, nec indirectè. Ad extremum si additum nimis distrahit rationem eius, cui additur, tertius huius captionis modus comperietur: vt orichalcum est aurum existimatum, atque apparens, ergo orichalcum est aurum.

Dubitationes

Aliquando ex vnius partis accidente totum ipsum tale vocatur

PRima est contra secundum modum huius captionis. Nam bene sequitur, Iste est simus naribus, ergo est simus: quare ergo non sequetur, iste est albus dentibus, ergo est albus? Respondetur. quia non est par ratio. Dantur enim accidentia, quæ tantùm possunt vni parti conuenire, vt simitas solùm naso, & crispitudo capillis: in huiusmodi autem accidentibus potest ab vna parte totum denominari simpliciter, vt Capilli huius hominis crispi sunt, ergo ipse est crispus. Cæterum ex accidentibus quæ per totum ipsum diffunduntur, vt candor, non potest totum ab vna particula denominari, vt fabam nō dices nigram ex hilo, quod in eius summitate nigricat.

Alia fallacia sub superiore comprahensa.

Altera dubitatio. Num sicut à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter, committitur fallacia. ita quoque à dicto simpliciter ad dictū secundum quid? Respondetur sæpe id accidere, vt si ita argumentemur, Iste est albus, ergo est albus vnguibus Antecedens enim verum est, & consequens falsum, in quibusdam artificibus, quorum vngues statim nigrescunt.

De ignorantia Elenchi. Cap. 10.

Contradictionis desinitio.

ELenchus est syllogismus contradictionis: id est syllogismus, quo inferimus contradicētem enuntiationis concessæ. Vt si tu concedas, omne animal habere sensum tactus; & probem ego, aliquod animal eo carere. Quare si disputans sophista fingat se contradicentem enuntiationis negatæ inferre, cum id minimè præstet, ad hunc locum eius dolus pertinet. Ignorat enim, aut se ignorare simulat veram contradictionis

ctionis rationem. Itaq; explicare oportet, quid sit contradictio: quæ ita definitur. Contradictio est affirmatio & negatio eiusdem rei & nominis ad idem, secundùm idem, similiter, & in eodem tempore. Quare primum istæ non sunt contradicentes, Homo est animal, lapis non est animal; quia non sunt affirmatio & negatio eiusdem de eodem. Et dicitur rei & nominis, quia alioqui non apparebit contradictio; vt in istis, Marcus ambulat, Tullius non ambulat; deinde neque istæ repugnant, Senarius est duplus ad ternarium, & non est duplus ad octonarium; quia non sunt affirmatio & negatio ad idem. Tertio neque istæ, Hic homo gracilis est duplo maior illo pumilione, & non est duplo crassior illo. Quartò à contradicentium ratione longè absunt hæ orationes Cœlum mouetur in orbem, & cœlum non mouetur sursum neque deorsum; quia moueri non accipitur in vtraque similiter. Demum neque istæ contradicunt, Tu ambulabas heri, & non ambulabas nudiustertius; quia ad aliud & aliud tempus referuntur. Quot ergo leges ad veram contradictionem seruari oportet, tot modis potest committi fallacia ignorationis Elenchi; si eas trasgrediamur. Vnum tamen exemplũ sufficiat. Per te Socrates est albus, at non est albus quoad vngues, ergo est albus, & non albus *Quot modi sint huius captionis.*

Obseruatio.

Dubia huius capitis lib. 4. cap. 6. tractata reperies.

De Principij petitione. Cap. II.

TVnc temporis principium peti dicitur, quãdo id quod à principio probandum fuerat, postulatur. Quod quidem si manifestè agat so- *Definitio huius captionis.*

Quinque modis præsens fallacia accidit.

sophista, ridiculus erit, potius quàm fallax. Vt si quis probaturus hominem non ambulare, roget sibi id vltro à respondente concedi, maximi risus excitabuntur. At latenter Principium quinque modis peti solet, vt diuus Thom. in opusc. de Fallac. docet. Primus est, si ad probandum aliquid de definito, petatur de diffinitione, aut è diuerso. Vt si ostensurus sophista omnem currere, petat omne animal rationale currere. Secũdus quando id quod in specie dubiũ est, postulatur in genere: vt si ad probandum omnem hominem esse album, petatur omne animal esse album. Tertius quando quod de genere controuersũm est; petitur de singulis eius formis & speciebus: vt cùm demonstraturi omne animal moueri, petũnt omnẽ hominem, omneq; brutum moueri. Quartus si ad probandum aliquid cõiunctim, petitur diuisim: vt quũ ad ostendendum medicinam esse scientiam sani, & ægri, petitur medicinam esse scientiam sani, & scientiam ægri. Denique tũ hæc captio locum habet, si ad probandum hoc esse relatum illius, petatur illud esse relatum huius: vt si quando disputatur, an diametrum commensuretur lateri, postuletur latus cõmensurari diametro. Hos modos collegit diuus Thomas ex 8. lib. Topic. ferè in vltimis paginis.

Argumenta in superiora.

An recensita argumentationes malæ sint.

PRimum. Quomodo huiusmodi argumenta vt captiosa reprehenduntur, si optimi quique syllogismi ad aliquem eorũ reduci possunt. Nam hic syllogismus bonus est, & in Barbara: Omne animal rationale currit, omnis homo est a-

est animal rationale, ergo omnis homo currit. Respondetur, hos modos argumentandi non appellari captiones, quod peccent in forma, aut materia; sed quòd malè sint probationes. Videntur enim probare, & non probant; quandoquidem id quod probandum est, petunt. Sed profectò nec solutio ista dubitatione caret, præsertim cùm præstantissimæ demonstrationes probent; aliquid competere definito, quia conuenit definitioni: vt Omne animal rationale est risibile; sed omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis. Quadruplex est huius argumenti solutio. Prima est, hos quinque modos non esse captiosos, nec in eis reuera committi petitionem principij: sed tantùm iuxta vulgi opinionem. Aristot. 8. Topic. loco citato quid solutioni videtur fauere. Acturus enim de Petitione Principij, ait, se iam dixisse in Analyticis; id est 2. Prior. c. 12. quid esset principium petere ad veritatem: sed tunc velle se de petitione principij ad opinionem agere; & è vestigio assignat hos modos, quos tradimus. Sed dices: Quæ igitur erit vera principij petitio? Existimo, quum quis eisdem penitùs verbis assumit, quod est probaturus: vt innuit diuus Albertus Magnus 2. Prior. Item verò propriam, veramque principij petitionem iudico, quum quis in eadem argumentatione vnam rem per aliam probat; & è diuerso. Vt si probaturus, omnem hominem esse risibilem, ita argumentetur: Omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis. Et negante aduersario antecedens, illud probet, Omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Secunda solutio est diui *Prima solutio.*

Secunda solutio. Thomæ hoc loco. Quando argumentamur ex definitione ad definitum, ex genere ad speciem, &c. quia definitio est notior definito, & genus specie, non committi petitionem principij: & eodem pacto nec quando argumentamur ex vno relato ad aliud, ob eam solum causam, quia non potest illud sine isto cognosci. Quando verò ex his argumentamur, non quia aut notiora sint, aut sine eis illa, quæ probaturi sumus, cognosci non possunt; sed quia rogamus à respondente, ea concedi: tunc demum principium peti.

Tertia solutio. Tertia solutio est Cardinalis Caietani. 1. Poster. cap. 3. quæst. 1. ad medium. Propriè autem ea pertinet ad primum modum petitionis principij. Itaq; dicit, definitionem & definitum posse duobus modis considerari: primo secundùm se; & ita semper peti principium, quum à definitione ad definitum proceditur. Nam quòd attinet ad rem ipsam, nihil aliud est homo quàm animal rationale; nec animal rationale, quàm homo. Quare idem omninò est probare hominem esse risibilem, quia est animal rationale, ac ostendere hominem esse risibilem, quia est homo. Secundo posse considerari respectu nostri. Qua consideratione docet, nullum esse vitium quidpiam de definito per definitionem probare, quia diffinitio totam essentiam definiti clarè ac perspicuè significat: definitum verò implicitè & inuolutè. Quare qui probat, aliquid de definito per definitionem, non probat ignotum per ignotius, sed notum per notius: nec idem per seipsum, sed per aliud secundum rationem, aut modum significandi. Denique offert se mihi

Quarta solutio. quartus modus respondendi, qui rem ipsam manifestiùs explicat. Omnium sanè acciden-

tium, quæ de re aliqua dici possunt, duo genera inueniuntur. Nam alia propria sunt, ab ipsiusque rei essentia naturaue manant, vt facultas ridendi ab essentia hominis fluit; vis autem sentiendi à cuiusque animalis natura. Alia sunt, quæ contingenter rebus conueniunt, vt ambulare, aut ægrotare homini. Quocirca si definitio tanquam medium accipiatur, ad probandum aliquod accidens primi generis illi rei conuenire, nulla est petitio principij, saltem quoad nostram cognitionem, sed est optima ratio demonstrandi: si verò ad probandum aliquod accidens secundi generis, frequenter in illud vitium incidimus; etiam respectu cognitionis nostræ. Quia cùm talia accidentia non competant definito, ratione essentiæ, non est necesse, vt nobis notior sit eorum connexio cum essentia & definitione, quàm cum ipso definito. Quare si probentur per definitionem, petetur principium, non modo vulgi opinione, sed sapientium quoque.

De captione Consequentis. Cap. 12.

DVobus modis potest committi fallacia Consequentis, primo quando sicut ex antecedente sequitur consequens, ita ex consequente infert sophista antecedens: vt si animal currit, mouetur; ergo si mouetnr, currit. Secundo quando sicut ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis, ita ex opposito antecedentis infert oppositum consequentis: vt si Plato currit, mouetur; ergo si non currit, non mouetur. *Primus modus huius fallaciæ.* *Secundus.*

Dubia huius capitis.

DVo sunt argumenta, quibus videtur ostendi, secundum modum non esse captiosum.

Primum, quia Aristoteles 1. Poster. cap. 10. ita ait: Si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis. Ergo si ex hac affirmatione, Plato currit, sequitur hæc, Plato mouetur: ex negatione cursus sequetur negatio motus. Alterum. Aristoteles 1. de anima cap. 1. ita argumentatur: Si anima non habet aliquam operationem propriam, id est, in qua non vtatur corpore tanquam organo, non potest à corpore separari; id est, existere extra corpus: ergo si habet operationem propriam, poterit separari. In qua argumentatione ex opposito antecedentis oppositum consequentis vult Aristoteles effici. Respondetur ad primum argumentum cum Cardinali Caietano 1. Posterior. c. 13. quæst. 6. aliud esse inferre, aliud (vt ita dicam) causare, aut efficere consequens. Et quidem quando affirmatio infert affirmationem, non est necesse vt negatio inferat negationem. Hic enim est secundus modus præsentis captionis. At quando antecedés est causa propria & adæquata consequentis, tunc ex Aristotele si affirmatio sit causa affirmationis, negatio debet esse negationis causa. Quod profectò quum vsu venict, non erit sophisma, ex opposito antecedentis oppositum consequentis inferre. Sed addo ego, non modo licere argumentari ex opposito antecedentis ad oppositum consequentis, quando antecedens est propria causa consequentis; sed etiam quando est proprius & adæquatus eius effectus: vt bene sequitur, Luna patitur eclipsim, ergo Luna est è regione Solis, & terra interposita est. Et optima quoque est argumentatio, Luna non patitur defectum, ergo terra non est interiecta. Similiter responderi potest ad secundum argu-

Num aliquando ex antecedentis negatione liceat consequentis negationem colligere.

Additamentum.

argumentum, dicendo, ibi Aristotelem nō commisisse vllam fallaciā, quia habere operationem propriam, est causa propria, aut effectus proprius rei separabilis: & non habere operationem propriam, est causa propria, aut effectus rei non separabilis. Vnde & affirmatio infertur ex affirmatione, & ex negatione negatio. Chrysostomus Iauellus (vt est in omni quæstione diligens) 1. de Anima quæst. 10. tres alias solutiones assignat. Quare autem liceat in bona argumentatione, ex opposito consequentis ad oppositum antecedentis procedere, & non è diuerso, explicat idem auctor 1. Physic. quæst. 11.

De Fallacia secundùm non causam vt causam Cap. 13.

VT docet Aristoteles 2. Prior. cap. 12. captio hæc committitur sæpissimè in syllogismis ducentibus ad incommodum, quum scilicet ventum est ad consequens falsum, & quærentes vnde falsitas illa prouenerit, tribuimus causam erroris alicui enuntiationi, quæ re vera non est eius causa. Verbi gratia. Si quis ita argumentetur, Omne animal habet tactum, & omnis homo est animal, sed nullum brutum est homo, ergo nullum brutum habet tactum: ac deinde sic in respondentem inuehatur. Hoc consequens est falsum, ergo est falsum propter illam enuntiationem, Omne animal habet tactum; nam aliæ veræ sunt & certissimæ: is peccat hac fallacia, quia falsitas huius consequentis non erat tribuenda illi enuntiationi; sed vitio consequētiæ.

De fallacia ex pluribus interrogationibus ac si essent vna tantùm. Cap. 14.

FAcilè hac captione vtuntur sophistæ, quando proposita aliqua interrogatione, quæ

voce quidem simplex est, & sensu multiplex: si vnica responsio adhibeatur, falsitatis arguūt respondentē. Vt si percunctetur sophista, num homo & brutum sint rationalia. Si respondeatur, non esse, argumentabitur ipse, Ergo homo non est rationalis. Si respondeatur esse, continuò colliget, Ergo brutum est rationale. Quare pluribus interrogationibus plures adhibendæ sunt responsiones.

Dubium circa superiora.

Numerus captionum inuestigatur.

QVæritur, vnde sumatur numerus harum fallaciarum extra dictionem. Respondet diuus Thomas opusc. de fallacijs cap. 8. ipsarum numerum ex varijs entis diuisionibus colligi: quibus ignoratis, deceptiones accidunt. Etenim ens aliud per se, aliud per accidens: ex ignoratione cuius diuisionis sumitur fallacia accidētis. Deinde aliud perfectum, aliud imperfectum: quam diuisionem parum comprehendunt, qui ab eo quod absolutè, ad id quod ex parte solùm tale dicitur; argumentantur. Item aliud oppositum, aliud secùs. Parum equidem id intelligit, qui falso Elencho pro vero capitur. Quartò aliud idem, aliud diuersum. Qui autem principium petit, accipit idem, tanquam diuersum. Quintò aliud prius, aliud posterius. Qui verò consequentis captione irretitur, existimat prius sequi ex posteriore, vt posterius ex priore efficitur. Sextò aliud causa, aliud effectus. Penultima autem fallacia tribuit rationem causę & effectus ijs, quibus tribuenda non est. Denique ens aut vnum est, aut multa: & in postrema captione multa vt vnum accipiuntur. Quod

instes

instes ex Aristotele 1. Elench. & diuo Thoma in hoc opusculo, & fallaciam antecedentis procedere ex ignoratione eiusdem & diuersi. Respondetur, verum id etiam esse, sed primam radicem illius fallaciæ esse ignorantiam eorum, quæ per se, aut accidentariò rebus conueniunt. Nam quia ignorauimus, quæ sint idem ex accidenti, quæ verò per se, inde contingit accidentis locus. De Fallacijs igitur satis.

CIRCA OMNES SVPERIORES LIBROS ADDITAMENTA.

De vocabulis Artis. Cap. 15.

Inem hoc loco institutionibus nostris imposuissem, nisi tria mihi diceda superessent, quibus minimè explicatis, ridiculus fortasse nonnullis, & contemnendus viderer. Reprehendent enim me quidam ob multa vocabula, quibus in superioribus libris vtor, vt vniuocum, prædicatur, maior, minor, prædicamentum, denominatur, subalterna, &c. alij accusabunt, quòd Aristotelem sophistarum more (ita enim plerique sentiunt) aliquando per textus citauerim; nec deerunt tandem, qui mihi succenseant, quòd lib. 1. cap. 1. nonnihil Aristotelis gloriæ derogauerim. Qui sanè, vt taciturnitate mea freti, nos iure cõtemnere videantur, non committam. Defendam enim me potiùs, & altiùs repetita oratione, partes meas agam.

Hic etiam ordo defensionis erit in his tribus capitibus.

Fateor quidem, vocabulorum elegantiam, sententiarumque venustatem ad se quodammodo

Prima reprehẽsioni respondetur.

modo lectoris animum rapere, ac ne fastidiat continere. Sed relicta ipsarum rerum difficultate, in eo omnem curam & cogitationem ponere, vt grandi eloquentia, ingenti facundia, summa verborum ac sententiarum pompa, res abstrusissimas tractes; id ego non tantùm fieri non debere, aut posse, sed à Ciceronis (qui istis pro Deo ferè est) opinione, alienum puto. Illi tamen præsertim ab scholis mihi, aquæ & ignis interdictione, eijciendi videntur, qui eo vsque in hoc errore procefsêre, vt nullam prorsus difficultatem, nisi quæ verbis Ciceronianis, aut Græcis saltem agitari possint, tractant. Nam grauiora dubia, quæ plura doctrinæ adiumenta desiderant, eloquentiæ prætextu relinquunt; & disputationes Dialecticas cum maximo eorum, qui tantùm Latinè sciunt, detrimento respergunt. Quos tamen ne eloquentiæ odio, ac non magis veritatis amore reprehendisse videar, rationibus vtar firmissimis, & testes citabo non contemnendos, vtq; Iurisperiti dicunt, omni exceptione maiores.

Prima ratio, quia Dialectica est aliarum disciplinarũ organum.

Primùm cùm Theologi res difficiles, omniumque difficillimas tractent, quas vt ad Paulinum scribens diuus Hieronymus ait, Plato doctus nesciuit, Demosthenes eloquens ignorauit, & (vt ego sentio) Latinæ linguæ Princeps Cicero ne somniare quidem potuit; vnde obsecro eis erunt petendæ voces? Quòd si Theologis eam quam negare non possumus, facultatem concedimus, vt pro rei difficultate vocabula diu in scholis vsitata retineant, quamuis non sint elegantissima; cur obsecro, Dialecticam ita polimus? quasi verò deceat dominam vulgaribus ornamentis indui, pedissequam autem eius famulatum neglecto, in se ornanda dies ac noctes

ctes consumere: itemque illam temperato dictionis genere, ac puro, Latinoque sermone esse contentam; huic verò horridæ, ac si cum illius pulchritudine conferatur, sordidæ arti, ne Atticè quidem loquentes satisfacere. Sed quoniam non omnes, qui hanc artem addiscunt, Theologiæ sunt initiandi, de alijs etiam disciplinis dicamus. An Medici quum ad suæ artis quæstiones explicandas Latinis vocabulis indigent, ex vno Cicerone ea colligunt? Rarissimas quidem disputationes absoluerent, sicut rarissima sunt, aut nulla potiùs, quæ de Morbis, ac Pharmacis Cicero scripsit. Num qui ius Pontificium, aut Imperatorium tractant, ita superstitiosè Ciceroniana verba quærunt? sed ne Historici quidem, nec Mathematici, nec Morales, aut Naturales Philosophi, aut Mataphysici in tantas se vnquam angustias coniecerunt: vt res sibi subiectas Tullianis solùm verbis tractari posse dixerint. Alioqui nunquam ternarium, aut binarium nominarent; quia his vocabulis nunquam vsus est Cicero. Si igitur Dialectica harum disciplinarum organum est, cuius erit mentis sic iuuenes in Logica erudire, vt quum ad Physicā, Medicinam, Ethicam, aut Theologiam transeunt, omnes quas audierant voces, obliuisci debeant; oporteatq; preclarissimarum scientiarum magistros, quum à Dialecticis disputationibus venientes auditores recipiunt, vim quodammodo afferre sensibus, ex eorumque animis verborum cognitiones, quibus olim imbuti fuerant, extorquere? Deinde Cicero de Bonorum, Malorumq; finibus lib.3. nimium vsum Græcarū vocum reprehendit, nisi cùm longo iam vsu tritæ ab omnibus tanquam Latinæ habentur. Isti

Secunda quia nimius Græcarum vocum vsus vitandus.

contra vocabula Græca omnium Latinorum ore decantata, ab scholis abigunt; quæ autem in hæc vsque tempora latinis inaudita fuerunt ab Athenis ad nostra gymnasia pertrahunt. Non dicunt Syllogismus, sed Ratiocinatio; non Perihermenias, sed de Interpretatione; non liber Elenchorum, sed de sophistarum reprehensionibus: cōtra autem Aequipollentiæ nomen in Isodynamiam mutauerunt, Syllogismi probabilis in Epicherema, Conclusionis tandem in Symperasma: scilicet quia vulgi, puerorumq; admirationes, clamores, & plausus quærunt: si autem communia, receptaq; nomina in lectionibus suis adhiberent, cùm de rebus ipsis nihil admirabile, nihil splendidum, nihil deniq; proprium, quod dicere possint, habeant, nulla restaret eis occasio gloriādi. Nunc verò, quāuis exiliter diui Thomę, ac Latinorum interpretum scripta percipiant, si quid tamen fortè arripuerint, illorum ad se Philosophiam transferunt; atque (vt reliqui fures) eorum quæ cœperunt signa commutant, sic ij, cùm illorum sententijs tanquam proprio Marte inuentis gloriari velim, nomina tāquam rerum notas mutant. Inde autem id, quod maximè optant, facilè consequuntur; nimirum vt pueris, qui vix ex Grammaticis excesserunt, opiniosissimi videantur; cùm ipsi nullam vnquam, quæ eo nomine digna sit, opinionem excogitauerint. Iā verò aliud, immò verò & alia vitia in huiusmodi vocabulorum scrutatoribus, manifesta sunt. Aliquando enim necesse habent his vocabulis vti, quibus scholastici Theologi sæpe vtuntur, vt quum de vniuersis, alijsque huiusmodi disputāt, & quoniam minimè eis vti assueuerunt, Deus bonè? quàm tardè (ne ineptè dicam) id faciunt?

Tertia ratio ex incommodis.

Sed

Sed alij sunt, qui vt scitissimè ab his vadis emergãt definitiones pro his, quæ definitionibus subiecta sunt proferunt. Haud dicunt Ens, sed id quod est. Ab his ego quærere soleo, quum affectionem aliquam entis de ipso ente demonstraturi erunt, quo sint vsuri medio, si definitionem, quæ mediũ demonstrationis esse debuerat, subiectum fecerunt. Egregiè profectò Hispaniæ ornamentum Quintilianus 8. lib. Institutionum cap.3. hos in eligendis vocabulis cunctatores reprehendit. Non video (inquit) cur tantopere aspernemur hæc vocabula Ens & Essentia, nisi quòd iniqui aduersus nos iudices simus; ideoq; sermonis paupertate laboramus. Item Aristoteles in Categoria Relatorum sæpe noua facienda esse vocabula docet, quum ad res explicandas nullę suppetunt voces. Quid ergo reprehenduntur Latini commentatores, si ad res, Ciceroni incognitas, explicandas, Latinas voces post eius secula inuenerunt? Denique si Grammatici quicquam certi de Latinis vocabulis statuissent, possemus eorum præiudicia & tenere & sequi; sed nihil est ipsis incertius. Alius enim lapides veteres præponit Ethymologiæ, alius Ethymologiam lapidibus præfert; alius profert ex antris Cimmerijs codices manu scriptos (quasi verò omnes qui literas in sicilibus sculpebant, aut libros olim scribebant, essent eruditissimi, aut inter eos non essent de vocabulis dissensiones, vel certè omnibus librarijs vnus præesset Cicero, qui eos operantes instrueret, eorumque errata corrigeret) huic solus Cicero probatus est auctor, illi etiam Cæsar, atq; Sallustius; hic quum vnam voculam in Cicerone deprehenderit, iam omnibus quasi venalem proponit, alter clamat

Quintiliani sententia.

mat, vna hirundine non satis indicari ver: alius denique nulla Ciceronis, aut alterius sapientis auctoritate ductus vocabula fingit, vt Perionius, qui vnionem pro vnitate scripsit: nimirum quia id ipsis licet, diuo Thomæ non licet. Quòd si hæ quæstiones essent vt illæ, quæ apud Philosophos, aut Theologos agitantur, libēter eos pateremur: sed de minutissimis quibusq; vocibus ita digladiari, ac si de animi salute ageretur; & in huiusmodi disputationibus longissima vitę spatia insumere, damnosum est valde Reipublicæ.

Loci in quibus Cicero nimiam Grammaticorum reb. Philosophicis tractandis superstitionem detestatur.

Verùm vt omnem excusationis viam nostris aduersarijs præcludamus, quoniam Ciceronis imitatione gloriantur, docendum est eos, nec cum Cicerone sentire, nec eius Philosophicam libertatem imitari. Nam lib.3 de Finibus, vbi quædam Latinis antea inaudita vocabula erat prolaturus, sic ait; Quod quidem nemo mediocriter doctus mirabitur, cogitans in omni arte cuius vsus vulgaris, communisque non sit, multam nouitatem nominum esse, cùm construantur earum rerum vocabula, quæ in quaque arte versantur. Itaque & Dialectici & Physici verbis vtuntur ijs, quæ ipsi scientiæ nota sunt. Geometriæ, Musici, Grammatici etiam more quodam loquũtur suo. Item ipsæ Rhetorum artes, quæ sunt totæ forenses, ac populares, verbis tamen in dicendo vtuntur, quasi priuatis, ac suis. Atque vt omittam has artes elegantes & ingenuas, ne opifices quidem tueri sua artificia possent, nisi vocabulis vterentur nobis incognitis, vsitatis sibi. Quin etiam agricultura, quæ abhorret ab omni politiore elegantia, tamen eas res, in quibus versatur, nominibus notauit nouis; quò magis hoc Philosopho faciēdum est. Ex his Ciceronis verbis perspicuũ fit,

fit,quam Ciceroniani fint, qui res Dialecticas tantùm Oratorijs verbis tradendas existimant. Sed properemus ad reliqua. Insuper in eodem libro ait, Philosophum si afferat eloquentiam, non esse aspernandum; si non habeat, non esse ab eo admodùm flagitandam; dum tamen complectatur verbis quod vult, & dicat planè vt intelligatur. In eodem præterea libro sic scribit, Omne quod de re bona dilucidè dicitur, mihi præclarè dici videtur. Istiusmodi autẽ res dicere ornatè velle puerile est: planè autem & perspicuè expedire posse, docti & intelligentis est viri. Item in eodem volumine ex Catonis persona ait, Re enim intellecta, in verborum vsu faciles esse debemus. Et 4. lib. de Finibus, Cur (inquit) cum de re conueniat, non malumus vsitatè loqui? Et lib. 2. de Finib. Torquatum ridens ait; Loquuntur isti bene Latinè; sed parum planè. Iã verò in Oratore ad Brutũ expende quid dicat, Res autem sic se habet (vt breuissimè dicam quod sentio) compositè, & aptè sine sententijs dicere, insania est; sententiosè autem sine verborum ordine & modo, infantia: sed eiusmodi tamen infantia, vt ea qui vtantur, non stulti homines, homines haberi possint, sed etiam plerumq; prudentes. Hæc ille. Vocat autem hoc loco infantiam, id quod partim facundiæ, & eloquentiæ, atque omnino opponitur loquacitati. Et in eodem libro sic scribit, In Philosophia res spectantur, non verba penduntur. Et I. Officiorum sic legimus, Ne vt quidam Græca verba inculcantes iure optimo rideamur.

Ciceroniana quædam vocabula.

Ita quidem Cicero docuit, ita Quintilianus sensit, ita Aristoteles scripsit. Sed non erit inutile, quibus etiam vocabulis vsus fuerit Cicero, expli-

explicare. Hinc enim plurimi diui Thomæ scripta infamant; quoniam in ipsis hæc nomina depræhendunt, Scibile, Affirmatiua, Descriptiua, Entitas, Aequiuitas, &c. Apertissimè enim demonstrabo his similes voces, aut multò duriores in Cicerone reperiri. Lib. enim 2. de Finib. Opinalibe vocat, quod opinione tenetur: & lib. 2. de Inuentione ignorabile nominat, quod potest ignorari. Quid igitur impedit, ne quod scientia comprehendi potest scibile appellamus? Deinde 1. de Inuentione vtitur his vocabulis, Deliberatiua, Definitiua, Translatiua, Ratiocinatiua: & lib. 2. Comparatiua & Assumptiua. Quodnam itaque peccatum est dicere, definitio descriptiua, aut enuntiatio affirmatiua? Demum lib. 3. Epist. Famil. epist. 7. Appij, Lentuliq; essentias vocat Appietatem & Lentulitatem. Quid eum acturum fuisse putas, si de æqui, entisq; natura scripsisset? Entitatem profectò & æquiuitatem non esset veritus dicere, nisi suauius aliud occurrisset. Iam hæc mitto, ad alia enim mea festinat oratio. Quis ex his viris bonis pacato animo legeret diuum Thomam, necessitudinis vocabulum, pro necessitate, aut visum entem, & firmitudinis argumenti pro eius efficacia? At Cicero de Inuentione lib: 2. ferè ad finem, plùs vicies vtitur necessitudinis voce, vt necessitatem explicet. Et quemadmodum diui Thomæ discipuli necessarium diuidunt in id quod simpliciter, ac omninò necessarium est, & id quod ex Hypothesi: ita Cicero duplicem facit necessitudinem, vnam simplicem & absolutam, aliam ex adiectione. Item in vtroque libro de Inuentione passim ait, hoc illudue argumentum parum habere firmitudinis. Denique si diui Thomæ aduersarij omnia

Cice-

Ciceronis opera, & non duos, aut ad summum tres eius libellos vidissent, inuenissent equidem infinitas prope voces, quas ipsi vt sordidas habent; nempe defectiuum pro manco, habilitaté pro aptitudine. artium ieiunitatem pro ignorantia, beatitatem pro beatitudine, continuatũ pro eo quod minimè interruptum est, dulcitudinem pro dulcedine, admirabilitatem pro admiratione, condecentiam pro conuenientia, salutariter pro salubriter, germanitatem pro fratrum mutua necessitudine, & mulierositatem pro amore mulierum. Vt autem eorum inanis timor omnib. innotescat, locum vnum Perionij in mediũ proferam. In libro perihermenias, vbi ad modificatarum enuntiationum explicationem valdè id expediebat, vix ausus est dicere, posibile, aut non posibile; sed quod fieri potest, aut quod fieri non potest: & tamen in eodem capite sæpe vtitur vocabulo Impossibile. Quodq; mirabilius est 1. Prior. cap. 11. vbi non vsqueadeo necessarium videbatur, possibilis nomen sæpe admittit. Illud tamen risum mihi prorsus mouet, quod quum aliquam minùs elegantem dictionem in aliquo Grammaticorum reperiunt, continuò illum excusant, ac vsum fuisse dicunt ea figura, quæ Barbaralexis nominatur: at in diuo Thoma nullam omninò excusationem recipiunt.

Diui Aurelij Augustini iudicium.

Sed quamuis id minimè proposueram, diuum Aurelium Augustinum, vel omnibus Gentilibus & Grammaticis reclamantibus, Ciceronem, Aristotelemque ingenij acumine superantem, vt hanc nobis litem dirimat; vtque pro iustiori parte sententiam ferat, deprecabor. Bonorum,

norum,inquit, ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. Quid enim prodest clauis aurea, si quod volumus aperire non potest? aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil quærimus, nisi patere quod clausum est?O egregium viri, & sancti,& docti iudicium, quod 11. cap.4. lib. de Doctrin. Christiana habetur.Item lib. de Vera Religione cap. 46. sic ait: Veritas cunctis rebus præponenda est. Et lib. 2.contra Cresconium Grammaticũ, ac hæreticũ Donatistam cap. 1. sic scribit : Si Demosthenes clarissimus Oratorum, cui verborum tanta fuit cura,quanta rerum auctoribus nostris, cùm tamen ei nonnullam locutionis insolentiam Aeschines obiecisset, negauit ille in eo positas esse fortunas Græciæ, illóne, an alio verbo vsus fuerit : quanto minùs nos laborare debemus de regulis deriuandorum nominum , quando siue hoc, siue illud dicamus, intelligitur sine ambiguitate quod dicimus, quorum non expolitione sermonis, sed in demonstratione veritatis est maior intentio? A nobis itaque stat doctissimus hic,& sanctissimus Ecclesiæ Doctor. Potuissem quoque ad Hieronymi tribunal aduersarios nostros pertrahere, sed veritus sum ne, si liuentes eius scapulas recordarentur,timore perterritum nobiscum eum sensisse dicerent.

His ita expositis,ad duo alia,quę mihi restant, capita properabo;si tamen priùs iuuenes Dialecticos admonuerim, vt quum magistros suos Grammaticantes vident, eos omninò contemnant; ad aliorumque se disciplinam transferant: & quum à lectione domum redierint,omnia quę à magistro suo contra diuum Thomam, nõ Philosophicè(quum enim de rebus,non de vocibus,

est

eſt controuerſia, nihil tale ſuadeo;nec diſſuadeo quidem) ſed Grammaticè dictata reperient,ſtatim deleant.Illud denique cogitent, nullum ex his hominibus aut noſtra ætate,aut maiorum memoria inſignem Theologum, aut Iuriſperitiſſimum euaſiſſe.Deus mihi teſtis eſt,me hæc(quantùm exiſtimo, prauum enim eſt cor hominis & inſcrutabile) non liuore,aut cuiuſquam odio ſcribere; ſed miſericordia motum, quòd videam tot præclariſſima ingenia in vno Cicerone exprimendo occupata. At ſi miratur quiſpiam, cur cùm ego hunc Neotericorum vſum tantopere reprehenderim, ipſe quoque voces quibus illi contra morem Doctorem vtuntur,vſurpem: huic ego facilè reſpondebo. Aut enim cum Terentio dicam, morem gerendum fuiſſe Thaidi,id eſt,noſtræ huic ætati ac ſeculo: aut cum diuo Hylario,in vitium me vitio alieno coarctatum eſſe conquerar:aut tandem quadam diui Gregorij ſimilitudine me communiam. Nam quemadmodum is qui porrecta manu iacentem quempiam eleuare cupit, ipſe ſe aliquãtulum inclinet oportet;ſic qui repueraſcentes Philoſophos excitare volui,eorum in eligendis vocabulis curioſitatem;ſi non omninò, tamen aliqua ex parte,debui imitari. *Reſponſio pro auctore.*

De Textibus & Capitibus .Cap. 16.

QVod autem mihi ſecundò obijci poteſt,apertiùs refelletur. Primùm enim grauiſſimi quique viri per textus Ariſtotelem citant.Deinde nullum ego Ariſtotelis librum in textus diuiſum affero , præter libros Metaphyſicorum. Id autem hoc conſilio feci.Plerosq; enim interpretes ac translatores,qui eos in capita diuidunt, *Secundæ reprehenſioni reſpondetur.*

legi, vix reperi vnum, cui cum altero quidpiam esset commune: at qui textibus vsi sũt, vnam perpetuò diuisionem seruauerunt. Nec me hæc sola causa, vt per textus citarem Metaphysicam impulisset, nisi vidissem, nullam esse Metaphysicæ è Græca in Latinam linguam versionem, quæ à plerisque in his Valentinis scholis recipiatur. Ex Dialecticorum autem & Physicorum voluminum translatoribus (quamuis & inter ipsos quoque de capitibus diuidendis sit magna dissensio) Perionij translationem à Nicolao Gruchio emendatam sequor: quia ea sola à Valentinis nostris recipitur. Quare quum in superioribus libris scripsimus, hanc, illàmve sententiam haberi in tali, aut tali libro, aut capite, non iuxta Boethij, aut Argyropili, sed iuxta Perionij sectionem intelligatur; nisi quum apertè aliud admonemus. Cæterùm quum librum Perihermenias, aut Elenchorum citauimus, non potuimus Perionium sequi: primùm quia diuus Thomas duos libros Perihermenias, & totidem Elenchorum facit; Perionius verò vnum de Interpretatione instituit. Deinde ipsa capitum, aut librorum diuisio in Elenchis in vna, eademque Perionij translatione, iuxta varia Typographorum ingenia variatur. Deinde lectorem moneo, Quintum Metaphysicorum per capita citari, quia in eo libro non tam numerus capitum, quam tituli & inscriptiones rerum, in quouis capite tractatarum, considerantur.

De Aristotelis, Græcorumque moribus. Cap. 7.

Sequitur, vt iuxta susceptam à me prouinciam illud quod vltimo loco me tractaturum dixi, perse-

perſequar. Poſtquam enim primus liber exceſſus eſt, rogatus ſũ ab amicis, vt quod de Topica Dialectica in eodem libro cap. 1. dixi, firmioribus rationibus ſtabilirem, ne lectoris animus fluctuaret. Id igitur nunc præſtabo, vtarque primùm rationibus, deinde autem grauiſſimis teſtibus. Quòd non priùs aggrediar, quàm lectori perſuaſerim, nullum à me auctorem citari, cuius verba ex ipſius fonte non ſumpſerim. Eorum.n. inſolentiam reprobo, qui mille auctores, in cuiuſuis ſententiæ aut probationem, aut reprehenſionem afferunt; quos tamen ſi conſulere cupias, citiùs in Ebuſo ſerpentes inueneris, quàm quod ex illis citatur. Quàobrẽ nullis omninò laboribus, nullius sũptibus ipſe peperci, vt autorũ libros viderem; nullumque in his meis inſtitutionibus teſtem adducerem, quem non legiſſem. Vnum tamen Beroſum Chaldæum excipio, quem cùm in hac ciuitate minimè reperiſſem, vt ab alijs referri ſolet, ita à me lib. 1. cap. 1. eius ſententia fuit tranſcripta. At nudiuſtertius librum reperi: nec tamen mihi videtur, ita generatim loqui, vt citatur.

Tertia reprehenſioni reſpondetur.

Ad reliqua igitur nunc progrediar; meque ad meum munus, penſumque reuocabo: oſtendamque non fuiſſe Ariſtotelem primum Dialecticæ, etiam Topicæ, inuentorem. Equidem, vt noſtri Theologi 1. parte quæſt. 94. art. 3. docet, nulla eſt ſcientia, quam primus homo à Deo non receperit. Quin etiam diuus Thomas addit, nihil quod ſub ſcientiam humanam cadere poſſit, & in primorum principiorum generalitate, aut virtute contineatur, ipſi Adam ignotum fuiſſe. Sed (vt conſtat) ipſe Adam à para-

Prima ratio ex ſciẽtia Adæ.

disi amœnitate exclusus, sceleris sui veniam obtinuit, fuitque deinceps vir prudentissimus & sanctissimus: ergo ea docuit filios suos, quæ ipsis vtilia admodum futura intelligebat: maximè cùm multis seculis vnà cum filijs in hoc mundo vixerit; eosque summo amore complecteretur. Inter ea autem quæ apprimè ad hominum disciplinam conducunt, præcipuum est, quid inter necessariam rationem & probabile argumentum intersit, cognoscere: Vagabitur enim errore animus frequentissimè, si aut verisimilia tanquam certa arripiat; aut certa vt probabilia tãtùm negligat. Ergo probabilissimũ est, eas præceptiones; quas Adam de his rebus nouerat, filijs suis tradidisse. Quòd si ille hoc egit, nulla probabilitate constat, post eius mortem omninò eam disciplinam esse extinctam: præsertim cum in Orbe semper aliquis vir sanctus, & multi doctissimi fuerint; priorumque ingenia nostris essent acutiora.

Secunda ratio ex Mosis sapientia.

Denique quàm sit Aristotele antiquior Moyses, nemo est qui ignoret; & tamen Alexandrinus Philo (quem diuus Hieronymus in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, & diuus Augustinus contra Faustum, vt disertissimum laudant) Tomo 1. lib. 6. cuius titulus est, Deterius meliori insidiatur, asserit, priùs disserendi facultate munitum fuisse Moysen, quam cum Aegyptiorum sophistis disputaret. Dialecticam autem nihil aliud vult esse Cicero, quàm artem & scientiam disserendi. Iam verò Salomon omnibus qui ante eum fuerunt, & post eius secula orti sunt, (nihil de Apostolis, eorumque similibus tracto) doctior fuit, ac proinde à Diuo Ambrosio in lib. de Salomone cap. 1. omnium hominum sapi-

Tertia ratio ex Salomonis doctrina sumpto.

sapientissimus dicitur: quomodo ergo credibile est, artem de quauis re proposita in vtrãque partem dusputandi incognitam ei fuisse? Salomon autem longo tempore interuallo Aristotelem anteiuit. Regnauit enim in Iudæa multò ante quàm Sardanapalus Assyriorum monarchiam acciperet. Sardanapalus autem (vt constat) totam Mædorum, atque Persarum monarchiam præcessit, Aristoteles verò tempore Darij Condomani, vltimi Persarum Regis, & Alexandri Magni Macedonis primi Græcorum monarchæ, floruit. Itaque plusquam quingentis annis Salomon Aristotele fuit antiquior. Et quidem (vt Sacra historia refert) ex vniuersis regnis ad Salomonis sapientiam experiendam, audiendamque confluebant. Nonne ergo satis superque probabile est, hanc differendi facultatem, quæ tantopere ad alias disciplinas conducit, ab eo illos recepisse. Ad hæc diuus Thomas 2.2.q.51.art.2.ad 3. tantùm agnoscit duas Logicas, (quomodo autẽ accipiendum sit duas esse Dialecticas, aliud dicendi tempus magis idoneum dabitur) vnã Analyticam, alteram Topicam, vel Inuentionis: at 1. Metaphysi. lect.3. non obscurè testatur, ante Aristotelis tempora Logicas esse inuentas: ergo nec primus fuit Aristoteles, qui Inuentionis artem reperit, nec qui aduersus sophistarum nugas differere docuit. Tandem ex his quæ lib. 1. cap. 1. testata reliquimus, perspicuum est, vetustiorem esse demonstrationis cognitionem ipso Aristotele: ergo intelligebant homines, quamuis fortasse non ita perfectè, aliquando esse probabilia, & non necessaria argumenta.

Quarta ratio ex diui Thomæ autoritate.

Vltima ratio satis probabilis.

Quòd si in nos ipsusmet Aristotelis testimoni-

Arist. testimoniũ eleuatur. um afferas, qui vltimo cap. Elenchorum Topicam artem, & eam quæ sophistis respondere docet, à se inuentas esse gloriatur; magnasque sibi eo nomine haberi gratias postulat, respondebimus statim, neminem in suis laudbu s incorruptum testem videri; nisi à Spiritu Sancto agatur. Verùm in hac parte homines Græci minori fide digni sunt. Nam in seipsis laudãdis, alijsque contemnendis, perpetuò habiti sunt loquaces. Proferam autem eos auctores, qui, vt ego ita sentirem, effecerunt, eorumque dictis tanquam luminibus opinionem meam illustrabo. Initio quidem quàm sint in omni historia liberales Græci, ita vt perinde eis sit verè, ac falsè scribere: vetus illud Satyrici Poetæ dicterium explicat. & quicquid Græcia mendax *Græcorũ natio mẽdax.*

Audet in historia. *Iuuenalis Satyra, 10.*

Lactantij etiam Firmiani id confirmat autoritas, qui 1. lib. Diuinarum institutionum cap. 15. incredibile esse ait, quantas mendaciorum nebulas Græcia excitauerit. Idem quoque Flauius Iosephus 1. libro Contra Appionem multis argumentis demonstrat. Sed de hac re consulendum existimo eloquentissimum Theologum & Episcopum Cano libro 11. de Locis Theologicis, vbi plurimos laudat auctores, qui fidẽ in historia Græcis abrogauerunt; ac eam nationem semper ad mentiendum fuisse promptulam docuerunt. Cæterùm hæc, quia non sunt huius temporis, in aliud relinquamus, propriusque id, quod ad scientiarum pertinet inuentionem, explicemus. Græci quidem illud habent proprium vt alienis laboribus magnam sibi gloriam quærant. Nulla enim disciplina est, nulla scientia, nullaque omnino ars cuius inuẽtionem

non

non sibi, suisque arrogent, cùm certè ne vna quidem ars sit aut scientia quã Græcus quisquam primùm inuenerit. Mentiar ni ita se res habet. Geometriam & Astronomiam ipsi sibi vendicant, at Iosephus 1. Antiquit. cap. 4. docet, filios Noe Geometria, Astronomiaque præditos fuisse. Literas à se primùm inuentas aiunt; at Viterbiensis Annius in procemio Breuiarij Philonis id grauissimis productis auctoribus improbat. Physicam se primos excogitasse autumant: at idem Annius Macrobij testimonio eos refellit. Ethicam, quæ de iustitia naturali agit, non aliumde, quàm ex Græcia initium habere dicunt: at beatus Pater Ambrosius capit. 7. epistolæ ad Romanos ex professo docet, Græcos ex Hebræis iustitiam naturalem didicisse, sicut ex Græcis Romani. Theologiam naturalem è Græcia in totum orbem manasse prædicant; at in librum 5. Berosi, & in lib. Catonis de Originibus idem Annius scribens, elegantissimè eorum iactantiam reprobat. Denique Græci omnium nationum gesta suis contribulibus applicant. Quid multa? Diogenes Laertius initio libri de Vitis Philos. Philosophiam nõ iã modò, sed hominũ etiam genus ex Græcia processisse scribit; quo profectò nihil arrogantius dici poterat. Lege Eusebium lib. 10. Præparationis Euangelicæ. cap. 2. Probat namque ibi, nullam artem, aut scientiam à Græcis inuentam fuisse. Nec ei ad id probandũ Clementis testimonia defuerunt. Sed quod peius est, in eodem libro cap. 1. ostendit Eusebius multa aliorum scripta Græcos homines sibi vsurpasse, ac libros etiam integros ab alijs editos, nomine proprio vulgasse. A quo sanè latrocinio nec Platonem ipsum (qui

multò fuit iustior & modestior Aristotele) liberũ esse patitur. Denique diuus Thomas lib. 4. de Regimine Principum capit. 4. Aristotelem multa antiquis Phisolophis imposuisse, & asserit; & latè probat. Sed latiùs, id præstat Iauellus tract. 7. de Platonis politica, & alijs in locis. Si igitur graues rationes sunt, quæ Aristotelem non fuisse inuentorem efficiunt, & nulla quæ eum fuisset probet, si Græcorum præterea fides in historia magna ex parte fracta & debilitata est; si aliorum sibi labores tribuere, alijsque, vt reprehendendi & obiurgandi occasionem habeãt, multa imponere solent: quid mirum est, si Aristoteli se de huius scientiæ inuentione glorianti, ac eam gloriam alijs inuidenti, fides non habetur? Et (vt semel finiam) Cicero in Bruto, omnes artes & inuentas & perfectas fuisse in Græcia ante oratoriam facultatem docet: at Arist. in fine Elenchorum, Rhetoricam se antiquiorẽ esse concedit; enumeratque auctores Græcos, qui in ea vehementer excelluerunt: ergo si Ciceroni credimus, omnes Logicæ artes ante Arist. tempore & inuentæ sunt, & in Græcia viguerunt. Itaque superiora argumenta probant, prius in orbe inuentas esse scientias, atque artes quàm in Græcia: hoc autem vltimum ex Ciceronis auctoritate collectum, eam in Græcia eas Aristotele antiquiores facit. Hæc eò dixi pluribus, ne quisquam me absque vlla causa hanc Aristoteli gloriam denegasse arbitretur.

Aristotelis laudes.

Bene.

Benedictus igitur sit Deus, qui hæc Commentaria vnà cum quæstionibus in Valentinæ vrbis Cænobio anno 1572. in festo Beati Vincentij Ferrarij Confessoris, eiusdem ciuitatis ac Cœnobij quondam filij, nunc autem in cælesti patria aduocati finiri concessit. In ipsis autem quicquid à me ex professo, aut obiter dictum est, sanctæ Ronamæ Ecclesiæ correctioni submitto. Nec id solum, sed si quicquam fortè per obscitantiã contra diui Thomæ doctrinam scripsi, omninò reuoco. Nolo enim meas tenebras tãtæ luci præferre: & quem patronum mihi morienti adesse cupio, non audio viuens contemnere. Oramus autem lectorem, vt apud supremum Iudicem oret pro nobis.

FINIS.

INDEX RERVM NOTABILIVM, QVAE IN HIS DE DIALECTICA COMMENtarijs continentur.

A.

Ana

legi, vix reperi vnum, cui cum altero quidpiam esset commune: at qui textibus vsi sũt, vnam perpetuò diuisionem seruauerunt. Nec me hæc sola causa, vt per textus citarem Metaphysicam impulisset, nisi vidissem, nullam esse Metaphysicæ è Græca in Latinam linguam versionem, quæ à plerisque in his Valentinis scholis recipiatur. Ex Dialecticorum autem & Physicorum voluminum translatoribus (quamuis & inter ipsos quoque de capitibus diuidendis sit magna dissensio) Perionij translationem à Nicolao Gruchio emendatam sequor : quia ea sola à Valentinis nostris recipitur. Quare quum in superioribus libris scripsimus, hanc, illàmve sententiam haberi in tali, aut tali libro, aut capite, non iuxta Boethij, aut Argyropili, sed iuxta Perionij sectionem intelligatur; nisi quum apertè aliud admonemus. Cæterùm quum librum Perihermenias, aut Elenchorum citauimus, non potuimus Perionium sequi : primùm quia diuus Thomas duos libros Perihermenias, & totidem Elenchorum facit; Perionius verò vnum de Interpretatione instituit. Deinde ipsa capitum, aut librorum diuisio in Elenchis in vna, eademque Perionij translatione, iuxta varia Typographorum ingenia variatur. Deinde lectorem moneo, Quintum Metaphysicorum per capita citari, quia in eo libro non tam numerus capitum, quam tituli & inscriptiones rerum, in quouis capite tractatarum, considerantur.

De Aristotelis, Græcorumque moribus. Cap. 17.

SEquitur, vt iuxta susceptam à me prouinciam illud quod vltimo loco me tractaturum dixi, perse-

perſequar. Poſtquam enim primus liber exceſſus eſt, rogatus sū ab amicis, vt quod de Topica Dialectica in eodem libro cap. 1. dixi, firmioribus rationibus ſtabilirem, ne lectoris animus fluctuaret. Id igitur nunc præſtabo, vtarque primùm rationibus, deinde autem grauiſſimis teſtibus. Quòd non priùs aggrediar, quàm lectori perſuaſerim, nullum à me auctorem citari, cuius verba ex ipſius fonte non ſumpſerim. Eorum. n. inſolentiam reprobo, qui mille auctores, in cuiuſuis ſententiæ aut probationem, aut reprehenſionem afferunt; quos tamen ſi conſulere cupias, citiùs in Ebuſo ſerpentes inueneris, quàm quod ex illis citatur. Quāobrē nullis omninò laboribus, nullius sūptibus ipſe peperci, vt autorū libros viderem; nullumque in his meis inſtitutionibus teſtem adducerem, quem non legiſſem. Vnum tamen Beroſum Chaldæum excipio, quem cùm in hac ciuitate minimè reperiſſem, vt ab alijs referri ſolet, ita à me lib. 1. cap. 1. eius ſententia fuit tranſcripta. At nudiuſtertius librum reperi: nec tamen mihi videtur, ita generatim loqui, vt citatur.

Tertia reprehenſioni reſpondetur.

Ad reliqua igitur nunc progrediar; meque ad meum munus, penſumque reuocabo: oſtendamque non fuiſſe Ariſtotelem primum Dialecticæ, etiam Topicæ, inuentorem. Equidem, vt noſtri Theologi 1. parte quæſt. 94. art. 3. docet, nulla eſt ſcientia, quam primus homo à Deo non receperit. Quin etiam diuus Thomas addit, nihil quod ſub ſcientiam humanam cadere poſſit, & in primorum principiorum generalitate, aut virtute contineatur, ipſi Adam ignotum fuiſſe. Sed (vt conſtat) ipſe Adam à para-

Prima ratio ex ſcientia Adæ.

sapientissimus dicitur: quomodo ergo credibile est, artem de quauis re proposita in vtrãque partem dusputandi incognitam ei fuisse? Salomon autem longo tempore interuallo Aristotelem anteiuit. Regnauit enim in Iudæa multò ante quàm Sardanapalus Assyriorum monarchiam acciperet. Sardanapalus autem (vt constat) totam Mædorum, atque Persarum monarchiam præcessit, Aristoteles verò tempore Darij Condomani, vltimi Persarum Regis, & Alexandri Magni Macedonis primi Græcorum monarchæ, floruit. Itaque plusquam quingentis annis Salomon Aristotele fuit antiquior. Et quidem (vt Sacra historia refert) ex vniuersis regnis ad Salomonis sapientiam experiendam, audiendamque confluebant. Nonne ergo satis superque probabile est, hanc differendi facultatem, quæ tantopere ad alias disciplinas conducit, ab eo illos recepisse. Ad hæc diuus Thomas 2. 2. q. 51. art. 2. ad 3. tantùm agnoscit duas Logicas, (quomodo autẽ accipiendum sit duas esse Dialecticas, aliud dicendi tempus magis idoneum dabitur) vnã Analyticam, alteram Topicam, vel Inuentionis: at 1. Metaphysi. lect. 3. non obscurè testatur, ante Aristotelis tempora Logicas esse inuentas: ergo nec primus fuit Aristoteles, qui Inuentionis artem reperit, nec qui aduersus sophistarum nugas differere docuit. Tandem ex his quæ lib. 1. cap. 1 testata reliquimus, perspicuum est, vetustiorem esse demonstrationis cognitionem ipso Aristotele: ergo intelligebant homines, quamuis fortasse non ita perfectè, aliquando esse probabilia, & non necessaria argumenta.

Quarta ratio ex diui Thomæ autoritate.

Vltima ratio satis probabilis.

Quòd si in nos ipsiusmet Aristotelis testimoni-

Arist. testimoniũ eleuatur. um afferas, qui vltimo cap. Elenchorum Topicam artem, & eam quæ sophistis respondere docet, à se inuentas esse gloriatur; magnasque sibi eo nomine haberi gratias postulat, respondebimus statim, neminem in suis laudibus incorruptum testem videri; nisi à Spiritu Sancto agatur. Verùm in hac parte homines Græci minori fide digni sunt. Nam in seipsis laudãdis, alijsque contemnendis, perpetuò habiti sunt loquaces. Proferam autem eos auctores, qui, vt ego ita sentirem, effecerunt, eorumque dictis tanquam luminibus opinionem meam illustrabo. *Græcorũ natio mẽdax.* Initio quidem quàm sint in omni historia liberales Græci, ita vt perinde eis sit verè, ac falsè scribere: vetus illud Satyrici Poetæ dicterium explicat. & quicquid Græcia mendax

Iuuenalis Satyra. 10. Audet in historia.

Lactantij etiam Firmiani id confirmat autoritas, qui 1. lib. Diuinarum institutionum cap. 15. incredibile esse ait, quantas mendaciorum nebulas Græcia excitauerit. Idem quoque Flauius Iosephus 1. libro Contra Appionem multis argumentis demonstrat. Sed de hac re consulendum existimo eloquentissimum Theologum & Episcopum Cano libro 11. de Locis Theologicis, vbi plurimos laudat auctores, qui fidẽ in historia Græcis abrogauerunt; ac eam nationem semper ad mentiendum fuisse promptulam docuerunt. Cæterùm hæc, quia non sunt huius temporis, in aliud relinquamus, propriusque id, quod ad scientiarum pertinet inuentionem, explicemus. Græci quidem illud habent proprium vt alienis laboribus magnam sibi gloriam quærant. Nulla enim disciplina est, nulla scientia, nullaque omnino ars cuius inuẽtionem

non

non sibi, suisque arrogent, cùm certè ne vna quidem ars sit aut scientia quã Græcus quisquam primùm inuenerit. Mentiar ni ita se res habet. Geometriam & Astronomiam ipsi sibi vendicant, at Iosephus 1. Antiquit. cap. 4. docet, filios Noe Geometria, Astronomiaque præditos fuisse. Literas à se primùm inuentas aiunt; at Viterbiensis Annius in procemio Breuiarij Philonis id grauissimis productis auctoribus improbat. Physicam se primos excogitasse autumant: at idem Annius Macrobij testimonio eos refellit. Ethicam, quæ de iustitia naturali agit, non aliumde, quàm ex Græcia initium habere dicunt: at beatus Pater Ambrosius capit. 7. epistolæ ad Romanos ex professo docet, Græcos ex Hebræis iustitiam naturalem didicisse, sicut ex Græcis Romani. Theologiam naturalem è Græcia in totum orbem manasse prædicant; at in librum 5. Berosi, & in lib. Catonis de Originibus idem Annius scribens, elegantissimè eorum iactantiam reprobat. Denique Græci omnium nationum gesta suis contribulibus applicant. Quid multa? Diogenes Laertius initio libri de Vitis Philos. Philosophiam nõ iã modò, sed hominũ etiam genus ex Græcia processisse scribit; quo profectò nihil arrogantius dici poterat. Lege Eusebium lib. 10. Præparationis Euangelicæ. cap. 2. Probat namque ibi, nullam artem, aut scientiam à Græcis inuentam fuisse. Nec ei ad id probandũ Clementis testimonia defuerunt. Sed quod peius est, in eodem libro cap. 1. ostendit Eusebius multa aliorum scripta Græcos homines sibi vsurpasse, ac libros etiam integros ab alijs editos, nomine proprio vulgasse. A quo sanè latrocinio nec Platonem ipsum (qui

multò fuit iustior & modestior Aristotele) liberũ esse patitur. Denique diuus Thomas lib. 4. de Regimine Principum capit. 4. Aristotelem multa antiquis Phisolophis imposuisse, & asserit; & latè probat. Sed latiùs, id præstat Iauellus tract. 7. de Platonis politica, & alijs in locis. Si igitur graues rationes sunt, quæ Aristotelem non fuisse inuentorem efficiunt, & nulla quæ eum fuisset probet, si Græcorum præterea fides in historia magna ex parte fracta & debilitata est, si aliorum sibi labores tribuere, alijsque, vt reprehendendi & obiurgandi occasionem habeât, multa imponere solent: quid mirum est, si Aristoteli se de huius scientiæ inuentione glorianti, ac eam gloriam alijs inuidenti, fides non habetur? Et (vt semel finiam) Cicero in Bruto, omnes artes & inuentas & perfectas fuisse in Græcia ante oratoriam facultatem docet: at Arist. in fine Elenchorum, Rhetoricam se antiquiorẽ esse concedit; enumeratque auctores Græcos, qui in ea vehementer excelluerunt: ergo si Ciceroni credimus, omnes Logicæ artes ante Arist. tempore & inuentæ sunt, & in Græcia viguerunt. Itaque superiora argumenta probant, prius in orbe inuentas esse scientias, atque artes quàm in Græcia: hoc autem vltimum ex Ciceronis auctoritate collectum, eam in Græcia eas Aristotele antiquiores facit. Hæc eò dixi pluribus, ne quisquam me absque vlla causa hanc Aristoteli gloriam denegasse arbitretur.

Aristotelis laudes.

Bene.

Benedictus igitur sit Deus, qui hæc Commentaria vnà cum quæstionibus in Valentinæ vrbis Cænobio anno 1572. in festo Beati Vincentij Ferrarij Confessoris, eiusdem ciuitatis ac Cœnobij quondam filij, nunc autem in cælesti patria aduocati finiri concessit. In ipsis autem quicquid à me ex professo, aut obiter dictum est, sanctæ Ronamæ Ecclesiæ correctioni submitto. Nec id solum, sed si quicquam fortè per obscitantiã contra diui Thomæ doctrinam scripsi, omninò reuoco. Nolo enim meas tenebras tãtæ luci præferre: & quem patronum mihi morienti adesse cupio, non audio viuens contemnere. Oramus autem lectorem, vt apud supremum Iudicem oret pro nobis.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM NOTABILIVM, QVAE IN HIS DE DIALECTICA COMMENTARIJS continentur.

A.

D.

INDEX

Post

INDEX

Relatio-

Ter-

FINIS

